

26195

404 1755

MAGYAR
KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

1879-ik ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1879.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA

1879.

AZ ELSŐ FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Fraknói Vilmos: Újabb adatok Vitéz János könyvtárá- nak történetéhez	1—6.
Rómer Flóris: Várad helye a magyar könyvészeti iro- dalomban	7—13.
Dr. Ballagi Aladár: Felvidéki könyvtárbuvárlatok	13—20.
Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához. A Magy. Nemz. Múzeum könyvtárából.	20—34.
Id. Szinnyei József: Adalékok Szabó Károly Régi Ma- gyar Könyvtárához	35—41.
Csontos János: Adalék a magyarországi XIV—XV. századi könyvmásolók és betűfestők történetéhez	42—59.
Vegyes közlemények	60—66.
Iskolai Értesítvények az 1877—78-ik tanévről	I—XIX.
A magyar irodalom 1879-ben	XIX—XXIX.
Hazai nem magyar irodalom	XXIX—XXXII.
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	XXXII—XXXIII.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyo-
iratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai
könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó
értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismer-
tetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetese bb
tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítja a magyar-
országi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő
külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűj-
tők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak
szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalako-
zásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ivnyi terjedelem-
ben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt
2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második és harmadik folyam
a rendes évi áron még kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Aka-
adémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereske-
désbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar
Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

TARTALOM.

	Lap.
Dr. Ballagi Aladár: Felvidéki könyvbuvárlatok 13—20, 93—102, 150—156	
— Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához . . .	287—293
Csontos János: Adalék a magyarországi XIV—XV. századi könyv- másolók és betűfestők történetéhez. Első közlemény . . .	42—59
— Aranyosi Gellértfi János codexe 1462—1473-ból	69—83
— Mághy Pál arannyal írott bibliája 1529-ből	108—110
— Adalék a magyarországi XIV—XV. századi könyvmásolók és betűfestők történetéhez. Második közlemény	134—149
— Ismeretlen magyar codex herczeg Lobkowitz Mór raudnizti könyvtárában	189—207
— Dr. Dudik Béla: Geschichtliche Entwicklung des Buch- drucks in Mähren vom Jahre 1468—1621. czimű munkának ismertetése	272—273
— Magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban. Harmadik közlemény	297—305
Deák Farkas: Báthory Zsigmondnak ajánlott könyv 1584-ből . .	281—284
Densusianu Miklós: Ritka román bibliá a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában	157—158
Fraknoi Vilmos: Ujabb adatok Vitéz János könyvtárának törté- netéhez	1—6
— Két magyarországi Pontificale a XV. századból	83—88
— Andreas Pannonius	113—118
— A legrégebb magyar nyomtatvány	169—180
— Jelentés a M. N. Múzeum könyvtárának gyarapodásáról 1878—9-ben	261—264
— A Pray-codex	275—280
Harmath Károly: Egy hazánkat érdeklő német ősnymtatvány .	103—106
Koncz József: A maros-vásárhelyi helv. hitv. főtanodai könyvtár ismertetése	215—233, 313—332
Kudora Károly és Dr. Kiss Áron: Adalékok Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára«-hoz	212—215
Némethy Lajos: Budapest bibliographiája	159—161, 233—241, 333—344
Rómer Flóris: Várad helye a magyar könyvészeti irodalom- ban	7—13, 89—93

Szabó Károly: Régi magyar könyvészeti adalékok	119—125
— Észrevételek a »Régi Magyar Könyvtár«-hoz közlött adalékokra	125—133
— Régi magyar könyvészeti adalékok	181—183
— Serédi Benedek kolozsvári házában levő könyveinek jegyzéke 1678-ból	184—189
Szilágyi Sándor: XVI. századi magyar zenészeti író	67—69
— Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	207—211, 284—287
Szinnyei József: Adalékok Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára«-hoz	35—41
— Észrevételek az »Irodalmi Szemle« könyvtárrendezési tervvázlatára	305—313
Adalékok Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára«-hoz. A Magy. Nemzeti Múzeum könyvtárából	20—34
Könyvtárrendezési mozgalmak hazánkban	241—253
Magyarországi vonatkozású levelezések herceg Lobkowitz Mór raudnitzi levéltárában Dvorsák Miksa nyomán	254—261
Vegyes közlemények	60—66, 103—112, 162—163, 264—274, 345—354
Magyarországi könyvészet 1879. Összeállította Tipray Tivadar múzeumi könyvtári segédőr. (Melléklet a »Magyar Könyv-Szemlé«-hez)	I—CV
Kimutatás a »Magyar Könyvszemle« 1879. évi folyamában felsorolt könyvekről	GVI—CVI

Tipray elejére kötőlen!

ÚJABB ADATOK VITÉZ JÁNOS KÖNYVTÁRÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ.

Fraknói Vilmostól.

— Olvastatott a M. Történelmi Társulat február 6-iki ülésén. —

A múlt esztendő január 28-án, az Akadémia egyik ülésén, szerencsém volt fényesen kiállított kéziratok egész sorozatát bemutatathatnom, melyek Vitéz János nagyváradi és esztergomi könyvtárait díszíték, jelenleg pedig hazai és külföldi könyvtárakban szét vannak szórva.¹⁾

Már akkor kifejeztem reménységemet, hogy a további kutatások a Vitéz-codexek számát jelentékenyen szaporítani fogják. Nem csalódtam. És ma ismét három kéziratot mutathatok be, a melyek közül kettő kétségtelenül, a harmadik valószínűleg Vitéz birtokában volt.

A két kétségtelen Vitéz-codex a müncheni királyi könyvtár tulajdona. Elmondottam más alkalommal mikép jutottak az esztergomi könyvtár kincsei hazánkból Salzburgba, innen Párisba és végre Münchenbe.

Ezen vándorlási utat tették meg a dúsan ékített Livius-codexek, melyek Vitéz czímerét viselik. De legújabban Dr. Meyer Vilmos a müncheni királyi könyvtár egyik tudós öre két más kéziratra hívta föl figyelmemet, melyek más czímert viselnek, s ezeknek meghatározására kért föl. Az általa közlött részletek fölkeltek bennem a vágyat, hogy közvetlenül vegyem azokat vizs-

¹⁾ Fölolvasásom a »Könyv-Szemle« 1878-dik évfolyamának januári füzetében jelent meg.

gálat alá. A vallás- és közoktatási m. kir. miniszterium közbenjárására, a müncheni királyi könyvtár igazgatósága, szokott előzékenységgel, küldötte meg.

Az egyik, Curtiusnak Nagy Sándorról írt általánosan ismert történeti munkáját, illetőleg ennek fennmaradt töredékeit tartalmazza.

XV. századbeli hártyakézirat. Olasz mű; de a címlap kiállítására elűt minden eddig ismert Corvin- és Vitéz-codex modorától. Főkéssége angyal által tartott magas póznán lengő vörös lobogó, melyen aranyban a következő betűk állanak: S. P. Q. R. (Senatus Populusque Romanus). A jobb és baloldali lapszélen élénken színezett pillangó és páva alakjai láthatók. Az alsó lapszélen, babérkoszorú által környezett tojásdad alakú pajzsban a címér áll: három ezüst és három veres (pantallér) pólya, rajta ugró orosz lány.

Kinek a címere ez? nem határozhatjuk meg. A müncheni könyvtár egyik tisztviselője, Foeringer, olasz családnak, a Ricasoli-ház egyik ágának tulajdonította. Lehetséges, hogy olasz ember rendelte meg; s csak később került Vitéz birtokába.

Annyi bizonyos, hogy Vitéz bírtja, sőt behatóan foglalkozott vele: gondosan kijavította és jegyzetekkel látta el; a mint ezt minden lapon, a sorok között és a széleken látható írása hirdeti, melynek élénk és a négy századon át el nem halványult carminnal írt finom jellemző vonásai ezer írás között azonnal rávallanak.

A codex 142 levélből áll, melyekhez elején és végén egy-egy tiszta levél csatlakozik. Tíz levél képez egy quaterniót. A levelek magassága 28, szélessége 19 centim. A hártya tiszta és ép. Az írás gondos. A fejezetek kezdőbetűi arabeszkekkel vannak díszítve.

A kézirat, a Curtius-szöveg kritikai megállapítása tekintetében kiváló jelentőséggel bír. Már a múlt század végén, mikor Salzburgban őriztetett, Vierthaler fölhívta rá a tudományos körök figyelmét.¹⁾ Legújabbban pedig (1875), egy jeles müncheni philologus, külön értekezés tárgyává tette, ily című dolgozatban:

¹⁾ Reisen durch Salzburg. (Salzburg. 1799.) 102. l.

»De Q. Curtii Rufi codice latino Monacensi n. 15739 insignito lucubratio, quam scripsit Antonius Linsmayer.«¹⁾

Kimutatja, hogy a jeles codex bár rokonságban áll azon régibb codexekkel, melyek Curtius legjobb szövegét tartalmazzák, de azoktól lényeges eltéréseket is tüntet föl, a mely eltérő helyek gyakran correctebb szöveget nyújtanak a többi codexeknél.

Codexünket -- mely egy kevésbé avatott vagy gondatlan scriptor kezeiből került ki -- mint érintém, Vitéz egy másik codexsel összevetve, saját kezűleg gondosan kijavította, és sűrűn látta el tartalommutató jegyzetekkel, melyek az őt kiválóan érdeklő helyeket jelölték, vagy az azok által provocált észrevételeket tartalmazták.²⁾

Sajnos, a codex utolsó levele hiányzik. Ezt annál inkább sajnálhatjuk, mert arra kétségkívül följegyezte volt hol és mikor fejezte be a codex javítását.

A kézirat barna préselt bőrbe van kötve, és aranyozott szegélye van. Magán viseli a francia köztársaság bélyegét. Jelenleg a müncheni könyvtár latin kézíratai között a 15,739 száma van.

A másik müncheni codex Macrobius munkáit tartalmazza.³⁾ Szintén XV. századbéli hártya kézirat, és olaszországi mű. 233 levélből áll.⁴⁾

A címlap (1^a) három oldalát arabeszkés díszítmények környezik, mint az egyszerűbb Corvin-codexeket. Az alsó lapszéldíszítmény közepén, két génusz tartja a két aranyozott vonal által szegélyezett zöld koszorút, melyen belül fehérrel díszített

¹⁾ Iskolai programmban, és azután különnyomatban is je'ent meg. A dolgozat, mely a codex philologiai ismertetésében nagy szakavatottságot tanusít, a codex provenientiája iránt tévedésben van; mert azon hitben van, hogy Münchenből került Párisba. I. 5. I.

²⁾ Érdekes p. o., hogy a 95^a lapon Curtius azon helyéhez, a hol azt mondja, hogy Bactriana tartomány »habitarum pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terre non indigenas modo sed aduenas etiam inuitat;« a lapszélen megjegyzi: »Sic et Hungaria«

³⁾ Aurelius Macrobius az V. század első felében élt. »Gellius példájára, a görög bölcsészek munkáiból kivonatokat állított össze »Saturnaliorum libri septem« és »In Somnium Scipionis libri duo« című dolgozataiban

⁴⁾ Ezekhez elején és végén egy-egy tiszta levél járúl. 28 cent. magas, 19 cent. széles. Minden lapon 31 vonalozott sor.

rózsaszín alapon fekszik a címerpajzs, mely a Garázda-család címerét tünteti elé: fekete arabeszkekkel díszített kék mezőn lángokból kiemelkedő, fenyőfát tartó kőszáli zerge.

A codexet tehát a Garázda család egyik tagja készítette. És pedig kétségkívül Garázda Péter, esztergomi prépost, latin költő és humanista, ki Olaszországban tanult és miután hazájába visszatért, összeköttetésben állott az olasz humanistákkal, névszerint a florenczi Fontius Bertalannal is, kit Magyarországra hívott meg.¹⁾ És épen ez a Fontius volt az, ki az itt tárgyalt kéziratot másolta. A legvégén ugyanis olvassuk: »Barp-tolomaeus Fontius exscripsit Florentie.«

Garázda Péter valószínűleg ajándékba adta e codexet Vitéz Jánosnak, kihez közel rokonságban állott; és így jutott azután Salzburgba, Párisba és Münchenbe.²⁾

Egyébként Vitéznek sem javításaival, sem jegyzeteivel a codex lapjain nem találkozunk.

Préselt bőrze van kötve, aranyozott lapszélekkel. A részattok néhány töredéke fönmaradt.

A harmadik codex, melyet ez alkalommal ismertetni kívánok, a bécsi udvari könyvtár tulajdona, és Dr. Abel Jenő, kitűnő philologusunk hívta föl rá figyelmemet.

Tribrachus Gáspár XV. századbeli humanistának hét eklogáját tartalmazza, melyeket az esztergomi érseknek ajánl. Ez nem lehet más mint Vitéz, minthogy Tribrachus épen az ő korában működött, előtte halt meg; és ha Vitéz elődjének Szécsi Dénesnek ajánlja a munkát, ezt bizonyosan bíbornoknak czímezte volna.

A 28 levélből álló, kis 8-adrétű,³⁾ XV. századbeli hártycodex első levelén a 12 distichonból álló ajánlólevél foglal helyet, melynek czíme arany maiuscula betűkkel van írva. Itt következik:

»Tribrachi Mutinensis Ad R^m Archiepiscopvm Strigoniensem Carmen Incipit.

¹⁾ Fontius ezen levelezéséről említést tett Mehus. (Ambrosii Traversarii Epistolae. Florenz. 1759. I. LV. 1.) Sajnos, hogy ezen levelek föl-kutatására az olaszországi könyvtárakban tett igyekezezeink ekkorig nem vezettek eredményre.

²⁾ Itt a 15,738. szám alatt található föl.

³⁾ Magassága 19, szélessége 13 centim.

Quo tua non dubites totum volitare per orbem

Nomina et a latius gentibus usque coli

Accipe strigonie pater et sanctissime presul

Te simul et rebus munera digna tuis

Accipe pannonie iubar indelebile gentis

Que referant nomen tempus in omne tuum

Tu dare quod fuluis aurum pactolus barenis

Quod tagus hesperio deuehit orbe potes

Et tibi que patriis opulentia montibus exit

Exuperat quantas croesus habebat opes

Sardoos lapides atque altera dona pyropos

Quasque suis gemmas colligit indus aquis

Haud ego crediderim te maxima dona videri

Que melius per te cessit beanda deus

Ista rear cum vis populorum pastor et auctor

Ista rear tamen posse decore patrem

Hic pecudes poeman armenta que bucera seruat

Tu populis poeman tu pater ille tuis

Ista rear paucis que dii rarissima donant

Munera longe animo grata futura tuo

Hec tamen ut vultu amplecti dignere secundo

Hec precor ut sacras tangere digna manus

Dumque tibi his aliquid resonabit fistula siluis

Quod unice (?) hec Tribrachi sint monumenta pater.«

A 2^a levél a czímlap. Élén, vörös maiusculákkal a czím:

Tribrachi Mvtinensis Ad R^m

Archiepiscopum Strigoniensem.

Poeman. Epolvs Pastores.

A lapot két felől, dúsan színezett de kezdetleges kézzel készült virágdiszítvány környezi. Az alsó lapszélen három medaillonban mellképek láthatók. Az elsőben könyvből olvasó férfiú; ily körirattal *A vctor Operis*. A másodikban főpapi öltözetben öreg egyházi férfiú ily fölirattal: »*Lvx Pannonie*.« A harmadikban: 14—15 éves ifjú ily körirattal: »*Franciscvs VR*.«

Hogy az első a könyvnek szerzőjét állítja elénk, bizonyos.

Hogy a második alakban azt a főpapot látjuk, a kinek a könyv ajánlva van, Vitézt, alig szenved kétséget. De kit ábrázol

a harmadik kép, ki legyen az a Franciscus Vr? ekkorig nem sikerült kinyomozni. Még conjecturákat sem kockáztathatunk.

Vitéz arczképe, a mint a codexben festve van, különbözik azon arczképektől, melyeket ekkorig neki tulajdonítottunk. Vajjon ez hiteles-e, vagy a festő phantáziájának szülötte? nem dönt-hetjük el.

A címlap oldaldíszítményében félig elmosódott címér van foglalva: kék alapon ágaskodó oroszlány vagy farkas. Kinek a címere ez, nem tudjuk? Azt sem állíthatjuk teljes biztossággal, hogy ezen codex Vitéz példánya volt.

Három későbbi birtokosát a könyv végén levő jegyzetek-ből ismerjük. Ezek:

»Luce de Farnad arcium Baccalarei.«

»Gregorii de Felpecz arcium Bakalari.«

Mindkettőnek kézírása a XV. század végső éveire utal.

A harmadik birtokosa Faber, bécsi püspök volt (1540), ki-nek hagyatékából a bécsi egyetem, utóbb pedig az udvari könyv-tárba került, hol most (új kötésben) a latin codexek sorozatában a 2489. számot viseli.

Bár sikerülne a kérdéseket, melyeket e codex fölvet, mi-előbb megoldanunk.

VÁRAD*) HELYE A MAGYAR KÖNYVÉSZETI IRODALOMBAN.

Rómer Flóristól.

Alig van munka, melyet újabb időben nehezebben vártunk, nagyobb örömmel fogadtunk, mint Szabó Károly: Régi magyar könyvtár-át. Volt is erre sokoldalú méltó okunk; mert nem csillámló, átmenő értékű tüneménynek néztünk elé. A tudós, kipróbált tollu szerzőnek alapos hírneve, és azon húsz év,

*) Hogy miért irok e helyen: Váradot és nem Nagy-Váradot, mint ezt mai napon írni szokás, arra nem a sajtóságokat kereső különcködés, hanem a történelmi igazság és a honi régészeti tudomány kényszerít; mert ha az újabb kort, Lipót császártól számítva, kiveszszük, azt látjuk, hogy a régi egyházi és világi irodalomban folyvást és következtetőleg épen úgy használtatik: Várad, (miután a Kis-Várda és Pécsvárad valamint Pétervárad is annyira különböztetve van), mint a Gyulafehérvár helyébe, melyben a régi irodalom egészen meg-egyezz, alkalmaztatott: Károlyfehérvár, holott a Székes-, Nándor-stb. Fehérvárok a magyarok előtt eléggé ismeretesek valának.

Sokáig azt hívéim, hogy ezen elnevezés Nagy-Várad, Grosswardein, csak 1693 után jött divatba (lásd Kereszturi II. rész: 263, 282, 289, 290 stb.) miután az okmányokban egyáltalán csak a vára di püspökség, káptalan, város stb. hozatik fel; azonban épen Szabó Károly dicső munkája győzött meg arról, hogy már a XVI-ik században, t. i. 1599-ben Gyulafi János magát Nagyvárad méltatlan tanítónak írja, a XVII-ik században, pedig 1640-ben, 707. sz. a. a. 308. lapon Kecskeméti Miklós Angyalok énekében, magát N. V. T. (Nagy-Várad Tanító)-nak nevezi, hozzá tévén: Nyomtatt. Nagy-Váradon buzgó lelkek költségén. — Ott van egy másik nyomtatvány Püspöki Jánostól, ez Debreczenben 1661-ben írta: Az kereszténység Védoszlopának Meg-Dülését, az az Nagy-Várad nagy Várának Törökök által való kipusztulása és Elfoglalása . . . Irta Püspöki János Váradról elbujdosott Tanító; sőt a 926. sz. a. 1657-ben a »Jesuita Paterek Titkai« nyomtatott: Magnovárdiában; úgy hogy azt kell hinnünk, miszerint ezen elnevezés sokkal előbb hozattatott be, nemesak Lipót császár idejénél; de még az előtt is, midőn újabb időben a nagyobbodó város részei egyesítették és a Nagy-Várad név mintegy nyilvános sanctióra érdemesítettett.

mióta, egyes cikkek után, az egésznek mintaszerű és állandó becsű tulajdonaira következtetheténk, feljogosítottak arra, hogy a munkára a lehetőleg legnagyobb mértéket alkalmazzuk.

Volt is ezen műre minden oldalról elég figyelmeztetés, különféle szempontból tekintették, de azért maradt még elég mondanivalója azoknak, kik e monumentalis munkát még keletkezésében látták, közrebocsátása előtt forgatták és hozzá némi jegyzeteket is írtak. Tagadhatatlan, hogy e roppant fáradozásu műben, quasi sub uno solis radio, együttvéve és ítézetileg feldolgozva találunk mindent, a mihez a szemes szerző és talán valódi baráti is, oly számos év óta hozzá férhettek!

Már helyzetem — és saját viszonyaimnál fogva is messze esem attól, hogy ezen kitűnő munkához, mintegy commentárt írjak, mert ennek minden lapjánál csak azt mondhatnám, tolle et lege! és minden heverő vagy felmetszetlen példány látására nemzeti érzésű genuszom fekete lepelbe burkolódnék. — Ezen vastag kötetben fel fogja találni az egyedíró azt, mit a vallási fergetegekről akar a magyarság kezdetétől fogva tudni; ebből megtudandja, kik voltak a katolikus és reformatusok részéről azok, kik a vallási villongásokat egyházi vagy világi állásukkal előmozdították; kik fogták maguk a meggyőződéstől vezetett tollat, hogy hitelveiket támogassák; kik léptek ki a sikra a templomokban és iskolákban, hogy új még új tanítványokat szerezzenek, és hol találtak menhelyet a nyomdák.

Ohajtjuk tehát, hogy ezen dolgozat, mely komoly oktatást és ritka élvezetet is nyújt, minél szélesebb körökben elterjedjen, már csak azért is, hogy a meglevőt örömmel sajátunknak vallhassuk, hogy a meg nem levőt fölkutassuk, és ezáltal nemzeti irodalmunkat bővítsük; továbbá hogy a netáni tévedéseket helyre ütvén, ez által a második kiadást, melyhez már meglehetősen anyaggal rendelkeznek a könyvbúvárok, annál tökéletesebbé tenni segítsük, és végre a mi az ilyen publicationál a főczél, elérhesük azt, hogy a vidék papjai, tisztjei, tanárai is a közmunkában részt vehén, e munkásság mennél inkább terjedjen és hasznot hajtson.

Arra, hogy e nemzeti nagy munkához én is hozzászóljak, nemcsak az bátorított, mivel mint a szerény író előszavában

mondja: régen éreztem magam is egy ily megbízható kézikönyv hiányát; hogy folytatólag vallja, mi szerint: kézikönyvem nagy figyelmet és gondos vigyázatot kívánó szerkesztésében, bár mennyire igyekeztem is, nem voltam képes minden hibát, tévedést kikerülni; és mivel: bizodalommal kérem föl »úgymond« irodalmunk minden barátját, különösen a könyvtárak birtokosait és tisztviselőit,« mig végre is így szól: Én ugyanis munkáságomate téren befejezettnek nem tekintem, sőt folytonosan igyekezni fogok az eddig elért eredményeket gyarapítani!

Igy szól és csak így szólhat azon férfi, ki a »Régi Magyar könyvtárnak« élete szebb részét, kimondhatatlan fáradalmak közt szentelte; kinek tudományát, és a felvett czélban való ritka kitartását egyedül szerénysége érte talán el.

Ez tehát már magában véve elégséges lenne arra, hogy a kitűzött tárgyhoz hozzá is szóljak; de ezenkívül vannak jelenleg más okok is. És pedig először az, hogy régóta ezen kutatások egy részével t. i. a Várad i sajtó mindennemű, de főképen magyar termékeivel foglalkozom; másodszer pedig, hogy a Székesfehérvári országos kiállítás alkalmával nemcsak a várad i újabb nyomda készleteit szeretném a magyar világnak megmutatni, hanem, hogy ugyanottan a nézők azt is lássák, hogy a még rejtekben felejtett, de szabadulásra váró régi munkák száma az eddig ismerteknél sokkal nagyobb, és hogy Várad, a kereszténység hajdani előőrse, a magyarságnak, kelet felé való egyik őrtornya, török-veszélye előtt pedig egyszersmind a nemzeti cultura kútfeje volt, és csak az akaratlanul viselt járom alatt hallgatott, satnyult, temettetett végkép el!

Mi lett légyen Várad hazánk történetében, milyen volt feladata hadászati, egyházi, nemzet-mívelődési szempontból a régiebb korban, azt fejtegetnem itten nem is kell; mert feladatom keretén kívül esik.

Azonban nem vagyunk tökéletesen kielégítve, midőn azt látjuk, hogy mikor egyrészt a magyarság kivívásában a reformáció, főleg a helvét vallás olyan nagy részt igényel, más oldalról a katolikus meggyőződés magának csak oly kis részletet

tulajdonit; holott már abból is, hogy kik pártolják az újabb hitet, eléggé láthatjuk, hogy a római hitvallásuaknak is az értelmiségben, a harcziás írásokban és ellenfeleletekben elég nagy tér nyílik. Nem tudjuk t. i. elhinni, hogy akkor, midőn az új hittérítők majdnem egész erejüket abban fejtették ki, hogy a vallássságuk központjain, és némely nagy urak védszárnyai alatt, mind inkább növekedtek, egyedül egy oldalról és pedig nyomatott írásban támadtak meg, fejtették ki dogmaikat, és ellenkeztek azokkal, kik ellenük írtak, a másik oldalról főleg azon csodálatosan fegyvert csörtető korban t. i. azon sok tudós püspök, azon sok tanúlt szerzetes, kikről történetírásunk is eléggé tanúskodik, írásban egészen elhallgattak légyen, akkor t. i., mikor a szólás-szabadság és a védelmi helyzet adva volt; sőt midőn a hatalmas uralkodók szárnyai alatt és mintegy teljesen biztos helyekről szabadon felelhettek támadóiknak.

Távol van tőlem fölteni, hogy szerzőnk bármit elhallgatott volna. Jól tudom, hogy mindenütt, a hol lehetséges, teljes pártatlansággal mutatja ki, melyik munkát, melyik egyháznak kelljen tulajdonítani. Azonban szerző hazánkknak nem minden könyvtárában fordult meg; és a hol megfordult, nem volt mindig képes a készlet átkutatására elégséges időt szentelni. A kath. irodalom számos termékei ismeretlenül lappanghatnak tehát kolostoraink és plébániaink könyvesházaiban; a melyeknek őrei — sajnos — hallgatnak, mert rendszerint keveset bolygatják a régi könyveket, sőt gyakran megvetéssel tekintik azokat.

Addig tehát, mig ilyen általános mozgalom, mit a fenebbi okok előidézhetnének, az egész papságot és a tanítói rendet meg nem ragadja, hijában várunk arra, hogy e tekintetben is jogegyenlőség legyen, és lássuk azt is, hogy a magyarság fentartásában egyáltalán a nemzetnek innen is, túl is hasonló része vala.

Több helyen fölvetettük a kérdést, vajjon honnan jött a támadás vagy védelem? könyvünk erre nem adott határozott feleletet, tudományos készletünkhöz folyamodtunk tehát, és ha rövid idő alatt sikerült csak mintegy kettőt hármat az előttünk fekvő munkának nagyon is szorgalmas átkutatása után sajátunknak felismernünk: szabad legyen reméllenünk azt is, hogy itt-ott mások is, kik egyházi és polgári történetünkben jártasabbak, egyeseket

magunknak vissza fognak nyerni, és ez által az egyensúlyt mintegy visszaállítva, örömet okozandnak annak is, ki midőn nekünk ilyen jeles alapmunkát nyújtott, alkalmat is adott arra, hogy azt gyarapítani és tisztázni elősegítsük!

A kik eddig V á r a d ról tüzetesen irtak, nem tevék ezt egyedül magyar szempontból, mint azon könyvírók, kiket egyes munkáknál Szabó is idéz és a kik között e század elején Miller Ferdinánd Jakabot kell említenünk, ki az 1803-ban Pesten kiadott *Fragmenta Veteris Typographiae Magno-Varadiensis*ében sok valót, de igen sok hamisat is közöl.

Mint nyomtatványok ismereteseek még előttünk Márki Sándor aradi tanár úrnak főleg Biharmegyet illető fáradozásai, mert a többek közt, nemcsak hogy Biharmegyében megjelent régi könyvekről írt Szabó munkájának kiadatása előtt a nagyváradi lapokban; nemcsak hogy kiadta ő a Biharmegyei nyomtatványokat 1651—1700-ig; hanem a Biharmegyére vagy Nagyváradi tudósokra vagy nyomtatványaikra vonatkozókat szorgalmasan gyűjté, és a Szabadtság 1877-iki számaiban, mindenütt némi itészettel is közlé.

A Szabó Károly által ismertetett 1788 munkából jut Váradra 64 nyomtatott munka, melyek közt sok az egészen ismeretlen; közülök öt még a XVI-ik századba való, és 1565-től —1585-ig terjed; 13 az egyetlen példányban fenlevők közé számíttatik; legnagyobb része pedig azon virágzó korszakba esik, melyben itten Szenczi Kertész Ábrahám sajtója működött, s melyet a 707. számtól a 972-ig számítva 1640-től 1660-ig vagy is húsz esztendeig terjed, midőn a fenebbi nyomdász elüzetvén, Károlyi Gáspár szent bibliájában ezt mondja a 970-ik szám alatt: »Váradon, kezdetetett nyomtatása, a veszedelem előtt: és elvégeztetett Colosvarat Szenczi K. Ábrahám által M. DC. LXI.«

És ha kérdezzük, miből állott akkor az egész magyar irodalom, és miért kell annak nyomait leginkább a papi székhelyeken, és a jámborabb gyűjtőknél keresnünk? Ezekre könnyű a felelet. Amint egyáltalán, ugy nálunk Magyarországon is, a főszűlyt a sz. írásra és annak magyarázataira fektették; innen a sok szentírás, a gyakori Catechismus, imádságos és énekes könyv, házassági és halotti beszédek stb.; mind a két felekezetből paranesis

ad parochos; ezeknek t. i. a szentírásoknak értelmezésére kellett a gyakori grammaticák, dictionariumok stb. — Sokkal kevesebb volt a valódi szervezetes tudomány: a bölcselkedés, a jus, az arithmetica és a hozzá számítandó kalendariumok; végre a nagyon kedvelt geographia a különféle térképekkel, a haditudomány, az orvosi könyvek és a természeti tárgyak vizsgálata, a festészet és fametszetek, stb. Végre következtek a latin klassikusok sikerült fordításai; a magyar eposzok és szindarabok, a valódi római- és görög történelem, és a történetek képzelt utánzása a regényirodalomban; és sok más, a mi csak egyes példányokban fordult elő!

Mind ezekre és még több találandóra hivatkozhatnánk, ha nem kellene attól tartanunk, hogy a legrövidebb idő alatt hiánysokká leszünk, sőt hogy ezen rövid czikk helyett igen is hosszúra nyúló könyvet nyújtunk szives olvasóinknak!

Ugy látszik az egész azonkori irodalomból, hogy V á r a d, egyik kedves helye volt a keletkező nemzeti érzetnek, mert találunk mindenütt V á r a d i a k a t, a hol a hazai ügy mellett munkálkodni kellett.

Hogy csak némelyeket említsünk, kiknek emlékezete mai napig fenmaradt, föl kell hoznunk az irodalmat kedvelő főpapat, főleg a gazdag váradai püspököket, a hazai irodalomnak és a szépművészeteknek előmozdítóit; ezek közt valának Vitéz János, Kálmánsehi Domokos, Martinuzzi Frater György, Forgách, gróf Telegdi, Bársonyi, Benkovich, Kalatay sat.

Nem kevesebbé találhatnak az e helyen nyomdákat pártoló világiak, péld. 1615-ben Bethlen G á b o r, továbbá Bethlen István, Rákóczy György, neje Lorántffy Zsuzsanna és Ferencz, György fíjuk; Rédei Ferencz, Bárcsai Ákos fejedelmek; II. Rákóczy György és fia Zsigmond (1656.) stb.

A különféle főurak közt emlékezetbe hozzuk Báthori Miklóst több megye főispánját, Báthori Kristofot, mint Biharmegyében ugyanazon tisztet viselőt, kinek nejeül 1575-ben Bocskai Erzsébet asszonyt ismerjük; a váradai vár kapitányai közt írnak Gyulai Ferenczről 1660-ban, és Sibrik Györgyről (1663.) Váradai főkapitányról; de beszélnek a váradai Prédikátorokról is, kik közt 1570-ben és 1584-ben említendő Caroli Péter Váradai Paztor; Sásvári Gergely, Nagy-Várad

Predikator ugyanazon évben; Keserői Dajka János, Váradi Ecclesiának Lelki Pásztor, 1613-ban; Pécs-Váradi Péter 1629-ben, és a Váradon 1641—1653-ig nyomtatott Keresztúri Pál-féle beszédek.

Tudomásunk van arról, hogy az egyházak mellett folyvást az iskolák is tündöklöttek, miért is 1652-ben, Comenius: *Janua linguae Latinae*-je említették, mely in usum Scholae Váradiensis volt írva.

Ennek egykori Rectora volt Stephanus Benjamin Szilágyi 1643-ban; a Poetikát mint collaborator a váradi gymnasiumban tanítá Borsati Pápai Ferencz;

A tanítók közül előhozatnak: Gyulafi János 1599-ben Nagy-Váradi méltatlan tanító;

Kecskeméti Miklós N. V. T. vagyis Nagy-Váradi Tanító 1640-ben; Komáromi István 1648-ban váradi iskolamester; és 1661-ben Püspöki János, ki így írja magát: Váradról elbujdosott Tanító.

(Folytatása következik.)

FELVIDÉKI KÖNYVTÁRBÚVÁRLATOK.

A múlt őszön másfél hónapig utazgattam Felvidékünkön. Egyedül járva be a történelmi és régészeti maradványokkal ellett tájat: szabadon fordulhattam azon emlékek felé, melyek érdeklődésemet különösen fölhívták. Ennélfogva a könyvtárak kutatását egyik legfőbb czélomúl tűztem ki.

Körmöczbánya volt az első állomás, mely e tekintetben kifizette magát. Művelődésünk ezen egyik legrégebbi sanctuariuma, gazdag és példásan rendezett levéltáron kívül, három becses könyvtárat rejt ódon falai között.

Körmöczbányán legelőbb a besztercebányai schematismusból előnyösen ismert plebániái könyvtárat tekintettem meg. A körmöczi apát-plebános Belházy Imre úr, személyesen volt szíves bevezetni e könyvtárba, mely a templom északi oldalán lévő tág fülkében van fölállítva. Nehány fenyőfa padon

sorban ott foglal helyet az egyházmegye érdemes püspöke által a Schem. Hist. Dioec. Neosol. 1876. 300–304 lapjain alaposan és kimerítően ismertetett huszonhat darab XIV. és XV. századból való codex. A szemközti polcon hever a »Crembnitzerische Bergbefahrung« 1565-diki, egykorú, könnyen olvasható német kézírata, melyet a Schematismus nem említ, Kachelmann pedig nem ismert, holott jó hasznát vehette volna.

Nyomatott művekben a mindössze 4—500 kötetre menő könyvtár szegényebb ugyan, de azért van egynehány becses ősnymotatványa, melyek a következők:

Hagenau, 1496. Sermones discipuli de tempore et de sanctis vna cum Promptuario exemplorum. Végén: Impressum et diligenter castigatum in imperiali oppido Hagenawe. Anno a Christi natali Nonagesimo sexto supra millesimum quaterque centesimum. Decimotercio vero kalendas septembres. Lásd: Hain, Nr. 8507.

Nürnberg, 1498. Missale Strigoniense. Az első számozott levélen: Incipit missale... secundum chorum alme ecclesie strigoniensis. A 279-ik levélen lévő zársorok szerint nyomtatta: Georgius stöchs ex sulczbach artis impressorie haud ignarus in vrbe nurnberga octauo die ante kalendas septembres anni ab incarnatione messye 1498. Tiboldi Feger budensis bibliopole impensis. — 8-r. goth. 283 szott levél. Táblájára, a kiadó-könyvadás lakhelye által félrevezetve, a múlt században ezt írták: »Impressum Missale hoc Budae Ao. P. Chr. natum 1498.« Hain és Kemény nem ismerik. Knauz: Libri missales ac breuiaria pp. 80. 81. szerint »ezen igen ritka s eddig seholsem említett kiadásból két példányt ismerünk;« egyik az egyetemi könyvtárban, a másik, hiányos példány a pozsonyi ferenczesek tartományi levéltárában létezik.

Velence, 1508. Végén: Breviarium secundum chorum Pataviensis ecclesie cum quottationibus in margine: ... inveniuntur: suisque passim aptissime figuris coornatum: mira formandi arte pervigilique cura solertis viri Petri Liechtenstein. Impensa vero Leonardí Allantse bibliopole wiennensis. Absolutum est Venetijs Anno salutigero. 1508. etc. k. 8-r. goth. 429 lev. Meg van a pozsonyi ferenczeseknél is. Knauz p. 105.

Velence, 1515. Breviarium secundum chorum alme Ecclesie Pataviensis. Uenetijs 1515. k. 8-r. goth. 382 szott lev.

Knauz p. 107. szerint, a benne előforduló fametszetek magyarországi breviárumokban is használtattak. Meg van az egyetemi könyvtárban.

V e l e n c z e, 1517. Breviarium hyemalis partis et Estualis secundum chorum Patauiensis Ecclesie. Venetijs Anno domini 1517. Die decimo septimo mensis Octobris. Csonka példánya az esztergomi főegyházban, Knauz pp. 108, 109. ép példánya az akadémiai könyvtárban.

Körmöcz másik könyvtára a szent-ferenczrendi zár-dában van föllállítva, hova Hajla Márton Mátyás plebániai segédlelkész úr sziveskedett elkalauzolni. A körülbelül másfélezernyi kötetre menő könyvtár különösen gazdag incunabulákban. Az előterem úgy szólván kizárólag ezekkel van megtöltve. Ugyanott van elhelyezve a Szabó Károly Régi magyar könyvtárában is, egy híjával megemlített, néhány magyar könyv, t. i. Lépes Bálint: A halandó emberi nemzet fényes tüköre. I. és II. könyv. Prága 1616. (Szabó Károlynál 469 sz.) — Káldi György: Vasárnapi Predikatiok I. része. Pozsony, 1631. (Sz. K. 601 sz.) 2 ép, 1 csonka példány. — Telegdi: Evangeliomok I. és III. része. Bécs, 1638. (Sz. K. 675. 677.)

Pázmány Péter: Kempis Tamás Christus követéséről. H. és év n. XVII. száz. Szabó K. 1613. sz. a. 4 példányt említ; szerinte valamennyi fönmaradt példányban hiányzik a címlevél, melyet ennél fogva azt hiszi sohasem nyomattak. Föltevését ez ötödik példány is igazolja, mert szintén nincs címlevele.

Az incunabulák jegyzéke.

B a s e l év n. Reynerus de Pisis: Pantheologia s. Summa universae Theologiae. 2 kötet. Az I. kötet 1. lapján: In primam tabulam sequentem super pantheologia prefatio quedam. A 31. szttlan lapon: ».... opus fratris Rajnery de pisis ordinis predicatorum incipit.«

Nagy iv-rét, szttalan, Hain, 13.014 sz. szerint, nyomtatta »Basileae, Bertholdus.« Bertholdus de Basilea, Gutenberg legénye 1455—1477. működött Baselben. E pantheológiát Panzer I. 193, valamint Stockmeyer u. Reber: Beitr. zur Basler Buchdrucker-geschichte. S. 2—5, nem említik Bertholdus nyomtatványai között. Brunet, 1153. igen ritkának mondja.

Hely és év nélkül (1473 táján). Nicol. de Janua: Compendium morale. Az 1. lapon: Incipit liber qui dicitur compendium morale utilis pro sermonibus et collacionibus faciendis. K-ívr. lat. 178 l. — Van Praet 1473 körül nyomtatottnak tartja. Hain, 9359. Brunet, 1282 szerint kevésbé ismert.

Hely és év nélkül (1478 körül). Joh. de Turrecremata: Quaestiones super evangeliiis totius anni. Kolophon: Quaestiones euangeliorum tam de tempore quam de sanctis collecte per. R. D. Joannem de turrecremata stb. Hain, 15.709².

Hely és év n. (1479 körül.) Meffret. Sermones de tempore et de sanctis. A II. kötet 1. lapján: Sermones Meffreth. alias Ortulus regine de tempore. Pars hyemalis. K-ívr. Hain, 10,999.

Speier, 1481. Kolophon: Biblie auctoritatum et sententiarum.... tabula per Johannem Caldriini... compilata et per Thomam Dorniberg de Memmingen eximium correcta et (»per« kimaradt) Petrum drach spirensem Impressorem impressa exactissime Anno dni M. CCCC.LXXXI. explicit feliciter. — K-ívr. goth. igen szép példány. Panzer III. p. 21. Hain, 4247. V. ö. Merzdorf II. 65.

Velenceze, 1482. Juvenalis. Kolophon: Venetiis Impresum est hoc Juvenalis opus cum tribus commentis per Joannem de cereto de tridino MCCCC.LXXXII. Die secundo decembris. — Szép példány, lat. bet., elébe van kötve Seneca. Velenceze 1492.

Strassburg, 1485. Kolophon: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum. Argentine impressum Anno dni M.CCCC.LXXXV. Finit feliciter. — Ivr. goth. Két példány, az egyik Martinus Margarita decretije elébe van kötve. Panzer I. 27. Nr. 68.

Strassburg, 1486. Kolophon: Opus perutile sermonum de sanctis per circulum anni Thesaurus nouus nuncupatum: impressum Argentine Anno dni. M.CCCC.LXXXVI. finit feliciter. — K-ívr. goth. szép példány. Panzer I. p. 29. Nr. 81.

Velenceze, 1492. Omnia Senecae opera. Venetiis impressa M.CCCCXCII. die ultima octobris Per Bernardinum de Coris de Cremona. Hozzá van kötve Juvenalis, 1482.

Nürnberg (1493 körül.) Az 1. lapon: () Ncipit tractatus Magistri Johannis de gersona. Cancellarij parisiensis. De regulis mandatorum. A 19. levél 2-ik oldalán: Explicit tra-

ctatus de regulis mandatorum. Magistri iohannis de Gersona excellentissimi parisiensis cancellarij feliciter. Nurenberge, Impressorie artis effigiatus . . . K.-ivr. Hain, 7646 szerint Joh. Sensenschmid nyomtatványa.

Nürnberg, 1496. Kolophon: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum. per Anthonium koberger Nurenberge impressum. Anno dni. M.CCCC.XCVI. Finit feliciter. — K.-ivr. goth. Seemiller, IV. 72. Panzer II. 222. Nr. 275.

Hagenau, 1500. A 27 lapon, »a« jegyű íven. Incipit Rosarium sermonum predicabilium per quadragesimam et totum anni circulum editum per vite venerabilis religiosum fratrem Bernardinum de Busti stb. Végén: in opp. Hagenaw, per Henricum Gran. Millesimo quingentesimo. XVIII. die mensis Septembris. — Hain, 4164.

H. és év n. XV. száz. Martinus lengyel szerzetes műve. Kolophon: Explicit margarita decreti que martiniana vocatur. edita per venerabilem virum fratrem Martinum ordinis praedicatorum summi pontificis penitentiarium et capellanum. — Hozzákötvé Calderinus. Speier. 1481. Hain, 10.834. V. ö. Merzdorf II. 70.

H. és év n. XV. száz. Albertus Magnus super missus est. subtiliter ac eleganter ostendens ineffabiles gloriose virginis Marie laudes. — K.-4r. vi. ívszám. A könyvészeti kézikönyvekben nem találok. Még legközelebb jár hozzá Brunet, I. 137. Albertus Magnus: Opus de laudibus Virginis Mariae, mely szerinte Mentelin J. betűivel nyomtatott volna Strassburgban. De mint ívrétű könyv, nem lehet azonos a körmöczi példánnyal

H. és év. n. XV. száz. Incipit legenda sanctorum quae longobardica nominatur historia, — 8-r. Pvi. ívszámig van meg, a többi írással van kiegészítve. V. ö. Merzdorf S. XXVI.

H. és év n. XV. száz. Sermones discipuli de sanctis. I. rész, 163 beszéd. II. rész, 48 beszéd.

Augsburg, 1502. Kolophon: Sermones Pomery de tempore a fratre pelbarto de themesuar ordinis sancti Francisci professore sumopere comportati: studioque non modico per magistrum Johannem otmar expensis Johannis schönsperger iunioris in Augusta vindelicorum imprimendo elaborati Anno Christi. M. D. ij. — K.-ivr. Panzer VII. p. 132. Nr. 9. Ehhez kötve: Pomerium

quadragesimale fratris Pelbarti, melyet Panzer. U. o. Nr. 10. említ. Ívszámozása, GGijj jelzéssel kezdődik. Pelbártnak 5 műve van itt meg; a múzeumi könyvtárban egy sincs meg belőlük.

L y o n, 150? Kolophon: Sermones Pomery de Tempore comportati per fratrem Pelbartum de Themeswar: Impresum Lugduni per honestum virum Joannem Cleyn impressorie artis magistrum optatum finem sortiuntur. — Igen szép példány. Van benne 80 beszéd. Terjedelme, a, aa, aaa rendszer szerint, sssix. — V. ö. Graesse, V. 187. Pelbártnak ilyenforma, Cleyn által nyomtatott művét Hain, 12,554 is fölvette, holott Panzer szerint Cleyn legrégebb nyomtatványa 1501-ből való.

H a g e n a u, 1504. Czim: Sermones Pomerii fratris Pelbarti de Themesuar diui Ordinis sancti Francisci — De tempore. Kolophon: Sermones Pomery de tempore comportati per fratrem Pelbartum de Themeswar Impressi ac diligenter reuisi per industrium Henricum Gran: in imperiali oppido Hagenaw expensis ac sumptibus prouidi Johannis Rynmann Finiunt feliciter Anno sal. nre Millesimo quingentesimo quarto. quinto Nonas Octobris. — K-ívr. Terjedelme: K. s. A könyvészek nem említik. Ehhez van kötve:

H a g e n a u, 1505. Sermones tripartiti Quadragesimales Pelbarti de Themeswar Anno s. nre. Millesimo quingentesimo quinto. XXij die mensis Aprilis. — K-ívr. p₅ terjedelmű.

S t r a s s b u r g, 1508. Cim: Sermones quadragesimales Thesauri noui. Végén: Opus perutile sermonum quadragesimalium Thesaurus nouus nuncupatum Argentine impressum per Joannem knoblouch Anno domini M. D. VIII. — Ivr. Panzer. VI. p. 41. Nr. 119.

H a g e n a u, 1510. Kolophon: Sermones fratris Gabrielis de Barelete sacre pagine professoris celeberrimi: divi ordinis Fratrum Predicatorum: impensis circumspecti viri archibibliopole Johannis Rynman de Oringau in officina industrii Henrici Gran: in oppido imperiali Hagenau ciuis impressi. Anno gratie M d X. in vigilia beati Bartholomei finiunt feliciter. 4-r. Panzer VII. p. 75. Nr. 65. Igen szép példány.

V e l e n c z e, 1512. Missale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis. Czimlapján, metszvény körül: Stephanus Heckel Librarius Budensis. A 292. levélen: Uenetijs accuratissime im-

pressum. In Edibus Petri Liechtenstein Coloniensis Germani. Impensis vero Stephani Heckel de Riwulodominarum Librarii Budensis. Anno virginei Partus. 1512. Die 3. Augusti. — Kemény Kal 39 l. a); Knauz p. 41. említette 4 példányon kívül, meg van a pozsonyi ferenczrendi kolostorban is.

H a g e n a u, 1513. Sermones Parati de tempore. I. II. rész. Kolophon: Impensis ac sumptibus circumspecti viri Joanis Knobloch. In officina industrij Henrici Gran Ciuis in imp. opp. Hagenaw impressi. Anno MDXIII. in vigilia Bartholomei apostoli. 4-r. A könyvészeti kézikönyvekben ismeretlen.

S t r a s s b u r g, 1515. Sermones Thesauri noui de sanctis. Kolophon: Opus perutile sermonum de sanctis per circulum anni, Thesaurus nouus nuncupatum. impressum Argentine per Johannem knobloch. Anno dni MDXV. Die duodecima mensis Marey, — Iv. Panzer VI. p. 70. Nr. 361 Az ezután következő két munka teljesen ismeretlen a könyvészek előtt:

H. és é v n. Kolophon: Explicit Epistola lugubris et lacrimabilis pariter et consolatoria ad cunctos fideles de expugnatione et amissione Insule Nigropontis . . . 12 levél. Utána kézirat: »Joh. Gerson Cancellar. Par.« XV. századi másolata. Ez után következik:

H. és é v n. Czim: Incipit liber Beati Leonis pape Sermonum Et Sermo prunus de ordinatione sua sequitur. — Tiszta szép példány; kolophona nincs.

Az előszobában lévő könyvek közül megemlíthető még egy Cicero, mely a hírneves Praelum Ascensianumhoz méltóan nyomtatott: Paris., ap. Jod. Badium Ascen. ad Eidus Ianuar. Ao 1522. Calculo Rom. nagy-ivr., egész épen megőrzött példány. Átalában véve e könyvtár incunabulái alig egy-két kivétellel valamennyien ritka épségben maradtak meg.

A belső teremben hever a könyvtár zöme, mely azonban legnagyobbbrészt csak XVII. és XVIII. századbéli idegen nyomtatványok halmaza.

Érdekesebb könyvek, mint pl. a kassai nyomda néhány terméke (köztük: Philosophia S. J. Cassoviae Typis Johann. David Türsch 1665), wittenbergai Hungaricák stb. vannak bezárva a »Libri Prohibiti« feliratú nagy szekrénybe.

Körmöczbánya harmadik, igen becses könyvtára az á g. hitv. ev. egyház köz ség tulajdona. A gyűjtemény ö re Gresy Ede főleemi leánytanító ú r, kit Pauliny segédlelkész ú rral fölkeresvén. vele együtt mentünk a könyvtár megtekintésére. mely a lelkészlakban a tanácsterem melletti szobában van elhelyezve. A Gresy ú r által lajstromozott körülbelül 1500 kötetnyi könyv, tisztán tartott festett polczokon van fölállítva. Rendezésénél a külsinre kiváló figyelmet fordítottak.

Merőben régi könyvtár. A reformatio kezdetéről tömérdek művet tartalmaz, úgy hogy e tekintetben legföljebb ha a pozsonyi lyceumi könyvtár versenyezhet vele. Ilyetén gazdagságú könyvtár egymaga több időt vett volna igénybe, mint a mennyit egész Körmöczre szántam. Itt is tettem ugyan jegyzeteket, melyeket azonban. mivel szerfölött fogyatékosak, szak-folyóiratban nincs merszem közzétenni.

Dr. Ballagi Aladár.

(Folytatása következik.)

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ“

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBÓL.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« útmutatása mellett átvizsgálván könyvtárunk régi magyar nyomtatványait, több oly munkát találtunk, melyeket az említett kézikönyv nem ismer.

Könyvtárunk régi magyar nyomtatványai, melyek előbb az egyes tudományszakokban szét voltak szórva, most chronologiai sorrendben össze vannak állítva; minden nehézség nélkül található és használható föl. Ellenben mikor Szabó Károly kutatott könyvtárunkban, hónapok munkáját igényelte volna azoknak teljes föl kutatása. Így történt, hogy egy részök kikerülte figyelmét. Némelyek pedig legújabbban jutottak birtokunkba.

E helyen ismertetni kívánjuk azokat.

✦ (59.)*) H. n. 1593.

Pathai István. Az Sacramentomokrol in genere . . . s a t.
Szabó Károly 266. sz. alatt ismerteti ezen munkának h. n.
1592-ben megjelent példányait, melyek közül egyet a M. N.
Múzeum is bír.

De ugyanitt egy másik példányt is birunk, mely az előb-
bivel teljesen megegyez; csak a címleap van másképen összeál-
lítva, és az évszám különbözik.

Hogy a munka maga nem nyomtatott újra, és szoros an
véve második kiadásnak nem tekinthető, bizonyítja az a körü-
lmény is, hogy az 1592-iki példányban a 65. levélen sajtó hibából
56. lapszám áll. Ezen sajtóhiba az 1593-iki példányban sincs
kijavítva. És ezen példány végén ugyanazon sajtóhibák vannak
kijavítva, mint az 1592-iki példányban.

Egyébként az 1593-iki példánynak értékét különösen emeli
kötése, melynek barna bőr borítékjára arany betűkkel nyomtatva
a következők olvashatók. Az előlapon:

Bekesi Janosnak Cassara kvldi Albertvs Mol-
nar Heidelbergabol.

A hátlapon:
1600.

✦ (60.) Frankfurt. 1603.

Megiserus (Hieronymus). Thesaurus Polyglottus: vel,
Dictionarium Multilingue: Ex Quadringentis Circiter Tam Vete-
ris, Quam Novi (vel potius antiquis incogniti) Orbis Nationum
Linguis, Dialectis, Idiomatibus et Idiotismis, constans. Incredibili
labore, summaque diligentia: cum ex innumeris omnis generis
Authorum scriptis: tum vero ipsa experientia et diuturno multa-
rum peregrinationum usu suggerente: in gratiam studiosae juven-
tutis fideliter collectum et concinnatum, ab Hieronymo Megisero
P. C. Caes. Et Sereniss. Austr. Archidd. Historiographo. Cum S.
Caes. Majestatis Privilegio ad Octennium. Francofurti Ad Moenum.
Sumptibus Authoris. M.DC.III. 8-r. A—Fff₈ = 832 lap és az
előbeszéd 16 sztlan levelen.

*) A »Könyv Szemle« 1878-ik évi utolsó füzetében 58 oly munkát
ismertettünk, melyeket Szabó Károly nem ismert. Folytatjuk ezen folyó-
számokat.

Ajánlva van a munka II. Rudolf, római császár-, III. Fülöp spanyol király- és a Habsburg ház több tagjainak.

Vége hiányzik.

A szótár a következő nyelveken van szerkesztve: Hebraice, Chaldaice, Aramice antique, Arabice, Punice, Syriace, Assyriace, Aethiopice, Graece, Latine, Italice, Hispanice, Gallice, Lusitanice, Rhaetice, Sardorum, Germanice, Belgice, Germanice antique, Anglice, Danice, Svetice, Gothice, Islandice, Slavonice, Dalmatice, Croaticae, Bohemice, Lithvanice, Illyrice, Lusatice, Livonice, Polonice, Turcice, Armenice, Hungarice, Zingarice, Indice, Vallice, Lapponice, Mexicanice etc.

(61.) H. n. 1620.

Minden esztendőre szolgáló örök *Calendarium* és az *Cisio Janus Magyarol.* 8-r. 8 sztlan levél.

✕(62.) Gyula-Fejérvár 1640.

Alstedius J. H. Rudimenta Linguae Latinae, In usum Scholae Albensis; Hoc modo elaborata, ut puer, unius anni spatio, ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia denique Syntaxis, et radices Sylvulae vocabulorum harmonicae, adiscere possit. Editio Tertia. Declinare probe qui novit, conque jugare; Grammaticum merito dixeris esse. bonum. Albae-Juliae Typis Celsissimi Principis. Anno CIOIOCXL. 8-r. A—N = 208 lap.

(63.) Bártfa. 1643.

✕*Comenius (J. A.) Januae Linguae Latinae Vestibulum Primum, In usum Illustris Paedagogei Albensis Hungarice reditum. Deinde Orthodoxarum in Hungaria Scholarum Usui accommodatum. Bartphae, Typis Jacobi Klöszii, M. DC. XLIII.* 8-r. A—C, = 32 lap.

✕ (64.) Bártfa. 1643.

Comenii (Joh. Amos). Janua Linguae Latinae referata aurea. Sive Seminarium Linguae Latinae et Scientiarum omnium. Hoc est compendiosa Latinam et aliam quamlibet Linguam, una cum Scientiarum et Artium fundamentis, perdiscendi Methodus, sub Titulis centum, Periodis mille comprehensa, Et in usum Scholae Varadiensis, juxta Belgarum editionem postremam, accuratam et auctam, in Hungaricam Linguam translata, Per Stephanum Benjamin Szilagy ejusdem Scholae Rectorem. Aestimata

ut sapiens precio, non pondere gemmas: Utilitate probat sic quoque mentis opus. Bartphae, Typis Jacobi Klösz, An. C. 1643. 8-r. A—P = 226 lap, azonkívül az előbeszéd 7 és az index 6 sztlan levél.

✓ (65.) Amsterdam. 1645.

Molnár Albert (Szenczi). Szent David Kiralynak és Prophetanak Szaz ötven Soltari a' Franciai notaknak es verseknek modgyokra Magyar versekre förditattak es rendeltettek. Szenci Molnar Albert által. Amstelodamban. Jansonius Janos Altal. 1645. 8-r. A—G₆ = 107 lap.

✕ (66.) Bártfa. 1646.

Kalendarium. Frölich David Magyar Országai Astronomus Kis Kalendariuma. Idvözitönk születése után M. DC. XXXXVI. esztendőre. Mely második a' Bissextilis után. Magyar-Országgra, Szepességre és Erdélyre nagy figyelmetességgel alkalmaztatott. Bartfan, Nyomtattatott Klösz Jakab által. Kis 8-r. A—E. = 39 sztlan levél.

Ajánlva van: »Generoso Domino Jacobo Kviatkovvsky, in Bogdan, Sedis Judiciariae incluti Comitatus Sarosien. jurato-Assessori stb.«

✕ (67.) Lőcse. 1650.

Szep Beszelgetes, Két Aszszonyember, Agota Es Borbala Között. Megfordittatott penig Nemetből Magyarra az Historia Olvasóknak kedvéért. Lötzen nyomtattatott, An. 1650. 4-r. A—C₂ = 10 sztlan levél.

✕ (68.) S-Patak. 1652.

Comenius (Amos Joh.) Eruditionis Scholasticae Pars Prima. Vestibulum, Rerum et Lingvarum fundamenta exhibens. In usum Scholae Patakinæ editum, Typisque Celsiss. Principis exscriptum, Anno M. DC. LII. 8-r. (*)_s és A—J = 8 és 72 sztlan levél.

Az előbeszédet írta Comenius Tolnaj Istvánhoz, a s-pataki iskola 1-ő classisának praeceptorához.

✕ (69.) Utrecht. 1655.

Komáromi Csipkés György. Hungaria Illustrata. Hoc est, Brevis, sed methodica naturae et genii linguae Hungaricae explicatio, anungaros in discenda linguâ istâ, facilitans,

promovens, et Hungaros efficiens. Opera Georgii Csipkes Comaromi, SS. Theolog. Doctoris, et eiusdem facultatis, in illustri Schola Debrecina Professoris. Ultrajecti, Ex Officina Joannis à Waesberge, An. Ch. CIOI OCLV.12-r. A—E = 124 lap.

Ajánlva: Generoso ac Nobilissimo Viro, D. Balthasari Latran de Kémer. Illustrissimi ac Celsissimi Principis Transylvaniae etc. Tricesimatori Debrecinensi Primario etc. Domino suo liberalissimo.

✕ (70.) Nagy-Szombat. 1656.

Rituale Strigoniense, seu Formula Agendorum In Administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiae publicis functionibus. Primum Quidem Jussu Et Autoritate Eminentissimi Quondam Cardinalis Petri Pazmany, Archiepiscopi Strigoniensis, etc. Denuo vero Illustrissimi Ac Reverendissimi Principis Georgii Lippay De Zombor, Archiepiscopi Strigoniensis, Sedis Apostol: Legati Nati, Primatis Vngariae etc. Editum. Tyrnaviae, Typis Academicis, Excudebat Melchior Schneckenhau, Anno Domini M.DC.LVI. 4-r. A—O., = 298 lap és 4 szltlan levél.

✕ (71.) Lőcse. 1667.

Alstedius Joh. Henr. Rudimenta Lingvae Latinae In usum Scholae Albensis Hoc modo elaborata, ut puer, unius anni spacio, ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia denique Syntaxis, et radices Sylvulae vocabulorum harmonicae, addiscere possit Editio Decima. Declinare probe qui novit, conque jugare; Grammaticum merito dixeris esse bonum. Leutschoviae, Ex Officina Samuelis Brewer. M.DC.LXVII. 8-r. A—L = 176 lap.

Az előbeszéd végén: »Alba-julia, M.DC.XXXV. Joh. Henr. Alstedius.«

✕ (72.) Kassa. 1669.

Miskolci Mihály. Draga Kenet, Az Az Oly Predikációk, mellyekben az eő meg-holt szérelmeseken bänkódo, és magokban keservesen sirankozo személyek szomoru lelkekben meg Uyitatnak és vigasztaltatnak. Mellyeket az Neháj Tekintetes és Nemzetes Hamvai Ferentz Urannak, Nemes Heves és külső Szolnok Varmegyeknek Vice-Ispánnyanak, meg hidegedett teste felet predikállot az Fileki és más helybéli fő fő rendek előtt; Mostan pedig világra bocsatot, az Fileki Helvetica Confession levő Gyü-

lekezetnek meltatlan Tanítója Miskolci Mihály. Anno 1669. April. Cassan. Nyomtat: Ericus Erich, által. Anno M. DC. LXIX. 4-r. A—C = 12 sztlan levél.

Ajánlva: »Nemzetes Motsari Judith Aszszonnak, az Nehaj Tekéntetes, és Nemzetes Hamvai Ferentz Vramnak élete Tarsának, mostan pedigh szomorú özvégynek etc.«

X (73.) Nagy-Szombat. 1669.

Landovics István. Thesaurus Absconditus In Agro: Az az: A' Tekéntetes Es Nagyságos Groff Erdeödi Familianak egyik kincse Tekéntetes es Nagyságos Moniorokeréki, Groff Erdeödi Adam, Montis Claudii, Varasd Vármegienek fő Ispannia, Romai Császárnak, es Magyar Országí Koronas Királiunknak Bejároia, Petrinyei vég-helynek fő Capitánya illendő tisztességgel, A' Nemes Szepesi Captolomban el temettetett és érdemlet dicsérettel tulaidon jó cselekedeti tündöklő fényességében temetése fölöt ki mutatot kincs, P. Landovics Istvan, Jesuita által, Anno M. DC. LXVIII. 9. Octobris. Nyomtatta Nagy-Szombatban az Academiai betükkal Byller Mathe. 1669. 4-r. A—C₂ = 20 lap.

X (74.) Nagy-Szombat. 1675.

Cantus Catholici. Régi, és Uj, Deak, és Magyar Ajtatos Egy-hazi Enekek, Es Litaniak. Mellyekkel a' Keresztyének, Esztendő által való Templomi Solennitásokban, Processiókban, és egyéb ajtatosságokban szoktak élni: Most újonnan, más több szép Enekekkel meg-szaporittattak, és a Keresztyéneknek Lelki épületekre, és vigasztalásokra ki-bocsáttattak. Tellyesedgyetek-bé Szent Lélekkal, szólván magatok között Sóltárakkal, és Dicsirettekkel, és lelki Enekekkel énekielvén, és dicsiretet mondván a' ti sziveitekben az Urnak, ad Ephes. 5. v. 19. A. M. D. G. B. V. M. et O. SS. H. Nagy-Szombatban, Nyomtattatott az Academiai Betükkal, Anno CIO. IOC. LXXV. 4-r. A—Pp. = 297 lap és 9 sztlan levél.

Ajánlva van az esztergami érseknek Szelepcsény Györgynek.

X (75.) Jéna. 1680.

Klesch Chr. D. J. N. J. Dissertatio de Jure Peregrinantium Quam Praeside Petro Müllero U. J. D. et Prof. Ord. Ad d. Decembr. Publicae ventilationi exponit Autor Christophorus Daniel Klesch, Hungarus. Jenae, Typis Müllerianis 1680. 4-r. A—F = 78 lap és 2 sztlan levél.

Az utolsó lapon van egy magyar vers »Hegyfalui Asbot János«-tól.

+

(76.) Bécs. 1682.

Telekesi István. A Vilagi Pompas Dichösegnék Sietsege, Az Az A Tekentetes, Es Nagysagos Magyarokereki Groff Erdödy Sandor, Monozlo Hegyenek, Es Varasd Varmegyének Fő Ispannya, Cszaszar, Es Koronas Kiraly Urunk Ö Fölsege Beiaroia, Komornikia Keserves Dicherete. Mellyel Régi Eleinek szokot temetöhelyere, az el mult 1681. esztendőben, Sz. Andras Havanak 18. napián, Szombatheli Sz. Martoni Pater Dominikánusok Templomában, A Tisztelendö Telekesi Istuán, Sz. Alberti Praepost, és Györi Kanonak élő nyelvél késérte. Nyomtatattott, Béczben Cosmerovius Christoff János, ö Fölsége könyvnyomatoja által, 1682. 18. Januarij. 4-r. A—F₁ = 42 lap.

Ajánlva: »Tekentetes, Es Nagysagos Groff Csaky Christina Aszszonnak, A Nehai Tekentetes, Es Nagysagos Magyarokeréki Groff Erdödy Sándor meg-hagyiot özvegyének, nékem böchületel valo Aszszonyomnak ö Nagyságának.

E munkát Szabó Károly 1272. sz. alatt mint jelenleg egy példányban sem létezőt említi.

X

(77.) Nagy-Szombat. 1682.

Pereszlén yi Pál. Grammatica Lingvae Ungaricae. A. P. Paulo Pereszlenyi ò Societate Jesu. Juxta hanc methodum concepta ac elaborata. Et permissu Superiorum typis data. Tyrnaviae, Typis Academicis, Excudebat Matthias Srnensky, 1682. 8-r. A—L₁ = 167 lap és 12 sztlan levél.

X

(78.) Nagy-Szombat. 1682.

Rituale Strigoniense, Sev Formula Agendorum In Administratione Sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae publicis functionibus. Primum Quidem Jussu et Autoritate Eminentissimi Quondam Cardinalis Petri Pazmany, Archiepiscopi Strigoniensis, etc. Denuo vero Illvstrissimi Reverendissimi Ac Celsissimi Principis Georgii Szelepcheny, Archiepiscopi Strigoniensis, Sedis Apostol: Legati Nati, Primatis Ungariae, etc. Editum. Tyrnaviae, Typis Academicis, Excudebat Mathias Srnensky, Anno 1682. 4-r. A—Pp₂ = 298 lap és 4 sztlan levél.

X (79.) Kolozsvár. 1684.

Szathmár-Némethi Mihály. Halotti Centuria, Az az, Száz, Halotti Praedikációk: mellyeket, az Isten Szent Lelkének kegyelme által, az Vr Jesus nevében, többire minden rendben, tiszben, s' állapotban, Férfi és Asszonyi nemben, meghóltak alkalmatosságával irt, és mind ben Kolosvart, s' mind kinn, Nagy Vrak szomorú Vdvarokban-is prédikállott, Szath. Nemethi Mihaly, A' Kolosvari Orthodoxa Ecclesiának edgyik edgyűgyű Tanítója. Kolosvaratt: Nyomtattatott, 1684-dik Eszt. 8-r. a és A—Yy, = 8 sztan levél és 596 lap.

Ajánlva van: »Az Ur Istentől Urí méltóságra emeltetett, Tekintetes Urnak, Tekintetes Szekely Laszlo Uramnak: Nemes Erdely Országa, Kegyelmes Fejedelme, belső Tanács-Ur Hivének, Colosvármegye Fő Ispánnyanak, es ugyan Colosvárnak s' abban lévő Praesidiumnak érdemes Fő Kapitánnyanak, bizodalmas jó Uramnak, s Fautoromnak.«

X (80.) H. n. 1689.

Nosce te ipsum. Nyomtattatott 1689. Esztendőben. (Versek.) Egy lapra van nyomtatva.

X (81.) Kassa. 1691.

Warmern (Christophorus), a. co. Gazophylacium Decem Lingvarum Europaeorum apertum, in quo Non solum Pronunciationes, Declinationes et Conjugationes; sed etiam diversi Dialogi in Sermone Germanico, Polonico, Bohemico, Belgico, Anglico, Latino, Gallico, Hispanico, Italico et Vngarico reperiuntur. Das ist: Neu-eröffneter Schatz-Kasten Der fürnehmsten Zehen Sprachen in Europa, Darinnen nicht allein die Pronuntiationes, Declinationes und Conjugationes in Deutscher, Polnischer, Böhmischer, Niederländischer, Engelländischer, Lateinischer, Französischer, Spanischer, Italienischer und Vngrischer Sprache; Sondern auch unterschiedliche nützliche Gespräche in gedachten Zehen Sprachen zu finden, von allerhand gemeinen Sachen und Geschäften, welche täglich in der Haushaltung, in der Kauffmanschaft und andern Verichtungen zu Hause und auf der Reise fürfallen, sowol für die studierende Jugend, als auch allen Liebhabern dieser Sprachen zu Nutz mit sonderem Fleitze geschrieben und zusammengebracht Von Christophoro Warmern, Artium Lib. et Lingv. Cultore, et p. t. apud Cassovienses Ecclesiaste

germanico. Cassoviae. Ex officina Joannis Schulez anno Christi M. DC. XCI. 4-r. A—T₁ = 306 lap.

Vége hiányzik.

Ezen munkát Szabó Károly 1404. sz. a. mint olyant említi, melynek egy példányát sem látta.

✕ (82.) Nagy-Szombat. 1693.

Regulai Avagy Rend-Tartasi Nemes Privilegiomos Rev-Komárom Varosában lévő Seráphicus Sz: Ferencz Congregatiojának, mely ugyan Szent Ferencz Rendin lévő Szerzetes Atyáknál vagon. Es Ugyan ezen Atyafiaknak a' Szentséges Romai Pápáktul engedtetett Búcsui. A Tisztelendő Pater Dominicus Manyay Magyar Országai Boldog Aszszony Provinciájának Provinciálisa és Generalis Predikatora Engedelmével. Nagy Szombatban. Az Academiai bőttükkel kinyomatott Hörmann Janos aáltal 1693. Esztendőben. 8-r. A—B = 32 szott lap és 3 sztlan levél.

Ajánlva: »Az Tiszteletes, és Böcsületes Rev-Komáromi Seraphicus Szent Ferencz Congregatiojában lévő Confratereknek, mint Kristusban kegyes Atyafiaknak.« —

✓ (83.) Lőcse. 1696.

Az Sz. David Prophetanak ékes Rhythmusu Soltarival Es A' Soltarokból szereztetett Dicsiretekkel s' egyéb Istenes sok rendbéli szép Uj Enekekkel és Hymnusokkal meg bővített tellyes Könyv. Most újjonnan ez ékes Formában Manuale helyet egy szép áhitasos Imadsagos Könyvetskével ki-bocsátott. Lőtsen, Brewer Samuel által, 1696. 12-r. A—I = 746 lap és 10 sztlan levél.

✕ (84.) Lőcse. 1696. (?)

Buzgo Hala-Adások és Könyörgések. 12-r. A—C = 71 és 1 lap.

Czímlapja nincsen. Talán nem is volt.

Több 1696-iki lőcsei nyomtatványnyal van összekötve.

✕ (85.) Lőcse. 1696.

Molnár Albert. Szent David Kiralynak és Prophetanak Száz ötven Soltari; A' Franciai noták szerint Magyar versekre fordittatak Molnar Albert által. Lőtsen, Nyomtatta Brewer Samuel, Anno 1696. 12-r. A—S = 425 lap és 3 sztlan levél.

X (86.) Lőcse. 1696.

Molnár György. Elementa Grammaticae Latinae. Pro rectâ Scholasticae Juventutis Institutione, ex praecipuis Grammaticorum praeceptis, à Georgio Molnar contracta: Nunc noviter methodo meliori emissa; Regularum, de Nominum Generibus, Verborum Praeteritis et Supinis; Quantitate Syllabarum, metris comprehensarum, notis utilissimis, necessariis et jucundissimis, perspicuè illustrata.

Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer, Anno 1696. 8-r. A—M₁ = 92 sztlan levél.

X(87.) Lőcse. 1697.

Siderius János. Kisdéd Gyermekeknek való Catechismus. Az Az: Rövid Kérdések és Feleletek által való Tanítás. A' Keresztyéni Hitnek fő-Agazatiról; Melly irattatott Siderius Janos által. Most pedig újjobban ez kis formában kibocsáttatott. Lőtsen, Brewer Samuel által. Anno 1697. 12-r. A—B₃ = 18 sztlan levél.

V (88.) Kolozsvár. 1697.

Apologia Bibliorum Anno 1684. Amstelodami impressorum, ut et Orthographiae in iis observatae: In Tres Partes divisa. I. Epistolam Apologeticam, in qua ut plurimum tractatur de alterationibus quibusdam, quae in ea Editione contigerunt, earumque Generibus, cum Exemplis. II. Catalogum vocum ibi omissarum, hic restitutarum: ubi interim signantur (duntaxat) Loca de necessariis mutationibus, vel aliis difficultatibus. III. Ratiocinationem de Orthographia eo modo instituenda. Ad multorum praejudicia de iis concepta medendum cum coactione a nobis invitata expressa Per Nicolaum Kis de M. Tótfalu. Claudio-poli Anno 1697. 8-r. A—H₃ = 59 levél.

X (89.) H. N. 1697.

Missovicz (Michaël). Latin Grammatika. 8-r. A₂ — H = 124 lap.

Czímlapja és vége hiányzik.

Az olvasóhoz intézett előbeszéd végén ez áll: »Dabam Trenchinii, 20. Martii, Anno 1697. Vestri studiosissimus Michaël Missovicz.«

✕ (90.) Lőcse. 1699.

Comenius Johannes. Eruditionis Scholasticae Pars Prima, Vestibulum, Rerum et Linguarum Fundamenta exhibens. Olim In Usum Scholae Patachinae editum. Editio Duodecima. Novâ ac meliori formâ denotatâ, caeterisque omnibus longé correctiùs emissa. Leutschoviae, Typis Breverianis, Anno 1699. 8-r. A—K₆ = 78 sztlan levél.

Vége hiányzik.

✕ (91.) Nagy-Szombat. 1699.

Alvari (Emanuelis). E Societate Jesu, De Institutione Grammatica, Liber Secundus. Ad Veterum fere Grammaticorum rationem revocatus. De Constructione Octo Partium Orationis. Tyrnaviae, Typis Academicis per Joannem Andream Hörmann. 1699 8-r. A—I = 140 lap.

✕ (92.) Lőcse (?) 16 . . .

Mesés könyvecske. 8-r. A₃—D₁ = 29 sztlan levél.

E munka I. kiadása Lőcsén jelent meg 1629. 4-r.

✕ (93.) Nagy-Szombat. 1700.

Erdemes ligeteknek út lomnak Forrásira, és H Szar Az-Az Méltóságos Öregbik Grof Zichi Istvánnak etc. Sok Érdemi után, e' Tündér Világból örök életre néző Istenes életének szép lépése; s' lépésében örök nyugalma. Mellyet Egy Jesus Társaságából lévő, Szerzetes elme, a' Szarvasnak járása által némű-némű képpen meg-árnyékozott, vagy-is Homályból, Nap-fényre akarván hozni; rebegő Nyelvével a' Győri Nemes Káptalan Templomában. M. D. CC. Die 21. Majj ki-magyarázott. Az után Superiorok engedelméből, Nyomtató-Bőtűk alá adott. Nagy-Szombatban az Académiai bőtűkkel Hörman János által. 4-r. A—F₁ = 42 lap.

✕ (94.) Lőcse. 1701.

Comenius (Joh. Amos). Eruditionis Scholasticae Pars Prima, Vestibulum, Rerum Et Lingvarum Fundamenta exhibens. Olim In Usum Scholae Patachinae editum. Editio Duodecima. Nova ac meliori forma denotata, caeterisque omnibus longé correctiùs emissa. Leutschoviae, Typis Breverianis, Anno 1701. 8-r. A—K = 80 sztlan levél.

Ajánlva Tolnaj Istvánnak, az I. classis praeceptorának.

✓ (95.) Nagy-Szombat. 1702.

Pereszlenyi Pál. Grammatica Lingvae Vngaricae. A P. Paulo Pereszlenyi è Societate Jesu. Juxta hanc methodum concepta ac elaborata. Et permissu Superiorum typis data. Tyrnaviae, Typis Academicis, Per Joannem Andream Hõrmann, 1702. 8-r. A—L₃ = 166 lap.

✕ (96.) Bécs. 1704.

Maria Halalra Valtaknak, Es Meg-Holtaknak Anyja Uj Gyülekezetének Rend-Tartasa, Posonban Sz. Márton Egyházában helyeztetett Bóldog Aszszonyunk képe-elõtt; mely a' Purgatorium-béli Lelkek megszabadulásokért, aitatossan, és hasznossan tiszteltetik. Nyomtattatott Bécsben 1704. esztendõben. 12-r. A—B = 44 lap.

λ (97.) Lõcse. 1704.

Kalendarium (Uj), Mellyet Christus Urunk születése után való 1704. Esztendõre irt Neubart János. Es Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. (Magyarország czimere fametszetben.) Lõtsen, Nyomt: Bréver Samuel özvegyénél. 8-r. A—E = 40 sztlan levél.

✓ (98.) H. n. 1704.

Buzgo Könyörgésekkel Es alázatos vallás tetellel tellyes Szomorú Versek: Mellyek, Ez Magyar hazának sulyos és elviselhetetlen igája alól való felszabadulásáért, s' annak vigben vitelire Istentül elõ állittatot Kegyelmes és Méltóságos Fejedelmünkért, és utánna való fő fő rendekért s' Vitézlőkért egy igyü formában szeresztettek, kívánván Istentül áldást ez Magyar hazára és abban livõ minden igaz haza fiaira és lakosira. Nyomtattatott, 1704. Esztendõben. 8-r. A—A₆ = 6 sztlan levél.

✕ (99.) H. n. 1704.

Kinyomozván ez Ének A' Törököknek S' Tataroknak Kegyetlenségeket. Minden Christusát szerető keresztény lelket s' igaz Magyar vért arra int, térítse már edgyszer fegyverét az ellen; a' Messiás nélkül való csunya Nemzetcséggel hadakozókat segéllye elméjével, erszényével; s' jól-is itéllyen azok felől. Nyomtattatott, 1704. Esztendõben. 8-r. A = 8 sztlan levél.

✕ (100.) Bártfa. 1705.

Forgách Simon. Symbolum Illustrissimi Domini Comitum Nicolai Zrinyi: Nemo me impune lacessit. Dulce et decorum

est pro Patria mori. Mors et Fugacem persequitur Virum. Excusum Anno 1705. 12-r. A—C = 62 lap, előbeszéd 5 sztlan levél és a munka végén 1 sztlan levél.

Ajánlja »Az Nagy Méltóságú Felső Vadászi Rákóczi Ferencz, Isten kegyelméből Erdélyi Országi Választott Fejedelemnek stb« »Alázatos Szolgája 's Hive G. G. Forgách Simon«.

X (101.) Eger. 1705.

Rákóczi Ferencz hadi parancsa. Datum Agriae. Die prima Mensis Maii. Anno Millesimo Septingentesimo Quinto. 4-r. A—E, = 20 sztlan levél.

Y (102.) Kézsmárk. 1705.

Kun István. Hét-Napi Uti-Tars, Az az: Az Hetnek minden Napjaira rendeltetett üdvességes mindennapi Imádságok; hét poenitentia-tartó (a' mint közönségesen hivattatnak) Sóltárokkal, s' ezekhez illendő Könyörgésekkel, és egyéb lelki idvességes elmékedésekkel s' Sóltárokkal. Mellyet közönséges haszonra, és az edgyűgyűebbek oktatására közönségessé tött Kun István, de Osdola. Kesmarkon, Vitriari Mathe által, 1705. 12-r. A—N = 296 lap és 4 sztlan levél.

Szabó Károly ezen munkának két kiadását említi, az 1677-iki kolozsvárit és az 1708-iki szebenit.

Z (103.) H. n. 1706.

Az Méltóságos Felső Vadászi Rakoczy Ferencz Erdélyi választott, és Magyar Országi Vezérlő Fejedelem mostani Quártélyozásnak rendit illető Particularis Regulamentumának Punctumi, mellyeknek meg-tartására mind az egész Hadak közönségesen, mind pedig az Vármegyék, ugy az Commissariusságis keményen köteleztetnek, azoknak pedig rendi e' szerint következik. — A munka végén: »Bajmocz Várában. 5. Decembris Anno 1706.« 4-r. 5 sztlan lap.

Y (104.) Debreczen. 1706.

Kalendariom (Uj és O), Mellyet Christus Urunk születése után való 1706. Esztend: irt Neubarth Janos. Melly Magyar Országra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. (Magyarország czimere fametszetben.) Debreczenben, Nyomtatt: Vincze György által. 8-r. A—E = 40 sztlan levél.

✓ (105.) Komárom. 1706.

Kalendarióm (Uj), Mellyet Christus Urunk születése után való 1706. Esztendőre irt. Neubart Janos, Es Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. Cum Gratiâ, et Privil. Sac-Caes. Reg. Maj. (Magyarország czimere fametszetben.) Komáromban, Töltesi Istvan által. Kis 8-r. A—E = 40 szatlan levél.

✓ (106.) Komárom. 1707.

Kalendarióm (Uj). Mellyet Christus Urunk születése után való 1707. Esztendőre irt. Neubart Janos. Es Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. Cum Gratiâ, et Privil. Sac. Caes. Reg. Maj. (Magyarország czimere fametszetben.) Komáromban, Töltesi Istvan által. 8-r. A—F₂ = 42 szatlan levél.

✓ (107.) Szeben. 1708.

Nádudvari Péter. Isten Igiretei Közzül-Való Szepe Aldas Mellyet A' Kegyes, Szelid, Istenfélő, Meltóságos Gróf, Tekintetes és Nagysagos Bethleni Bethlen Samuel Urnak, A Felséges Római Császár és Koronás Király ő Felsége Erdély Országi Törvényes Székinek első Assessorának, Küküllő-Vármegyének Fő-Ispánnyanak, Maros-Széknek Fő-Kapitánnyanak, halálában: s' az Ország Népétől, Keresden a' maga régi eleinek Monumentumában-való tisztességes el-takaríttatásában: élő nyelvel-való Praedikázióban meg-mutatott és a' meghólt Urnak örök emleketire, ex mandato Superiorum közönségesse tett, Nadudvari Peter, a Szászváras Reformata Ecclesianak Tanítója, és azon Capitulumnak Decánnya. Szebenben, Nyomtatta, Heltzdörffer Mihaly, 1708 — Esztend. 4-r. A—C₂ = 10 szatlan levél.

✓ (108.) Komárom. 1709.

Kalendarióm (Uj), Mellyet Christus Urunk születése után való 1709. Esztendőre irt. Neubart Janos. Es Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. Cum Gratiâ, et Privil. Sac. Caes. Reg. Maj. (Magyarorsz. czimere fametszetben). Komáromban, Töltesi Istvan által. 8-r. A—E = 40 szatlan levél.

✓ (109.) Komárom. 1710.

Kalendariom (Uj), Mellyet Christus Urunk születése után való 1710. Esztendőre irt Neubart Janos. Es Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott. Cum Gratiâ, et Privil. Sac. Caes. Reg. Maj. (Fametszet). Komáromban, Töltesi Istvan által. 8-r. A—E = 40 sztlan levél.

✓ (110.) H. é. é. n.

Halla-Adások És Dicsiretek. 8-r. A₂—Xx = 382 lap és a tartalomjegyzék 6 sztlan levelen.

Czímlapja hiányzik.

× (111.) H. é. é. n.

Egy Evangélikus nemes magyar hazafinak és plébánosnak a' szent írásról barátságos beszélgetési. 8-r. A₁—Ee₁ = 7—446 lap.

Elül és hátul csonka.

× (112.) H. é. é. n.

Laus Podagrae. Lingua Latina solet si collaudare Podagram. Cur non Hungaricâ voce referre licet?

Ditsirték régenten a' Köszvényt Deákul,

Mert sokat értettek annak jo voltárul,

Méltán tisztellyük hát mi-is öt Magyarul,

Látván hogy nagy sokan vésznek hasznot attul.

8-r. A₂—A₈ = 7 sztlan levél. A munka czímlapja hiányzik.

✓ (113.) H. é. é. n.

Magyar Ország Tűkőre Kibe Tekintven meg-ismérje magát, micsodas volt hajdan? micsodas most? Es Honnet Vette a' Keresztyen Országát, és Királyit? honnét az Angyali Koronáját. 8-r. 6 sztlan levél.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYV-
TÁRÁHOZ.”

A BUDAPESTI M. K. EGYETEMI KÖNYVTÁRBÓL.

Közli id. Szinnyei József.

λ (114.) Lőcse 1649.

Comenius Amos János. Joh. Amos. Comenii Ianva Lingvae Latinae reserata aurea. Sive, Seminarium Lingvae Latinae et Scientiarum omnium. Hoc est; Compendiosa Latinam et aliam quamlibet Linguam, unà cum Scientiarum et Artium fundamentis, perdiscendi Methodus, sub Titulis centum, Periodis mille comprehensa. Et in usum Scholae Varadiensis, juxta Belgarum editionem postremam, accuratam et auctam, in Hungaricam Linguam translata; Per Stephanum Benjamin Szilagy, ejusdem Scholae Rectorem. Leutschoviae, Typis Laurentij Breveri, An. 1649. Kis 8-r. A—S. = 18 iv = 220 lap. — Elül: Czimlap, ajánlás, = 6 sztlan levél; végül: Index = 8 sztlan levél. — Hozzá: J. A. Comenii Januae Lingvae Vestibulum, Primùm in usum Illustris Paedagogei Albensis Hungaricè redditum. Deinde Orthodoxarum in Hungaria Scholarum Usui accomodatum. Leutschoviae, Typis Laurentii Breveri, M. DCXLIX. Kis 8-r. = 2¹/₂ iv = 4 sztl. levél és 32 lap.

✓ (115.) Lőcse. 1650.

Emmanuelis Alvari e Societate Jesu, De Institutione Grammatica Libri tres, quorum secundus nuper est ad Veterem. ferè Grammaticorum rationem revocatus. Leutschoviae, Typis Laurentii Breveri, Anno M. DC. L. Kis 8-r. 424 l. (Magyar és német magyarázattal.)

Υ (116.) Bécs 1654.

Széchenyi György. Concio Fvnebris pro Funere Illustrissimae Dominae Comitissae, Aurorae Catarinae Formontin, &c. Illvstrissimi Comitissae, Domini, Domini, Adami de Bottyan, &c. Quondam Charissimae Conthoralis. Per Reverendissimum Dominum Georgium Szeczeni, Electum Episcopum Veszpremiensem

scripta. Et in Nemet-Vy-Var dicta. Anno M. DC. LIII. die X. Juny. Viennae Austriae. Praefati Illustrissimi Domini Comitis sumptibus; mandata. Typis Matthiae Cosmerovij: in Aula Coloniensi. Anno M. DC. LIV. Ivrét = A — F = 6 iv = czimlevél és 21 lap; a 22-ik lap üres. Csak a czimlap latin, a szöveg magyar; a szöveg végén vignette: fiait saját vérével tápláló pelikán.

X (117.) Bécs. 1654.

Malomfalvay Gergely. Halottas Predikatzjo. Mellyet a Tekéntetes, és Nagyságos Groff Ur Bottyani Adam, &c. ő Nagysága szérelmes házas-társának, tudni-illik: Az Néhai Tekéntetes és Nagyságos Groff Formontin Avrora Katalin Aszszonynak síralmas tsmetésén, Nemet-Uyuarnal Szent-Iuán havának X. Napján M.DC.LIII. esztendőben, Predikállott Szent-Ferencz Szerzetebéli Malomfalvay Frater Gergely. Nyomtatta Bécsben az Kolonij Vdvarban Cosmerovius Máté M.DC.LIV. Esztendőben. Ivrét. Czimlap és A—F, = 6 iv = 2 sztlanlevél és 20 számozott lap. A czimlap hátlapján fametszet: fiait vérével tápláló pelikán; a második levél ajánlás gróf Battyáni Adámnak, kelt Viennae 1654. 23. Aprilis. Csonka: vége hiányzik.

X(118.) Nagy-Szombat. 1661.

Pongrácz György. A Tekéntetes és Nagysagos Pongrácz György Almadi Apatur, Zolyomy Estperes, Esztergami Canonok Predikatzioia, melyet predikallot Nagy-Szombatban Szent-Miklos Templomaban, Boldog Aszszony Havanak XX. napjan. M-DC.LXI. Midőn a Tekéntetes es Nagysagos Groff Forgach Miklos, &c. Megh Hagyott Oezvedgye a Tekéntetes és Nagysagos Groff Bossani Ester temettetnek. Nyomtattatott Nagy-Szombatban az Academiai bötfükkal Schneckenhaus Menyhárt Venceszló által. Kis ívrét A—D = 4 iv = 15 lap, a 16-ik üres. — Elűl: cziml. = 1 sztl. levél; végén vignette: halálfo keresztbe tett két szárcsonttal. Mellékelve van a castrum doloris rézmetszete ívrét féliven.

Y (119.) Nagy-Szombat. 1662.

Lippai Ferencz. Szent Erzsébet aszszonynak eleven peldaia, mellyet eletevel le abrazolt es istenes halalaval be-pecestelt a tekintetes es nagysagos Druget Homonnai Ersebeth aszszony a tekintetes es nagysagos (sic!) Revai Laszlo Vram ő

nagysága szerelmes hazas-tarsa, kit Elő Nyelvel ki-Magyarázott Beczkóban. 6. Novembris 1662. és az után írásban foglalt Lipjai Ferencz Iesvita. Nyomtatta Nagy-Szombatban az Academiai bőttükkel Schneckenberg Menyhart Venceszló. 4-r. A—D. = 4 iv = 16 szltan lev. Csonka, vége hiányzik-

X (120.) Kassa. 1673.

Tyukodi György. Praedicatio, mely Mondatot Nehai Tekentetes Nagyságos Sennyei Ersebetnek, Méltóságos Ur Károlyi Laszlo Kedves Hazas Tarsanak meg hidegedet teste felet; midőn Apáti Udvar-házától, Szatmári Templomban való temető helyére inditatnék, Anno Millesimo Sexcentesimo Septvagesimo secundo, Februáriusnak 14. napján: Jesus Társaságában vitézkedő P. Tyukody György által. Kassan. Nyomtatta Lőcsei Pal, Typog. Soc. Jesu. Anno M.DC.LXXIII. 4-r. A—D₁ = 3 $\frac{1}{2}$, iv = 13 szltan levél. Első levél a címnap és a Károlyi családhoz szóló ajánlás.

Ld. Szabó K.-nál 474. l.

X (121.) Nagy.Szombat. 1676.

Landovics István. El-választott Juh, melyet az Halál, mint a Farkas, a Nyáj közül el-ragadot; de a fő Pásztorinak vigyazasa által az örökke zöldellő legeltetésre minden serelme nélkül kenszerítettett le-tenni. Az az: a nehai Nemzetes es Nagysagos Orbovai Jakusith Susanna Aszszonyinak, Tekentetes es Nemzetes Sirchiz Gaspar uram szerelmes hazas tarsanak, ebből az arnyek vilagbul boldog ki-mulasa. A kinek mint a Farkas szájából ki-mentett Juhotskanak békességes le-tételét, üdvössége helyere, életének jó végezetéből előbb hogy sem mint Teste eltemettetnék. A Trencsényi Pater jesuvitáknak Xaverius Szent-Ferencz Templomában Következendő Okokból meg-mútatta. Azon Jesus Tarsasagabul valo Pater Landovics Istvan Anno 1676-ik Esztendőben 26. Martij. Nagy-Szombatban, Nyomtattatott az Academiai Bőtükkel, Thomas Marton által. 4-r. A—C₂ (hibásan D₂) = 2 $\frac{1}{2}$ iv = 19 lap (20 üres.) A címnap hátlapján a Jakusith család címere fametszetben; végül vignette: halálfej •Memento mori• fölirattal, szintén fametszet.

Λ (122.) Lőcse 1689.

Heiden (Sebaldus). Formulae. Puerilium. Colloquiorum Germanico-Latinorum. Pro primis Tyronibus Scholae Norinbergi-

cae. Per Se bald u m He id e n Eorundem Praeceptorum conscrip-
tae. Nunc denuò addito Idiomate Hungarico, in lucem editae. Ad
Nasutum Lectorem. Leutchoviae. Typis Samuelis Brever M. DC.
LXXXIX. 8-r. A—D = 4 iv = 32 sztlan levél.

X (123.) Kassa. 1693.

Zemlenyi R. Ferencz. Szomorv Halotti Praedikatio,
melly a boldog emlekezetű, Isten, és Emberek előtt, kedves éle-
tet élt Vrnak Nehaj Tekentetes Nemzetes Waradi Mihály Vram-
nak, Erdemlet utolsó tisztességére, meg hidegedett Teste felett
lőtt, itt Cassán, az Ház előtt 1691-dik Esztendőben Pünkösd ha-
vának 27. Napján. Zemlenyi R. Ferencz. A Cassai Helve-
vetica Confession lévő Ecclésiának méltatlan Lelki Pasztora által.
Es Mostan A meg keseredett feleknek kívánságok szerint kö-
zönségessé tétetett. Cassan, Nyomtattatott Klein Janos által 1693
Eszt. 4-r. A—E₁ = 4^{1/4}, iv = 17 sztlan levél. — Az első két levélen
czímlap és ajánlás: Hartyanyi András özvegyének Mező-Szegedi
Anna aszszonnak, ismet Mariassi Susanna aszszonnak néhai Wa-
radi Mihály özvegyének. —

X (124.) Nagy-Szombat 1695.

Matusek András. Arbor Tangens Caelum az az leg
főbb tisztre emeltetett Méltosagos es Nagysagos Fejedelem, Sze-
cheny György Esztergami Ersek Magyar Ország Primasa, Apo-
stoli Követ Nemes Esztergam Varmegyének örökös Fő Ispanya,
Első és lég főb Secretarius, Cancellarius, Főlséges Romai Császár,
és Magyar Ország Királyának, Belső Titkos Tanácsa Életének
Fejedelmi Faja Melynek a Magyar Országi Egyházi Fő Rendek-
nek közepéből, az irgalmatlan halál által való szomorú ki vágá-
sát, a több halotti tisztességek között, magyar élő nyelvel praedi-
kalotta. Tekintetes és Nagysagos Matusek András Scopiai
Püspök, Székes Fejérvári Custus, Szent Alberti, és Sz. Lőrinczi
Praepost, Győri Kanonok, Soproni Beneficiatus, Posoni Nemes
Captolon Sz. Marton Püspök Templomában, die 18. Marty. Anno
1695. Nyomtattatot Nagy Szombatban, az Akadémiai Bötűkkel,
Frey János által. 4-r. A—D = 4 iv = 16 sztlan, levél, (utolsó
lap üres.)

✓ (125.) Nagy-Szombat. 1695.

Emlékbeszéd Hasko Jakab fölött 4-r. A₂—C₁ = 2 iv =
8 sztlan levél. Czímlapja hiányzik.

Szabó Károly ismertet egy emlékbeszédet, mely Haskó fölött tartatott (1481. szám alatt) de ez egészen más szerzőnek műve. (126.) Lőcse (1696.)

✓ Szép Ének Az hires Nevezetes, Nemes Nemzetes és Vitézlő Tunnyogi Samuelről, Kegyelmes Csaszar Urunk ő Felsege hiv Fő Ezeres Kapitányáról, mikippen ő az Varadi Bloquadáján, 1689: Esztendőben, Szent Jakab havának 3-dik napján, az Török ellen erős viaskodo hartzban, halálos sebben esvén az ő jó akaróitól el bucsuzott, vitézül és boldogul e' Világból ki-múlt. Lőtsén, Nyomt: Brewer Samuel, által. Kis 8-rét = 4 számozatlan levél.

✕ (127.) (Lőcse.) 1696.

Siralmas Cronica. Melyben amaz boldog emlékezetű, Házájának és Nemzetének hiven Szolgáló, igaz hazafiának Nemzetes és Vitézlő, Csaszari Tesla Mihaly Vrnak. Kegyelmes Koronás-Kiralyunk ő Felsege fen álló mezei Magyar hadainak egyik érdemes Fő Kapitányának; szomorú és véletlen erőszakos halálát így keserge edgy hiv Keresztyén. Anno, M. DC. XCVI. Kis 8-rét = 4 szatlan levél.

Az egyetemi könyvtár rendezése közben előkerült ezen két ritka magyar nyomtatványról Szabó Károlynak csak mások följegyzése után volt tudomása. Érdekesnek tartom egynémely tévedés helyreigazítását, minthogy ezen művek nemcsak könyvészeti de irodalomtörténeti szempontból is becsesek. A »Szép ének Tunnyogi Sámuelről« és »Siralmas Cronica Tesla Mihályról« Lőcsén 1696-ban nyomattak. Kis 8-rét alakú fél-fél íven (A₁ — A₄ és 4 szatlan levél.) A nyomtatási hely az első czimlapon, az évszám pedig a másik ének czimlapján van kitéve, de hogy egyszerre nyomattak, bizonyítja az első ének végén a lap alján levő öt betű, melyek a cím kezdő betűi. A papiros, vignette, betűk azonossága és a versek egyenlő beosztása is egy időre vallanak. Toldy, Magy. költ. tört. 2. kiad. 292 l. és Nagy Iván, M. orsz. családai XI. 344 l. a czimből indulva ki a nyomtatási évet 1689-re teszik; utánnok Szabó Károly is Régi m. könyvtár 557 l. A másikat Szabó Károly a hely említése nélkül »Régi m. könyvtár« 600 l. Sándor és Toldy után röviden fölemlíti ugyan de kétségbe vonja létezését. A mi a két költemény iratásának idejét illeti, az a második mű történetének ideje és a nyomtatási év,

tehát 1692—1696 közé tehető, mert kétségtelen hogy a második indíthatta az elsőnek is megírására a szerzőt, miután a Tesl Mihály az elsőben is felemlítették, s mindkettő szerkezete, iránya, némely kitételei (pl. »Vitézkedett mint Ráró ellenségén« az elsőnek 6. lapján alól 3 sor és »Ugy üzte mint ráró gyakor ellenséget« a második költemény 3. lapján fölül 5. sorban) egyezők. Mindkettő egyenlőn 44 négy soros strófából áll. Mindez kétségtelessé teszi a két költemény szerzőjének azonosságát is.

(128.) Nagy-Szombat. 1697.

Égről le-est~~en~~ Nagy Csillag, Az az: Tekintetes, és Nagyságos Gróf Erdödi Juliana Aszszony; kit Ifiúságának ragyogó Csillagzásában, a Csillagos Czimerű, es Gróffi Méltósággal tündöklő Erdödi Haznak Egéről a Halálnak irgalmatlan Keze le-vont, és Házasságbéli Csillag Társától, Méltóságos Gróff Esterhazi Antaltól véletlenül el-választván, gyászos Koporsóban ejtett: Mellynek utolsó Pompáját, Nagy-Szombatban e Jesus-Társasága Templomában, ugyan azon Társaságból egy Lelki Tanító ezzel a dicsirettel tisztelte, Ian Var IVs ha Vának hVszon-negyedik napján, ködben bVrVlt Gróffi tsILLagVnknak keserVes esztenDelében. Nyomtatott Nagy-Szombatban az Akadémiai Bötükkal. Hörmann János által, 1697. Esztendőben. 4-r. A—C₃ = 2³, iv = 11 sztlan levél.

(129.) Lőcse 1699.

Comenius ~~A~~mos János. Januae Lingvarum Reseratae Aureae Vestibulum, quo Primus ad Latinam aditus Tirunculis paratur; Cum versione interlineari Germanicâ, Hungaricâ & Slavonicâ. Editum à J o h a n - A m o s, C o m e n i o Leutschoviae Typis Brewerianis Anno M. DC. XCIX. Kis 8-rét 116 lap. Czimlap, Praefatio 4 sztlan levél; Index Quadrilingvis (H₁ — N₁) = 37 sztlan levél.

(130.) Nagy-Szombat. 1700.

Érdemes ligeteknek útait járó; örök jutalomnak Forrásira, és Hegyeire kívánczó Szarvas. Az az Méltóságos öregbik Gróff Zichi Istvánnak &c. Sok Érdemi után, e' Tündér Világból örök életre néző Istenes életének szép lépésében örök nyugalma. Mellyet Egy Jesus Társaságából lévő, Szerzetes elme, a Szarvasnak járása által némű-némű képpen meg-árnyékozott, vagyis Homályból, Nap-fényre akarván hozni; rebegő

Nyelvével a Győri Nemes Káptalan Templomában. M.D.CC. Die 21. Maij ki-magyarázott. Az után Superiorok engedelmébe, Nyomatató-Bőtük alá adott. Nagy-Szombatban az Académiai bötükkel Hörmann János által. 4-r. A—F₁ = 4¹/₄ iv = 42 lap.

✓ (131.) Nagyszombat. 1703.

Syllabus Vocabulorum Grammaticae Emmanuelis Alvarii e Societate Jesu, In vernaculas Hungaricam et Slavonicam conversorum. Secundum Exemplar Viennense paucis mutatis, nonnullis etiam additis. Tyrnaviae, Typis Academicis per Joannem Andream Hörmann An. 1703. Kis 8-r. A—F = 6 iv = 66 lap. (Magyar és tót magyarázattal.)

✓ (132.) H. n. é. n.

Mi Fejedelem Felső Vadász Rákóczy Ferencz Nemes Saáros Vármegyének Örökös fő Ispánnya, és Saáros Patak, Munkács, Makovicza, Regécz, Tokaj, Ecsed, Lednicze, Somlyó, Szerencs és Onod &c. Váraknak Ura. Minden az Magyar Haza szabadságáért Isten által fegyverkezett, és akár melly annak böldegulását igazán ohajtó Felső, közép s alsó Confoederált Rendeknek, Hiveinknek, az igaz ügynek vezérlő Urátul áldást és minden jót. H. és év n. Falragasz alakú iven. (A szöveg 55 sor.)

Alul a sarokban írva:

Accepi ex dono Illmi & R^{mi} Dni

Ladislai Siber, die 5. Decembr.

1704. F. F. O.

✕ (133.) Nagyszombat. 1709.

Dobronoki István. Phrases Latinae in gratiam Ungaricae Juventutis olim concinnata a reverendo patre Stephano Dobronoki e Societate Jesu nunc demum in lucem datae. Tyrnaviae typis Acad. Anno 1709. Kis 8-r. Czimlap, dedicatio 4 sztlan levél, a szöveg 192 lap. Index phrasen 8 sztlan levél. (Magyar szavak és mondatok latin magyarázattal; az index is magyar.)

ADALÉK A MAGYARORSZÁGI XIV—XV. SZÁZADI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTŐK TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Csontos János.

Bibliographiai kutatásaim közt újabban a külföldi régiebb szaklapokat tettem tanulmány tárgyává, melyek az általános és magyarországi bibliographiához jelentékeny adalékokat szolgáltatnak. Így átvizsgáltam a »Serapeum«*) című német folyóiratot is, melyet a Nemzeti Múzeum könyvtára, bibliographiai segédkönyvtárának kiegészítésére, a múlt esztendőben szerzett meg.

E folyóirat 1850—1851-iki folyamaiban figyelmemet két nagybecsű cikk ragadta meg, melyeket Dr. Vogel E. a középkori könyvmásolókról és miniatorokról bocsátott közre. A cikkíró a kérdést kitűnő bibliographiai szakismerettel tárgyalja, s két önálló közleményben a XVI. század végeig mintegy 583 könyvmásolót és miniatort sorol fel. E kimutatásában a felsoroltak nevei, állása, és az általok másolt vagy festett codexek címei részletesen vannak feltüntetve. A dolog természetében fekszik, hogy az ily kimutatás nem lehet teljes, de el kell ismernünk, hogy az összeállított névsor oly tekintélyes, hogy az írás középkori történetéhez lényeges adalékokat nyújt.

Feszült figyelemmel fogtam a cikk olvasásához, s a betűrendes névsoron mohó tudvágygal mentem végig Tü-

*) E folyóirat Dr. Neumann József kitűnő szerkesztésében 1840—1870-ig Lipcsében 31 évfolyamban jelent meg, s az általános irodalomtörténet, a bibliographia, paleographia és a könyvtártanhoz kiváló becsű közléseket foglal magában

relmetlenül vártam, vajon van-e az 583 másoló és könyvfestő között magyar ember? míg végre a cikk figyelmes átolvasása után azon szomorú meggyőződésre jöttem, hogy nincsen. A közlemény mindenféle nemzetbeli másolót vagy könyvfestőt említ, de magyarországit egyetlen egyet sem. Felsorolja ugyan Fülöpöt a madocsai apátot, ki Mátyás király könyvfestője volt, de ezt mint olaszországi művészt szorosán véve magyarországinak el nem fogadhatjuk.

Lehangolva tettem le a könyvet kezemből, mert kellemetlenül érintett, hogy a nagybecsű cikk tudós írója a magyarországi másolókat és könyvfestőket egészen ignorálja; de azon elhatározással: hogy a középkori codexek tanulmányozásában ezen túl a magyarországi könyvmásolókat és miniaturokat különös figyelemmel fogom kísélni.

Ezen elhatározásom gyümölcse a jelen közlemény, melyben, kutatásaim eddigi eredménye gyanánt, a XIV—XV-ik századból 28 magyarországi könyvmásolót és miniatort van szerencsém bemutatni.

A felsorolandóknak egy részét említi Toldy, de nem mindeniknél mondja, hogy ki mit másolt; a másik része régi magyarországi könyvtárak catalogusaiból, tudományos folyóiratainkból és egyéb kútfőmunkáinkból került ki, hol ekkorig szétosztán, vajmi kevesek által felhasználva, ismeretlenül lappangott; a harmadik rész egészen ismeretlen, közvetlen kutatásaim eredménye, s a hazai közönség e lapok hasábjain találkozik velök legelőször. Mindyájan, kevés kivétellel az egyházi rendhez tartoztak, s nagyobbára egyházi tartalmú könyveket írtak, de nem hiányoznak köztök világiak sem. Mindezen körülményeket az egyes másolóknál lehetőleg igyekeztem figyelembe venni. Közleményem egyébiránt csak adalék s nem kimerítő dolgozat óhajt lenni, befejezettségre tehát igényt nem tart. Kutatásaimat e téren továbbra is folytatni szándékozom, s erősen hiszem, hogy a jelen névsor időről időre tetemesen gyarapodni fog.

Megjegyzem még, hogy a névsorba csak azon magyarországi másolókat vettem fel, kik a XIV—XV. században kiválóan a könyvirással és betűfestéssel foglalkoztak; az oklevél-scriptorokra nem terjeszkedem. S ha figyelembe vesszük azon műtörténeti álláspontot, melyre a codex-írás és ékesítés a középkorban

emelkedett, indokolva lesz a törekvés, hogy közelebbről megismerkedjünk azon írástudó hazánkfaival, kik a hazai culturának a középkorban e téren nem csekély szolgálatokat tettek.

Neveiket ezennel időszerinti sorozatban a következő kimutatásban adjuk:

I.

Magyarországi János.

Neki köszönjük a »Hugonis de Argentina Compendium theologiae veritatis« című, XIV. századi ívrétű hártycodex másolását, melyet Aschpachban 1348-ban Ulrich apát által díjaztatva írt le. A codex jelenleg a müncheni kir. állami könyvtár tulajdona s colophonján a következő jegyzetet találjuk: »Scripsit in Aschpach Joannes de Hungaria ab abbate Ulrico appetiatus 1348.«

Magyarországi Jánosról legelőször a »Catalogus Codicum Latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis« (Monachii 1871« 67 l.) tesz említést. Innét átveszi Wattenbach, ki őt, »Das Schriftwesen im Mittelalter« című munkájában, (Lipese 1875. II. kiadás 402 l.) pénzért dolgozó könyvmásolók közt sorolja fel. De vajjon egyházi volt-e vagy világi? erre nézve nincsenek adataink. Hazai tudósaink által ekkorig még felhasználva nincsen.

II. III.

Bernát és Temlinus 1394-ből.

Hihetőleg az esztergomi »Krisztustársulat« (Collegium Christi) nevű tanintézet növendékei voltak, kik 1394-ben Esztergomban egy biblia másolásán felváltva dolgoztak. Erre látszik utalni a bécsi császári udvari könyvtár egy latin biblia-codexe, mely, egy rajta lévő feljegyzés szerint, eredetileg az esztergomi Krisztustársulatnak (Collegii Christi Strigoniensis) volt tulajdona. E biblia ívrétű hártján, két részben van kiállítva s első része a következő colophonnal végződik:

»Explicit prima pars sive medietas biblie (sic) scripta post secundam, in vigilia beati Luce ewangeliste. Vtraque per Bernhardum incepta Per Temlinum vero finita in Castro Strigoniensi anno domini M^o ccc^o Nonagesimo quarto. Laus Domino Amen.« Eszerint a biblia másolását Bernát megkezdte, s Temlinus 1394-ben Esztergom várában befejezte. Mivel pedig a könyv az esztergomi Krisztustársulaté volt, nagyon valószínű, hogy a két másolót ez

intézet növendékei között kell keresnünk. Mellékesen megjegyzem, hogy a Krisztustársulatot Budai János barsi főesperes 1309-ben szegénysorsú deákok számára alapította. Célja volt a növendékeket az egyetemi tanfolyamra előkészíteni s a tudományokat ápolni. Növendékei közül 1317-ben Miklós nyitrai esperest a bolognai egyetemen mint rectort, s Jakab nógrádi esperest mint tanácsost találjuk. (Knauz Nándor: A Krisztustársulat. Magyar Sion. I. 345—360.) Nagyon valószínű, hogy az intézet növendékei a codexírás mesterségében is birtak jártassággal s az intézet számára szükséges könyvkészletet maguk állították ki. Így jöhetett létre a fentemlített biblia, melyben két ismeretlen esztergomi leírónak nevét birjuk megörökítve.

A bibliát Denis (Codices manuscripti Theologici Biblioth. Palatinae Vindobonensis latini Viennae 1799. Vol. II. P. I. Cod. XXXII.) kitűnő bibliographiai apparatussal ismerteti, de a két könyvmásolót ekkorig rajta kívül más nem említi. — (Tab. Codd. I. 1215. sz.)

IV.

Miskolczi László 1394-ből

Nevét egy hártya-miséskönyv (missale) örököltette meg, melynek másolását 1394-ben fejezte be. A miséskönyv magyarországi egyházak számára iratott, fényes kiállítása a másolónak nagy avatottságáról tanuskodik s jelenleg az egri érseki könyvtár egyik fődíszét képezi. A colophonban olvasható: »Explicit liber Missalis per manum Ladislai de Miskolch Anno Domini 1394.«

Miskolczival legelőször a »Tudományos Gyűjtemény« 1819-i folyamában találkozunk, (V. 24 l.) hol az egri érseki könyvtár kéziratai közt egy Missale colophonjában mint leíró egyszerűen említetik. Boldogemlékű Toldy Ferenczünk »Egri szünnapok« című értekezésében (Uj Magyar Muzeum 1853. I. 527 l.) szerzetesnek mondja őt, bár a colophonban ez semmivel indokolva nincsen. Neve mellett sem sacerdos, sem dominus, sem frater jelző nem fordul elő; s a hibáktól hemzsegő, noha fényes kiállítású, szöveg a másolónak inkább világi mint egyházi eredetére vall. Toldy maga mondja róla, hogy: »inkább szebben írt mint jól« s nyelvtani botlásait részletesen tünteti fel. Mindez azonban mellékes kérdés. A fődolog az, hogy Miskolczi hazánkfia

volt, ki a codexírásban bizonyos tökélyre tett szert s Toldy a hazai művelődéstörténetnek tett szolgálatot, midőn nevét irodalomtörténetében megörökítette. (Toldy Ferencz: A Magyar Nemzeti Irodalom Története Pest, 1862. III. kiadás I. köt. 143 l.)

V.

Theodoricus 1394-ből.

Valószínűleg nagyszebeni, vagy ezen vidéki származású, ki 1394-ben egy missálét s a XV. század elején egy breviumot írt le. A missaléről Trausch József Seivert nyomán azt írja: (Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Deutschen; Kronstadt 1868. I. 37 l.) hogy a nagyszebeni káptalan használatára Ötvös Mihály (Michael Aurifaber) szerkesztette, ki a XIV. század végén mint kis-csüri plebános és a szabad művészetek mestere volt ismeretes. A missále jelenleg a nagyszebeni úgynevezett »káptalani könyvtárban« őriztetik s bevezető soraiból a könyv szerzőjéről, másolójáról, iratási idejéről s a szerzőnek azon kívánságáról nyerünk tájékozást, hogy a ki a könyvet el-sajátítani merészelné, Dathan és Abironnal szálljon a poklokra. Trausch a missale bevezetését szószerint következőkép közli: »Incipit Liber specialis Missarum. Qui pertinet ad fraternitatem per Cybinium, quem compilavit Dominus Mychael, plebanus in Parvo Horreo ad honorem Dei omnipotentis et beate gloriose Virginis Mariae. Qui nituntur eum anferre de Fraternitate descendant in infernum viventes cum Dathan et Abyron. Anno Dni. M^o. CCC^o. XC III°. completus est septimo Kalendar Novembrium. Qui me scribebat nomen habebat.

Nomen scriptoris si tu cognoscere velis

The tibi sit primo o de medio, ricusque secundo.

A könyv tehát 1394-ben bizonyos Theodoricus által íratott s a nagyszebeni kalandosok társulatának (temetkezési egyesület) volt birtoka. Ki legyen ezen Theodoricus? Erre nézve Trausch föntidézett munkájában bővebb felvilágosítást nem találunk. A nagyszebeni plébánia XIV—XV. századi latin anyakönyve, (jelenleg a Batthyányi-könyvtár birtokában Károly-Fehérvártt) melyet Kurz Antal a Serapeum 1848-i folyamában (13—15. sz.) először, s Seiwert Gusztáv az »Archiv für Siebenbürgische Landeskunde 1874-i folyamában (XI. kötet III. füzet 332—367 l.) másodszor tett közzé, említést tesz ugyan az ott felsorolt vagy

250 codex között egy Theodoricus nevű könyvmásolóról, ki egy nagy breviariumot írt le, »item unum breviarium magnum quod scripsit Theodoricus« (Serapeum 254, Archiv 350 l.) s ki minden valószínűség szerint a mi Theodorikusunkkal ugyanegyszemély, (mert Kurz a jegyzéknek illető részét 1424 in nenre teszi), de egyéniségéről ott egyebet nem találunk. Dr. Teutsch G. D., »Uiber die ältesten Schulanfänge in Hermanstadt« című nagybecsű értekezésében (Archiv X. köt. II. füzet 193—232 l.), a nagyszebeni plebánia főntemlített jegyzékét felhasználja, Theodoricusnak az említett breviarium másolását vindikálja, de egyéniségéről csak annyit mond, hogy: szerzetes nem volt, mert a frater epiteton hiányzik mellőle (202. l.). Felsorol ugyan Czerni munkája nyomán (Die Handschriften der Stiftsbibliothek St. Florian 1871. 239. l.) egy Theodoricust, ki 1388-ban a brassói (corona) iskola éneklésze volt, »Theodoricus scholarum succentor in civitate corona 1388«, de valjon azonos-e ez a másolóval, értekezésében nem mondja. (Archiv X. köt. III. füzet, 418 l.)

VI.

Ferencz byrthelmi plebános és Medgyes kerületi esperes
1397-ből.

1397-ben összegyűjtötte és lemásolta a medgyesi káptalan statutumait, melyeket Gräser A. az »Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde« 1845-i évfolyamában (II. füzet 219 l.): »Statuta edita ad Dei eiusque coelestium virtutum laudem, servanda a viris venerabilibus Rectoribus ecclesiarum in Capitulo mediensi Mediasch« cím alatt tett közzé. A codex következőkép végződik: »Scripta et collecta sunt haec statuta per Franciscum Plebanum in Byrthelm tunc Decanum Decanatus in Medjes baccalaureum in Decretis filium eiusdem oppidi Byrthelm. Anno millesimo trecentesimo nonagesimo septimo.« Eszerint a leíró Ferencz, Byrthelm mezővárosának fia és plebánosa, Medgyes kerületi esperes és a törvények baccalaureusa. A codex jelenleg a nagyszebeni ugynevezett káptalani levéltárban őriztetik, de másolója ekkorig még felhasználva nincsen.

VII.

Nagyszombati Mihály pozsonyi kanonok 1403-ból.

Egy ívrétű miséskönyvet írt le, melynek kiállításáról Knauz Nándor következőleg nyilatkozik: »Gyönyörű írás, aranyos kez-

dőbetük széles czifrázattal. A Canon előtt Krisztust a keresztfán ábrázoló hasonlítású kép. Becsületére válik hazánkfíának, hogy ily könyvet tudott kiállítani. »A miséskönyv jelenleg a pozsonyi káptalan tulajdona. Colophonja: »Iste liber est completus per manus domini michaelis de Tyrnauia Canonici Posoniensis ad laudem dei omnipotentis. Sub anno domini 1403.« Eszerint a könyvet Nagyszombati Mihály pozsonyi kánonok másolta, s mint egy másik helyen határozottan kiteszi, András apostol vigiliáján vagyis nov. 29-én fejezte be. (Knauz Nándor: a pozsonyi káptalan kézíratai Esztergom 1870, 12 l. — Ipolyi Arnold: A pozsonyi káptalan XIV. századi könyvtára. Uj Magyar Muzeum 1856. I. 188 l.) Hazai tudósaink közül Ipolyi Arnold, a pozsonyi káptalan XIV. századi könyvtára» című, kitűnő bibliographiai alapossággal írt értekezésében hívta fel legelőször Nagyszombatira a tudományos világ figyelmét. Utána Knauz Nándor, a »pozsonyi káptalan kézíratai« nagybecsű munkájában, a főntemlített miséskönyvet részletesen ismertette s Nagyszombatról mint könyvmásolóról tüzetesen emlékezett meg. Rajtok kívül azonban tudósaink közül alig vett valaki e könyvmásolóról tudomást.

VIII.

Stoll Péter 1410-ből.

Benedekrendi szerzetes, ki a stohlai (szepesmegyei) monostorban a »Duo libri Malagranati de penitentibus et proficientibus« című codexet 1410. aug. 5-én írta le. A codexet most a pozsonyi káptalan bírja s colophonja a következő: »Explicit primus liber Malagranati de penitentibus. Et est finitus in die S. Osvaldi (aug. 5.) Anno Domini millesimo cccc^{mo} decimo. Per manus fratris Petri ordinis S. Benedicti de Stoll quod jacet sub niueeis (így) montibus in terra Scepusiensi.« És a záradékon: »Istum librum scripsit frater Petrus de Stoll.« — Knauz a pozsonyi káptalan kézíratai között részletesen ismerteti e codexet; az ő munkájából hoztuk napfényre Stoll Pétert, kivel irodalmunk egy ismeretlen könyvmásolóval gyarapodik. (Knauz N. A. p. k. k. 129 l.)

IX.

Libetbányai Magyar Péter 1424-ből.

Emlékét egy »Anonymi Commentarius In Decretales Gregorii IX.« című papircodex őrizte meg, melynek másolását 1424-ben sz. Tamás napján fejezte be. A colophonban ezt ő maga így adja elő: »Anno Domini 1424 ipso die Sancti Thome apostoli. Et est finitus per Petrum Ungarum de Lebeta ortum pro quo deus gloriosus cum virgine maria gloriosa sit benedictus in secula seculorum amen.« A codex jelenleg a berlini királyi könyvtár tulajdona s szövegének egyik helyéből megtudjuk, hogy Prágában másoltatott. — Hazai tudósaink közül Petrovics Frigyes volt az első, ki a M. Tudományos Akadémiához a berlini könyvtár hungaricumairól 1834-ben tett jelentésében, ezen codexre a magyar tudományos világ figyelmét felhívta. Az ő jegyzeteiből másolta le a berlini könyvtár magyar dolgait Jankowich Miklós, kinek kéziratgyűjteménye legnagyobb részben a Nemzeti Múzeum könyvtárába került. E gyűjtemény szolgáltatta közleményünket Magyar Pétert, ki magát libetbányai születésűnek nevezi s kiben egy egészen új magyar könyvmásolóval megismerkedünk.

X.

Halbgebachsen Henrik betűfestő 1430-ból.

Eredetileg regensburgi származású, de 1430-ban a nagy-sinki iskola igazgatója volt. Mint ilyen egy pompás miséskönyvet másolt s kezdőbetűit fényes arannyal festette ki. Trausch József »Schriftsteller Lexikon der Siebenbürger Deutschen« című munkájában (Kronstadt 1868. I. 40 l.), nagy magasztalással szól a Missale fényes kiállításáról s colophonját a következőkben adja vissza: »Per manus Henrici Halbgebachsen de Ratispona oriundi, pro tunc temporis Regente in Grosschenk licet indigno. Sribebat Anno Incarnationis Dni. 1330, in octavis Assumptionis gloriose Marie Virginis.« Ebből megtudjuk a másoló nevét és állását; az iratási esztendőre nézve azonban azt hisszük, hogy Trauschnál tollhiba forog fenn, mert ugyan ezen Missaléről Teutsch (Geschichte der Siebenbürger Sachsen I. 246 l.) azt mondja, hogy Halbgebachsen által 1430-ban iratott, a mi épen 100 év különbség. Ez utóbbi évszámot tartjuk valószínűbbnek mi is, annál is inkább, mivel Teutsch az »Archiv für Sie

benbürgische Landeskunde 1872-i évfolyamában (Hermanstadt III. Heft 417 l.) a colophon évszámát személyes meggyőződés után maga is így igazítja helyre. Wattenbach W. »Das Schriftwesen im Mittelalter« című kitünő munkájában a középkori könyvmásolók között, Halbgebachsent is említi. (Lipcese 1875. II. kiadás 403 l.)

XI.

Benedek turócz szentmártoni plebános 1441-ből.

A körmöczi plebánia-könyvtár középkori codexeiből, Ipolyi Arnold: »Schematismus Historicus Dioecesis Neosoliensis ad Annum 1876« (Neosolii 1876. 300—304 l.) című munkájában hozta napfényre. Innét átvette az ismertetést a »Magyar Könyvszemle«, mely azt magyar fordításban »Egy középkori plebános könyvtára« cím alatt közölte. Ezek szerint Benedek turócz-szentmártoni lelkész volt és 1441-ben decz. 31-én egy »Sermones Sacri et Homiliae« című latin papircodexet irt le. A colophon így adja elő a codex keletkezési történetét: »Et sic est finis per quod sit laus Domino, explicit dictata super evangelia dominicalia sive de tempore uenerabilis magistri Vilhelmi cancellarii parisiensis per manus Benedicti Presbiteri de Thlurcz de sto Martino ultimo die anni videlicet die beati Sylvestri papae a. D. 1441.« — A codex latin szent beszédeket tartalmaz, s leírója irodalmunkban egészen ismeretlen nevet jelez.

XII.

Körmöczi Péter 14 . . -ből.

Jankovich Miklósnak, a Nemzeti Múzeum könyvtárában levő, bibliographiai jegyzeteiből tudjuk, hogy az »Augustini de Ancona: Tractatus super Missus est Angelus« etc. című XV. századi codexet másolta, mely jelenleg a lambachi (Styriában) monostor könyvtárában őriztetik. A codex colophonja a következő: »Explicit tractatus super missus est Angelus cum suis Titulorum quaestionibus scriptus per manus Petri de Crempnicia 14 . . .« — Eszerint a codex másolója Körmöczi Péter, s a másolás ideje a XV. századba esik. Az évszám eredetileg pontosan ki volt téve, de időfolytán a számok annyira elmosódtak, hogy Jankovich már csak az első két számot, mely az ezer-négyszázat jelöli, vehette ki határozottan; a másik két szám, mely az évtized iránt nyujthatott volna tájékozást elmosódott, s így a

kézirat iratási idejét tüzetesen meg nem határozhatjuk. Több ok szól azonban a mellett, hogy a másolót a XV. század első felében kell keresnünk, a kézirat iratási ideje tehát ezen időszakra tehető. Körmöczi Péterrel ismeretlen könyvmásolóink száma egygyel szaporodik, egyéb életviszonyairól azonban nem birunk adatokat.

XIII.

Jeles István pálos 1448—52-ből.

Őseinek kiváló erényei miatt kortársai „jeles“ (insignis) előnévvel tisztelték meg s mint a pálosrend főnöke 1448—52-ig virágzott. A könyvmásolással kiváló előszeretettel foglalkozott. Eggerer (Fragmen Panis Corvi Protoeremici etc. 1663 Viennae 211 l.) azt írja róla: hogy a mi szabad ideje az ájtatossági gyakorlatokból fönmaradt, azt »könyvek olvasására és másolására fordította«, *nefas esse ducebat silectioni scriptionive librorum ne impenderet.*» Hogy azonban micsoda könyveket másolt legyen? ennek emléke nem maradt ránk. Toldy Ferencz a kitünőbb könyvmásolók és ékesítők közt sorolja fel. (Irod. Tört. III. kiad. II. köt. 30 l.)

XIV.

Derthar György szomolnoki iskolamester 1456—7-ből.

Mint sok egyéb nagybecsű adatot, úgy ezen könyvmásolót is, a M. Történelmi Társulat egyik vidéki kirándulása hozta napfényre. Az 1876-ik évi gömörmezei kirándulás alkalmával Nagy Gyula oklevélbuvárunk a gömöri ev. esperesség csetneki könyvtárában egy XV. századi latin papircodexet talált, melynek colophonja arról tanuskodott, hogy azt Derthar György szomolnoki jegyző és iskolamester 1456. és 1457-ben másolta. A codex ívrétben van kiállítva s »Guidonis de Columna Historia Trojana« a czíme. Összesen 283 levélből áll, s a leíró egyik helyen megjegyzi, hogy opelni (szileziai) származású, a bécsi egyetem baccalaureatusa, és hogy 1456. és 57-ben Theork plebános és Orbán bíró uram igazgatták Szomolnok város dolgait. Nevével legelőször a »Magyar Történelmi Társulat 1876-ik évi aug. 21—28-iki vidéki kirándulása Gömörmezejébe« című munkában találkozunk, hol a bizottsági jelentések között mint szomolnoki iskolamester és könyvmásoló különösen van felemlítve. (Budapest 1876. 73 l.)

XV.

Gál pálos 1460 körül.

E néven a XV. században Magyarországon két pálos testvér ismeretes, kiket testalkotásuk miatt kortársaik Nagy-Gál és Kis-Gálnak neveztek el. Bennünket az első, a Nagy-Gál érdekel, ki a codexírás művészetében kitünő jártassággal bírt. Eggerer (Fragmenta Panis Corvi protoeremitici Viennae 1693, 211 l.) kiváló tudományos férfiúnak mondja őt, ki szellemes ötleteiről és szokatlan nagy szemöldökeiről volt nevezetes. »Ha az írást, melynek betűit kitünően tudta alakítani, félbekerített szakítania, a tollat szemöldöke mellé helyezte.« — Sajnos! hogy az általa lemásolt codexek közül egyetlen egyet sem ismerünk. Toldy Eerencz azon könyvmásolóktól említi, kik a codexírás és ékesítés művészetében bizonyos hírnévre tettek szert. (Irod. Tört. III. kiad. II. köt. 30 l.)

XVI. XVII.

N. Tamás kispap és Endrefalvy Antal 1462-ből.

Horvát István a Tudományos Gyűjtemény 1835-i folyamában azt írja rólok, (V. 91 l.) hogy mind a ketten egy nemzeti latin krónika másolásán dolgoztak, és pedig úgy, hogy a másolást N. Tamás kispap 1462-ben megkezdte és Endrefalvy Antal folytatta. A codex, melynek anyaga 4-edrétű papír, Horvát szerint 1835-ben még a nagy-enyedi ref. Collegiumé volt, honnan — Toldy szerint — a M. T. Akadémia tulajdonába ment át. Nevezetes e codex reánk nézve azért, mert két teleirt lapon »csonka neves magyar Kalendariumot« vagyis magyar verses csíziót foglal magában, mely a legrégebb magyar Kalendarium-émlék a mit ismerünk. — Toldy Ferencz e csonka neves kalendariumot a kisebb magyar nyelv maradványok közt felsorolja, de a két könyvmásoló nevét nem említi. (A M. Nemz. Irodalom-történet III. kiad. II. köt. 101 l.)

XVIII.

Aranyasi Gellértfy János 1462—1473-ból.

E könyvmásolónak és az általa leirt codexnek igen érdekes története van, melyet a »Könyvszemle« jövő füzetében külön cikkben fogok előadni. Ez alkalommal csak jelezni kívánom azt, hogy Gellértfy 1462-ben csütörtökhelyi (szepes-megyei) iskolamester, 1469-ben ujmisés pap és 1473-ban a

hospitális rend tagja volt, s ezen években Csütörtökhelyen és Lőcsén több latin kéziratot másolt. Horvát István és Toldy Ferencz említik.

XIX.

Névtelen magyar könyvmásoló 1465-ből.

A »Magyar Könyvszemle« 1878-iki folyama (99. l.) így ír róla :

»A középkori codexek tanulmányozása nem csak a bibliographiának, hanem a hazai irodalom- és művelődéstörténetnek is gyümölcsöz, midőn új meg új ismeretlen scriptort, miniatort vagy szerzőt hoz napfényre. Ez alkalommal egy névtelen magyar scriptorról akarunk megemlékezni, ki Mátyás király idejében élt, s az augsburgi könyvtár egy XV. századbéli »Ptolomeus« codexén van megörökítve. A nevezett könyvtárban van u. i. egy »Claudii Ptolomei Cosmographia« című latin hártya-codex, mely ivrétnben igen fényesen van kiállítva, czímlapján gyönyörű lombozatos festést s egy ismeretlen címert tüntet fel, colophonján pedig a következő jegyzetet tartalmazza: »Claudii ptolomei viri alexandrini cosmographie octavus et ultimus liber explicit per quem d a m h u n g a r u m 1465.« Ebből megtudjuk, hogy a codexet 1465-ben egy magyar ember másolta, ki, midőn nevét jónak látta eltitkolni, nemzetiségét mégis megörökítette, s ez által a Mátyás korabeli scriptorok történetéhez érdekes adalékot nyujt. Dr. Steuchele A. augsburgi nagyprépost úr, kihez a fönntemlített codex iránt felvilágosításért fordultunk, szives volt annak czímlapjáról egy színes facsimilét készíttetni s ezzel a Nemzeti Múzeum könyvtárát megajándékozni; ugyanakkor a codexről is igen kimerítő leírást küldött be. Mindezekből azon következtetést vonjuk le, hogy a szóban levő codex azok sorába tartozik, melyeket fényes kiállítású codexeknek szoktunk nevezni, s névtelen leírója becsületére válik azon nemzetnek, melynek fiául a colophonban vallotta magát, s bizonyára a Mátyás korabeli magyar scriptoroknak egyik kiválóbbika lehetett.«

XX.

Németi György 1466-ból.

Az egyedüli könyvmásoló közleményünkben, ki kizárólag magyar könyvet irt le. Ő készítette a müncheni magyar, vagy mint Toldy Ferencz nevezi a Jászay-codexet, melynek másolását Moldvában Tatros városában 1466-ban fejezte be. A codex 4-ed

rétben 108 levélből áll és a négy evangéliumot tartalmazza. A colophonban a következő feljegyzés olvasható: »E k o n i o m e g u e g è z t è t e t, N e m e t i G y ö r g y n e h è n s e l e m r è f i a n a k k è z e m i a t, M o l d o u a b a n T a t h r o s v a r o s a b a n V r z ü l è t è t e n e E z e r n e g z a z, h a t u ā h a t o d è z t è n d è r e b e.« A codexet tehát Németi György, Hensel Imre fia, másolta, s jelenleg a müncheni kir. udvari könyvtár egyik fődíszje. Hazai tudósaink közül Fehérvári Miklós volt az első, ki 1834-ben ezen codexre a M. Tudományos Akadémia figyelmét felhívta. (Tudománytár 1834. I. köt. 232 l.) Ezután Horvát István a Tud. Gyűjt. 1835-i folyamában (V. 93 l.) ismertette; ugyanekkor Jászay Pál lemásolta s egy nagybecsű bevezetéssel látta el. Másolata a bevezetéssel együtt a Nyelvelmélet III. kötetében látott napvilágot. Toldy Ferencz irodalomtörténetében a codexsel részletesen foglalkozik (A Magyar Nemzeti Irodalom Története Pest, 1862. III. kiadás I. 173, II. 78 l.), s újabban »Wolf György a Magyar Nyelvelmélet« I. kötetében másodszor is kiadta.

XXI.

Kassai Craus Márton 1469-ből.

A károlyfehérvári Batthyányi-könyvtár tulajdonát képező: »Expositio regulae b. Augustini episcopi, quam expositionem fr. Humbertus, magister ordinis ad utilitatem et petitionem fratrum predicatorum compilavit« című, (a lajstromban »Bernhardi B. Liber Contemplationum super septem psalmos poenitentiales« név alatt bejegyzett) XV. századi ívrétű codexnek másolója, ki a colophonban következőleg szól magáról: »Explicit per manus cuiusdam Martini Craus de Casschovia consummatum et completum Anno Domini Millessimo CCCCLXIX.« — Ki legyen ezen Krausz Márton ki 1469-ben egy codexet irt le s magát kassai finek nevezi? Ezt a jövő buvárlatok fogják felderíteni. Nevét először Veszeli Károly a »Gyulafehérvári Füzetekben« a Batthyányi-könyvtár kézíratai között, s ezután Beke Antal a Batthyányi-könyvtár kézíratairól közrebocsátott jegyzékben említik. (L. Veszely Károly »Gyulafehérvári Füzetek.« Kolozsvár, 1861, 105 l. és Beke Antal: »Index Manuscriptorum Bibliothecae Batthyanyianae Dioecesis Transylvaniensis.« Károlyfehérvár 1871, 7, l.) — Irodalomtörténészeink által ekkorig még felhasználva nincsen.

XXII.

Váczi Pál betűfestő 1474 és 1480-ból.

Nyulakszigeti dömés, a theologia tanára s a szabad művészetek mestere. Ferrarius Zsigmond szerint (*De Rebus Hungaricae provinciae predicatorum. Viennae Austriae 1637, p. 449*) 1474-ben magyarra fordította és leírta a nyulakszigeti dömés apácák alapszabályait, melyeket Ferrarius 1637-ben még látott, mert határozottan kiteszi, hogy Váczi Pál munkáját a nyulakszigeti conventben 1474-ben Sz. Remigius napján fejezte be, »absolvitque anno 1474 die S. Remigii in Conventu Sigety pro Insula leporem«, »a mint ezt a nálam levő hiteles példányok igazolják.« (529 l.) A codex eddigi tudomásunk szerint elveszett. Horvát István a Tudományos Gyűjtemény 1835-i folyamában (V. 100 l.) mint ismeretlenről ír róla, s Toldy Ferencz, ki irodalomtörténetében Váczi Pált, mint könyvmásolót kétszer is fölemlíti a codexet az elveszettek közt sorolja fel. (Irodalomtörténet II. 100 l.) Váci Pálról különben kiemelendő, hogy nemcsak a másolásban hanem a könyvfestésben is jártas volt. Erről tanuskodik az esztergomi főkáptalan egy »Prima Pars Summe Theologie B. Thome Aquini« című kézírata melynek colophonját Lányi Károly Magyar Egyháztörténelme (átdolgozta Knauz Nándor) a 602-ik lapon így adja vissza: »Illuminavi Anno Domini M.CCCC. LXXX° et finivi librum illuminando sexta feria in die 8° Nativ. Verbi Incarnati filii Dei altissimi et beatissime cristifere Marie in divina et humana natura unius suppositi. Cui laus et gloria. Ego frater Paulus de Wacia Mgr. in artibus et theologia amen. A fentemlített codexet tehát 1480. pénteken, karácson 8-ik napján Váczi Pál dömés festette, ki mint miniator a XV. században bizonyos hírnévre tett szert.

XXIII.

Sylos Balás 1476-ból.

Mint a garam-szentbenedeki convent jegyzőjét és könyvmásolóját említi Katona, (*Historia critica Regni Hungariae XVI. köt. 47—38 l.*) ki szószerint közli az említett convent egy 1476-ban kelt oklevelét, melyben ez elismeri, hogy az esztergomi székesegyházból a káptalan beleegyezésével egy *breviariumot*

kapott egy évre kölcsön, hogy azt ezen idő alatt Sylpos Balás conventi jegyző és könyvmásoló (scriptor) mintául (pro exemplari) szabadon használhassa.« — Mindenesetre figyelemre méltó körülmény, hogy itten Sylpos Balás foglalkozásáról nem valamely codex colophonja, hanem egy ünnepélyes formában kiállított egykoru oklevél tanuskodik. Tudósaink mint könyvmásolóval nem igen foglalkoztak vele, s Katonán kívül, ha emlékezetünk nem csal, csak Lányi Károly (Magyar Egyháztörténelem Knauz által átdolgozva 606 l.) és Súlyom Jenő: »Mátyás király könyvtára a XV. században« című értekezésében említi. (Delibáb 1879. évf 4. sz. 39. l. Megjelenik Debreczenben.)

XXIV.

Nemes F á n c s y Antal irástudó 1489-ből.

A Batthyányi Boldizsár-féle miséskönyvet másolta, mely jelenleg a Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik disze. A latin szöveg közé egykorú magyar felirások és magyarázatok vegyülnek, melyek a codex becsét nagyon emelik. Kiváló becsű a 3—14 leveleken magyarul szerkesztett naptár, mely a legrégebb magyar naptárak egyike. A betűk jelleme újgóth. Legérdekesebb a colophon: »Ets icest finis in Kwz egh in feria sexta antefestum B. lucie virginis: Anno Domini Milesimo Quadringentesimo octuagesimo nono sub egregio domino Baltisar de Batyan Capitanei eiusdem civitatis et castris Kwz egh per me Anthonium litteratum nobilem de ffranch existens penes Albam Regalem.« Ebből megtudjuk, hogy a könyvet Nemes F á n c s y Antal irástudó Kőszegen 1489-ben másolta, azon időben mikor Batthyányi Boldizsár Kőszeg várának és városának kapitánya volt. A miséskönyv valószínűleg Batthyányi Boldizsár számára készült s a másoló ugylátszik a betűfestésben is jártas volt, mert a könyvet több színes initiale s egy Krisztust a keresztfán ábrázoló csinos kép díszíti. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy ezen időben a nemes F á n c s y család egy ivadékát a könyvmásolóknak közt találjuk, ki egyéniségének mintegy ismertető jeléül keresztneve mellé a sokat mondó »litteratus« vagyis irástudó jelzöt tette ki. Hihetőleg Batthyányi Boldizsárnak iródeákja volt. — Hazai tudósaink közül Toldy Ferencz emlékezett meg F á n c s y Antalról legelőször (az Athenaeum 1831-i folyamában II.

337 l.). Említi ezután Mátray Gábor: »Régi Magyar Naptárok« című értekezésében (M. Akad. Ért. 1853, 26 l.), Knauz Nándor, ki a Batthyányi Missálét részletesen ismertette, (A magyar egyház régi szokásai. Magyar Sion 1868, 810, 811, 882 l.) és újra Toldy a M. Nemzeti Irodalomtörténet II. kötetében. (101 l.)

XXV.

Benedek, a pécsi püspök könyvmásolója a XV. századból.

Egy eredeti latin levele maradt ránk, melyet év nélkül, de a XV. században egy névtelen egyházi férfihoz azon célból intézett, hogy ennek könyvmásolói szolgálatát felajánlja. A levél, melyben magát a pécsi püspök volt scriptorának nevezi, közli Koller József, (Historia Eppatus Quinqueecclesiensis, IV. 330 l.) s irodalomtörténeti fontosságánál fogva szószerint adjuk mi is a következőkben: »Domine Pater mi reverende. Quia ex dictis domini Petri vestri capellani contingit me audivisse, uti in Scripturis exercendis mea persona vobis foret placibilis, super quo vestram requiro paternitatem quatenus si vobis in hiis librorum Scripturis mea persona refutabilis non existit, extunc iuxta condignam convencionem vos accedere non recusabo, vobisque pro minima et alia exhibere curabo. Per me Benedictum pridem Scriptorem Domini Episcopi huius civitatis Quinqueecclesiensis.« Eszerint a levélíró ekkor a pécsi püspök scriptora volt és most új szolgálatot keres. Könyvmásolói foglalkozása a levél szövegéből kétségtelen; s habár ezen az iratási év kitéve nincs is, de valószínű, hogy Barnis Miklós vagy utóda Janus Pannonius idejéből való (1456—1472.). Lányi, ki a könyvmásoló nevét fölemlíti, a levél iratási idejét ezen időszakra helyezi.

XXVI.

Boroszlói Miklós a XV. századból.

Eredetileg boroszlói származású, de a XV. században, mint körmöczi plebános és altarista jön elő. Napfényrehozását nagy tudományú Ipolyinknak köszönjük, ki a Schematismus Historicus Dioecesis Neosoliensis című munkájában (Neosolii 1876. 303 l.), a körmöczi plebánia középkori könyvtárának leírásában tesz róla mint magyarországról legelőször említést. Ez ismertetés, mint főt említém, a »Magyar Könyvszemle« 1876-i folyamában »Egy középkori

plebános könyvtára« cím alatt magyar nyelven látott napvilágot. Ezekből tudjuk, hogy Boroszlói Miklós a »Speculum Humanae Salvationis« című papircodexet másolta, melynek colophonján áll: »per manus Nicolai de Vratislavia.« Boroszlói Miklós különben a XV. században hírneves könyvmásoló volt, kitől a bécsi császári udvari és más könyvtárak több kéziratot birnak. Igy Denis is felsorol egy vegyes tartalmu codexet, melynek colophonján olvasható: (per manus) »Nicolai de Vratislavia« (I. p. II. Cod. DCVI.) Amí azonban a körmöczi kéziratnak becsét emeli ugy ez azon körülmény, hogy azt mint körmöczi lelkész írta le s ezért a magyarországi scriptorok között méltán foglalhat helyet.

XXVII.

Kolozsvári Bertalan szerzetes a XV. századból.

Egy velencei hártycodexben birjuk megörökítve emlékét. A sz. Márk könyvtár »Regula Sancti Patris Benedicti« című XV. századi codex colophonja a következő aláírást tünteti fel: »Secundo nonas decembris frater Bartolomeus de Kolosvár partis transylvanae tempore Clari Abbatis sancti Juliani martiris de Ariminio hoc memoriale transcripsit et erat hungarus. Dum surgunt miseri uolunt misereri miseris.« (Valentinelli: Bibliotheca Manuscripta ad Sancti Marci Venetiarum. Venetiis 1869 Tom. II. 317 l) Ezen feljegyzésből világos, hogy az említett codexet Kolozsvári Bertalan szerzetes írta le, ki saját szavai szerint, erdélyrészi származású és magyar volt. Az íratási esztendő kitéve nincsen, de az írás jelleme határozottan XV. századi.

A Kolozsvári család hazánk középkori művelődés történetében kiváló helyet foglal el. Toldy Ferencz a XIV—XV. századból Kolozsvári Miklóst és Tamást mint festőket sorolja fel, s az elsőnek fiáról Kolozsvári Márton és Györgyről azt írja, hogy mint szobrászok és rézüntők voltak nevezetesek. (Toldy Ferencz a Magyar Nemzeti Irodalom Története. Pest 1862 III. kiadás I. köt. 145 l) Kolozsvári Csuda Miklós hittudor a XV. században több hittudományi munkát írt. Ezekhez sorozhatjuk most Kolozsvári Bertalan szerzetest, ki a codexírás mesterségében birt jártassággal, s kivel a magyarországi ismeretlen könyvmásolók száma egygyel szaporodik.

XXVIII.

Ujlaky Bernát ferenczrendi szerzetes a XV. századból.

Egy zsoltárkönyvet másolt, melyről Knauz Nándor a pozsonyi káptalan kézíratainak leírásában (Esztergom 1870, 74 l.) így emlékezik meg: »a ferenczesek ékszereinek jegyzékében előfordúl: Psalterium Davidis, Scriptum a fratre Bernardino de Ujlak Franciscano.« Ugyane jegyzékből megtudjuk, hogy a zsoltárkönyv a széchényi ferencziek zárdájában (in clauto Széchény Franciscanorum) őriztetik. Dé már Knauz jellemzően kérdi: »Létezik-e még?« Minthogy a ferenczesek főntemlitett jegyzéke a XV. századból származik, Ujlaky Ferencz könyvmásoló korát is ezen időszakra kell helyoznünk. Ekkorig fölhasználva nincsen. —

Ezzel közleményünket egyelőre befejezzük. A mint további kutatásaimban annyira előhaladtam, hogy a mostanihoz hasonló névsor fog állni rendelkezésemre, azt e lapok olvasóival megismertetni elnem mulasztom. Mátyás király könyvmásolóit és miniatorait pedig egy külön czikkben szándékozom bemutatni. Végre megjegyzem, hogy közleményemhez, a magyarországi XIV—XV. könyvtári viszonyok megvilágítására, készakarva nem adtam kommentárt. Egyelőre beszéljenek a könyvmásolók maguk. Majd ha kutatásaimat e téren befejeztem, időszerű lesz a magyarországi codexírás és ékesítés középkori bajnokait, az akkori könyvtári viszonyok világában bemutatni. Akkor a munka gyümölcsözőbb, az eredmény kecsagetőbb lesz, s a külföldi tudományos világ meggyőződhetik, hogy viszonyaink között a középkorban, az ősrástan (paleographia) terén is a nyugati Európa többi országainak színvonalán állottunk.

Vegyes közlemények.

— **A trónörökös munkája.** Rudolf főherceg ő fensége, az ő felsége személye körüli m. k. miniszter útján, munkájának egy példányát a M. N. Múzeumnak megküldötte. Hazai és külföldi hírlapok számos részleteket közöltek a szépen írt, nagy érdekű műből. Itt bibliographiai ismertetését adjuk. Címe: »Fünfzehn Tage auf der Donau. Wien. Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1878.« Ajánlva van: »Meinem Schwager Leopold dem tüchtigen Waidmanne in treuer Freundschaft zugeeignet.« Sem a címlapon, sem ezen ajánló-sorok alatt, a szerző neve nincs kitéve. A munka 8-adrétű 310 lapot foglal magában. Velin papírosra van nyomtatva. Kiállítása egyébként egyszerű és nemes.

— **Horváth Alajos,** a m. k. államvaspályák aligazgatója, elhunyt testvérének, nagy történetirónknak Horváth Mihálynak irodalmi és történelmi érdekű kézíratait és levelezéseit a M. N. Múzeum könyvtárának ajándékozta. A hagyaték legnagyobb részét oklevél-másolatok képezik, melyeket történelmi műveiben földolgozott. Érdeklél a magyar egyháztörténelemből, melynek megírásához a 40-es évek elején hozzáfogott, egy töredék. Levelezései az 1848-9-iki események és az emigráció történetéhez becses adalékokat fognak nyújtani.

— **Könyvtárlákban fölfedezett magyar ősnymtatványok.** I. Szabó Károly, január 8-ikán kelt levele kíséretében, szíves volt egy eddig ismeretlen 1583-iki naptár töredékét átküldeni, melynek két csonka példányát Stein Gábor kolozsvári könyvárús úr a Brassóban 1583-ban nyomtatott »Statuta Saxonum« fedeléből vette ki, és egyik példányát a Magyar, másikat az Erdélyi Múzeum könyvtárának ajándékozta. Címe:

(133) Iudicium Magyar Nyelven, Az Eghi czilagoknak forgasából, az időkre való számtartásu a legyetemben, Christus Wrunk születése vtán 1583. Eztendőre: Slouacius Peter, az Krackai hires neues Academianak fő Astrologusa által irattatott és számlaltatott fél Horára es az Cassai Délre.

☛ Egy szal Ecclypsis sem leszen ez Esztendőben az Cassai Horizontban.

Czebembe. George Greus.

A 16-od rétű naptár teljesebb példányából megvan az egész A és B iv = 16 levél.

Ezen unicum mindenek előtt azt a fontos kérdést támasztja, vajjon a nyomtatási hely (Czebem) Nagy-Szeben vagy Kis-Szeben? Szabó Károly abban a nézetben van, hogy »a sárosvármegyei Kis-Szebenre« gondolni sem lehet. Én azonban lehetségesnek sőt valószínűnek tartom, hogy Kis-Szebenben nyomtatott e kalendárium.

Kis-Szeben ellen az szól, hogy ekkorig semmit sem tudunk arról, hogy Kis-Szebenben nyomda létezett.

Nagy-Szeben mellett szól a körülmény, hogy az 1583-ik évi kalendáriumot 1583-iki brassói nyomtatvány könyvtáblájában találták.

Ellenben ezen hypothesis mellett az hozatik föl, hogy a kalendárium címe teljesen egyezik a közel Bártfán Gutgesel által nyomtatott 1583-ik évi kalendáriuméval; és hogy a »cassai délre van alkalmazva.

Nagy-Szeben ellen kiemelhető, hogy 1575—76-ban Heusler, Wintzler és Frautliger, 1591-ben Crato voltak ott a nyomdászok; míg Greus György nagy-szebeni nyomdásznak eddig nyomát sem találtuk; továbbá, hogy a nagy-szebeni magyar nyomtatványokon a város mindig »Szeben«-nek íratik; végre, hogy a betük különböznek a XVI. századbéli szebeni nyomtatványokban használt betűktől.

Azonban, ha ezen töredék nem is egy teljesen ismeretlen nyomda terméke; kettős fontossággal bír mégis. Először egy ismeretlen nyomdász emlékét menté meg; és másodszer míg ekkorig Deesi J. Salustiusa, mely 1596-ban nyomtatott volt, a

nagy-szebeni nyomda legrégibb ismert magyar terméke; most ilyet 1583-ból tudunk fölmutatni.

II. Vasady Gyula úr, az imecsfalvi székely múzeum öre, január hó 18-án kelt levelében tudomásunkra hozta, hogy már 1876-ban, midőn a múzeum néhány könyvét bekötteté, régi táblaikból érdekes XVI. és XVII. századbeli nyomtatványokat szedett ki, melyeket Szabó Károlylyal megismertetett. Jelenleg pedig több újabban kiszedett töredékeket sziveskedett könyvtárunknak beküldeni. Ezek XV—XVII. századbeli latin, német és magyar nyomtatványok. Az utóbbiak között egy ekkorig ismeretlen.

(134.) XVII. századbeli álmoskönyvnek B₁, B₄, C₂, C₄ leveleit nyertük.

— **Bubics Zsigmond** apát urat, az országos gyűjteményekben levő metszetek fő-őrét, ő cs. és ap. kir. ő felsége a nagyváradi l. sz. káptalanhoz kanonokká nevezte ki, minélfogva közelebb a M. N. Múzeum könyvtárában elfoglalt és kitűnő eredménnyel betöltött állását elhagyva, lakhelyét Nagyváradra fogja áttenni. Azonban biztos kilátásba helyezhetjük, hogy a Múzeum könyvtárában őrzött és általa rendezett magyar történelmi érdekű metszetek lajstromát, melyről utolsó füzetünkben szólottunk, közelebb ki fogja adni. Jövő füzetünk ezen érdekes munkából mutatványt fog közölni.

— **Jelentés a budapesti tudományegyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1878-ban.** A könyvtár rendezése az 1878-ik évben is a megkezdett úton folytattott. A philologiai osztály nagyságánál és terjedelménél fogva több időt vevén igénybe ezen évben nem fejeztethetett be, azonban ezen osztály rendezése vége felé halad s a mint befejeztetett, pótlólag közzé teszszük a számszerinti kimutatást is. Ugyan akkor megkezdjük a bölcsészeti s azután a theologiai könyvtár rendezését is — s ezzel a könyvanyag czimtározása véget érend.

Megkezdett a Miscellaneák csoportosítása és czimtározása is. Tekintve azonban annak roppant anyagját az alig lesz ezen évben befejezhető: ugyanis 60,000 darabnál többre megy számuk. Ezenkívül hozzá fogtunk az Incunábulák különválasztásához is: s eddigi tapasztalatainkból kiindulva előre is mondhatjuk, hogy a könyvtárnak ez lesz egyik leggazdagabb osztálya, melyben bizonynyal nem egy unicum is leend.

Könyvtárunk számára több felől folytak be adományok is: az adományozók közül ki kell emelnünk Dr. Berger János egyetemi tanár és prodécán urat, ki több mint 200-ra menő becses művel gazdagítá a könyvtárt, köztük Fleury nagy terjedelmű 92 kötetre menő Egyháztörténetével.

A könyvvásárlásokra és kötésekre az országos 5000 frtos és 7000 frtos rendkívüli dotatió mellett a jogikar díjalapjából 1221 frt 29 kr. fordított. A vásárlások eredményét a még ez év első felében megjelenendő Czimtár fogja kitüntetni.

Az egyetemi könyvtár forgalmát következő táblázat tünteti ki:

Az egyetemi könyvtár forgalma 1878-ban.

H ó	Hány nap volt nyitva	Olvások száma	A használt művek sz.	Az olvasók átlagos sz.	Legtöbben voltak	Legkevesebben voltak	Megjegyzés
Január	30	4,617	5,981	154	jan. 29. 203.	jan. 6. 89.	Junius 16-tól aug. 31-ig az egyetemi könyvtár olvasó-terme zárva volt.
Február	28	4,679	5,953	163	febr. 22. 207.	febr. 2. 112.	
Márczius	30	4,863	6,225	162	márcz 9. 207.	márcz 6. 71.	
Április	25	3,324	4,284	133	ápr. 8. 164.	ápr. 28. 88.	
Május	29	2,966	3,885	120	máj. 22. 152.	máj. 30. 42.	
Junius	13	760	1,064	51	jun. 1. 75.	jun. 4. 46.	
Septemb.	30	2,757	3,471	92	szept. 28. 175.	szept. 1. 6.	
Oktober	31	5,043	6,287	166	okt. 23. 208.	okt. 20. 128.	
Novemb.	28	4,953	6,376	178	nov. 26. 216.	nov. 1. 84.	
Deczemb.	27	4,368	5,733	162	decz. 7. 200.	decz. 29. 97.	
	271	38,330	49,259	142	nov. 26. 216.	szept. 1. 6.	

A házon kívül 835, kikölcsönző 2039 művet használt.

Nyitvatartási idő hétköznapokon d. u.: 2-től 6-ig (december 1-től 4-től 8-ig), ünnepnapokon d. e. 9-től 12 óráig.

Az igazgatóság.

— **Kivonat az Országos Levéltár legújabb Szabályzatából.**
A nmélt. m. királyi belügyminiszter 1879. évi jan. 11-én 30,593. sz. a. kelt rendeletében »az Országos Levéltárból a felek részére kiadott másolatok, s az ily másolatok díjazása tárgyában« egy 15 szakaszból álló szabályzatot bocsátott ki, melyből a 10, és 11. szakaszt mi is átvesszük:

10. §. Az Országos Levéltár másolatai közönséges nagyságú, 4 oldalt számláló egész íveken adatnak ki, egy-egy oldalra 34 legalábbis 16 szótagú sor számíttatván. A megkezdett oldal teljesnek vétetik.

11. §. A másolati díjak következőleg állapíttatnak meg:

a) 1700-tól a legújabb korig terjedő iratoknál az első ív vagy kevesebbet	1 frt — kr.
minden következő lapért	— » 20 »
b) 1526—1700 időszakbeli iratoknál, az első ívért	2 » — »
minden következő oldalért	— » 30 »
c) A 1526. előtti időbeli iratoknál az első ív vagy annál kevesebb	3 » — »
minden következő oldalért	— » 40 »
d) Hitelesítendő okmányoknál összeolvasásért az első ívért	— » 50 »
minden további megkezdett ívért	— » 10 »
e) Czímer és tervrajzok elkészítéseért, közbenjárás, okiratonkint, illetve tervenkint	3 » — »
minden esetben azonkívül a szabályszerű bélyeg.	

— **Megjegyzések Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtár« című kitűnő munkájára.** 1. A 698. lapon Francke: »Oktatás a gyermek nevelésről« című munkájának fordítása Babai Györgynek van tulajdonítva. Ez nem áll, mert e művet Bárány György fordította. Okaim a következők: Haan a »Jena Hung. 1858.« 39. lapján feljegyzi, hogy 1708-ban Róth Mihály, Zimmermann Ádám nemes ifjak, továbbá Bárány György, kit »vir vere apostolicus«-nak nevez és Wázsonyi Márton együtt voltak a jénai egyetemen Wallaszky irodalomtörténete 296-ik lapján pedig világosan mondja, hogy a Roth és Zimmermann fiúkkal Bárány György mint nevelő járt Jénában. Ha már most ez adatokhoz

hozzá vesszük, hogy a »Gyermek nevelésről« írt munka a Roth és Zimmermann család akkor élő tagjainak van ajánlva, mint az író azon pártfogóinak, kik őt rég táplált vágya, a külföldi tanulás elérésére segítették: könnyen be fogjuk látni, hogy az ajánló beszéd alatti B. G. betű mászt nem jelenthet, mint Bárány Györgyöt. Szabó K. Sándor Istvánra támaszkodva tulajdonítja e könyv fordítását Babai Györgynek, kiről különben semmit sem tudunk, de Sándor Vásonyi Mártonnak is tulajdonítja ugyanezt, mire az vihette, hogy Vásonyi, ki szintén fordított Francke-től két művet, e művek egyikének, — most nem tudom melyiknek, — előszavában így utal a kérdéses nevelési munkára »Olvasd, kegyes olvasó M. Aug. Hermann Francke munkáját a »Gyermek nevelésről«, melyet e végre szeretetből közlünk veled.« Ez adat körülbelől annyit bizonyít, hogy Vásonyi adhatta ki Francke e munkáját. Különben is Francke műveit még a könyvtárakban is együvé kötve leljük meg. Így van az én példányom is. E műnek fordítójául Sándor még Balog Györgyöt is felhossa a 242. lapon, sőt a múzeumi példányban, melyre a fordító írta fel, hogy »küldetik Eperjesre nemz. Czimmermann Ádám uramnak B. G.« az előljáró beszéd alatt a B. G. mellé Borgasay György neve van oda írva. 2. Az 590 lapon Szőnyi »Magyar oskolájának« 1695-iki kiadása említetik. A Sarkadi-Bartók-féle »Szatmár története« ugyan e mű kiadását 1689-re teszi. Szőnyi Szatmáron halt meg mint pap, Sarkadi tudhatott az első kiadásról. Érdekes lenne, ha e felemlítésre valami felvilágosítást nyerhetnénk. 3. A 668. lapon említett »Libellus Alphabeticus« Bártfa 1705 nemcsak a gömöri esperesség Csetneki könyvtárában van meg, hanem a nemz. múzeumi kvtárban is. Ez ábécét különben 1697 előtt is kiadták, és 1705 után is nagyon sokszor. Én 1800-ból ismerem az utolsó kiadását. 4. Szőnyi Nagy Istvánna k következő munkái, melyeket Sándor »könyves-ház« 67. lapján említ, de melyeket Szabó Károlynál nem találtam: Örökélet koronája 1700. Tizenhét csillag koronája. 1700. 5. Ugyancsak Szőnyi-től »Kegyes lélek vezér csillaga« kiadatott 1681. és 1687-ben Patakon.

Dr. Kiss Áron.

— Dr. Kánitz Ágost a kolozsvári egyetem tanára, az általa kiadott növényntani közlöny f. évi első számában becses bibliographiai cikket hoz: »A legrégebb, növényekre vonatkozó magyar

munkák czímei, Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára«-ból közölve és egy pár jegyzettel ellátva.« Kívánatos, hogy a többi hazai szakközlönyök is kövessék e példát, és a Szabó Károly által nyújtott anyagot irodalomtörténeti szempontból méltassák.

— **Román bibliographia.** Jarcu Demeter oláhországi tanár és tanfelügyelő most adta ki harminczévi szorgalmának gyümölcsét, a román munkák könyvjegyzékét 1550-től 1873-ig. E szerint az összes román termékek száma ez idő alatt 6873-ra megy. A legelső oláh könyveket: Tetra vangelu (négy evangyelista) Erdélyben Coresi György adta ki Hunter János brassói nyomdájában. A 16-ik századból, husz munka ismeretes, mind fordítás. A 17-ik század 94 nyomdai terméke közt már van három eredeti. A múlt századból 336 munka maradt fűnn. A jelen században 1874-ig 6235 termék van.

— **Harmath Károly** tanár úr értekezését: a pozsonyi ev. lyceumi könyvtár ritkaságairól, melynek irodalmi méltatását a jelen füzetben kilátásba helyeztük, tárgyhalmaz miatt folyóiratunk jövő számában fogjuk ismertetni.

JELES TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATOK:

Archaeologiai Értesítő. A m. tud. Akadémia Archaeologiai Bizottsága közlönye Szerkesztik Dr. Henszlmann J. és Br. Nyáry Albert 13 kötet. 1879. folyam Megjelenik augusztus és szeptember kivételével — minden hó utolsó napján. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 3.—

Értesítője (a m. tud. Akadémia). Az akadémia rendeletéből szerk. a főtítkárr. 13. évfolyam 1879. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 2.—

Nyelvtudományi közlemények. Kiadja a m. t. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerk. Budenz J 15 kötet 1879. Megjelenik évenként 3 füzetben. Előfizetési ára a kötetnek bérmentes szétküldéssel 3 frt Az előbbi 14 kötetrel együtt 24 frton kapható

Nemzetgazdasági Szemle. A m. tud. Akadémia Nemzetgazdasági és Statisztikai állandó Bizottságának megbízásából szerkeszti György Endre. 3. évfoly. (1879.) Megjelenik évenként négyszer 10 ivnyi füzetekben. Ára egész évre 5 frt. Egyes füzetek 1 60 kron kaphatók. Az 1877. és 1878. folyam még folyvást kaphatók.

Literarische Berichte aus Ungarn über die Thätigkeiten der Ungarischen Academie der Wissenschaften und anderer gel. Gesellschaften und Anstalten. Herausgegeben von P. Hunfalvy. 3. évfolyam. (1879.) Megjelenik évenként négyszer 8 ivnyi füzetekben. Előfizetési ára egész évre 4 frt. Egyes füzetek ára 1 frt. Az 1877. és 1878. folyam még folyvást kapható

Magyar Könyv-Szemle. A magyarországi könyvzet és a hazai könyvtárak közlönye Közrebocsátja a Magyar Nemz. Muzzeum könyvtára. 4 évfoly. (18.9.) Megjelenik évenként hatszor Az 1876. évf. elfogyott; az 1877. és 1878. folyam még kapható. Előfizetési ára az évfolyamnak 2.40

Magyar Nyelvőr. A m. tud. Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának megbízásából szerkeszti Szarvas G. 8. évfoly. (1879.) Megjelenik minden hó 15-én 3 ivnyi tartalommal. Előfizetési ára az évfolyamnak 5 frt. A 2—7. évfolyam együtt véve 24 frt kedvezményi áron kapható.

Egyetemes Philologiai Közlöny. A budapesti m. k. tud. egyetem tanárikarának több tagja megbízásából szerk. Dr. Heinrich Gusztáv és dr. Thewrewk Emil, egyetemi tanárok. 3. évfoly. 1879. Megjelenik évenként tizszer A két első évfolyam még folyvást kapható. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 5.—

Budapesti Szemle. A m. t. Akadémia megbízásából szerkeszti Gyulai Pál, 1879. évfolyam. Megjelenik évenként 6-szor, kéthavi kötetekben, 13—14 ivnyi tartalommal. Előfizetési ára egy évre bérmentes szétküldéssel 12 frt, félévre 6 frt. Egy-egy kötet 2 frt. Az 1873—1878. (6) évf. együtt véve 72 frt helyett 40 frt kedvezményi áron kaphat,

A fentebbi szakközlönyök, melyek a tudományok és az irodalom önálló művelését és a tudományos ismeretek terjesztését tüzték ki czélul, részint a m. tud. Akadémia részint egyéb nemzeti intézetek anyagi és szellemi támogatásával bocsátattnak közre.

Ennek alapján felhívjuk a komolyabb tanulmányokkal foglalkozó közönséget, főleg a hazai tanintézetek igazgatóit és tanárait, nemkülönbön a hazai irodalmat pártoló olvasó-körök és kaszinók elnökségeit ezen folyóiratok pártolására.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

kiadásában megjelent és saját könyvkiadó hivatalában (Buda-Pest. Akadémia épületében) valamint a könyvtáraknál kapható :

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR.

Az 1531—1711 megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.

Irta

SZABÓ KÁROLY.

Nagy 8-rét. 47 iv. Ára füzve 4 frt.

E monumentalis munka nemzeti irodalmunk történetére nézve rendkívüli fontossággal bír. Csaknem húsz évi kitartó buvárkodás és adatgyűjtés eredménye az. Szerzők az ország egyik szélétől a másikig néhány száz könyvtárban nem csak a czimtarakat, hanem magukat a könyveket is gondosan átforgatta. Nem egyedül a czimtasokat adja, hanem pontosan közli a nyomtatás helyét, évét, a könyv alakját, a levelek vagy lapok számát a lehetőség szerint, kinyomozza névtelenül vagy álnév alatt kiadott könyvek szerzőit, kideríteni törekszik a hely és név nélkül megjelent munkák nyomtatási helyét és idejét s az. A hol szükségét látja, leírásaihoz jegyzeteket csatol, sok jellemző és érdekes idézetet közöl, utal a forrásokra, honnan az illető munkáról részletesebb felvilágosítás merithető, **szóval nem egyszerű czimtárt, hanem példás szorgalommal és ritka szakismerettel fődolgozott vezérkönyvet ír az 1531-1711. évek között nyomtatásban megjelent egész magyar irodalomhoz.** Hirdeti, hogy nemzeti életünk leggyászosabb kora is mily erőteljes és virágzó irodalmat tudott teremteni, s szembetűnővé teszi irodalom-történeti ismereteink örvendetes gyarapodását Mert míg e század elején Sándor István, hasonló irányu munkájában, ugyanazon időszakból csak 990 magyar nyomtatványt sorolt fel, Szabó Károly fáradhatatlan és szerencsés kutatásai e számot majdnem megkétszerezték.

E munka nélkülözhetlen minden könyvtárban, akár magányos, akár nyilvános legyen az, s nélkülözhetlen minden oly művelt vagy szakemberre nézve, ki nemzeti irodalmunk tanulmányozásával komolyan foglalkozik.

Azonkívül megjelent még az Akadémia kiadásában a következő könyvészeti segédkönyv:

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK

magyar tudományos

REP E R T O R I U M A.

Készített

SZINNYEI JÓZSEF.

I. Osztály. Történelem és annak segédtudományai.

I. kötet. 8-rét. 47 iv. Ára füzve 5 frt

II. Osztály. Természettudomány és Matematika.

I kötet 8-rét 53 iv. Ára füzve 5 frt

Időszaki sajtónk fölvirágzása és mind jobban növekvő terjedelme, érezhetővé tette egy czimmutató szükségét, melyben koronként megjelent tudományos értékű cikkeink össze legyenek gyűjtve. A M. T. Akadémia ily repertorium kiadását elhatározván, Szinnyei Józsefet bízta meg a munka elkészítésével, ki rövid idő alatt két terjedelmes kötetet adott belőle a közönség kezébe, melyek elseje a történelmet és segédtudományait, másodikika pedig, a természettudományt és matematikát foglalja magában. Az utóbbi nem követ szigoru szakszerű besorolást, mert az ingatag műnyelvünk laikus emberre nézve egészen lehetetlenné teszi, hanem szótár módjára van szerkesztve. Ezen repertorium kétségkívül igen becses, sőt nélkülözhetetlen kézikönyve lesz a tudósoknak és íróknak.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1879.

A MÁSODIK FÜZET TARTALMA:

Szilágyi Sándor: XVI. századbéli magyar zenészeti író.	Lap. 67—69.
Csontos János: Aranyasi Gellérti Janos codex 1462— 1473-ból.	69—83.
Fraknoi Vilmos: Két magyarországi Pontificale a XV. századból.	83—88.
Rómer Flóris: Várad helye a magyar könyvészeti iro- dalomban.	89—93.
Dr. Ballagi Aladár: Felvidéki könyvtár-buvarlatok.	93—102.
Harmath Károly: Egy hazánkat érdeklő német ősnym- tatvány.	103—106.
Vegyes közlemények	106—112.
A magyar irodalom 1879-ben	XXXV—XXXV.
Hazai nem magyar irodalom	XLVI—XLVIII.
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	XLVIII—XLIX.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyo-
iratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai
könyvtárak közlönye óhaját leenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó
értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismer-
tetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb
tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítja a magyar-
országi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő
külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűj-
tők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak
szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalko-
zásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedele-
ben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt
2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második és harmadik folyam
a rendes évi áron még kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Aka-
démia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereske-
désbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar
Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR ZENÉSZETI ÍRÓ.

Közli: Szilágyi Sándor.

A »Magyar Könyvszemle« 1876. évf. 292-ik lapján Bartalus István ismertet két XVI-ik századi magyar zeneírót. A szerkesztő ez ismertetés folytán azon óhajtását nyilvánítja, hogy ha a hazai könyvtárak közül valamelyikben az ismertetett ritka munkák megvolnának, hozzák ezt az illetők a Könyvszemle útján köz-tudomásra.

A két könyv — Münzer és Bakfark munkái — közül az első és pedig a régibb, a Münzeré, meg van az egyetemi könyvtár egyik colligatumában. Sőt miután Bartalus úr értesítése szerint a krakai példány 23 levélből, az egyetemi könyvtaré pedig 24 levélből áll, s az utolsón a colophon is olvasható, azt mondhatjuk, hogy teljesen meg van.

A könyv címe:

Epithoma vtriusque
Musices practice Ste

phani Monetari Cremniciani recenter in florentissima Cracouiae
ad emolumentum pleriq(ue) harmonice virtutis tyronibusq(ue) ex
actissime contextum.

Eddig a címlap veres betűvel van nyomva. Azután következik egy meglehetősen gyarló metszetű kép: egy bolt-iven belől álló hat zenész éneklő egy előttük álló cottáról: in Gottes Namen faren vir seiner. E képen a fekete nyomás felé még zöld nyomás is van alkalmazva. Az ének alatt következő vers olvasható (de ez már kevéssé rongált) fekete nyomással:

Aspera Poconides ceperunt struere rostra
Ridebant quando carmina Castalidum

Ergo nephande caue doctrinam Zoyle tantam
 Carpere ne fias tu quoque Pica loquax
 Hec etenim auctorūm preceptis eruta mille
 Dulcia Gorgonei munera fontis habet.

A három következő igen csinosan metszett s vastag oldalkeretekkel van összefoglalva. A címlap hátán kezdődik az ajánlat gróf Thurzó György kamaragrófnak, melyet, minthogy Bartalus tüzetesen ismertetett, mellőzöm. Csak azt emelem ki, hogy szerző e művét benne »*primarium nostrum munus*«-nak nevezi, s azzal fenyegeti, hogy ha megtetszik, több munkát is fog neki ajánlani. Thurzó a következő évben meghalván, nem lett alkalma ígérését beváltani. Az ajánlat elején levő kezdőbetű domború címerpaizsban a Thurzó család jelvényeit tünteti fel.

A harmadik lap közepén kezdődik a »*Prologus in musicen*« s átmegy a 4-ik lapra, melyet a bártfai Eck Bálint verse tölt be, 11 *dystichon*, következő címmel ellátva:

Exhortatio ad Lectorem Valentini Eckij Philyripolitani.

Az 5-ik számozatlan lapon kezdődnek a fejezetek. Az első rész 13, s a második könyv »*de figuratiue musices institutione*« 12 fejezetből áll. Az első könyv első fejezete azt határozza meg: *quid sit musica quid musicus et cantor*; a II-ik könyv utolsó fejezete szól: *de proportionibus*. Megjegyzendő, hogy a renaissance kezdő betűk igen díszesek, több helyen azonban goth kezdő betűk vannak alkalmazva. A hangjegyek a szöveg közé vannak nyomva — s ezek alakja többféle és különböző metszetet árul el, maga a szerző is be akarván mutatni a régi codexekben divatozott hangjegyeket. A B. ív első oldalát egy metszet teszi: a scalak bemutatása. A 13-ik fejezethez »*de tonis*« egy kép van ábrázolva, mely négy fát tüntet elő gyökereivel és lombjaival, hogy a hangokat felfoghatóbbá tegye. Ezen lapon is a fekete festék fölé barna van nyomva. A második részben már egészen más jegyek vannak alkalmazva: fekete lapba fehérén bemetszve.

Az utolsó lapot, mely felül és oldalon szegélylyel van ellátva, egy vers s a colophon foglalja el.

A vers címe:

Carmen Joannis Lupuli Bodmanēnsis in circum-foraneum blateronem musicesque artis osorem.

A colophon az oldalozslop aljában van, s mint az oldajegyzetek góth betűkkel:

Impressus | Cracouie per | Florianū Un- | glerium in do- |
mo Reveren- | dissimi inchri- | sto patris dni | Erasmi Epi |
Plocensis |

A nyomás éve sehol sincs kitéve; a lengyel bibliographia 1518 tájára teszi.

A könyv egy vignettel végződik, melyben két angyal Krakó város czímerét tartja.

ARANYASI GELLÉRTFI JÁNOS CODEXE.

1462—1473-ból.

Közli: Csontos János.

A »Magyar Könyv-Szemle« legutóbbi füzetében kilátásba helyeztem azt, hogy Aranyasi Gellértfi János könyvmásoló codexének érdekes történetét e lapok legközelebbi füzetében külön cikkben fogom elmondani.

Beváltom ezennel ígéretemet, s a t. olvasó a jelen közleményben veszi Aranyasi Gellértfi János codexének történetét, bibliographiai leírását, végre a codexre vonatkozó észrevételeimet.

A tárgy irodalomtörténeti fontossága indokolja a terjedelmet, melyet e codex ismertetésének szentelünk. Magyarországi provenienciáján kívül figyelemre méltó annál fogva is, mert Horvát István és Toldy Ferencz boldogemlékü tudósaink jóhiszemű tévedései fűződnek hozzá.

Említett jeleseink ugyanis e codexet magyar codexnek tartották. Utánok ilyenek sorolják ezt fel más íróink is, kik Toldy óta magyar irodalomtörténetet írtak. A tévedést egyik a másiktól vette át, s azt ekkorig senki sem igazította helyre.

Legyen szabad ezt, a codex tüzetes ismertetése által, ez alkalommal megkísérletünk.

I.

Aranyasi Gellértfi János codexére Horvát István hívta fel legelőször a magyar tudományos világ figyelmét, midőn azt a »Tudományos Gyűjtemény« 1835-i folyamában a »magyar nyelv

régi maradványai« közt felsorolta. Boldogemlékü tudósunk »Aranyasi Gellértfi János 1469-ik évi magyar kéziratáról« beszél itt, s ennek történetét oly érdekesen írja le, hogy érdemesnek tartjuk azt e helyütt egészen reproducálni.

Horváth István következőleg ír:

»Pray György Budáról 1778-ik jan. 22. Cornides Dánielhez küldötte levelében így irt:

Audistine aliquid de Johanne Gerardi de Aranyas qui anno 1469. multa scripsit, itaque sub Mathia Corvino. Sed hic magis descriptor est quam scriptor. Argumenta codicis Mss. sunt plerumque Ecclesiastica, monastica paucis ut de remedio Podagre demptis. Quo quidvis anno descripserit accurate notat ut e. c. (occupatus aliis plura nunc scribere nequeo) »anno 1840 Leutschouie Sabbato ante palmarum: **hamar Jambor Ember.**«

A vette érintésre Praynak Pestről 1778-ikban mindjárt másnap, azaz január 23-án Cornides így felelt:

»Cogor etiam quae de Gabriele Pétsvaradino, de Joanne Camers, de Joanne Gerardi de Aranyas prorsus singularia refers, sine responsione praeterire ob Tabellariae festinationem. Proxime tamen ad omnia respondebo.

Következő napon, tudnillik 1778-iki jan. 24-én bővebben kinyilatkoztatta magát Pray iránt Cornides ime szerény soraiban:

»Joannis Gerardi de Aranyas, item Achillis honorabilis doctoris in Pictavia in Francia Codices Mss. quam cupio videre meis oculis! De auctoribus his, fateor, non tantum nihil me compertum habere sed ne nomina quidem legisse vel audivisse nunquam. Psalterium quod memoras criteria insignis raritatis praesefere videtur. Possessor libri Czemanka idem ipse fuerit, qui Mathiam Belium tot suppeditatis libris rarioribus iuvit. De famosa ut tibi audit Bibliotheca Pinneriana ne fando quidquam unquam audivi. Ignotus mihi etiam frater Gabriel de Pétsvaradino quem admodum et opus ad quod provocat Fortalitium fidei inscriptum. Hem! quanta sunt quae nescimus.«

A két tudós férfi kölcsönös levelezésében nem fordul több elő Aranyasi Gellértfi János kéziratáról, a mi onnan történhetett, hogy az ilyen régiségeket látni vágyton vágyó Cornides

Budára Pestről személyesen által ment Prayt látogatni és így szomjúságát bizonyosan enyhítette. Mindazonáltal ide iktatom még is azokat, ha egykor mécsset gyujtanának a mik Cornides Danielnek 1778. jan. 31-én Prayhoz Budára küldetett levelében olvastatnak:

»Quae cetera mihi singnificas de proposito TVO specimen quoddam evulgandi de Bibliothecae Vestrae item Archi Eppi Colocensis, Tuae etiam collectionis libris rarioribus (Manuscriptis akarta talán mondani) quo alii etiam ad sua Mss. indicanda excitentur, placent mihi magnopere. Cave tamen me inter eos nomines qui Mss. abundant, mea namque qualiscunque Bibliotheca Hungarica libris qui typis prodierunt excusi absolvitur potissimum. Primas autem merito deferens instructissima a Codicibus Mss. Bibliothecae Quinqueecclesiensi Klimonianae.«

Némely tárgyak melyekről a kölcsönös levelezésben szó vagyon, a budai (most pesti) főiskola könyvtárának kincsei közé tartoztak, mint itt s ott az »Index Rar. Librorum Bibliothecae Budensis« czimű munkából kitetszik. Aranyasi Gellértfi Jánosnak kézírata azonban (a mint az érdemes ör uraktól tudósítottam) e könyvtárhoz nem tartozott. A kalocsai érseki könyvtár tulajdona volt-e tehát, vagy Pray-é magáé? Pray kézíratait szinte a pesti főiskola könyvtárának adta el későbbben, s ezek között sem találhatik, mint mondják, Aranyasi Gellértfi János kézírata. Így tehát a kalocsai érseki könyvtárban lehetne a becses, s mint látszik elég nagy kiterjedésű magyar régiség. De innen is oly utasítást nyertem, hogy benne sem találhatik. Nem adta-e el Pray ezt a kéziratot is, mint Margit életét Witzay Mihály grófnak? Ennek sem jöhettem nyomába. Elég legyen mondani, hogy 1803-tól kezdve mindig hiába kerestem e kéziratot. De következik-e innend, hogy egy nálam szerencsésebb hazafi fölneem találhatja e figyelemre méltó nemzeti ereklyét.«

Így adja elő e codex történetét Horvát István.

Boldogemlékü Toldy Ferenczünk Horvát Istvánnál egy lépéssel tovább megy, s Aranyasi Gellértfi János codexét azon magyar nyelvemlékek között sorolja fel, melyeknek csak emlékezetök maradt meg. Azt írja róla, hogy »Pray 1778-ban ismerte még,« de hogy mi történt Pray után a codexel azt egy szóval sem említi. (A Magyar Nemzeti Irodalom

Története. III. kiad. II. köt. 90—100 l.) Úgy látszik ő is elvezettnek hitte azt.

Örömmel tudósíthatom a hazai irodalom barátait, hogy Aranyasi Gellértfi János codexe nem veszett el, hanem jelenleg is megvan a m. kir. egyetem könyvtárában, hol »Directorium Strigoniense« cím és C. 61. könyvtári jegy alatt őriztetik, s minden valószínűség szerint Pray György gyűjteményéből került ide. Azonossága iránt semmi kétségünk nem lehet. Tartalma meg-egyez mind azzal a mit Pray fölemlített soraiban mond róla, s a 263b levélen olvasható egyik colophonja: »occupatus aliis plura nunc scribere nequeo anno 1470 Leutschouie sabato ante palmarum: **hamar Jambor Ember**« kizár minden kételety a mi hitelessége ellen fölmerülhetne.

Sajnálattal kell azonban constataínom, hogy e codex nem magyar hanem latin, s a most említett három magyar szón kívül egyéb magyar szó benne nincsen. Erről meggyőz bennünket a codex bibliographiai leírása, melyet a következőkben adunk.

II.

A codex a XV. századból származik s jelenleg »Directorium Strigoniense« a címe. Kis 8-r. papíron, latin nyelven van kiállítva, s 389 teleirt levélből áll.

Írásbeli jelleme góth cursiv, mely egész hasáíban foly, de vonalozást sehol sem tüntet fel. Quaternio beosztása nincsen, de rubrumokban, vörös színű initialékban és lapszéíi díszítésekben igen gazdag.

A codex egy vastag kötetben, harminczkét egyházi, szerzetesi és világi tárgyú czikket foglal magában. Kiállítása több kéznek munkájára vall. Leveleit legújában számozták. Kötése préselt barna s bőr a XV. századból való. Provenientiája kétségkíííül szepesmegyei.

Az első fatábla belsején érdekes egykorú feljegyzéseket találunk, melyek a codex egykori birtokosairól nyujtanak tájékozást. Így például olvassuk: »Liber domini Johannis plebani Gilnizensis 1507 obiit, Nunc vero domini Christofori in leubitz plebani, pro nunc antem Thome de monte georgii 1515 in Capitulo Scepusiensi.« Eszerint a codex 1507 előtt János gülniczíi plebánosé volt, kinek halála után Kristóf leubiczi plebánosnak s ettől

1515-ben Szetgyörgyhegyi Tamás szepesi káptalanbelinek tulajdonába ment át. Említést érdemel még a következő necrologi feljegyzés: *Item anno domini 1516 obiit Stephanus Mariassi.*«¹⁾

A codex szövegét egy hártylevél előzi meg, mely XVI. század elejéről való írással, theologiai jegyzeteket tartalmaz. Ezek fölött a hártylevél homlokzatán a codex két egykori tulajdonosainak következő feljegyzéseit találjuk: »*Liber domini Thome de monte divi georgi anno domini 1516*« és alább »*Collegii Tyrnaviensis Societatis Jesu 1628.*« A codex tehát 1516-ban Szetgyörgyhegyi Tamásé, 1628-ban a nagyszombati jezsuitáké volt, honnan valószínűleg a rend eltöröltetése után Pay gyűjteményébe s innét az egyetemi könyvtár tulajdonába került. E feljegyzések fölött még a következő egykorú jegyzetet találjuk: »*In hoc volumine continentur tractatuli XVI*« mi a codex tartalmáról nyújt tájékozást.

Az említett hártylevél második lapja vallásos tárgyú költeményekkel van teleírva, melyeket mint adalékot a középkori vallásos költészethez ezennel egészen átveszünk:

»*Hec sunt veritatis Agni dei seu Agnus dei modo infrascripto confecti,*

*Balsamus et munda Cera cum Crismatis vnda
Conficiunt agnum quem do tibi munere magnum.
Fonte velud (sic) natum pro mistico sanctificatum
Fulgura desursum pellit simul omne malignum.
Portantes munde salvat de fluctibus vnde
Peccatum frangit ut Cristi sanguinet angit
Pregnans curatur et partus sine ve liberatur
Dona refert dignis virtutes destruit Ignis
Morte repentina saluat Sathaneque ruina
Si quis honorat eum retinebit ab hoste triumphus
Queque valet nimia pars eius ut integra tota.*

*Istos Gregorius versus misit papa summus
Karolo in his Regno Francorum principe magno*

¹⁾ Ez kétségkívül azon Mariási István ki 1503-ban a latokövi karthauzi zárdának egy malmot és egy halastót ajándékozott s ki mint sárosi és szepesi várkapitány és alispán Nagy Iván szerint 1516-ban halt meg. Wagner Anal. Scepus II. 73. Nagy Iván Magyar Csal. VII. 308 l.

Agni rite dei vim referendo sibi
 Gregorius hos versiculos misit papa summus
 Hinc Regi Karolo Francorum principe magno
 Explanando sibi vires in Agno dei.

Agne dei miserere mei que crimina mundi
 Tollis, tolle mei culpas famuli morituri (?)
 Sint medicina mei pia pax et passio Christi
 Vulnera quinque dei sint medicina mei.«

A codex szövege az 1-ső levéllel kezdődik. Az egyes cikkek a következő sorrendben jönnek:

1. 1a–38b levél: Incipit Rubrica Strigoniensis et primo in adventu domini.

2. A 25–26 és 35–36 levelek közé tévedésből a codex szelvényében egy hosszabb 6-adr. papír levél van kötve, mely egyik lapján 1471-ben írt directoriumi utasításokat tartalmaz s a másikon egy házassági peres esetet tárgyal, melyet Lőrincz (1471 táján) körmőczi plébános a késmárki és löcsei plébánosok véleménye alá bocsátott. E papírszelet directoriumi oldalán még egy rövid könyvjegyzéket találunk, melyet mint adalékot hazánk XV. századi könyvtári viszonyaihoz a következőkben közlünk: »Item domino Johanni Capellano hos libros accommodavi: Summa viciorum, Sextum librum Decretalium, Summa Pisani, In parva quantitate quinque libros decretales, Librum qui dicitur Imago vitae.« Minthogy a papírszelet, melyen e jegyzék olvasható löcsei provenienciával bir, több mint valószínű, hogy a felsorolt könyveket említett János káplánnak az akkori löcsei plébános kölcsönözte ki.

3. 39a–57b levél: »Sequitur Tractatus de Arte Moriendi.«

4. 58a–60b levél: Sequitur Rubrica de Symbolo majori quando cantari aut legi debeat, ex collectali majori capituli Scepusiensis scripta. Ezen cikk mint a colophonban levő évszám mutatja 1517-ben íratott, és pedig mint az írás characteréből következtetni lehet, Szentgyörgyhegyi Tamás által. A 60b levélen vannak XVI. század elejéről való latin feljegyzések Stock János szepesi prépostról és a löcsei 1460-i zsinatról.¹⁾

¹⁾ E feljegyzéseket kiadta Batthyányi (Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae. Claudiopoli 1828 III. 507 l.) ezen codexből, mely akkor midőn vele közöltetett még a nagyszombati jezsuitáké volt.

5. 61a–78b levél: Constitutiones Synodales Synodi Lewcensis anno 1460 celebrati. ¹⁾

6. 78b–81b levél: Sequuntur festa que sunt celebranda secundum consuetudinem Alme Dioecesis Strigoniensis. ²⁾ Impedimenta cognitionis spiritualis et legalis.

7. 82a–108b levél: Constitutiones et Statuta Synodalia alme Ecclesie Strigoniensis. (1382-ből.) ³⁾

8. 109a–144b levél: Modus predicandi sequitur.

9. 145a–166b levél: Emendemus in melius. Canonjogi és casuisticus czikk kérdésekben és feleletekben. A 150b levélen, hol a hazugságból eredő erkölcsi következmények tárgyaltnak, ott találjuk Dombrowka tudornak erkölcsi szabály gyanánt felállított következő versét:

Rede wenig und mach das wor
Borge wenig und bezal das gor
Vil wisse und wenig sage
Antworth nicht auf alle frage.

10. 167a–167b levél: Paulus Hunt arcium ac decretorum doctor vester ad vota. Evangelico viro Bartolomeo predicante in El... fratri suo carissimo de contrahentibus sponsalia sub conditione. Datum in Riuulo Dominarum (Nagybánya) 1479. — Coercentur clerici et laici qui morientium clericorum audent bona dirumpere.

11. 168a–180a levél: Incipit liber Bonaventure domini Cardinalis de doctrina clericorum. Colophonja: Expliciuunt doctrine bonaventure domini Cardinalis, bene valentes pro Sacerdotibus quantum ad modum vivendi. Sub anno domini 1469 in leutschaw per Johannem Gerhardi de aranyas scriptae feria quarta Quatuor temporum penthecosten finite Anno eciam quo Idem Johannes nouam missam in dei honorem decantavit. — A 180-ik levél második lapja üres. Ezen és a következő levél kö-

¹⁾ A lőcsei zsinat határozatait kiadta Péterfy a primási levéltár egy oszlopa kéziratából. (Concilia etc. Pozsony 1741. 180–211 l.) Correctebben adta ki Batthyányi a nagyszombati jezsuiták egy teljesebb kéziratából, mely jelenleg a mi példányunkkal azonos. Ő maga mondja, hogy a jezsuiták kézirata teljesebb és jobb.

²⁾ Kiadta Batthyányi ugyanezen codexből.

³⁾ Péterfyben nincsenek, Batthyányi a mi codexünkben adta ki.

zött, mely jelenleg a 181-ik számot viseli egy hatleveles quaternio ki van tépve, miáltal a közvetlenül következő czikk eleje csonka.

12. 181a—183b levél: *Excerpta ex tractatulo S. Bernhardi agens de eo quomodo se sacerdos habeat ante infra et post officium divinum.* Colophon: *Sit laus deo 1469 per Johannem Gerardi nouellum presbiterum.* E czikkből a codexben csak három levél van meg. Eleje hiányzik. Czimét a colophonból vettük őt.

13. 183a - 186b levél: *Epistola Hieronimi ad Paulinum presbiterum.* Colophon: *Hec Jeronimus in epistola ad paulinum presbiterum.* E czikk utolsó levele és a következő 187-ik levél között, ismét egy 6 leveles quaternio ki van szakítva. E czikk végén a scriptor neve aláírva nincsen, de az írás characteréből kétségtelen, hogy Gellértfi János másolta.

14. 187a levél: »*Assit principio sancta maria meo »feliratos directoriumi töredék némely egyházi ünnepekről.* Colophonja: »*hec Thomas lector Canonicus et vicarius in Scepus 1.4.7.0*«

15. 188a - 205a levél: *Tractatulus de custodia quicque Sensuum.* Colophon: *1470 per Johannem Roznawium editus ac Gerardum scriptus.* E czikk szellemi szerzője tehát Rosnyai János, kivel XV. századi theologiai irodalmunk egy ismeretlen magyarországi íróval gyarapodik.

16. 206b—208b levél: (*Tractatulus*) *per Rosnavium pro adulteris collectus.* Colophonja nincs de semmi kétség, hogy Gellértfi másolta.

17. 209a levél: *Nota de Quadragesima.* A 209. és 210-ik levél között van egy üres levél, mely azonban számmal megjelölve nincsen.

18. 210a—216a levél: *Mirror de clericis cuius ordinis sint etc.* kezdetű erkölestani czikk, colophon nélkül. A 216. és 217-ik levél között négy levél ki van tépve s egy üres.

19. 217a—245b és 259a levél: »*Ex Ttractatu super omnis utriusque sexus.* Colophon: *Ex lectura domini H. d'. Odendorf Juris utriusque et arcium professoris. super C. omnis utriusque sexus de pe et ne 1470.* E czikkből a 242. és 243. levél között

egy hatleveles quaternio hiányzik, s a 245. és 259-ik levél közé a könyvkötő hibájából a következő munkák vannak beékelve:

20. 246^a–252^b levél: Ex Sacramentali. Colophon: hec sunt excerpta ex Sacramentali venerabilis doctoris Nicolai de Blonia ubi plura in venies quam causa breuitatis omisi 1470

21. 253^a. b. levél: Dubium utrum omnis tactus mulieris sit mortale peccatum etc. kezdetű rövid casuisticus czikk.

22. 254^a–258^b levél: Sequuntur breuiter excerpta et raptim conscripta ex Summa Innocencii. Colophon: hec ex summa Innocencii collecta ad presens sufficiant 1470.« — A 259-ik és 260-ik levél között egy levél üres s egy quaternio ki van tépve.

23. 260. levél: a) Augustinus de utilitate psalmodum etc. kezdetű czik, mely folytatólagosan kezdődik; b) Apostolus. Hora intrandi Balneum. Medicamen pro podagra.

24. 261. levél: Postquam peccator seu confitens etc. kezdetű czik a gyónásról.

25. 262^a–263^b levél: Ira secundum Damascenum sic definitur etc. Colophon: »hys raptim conscriptis contentorum modo quia occupatus alys plura nunc scribere nequeo. Anno 1470 Leutschouie sabbato ante palmarum. **hamar Jambor Ember**«. — Ex tractatu super omnis utriusque sexus kezdetű rövid czikk. Ezután három üres számozatlan levél következik.

26. 264^b levél: Rovatos naptári tábla számokkal, vagyis az úgynevezett »Hebdomode«, az intervallum második része. ¹⁾ A számítási kulcsot hozzá a következő két vers szolgáltatja:

»Duci wlt sursum par wlt impar que deorsum
Tandem dextrorsum unum notat ebdomadatum.«

Ezek alatt még a következő jegyzet olvasható: »pro intervallo cum duobus taxillis ab a^o 1464 inclusiue vsque ad annum 1483 exclusiue.« Az egész naptári részlet egykorú.

27. 265^b levél: Egy négy sorból álló német rimes költemény és hat latin példabeszéd. Ezek között: Si Deus pro nobis quis contra nos. A jegyzetek írásbeli jelleme a XVII-ik századra vall. Ezen és a következő levél között egy kivágott levél nyomai láthatók.

¹⁾ Lásd az intervallumról szóló cikket Knauznál. Kortan 56–57 l.

28. 266b levél: Hec Hugo de sancto Victore, felíratú rövid czikk.

29. 267a 282a levél: »Dominica infra octauam natiuitatis, Dum medium silentium, Ad Galathas« felíratral bíró liturgicus czikk, mely hézagosa egymásutánban röviden jelzi, hogy az év egyes vasárnapjaira micsoda leczke és evangélium esik. Úgynevezett vasárnapi egyházi naptár. Érdekes különben azért, mert a vasárnapok leczkéiben és evangéliumaiban előforduló egyes nehezebb latin szók németül vannak magyarázva, úgy hogy az egész czikk latin-német szótár látszatával bír. Sajnos, hogy a czikk vége hiányzik. A 282-ik levél után 12 levél ki van tépve. Nem ismerjük tehát a munka colophonját, mely, mint a czikk írásbeli jelleme után következtetnünk lehet, minden bizonynyal Gellértfi János nevével volt jelölve. A cikkben az utolsó vasárnap: »Dominica XXV^a et vltima Estatic et hiemis. Dicit Dominus. Leccio Hieremie prophetæ.«

30. 283a—345a levél: A patribus genitum . . . te Christe Matheus kezdődő czikk, mely szentírási magyarázatokat tartalmaz. A szentírás szövegét itt a verses bibliának két sorból álló distichonjai pótolják, melyek a terjedelmes commentártól való megkülönböztetésül feltűnő nagy betűkkel írvák. E distichonok képezik a szöveg rubrumát. A czikk különben a végén csonka. A 345-ik levél után két hat leveles quaternio ki van tépve. Ezért colophonját nem ismerjük.

31. 346a—378a levél: »Letare filia Sion et inhabitabo in medio tui« kezdetű czikk a gyónásról. Colophon: Finitum Sabbatho ante Margarethe Anno: liij per J0. Gerhardi de Arniasch protunc Scholasticum in Quintofforo. Laus Deo Jesu meo. 1862.« — A 373-ik levél 2-ik lapján még egy rövid latin parabola van a türelemről, mely azonban e czikkel semmi összefüggésben nincsen. Két üres számozatlan levél után következik a codex utolsó érdemleges cikke.

32. 379a 387a levél: Incipit tractatulus de regimine pestilencie. In honorem sancte Trinitatis ac virginis gloriose ad vtilitatem rei publice ac pro conservacione sanorum et reformatione lapsorum volo aliqua de pestilencia scribere ex dictis medicorum magis-

autenticorum breviter compilando. Quae pestilencia nos frequencius invadit quam ipsos antiquos. Et ideo pauci antiqui ab ea invasi raro invasi de ea potuerunt aliquid dicere etc. Colophon: hoc autem in memet ipso probavi. Et sic quo ad presens dicta de pestilencia sufficiunt. Quicumque se rexerit secundum modum pre dictum huius morbi contagiosi seu pestilentis periculum euadere possit, prestante domino nostro Jesu Christo sine quo nihil fieri potest qui est ope et gloriosos laudabilis et benedictus in secula seculorum Amen. Scriptum in Leutschaw feria quinta infestodivisionis apostolorum per Johannem Gerardi hospitalensem qui venerat de predicatura Iglouensi Apud honorabilem fratrem suum perdulcem commorans 1843.

S alább: Sepe pater nequam prolem sibi procreat equam

Et filia leuiter sequitur matris iter.

E cikknek tehát Gellérti János nemcsak másolója, hanem compilatora is, miként ezt az előszóban maga mondja. Munkájának szerkesztésére a pestis gyakori dühöngése hazánkban szolgáltatott alkalmat. ¹⁾ Ily pestis volt mi nálunk a szerző idejében is 1456-ban, midőn mint Aeneas Sylvius írja ²⁾ az ország lakosainak nagy részét pusztította el. E pusztítás hatása alatt írhatta szerzőnk jelen compilatióját. Munkája a hazai orvostani irodalmat egy ismeretlen XV. századi termékkel gyarapítja, s Gellértit egészen új szempontból mutatja be.

A codex 387b levele a pestis ellen rövid óvszereket, a 388b levél egyházi érdekű feljegyzéseket tartalmaz. Még egy hártylevél következik, mely 389-ik számmal van jelölve s első lapján szepesi egyházi, másik lapján általános egyházi érdekű jegyzeteket mutat fel. Ezek fölött a lap homlokzatán rubrumban még egyszer fordul elő a codex egykorú tulajdonosának feljegyzése: Anno Christi 1517 Thome sum de monte diui georgii. Ezzel a codex tartalma ki van merítve.

¹⁾ Dr Kovács Imre: Az astrakáni pestis című munkája szerint a XV. század első felében 1410, 1435, 1441 és 1444-ben dühöngött a pestis Magyarországon.

²⁾ Aeneae Sylvii opera omnia Basel 1571, 745 l.

Végre a codex kötéséről, mely mint említettük a XV. századból való, pótlólag megjegyezzük, hogy a barna bőrrel borított fatáblákat egyik oldalon virágos arabeszkék, másikon sas-, liliom-, rózsá- és »maria« mondatzalagból álló vignettek díszítik s szíjjra erősített sárga rézkapcsok tartják egybe.

III.

Ezen bibliographiai leírásból meggyőződhetünk, hogy Aranyasi Gellértfi János codex nagy sajnálkozásunkra nem magyar, hanem latin, és hogy a »hamar jámbor ember« szókon kívül egyéb magyar szó benne nincsen. Nemzeti irodalmunk ezáltal egy illúzióval szegényebb, de egy igazsággal gazdagabb s Horvát István jóhiszemű tévedése, mely irodalmunkban 44 évig kísértett, most önmagától elenyészik. Figyelmet érdemel ugyan azon körülmény, hogy a codexben 6 helyen több levél erőszakkal kiván tépve, miáltal egyes cikkek szövege jelentékenyen megcsökkentett. Nem lehetetlen tehát a föltevés, hogy a kitépett levelek között magyar szövegek is voltak, bár kizárva nincs azon lehetőség sem, hogy latinok vagy egészen üresek voltak, mely föltevés mellett a codexben levő üres levelek szólnak. — Szabadjon azonban megjegyezni, hogy Pray többször említett levelében nem mondja, hogy Aranyasi Gellértfi János kézírata magyar; csak azt írja Cornidesnek kérdőleg: »nem-e tud valamit Aranyasi Gellértfi Jánosról, ki 1469-ben, tehát Mátyás király idejében sokat és sokfélét másolt, és a mit lemásolt azt évszámmal is megjelölte, mint pl. »anno 1470 Leutschouie Sabbato ante palmarum. **hamar Jámbor Ember.**« Ebből, szerény nézetem szerint az, hogy a Pray kezei közt lévő codex magyar nem következik, s Horvát Istvánt, ki magát a codexet nem látta, erős nemzeti érzülete könnyen tévútra vezethette, midőn három magyar szóból az egész könyv magyar voltára következtetett. Tőle vette át a tévedést Toldy, és utána mások.

De ha nem is magyar ezen codex, magyarországi provenienciáját el nem vitathatjuk. Kiállítására a Szepességét vallja hazájának, hol a XIV—XV. században Konrad karthauzi (1307) Benedek szepesi káptalanbeli, (1357 előtt) Késmárki János olasz plebános, (XIV. század.) Stoll Péter benzés, (1410) Jodocus karthausi, (XV. sz.) és podolini Senftleben Zsigmond (XV. sz.)

mint könyvmásolók virágoztak, ¹⁾ tartalma pedig a hazai irodalomtörténet, művelődés és egyháztörténethez oly becses adalékokat szolgáltat, hogy kárpótolva vagyunk általa némileg azon illúzióért, melyet szenvedtünk. Itt ismerkedünk meg Gellértfi Jánossal mint XV. századi másolóval, csütörtökhelyi iskolamesterrel és szerzővel, továbbá Rozsnyai János ez időbeli theologiai íróval, (Késmárki) Tamás szepesi olvasókanonokkal 1470-ből, Lőrincz körmöczi plebánossal és János (lőcsei?) káplánnyal 1471 körül, Hunt Pál nagybányai jogtudorral 1479-ből, János gölnczi plebánossal 1507 előtt, Kristóf leubiczi plebánossal 1515. és Szentgyörgyhegyi Tamás kanonokkal (?) 1517 előtt. Ezeket kivül az egyes czikkek közül kiemeljük: az 1471 körül való könyvjegyzéket, az esztergomi 1382-i és a lőcsei 1460-i zsinatok határozatait, a naptári intervallum-táblát, a különböző liturgiai munkákat, melyek a magyar egyház régi szokásaihoz nyújtanak adatokat. Felette érdekes Gellértfi compilatiója a pestisről, mely egy szakférfiú véleménye szerint az egyedüli hazai munka, a mit e nemben ez időből ismerünk. Mind ezen dolgok ekkorig legnagyobb-részt ismeretlenek voltak. Magáról a codexről különben megjegyzem, hogy jelenlegi formáját a könyvkötőtől nyerte, ki több kisebb munkát egy vaskos kötetben állított egybe. Az egyes munkák legnagyobb részt már lemásolt állapotban kerültek kötés alá, miről a codex vágása, mely a szöveg széleit több helyütt megcsontkította tanúskodik. A könyvkötő az egyes czikkek elrendezésére nem nagy figyelmet fordított. Így például a codex 245. és 259-ik levele közé, melyek egy munkához tartoznak, beleékelte egy másik munkát, mely az előbbivel semmi összefüggésben nincsen; továbbá Gellértfi Jánosnak 1469. és 1470-ben kelt másolatait a codex elejére és közepére kötötte, ellenben a 31-ik számú czikket, melyet az 1462-ben, tehát legelőbb, másolt a codex végére. Ily anomalia a 25—26 és 35—36 levelek közé kötött papírszelet, melyet közleményem II. részében 2. szám alatt említettem. ²⁾

¹⁾ Wagner Anal. Scepus II. 28 l. — «Magyar Könyv-Szemle» 1879-ik folyam I. füzet, 48 l. Beko Antal: Index manuseriptorum Bibliothecae Batthyányianae, 30 és 5 l.

²⁾ Hasonló anomaliák a középkori kéziratoknál nem ritkák. Így a konstantinápolyi Tacitus corvin-codexben is a levelek úgy összevissza vannak cserélve, hogy a szövegben nagy ügygyel bajjal lehet csak eligazodni.

A codex kötésébe eredetileg foglalt üres leveleket, időfolytán részint teleírták, részint kiszakították. Tiszta ép állapotban mindössze csak 9 levél maradt meg.

Egyébiránt szükséges megjegyeznem, hogy a codex jelen kiállításában nem egészen Gellértfi János munkája. Az ő kezétől tulajdonképen csak a 11, 12, 13, 15, 16, 25, 29, 31 és 32-ik számú cikkek származnak, míg a többi munkákat más egykorú szepesi másolók írták, kiknek neveit nem ismerjük. Ha mégis a codexet a potiori Gellértfi János codexének czímeztük, ez azon történeti reminiscenciákért történt, a melyek hozzá fűződnek.

A codex különben egész összeállításában egy theologiai kézi könyv benyomását teszi ránk, melyben dióhéjban mindazon ismeretek foglaltatnak, melyekre egy papnak szüksége van.

A szorosan vett dogmaticát és egyháztörténetet kivéve, képviselve van itt ott a moralis, pastoralis, casuistica, canonjog, exegetica és liturgia, szóval mind azon theologiai disciplinák, melyeket a középkorban nálunk tanítottak. A profán tudományok közül a pestisről találunk egy közhasznú cikket, melyet Gellértfi e veszedelmes ragály gyakori pusztításai alkalmából hazánkfiainak használatára állított össze. Mind ezen cikkek, ha egy pap ismeretkörét nem is merítették ki, de a theologiai tudományoknak a középkorban oly jelentékeny contingensét képezték, hogy egy gyűjtelékes munkába összefoglalva theologiai kézikönyv számába esnek. Mivel pedig hazai középkori irodalmunk hasonló kézikönyvekben felette szegény, czélszerűnek tartottam ezen codexet, mint adalékot hazánk XV. századi irodalomtörténetéhez, e lapok t. olvasóival megismertetni. Azt hiszem megérdemli, hogy tartalmával szakférfiaink tüzetesen foglalkozzanak, s az egyes cikkek tudományos becsét megállapítsák. Kivált a liturgicus részek megérdemlik ezt.

Ezzel Aranyasi Gellértfi Jánossal codexének ismertetését befejeztem. Igyekeztem azt közvetlen tapasztalás után olyannak bemutatni, a milyen az valóban, s nem olyannak a minőnek azt Horvát István, boldogemlékü tudósunk Pray és Cornides levelezései alapján elének állította. A codex fájdalom nem magyar hanem latin, s a magyar codexek közé csak a hamar Zambor Ember feljegyzés alapján jutott. Itt azonban mint tisztán latin codexnek helye nincsen. A tévedést az igazság érdekében hely-

reigazítottam, s ezentúl Aranyasi Gellértfi János codexe alatt latin codexet fogunk érteni. E latin codex irodalomtörténeti becse nyújtson kárpótlást a képzelt magyar codex illusiójáért.

Végre Gellértfi Jánosról, a codex colophonjai alapján még annyit, hogy 1462-ben csütörtökhelyi iskolamester, 1469-ben újmisési pap s 1473-ban az ispotályos rend tagja volt. Úgy látszik állandóan Lőcsén tartózkodott, mert kéziratait egynek kivételével mind itt másolta.

Záradékként kedves kötelességemnek tartom Szilágyi Sándor úrnak, mint az egyetemi könyvtár igazgatójának, azon lekötendő készségeért, melylyel e codexet rendelkezésemre bocsátotta hálás köszönömet kifejezni.

KÉT MAGYARORSZÁGI PONTIFICALE A XV. SZÁZADBÓL.

Közli: Fraknói Vilmos.

A régi egyházi szerkönyveknek sokoldalú, egyház-, erkölcs- és műveltség-történeti fontosságát régóta általánosan ismerik és méltatják. Hazánkban is számos tudós író foglalkozott úgy a kéziratban fennmaradt, mint a nyomda útján közrebocsátott missalék és ordináriusok, breviariumok és antiphonálék tanulmányozásával. Batthyányi Ignác és Szvorényi Mihály nyitják meg a hosszú sorozatot. Horvát István, Jankovics Miklós és gróf Kemény József nemcsak mint ismertető, hanem mint gyűjtők is kiváló érdemeket szereztek. De legtöbbet köszönhetünk e téren Knauz Nándor és Dankó József esztergomi kanonokoknak. Az előbbi »A magyar egyház régi mise és zsolozsma könyveinek bibliographiai ismertetését közölte és a »Magyar egyház régi szokásait« ismertette; ¹⁾ az utóbbi pedig »Magyar szertartási régiségek« cím alatt a magyar-

¹⁾ A »Magyar Sion« 1867, 1869. és 1870-ik évi folyamaiban megjelent cikksorozat külön lenyomatban összeállítva is kiadatott.

országi régi szertartási könyvek sajátosságait, a magyarországi szertartásoknak eltéréseit a római egyház szertartásaitól tette tanulmányainak tárgyává. ¹⁾

Knauz 28 kézirati misekönyvet és 14 kézirati breviariumot ismertet. Sokkal ritkábban fordulnak elő egyházaink- és könyvtárainkban a Pontificalek, vagyis a főpapok használatára szerkesztett azon könyvek, melyek a főpapok hatásköréhez tartozó szertartások rendjét tartalmazzák; bár ilyeneket természetesen minden főpapnak és káptalannak is bírni kellett.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának, mely egyházi szerkönyvekben gazdagabb az egyházi könyvtáraknál, csak a jelen évben sikerült egy ily Pontificalét szerezni.

I.

Ez legújabb időkgig a gróf Nádasdy-féle gömörmegyei betléri könyvtár tulajdonát képezte; innen több egyéb kézírral ²⁾ egy bécsi antiquárius kezeibe került, a kitől, dr. Ehrenfeld Adolf Bécsben lakó derék hazánkfiának szíves figyelmeztetésére, vásároltuk meg.

A 32 centm. magas és 23 centm. széles hártyakézirat a XV. században, a nálunk szokásos goth betűkkel íratott. Igen díszesen van kiállítva. Minden lapon ékesen rajzolt és színezett kezdőbetűkkel találkozunk. Azonban képek a codexben nem fordulnak elő.

A kézirat 132 számozott (I—CXXXII) és 9 szmtlan levélből áll. Az I-el jelölt levél előtt négy, a CXXXII. levél után pedig két levél ki van vágva.

A jelen Pontificale oly szertartásokat is tartalmaz, melyek a lelkészek hatásköréhez tartoznak. Mindjárt első helyen a keresztelési szertartás áll. És pedig a következő érdekes bekezdő sorokkal:

»Ordo ad catecizandum infantes, qui cum venerint ad ecclesiam scribantur nomina singulorum ab acolyto.«

¹⁾ A cikksorozat megjelent az »Uj Magyar Sion« 1871. és 1872-ik évi folyamában, és külön nyomtatban is.

²⁾ Ezeket Telgárti Lipót a »Magyar Sion« 1869-iki folyamában ismertette: 815—823. ll.

A keresztelés után következnek a nagy-szombati szertartások, a bérálás, az egyházi rendek föladása, a püspök-szentelés; a templomszentelés; az egyházi öltönyök és egyéb készletek, az apátok, apátnők és szerzetesek megáldása; a zsinatok tartása; a királyok és királynék koronázása; a szent-ferenczrendű szerzeteseknél az utolsó kenet kiszolgáltatása és a temetési szertartás; a mise előtt végzendő imák; a különféle áldások; végre az oltár-szentelés szertartásai.

Az itt felsorolt egyházi szertartások egyike sem tartalmaz oly részleteket, melyek sajtóságos magyarországi eredetre mutatnának. A koronázási szertartások is azok, melyek a római szertartási könyvekben foglaltnak.

Kéziratunk egy szent-ferenczrendű kolostor használatára készült. Es kétségtelen az is, hogy a XV. század második felében már valamelyik magyarországi egyház tulajdonát képezte. Erre a codex hátulsó táblájának belső oldalára ragasztott hártyalapon találjuk a bizonyítékot. Ide ugyanis XV. századbéli kézírattal igtatva találjuk két római bíbornoknak 1470. január 9-én kelt oklevelét, melyben a kövesdi (Kuesd, Kwesd) plébániai egyháznak búcsút engedélyeznek; továbbá Mihály milkói püspöknek, mint Vitéz János esztergomi érsek helynökének, oklevelét, melyben a fentebbi búcsú-engedélyt megerősíti.

A codex 1686-ban Budán létezett. Vajjon itt találta-e a török foglalás; vagy pedig a törökök hozták ide, egyéb zsákmánnyal, valamelyik földült egyházból? nem határozhatjuk meg. Mikor Budavára az említett esztendőben Lipót király kezeibe került, akkor a Corvina maradványai és a többi zsákmányolt könyvek között találta Szürtey Ferencz franciscánus szerzetes, és magával vitte a kassai zárdába.

Hirdeti ezt az elő-tábla belső oldalán található következő följegyzés:

»Anno 1686. in actuali insultu, quando Buda fuit recuperata, ego P. Fr. Franciscus Szürtey tunc temporis portavi ex ipsa Bibliotheca Budensi hunc librum ad Conventum Cassoviensem.«

És a kézirat utolsó levelének alján olvasható:

»Conventus Cassoviensis Ordinis Minor. Reform. Provinciae SS. Salvatoris 1686.«

Megjegyezzük, hogy a kézirat és eredeti bőrkötése teljes épységben maradt fön.

II.

A Múzeum birtokában levő kéziratnál, úgy kiállítása mind tartalma tekintetében, sokkal becsesebb azon Pontificale, mely jelenleg Simor János bíbornok és esztergomi érsek ő emin. magánkönyvtárának egyik fődíszét képezi.

A XV. századbeli hártya-codex 169, két-hasábosan írt, 35 cm. magas 25 cm. széles, számozott levélből áll.

A számozott leveleket megelőzi három levél, mely eredetileg üresen maradt. A XVI. század első negyedében latin és részben tót nyelven különféle imákkal, orvosi rendelvényekkel és egyéb jegyzetekkel töltötték be.¹⁾

A 4. és 5. levélen a tartalom-mutató, a 6. és 7. levélen a mise előtt mondandó imádságok foglalnak helyet.

A 8-ik levéllel kezdődik tulajdonképen a Pontificale. Ezen címlap nagy fénynyel van kiállítva. Mind a négy oldalát széles lapkeret veszi körül, melyen dús aranyozással, élénk vörös, kék és zöld színekkel előállított virágok, állatok és angyalok alakjai láthatók. A kivitel művészi kézre mutat, mely nem az olasz miniature-iskolák chablonszerű mintáit másolta.

Az alsó lapszél közepére püspök-süveges czímer van helyezve. A czímer-pajzs belső kék mezejét három ezüst nyíl foglalja el.

Soká hiába nyomoztuk, melyik család bírta e czímert? Végre az országos levéltár kincstári osztályában, más tárgyra keresve adatokat, a véletlen kezeimbe játszotta Mátyás királynak 1489. nov. 16-án kelt oklevelét, melyben Sankfalvi Antal po-

¹⁾ Ezen imák és rendelvények mellett az 1521 és 1523 évszámokat találjuk. A jegyzetek között legérdekesebb az, mely a 3^b levelet maga foglalja el: »Reverendus dominus Stephanus de podmanin dominus et prelatus ecclesie nitriensis est ordinatus in presbiterum in festo purificationis Glorise Virginis marie etc. Consecratus vero in episcopum in festo sancte dorothee virginis et martiris Anno domini Millesimo Quingentesimo tercio decimo etc. Primicias autem suas solemnizavit die dominico quo cantatur diuinum officium Jubilate Deo Anno supradicto.«

zsonyi prépostnak czímert adományoz. Az itt lefestett czímerben arany kar három ezüst nyilat tart, úgy előállítva, mint az esztergomi codexben.

A codex további lapjai szintén díszesen vannak kiállítva. Huszonegy fényes initialisban az egyes szertartásokra vonatkozó képek vannak előállítva, és azokból lombozatos díszítmények ágaznak ki a lapszélekre. Még számosabbak a szőnyeg-alapra festett többi kezdőbetűk, melyek kisebbek ugyan mint a fentebb említettek, de nem kevésbé díszesek, és jó ízlésre mutatnak.

A kézirat czíme az első lapon a következő: »In nomine domini summi et eterni dei nostri jesu christi. Incipit Pontificale secundum nouum ordinem sancte romane ecclesie compositum per sanctissimum patrem dominum Johannem papam. XXII.« Szorosan csak a főpapok teendőihez tartozó szertartásokat foglalja magában.

A XLVI^a levélen kezdődnek a császári koronázás szertartásai. A koronázási eskü szövege így kezdődik: »Ego Carolus rex bohemie.¹⁾

A 411^a lapon kezdődnek a királyok koronázásánál gyakorlatban levő szertartások. A koronázási eskü szövege így kezdődik: »Ego Lodouicus.«

Valószínű, hogy itt Nagy Lajosnak a magyar királynak neve fordul elő.

A CXLIII^b levélen, a pap-szentelés szertartásai között előfordul azon beszéd, melyet a fölszentelő püspök a fölszentelendő papokhoz intéz. Ennek szövege codexünkben így kezdődik: »Nos Johannes permissione diuina episcopus ecclesie waradiensis generalem ordinationem celebrare ad presens in nostra ecclesia waradiensis in missarum solemnibus intendentes . . .«

Mintogy a váradi püspökök sorozatában a XV. században hat püspök viseli a János nevet: nem határozhatjuk meg, hogy melyik váradi püspök alatt szerkesztették ezen Pontificalét.

Ellenben megmagyarázhatjuk, hogy miképen került a Sankfalvi-féle czímer ezen, a váradi egyház használatára készült szertartási könyv czímlapjára. Ugyanis a kéziratnak első birto-kosa Sankfalvi Antal váradi kanonok volt. Bizonyára

¹⁾ 1346–1378.

nagy főpapjának Vitéz János környezetében sajátította el azt a műízlést, melyről Pontificaléjának fényes kiállítása tanúságot tesz. Nyilvános pályáját is Vitéz oldala mellett kezdette meg, kit Grácza kísért, mikor ott Frigyes császárral, a magyar korona visszaszerzése céljából tárgyalások folytak. És miután a korona átadása megtörtént, a szerencsés esemény hírére éppen Sankfalvi vitte meg Gráczból Mátyás királynak. Ez később udvarába fogadta, és gyakran használta fel diplomatai küldetésekre Nápolyba, Milánóba, Velenczébe és a legyel királyi udvarhoz.¹⁾ Szolgálatának jutalmául 1486-ban pozsonyi préposttá nevezte ki.²⁾

II. Ulászló 1482-ben a nyitrai püspökségre emelte. Sankfalvi halála után, díszes Pontificaléját utódai is használták, a mint ezt a Podmaniczky püspökre vonatkozó jegyzetek bizonyítják.

Ez utóbbinak idejében irattak a Pontificale elején és végén üresen hagyott 3—3 levélre az imák, antiphonák és orvosi rendelvények. A legutolsó levélre az író. János szerzetes, följegyzé nevét: »Hic incepit hanc scribere scripturam f. Jo. orate pro eo.«

A kézirat később a pozsonyi káptalan kezeibe került.³⁾ Valószínűleg itt nyerte ujabbkori (XVII. századi) gazdagon aranyozott vörös bőrkötését.

¹⁾ Mindezen részleteket Mátyás királynak fentebb említett czímer adományozó okleveléből ismerjük, mely az országos levéltár kincstári osztályában őriztetik. Acta Neoreg. fasc. 851. n. 14.

²⁾ A kinevezési oklevelet közlé K n a u z. Magyar Sion. IV. 796. l.

³⁾ K n a u z N. »A pozsonyi káptalan kézíratai« című munkájában röviden ismerteti.

VÁRAD HELYE A MAGYAR KÖNYVÉSZETI IRODALOMBAN.

Rómer Flóristól.

— Második közlemény. —

A XVI. és XVII. századbéli magyar írók — miként ezen kor egyéb szereplő egyéniségei is — gyakran vették föl szülőhelyük nevét. Szabó Károly munkájából számos példákat hozhatnánk föl.¹⁾

A V á r a d i előnevet is többen használják. Így 1624-ben (539. sz. alatt) találkozunk V á r a d i I s t v á n író-prédikátorral; V á r a d i P á l n a k »a kassai republica tagjának« Énekes könyve a XVII. század első felében több kiadást ért Váradon (l. 816, 852, 898. sz. alatt); V á r a d i K i s M i h á l y pedig mint a debreczeni schola contrascribája 1629-ben Debreczenben adja ki Prodromusát. (850 sz. alatt.)

Ide tartozik V á r a d i R á c z J á n o s 1661. (980 sz.); V á r a d i M á t y á s : E g ő Szövetnek című munkája 1668-ból. (1064. sz.); V á r a d i B e l é n y e s i F e r e n c z könyörgései, melyeket Kolosvártt 1670-ben (1104. sz. a.) adott ki; továbbá T e k . N e m e s W a r a d i M i h á l y , N a g y T a n á c s u V r i E m b e r Kassán, ki 1693-ban (1436. sz.) meghalt, stb. stb.

És ezek mellett V á r a d n a k akarjuk vindicálni azt a K a l m a n c s e h i M á r t o n t is, kinek Énekes könyvéről Szabó Károly, a 364. szám alatt, így ír:

»Említi ezen énekes könyvet a nélkül, hogy nyomtatási helyét és idejét följegyezte volna U j f a l v i I m r e , a D e b r e -

¹⁾ Előfordulnak: Alvincziek, Bihariak, Csepregiek, Czeglédiek, Debreczeniek, Diószeghiek, Drégely-palánkiak, Érsekújváriak, Fogarasiak, Gelejiak, Heltaiak, Kecskemétiak, Kezdivásárhelyiek, Komáromiak, Lévaiak, Margitaiak, Nagybányaiak, Pécsváradiaiak, Putnokiak, Szegediek, Szencziek, Szendreiak, Szentgyörgyiek, Szönyiek, Tarczaliak, Tolnaiak, Udvarhelyiek, Ujfalviak, Vácziak, Zólyomiak, Zomboriak stb.

czenben 1602-ben kiadott Énekes könyv előbeszédében e szavakkal: Kálmáncsehi Márton mester a reggeli énekeket, melyeket primáknak hínak, magyarra fordította az Psalmusokkal egyetemben. Vagynak ebben Hymnusok, Antiphonák, Responsoriumok, Versiculi seu Collectae et Benedicamus in 8vo. Egyetlen példánya sem ismeretes!!»

Az 1873-iki váradi egyházmegyei Schematismus 21-ik lapjának vége felé a »Series Canoniorum Cathedralis Ecclesiae Magno-Varadinensis antiquorum, quorum nomina e diplomatibus erui potuerunt« (Kereszturi 355. lapja után) 1560-nál, vagyis a XVI. század második fele kezdetén ezt mondja: »Martinus Kalmanchech. Can. Capli S. Stephani.«

Az, a mit Szabó, Szilvasi Ujfalvi Imre után, mond, nem is említvén mint okot, hogy az énekes könyv nyolcz utánzata közt három, t. i. a 377-ik számú a Batthyányi-féle, — a 498-ik a poszonyi kath. gymnasium — a régi jésuitáktól származó könyvesházakban, a 898-ik a kathol. lyceum könyvgyűjteményében található, csak annak katolikus jellemét és az officiumok egyes részeit akarom fel hozni. De talán fel szabad hoznom azt is, mire e családról a történelem tanít.

Azon nagy hírű és tudományú »Dominicus, praepositus Albensis«, kinek Pauer János, az 1870-ben »Történelmi fejtegetésében«, általam felhivatva, mintegy 42 lapot szánt, megmutatván, milyen követségekben járt, és mily püspökségeket viselt Domokos, a 32-ik lapon azt mutatja ki, hogy 1495-ikben váradi püspökké lett, és 1502-ig megmaradt e széken.

Igaz, hogy a közelebb és ismertebb somogymegyei Kálmán csa, (Szigetvártól északnyugatra fekvő) helységtől, családi neve Kálmán cza y-ra fordíthatott, annál inkább, mert ilyen nevű Miklós, János és István magasabb hivatalokban találtak; de ha ismét meggondoljuk, hogy a 13 Csehi közt talán Domokos püspökünk inkább a két Csehit is bíró váradi egyházmegye felé húzódott, melyek egyike a főhelyhez igen is közel fekszik; továbbá, ha meggondoljuk mily kevés hitelt ad Knauz Theiner-nek a tulajdonnevek olvasásában, sőt hogy a szent Egyedről címzett apátság Domokos-unknak átadat-

ván IV-ik Sixtus pápától 1483-ban... dilecto filio Dominico Chalmancer-nek, majd az 1484-iki VIII. Inceze pápától kelt levélben... Magistri Dominici Kalmanczichiz-nek nevezetik: látjuk, hogy Theiner Monumenta Historica Hungariae, Romae 1860. fol. II. p. 481. és 499-ben, melyeket Pauer idéz, inkább Kálmánchechi, mint Kálmanczay rejlik.

Hogy pedig Domokos fehérvári prépost, utóbb váradi püspök nevét inkább Kálmánchehi, mint Kalmanczaynak kell olvasnunk, még inkább kitűnik azon okmányokból, melyeket Podhráczky József a »Székesfehérvár régi állapotát ismertető oklevelek«-ben, a Magyar Történelmi Tár. VI. kötetében 1859-ben közlött, a hol t. i. mindjárt a 233. lapon »Dominus Dominicus Praepositus Ecclesiae Sancti Nicolai citra muros, 1471-ben fordul elő, és a 234. és 235. lapon, többször előjön; még inkább azonban ott a hol »Joannes Kalmanchehy concivis noster, frater utpote Reverendi Domini Dominici Praepositi Ecclesiae Albensis;« (p. 236, 1477-ik évben), és... »a Circumspecto Joanne de Kalmanchehy Concive nostro, fratre videlicet patruelle Reverendi Domini Praepositi Albensis Ecclesiae« (p. 236. 1478-ik évben) felemlítettnek.

Elég ez úgy hiszem arra, hogy Domonkos fehérvári prépost, későbbben püspök és királyi követnek Kalmanchehy nevét constatáljuk. Es midőn azt hiszszük, hogy Kalmanchehy Márton váradi kanonok ezen váradi püspöknek rokona volt, meglehet, hogy hibázunk; de ezt mégis addig állíthatjuk, míg az ellenkező nem lesz bebizonyítva!

Minden esetre a váradi irodalomnak egy igen régi bajnokot nyerünk benne, ki, mint ezt eddig tudjuk, 1560-ban élt, és eddigi magyar íróink közt a 40-ik, váradi írók közt azonban az első helyet foglalja el, miután Mellius Péternek, Váradon 1565-ben nyomtatott Sz. Job könyve az 58-dik helyet foglalja el.

Kiválóan magára vonta figyelmünket egy másik író is: Nyéki Vörös Mátyás, kinek »Dialogusa — az az: Egy kárhozatra szállott gazdagtest és léleknek... beszélgetések«; című munkája 1625-ben (545. sz. a.) Bécsben; majd ismét Bécsben 1636-ban (654. sz. a.) és végre Váradon, 1642-ben (734. sz. a.) jelent meg.

Abból, a mit velünk Szabó munkájában közöl, csak azt tudjuk, hogy Vörös magát: Bornemisza (545. sz.) és Bornemisza Matthias Nieki-nek (645. sz.) is írta; továbbá beszél, mint katolikus: szent Bernhardról; 1620-ban Nagy-Győr városát is említi (545. sz. a.) és az 1636-ik évben (664-ik sz. a.) írt Tinnabulumban, mint a nagyszombati jezsuiták barátja: »ugyanazon Szent Kereszt Társaságából-való Egy Lelki Vitézlőnek és pápolczi prépost-nak« mondatik.

Midőn ezeket olvasám, eszembe jutottak jegyzeteim, melyeket még 1858—1860 között a győri egyházi könyvtárban a kéziratok egy részéről és az elsődnyomtatványokról összeírtam, és melyekből Toldy Ferencz Analectái számára sokat kijegyzett.

Ezen iratokban következőket találtam:

a) Matthiae Weoros de Nijek 1602.

Ex donatione nobiliis duae Margaritae
Tatay Matrinae Consortis Andreae Bellawarij.

Olvastam ezt az 1488-ban kiadott Lombardica historián, melyet azon díszes könyvtárban találván, a helyekkel vagy évekkel ellátottak közt 29. szám alatt felhoztam.

b) alatt említenem kell az 1510-ben kiadott:

S. Thomae de Aquino super
Epistolas S. Pauli Commentaria féle munkát, a melyen:

fidelis anchora Jhesus, motto alatt ez áll:

Matthiae Veores de Nyeek
Crucigeri Soproniensis etc. 1617.

c) a harmadikon, t. i. 1560-ból származó Postillakon ez áll:

Ludovici Uylaki ppositi Castriferrei.
Nunc vero Matthiae Weorös de Nieek
Crucigeri Soproniensis.

Sokkal érdekesebb azonban, hogy Nyéki Vörös Mátyás Sopronyi Keresztes volt az, a mit velem Ebenhöch Ferencz, győri kanonok és az egyházi régiségek fáradhatlan kutatója, felhívásomra közleni szíveskedett; a tudós kanonok úr

t. i. ezeket írja: »Hálám fejében ime gyors, reméllem kielégítő válaszom Nyéki Weres Mátyás kath. író ügyében, hozzám intézett kérdésedre: Az 1877-iki névtárunk 31. lapján a Series Canonicorum Jaurinensiumban következőket olvashatni:

420. Mathias Veres de Nyék a. 1611. Canonicus 1613. Archidiaconus Mosoniensis, 1636—1654. Praepositus St. Salvatoris de Pápocz, 1643. Vicarius Generalis Eppalis. † 1. Aprilis. 1654.

Sajátkezüleg aláírt végrendelete 1653-ik május 8-án kelt, s meg van országos levéltárunkban; azonfelül a győri kanonokok általam összeállított autograph gyűjteményében meg van N. V. M. Nagyfalvy Gergely váczai püsp. s győri kanonokhoz Bécsbe intézett sajátkezü missilis levele.

Hogy Sopronyi Keresztes, s hihetőleg ottani beneficiatus is volt, úgy rémlik előttem olvastam valamely levéltári ügydarabban.« Eddig Ebenhöch.

Feltűnő az, hogy a Vörös munkáinak példányai mindenfelé annyira ritkák, miszerint még eddig Nagy-Győr és Sopronmagyaros tájain sem igen találhatók, vagy hogy eddig lelheleik nem igen közöltettek.

Remélljük azonban, hogy ezentúl a papság nagyobb figyelemre méltatva a régi magyar irodalom termékeit, azoknak megőrzésében és megismertetésében is hazafiúi kötelességet fog látni.

FELVIDÉKI KÖNYVTÁRBÚVÁRLATOK.

II.

Rózsahegy en a kegyesrendi algymnasium könyvtárába, a könyvtárnok távolléte miatt, nem juthattam be. Ez intézetet Löwenburg János Jakab gróf alapította még 1715-ben, de csak 1729-ben nyílt meg. II. József koráig, mint egyszerű paedagogium, könyvek gyűjtésével nem törődött, s Czápay Imre igazgató úr értesítése szerint, e körülmény magyarázza ki, hogy a könyvtárban becsebb régi művek nem találtak. Azon voltam tehát, hogy veszett fejszének legalább a nyelét ejtsem kezembe

s kárpótoltam magam a város régi emlékei, meg a 35 percnyire lévő likavai nagyszerű váromladék megtekintésével.

Liptómegyében folytatva útamat, Liptó-Szenthimlőn szállottam ki. A város legnagyobb és legszebb részét hamuba rejté a pár év előtt dúlt iszonyú tűzvész. Friss romok közt nem volt mit keresnem, ennél fogva, rövid időzés után, az ide húsz percnyire eső Andrásfalvára hajtattam, hol Majláth Béla úr, valódi magyar vendégszeretettel fogadott. A Jalócz vize mellett emelkedő úri lakását, a benne fölhalmozott emlékek, valóságos en miniature múzeummá avatják. Régészeti, természetrajzi gyűjteményéről nem itt a helye szólnom; ezúttal csupán becses könyvtárának ismertetését szándékozom adni a következőkben.

A terjedelmesebb kéziratok jegyzéke.

Német-Lipce város jegyzőkönyve, 1475—1700-as évek közepéig vezetve. Tömérdek, igen értékes művelődéstörténelmi adat. Német-Lipce város tulajdona.

Diarium Ablegationis ad Seren. Regem Sveciae Carolum XII. per Dominum Nicolaum Szirmay concinnatum. 1705. jun. 22-én kezdődik. 93—195. fol.

Theatrum Eperjesiense. Anno 1687. Die 3. Mensis Marty excitum. Rezik Jánostól. 8-r. XVIII. századi másolatban, 316 l. A legközségesebb kézirati művek egyike.

Gabrielis Kolinovics Szenqvicensis Rerum Ungaricum Libri IV. Meg van az egyetemi könyvtárban is.

Szentiványi István exjezsuita történelmi följegyzései a Felvidékről, latinul.

Diarium Missionis Societatis Jesu, Ad S. Nicolaum. Inchoatum ipsa die Installationis, et ingressus nostri ad hunc locum. Anno 1735, die 16. May. 4-r. 1771-ig vezetve.

Idegen nyelven írt könyvek.

Bologna, 1482. Kolophon: Hec Anothomia fuit emendata ab Eximio artium et medicine doctore. d. Magistro Petro Andrea morsiano de Ymola in almo studio Bononie cyurgiam legente coadiuvantibus Magistro Johanne Jacobo caraia de buxeto Et magistro Anthonio Frascaria Januensi cyurgie studentibus. Impresum per Johannem de noerdlingen. Et henricum de harlem socios. Anno dni. M.CCCC. lxxxij. Mensz. January die xx^o — K.-ívr. goth. Denis: Suppl. p. 154. és Panzer I. p. 214. némileg

eltérően írják le: »Anatomia Mundini emendata a Petr. Ant. Morsiano« czím alatt. Majláth úr példányának terjedelme: a₁—c₆—

Nürnberg, 1501. Apologia astrologie Jacobi Schonheintz ostrofranci. arcium liberalium ac vtriusque medicine Doctoris. Kolophon: Exaratum per industriosum inpressorem Georgium Schenck in insigni ac libera ciuitate Nurnberga Anno incarnationis Millesimo quingentesimo secundo. Mensis vero Septembris die XXI. finit. — K. 4-r. a₁—c₈. Panzer. VII. 441.

Lyons, 1528. Lvminare Maivs (fo. LXI). + Lvmen Apothecariorum + Thesaurus Aromatariorum (fo. XXX.) Kolophon: Impressum Lugduni ap. Ant. Blanchard calcographum Lemouicens. Anno MDXXVIIj. Die XV. Mensis January. + De confectione aromat. (fo. XXVI.) — A könyvészeti irodalomban teljesen ismeretlen gyűjtemény.

Ingolstadt, 1532. Quadrans Apiani Astronomicus et iam recens inventus et nunc primum editus. Excusum Ingolstadii in officina Appiani die VI. Julii An. M.D.XXX.II. — Ívr. Panzer VII. p. 129. nem egészen így írja le.

Strassburg, 1534. Chiromantia. 2. Physiognomia ex aspectu membrorum hominis. 3. Periaxiomata de faciebus signorum. 4. Canones astrologici de iudiciis Aegritudinum. 5. Astrologia naturalis. 6. Complexionum noticia iuxta dominium Planetarum. Autore Io. Indagine 1534. Végén: Argentorati Apvd. Ioan. Scholtvm. M. D. XXXIII. — Ívr. Panzer VI. p. 123. csak egy példányt említ.

Bonfinius. Basel, 1568.

Zaltār Davida Swatē 1581. 12-r.

Ortelius Chron. od. Hist. Besch. Gedr. Nürnberg. bey Ludwig Lochnerm. Anno 1615. 4-r.

Istvánffy. Köln, 1685.

Szentiványi Márton: Dissertatio Paralipomenica Rerum Memorabilium Hungariae. Tyrn. Typis Academ. per Joan. Andr. Hörmann. Anno 1699. 4-r. Említi Stoeger: Script. Soc. Jesu. p. 352. Ezenkívül számos jezsuita kissebb nyomtatvány III. Károly korából.

Magyar könyvek.

Illyés István: Lelki téj. Nagy-Szombat, 1686. Szabó K. Régi Magy. Kt. 1356. sz.

Pethő Gergely: Magyar krónika. Bécs, 1702. Szabó K. 1645. — Az ezután közlendő ponyvairódmű termékek, kétségkívül legkritkább darabjai Majláth úr könyvtárának.

Salamon Királynak, A' David Király Fianak, Markalfal való tréfa-beszédeknek rövid Könyve. Nyomtattatott 1736. Esztendőben. — Prózában írva, 32 sztlan lev.

Palinodia Tristis Hungariae. Az-az: A' maga gyámoltalanságán kesergő és abban a Kardos Griffnek szárnya alá folya-módó Nympha, A mellyel Magyar-Ország mostani állapotját példázza és azt Méltóságos Gróf Eszterházi Pál Urnak, az Magyar-Ország Palatinussának etc. — — — alázatosan ajánlja Nemes Gömör Vár-Megyének a most itt levő Országgyűlésére küldetett egyik Követe Gyöngyösi István. Most másodsor ki-nyomtattatott Nagy-Győrben Streibig Gergely János által M. DCC. XLIII. Esztendőben. — Vers, 8 sztlan lev. Első kiadása Lőcse, 1695. Szabó K. 1476. sz.

Cuma Várasában épített Dedalus Temploma. Magyar Ver-sekre fordította egy Poeta. Nyomt. 1744.

Historia Egy Pyramus Nevű Ifúról, Es Thysberul, Kik egy máshoz való szeretekért (!) hálalokat nem szánták. Az Gis-quardus és Gismunda Historia Notájára. Nyomtattatott 1745. Esztendőben. — Versszakonként egy sorjába írva, 16 sztlan lev.

Gyöngyösi István Porából meg-éledett Phoenixe. Sopron, nyomt. Siesz Josef, 1748. — Lőcsén, 1693-ban két ízben adták ki. Szabó K. 1441. és 1442.

Historia Egy Argirus Nevű Király-Firól, És egy Tündér Szűz Leányról. Nyomtattatott Budán Veronika Nottensteiné (!) özvegnél 1749. Esztendőben. — Versben, Cicero betűkkel 20 sztlan lev.

Az Hires Neves Toldi Miklósnak Jeles Cselekedetiről Es bajnokságáról való Historia. Irattatott Illosvai Peter (!) által. (Vitézi alak fametszvényben, alatta :

Quid damnosa juvant sine causa belli cieri?

Tutius est regnis perpete pace frui.) Nyomtattatott Budán, Nottensteiné (!) Veronika özvegnél 1749. Esztendőben. — 8 sztlan lev.

Czigányokról Való História, Mellynek első Részében. Le-irattatik ennek a széles Világra elterjedett, sok jeles tseleked-

tekkel el-hiresedett CZIGÁNY Nemzetnek eredete, régisége, természetire való nézve Nemessége, és élete táplálásának tsudálatos módja. Második Részében. Elő-adattatik egy nevezetes példában, minémű pompás Czérémoniaival élnek, mikor az ő Legfőbb Vajdájoknak, az hozzá hívségeket mutató ajándékot minden elő-for-duló esztendőnek első napján bé-mutatják. Nyomtatott ebben az Esztendőben. (Valószínűleg 1749.) Vers, 8 sztlan lev.

— Igen Szep Tangredus Historia, Az Király Leányáról Gismundáról, és az Királynak titkos Tanácsossáról Gisuardusról, kik között fel-bomolhatatlan szeretet lévén, halálra adták magokat: Olasz nyelvből az Bocatiusból Deákra fordítottatott Philippus Beroaldus, által; Magyar nyelvre pedig fordítottatott G. E. T. *) által. (Merkur, lábánál két gyermekkel, fametszvényben). Nyomtatott Budán Véronika Nottensteiné (!) özvegynél, 1750. Esztendőben. — Versszakonként egy sorjában, 30 sztlan lev. Első kiadása Lőcse, 1700. Szabó K, 1563.

Két Kronika Az Első: Stilfrid Cseh Országi Királyrol. A' Másik: Brunczvik Stilfrid Fiáról, Csehek Királyáról. Nyomt. Budán Véron. Nottenst. özvegynél, 1750. — Próza, 24 sztlan lev.

Z. Sz. J. (Rimaszombaton). Igaz Barátságna és szives szeretetnek tüköre. Philostenes és Florentina. Imét Hermiás. Nyomt. 1751. — 122 l.

Éllj Igazán. Kerüld Ember Ezen kis írásban például ki-téte-tett Hamis Pénzverő Három Személyeknek Nagy Vétkeket, Mellyeket N. Antal, N. Rósália, és N. Éva Mária, sok ideig gyakoroltanak. Melly gonosz tselekedetekért mind a hárman Hóhér Pallosa által e Világból ki-botsáttattanak Martius havának 17. napján Nagy-Györben, 1751-dik Esztend. (Fametszvény: a bakó elüti egy nő fejét). Nyomtatt: Györben, Streibig Gergely János által. — 4 levél, végén halálzó, keresztbe fektetett csontokon, fametszvényben.

A' Tsalárd Cupido kegyetlenségét megesmérő és mérges nyilait kerüld tiszta életnek Geniussa. Nyomt. 1754.

Haller László Telemekusa 2-dik nyomtatás 1758. Kassán Jesuita Acad. betőivel. — Gedde: Angliai Méhes kert. Németből

* Georgius Enyedinus Transsylvanus.

ford: Szattmáry Király György. Egerben Bauer Karol Josef Püspöki Könyv-Nyomatató 1759. 8-r. — Gyöngyösi István: Chariclia. Budán, Landerer F. L. 1763. és Muranyi Vénus. Budán, Landerer F. L. 1767. 8-r.

Liptóból Szepesmegyébe vettem útam. A kézsmárki ág. h. e. v. egyházkerületi lyczeum könyvtárának zöme, az iskola-épület második emeleti nagy és világos termében van föllállítva. Palcsó István tanár és könyvtárnok rendezési munkálatai után kitünt, hogy e gyűjtemény ez idő szerint 20.600 kötet könyvet foglal magában.

A kéziratok s egyetlen példányok egy kisebb szobában őriztetnek. A cimeliotheca rendkívül érdekes darabja, Tököly Imre udvartartása 1683-ból, melyen egy régi magyar bibliophil következő stampigliája látható: Martinus Pongrácz De Szent Miklos Et Owar. 1756. Szintén Pongrácz jegyével (1758) van ellátva Majláth Bélának egy 1581-diki lyoni kiadású könyve. Ugyanitt őrzik a Csáktornyai János debreczeni nyomdájában 1590—92. megjelent hat darab magyar könyvet, melyek mindenike unicum. A régi magyar műveket Szabó Károly a történelmi társulat 1872-ik évi szepes-vidéki kirándulása alkalmával lajstromozta, jelentésében (Századok, 1872. 688—691) ismertette, s nagy művében egytől egyig fölhasználta. Részünkről tehát, csupán az incunabulák jegyzékével állhatunk elő.

Velenze, 1495. Kolophon: Opera Claudiani Diligenter emendata per Thadaeum Vgoletum Parmensem. Impressit Venetiis Ioannes de Tridino alias Tacuinus Anno M.CCCC.XCV. die VI. Iunii. — 4-r. Hiányosan írja le: Hain, 5372. Pontos leírása: Codicum saec. XV. impr. qui in r. biblioth. Borbonica adservantur Catalogus. Neapoli, 1828. Tom. I. p. 201.

Velenze, 1495. Czim, a 2. levélen: T. Lucretii Cari. poetae philosophici antiquissimi de rerum natura liber primus incipit foeliciter. Kolophon: Impressum Venitiis per theodorum de ragazonibus de asula dictum bresanum. Anno domini M. CCCC. LXXXV. Die. iiii. septembr. — 4-r. Panzer III. p. 375. Hain 10283.

Augsburg, 1497. (Hartm. Schedelii) Liber chronicarum cum figuris et ymaginibus ab initio mundi usque nunc temporis. Kolophon: Impressum ac finitum in vigilia purificationis Marie in imperiali urbe Augusta a Iohanne Schensperger Anno ab in-

carnatione Domini M.CCCC.XCVII. — Ívr. goth. fametszvényekkel Panzer I. 125. Hain 14509.

Strassburg, 1498. Czim: Horatij flacci Uenusini. Poete lirici opera (cum annotationibus Iac. Locher philomusi). Kolophon: Elaboratum impressumque est . . . : in celebri: libera: imperialique vrbe Argentina. opera et impensis sedulis quoque laboribus Prouidi viri Iohannis Reinhardi cognomento Gurninger (Grüninger helyett) eius eiusdem vrbis argentinensis: quarto idus Marcij. absolutum vero Anno domini M CCCC. XC VIIj. — Ívr. kerek betűkkel. Seemiller IV. p. 101. Hain 8898.

Velence, 1498. Czim: Luciani (!) Palladii Sorani Epigrammaton libelli. Libellus elegiarum. Genethliacon urbis Romae. A 35. lev. 2. oldalán: Finis Opvscvli. Venitiis per Io. Baptistam de Sessã Mediolanensem. M. CCCC. XCVIII. Die. XVI. Mensis Maii. — 4-r. 38 lev. Hain 12278.

Velence, 1498. Czim: Lucanus Cum Duobus Commentis. Cum Gratia et Preuilegio. Kolophon: Exactum hoc insigne atque preclarum opus Lucani cum Io. Sulpitii Verulani . . . commentariis a proprio originali extractis: Necnon Omniboni Vicentini diligentissime emendatis. Venitiis Impressum per Simonem beuilaquam papiensem. Anno Salutis christianae: M. CCCC. XCVIII. die uero uicesima octobris. — K.-ívr. kerek betűkkel. Panzer III. p. 434. Hain 10.242.

A z i g l ó i á g. e v. f ő g y m n a s i u m n a k négy könyvtára van, u. m. a nagy könyvtár 4200 kötetel, az algyrnasiumi osztályoké 880, a magyar önképző-köré 700, végre a német önképző-kör könyvtára 400 kötetel. Ezúttal természetesen csak a gymnasiumi vagy nagy könyvtárról szólunk, melynek rendszeres kezelését és gyarapítását Pákh Károly tanár, a jelenlegi igazgató kezdte meg az 1861. 2-iki tanévben, midőn egyszersmind az is határozatba ment, hogy a tanulók a tanszerek beszerzésére s fenntartására bizonyos évi járulékot fizessenek. Pákh után Páyer Jenő volt egy évig a könyvtárnok, ki új lajstromot készített, s aztán Scholtz Ágoston viselte a könyvtárnoki tisztséget, mely egészen tiszteletbeli hivatal.

A nagy könyvtár ez idő szerint a gymnasium egyik ujonnan épült termében van elhelyezve, hova 1873. 4-ben, a tanintézetből távol eső és alkalmatlan helyiségből szállították át. 1871/2-ben

ismét Pákh Károly igazgató vette át a könyvtárnokság gondját, melyet attól fogva maig, kiváló buzgalommal visel. Ő új lajstromot készített, melyben a könyvek 18 szakba vannak beosztva. Ujabb könyvtárnokoskodása ideje alatt a nagy könyvtár részint vásárlás, részint nagyobb ajándékok által, szépen gyarapodott. A könyvvételre és bekötésre évenként körülbelül 300 frt adatik ki a tanulók évi járulékából; e célra külön alapítványok nincsenek. Nagyobb ajándékok közül megemlítendő Pákh Károlyé (460 kötet) és 1877-ben Dr. Tavasi Lajosé (902 kötet), ki végrendeletében a többi közt ezt írta: »Az iglói oskolának hagyom egész könyvtáramat, valamint pénz- és éremgyűjteménnyel a gymnasiumi múzeum e nembeli gyűjteményét akarom bővíteni.«

A könyvtár néhány darab kézírata között legérdekesebb Günther Dávid theologus és bölcsészethallgató, kézsmárki születésű magyar nemes emlékkönyve, 1660-ból, melyen az előkelő Günther család lilomos, sasos címere látható; alatta e sorok:

Lilia ceu florent, Aquilae ceu nubila trahant;
Güntherum sanguis floret atque volet.

Anno 1658.

Ez emlékkönyvben, mely 1690-ben a lőcsei Günther Sámuel birtokába jutott, számos külföldi között, a dissertatio-irodalmunkból jobbra ismeretes következő magyar szerzőktől olvashatók emlékversek:

1661. Joh. Baptista Fögglerus Sempron. Hung. Medicinae Candidatus.

Wittebergae Anno Epochae Christianae vulgari 1668 die 8. Novembris Georgius Meschner Coronâ Transylvanus.

Joan. Hnilitzenus Rajetzin. Hung. Wittebergae die 5. Feb. Anno 1661.

Johannes Moldner Neosolio-Hungarus. Witteb. Anno 1661. Die 5. Febr.

Matthias Rosner Sempron. Hung. SS. Theol. Studios. Wittebergae Cal. February 1661.

Michael Ungarus Német Uyvárino Hung. SS. Theol. St. Wit. d. 5. February Stylo Jul. Anno 1661.

Stephan. Fekete Szentzino hungarus. Wittebergae, Die 2. Febr. Anno 1661.

Johannes Pinnerius Mont. Neos. Ung. SS. Th. et Ph. St. Witt. die 6. Febr. Anno 1661.

Mathias Losnizerus Novisol. Hungarus. Witt. Die 5. Febr. MDCLXI.

Martinus Leutmann Teutopr. Hung. SS. Theol. et Phil. Stud. Witt. (a szabadvóműves jelekhez hasonló 13 ciffer) die 7. Februar. Anno 1661.

Adamus Popradius Belâ-Hungarus. Anno 1661. 1. Februar. (Wittebergae.)

Georgius Simonis Varal. Pan. S. S. Theol. Stud. Anno 1661. Die 5. Februarii Styl. Vet. (Wittb.)

Benedictus Schelekerus Cib. Transylvanus. Anno 1661. Die 6. February (Wittb.)

Joh. Gobius Turozius Tottpronnensis Hung. p. t. M. C. q. e. W. Locator. Witt. Die 30. Decembr. Anno 1660.

Daniel Sinapius Turocz. Such. (Szucsány) Pan. Wittebergae 5 Febr. 1661.

Zacharias Lani Trencsin. Pannon. Jenae Anno 1660. Die 8. Maji.

Paulus Regnis Cib. Hung. Anno 1661. Die 7. Febr. (hol?)

Casparus Schön Eperiens. Witt. Anno reparatae salutis 1661. Kal. Febr.

Michael Schön, Teutopr. Ung. Witt. Anno 1661. 5. Febr.

Georgius Lovvczany Novisol: Hung. Anno 1661. Die 7. Febr. Styl. Vet.

Johannes Brewer¹⁾ p. t. penalis. Wittebergae Anno 1661. die 7. Februarij.

Úgyanezen korból érdekes kézirat »Jacobus Phendler A Losperg« itinerariuma Európában, melyhez egykorú metszvények vannak mellékelve.

Acta et conclusiones Synodi Zsolnensis. Solnae, 1708 írott füzet, mely elé van kötve a szepesváraljai zsinatról szóló nyomtatvány 1614-ből.

Az iglói könyvtár nyomtatott művei között legrégibb a tizedik teljes német biblia:

¹⁾ A későbbi löcsei nyomdász. Lásd. életrajzát Melzernél Biogr. ber. Zipser S. 31—33.

Strassburg, 1485. Disz durchleuchtigest werck der ganzen hayligen geschrift genant die bibel zu teutsch getruckt. lauter. clar. vnd war. nach rechtem gemeynem teutschem mit hohem vnd groszem vleysz, gegen dem lateynischen Text gerechtfertiget etc. Gedruckt in der löblichen keyserlichen freystatt Straszburg. Nach der geburt cristi des gesetzes der gnaden. viertzeihen hundert vnd in dem fünff vnd achtzigsten iar vff montag der zweyten des monds May. etc. — K.-ívr. nevezetes, hogy signaturái vannak. Nast: Litter. Nachricht. S. 112. szerint a Koburger-féle biblia kicsinyített kiadása. Panzer: Annalen der ältern deutschen Literatur. Nr. 214. csupán a Solger-féle könyvtár példányát ismerte. Hain Nr. 318.

(Lyon) 1508. C. Jul. Caes. Commentarii (recogniti per Philippum Beroaldum). Anno Domini. M. CCCC. XIII. die uero XX. Junij. — 8-r. Lyonban, Balthasar által kerek betűkkel nyomtatott kiadás. Panzer, IX. 109. hiányosan írja le; helyesebben Brunet, T. I. p. 1453.

A XVI. és XVII. századból több, magyar vonatkozású latin és német nyomtatvány, mint pl. Lazarus v. Schwendi: Kriegsdiscurs. Frankf. 1594. — Dillichius: Ungr. Chronica. Cassel, 1600.

Acta et Mutuus Consensus Synodi Augustanum Confessionem Amplectentis, in Oppido Szepes-Varallya, Anno Domini, Millesimo Sexcentesimo Decimo quarto, Mense Januario celebratae. — 4-r. E, ívsz. Végén Psalm. CXXXIII. és egy distichon, mely alatt: »G. Z.« —

Legrégibb magyar könyve Bornemisza Péter: Postilla II. rész. Sempte, 1574. elől csonka példánya és III. rész. Sempte, 1575. ép péld. Ezeknél azonban sokkal becsesebb azon, 1701—1706. Lőcsén nyomtatott három darab unicum, melyeket adalékul Szabó Károly Régi magyar könyvtárához, Pákh Károly úr írt le a »Könyv-Szemle« tavalyi évfolyamában 335—336. l.

(Folytatása következik.)

Dr. Ballagi Aladár

EGY HAZÁNKAT ÉRDEKLŐ NÉMET ŐSNYOMTATVÁNY A POZSONYI ÁG. EV. LYCEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Harmath Károly. ¹⁾

Egy német ősnymtatványt kívánok e lapok t. olvasóinak bemutatni, mely ritkaságán kívül reánk nézve kiváló érdekű azért, mert hazánk XV. századi történetéhez becses adalékokat szolgáltat.

Ez ősnymtatvány a konstanci zsinat történetét tartalmazza s Augsburgban 1483-ban nyomtatott. Czíme a következő :

»Hie hebt an das Concilium so zu Constenz ist gehalten worden des jars do man zalt von der gepurdt vnsers erlösers

¹⁾ Szerző úr a pozsonyi ág ev. főiskola múlt évi Értesítőjében ; az ev. lyceumi könyvtár ritkaságait 28 lapra terjedő értekezésben ismertette. Ez ismertetésben foglaltatik 26 latin, német és cseh incunabulum, 19 magyar XVI. és XVII-ik századi ősnymtatvány, 38 XVI—XVII-ik századi latin, német és cseh különféle ritka könyv, összesen 83 ritkaság. Ki kell emelnünk, hogy a gyűjtemény különösen bibliai kiadásokban rendkívül gazdag. Van benne egy pár XVI. és XVII-ik századi hazánkat érdeklő német röpirat is, az úgynevezett Zeytungokból és a Nova Posoniensia 1722-i folyamának Jan. 7. Jul. 29-ig terjedő része, vagyis a 173—292 lapig. Szerző úr feladatát dicsérendő szorgalommal oldotta meg, s értekezése bibliographiai irodalmunkban öröndetes jelenség. Az ősnymtatványok ismertetésénél Brunet, Graesse és Vogt segéd munkáit használta : Panzer, Zapf, Denis, Maitter, Ebert és Hain munkái nem állottak rendelkezésére. A legrégebb ősnymtatvány a mit felsorol 1460-ból való. Czíme : »Die Anböter Christi« s valószínűleg unicum, mert a felsorolt segéd munkák egyikében sem található. Egyéb ősnymtatványok közül kiemeljük a konstanci zsinatról 1483-ban Augsburgban nyomtatott munkát, mely tartalmánál fogva hazánk XV-ik századi történetéhez becses adalékokat szolgáltat Minthogy ez incunabulum a Nemzeti Múzeum könyvtárának nincs meg, ismertetést jónak láttuk Harmath úr értekezéséből lapunk számára egészen átvenni — Kivánatos volna, hogy szerző úr példáját más tanintézetek tanárai kövessék, s az évi Értesítőkből könyvesházaik nevezetesebb ritkaságait a tudományos világgal megismertessék. Így lesznek rejtett kincsek a tudomány közkinésévé. Szerző úrnak pedig ajánljuk a pozsonyi ev. lyceum kézíratait figyelmébe s kérjük, hogy bennünket ismertetésökkel mielőbb megörvendeztetni sziveskedjék. E célra a Magyar Könyvszemle szívesen megnyitja hasábjait. Szerk.

MCCCCXIV jar, mit allen handlungen in geistlichen vnd weltlichen dingen auch waser Bepst, Keyser, König, Fürsten vnd Herren etc. geistlichs vnd weltlichs Standts, sambt denen botschaftenn der Königreichen, Landen vnd Stetten czu Costentz erschinen seind; mit iren Wappen, Contrafect vnd mit schönen figuren vnd gemäl durchaus gezieret (durch Ulrich von Reichen-thal). 247 számozott kisebb ívrétű levél, számos a szöveg közé nyomtatott képpel s a zsinaton jelen volt főurak többnyire színezett czímereivel, köztök néhány magyaré is.

A hazánkat érdeklő adatok e műben a következők: A zsinaton jelen voltak: 54. levél: Dns johannes epus tragurensis in vnger (alább: Dalmatia) czímerrel. — 124. l. Herrn andreas erzbischoff czu colocens (Kalocsa) in vngarn mit achtundzweinzig (kiséző személy) czímerrel. — u. o. Herrn nicolaus erzbischoff cronocensis (alább: cornotensis = brassói) in vnger und türgen mit dreien (cz.) — u. o. Herr johannes erzbischoff strigenensis (Esztergom) nennt man von granen (Gran) in vngern mit hundert vnd XXVI (alább: zweyhundert vnd XXVI) cz. — 136. l. Der hochwirdig bischofe Johannes Varadinensis (Nagyvárad) cz. — 139. l. Dominus Vernandus episcopus Albensis (Gyula-Fejérvár) cz. — 146. l.: Von der hohen schul zu Sundens (így Budens, Buda helyett) in vnger gelegen. Die kament mitt dem erzbischoff von Gran: Lamperthus bropst czu ofen lerer götliches rechten. Symon Clostein meyster in der erczney (alább még egyszer). Dns heinricus ppositus pudensis doctor in theologia. Matheus de dier-nach. Thomas de wissenburg. Dadeus de vito mercato (mind cz. nélkül). Nicolaus bisznaw (cz) beyd doctor decretorum. — 150 l. Thomas thumherr strigoniensis (cz. n.) — u. o. Dominicus custor (így!) waradiensis (cz. n.) — u. o. Johannes schlicnicz von ofen (cz. n.) — 152 l. Matheus lerer der geistlichen recht vnd götlicher kunst. — Thomas lerer geistl. recht. Andreas maister der siben freyen kunst. Nicolaus szintúgy (mind cz. n.) Die vier warend bey dem erzbischoff Strigonensis in vngern — 160 l. Thomas abbt de sancta trinitate in vngern was auch zu Costencz in der statt mit zwelff personen. (cz. n.) Franciscus abbt zu Cappurna (?) in vngern stb. mt. előbb. H. von albon abbt czu den siben bürgen in vngern. stb. mint előbb mit sechs personen. — 166 l.: Herr dominicus propst waradiensis ausz

vngern bey dem] erzbischoff von strigonensis. Herr Petrus propst Strigonensis ausz vngern bey stb. mint előbb. Herr Ladislaus propst sant Georgien stb. . . Herr Symon propst sant Wladislawi ausz vngern stb. 167 l. Graff Nicolaus groszgraff (alább: naterspan = nádor-ispán, Gara Miklós) zu vngern mit ecc personon. Graff nicolaus grosz graf zu vngern sein sun mit XL pers. Graff Stieber von Stiboricz (alább: 186 l. Scieborn von Scieborn herr am wag cz. és Scieber graff zu Scieborecz von plonczig vnd waiden in sibenburden ugyanazon cz.) in vngern. cz. n. Graff Pypo herr in vngern beyd mit sechzig pers. Graff philipp von Sorot ausz vngern mit XXX. pers. Graff Nicolaus von brun in vngern. Graff laszla von brun in vngern mit XXVI. pers. — 168 l. Graff johannes zu canise in vngern des erzbischoff ezu strigonensis bruders sun. (Kanizsai János alább cz.) — 184 l. Herczog eberhard von der weiden (?) in vngern cz. — 185. l. Herczog peter von lindwach in vngern cz. — 186 l. Pypo graf zu themesiedis von mora hinder den siben burgen. (cz.) — 189 l. Graff jörg, thomas, albrecht von krawaczen (horvát) cz. — 191 l. Grauff Cünrat von bütsche in Westerreich. cz. — 225 l. 33 magyar (aus vngerland) nemes és szolga emlittetik, kik saját költségükön jöttek a zsinatra, a 229. levélen még 7. A zsinaton képviselt nyelvek közt: vngerisch. — 237. l. Von der stat Clusenburg in vnnger ein botschaffte mit sechs pfärdten. Ezeken kívül még a következő hazánkat érdeklő czimereket találjuk e műben: 121. l. Der heylig künig sant Stephan künig zu vnger, melynek koronás pajzsa egy veres mezőben mutatja a 3 zöld halmot a fehér ap. keresztrel, — u. o. Der heylig sant laudiszlaus ein künig zu vngern, melynek koronás pajzsa két részre osztva jobb felében kék mezőben 7 aranyszínű virágot, bal felében fehér mezőben a 4 veres folyamot. — 170 l. Das künigreich zu vnger alt und neü; ennek koronás pajzsa négy részre van osztva: felül jobbra a 4 folyam; balra a 3 halom a keresztrel; alul jobbra a 3 halom s balra a 4 folyam. — Col: Hie endet sich das Conciliumbuch geschehen zu Costencz — darin man vindet wie die herren gaystlich vnnd weltlich ein geritten seind: vn mit wieuil personon — Auch ir wappen gemalet. vnd wie sy abgeschiden seynd. Auch die sachen die darinn geschehen seind hüpsch vnd gerecht. Gedruckt vnd volendt in der

keiserlichen stat Augspurg von Anthoni Sorg am afftermontag nach Egidy Do man zalt nach Cristi gepurt MCCCC vnd in dem LXXXIII. Jare.

Brunet, Graesse, Vogt említik és a felette ritka könyvek közé sorozzák (230 fk.). Graesse szerint e heraldikai tekintetben becses mű kézírata Kosztániczban őriztetik. ¹⁾

¹⁾ Ez ősnyomtatványt Panzer is felette ritka példánynak mondja. (Annalen der älteren deutschen Literatur I. 142 l.) De mind az ő, mind pedig a Hain, Ebert és Gemeiner által leírt példányokból az 1-ső levél hiányzik. Egy egészen teljes példányra, melyben az 1-ső levél is megvolna, bibliographiai segéd munkákban ekkorig még nem akadunk. Szerk.

Vegyes közlemények.

A M. N. Múzeum könyvtára, márczius havában, értékes oklevél gyűjteménnyel gyarapodott, melyet Torma Károly budapesti egyetemi tanár úrtól vásárolt meg. 544 darabból áll. A legrégebb 1293-ból való. Az iratok legnagyobb része a XVII. századból származik, és hazánk ezen korbeli történetének földelítéséhez nagyfontosságú kútforrásokat tartalmaz. Báthory Zsigmond és Gábor, Bethlen Gábor, a két Rákóczy György és az Apaffyak, úgy szintén tanácsosaik és portai követeik nagyszámú levelei mellett kiváló figyelmet érdemelnek a császári parancsnokok számos jelentései, melyeket Apaffy emberei fölfogtak és az erdélyi cancelláriához beküldöttek.

— Dr. Wattenbach Vilmos, a berlini egyetem hírneves paleographusa Csontos Jánost, lapunk főmunkatársát, ki neki a »Magyar Könyvszemlé«-ben megjelent »Külföldi mozgalom a Corvina-irodalom terén« és »Magyarországi könyvmásolók a XIV – XV. században« című értekezéseit német fordításban megküldötte, meleg hangon írt köszönő levéllel tüntette ki. Kiemeli, hogy a Corvináról szóló cikk kitünő szolgálatokat fog neki tenni, és a »Schriftwesen im Mittelalter« című munkája egy

újabb kiadásánál fel fogja ezt, a magyarországi másolókkal együtt használni. Figyelmezteti egyúttal azon Bártfai János nevű magyarországi másolóra, ki 1471—1483-ig Leubusban Breslau mellett mint szerzetes élt és több latin könyvet másolt. Egy általa 1471-ben lemásolt könyv végén a következő magyar sor olvasható: »o ysten mel. fr. Johannes Bartphai zegyn barath wagion. (Wattenbach W. Monumenta Lubensia, 30 l.)

— **Spanyol kútforrás Magyarország történetéhez.** Madridban közelebb egy érdekes XVI. századbeli emlékirat jelent meg, mely Bernareo de Aldana kapitány, magyarországi hadi műveleteinek (1548—1522) elbeszélését tartalmazza.¹⁾ Az emlékirat szerzője: a nevezett kapitánynak testvére frey Juan Villela de Aldana. Aldana neve történelmünkben nem ismeretlen. Köztudomású, hogy 1521-ben Losonczy Istvánt Temesvár védelmében erélyesen segítette, majd a következő évben Lippát a töröknek földadta.²⁾ Az emlékiratból értesülünk, hogy már 1548-ban jött hazánkba, hová V. Károly spanyol csapás élén küldötte Ferdinánd segítségére. Azonnal a felvidékre kellett mennie, a Balassa Menyhért és Basó Mátyás megfékezésére. Ezen részleteiben ekkorig nem ismert hadjárat eseményeit tüzetesen találjuk leírva. Aldana ezután a törökök ellen harczott, míg 1552-ben Lippa földadása miatt hadi törvényszék elé állíttatott, halálra ítéltetett, de kegyelmet nyert és visszatért hazájába.

— **Az első magyarországi hírlapról,** Thaly Kálmán, az Akadémia II. osztályának márczius 10-iki ülésén nagybecsű dolgozatot olvasott föl. Ezen hírlap II. Rákóczi Ferencz rendeletére indíttatott meg, hogy a »Wienerisches Diarium« ellenséges közleményeinek hatását, főleg a külföldön ellensúlyozza. »Mercurius Veridicus ex Hungaria« czímet nyert, és 1705. ápril havában indult meg. Ezen év július haváig Kassán, azután 1709. őszéig Lőcsén, majd 1710. aprilig Bártfán, végre megszüntéig (1710. végén vagy 1711. tavaszán) ismét Kassán nyomatott. Az első négy éven át, mint heti, később mint

¹⁾ A munka teljes czíme könyvészeti rovatunkban található.

²⁾ L. Horváth IV. 234. Ch. és 251 ll.

havi közlőny jelent meg. Egy ideig a fejedelem, azután Bercesényi cancellariájában szerkesztették. Ekkorig csak két nyomtatott szám a került történetbúváraink kezeibe. Az egyiket, az 1705. májusi számot Szalay László, a másikat az 1708. augusztusi számot Thaly Kálmán találta, a gróf Károlyi család budapesti levéltárában. Az országos levéltár kincstári osztálya, és a vörösvári gróf Erdődy levéltár több fogalmazatot őrzött meg, melyek a »Mercurius« számára készültek. Erről a Bercesényi-féle levelezésekben is gyakran fordul elő említés. Mindezen adatok lehetővé tették Thalynak, hogy a hírlap érdekes történetét összefüggően írhatta meg. Ugyan ő azon véleményt fejezi ki, hogy a hírlap főleg a külföld számára lévén kiadva, az hazánkban kevésbé volt elterjedve, és így alig remélhetjük, hogy példányait a magyarországi könyv- s levéltárakban föltalálhatjuk; ellenben Francia-, Svéd-, Lengyel- és Oroszországban a kutatások biztosabb eredményre kecsegtetnének.

— **A zágrábi Akadémia**, a horvátországi származású Giulio Clovio, XVI. századbeli híres miniature-festő, háromszázados emlékének megünneplésére fényes kiállítású munkát bocsátott közre, melynek szerzője Kukuljevič Iván, jeles történétíró, (Akadémiánknak is levelező tagja). Címe: »Jure Gloria prozván Julijo Klovio hrvatski sitnoslikar. Napisao Ivan Kukuljevič Sakcinski. Sa tri slike. Zagreb. 1878.« 4-rétű 76 lap. A munkát három műmelléklet díszíti; kettő fénynyomat, a harmadik Párisban készült színnyomat, mely Clovio egyik legjelentékenyebb művét a Sibylla Tiburtinál ábrázolja. — Kukuljevič 52 kéziratot sorol föl, melyeket Clovio műveivel ékesített. Ezeknek épen fele olaszországi könyvtárakban találhatók; minthogy élete nagy részét Olaszországban III. Pál pápa és más fejedelmek udvaránál töltötte. Zágráb négy, Nagy-Szeben egy kódexben bírja műveit.

— **Mághy Pál arannyal írott bibliája.** Báró Radvánszky Béla a múlt hetekben »Magyar Családelet és Háztartás a XVI—XVII ik Században« cím alatt nagyérdekű munkát bocsátott közre, mely a hazai művelődéstörténethez kiváló becsű adalékokat szolgáltat. E munka bibliographiai szempontból is figyelemre méltó, a mennyiben a különböző jegyzékek ingóságai közt érde-

kes könyveket is hoz napfényre. Ezekből ez alkalommal kiemelünk egy arannyal írott bibliát, mely Mághi Pál hátrahagyott ingóságai közt az 1529-ben írt magyar jegyzékben van felsorolva, s melyhez mi azon combinációt kívánjuk fűzni, hogy Mátyás király könyvtárából került Mághy Pál tulajdonába.

Említett jegyzékben ugyanis, azon clenodiumok és ingóságok között, melyek Mághy Pál halála után »Mathusnay Ferencz uramnál maradtak, a következő tétel jön elő: »V ag y o n n a l a e g y b ý b l ý a a r a n n y a l í r o t t e s a z B o g l a r o k e z w s t e s m e g A r a n y a z o t r a ý t a.« — E tétel után, mely a biblia fényes kiállítását igen világosan írja le, önkéntelenül azon kérdés merül fel: ki ezen Mághy Pál, kinek clenodiumai között oly fényes kiállítású bibliát találunk a minőt sem Vitéz János, sem Janus Pannonius, sem Báthory Miklós, sem Várday István, sem Garázda Péter, sem Hasznos György, sem más XV-ik századi magyarországi gyűjtők könyvtárai nem birnak felmutatni? Továbbá: miként kerülhetett ily fényes codex egy olyan ember birtokába, kinek nevét a magyarországi középkori bibliophilek között hiába keressük? Ezen kérdésekre csak ugy nyerhetünk megnyugtató feleletet, ha e fényes biblia provenientiaját a Corvinában keressük, s Mághy Pálról, ki Nagy Iván szerint 1504-ben alnádor volt felteszzük, hogy azt azon időben szerezte meg, midőn Ulászló alatt a Corvinának legfényesebb példányait részint elajándékozták, részint áruba bocsátották. Hivatalos állása közel hozta őt s világhírű könyvtárhoz, melynek kincseit ekkor már európszerte keresték; valószínű tehát, hogy ezen bibliát maga számára ez időben szerezte meg. Ajándékul nyerte e ezt, vagy vásárolta, avagy más úton jutott hozzá? Nem tartozik a kérdéshez. A főkérdés az, hogy e bibliát Mághy Pál a Corvinából nyerte legyen, mert más hasonló fényes kiállítású s magyarországi provenientiajú könyvet az ez időbeli magyarországi gyűjtők könyvtárából nem ismerünk. Ezt az arannyal írt és ezüst boglárokkal ékesített codex bibliographiai álláspontja is igazolja. Ismeretes ugyanis a középkori bibliographiában, hogy az arannyal írott codexek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak, s egyes bibliophil fejedelmek, főpapok és főurak bőkezűségének köszönik létüket. Ez ízlés a görögöktől származott át a nyugatra, s arannyal írt görög codexek nagyobb számmal fordul-

nak elő mint más nyelvűek. De vannak latin nyelvűek is. Leginkább az ugynevezett szent könyvek azok, milyen a biblia, psalterium, breviarium és más imádságos könyvek, melyeket színezett pergamenen, arany vagy ezüst betűkkel állítottak ki.

Ily arany codexek az európai könyvtárakban csak kis számmal vannak, s mindenhol a legnagyobb féltékenységgel őriztetnek. Kiemeljük ezek közül a Nagy Károly-féle arany evangeliariumot, melyet a hírneves Godschalk a 8-ik században állított ki, s mely a párizsi könyvtárnak legfőbb dísze; továbbá az ugynevezett 'Evangelium Palatinum' című latin codexet a bécsi és a »Breviarium Ansaе Reginae« című ezüst codexet a bresciai könyvtárban. Midezen codexek könyvedvelő fejedelmek bőkezűségét hirdetik. Hazai középkori gyűjteményeinkből, a Corvinán kívül, ily arany codexet nem ismerünk. Az egyedüli ily természetű magyarországi példány, mely az escuriali királyi könyvtárban őriztetik s a tudományos világban mint »codex aureus quatuor evangeliorum« ismeretes, a Corvinából került oda. Fényes aranynyal van írva, egykorú bársony kötését ezüst kapesok ékesítik. Tartalmazza a négy evangéliumot. A második ily természetű hazai codex, a főt említett jegyzék szerint, volna a — Mághy Pálé. — Az ugrás oly szembeötlő, az ür Mátyás király és Mághy Pál között oly nagy, hogy nem tartjuk valószínűnek azt, miszerint az említett fényes bibliát, Mághy mint bibliophil megrendelte, vagy rendes körülmények közt megvásárolta volna; hanem az akkori magyarországi könyvtári viszonyok ismereténél fogva, fel kell tennünk azt, hogy e codexet a Corvinából szerezte meg. A codex kötése is emellett tanúskodik. Az ezüst és aranyozott boglárók a codex fényes kiállítású szövegének megfelelők, s vetélkednek Mátyás könyvtárának legfényesebb kötéseivel. Csak a wolfenbütteli »Psalterium« kötése fényesebb, melynek boritékán Mátyás király koronás címere igaz gyöngyökkel és rubinokkal volt kirakva, melyeknek helyét azonban most cseh üveg foglalja el. Ezen kívül fényesebb kötésű Corvin-codexet nem ismerünk. Vannak művészi kivitelű ezüst kapesok a Vitéz codexeken is, de a Mághy-biblia ezüst és aranyozott bogláraitól messze állanak. Más magángyűjtőnek pedig ez időben ily fényes codexei nem voltak. Mindezen okoknál fogva a Mághy-féle bibliát a Corvinának vindicáljuk. Mághy családja különben egész az Arpádkorig nyúlik fel. Mághy

Demeter, ki valószínűleg a mi Pálunknak édes atyja volt, 1468-ban a Szatmár megyei Császári helységben levő részbirtokot nyerte királyi adományban. Mághy Pál alnádornak négy gyermeke volt, Demeter, Sebestyén, György és Pál. Ezek közül kiemeljük Mághy Sebestyén latin költőt, ki Bolognában tanult és 1513-ban Janus Pannonius verseit — valószínűleg egy Corvin-codexből — adta ki, Szathmári György pécsi püspöknek ajánlva.

Végre megjegyezzük még azt is, hogy a fõntnevezett jegyzék eredetije e múzeumi könyvtárában õríztetik, a bekezdése és záradéka latin, a többi része tiszta magyar, és hogy Eötvös Antal íródeák Kovaszón írta. Azon körülmény, hogy a jegyzék tiszta magyar, és a biblia, csak mint biblia, a nyelv epitetonja nélkül van felsorolva, továbbá hogy Radvánszky munkájában egy 1580-i magyar jegyzékben egy másik biblia már mint »Bibliadeakwl« határozottan megkülönböztetve fordul elő, azon másik combinációra vezet bennünket: nem e volt a Mághy bibliája magyar codex, melynek nyelvét a jegyzék készítője azért nem tartotta szükségesnek különösen megjelölni, mert magyar volt; míg ellenben a másik bibliánál különösen ki van téve, hogy latin. És ha magyar volt, fényes kiállítása után itélve, kérjük nem a Bátori László bibliája rejlik-e alatta? E kérdésre felhívjuk tudósaink figyelmét.

— **A müncheni kir. könyvtár** egyik tudós tisztviselője, Keinsz Frigyes, a könyvtár 9071. számú XVI. századi kéziratában, mely a magyarországi szent Ferencz-rendre vonatkozó becses emlékeket, latin nyelven írva, tartalmaz, két magyar nyelvemléket fedezett föl a XVI. század első feléből. Az első III. Honorius pápa 1222-iki bullájának, melyben a szent Ferencz-rend szabályait megerősíti, magyar fordítása, ily czímmel: »Ez az my Regulánk megh erössetese, mely lott az ur Honorius papatul.« A másik a gyónásnál használatban levő feloldozási formula magyar fordítása. Mindkét nyelvemléket, latin fordítással, és érdekes bevezetéssel önálló füzetben bocsátotta közre, ily czím alatt: »Zwei alte ungarische Texte aus einer Handschrift der k. bayer. Hof- und Staatsbibliothek, herausgegeben von Friedrich Keinsz k. Bibliotheksekretär.«

— **Boynychich Ivánt**, ki a Nemzeti Múzeum Könyvtárában másfél éven át mint napi díjas volt alkalmazva, s ki a »Magyar Könyvszemle«, »Archeologiai Értesítő és Közlemények« című szaklapokban komoly tanulmányról tanúskodó értekezéseivel tünt fel, a horvát kormány a zágrábi Múzeum régészeti osztályához segédőrré nevezte ki. Négy év alatt ez már a hatodik fiatal író, ki a Nemzeti Múzeum könyvtárából más tudományos intézetnél állandó alkalmazást nyert.

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten továbbá kapható:

A besztercebányai egyházi emlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ívrét, 151 l. 7 szín- és könyom. képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

E munka irodalmunkn korszakalkotó, mely mind tartalmának gazdagságával mind kiállításának díszével ritkítja párját s a külföldön is méltó felüntetést kelt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén. jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stylszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő a egyházi emlékek stylszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadrét. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére. köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérpataky László.

Nyolczadrét. Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka feléleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harezot, úgy. hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be, a szerző megezáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált. minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégebbs okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536—1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569—1572. Levéltári kutatások alapján irta: Dr. Károlyi Árpád

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi es és kir. titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újabbkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszorgalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólag egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a nagyváradi békkével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e beces könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

Előfizetési felhívás

A MAGY. TUDOMÁNYOS AKADEMIA könyvkiadó-vállalatára.

A vállalat keretében oly eredeti és fordított munkák adatnak ki, a melyeknek megválasztatásában irodalmunk legszembetűnőbb hiányainak betöltése és a művelt közönség szükségei a főszempontok. A vállalat három különálló sorozatból áll, melyek: I. sorozat a **Történelem** (évenként 80 iv, ára 4 frt), II. sorozat: az **Irodalom** (évenként 60 iv 3 frton), III. sorozat: a **Jog- és államtudomány** (évenként 60 iv 3 frton) egész körét fogják átkarolni. Az aláírás egy sorozatra is elfogadatik, de három évre kötelező. A bekötési díjak, — kötetenként 40 kr. — külön számmittatnak föl. Mindeddig megjelentek angol díszkötésben :

A Történelmi sorozatban :

- Macaulay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Második, átnézett kiadás. Hat kötetben. (Teljes.)
Carlyle T. A francia forradalom. I. és II. kötet.
Curtius E. A görögök története. I. és II. kötet.
Hunfalvy Pál. Magyarország ethnographiája. Egy kötet. (Teljes.)

Az Irodalmi sorozatban :

- Göethe** lyrái költeményei. Két kötet egybekötve. (Teljes.) Elfogyott.
Nisard D. Tanulmányok a renaissance és a reformatió korából. Egy kötet. (Teljes.) Elfogyott.
Müller M. Ujabb felolvasásai a nyelvtudományról. Egy kötet.
Boissier. Cicero és barátjai. Egy kötet. Angol díszköt. (Teljes.)
Lewes. A philosophia története. Thalestól Comteig. 3 kötetben. (Teljes.)
Nisard. A francia irodalom története. I-ső kötet.
Arany János : Próza munkái. Egy kötet. (Teljes.)

A Jog- és Államtudományi sorozatban :

- Bluntschli J. C.** Az általános államjog és a politika története a tizenhatodik század óta a jelenkorig. Két kötetben. (Teljes.) Elfogyott.
Gneist R. A jogi állam. Egy kötet. (Teljes.)
Maine Sumner H. A jog őskora, összeköttetése a társadalom alakulásának történetével, s viszonya az ujkori eszmékhez. Egy kötet. (Teljes.)
Todd. Az angol parlamenti kormányrendszer fejlődése és állása. Három kötetben. (Teljes.)
Carrara. A büntetőjog tudományos programja. Két kötetben. (Teljes.)
Pauler T. Adalékok a magyar jogtudomány történetéhez. Egy kötet. (Teljes.)
Leroy-Beaulieu. Pénzügytan. I. II. kötet.

 Részletes programok kívánatra bérmentve küldetnek meg. Megrendelések címezendők :

A M. T. Akadémia könyvkiadó-hivatalához
Budapesten, az Akadémia épületében.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1879.

A Magyar Könyvszemle legközelebbi kettős füzete f. é. október végén fog megjelenni.

A HARMADIK FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Fraknói Vilmos: Andreas Pannonius	113—118.
Szabó Károly: Régi Magyar könyvészeti adalékok	119—125.
» » Észrevételek a »Régi Magyar Könyvtár«-amhoz közlött adalékokra	125—133.
Csontos János: Adalék a magyarországi XIV—XV. századi könyvmásolók és betűfestők történetéhez	134—149.
Dr. Ballagi Aladár: Felvidéki könyvtárúvartatok	150—156.
Densusianu Miklós: Ritka román biblia a m. nemzeti muzeum könyvtárában	157—158.
Némethy Lajos: Budapest bibliographiája	159—161.
Vegyes közlemények	162—168.
A magyar irodalom 1879-ben	XLI.
Hazai nem magyar irodalom	L.
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	LIII.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen tέρre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második és harmadik folyam a rendes évi áron még kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

ANDREAS PANNONIUS.

— Fraknói Vilmostól. —

I.

Az elmúlt esztendőben alkalmam volt Andreas Pannoniusnak a modenai Este-könyvtárban őrzött kéziratát áttanulmányozni és a Könyv-Szemle 1878 ik évi folyamának 140—144 lapjain részletesen megismertetni.

Két munkát foglal magában, melyeket a szerző Hercules ferrarai hercegnek ajánl. Az elsőnek nincs címe. Tartalma túlnyomó részben — 44 fejezet közül 39-ben — azon erényeket fejtegeti, melyeket a fejedelmeknek bírni szükséges.

A második munka »Libellus super discessu Domini Borsii ducis« címet visel, és Borso hercegnek (1473-ban bekövetkezett) kimúlta alkalmából, az emberi lélekről, a halálról, az üdvözültekről, kárkozottakról és a purgatoriumról közöl elmékedéseket, 24 fejezetben.

A szerző személye felől ezen kéziratból csak annyit tudunk meg, hogy a kartausi szerzet tagja és magyarországi származású volt.

De ez nem volt szellemének egyetlen terméke.

Montfaucon — a tudós francia benediktinus — »Bibliotheca Bibliothecarum« című munkájából — mely az európai nagy könyvtárak kézíratainak jegyzékét nyújtja, nyomára jöttünk, hogy a vatikáni könyvtár is őrzi Andreas Pannonius egy munkáját, mely a lajstromban ily cím alatt található:

»De regiis virtutibus ad Mathiam Hungariae Regem.«

Mintogy a ferrarai kéziratnak lemásoltatását eszközöltem, oly célból, hogy egykor közrebocsássam, azon alkalommal, mikor Dr. Abel Jenő, jeles philologusunk, Rómába utazott, fölkértem őt, hogy a Montfaucon által említett kéziratot kutassa föl és másoltassa le.

Ezen óhajtásomat néhány hónap előtt szives volt teljesíteni ; sőt hogy teljesen correct szöveget nyerjünk, a másolatnak az eredetivel való összehasonlítását is magára vállalá.

Elöttem fekszik tehát most a teljes munka. Érintett czimét a könyvtár catalogusának szerkesztőitől vette. A szerző nem adott neki czímet.

Mátyás királyhoz intézett ajánló-levéllal kezdődik, melynek élén a szerző magát a Ferrara közelében fennálló szent Kristófról címzett kartausi zárda vicariusának czímezi, míg a munka végén, szintén Mátyás királyhoz intézett leveléből kitünik, hogy ugyanazon zárdában 1467. szeptember első napján fejezte be munkájának írását.

Ezen zársorokban, midőn Istent kéri, engedje, hogy az örök boldogság hazájában Mátyás királyt viszontláthassa, megjegyzi, hogy még a jelen életben is óhajtana vele találkozni, a kit mint csecsemőt Kolozsvárt látott, mikor megkereszteltetett. A miből tudjuk, hogy András atya egy ideig Erdélyben is élt.

Kiváló képzettségéről, az egyházi és profán tudományok terén, valamint arról, hogy a humanismus fuvalmai az ő szellemét is áthatották, munkái tanúskodnak.

Hogy Olaszországban tisztelt és ünnepelt férfiú volt, mutatja az, hogy Candianus Bolanus, velencei tudós patricius egyik munkáját (Libellus super principium genesis) 1466-ban Andrásunknak dedicalta.*

Áttérve Andreas Pannonius R ó m á b a n őrzött kézirati munkájára, ennek megírásánál azon czél lebegett előtte, hogy Mátyás királylyal azon érenyeket ismertesse meg, melyeket a fejedelmeknek bírni kell, és őt azok elsajátítására, valamint az »utolsó dolgok«-ról való elmélkedésre buzdítsa.

Ezen föladat azonos vala azzal, melyet akkor tűzött ki magának, mikor több esztendővel később a ferrarai kéziratot szerkesztette. A Mátyás királyhoz intézett munkának 37 fejezete közül 20 oly tárgyakkal foglalkozik, melyek a Hercules herceghez intézett munkában is föl vannak dolgozva. De bár a későbbi dolgozatban fölhasználta az előbbinek eszméit, gondolatmenetét, gyakran változtatás nélkül átvette egyes részeit; a két munka

* A velencei szent Márk könyvtárban őriztetik.

összevágó fejezetei mind terjedelemre mind tartalomra jelentékeny különbségeket is mutatnak.

A vallási tartalom mellett a munka számos történelmi érdekű részletet tartalmaz.

Az előszóban hosszasan időz Hunyady János dicső tulajdonainak és nagy tetteinek ismertetésénél. Többi között megemlíti, hogy nándorfehérvári diadalát és rövid idő múlva bekövetkező halálát egy kartauzi szerzetes * előre megjövendelte. Azután áttér Mátyás király jellemzésére.

A XXIV. fejezet után, mely az igazságosság erényét dicsőíti, két fejezet jő, melyek a megelőzők- és következőkkel semmi összefüggésben nincsenek. Ezekben Vitéz János esztergomi érseket és Várdai István** kalocsai érseket magasztalja.

A munka végén ismét több magyar főpapról szól. Az első Benedek boszniai püspök, kit mint jeles szónokot mutat be. »Hic enim et egregiam quandam ac preclaram indolem ad dicendum habet. Quippe qui non solum morum claritate, verum etiam quodam motu ornatissimo corporis et ipso habitu atque forma ac doctrina preclarum se semper demonstravit. Tantus est enim verborum eius cursus et sic euolat oratio, ut vis eius fere omnium excitare posset spiritum . . .«

Hasonlóképen a pécsi püspök, Janus Pannonius, ékesszólásáról is magasztaló kifejezésekkel szól. »Eius namque eloquentia non solum latine, verum etiam grece admirabilis, et quasi physionomia de eius ore sapientia egreditur. Vox enim eius dulcis et sonora, et quasi organum diuersarum melodiarum. . . .«

Nicolaus Niotoldi (hihetőleg Nújtódi Miklós) knini püspöknek pedig sokoldalú tudományosságát emeli ki.

Továbbá föl hívja Mátyás király figyelmét három főrangú ifjura, kik Ferrarában tanúlnak: Ezek Vingárti László a király rokona, Palóczy Zsigmond és Perényi Miklós,

* Figyelemre méltó a megjegyzés, a mit e helyen tesz: »sacri ordinis kartausiensis . . . lingua vulgari pannonicorum nemabarath vocitatus.

** »Stephanus de Kysvaradgia« írja nevét a kartauzi szerzetes.

kik »operosissime atque excellentissime tam grecis quam latinis litteris operam dant.«

Végül »Magistrum Marchum clarum Philosophum« ajánlja a király kegyeibe. Ez által küldi néki jelen munkáját is.

Ezen adat a Mátyás király udvarában egybegyűlt tudósok körének egy eddig ismeretlen tagját mutatja be. Sajnos, hogy semmit sem tudunk róla. Az irodalomtörténeti munkákban névével sem találkozunk.

II.

Hátra van még a kézirat bibliographiai leírása.

A XV. századbéli kártya-kézirat 107 levélből áll, melyeknek magassága 21, szélessége 14 centim. Mindenik oldal 25 sort tartalmaz. A fejezetek czimei vörös téntával vannak írva.

Minden fejezet élénk színű, díszes initialissal kezdődik. A 60b levélen az A kezdőbetű a többinél nagyobb, lapszéldiszítványekkel van körülvéve, és belsejében miniature-kép van, mely arany trónon ülő, zöld tógába s vörös tunicába öltözött Justitiát ábrázol, szokott jelvényeivel: a kivont karddal és a mérleggel.

Fényesen van kiállítva a címlap, melynek mind a négy oldalát ékes lapszéldiszítványok, sokszínű virágok és levelek, futják körül. A jobboldali lapszálen két medaillon látható. A felsőben zöld ruhába öltöztetett angyal kezében koronát tart. Az alsóban szelid, nemes arcú kartauzi szerzetes áll, kezében vörös bőrbe kötött könyvet tartva; ez nem lehet más, mint a könyv szerzője, kinek így hihetőleg hű arczképét is birjuk.

Az alsó lapszél közepére, a szokásos koszorú által környezve, a címerpajzs van elhelyezve, melyet bibornoki kalap főd. A címer felső arany mezejében fekete sas, az alsó kék mezőben arany sugarakkal körülvett arc van helyezve; talán a nap. Kinek czimere ez, nem tudjuk meghatározni.

A dedicatio első S betűjének belseje karszékben ülő királyi alakot tüntet föl: ruhája vörös, arany csillagokkal behintve, harisnyái ibolyaszínűek, fekete czipői arannyal vannak szegélyezve; jobbjában kormánypálczát tart. Ezen alak kétségkívül Mátyás királyt akarja jelképezni, de a miniator egészen képzelete szerint, olasz fejedelmi alakot festett.

Miként a miniaturek, úgy az irás is olasz kéz műve. Alig szenved kétséget, hogy a kézirat Ferrarában készült. Azonban vajjon ez az a példány, melyet a szerző Mátyásnak küldött? és ha igen, mikép jutott azon bibornoknak, kinek czimerét viseli, birtokába? oly kérdések, melyekre nem válaszolhatunk.

Végül adjuk a kézirat egyes fejezeteinek czimeit.

Az 1^a levélen kezdődik a dedicatio: »Serenissimo Principi Domino Domino Mathie Hungarie, Dalmachie, Croachie Regi Supremo, Frater Andreas Pannonius sacri ordinis Kartusiensis monachus vicariusque Monasterii Beati Christofori iuxta Ferrariam eiusdem ordinis, salutem semper optat, et post hanc vallem lacrimarum eternam felicitatem in celestibus.«

(I.) 6^a levél. Quales virtutes reges habere debeant. Et quod prima virtus regum sit fides. (A ferrarai kéziratban az V—IX. fejezetek szintén a hitről szólnak; de tartalmuk eltérő.)

(II.) 15^a l. De infidelitate.

(III.) 19^a l. De secunda virtute theologica que est spes.

(Tartalma nagy részben azonos a f. k. X. fejezetével.)

(IV.) 21^b l. Sequitur de tertia virtute theologica que est caritas.

(Lényegileg azonos a f. k. XI. fejezetével.)

(V.) 25^a l. Sequitur de quatuor virtutibus cardinalibus.

(A f. k. megfelelő XII. fejezete eltérő és sokkal bővebb.)

(VI.) 25^b l. De prudentia.

(VII.) 27^a l. De temperentia.

(Részben egyez a f. k. XIV. fejezetével.)

(VIII.) 29^b l. De ebrietate.

(Részben egyez a f. k. XV. fejezetével. A r. k. bővebb.)

(IX.) 32^b l. De luxuria.

(Részben egyez a f. k. XVI. fejezetével.)

(X.) 34^a l. De uxore.

(Részben egyez a f. k. XVII. fejezetével.)

(XI.) 34^b l. De castitate.

(Részben egyez a f. k. XVIII. fejezetével. Ez sokkal bővebb.)

(XII.) 35^b l. De laudibus Borsii ducis

(XIII.) 36^a l. De liberalitate.

(Részben egyez a f. k. XIX. fejezetével.)

(XIV.) 37^b l. De veritate.

(Úgy szólván teljesen egyez a f. k. XX. fejezetével.)

- (XV.) 38a l. De fortitudine.
(Részben egyez a f. k. XXI. XXII. fejezeteivel.)
- (XVI.) 40b l. De bellis.
- (XVII.) 50a l. Quare Christiani traduntur in manus paganorum.
(Részben megegyez a f. k. XXXI. fejezetével.)
- (XVIII.) 55a l. De dotibus summi ducis bellorum.
(Részben megegyez a f. k. XXIV. fejezetével.)
- (XIX.) 56b l. De magnanimitate que pertinet maxime ad Regem et ad summum ducem bellorum. Et est pars fortitudinis.
(Részben megegyez a f. k. XXV. fejezetével.)
- (XX.) 57b l. De mansuetudine et clementia.
(Részben megegyez a f. k. XXVI. fejezetével.)
- (XXI.) 60b l. De iustitia de qua in quarto loco sue Maiestati dicere promisi.
(Részben megegyez a f. k. XXXVII. fejezetével.)
- (XXII.) 65b l. De rapina.
(Részben megegyez a f. k. XIV. fejezetével.)
- (XXIII.) 67b l. De Judicibus.
(Részben megegyez a f. k. XV. fejezetével.)
- (XXIV.) 69b l. Brevis epilogus de virtute iustitie.
- (XXV.) 71a l. De veris laudibus Reverendissimi domini domini Johannis Archiepiscopi Strigoniensis.
- (XXVI.) 71b l. De veris laudibus Reverendissimi domini domini Stephani de Kysvaradgia Archiepiscopi Colocensis.
- (XXVII.) 71b l. De pace.
(Részben megegyez a f. k. XLII. fejezetével.)
- (XXVIII.) 73b l. De meditatione Regis.
- (XXIX.) 75b l. De meditatione mortis.
- (XXX.) 82a l. De iudicio novissimo.
- (XXXI.) 85a l. De adventu Antichristi.
- (XXXII.) De igne, que praeceget iudicium.
- (XXXIII.) 91a l. De Resurrectione generali.
- (XXXIV.) 92b l. De adventu Christi ad iudicium.
- (XXXV.) 95b l. De inferno et de dampnatis et penis eorum.
- (XXXVI.) 98b l. De renovatione mundi.
- (XXXVIII.) 100a l. De beatitudine Sanctorum.

RÉGI MAGYAR KÖNYVÉSZETI ADALÉKOK.

Közli: Szabó Károly.

— II-dik közlemény. —

E folyóirat mult évi folyamának 313—319. lapjain ismerttem azon régi magyar nyomtatványokat, melyeket a mult év második felében tett utazásaimban fedeztem fel, s akkor már csaknem teljesen kinyomtatott »Régi Magyar-Könyvtár«-amba nem igtathattam be; most közlöm azon néhány régi magyar nyomtatvány leírását, melyeket a közelebbi hónapok előtt vagy teljességgel nem ismertem, vagy munkámban teljes czimmással, kellő könyvészeti pontossággal le nem írhattam, vagy irodalmunkban eddig hibásan ismertetve találtam.

1. (135.) *Dicta Graeciae Sapientum*, interprete Erasmo Roterodamo. Item Mimi Publani. Nunc recenter Latino, Ungarico et Germanico idiomate tradita. Cibinii, Excudebat Ioannes Fabricius. 1598. 12r. 73 lap.

Ajánlja latinúl Fabricius János szebeni nyomdász, ki, mint maga mondja, ezen könyvecskének kezébe akadt latin-magyar példányát jónak látta a mellékelt német fordítással a tanuló ifjúság javára újra kiadni, Lupinus Péter szebeni senatornak és Szerdahely szék királybirájának.

Első latin-magyar kiadása: Debreczen. 1591.

Ezen előbb ismeretlen kiadás leírását adom Trausch után, *Schriftsteller-Lexicon* I. Bd. Kronstadt. 1868. 287. l., ki elmulasztotta följegyezni, hogy az általa ismertetett példány hol létezik. ✕

2. (136.) *Kalendarium* 1618-ra. Keresztúr. 8r.

A második részt, a *Prognosticont*, ajánlja Thurzó Szaniszlónak, Szepes vármegye örökös főispánjának, Sempte, Galgócz, Bajmócz, Temetvény és Richnó várak örökös urának, király komornyikjának és tanácsának, »Kereszturat Sz. Lukats Evangelista napian, Anno 1617.« Farkas Imre könyvnyomtató.

Czimlaptalan csonka példánya a háromszéki Cserey-Muzeumban.

3. (137.) Siderius János. (Catechismus, Az az: Rövid Kérdések es Feleletek által való Tanítás. Az Keresztyeni Hitnek fő Agazatirol. Siderius Ianos) Tarczali Praedikator által irattatott. Debreczenben, Nyomtatta Rheda Peter. 1624. Esztend. 12r.

Néhány levélből álló töredéke, a czimlevél alsó felével együtt, a háromszéki Cserey-Muzeumban.

4. (138.) Horhi Miklós. Liber Apiaster Opus tam Vtile, quam necessarium, Cum experiētiis rebusque probatis Nicolai Horhi Apiastri Principalis Waradiensis. Excudebat Varadini Abrahamus Szentzi. Anno Domini 1645. Méhész Könyvetske, Meljben egészen le iratik a Méhek körül való dajkalkodásnak igaz módgya és hasznos mestersége. Melljet a Tekéntetes és Méltóságos Fejedelemnek, az öreg és iffiu Rákótzai Györgynek Fő Méhész Mestere Horhi Miklós, mint rend szerint való hivatalát egész életének foljásában Nagj Váradon laktában tisztii szerint 37 esztendeig követett.

Emliti e magyar méhész könyvecskét, melynek egy nyomtatott példányát sem ismerjük, Grossinger, Historia Physica Regni Hungariae. Tom. IV. Posonii. 51. l., ki azonban a szerző nevét hibásan írja »Horebus, alias Nicolaus Hortai«-nak, a könyv megjelenését pedig még hibásabban teszi Váradra, 1636-ra, minthogy Váradon Szenczi Kertész Ábrahám nyomdája csak 1640-ben kezdett működni. — Grossinger után vette föl e könyvet Várad. 1636-ra Sándor István, Magyar könyvesház 28. l. ily czim alatt: »Tractatus de Apibus. Irta Grossinger szerint Horti Miklós.« — Én Grossinger és Sándor István ezen adatát, melyet mind a szerző nevére mind a megjelenési évre nézve kétségtelenül hibásnak is mertem föl, munkámba fölvenni óvakodtam. Ismertem ugyanis egy XVII. századi magyar méhészeti könyvecskét, mely újabb kori kéziratban megvan az erd. Muzeumban, ily czim alatt: »A' Római Nagy Péter' Méhekről irtt munkája, mellyet a Lengyel Király' parantsolatjából irtt-vólt, és a' Bényei pusztá templom' kő-falában talált-meg Nagy András az 1629-dik Esztendőben és ugyan az Öreg Rákótzai György Fejedelem' mé-

heire vigyázó H o r k i M i k l ó s nak Méhekről való Experienciája. « 4r. 28 lap. Itt a magyar méhész szerző nevét Grossinger és Sándor István adatától ismét eltérőleg találtam, magát azonban az ő dolgozatát az állítólag 1629-ben a bényei puszta templomban talált méhészeti könyvtől megkülönböztetve e kéziratban híjában kerestem. Mind ezek után méltán kételkedhettem, vajon a kétes nevű szerző magyar méhészeti könyvecskéje a XVII-dik században Váradon nyomtatásban valósággal megjelent é? — Munkám megjelenése után Szilágyi István barátom volt szives útba igazítani, ki értesített, hogy ezelőtt egy pár évvel jutott birtokába az eddig nyomtatásban nem ismert könyvecskének mult századi másolata, melynek latin-magyar czimét föntebb közöltem, 4-rétben 5 levelen, végén e colophonnal: »Ez Méhes könyvetskét irta barátjának, jó Vrának Boér Mátyásnak, jó akarójának, melljnek hogj mindenben hasznával élhessen P. Dobaj János ezt kívánja szivesen. Anno 1726. Die 2-da Martij. In Bürkös m. p.« — Meggyőződtem e közleményből, hogy a szerző eddig előttem kétes neve nem Hortai, vagy Horki, hanem Horhi Miklós, s hogy e méhész könyvecske a Dobai János által hiven másolt latin czim szerint Váradon 1645-ben jelent meg; azon azonban még folyvást kételkedem, hogy a Dobai János által adott magyar czim a Szenczi Kertész Abraham váradi 1645-diki kiadásában azon szavakkal volna olvasható. S minthogy sem az erd. Muzeum említett kéziratából, sem a Szilágyi István birtokában Máramaros-Szigeten lévő 1726-diki másolatból, vagy is inkább kivonatból, ez első magyar méhészeti nyomtatott kézikönyv valódi szövegét nem ismerhetjük, igen óhajthatjuk, hogy valamely szerencsés fölfedezés napfényre hozná Horhi Miklós Liber Apiaster-ének nyomtatott példányát, melynek léteztén többé nem kételkedhetünk.

✓ 5. (139.) P a d u a i S z e n t A n t a l S z o l o s m a i a E l e t e n e k És Csuda Tételeinek Rövid Sommaban foglaltatott leírásával, sok szép imádságokkal és Soltárokkal ugyanazon Sz. Antalhoz, és a Boldogságos Szűz Mariához. Mellyet Deakbul Magyarra fordítatot és maga kölcségen ki-nyomatott Az Tekintetes és Nagyságos Groff Erdődy Eva Susanna Aszonytul, Tekintetes Nagyságos Lippay János Kedves Hazas Társatul Ajálván ugyan ezen kis könyvecskét az Szombati Kalástromban levő Apacza Aszo-

nyoknak. Nyomtatott Nagy-Szombatban az Academia bötűkkel Schneckenhaus Menyhárt Venczeszló által 1662. 12r. 253 lap. — Elül: cziml., előljáró beszéd 4 sztan lev.

Első, eddig ismeretlen kiadás. — 2-dik kiadás: Kassa. év n. (1673. körül), — 3. N. Szombat. 1675. — 4. Kassa. 1684. — 5. Nagy-Szombat. 1703.

Egyetlen példány Lontón, a Rakovszky család hitbizományi könyvtárában. — Leírását adom Rakovszky István ő méltósága Pozsonyból 1879. május 7-ről hozzám intézett becses levele szerint.

6. (140.) Balassa Bálint. Az Nehai Tekintetes és Nágos Vitez Vrnak. Gyarmati Balassa Balintnak Istenes. Eneki Most újonnan sok kedves Enekekkel, Pecseli K. Imrenek istenes Enekivel meg-bővítettet. Kassan, Severina özvegynénél, 1665-ben. Kis 12r.

Ezen kiadásban, melyet a már 1660 előtt megjelent váradi negyedik kiadás után legalább is ötödiknek számíthatunk, éppen úgy mint az ennél régibb, XVII. századi bártfai kiadásban, Balassa és Rimai énekei vegyesen vannak közölve »Balassa Balintnak Istenes Eneki« homlokirattal; már az O iv lapjai fölött azonban „Istenes Enekek“ homlokirat áll, s ettől fogva végig Péczeli Király Imre s mások énekei olvashatók.

Az olvasóhoz irt érdekes előbeszédet, mely 4 levelet foglal el, irta »Solvikogram Pannonius.«

Ezen előbb ismeretlen kassai kiadás egyetlen csonka példánya röviden ismertette volt ugyan már Magyar Könyvszemle, 1878. 336. l., de minthogy ott elnézésből a nyomtatási hely és évszám »Kassán, Severina özvegynénél. 1655-ben. 32-rét« első pillanatra fölismerhetőleg hibásan volt adva; mert Kassán még 1663-ban Severinus Markus nyomtatott, és így özvegye 1655-ben a nyomdát nem bírhatta: hogy a valóságról meggyőződhessem, fölkértem Pauer János sz.-fehérvári püspök ő méltóságát a birtokában lévő egyetlen példány hozzám küldésére, s az ő lekötelező szívessege folytán van szerencsém a czimmást betűhíven közleni.

Az említett csonka példány, melyben szerencsére az A iv (a czimlap, előszó, Elogia Valentini Balassa s a szöveg 1—6 lapja) ép, a H iv is teljes, de ezeken kívül csak a B, C, D, E,

I, O, Q, R iverk vannak meg több vagy kevesebb levél hijával, a 394. lappal szakad meg.

7. (141.) (Isten eleibe föl-bocsátando Ahitatos Imadsagok). Kassán. 1665. Kis 12r. 163 lap. — Végül: Index 5 szltan lap (hateljes).

Valamint Balassa Bálint Énekeinek bártfai XVII. századi régibb kiadásában, ugy a legközelebb leirt kassai 1665-diki kiadásban is, ezen imádságok, melyek czimét a bártfai kiadás szerint adom, Balassa, Rimai és Péczeli Király Imre énekeivel együtt nyomtatva, bár külön czimlappal, külön ivjeggyel s külön lapszámozva, de együtt s egy kötetben jelentek meg és maradtak fön.

Egyetlen csonka példánya, melyből csak az utolsó iv (G 1—12), 145—163 lap és az Index van meg, Balassa Énekei kassai 1665-diki kiadásának csonka példányával együtt, megvan Pauer János székes-fehérvári püspök könyvtárában.

8. (142.) Jaklin Balázs. Az Orök Dűcsőségre nyugosztoló áalom által Tűlünk el vált, de dicséretes cselekedetinek emlékezetiben velünk élő Méltóságos es Nagyságos Groff Szent Mihályi Czobor Adam Fölséges Romai Császár és Magyar Király hadi Generalissa, Tanácsa, Komornikja, Királyi aiton állónak feő Mestere Nyugodalma: Mellyet a Halotti tisztességek között élő Nyelvel magyarázott Tekéntetes es Nagyságos Jaklin Balas Nitray Püspök; azon vármegyének örökös feő Ispánnya, Fölséges Romai Császár es Magyar Király tanácsa, és Uduari Cancellariussa. Holiczban die 11. Februarij 1692. Nyomtatott Bécshben Voigt Leopold által. 4r. A — D1 = 3¹/₄ iv = 13 szltan levél.

Eddig egyetlen ismert példánya Szilágyi Istvánnál Máramaros-Szigeten. — E példányt ezelött több mint tíz évvel láttam és leczimeztem: de mivel e czimmásom néhány másal együtt elveszett, e nyomtatvány rövid czimét munkámban 1418. sz alatt csak Sándor István után vehettem föl. Könyvészeti leírását most Szilágyi István baráti szivességéből közölhetem.

X 9. (143.) Lelki Fegyverház Melyben Minden féle lelki, és testi ellenség meggyözzésére erős fegyver készetetet A Tekéntetes Es Nagyságos Melczer Anna ö Nagysága Költségével, minden hiv,

és Isteni szeretettel buzgó leleknek örömeire egybe szedetet. Nagy Szombatban pedig ugyan másodszer Nyomatot, az Academiai bőtükkal Friedl Adam által M. DC. XCIII. Esztendőben. 4r. 206 lap. — Elül: cziml., ajánlás 2 sztlan lev.

Ajánlva van Melcer Annának, Szentiványi László nejének. Első kiadása ismeretlen.

E munka rövid czimét, a lontói Rakovszky-könyvtár catalogusának bizonyosan hibás adata szerint, munkámban 1568. sz. alatt Nagy Szombat. 1700-ra vettem föl. — Egyetlen példánya Lontón a Rakovszky család ktárában.

✕ 10. (144.) A Szent Haromsag Olvasojarul. Imádság Szükségérül, és modgyárul. Az körösztyenyeknek ahitatosagok öregbitésére. Ki adot kiseded könyvecske. Nyomtatott Nagy Szombatban az Academia Bőtükkal Friedl János által 1693. 12r. 60 levél. — Elül: cziml., ajánlás és előljáró beszéd 8 sztlan levél.

Ajánlva van Széchényi György esztergomi érseknek.

Egyetlen példány Lontón, a Rakovszky család ktárában. —

✕ 11. (145.) Paduai Szent Antal Solosmaia Es Congregációjának Regulái, Rendi és bucsui; Csuda-tételeinek rövid Summában foglaltatott le-irássával. Mellyet Szent Ferencz Szerzetin lévő Idvözitönk Provinciájja Gyöngyösön az Boldog Aszony látogatása Templomában 1673 esztendőben kezdett a Tizedik Kelemen Pápa engedelméből és javallásából Ki nyomtatott. Horvátti János Jász Berini Plebánus azon Szent Antal Óltárának Fundátora és Congregációjának promotora költségén. Emlékezzél meg Vram a te Gyülekezetedről, mellyet birtal eleitől fogva. Psal. 37. Cassan, Ericus Erich, 12r. 192 lap.

Első kiadása: Kassa. 1662. — 2, Ezen év nélkül de valószínűleg 1673-ben megjelent kiadás. — 3, N.-Szombat 1675. — 4, Kassa. 1684. — 5, N.-Szombat. 1703.

Ezen kiadás teljes példányát láttam a körmőczi franc. zárda ktárában, de minthogy ottani rövid időzésem alatt teljes czimmás vételére nem érkeztem, e könyv czimét munkámban 1583. sz. alatt csak röviden adhattam. Leírását most adom azon hasonlóan ép példány után, mely Lontón a Rakovszky család ktárában van. †

12. (146.) Régi Uri Méltósággal fénlő, Az Ellenkező dolgok között Meg-próbáltatott Bátor Elmének Győzedelmessége. Mellyet, Nemzetének s édes Hazájának sok változási között való Állhatatosságában, Nagyságos Uri Származásában, Uri Házának bölts Igazgatásában, Nemes Erdély Országának terhes Gubernálásában, és végre emlekezetes Halálában, mint világos példában, mindeneknek látni 's tudni hagyott, A' Méltóságos Gróf Ur, Losonczy Bánffy György Urunk ö Nagysága; A' Felsőleges Római Császár Koronás Királyunknak és Kegyelmes Urunknak ö Felsőségének, belső Tanács Ur hive; és Erdély Országábã lévõ Guberniumának Gubernátora; Nemes Kolos és Doboka Vármegyéknek Fõ Ispánnya; Kolosvár Városának Fõ Kapitánnya; a' Reformáta Ekklésiáknak és Schóláknak nagy Oszlopa 's Táplálója. 4r. A — D 2 = 3 1/2 iv = 14 sztlan lev.

Colophon: »Kolosváratt, Nyomtatta Telegdi Pap Sámuel, 1709. Esztendõben.«

Ezen magyar gyászverseket, melyek együtt nyomtatva s egy kötetben jelentek meg a Szathmár-Némethi Sámuel kolosvári ref. tanár által gr. Bánfi György halálára irt s »Lucerna Provinciae Transsylvanicae extincta« czim alatt kiadott latin életrajzzal és gyászversekkel, kiadta »A' Nagy Enyedi Collegiom.«

Erd. Muz. — Szászvárosi ref. gymm.

ÉSZREVÉTELEK A „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR“-AMHOZ KÖZLÖTT ADALÉKOKRA.

A »Magyar Könyvszemle« folyó évi első füzeté becses adalékokat tett közzé »Régi Magyar Könyvtár«-amhoz, a) a magyar nemz. múzeum könyvtárából, b) id. Szinnyei Józseftől a budapesti m. k. egyetemi könyvtárból, s ezeken kívül c) megjegyzéseket közölt munkám néhány adatára Dr. Kiss Árontól.

Ezen közlemények, az ezen folyóirat múlt évi folyamának utolsó füzetében a Fraknoi Vilmos által és általam közzétett

adalékokkal együtt, 133-ra szaporították azon régi nyomtatványok számát, melyeket vagy teljességgel nem ismertem, vagy csonka példányokat látván, csak hiányosan írhattam le, vagy csak régibb írók leírása után vehettem föl.

Nem lehet senki, ki munkám hiányainak pótlásán, tévedéseim helyreigazításán, eddig ismeretlen régi magyar nyomtatványok fölfedezésén, és így nemzeti irodalmunk ismeretének terjedésén nálam őszintébben örvendhetne; hiszen a legujabban napfényre jött adatok legnagyobb része, ha nem is egyenesen az én munkám és fáradságom által, közvetve kézikönyvem megjelenése következtében látott világot: de éppen ezért azt hiszem, hogy az illetők legkevésbé sem fogják fölszólalásomat annak tulajdonítani, hogy fölfedezési érdemöket kisebbitni akarnám, ha az általam nem ismertekül fölhozott régi magyar nyomtatványok számát néhánynyal megapasztom, kimutatva, hogy ez új adalékok közül néhányat munkámban teljesen leirtam, néhány csonka példány tévesen van eddig ismeretlen gyanánt fölvéve, s néhányra nézve, melyeknek szövege csak nem egészen latin, melyeket munkámban önkényt mellőztem, nagyon is kétséges, vajjon a magyar nyelvű nyomtatványok közt helyet foglalhatnak-e?*)

Veszem elsőben a m. nemz. múzeumi könyvtár adalékait.

Az 59. sz. alatt áll: *Pathai István*, Az Sacramentomokról. H. n. 1593. — Valamint az 1592-diki valódi kiadást munkámban 266. sz. alatt, ugy ezen 1593-diki átkiadást, melyben csak a cím lap volt újra nyomtatva, 276. sz. a. bőven leirtam, s mind két kiadásnak a m. n. múzeumban lévő példányait is fölemlitettem.

61. sz. alatt H. n. 1620-ra van fölhozva »Minden esztendőre szolgáló örök *Calendarium* és az *Cisio Janus Magyarol.* 8-r. 8 sztlan levél«. — Ez nem önálló nyomtatvány, hanem *Szenczi Molnár Albert* Heidelbergben 1621-ben megjelent *Imád-*

*) Nézetem szerint a »Régi Magyar Könyvtár«-ban vagy csak azon nyomtatványok foglalhatnak helyet, melyeknek egész tartalma magyar; vagy mindazok, a melyeknek tartalma akár csak részben is magyar. A »Régi Magyar Könyvtár« nagyérdemű szerkesztője az utóbbi nézetet fogadta el, mert a szótárakat és »*Formulae puerilium colloquiorum*« című latin-német-magyar iskolai kézikönyveket is fölvette. Ennek következtében a magyar nyelvű magyarázó szöveggel bíró nyelvtani munkák sem mellőzendők.

ságos Könyvecskéjének előzményei közt volt kiadva. Munkámban, e könyv leírását adva, az 514. sz. a. e melléklet pontos címét közöltem, a m. n. múzeum címlaptalan példányát is megemlítve.

62. sz. a. áll: Alstedius, Rudimenta lingvae Latinae. Albae Juliae. 1640. — Ezt, mint latin nyelvű munkát, melyben csak elvétve fordulnak elő egyes magyar szavak, magyar nyomtatványnak nem vehettem föl.

65. sz. a. munkámhoz új adalékul van leírva »Sz. Molnár Albert Soltára. Amsterdám. 1645. 8r. 107. lap.« — Ezt a kiadást, mely az amsterdami 1645-iki bibliával együtt nyomtatva s egy kötetben jelent meg, munkámban a 766. sz. a. azon biblia leírásával együtt ismertettem, a m. n. múzeum példányát is említve.*) — Megjegyzem még, hogy e kiadásban a Soltárok 105 számozott és 2 szatlan lapra terjednek, erre egy üres lap következik s a 109—150 lapon Catechismus, könyörgések stb. állanak.

69. sz. a. Komáromi Csipkés György. Hungaria Illustrata. Utrecht. 1655. van leírva. — E latin nyelven írt magyar nyelvtant, melynek újabb lenyomatát a Corpus Grammaticorum Lingvae Hungaricae-ban Toldy Ferencz éppen az erd. múzeum példányából közölte, minthogy benne egyes magyar szavak és mondatok csak példakül vannak fölhozva, munkámban mellőztem, valamint ugyanezen elvből hagytam ki Pereszlényi Pál, Kövesdi Pál, Tótfalusi Kis Miklós és ifj. Csécsi János latinul írt magyar nyelvtani munkáit is.

71. sz. a. Alstedius, Rudimenta Lingvae Latinae. Leutschoviae. 1667. — Ugyanazon okból mellőzendőnek tartottam, mint a fentebb említett 1640-iki kiadást.

75. sz. a. le van írva: Klesch, Dissertatio de Jure Peregrinantium. Jena. 1680. 4 r. — Ezen 48 (nem mint közölve van 78) lapra terjedő latin nyelvű académiái értekezést, az utolsó lapon álló magyar üdvözlő versért, nézetem szerint a magyar nyelvű nyomtatványok közé fölvenni nem lehet.

77. sz. a. Pereszlényi Pál. Grammatica Lingvae Ungaricae. Tyrnaviae 1682. — Miért nem vettem föl, fentebb megmondtam.

*) Minthogy ezen munka külön címlappal és lapszámozással (I és A.) jelent meg, önálló nyomtatványnak tekintendő Szerk.

79. sz. alatt le van írva: »Szathmár-Némethi Mihály. Halotti Centuria. Kolosvár. 1684. 8 r.« — Ezen átkiadást, mely éppen ugymint a valódi 1683-diki kiadás, 596 (valósággal 708) lapra terjed, nem ismertem s nem vettem föl, az 1683-diki kiadás leírásában **1301. sz. a.** tévedve írtam, hogy Bod Péter, M. Athenás **191. l.** hibásan teszi e könyvet 1684-re. — A pontos közleményben csak annak hiányát látom, hogy nincs megemlítve, mint főntebb a Pathai munkájánál, a kiadás mivolta; hogy t. i. 1684-ben csak a címlap volt újra nyomva és az 1683 diki nyomtatvány elébe csak egy egészen új ajánló levél volt nyomtatva.

83. 84. 85. sz. a. le van írva a lőcsei 1696-iki ref. énekes könyv, mely áll 3 részből, a) Gönczy-féle énekes könyv bővített kiadásából, b) a Buzgó Hálaadások és Könyörgésekből, c) a Molnár Albert által fordított Zsoltárokból. — Ezen általam nem ismert kiadás leírásában, a 2-ik részre, a Hálaadások és Könyörgésekre nézve, melynek külön címlapja úgy ezen, mint más régiebb kiadásokban nincs és nem is volt, kérdésbe van téve, vajjon lőcsei 1696-iki nyomtatás-é? — E felett kételkedni nem lehet, mert valamint ezen énekeskönyv régiebb kiadásaiban (Várad 1648. és 1651., Kassa 1662., Kolozsvár 1680., Lőcse 1683., 1690., 1694.); úgy ezen lőcsei 1696-diki kiadásban, sőt az újabbakban is, ezen imádságok az énekekkel, a sz. Dávid zsoltáiraival mindig együtt voltak nyomtatva, a címlapon ezen rész, a »szép áhítatos imádságos könyvecske«, a leírt 1696-iki kiadásban meg is van említve, s s tulajdonképen csak az említett három rész együtt teszi a címlap szerint »tellyes« énekeskönyvet.

86. sz. alatt hibásan van Molnár György neve alatt leírva Molnár Gergely Elementa Grammaticae Latinae cz. munkájának lőcsei 1696-iki kiadása, melynek általam ismert régiebb, kolozsvári 1556. 1671-iki kiadásait, mint latin szövegüeket a csak például fölhozott egyikét magyar szóért munkámba nem vettem föl. — A szerző nevére nézve, mely a közlött czímmásban így áll: »a Georgio Molnar«, ezen 1696-iki kiadást nem látván, nem tudhatom, vajjon a tévedést a címlapon nem a lőcsei nyomda követte-e l*): de az eredeti 1556-iki s valamenynyi

*) Miként a címlapon, úgy az 1661. Sárospatakon kelt előszóban is a szerző Molnár Györgynek és nem Gergelynek nevezetik. Szerk.

későbbi kiadásokból kétségtelen, hogy a szerző az 1558-ban elhalt kolozsvári tanár Molnár Gergely, kinek »Erotematum dialectices libri tres« című, Kolozsvártt, év nélkül, Heltai Gáspár nyomdájában megjelent latin munkája, melyben egyes műszavak s idézetek görög betűkkel vannak nyomtatva, az erd. múzeumi könyvtár legbecsesebb ritkaságai közé tartozik.

88. sz. alatt le van írva Tótfalusi Kis Miklós Kolozsvártt 1697-ben megjelent »Apologia Bibliorum« című igen ritka és érdekes munkája, melyet munkámban a már gyakran említett elvből nem vehettem föl: jöllehet annak, a Toldy által a Corpus Gramaticorum kiadásában használt s egyetlennek hitt de azóta Ballagi Mór könyvtarából elveszett példányán kívül még három példányát ismertem: az erd. múzeum, a kolozsvári ref. coll. és a m. n. múzeum leírt példányát, mely az erd. múzeum dupluma volt.

89. sz. alatt ismertetett, Missovicz Mihály által írt czímlaptalan csonka latin grammatikára, továbbá a

95. sz. alatt leczímezett, Pereszlényi Pál által írt »Grammatica Lingvae Ungaricae.« Nagy-Szombati 1702-iki kiadására, melyet az erd. múzeum könyvtárában is ismertem, a föntebbiekre már megtettem észrevételemet.

93. sz. alatt adva van a gr. Zichy István fölött tartott s N.-Szombatban 1700-ban nyomtatott halotti beszéd czímmása, melyet egy példányban sem láttam. Minthogy azonban ugyan-ezen munka teljes czímmása alább a 130. sz. alatt az egyetemi könyvtár adalékai közt is előfordúl, egyik vagy másik szám törlendő s ezzel az előbb nem ismert adalékok száma egygyel apasztandó.

100. sz. alatt Forgács Simon neve alatt hibásan van közölve Zrinyi Miklósnak h. n. 1705-ben, Forgács Simon által latin czímmel kiadott, s később 1791-ben M.-Vásárhelyen »Ne bántsd a magyart« cím alatt újra közzé tett munkája, melyet munkámban 1710. sz. a. leírtam.

101. sz. alatt Egerre, 1705-re van fölvéve Rákóczi Ferencz h. és év n. 4r. 5 iven megjelent hadi parancsa, mely kelt Egerben, 1705. máj. 1-én. — Ez előttem ismeretlen nyom-

tatvány nem lehetett Egerben nyomtatva, hol 1756 előtt nyomda nem létezett.*)

110. sz. alatt hely és év nélkül van fölvéve a »Hála Adások és Dicsiretek« m. n. múzeum példánya, melynek címlapja hiányzik, 382 lappal és végül 6 szatlan levéllel. — E leírásból bizvást merem állítani, hogy ezen csonka példány nem ismeretlen új adalék; mert az nem lehet egyéb, mint a Kolozsvártt 1680-ban nyomtatott Énekeskönyv épen ennyi lapot tevő egyik része*), melynek két ép példányát munkámban 1244. sz. alatt leírtam, s azóta harmadik ép példányát is láttam az alsó-sebesi francisc. zárda ktárában.

Ugyanezen észrevételt merem kockáztatni a következő

111. sz. alatt hely és év n. fölvett csonka könyvre nézve is. Ennek közlött címe: »Egy Evangélikus nemes magyar hazafinak és plébánosnak a szent-írásról barátságos beszélgetései« csak a csonka könyv egykori birtokosa által volt kigondolva. A leírásból, A4—Ee7=7—446 lap, bizvást állíthatom, hogy ezen csonka példány nem egyéb, mint Czeglédi Istvánnak »Egy veres tromfosdit Iádtzó Sandal Barátomnak, játék elvesztéseért való megpiriskeltetése«. (1666.) 8r. 448 lap; melynek általam látott hat példányát munkámban az 1052. sz. a. leírtam.

A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár adalékaira észrevételeim következők:

119. sz. a. leírt Lippai Ferencz halotti beszéde Homonnai Druget Erzsébet fölött, N.-Szombat. 1662. új adalék ugyan, a mennyiben példányát nem látván pontos czímmását nem adhatam: de a leírásban mellözve van annak megemlítése, hogy e nyomtatvány rövid címét, úgy amint Sándor Istvánnál találtam, a szerző neve és a nyomtatási hely nélkül, munkámban 999. sz. a. közöltem. Ugyanezen észrevételem áll a

121. sz. a. leírt munkára, Landovics István halotti

*) A nyomtatvány nem Egerben nyomtatott, hanem a manifestum Egerben bocsáttatott ki. Szerk.

**) Ezen föltevés. úgy látszik téves. A múzeum csonka könyve 382 levélből (=764 lap) áll; a kolozsvári énekes könyv illető része 382 lapból. Szerk.

beszédére Jakusith Susánna fölött, N.-Szombat. 1676., melynek rövid czímét Sándor István után munkámba 1205. sz. a. fölvettem.

124. sz. a. mint új adalék áll: Matusek András halotti beszéde Szécsényi György esztergomi érsek fölött, N.-Szombat. 1695. — Ennek teljes czímmását, az általam ismert három példány után, munkámban 1478. sz. a. közöltem. Az igaz, hogy a czímmás fölött álló homlokiratban nyomdai hibából »Lőcse, 1695« áll N.-Szombat helyett; de ezen tévedés a helyesen közölt teljes czímmásból észrevehető és kiigazítható. Nagyobb baj az, hogy a névmutatóban Matusek András neve tévedésből kimaradt, s ez okozhatta, hogy a különben gondos és figyelmes közlő e nyomtatványt általam nem ismertnek tartotta.

125. sz. a. föl van hozva egy Haskó Jakab fölött tartott halotti beszéd, N.-Szombat. 1695., címlaptalan csonka példánya, azzal a megjegyzéssel, hogy ez egészen más szerző műve, mint az a Haskó fölött tartott halotti beszéd, mely munkámban 1481. sz. a. le van írva. Még ebből azonban nem lehetek meggyőződve, hogy ezen csonka nyomtatvány ismeretlen-e, mert kérdés, hogy az nem egyezik-e azzal a Haskó Jakab fölött tartott, s ugyancsak N.-Szombatban 1695. megjelent másik halotti beszéddel, melyet 1480. sz. a. éppen az egyetemi könyvtár ép példánya után leírtam, miről a leírásban nincs említés téve.

131. sz. a. áll: Syllabus Vocabulorum Grammaticae Emm. Alvari. Tyrnaviae. 1703. (magyar és tót magyarázattal).

133. sz. a. Dobronoky, Phrases Latinae. Tyrnaviae. 1709. (magyar szavak és mondatok latin magyarázattal).

Ezeket bár ismertem, az utóbbi az erd. múzeum ktárában is meg van, önkényt mellőztem.

Dr. Kiss Áron munkámra öt pontban tett megjegyzéseire pontonként kell válaszolnom.

1. Hogy Franckenak Oktatását a gyermek nevelésről, Halle, 1711. nem Babai György, hanem Bárány György fordította, teljesen meggyőzőleg bebizonyítottnak elismerem, s igen szívesen köszönöm, hogy ebbeli tévedésem, melyet az eléggé meg nem bízható Sándor István után követtem el, helyre van igazítva.

2. Azon figyelmeztetésre, hogy Szőnyi-Nagy István »Magyar Oskoláját«, melyet én az általam látott s eddig egyetlennek ismert példány után 1475. sz. a. Kolozsvár, 1695-re vettem föl, »a Sarkadi-Bartók-féle Szatmár története« 1689-re teszi, ezt a fölvilágosítást adhatom. Ezen adatot e. h. 129. l. ismertem és ismerem: de e pusztán odavetett állításra »Magyar Oskola 1689«, melynek hitelessége semmivel sincs igazolva, én munkámba az 1689-iki kérdéses kiadást föl nem vehettem, s mind addig, míg e kiadás létezte meggyőzőleg bebizonyítva nincs, föl sem is veszem. Legfeljebb az 1695-iki kiadás leírásához tett jegyzetemben érinthettem volna ezen előttem akkor is, most is méltán kétségbe vont adatot. Ennél azonban nagyobb és méltóbban megróható mulasztást követtem el azzal, hogy leírásomban az általam ismert szerzőt Szőnyi Nagy Istvánt, — kinek neve alatt adta ki újra ezen hangoztató módszerű Ábéczét Toldy Ferencz 1866-ban a Corpus Grammaticorumban, — megnevezni elfelejtettem.

3. A Lőcsén 1697. és Bártfán 1705. kiadott s általam 1509. és 1699. sz. a. leírt, catholicus gyermekek számára készült Libellus Alphabeticus-ra Kiss Áron megjegyzi, hogy »ezen ábécét 1697 előtt is kiadták és 1705 után is nagyon sokszor.« — Én e könyvecskének 1697 előtti kiadást nem ismertem, s le lennék kötelezve, ha a közlő úr azt vagy azokat megismertetné; az 1705 után kelt kiadások közül pedig »Régi Magyar Könyvtár«-amba csak a bezárólag 1711-ig nyomottakat vehettem volna föl; ilyen kiadásról pedig nem volt és nincs tudomásom.

4. Szőnyi Nagy István »Örök élet koronája« és »Tizenkét csillagok koronája« cz. két munkáját, melyek Sándor István-nál M. könyvesház 67. l. nem 1700-ra, mint Kiss Áron írja, hanem a XVII. századi, de ismeretlen évi munkák közt vannak megemlítve, munkámba Sándor István hitelére föl nem vehettem; miután tapasztalásból tudtam, hogy ő az ily bizonytalan évi munkák közt számos oly dolgozatot hoz föl, melyek csak kéziratban maradtak s nyomtatásban soha meg nem jelentek, s miután kétségtelennek tartottam, sőt tudtam, hogy éppen ezek közé tartozik Szőnyi N. István két említett munkája is, melyekről Sarkadi-Bartóknál is e. h. olvashatjuk, hogy »kéziratban vannak.«

5. Ezen megjegyzésre nézve: »Szőnyitől Kegyes lélek vezér csillaga, kiadatott 1681. és 1687-ben Patakon« nem tudhatom, hogy abban a »Patakon« szó vonatkozik-e mind a két kiadásra, tehát az 1681-dikire is, melyet mind a két azon évi nyomtatásban (Debreczen. 1681. és h. n. 1681) 1257. és 1271. sz. a. leírtam és ismertettem: azt azonban bizvást merem állítani, hogy sem 1681-diki sem 1687-iki s.-pataki kiadás nem létezett s nem létezhetett; mert S.-Patakon 1671-től fogva, midőn Báthori Zsófia a reformátusok templomát és iskoláját elfoglaltatta s a nyomdász Rosnyai János Debreczenbe költözött, a reformátusok nyomdával az újabb korig nem rendelkeztek. Tudom ugyan, hogy S.-Patakon 1686-ban az előljáróság megkísértette a Gyula-Fejérvárra menekült főiskolát egy kisebbszerű iskolával pótolni, melyben idősb Csécsi János mint tanár egymaga rövid ideig működött is: de ez újonnan sarjazni kezdő iskolát, — mely mellett az akkori viszonyok közt nyomdára gondolni sem lehet, — már 1687 első felében, az eperjesi vérbiróság idejében, a jezsuiták ismét elfoglalták, és így Szőnyi munkájának s.-pataki 1687-diki kiadása éppen olyan lehetetlenség, mint a Sándor István által S.-Patakra 1681-re fölhozott két magyar könyv, melyek közül az egyik Szepsi András munkája, Patakon de 1662-ben, a másik pedig a Pataki István munkája, 1681-ben, de Kolozsvártt volt nyomtatva.

Szabó Károly.

ADALÉK A MAGYARORSZÁGI XIV—XV-İK SZÁZADI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTŐK TÖRTÉNETÉHEZ.

Csontos Jánostól.

— Második közlemény. —

XXIX.

Konrád karthauzi zárdafőnök Szepesmegyében
1307—1310-ből.

A látókövi (Lapis Refugii in Scepusio) névtelen karthauzi latin krónikája szerint, mely a XVI. század elején íratott s Wágner Analectáiban van közrebocsátva, (Anal. Scepusii Bécs 1774. II. köt. 71—79 l.) 1307—1310-ig ő volt a Szepesmegyében fekvő sz. Jánosról nevezett látókövi karthauzi monostor első priorja. Mint ilyen a könyvmásolásban kitűnő tevékenységet fejtett ki s szerzete számára hat egyházi tartalmu könyvet másolt, melyeknek ékes kiállítása neki a magyarországi XIV. századi kalligraphok között az első helyet biztosítja. Az említett névtelen krónika így ír róla: »fuit enim egregius scriptor et quamplures ecclesiasticos libros scripsit ornato stylo seu caractere videlicet: Missalia conventualia duo, Graduale unum, Breviarium, Collectuarium et Librum defunctorum, quos usque hodie conventus habet in usu.« (Anal. II. 72 l.) Az itt felsorolt könyvek jegyzékéből tehát kitűnik, hogy ezeket Konrád kizárólag egyházi használatra írta s a XVI. század elején, mikor a krónika készült, a látókövi zárdában még megvoltak. A krónika még azt is feljegyezte róla, hogy 1310-ben a zárdafőnökségről lemondott, hogy magát egészen a könyvmásolásnak szentelhesse, »ut liberius scribendis libris vacare posset petiit et impetravit absolutionem ab officio prioratus.«

Arról azonban, hogy az előbb felsoroltakon kívül még micsoda könyveket irt le, részletes adataink nincsenek. Neve a látókövi egyházi könyvtár alapításával szorosan összefügg, mint könyvmásoló azonban irodalomtörténetünkben ekkorig felhasználva nem volt.

XXX.

Benedek Pál szepesmegyei pap 1357 előtt.

Minden valószínűség szerint szepesmegyei pap volt, ki a sz. Mártonról nevezett szepesi káptalan használatára »Capitula ad horas diurnas« című könyvet másolt, mely jelenleg a károlyfehérvári Batthyányi-könyvtaré. E könyvben különös figyelmet érdemel a naptári részben előforduló necrolog, melyet Wágner »Breve necrologium Scepusiense« cím alatt az *Analecta Scepusii* II. kötetében tett közzé (80–83 l.), s melyben 1357–1633-ig több szepesi kanonok és pap halálának idejét érdekes életrajzi adatok kíséretében feljegyezve találjuk. Itt van a mi könyvmásolónk neve is megörökítve. A codex naptári részében ugyanis April 9-e után a következő egykorú feljegyzés olvasható: »Obitus Domini Pauli Benedicti Anno Domini M. CCC° L Septimo, qui hunc librum propria manu scripsit.« Eszerint Benedek Pál, ki minden valószínűség szerint szepesi kanonok vagy a káptalan praebendarius lehetett, 1357-ben meghalálozott, könyvének íratási idejét tehát a halálát megelőző években kell keresnünk. Nevével legelőször Wagner *Analectáiban* találkozunk. Ekkor az említett codex még a szepesi káptalan levéltárában volt, honnan más szepesi provenientiajú kéziratokkal együtt a károlyfehérvári Batthyányi-könyvtárba került. Innét ismertette a codexet Veszely Károly a »Gyulafehérvári Füzetekben«, (Kolozsvár 1860, 107. l.) hol a Benedek Pálra vonatkozó feljegyzést egészen átvette; továbbá Beke Antal, a Batthyányi-könyvtár kéziratairól közrebocsátott jegyzékében. (Károlyfehérvár 1871. 9 l.) Rajtok kívül azonban alig vett valaki e másolóról tudomást.

XXXI.

Bredenscheid János I. Lajos m. király udvari törvénytudósa. 1367-ből.

E könyvmásolót dortmundi (westfalai) származása daczára hazánknak vindikáljuk, mert adataink szerint 1367-ben Visegrádon sz. Gergely pápa erkölcsstani magyarázatait másolta s a

munka végén magát I. Lajos magyar király törvénytudósának nevezi. Hirdeti ezt a klosterneuburgi könyvtár »Beati Gregorii Pape moralia super Job« című XIV. századi latin kéziratának colophonja, mely így szól: »Expliciunt moralia beati Gregorii Pape super Job, (per manus) Johannis de Bredenscheyd de tremonia, legiste domini L. (udovici) Regis hungarie. Ad honorem domini nostri Jehsu Christi et gloriose virginis Marie matris ejus, completa in Visegrad anno domini M.° CCC.° sexagesimo septimo de mense Julii.« E nagyérdékű colophon Bredenscheydban nemcsak egy ismeretlen XIV. századi könyvmásolót, hanem egyuttal oly tudóst tartott fenn irodalomtörténetünknek, kiről hazai történeti kútfőink egy szóval sem emlékeznek meg, de kinek kitűnő állása mindenesetre megérdemli, hogy szakférfiaink róla tudomást vegyenek. A legista cím a középkorban azokat illette, kik a római jogban birtak jártassággal, megkülönböztetésül a decretistáktól, kik az egyházzal foglalkoztak. Bredenscheyd az elsőkhöz tartozott; mint Nagy Lajos király udvari törvénytudósa oly hivatalt viselt, a minővel ez időben leginkább a külföldi udvaroknál találkozunk s felmerülő jogi kérdésekben a király jogi tanácsosa volt. Az egyházi rendhez tartozott-e vagy a világihoz? mi szolgáltatott könyvének megírására alkalmat s hogyan vándorolt az Visegrádról Klosterneuburgba? mily emlékek fűződnek hozzá? Mindezen kérdések felderítését a jövő buvárlatoktól várjuk. Ez alkalommal csak annak constata-lására szorítkozom, hogy Bredenscheyd neve és állása irodalomtörténetünkben egészen ismeretlen s a hazai közönség e lapok hasábjain találkozik vele legelőször. Nevét először Zeibig József »Die Bibliothek des Stiftes Klosterneuburg« című értekezésében a könyvtár kézíratainak másolói között említi, hol mint Thomas de Bredenschleyd de cremonia« jő elő. Innét átveszi a közleményt Naumann a »Serapeum« 1851-iki folyamában, hol Bredenschleydot mint könyvmásolót hasonlóképen felsorolja. (Intelligenzblatt Nro 7. 50 l.) Azóta majdnem 30 esztendő folyt le anélkül, hogy e kiváló tudóst valaki a hazai közönséggel megismertette volna. Engem bibliographiai kutatásaim vezettek nyomára, s főt. Wenzlovszky Severin klosterneuburgi könyvtárnok úr szívességének

köszönöm, hogy nevét itten pontosan közölhetem. Felszólításomra ő írta ki közleményem számára a codex colophonját s rectificálta a Zeibig által hibásan olvasott neveket. Eszerint a codex másolója nem Thomas hanem Joannes, nem Bredenschleyd, hanem Bredenscheyd, nem cremonia hanem tremonia vagyis Dortmund.

Végre megjegyzem, hogy Nagy Lajos udvarából ekkorig csak Magyar Lászlót a király fősolymászt ismertük, ki, egy bécsi codex tanúsága szerint,* a sólyomvadászatról munkát írt s ki valószínűleg ugyanegy személy azon Magyar Lászlóval, ki 1385-ben a bécsi egyetemen a bölcsészet tanára volt. ** Örvendünk, hogy kutatásainknak sikerült Bredenscheyd-ban Lajos király egy másik udvari tudósát napfényre hozni, kit a klosterneuburgi codex föntemlített colophonjából jelen közleményünk vezet be először irodalmunkba.

XXXII.

Stepht Henrik másoló, betűfestő és könyvkötő 1377-ből.

Vesztfáliában született, de hazánkban honosodott meg s 1377-ben Pozsonymegyében csukárdi plebános volt. Mint ilyen Imrefi János pozsonyi örkanonok megrendelésére egy miséskönyvet (missale) másolt, melynek leírásával, kötésével és festésével 1377-ben készült el. A codex 4-edrétű hártján van kiállítva s ékes initialék diszítik. Főékeessége azonban egy nagyobb képben áll, mely egy egész lapot foglal el s Krisztust a keresztfán ábrázolja; a feszület alatt két női alak látható. A miséskönyvet jelenleg a károlyfehérvári Batthyányi-könyvtár birja, s tüzetes ismertetését Knauz Nándor kitűnő tudósunknak köszönjük. (Kortan Budapest 1876, 118 l.). A könyv eleje: »Incipit liber missalis secundum ordinem Strigoniensem« etc., s vége: »Finitus est iste liber per manus Henrici dicti stepht de westfalia plebani in Schukaria (Csukárd [Pozsonymegyében] cum scriptura, illuminatura, ligatura Anno dom. M° CCC° LXXVII° Deo gra-

* Lud. Schedius Litterarischer Anzeiger für Ungern. 1799. Nro 14. — Toldy: M. Nemz. Irod. Története II. kiad. I. 154 l.

** Fraknói Vilmos: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV–XV. században. Budapest 1874. 23 l.

Um an einer andern Stelle:

cia s.« **És egy másik helyen:** »Istum librum fecit scribi dominus Johannes emerici Custos ecclesie Posoniensis sub anno domini M^o CCC^o LXXVII°.« — Mindezekből azon örvendetes tudósítást nyerjük, hogy Henrik csukárdi plebános nemcsak a codexírás és betűfestés, hanem a könyvkötésben is jártassággal bírt, mi hazánk akkori művelődési viszonyaira érdekes világot vet. Nevével először Knauz föntemlitett munkájában találkozunk, honnan közleményünkbe mi is átvettük.

XXXIII.

Készmárki János theologiai tanár Szepesben a XIV. századból.

A károlyfehérvári Batthyányi-könyvtár egy XIV. századi, 492 levélből álló latin theologiai könyvet bír tőle, melyet theologiai tanár korában szerkesztett és másolt. Erről tanúskodik a codexen olvasható következő egykoru feljegyzés: »Haec summa compilata est per venerabilem dominum Joannem de Kesmark sanctae paginae professorem quondam plebanum in Olassy et tandem per honorabilem dominum Franciscum presbiterum cecum, mihi Johanni Henckel donata pro gratificatione alimentorum 1519.« E feljegyzés Henckel János kezétől származik, ki a könyv utolsó megnevezett birtokosa volt. Innét és a szöveg egyéb helyeiből megtudjuk, hogy a könyv compilatora és másolója Készmárki János theologiai tanár és szepesolaszi plebános, kivel irodalomtörténetünkben egészen új név jut felszínre. Nevét először Beke Antal, a károlyfehérvári könyvtár kéziratairól közrebocsátott jegyzékében említi, (Károlyfehérvár, 1871, 30 l.) honnan közleményünket vele gyarapítottuk.

XXXIV.

Pétervárad János 1410-ből.

Hänel Gusztáv »Catalogus librorum manuseriptorum etc. Lipsce 1830.« című munkája szerint, (510 l.) a baseli könyvtár »Petri de Alliaco Cardinalis Cameratenis de imagine mundi cum figuris super mappa mundi« című kéziratát 1310-ben másolta. Ezt tanúsítja a codex colophonja, hol olvasható: »per Joannem de Petro Varadino 1310.« Minthogy azonban a kézirat részint hártyán, részint papíron van kiállítva, s a papír használata a középkori kéziratokban 1340 előtt még nagyon ritkán fordul elő, ez

utóbbi körülmény arra birta Hänelt, hogy a codex iratási idejének helyességét kétségbe vonva, azt mondja: hogy a kitett 1310 évszám alatt a könyv szerkesztési, nem iratási ideje értendő. Utána kutattam a dolognak s azon eredményre jöttem, hogy a szóban lévő kézirat szellemi szerzője: Petrus de Alliaco, 1350-ben született és 1425-ben meghalt, tehát 1310-ben az említett könyvet nem írhatta. Ha azonban a colophonban mégis ezen évszám jön elő, ez csak tévedésből származhatik, de alatta 1410-et kell értenünk. Ily tévedések a középkori kéziratokban nem igen ritkák, az iratási évszámokban néha a másoló gondatlansága a század megjelölésénél hibát követett el, melyet aztán a bibliographiának kell helyreigazítani. Egyébként a tévedés az évszám hibás olvasásából is származhatik. Akárhogyan van különben a dolog, annyi bizonyos, hogy Petrus Alliaco a szóban levő munkát a XV. század elején írta, Pétervárad János tehát csak tévedésből tehetette ki, hogy azt 1410 helyett 1310-ben másolta s így épen egy századot hibázott. Midőn tévedését ezennel helyreigazítjuk, egyuttal constatáljuk, hogy mint könyvmásolót irodalmunkban mi használjuk fel e helyütt legelőször. Egyéniségéről azonban nincsenek adataink.

XXXV.

Zolnai András 1423—1425-ből.

Kovachich Márton György »Repertorium manuscriptorum et monumentorum diplomaticorum in expeditione diplomatico litteraria conscriptum« című, kéziratban maradt s jelenleg a múzeumi könyvtár tulajdonát képező munkájában (Cod. Mss. Lat. fol. 139, 188 l.) birjuk a fentemlített másoló nevét megörökítve. Kovachich ugyanis 1810 és 1812-ben tudományos czélből bejárta Magyarországon nevezetesebb könyvtárait és levéltárait, s az itt talált kiválóbb kéziratok, oklevelek és nyomtatványokról az említett munkában lehelhelyek szerinti regestákat állított össze. E munkában a sárospataki könyvtár nevezetességei között a következő tétel foglaltatik: »Novum Testamentum scriptum manu Andreae Zolnai Anno 1423—25; NB. Loco primo occurrit Epistola ad Romanos ultima Evangelium Sancti Joannis.« E tételből azon következtetést vonjuk, hogy a pataki könyvtárban Kovachich idejében létezett, imént említett új szö-

vetségű latin bibliát Zolnai András 1423—1425 közötti időszakban másolta, ki hogy hazánkfia volt, arról meggyőznek bennünket a Zolnai családra vonatkozó régi történeti emlékeink. Arra nézve, vajlon a biblia hártján vagy papiron van-e kiállítva s colophonja nem tartalmaz-e olyan részleteket, melyek a másoló egyéniségére vetnének némi világot, Kovachich munkájában semmi felvilágosítást nem találunk. Arról sincs tudomásunk, vajlon a biblia meg van-e még a sárospataki ref. collegium könyvtárában? Emlékét azonban jónak láttuk Zolnai András miatt felleveníteni, hogy ezáltal közleményünket egy egészen ismeretlen hazai másolóval gyarapítsuk.

XXXVI.

Lőrincz sz. benedekrendi pannonhalmi benzés 1447-ből.

Kuncze Leo szerint (A pannonhalmi szent Benedekrend könyvtárának története és jelen állapota. Magyar Könyvszemle 1878. évf. 170 l.) a pannonhalmi levéltár 57. B. jegyű 1447-iki oklevelében, a többi azon korbeli benzések között, mint »Laurentius literatus chori ecclesie clericus« megkülönböztetve említetik. Tekintye azon körülményt, hogy a »literatus« szó a középkorban az írástudóval egyértelműnek vétetett, s jelen esetben Lőrincz benzésnek azon kiváló sajátságát akarja kifejezni, mely őtet többi szerzettársaitól megkülönböztette, biztosan számíthatjuk őt XV. századi könyvmásolóink közé. S habár arról, hogy micsoda könyveket másolt légyen, nincsenek adataink, de éneklési (cantor) minősége valószínűvé teszi, hogy kiválólag az egyházi chorushoz szükséges énekes könyvek (antiphonale, graduale stb.) másolásával foglalkozott. Mint könyvmásoló ekkorig felhasználva nem volt.

XXXVII—XXXVIII.

Két budai névtelen könyvmásoló 1455-ből.

E két másoló nevét nem ismerjük, emléköket azonban Vitus pécsi suffraganeus püspök azon levele örökítette meg, melyet 1455-ben Miklós bosnyák püspökhöz a könyvmásolók ügyében intézett, s mely Koller Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum IV. kötetében (287—288 l.) olvasható. E levélben Vitus püspök arról tudósítja a bosnyák püspököt, ki könyvmásolókat kért tőle, hogy Pécsen nem találván ilyeneket, Budáról fogadott kettőt

számára, »kikért — ugymond — már el is küldöttem s a mint Pécsre megérkeznek, azonnal főtisztelendőséged rendelkezésére fognak állani.« E levélből következtethetjük, hogy Budán a könyvirás mestersége Mátyás király előtt is virágzott, s kétségkívül számos másolónak adott foglalkozást. Innét hívták a mi két másolónkat is Pécsre, hol biztos keresetet találtak. S habár arról, hogy micsoda könyveket másoltak legyen, nincsenek is adataink, de egykoru levélen alapuló foglalkozásuk megérdemli, hogy velök XV. századi könyvmásolóink számát gyarapítsuk. Ekorig csak Lányi Károly használta fel őket. (Magyar Egyháztörténelem. I. köt. 601 l.)

XXXIX.

Körmöczi névtelen 1461-ből.

A Nemzeti Múzeum könyvtárában levő *Novum Testamentum* című, a XV. század első tizedeiből való latin bibliához (Cod MSS. Lat. 266) scholiákat és 24 levélre terjedő registert írt, melyeknek másolását Körmöcön 1461-ben fejezte be. Erről tanúskodik a register következő colophonja: »Anno domini 1461 volumen istud sic est dispositum in Cremniczia quantum ad glossam et alia, licet antea diu scriptum sit. Deo gratias.« Ki lappangjon ezen körmöczi névtelen scriptor alatt, kit mi használunk fel ezuttal legelőször, ennek felderítését a jövő bűvárlatoktól várjuk.

XL.

Maróvchai Balás zágrábi kanonok 1463—1467-ből.

Mint zágrábi kanonok a paduai egyetemen 1463—1467 közötti időszakban a kanonjogot hallgatta, melyből tudori oklevelet nyert. Ez idő alatt a könyvmásolással kiválóan foglalkozhatott, mert Kovachich Márton György szerint (*Repertorium Manucriptorum et Monumentorum diplomaticorum in expeditione A. 1810, 1811, 1812, conscriptum*. Latin kézirat a nemzeti múzeum könyvtárában Cod. Lat. fol. 139.) a zágrábi érseki könyvtár öt latin kéziratot bir tőle, melyeket paduai tanuló-korában írt le. E munkák a következők: 1) »Lectura super Libro I' Decretorum.« Colophonja: »Decimo septimo die Kal. Novembrius sub Cl. V. I. D. Domino Angelo per me Blasium de Marocha Canonicum Zagrabiensem, Scholarem Juris Canonici hic liber feliciter expli-

cit Amen. Anno 1463.« 2) »Tituli Libri I—V. Decretorum.«
Cjm Colophonja: »Ad laudem et gloriam. D. N. I. C. ejusque matris
 Virginis Benedictae et Sanctae Virginis Margarethae, in cujus
 . . . ego Blasius de Marowcha Canonicus Ecclesiae Zagrab. Padue
 Canonum Scholaris minimus haec compendiosa Recollecta Cl. V.
 I. E. Domini et Praeceptoris mei Angeli de Castro finivi felici-
 ter A. 1464. Paulo Veneto Papa et Seren. D. Mathia Rege Hung.
 felicissime regnantibus.« 3) Repetitio super libris Decretorum.
 Tractatus de actionibus.« Colophon: »Finivi hunc tractatum ego
 Blasius de Marowcha Canonicus Zagrabiensis decima die Calen-
 das Januarias in florentissimo studio Urbis Regiae Paduanae
 A. D. N. 1464. SS. D. N. PP. Scdo et serenissimo ac victorio-
 sissimo principe Mathia Hungariae Rege.« 4) »Repertorium Sac-
 rorum Decretorum editum per Dnum. Antonium de Budrio.«
 Colophon: »Finivi et Scripsi ego Blasius de Marocha Canonicus
 Zagrabiensis penultima Januarii hora decima tertia 1466.« 5)
 »Lectura super Quinto Libro Decretorum.« Colophonja: »Per me
 Blasium de Marowcha Canonicum Zagrabiensem, Juris Canonici
 doctorem minimum in florentissimo studio Paduano A. D. 1467.
 die 3 Aprilis hora. 14. hac lectura super quinto libro Decreto-
 rum facta per Exc. V. I. DD. Nic. Siculum Abbatem Panormi-
 tarum cum Additionibus Cl. J. U. D. D. Alex del Nero de Vin-
 centia Praeceptoris mei sc. feliciter explicit Amen.« *SSi*

Az itt felsorolt munkákat tehát Maróchai Balás zágrábi ka-
 nonok a paduai egyetemen töltött négy év lefolyta alatt másolta,
 s mint az utolsó munka colophonjában megjegyzi, 1467-ben már
 egyházi jogtudor volt. Nevét Kercselics* a zágrábi kanonokok
 sorában említi, mint könyvmásolót azonban mi méltatjuk e helyütt
 legelőször.

XLI.

G r a g e n a Márton zágrábi kanonok 1467-ből.

Kovachich Márton György idézett munkája szerint, ** a zá-
 grábi püspöki (most érseki) könyvtár egy jogi könyvet bír tőle, me-
 lyet 1467-ben Páduában másolt, hol mint zágrábi kanonok az egye-
 temi előadásokat hallgatta. E könyv czíme a következő: »De
 Cautelis. Solennis et Copiosa Repetitio famosae legis: Admonendi

* Historia Ecclesiae Cathedralis Zagrabiensis I. R. 180 l.

** Repertorium Manuscriptorum et Monumentorum Diplomaticorum
 etc. Cod. Lat. Bibliothecae Musei Nat. 139/fol.

·ss· de Jure jurando. Excellentissimi juris utriusque doctoris D. Angeli de Perusio in florentissimo studio paduano ordinarie legentis. Colophonja: »Per Martinum de Gragena Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis in dicto studio desudantem, die secunda mensis Januarii A. D. 1467 feliciter explicit.« E munka tehát Perusio Angyal páduai jogtanár magyarázatait tartalmazza, s Gragena Márton zágrábi kanonokban oly hazai könyvmásolóval ismerkedünk meg, kiről ekkorig tudomásunk nem volt.

XLII.

Bártfai János 1471—1480-ból.

E könyvmásolót Dr. Wattenbach Vilmos, a kitünő berlini paleographus lekötelező szivességének köszönöm, ki egy hozzám intézett levélben figyelmeztetett reá. Az ő búvárlatai hozták Bártfai Jánost, a boroszlói egyetemi könyvtár egy XV. századi latin kéziratából a »Monumenta Lubensia«-ban * napfényre, hol »Liber fratris Joannis Hungari de Bartpha« cím alatt e hazánkfiának másolói tevékenységét és az általa leírt munkákat érdemük szerint méltatta.** Innét tudjuk, hogy Bártfai János a XV. században atyjával Schwarz Antallal Bártfáról, valószínűleg a Breslau melletti Seitschba, a leubusi czisterczita rend egyik birtokára költözött, hol atyja később községi soltész (scultetus) volt. Ennek 1471-ben bekövetkezett halála után még ugyanez év február 27-én a leubusi (Breslau mellett) czisterczita kolostorba lépett, hol mint szerzetes 1480-ban még élt. Ez időből a boroszlói könyvtár egy asketikus, legenda és verses tartalmú könyvet bir tőle, melyet 1471—1480 között részint Leubusban a czisterczita rend székhelyén, részint Guntersbergben a rend birtokán, részint pedig Ujezellben (Guben mellett) a rend egyik kolostorában másolt, s melyben a következő munkák foglaltatnak:

1. »Planctus S. Bernardi Clarevallensis Abbatis.« Colophon: »1471 in octava S. Bernhardi. Oysten mel fr. hiohanes bartphai zegyn barath wadyon.« 2. »Additio super planctum pii patris nostri Bernardi super ordine nostro Cisterciensi.« Colophon: »Scripta anno 1472 per fratrem Johannem Bartpha. Si Deus elingues faceret quoscunque bilingues, Una quippe die fierent plus quam centum Zacharie « 3 »Desolatio Coenobii Cameni-

* Kiadta: Dr. Wattenbach V. Breslau 1861. 4°.

** Monumenta Lubensia 21—59 l.

censis « Colophon: »Frater Joh. Bartpha 1472.« 4. *Q u e s t i o* doctoris Ja-
 cobi de esu carniarum.« Colophon: »Et sic est finis huius operis, pro quo
 deus sit benedictus in secula seculorum amen. In curia Gontirszberg a. i.
 d. 1472. in die S. Innocentum puerorum. fr. Joh. de bartpha. oretur pro
 eo unum Ave maria.« 5. »Tractatus b. Bernardi de monastica disciplina
 necessarius cunctis proficere in virtutibus desiderantibus.« Colophon: »Scrip-
 tus per fr. hloh. de Bartpha A. D. MCCCCLXXII. Orate pro misero pec-
 catore. Scriptor mente pia petit unum Ave maria.« 6. »Tractatus de regi-
 mine proprie persone.« Colophon: »Laus tibi sit Christe quoniam explicit
 liber iste (Tractatus de regimine proprie persone) per. fr. hloh. 1472.« 7.
 »H o m e l i a e S. Bernardi.« Colophon: »Explicit omelia quarta et ultima
 beatissimi patris nostri Bernardi a. d. MCCCCLXXII. scripta aut collecta
 modosupra scripto per fr. Joh. de Bartpha alias de Lubensi monasterio «
 8. »Dolus mundi.« Colophon: »Expl. dolus mundi per fr. hlohannem anno
 etc. LXXIII. In Guntirszbergk.« 9. »Epistola fratris Mathei de aula regia
 monasterio « Colophon: »In noua cella. Anno 1473. Scripta per f. H. de
 Luben. alias bartpha.« 10. »Armatura monachorum et sanctimonialium.«
 Colophon: »Armatura monachorum et Sanctimonialium: 1473 in cella noua.«
 11 Tabula utilis de peragenda confessione.« Colophon: »Tabula utilis de
 peragenda confessione et maxime pro novellis: 1473° in novacella.« 12.
 »Tractatus de eleccione.« Colophon: »Expl. feliciter per fr. Hloh. hung. de
 bartpha 1473 in die Aniani conf. atque pontif. In Luben.« 13. »Epistola
 perpulera de Jubileo anno des Pabsts Nikolaus.« Colophon: »Epistola
 perpulera de Jubileo anno des Pabsts Nikolaus: 1475 quasimodogeniti fr.
 Joh. bartpha.« 14. »Annales Lubenses.«

Az itt felsorolt munkák colophonjai Bártfai Jánosnak nem
 csak másolói tevékenységéről tesznek tanúságot, hanem egyuttal
 élettörténetéhez becses adalékokat nyújtanak. Ezeknek kiegészi-
 tésére ide igtatom még másolónknak azon feljegyzését, melyben
 könyvének elején két férfi és két leánytestvérének haláláról, kik
 1468-ban a pestisnek estek áldozatul, következőleg emlékezik
 meg: »anno domini 1468 mense februarii obierunt duo fratres
 mei Michael et Martinus in peste cum duabus pulcherrimis
 virgunculis, quarum anime requiescant in sancta pace.« Utolsó
 feljegyzese 1480-ból való; ebben a szerzetes atyákat arra kéri,
 hogy érte, ki e munkákat a monostorban összegyűjtötte, imád-
 kőzzanak.* Végre megjegyzem, hogy Bártfai könyvéből az 1., 2.,
 3. és 14-ik szám alatti munkákat kiadta Dr. Wattenbach a
 már többször említett Monumenta Lubensia-ban, honnan mi is
 adatainkat merítettük. Figyelemre méltó még azon körülmény,

* Monumenta Lubensia 21 l.

hogy Bártfai a colophonokban nem az atyja vezetéknevét (Schwarz) hanem a szülővárosát használja, s mindenhol magyarnak vallja magát; továbbá, hogy könyvének latin szövegében szórványosan magyar szók is jönnek elő, melyek reánk nézve a codexet még becsesebbé teszik. Kivánatos volna azért, hogy a codex magyar bibliographiai szempontból újlag megvizsgáltassék. Bártfairól még annyit, hogy neve irodalmunkban egészen ismeretlen, s a hazai olvasó közönség ez alkalommal találkozik vele legelőször. Köszönet érte a tudós Dr. Wattenbach Vilmosnak, ki nekünk e hazánkfiát a homályból napfényre hozta s közkincsévé tette tudományos irodalmunknak.

XLIII.

Magyarországi Miklós 1474-ből.

E könyvmásolóra, Dr. Abel Jenő derék fiatal philologusunk, Fraknoi Vilmoshoz intézett egyik római levelében, hívta fel figyelmet. Eszerint Magyarországi Miklós egy XV. századi latin bibliacommentárt másolt, mely jelenleg a Vaticanában Cod. Ottob. lat. 26 jegy alatt őriztetik s a következő colophonnal bír: »Et sic est finis per fratrem Nicolaide Ungaria de Conventu Cassoviensi in conventu florentino anno dni. M^o CCCC^o LXXIII°.« Magyarországi Miklós tehát szerzetes volt, ki a kassai conventból került Florenzbe s itt írta 1474-ben a fentemlített könyvet. Neve irodalomtörténetünkben egészen ismeretlen; s mint könyvmásolót mi használjuk fel e helyütt legelőször.

XLIV.

Privigyei János 1477-ből.

Egy eredeti magánlevele alapján, mely a muzeumi könyvtár »Thesaurus novus sermonum dominicalium« című XV. századi papircodexének (Cod. Lat. fol. 265 sz.) belborítékán maradt fenn, igtatjuk őt könyvmásolóink sorába. E levélben Privigyei János (Joan. de Priuidia) 1477-ben Beszterczebányáról (Nouo Solio) arra kéri többi között tisztelendő Prisco atyát, hogy küldjön számára papiroost, hogy »Aegēdius Romanust« eredetiből leirhassa: »peto scedas mittatis mihi, Aegidium Romanum de ori-

ginali transcribere« etc. Ezen egykorú adat Privigyeiben egy oly másolót tartott fenn irodalomtörténetünknek, kiről ekkorig tudomásunk nem volt s kit jelen közleményünk hoz legelőször napfényre. Felsorol ugyan Fraknói Vilmos »Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen« című értekezésében egy Privigyei Mihály nevű magyarországi tudóst, ki 1430 és 1434-ben a bécsi egyetemen a bölcsészet tanára volt; Privigyei Jánosról azonban régi történeti emlékeinkben mit sem találunk.

XLV.

Szalkai László 1489—90-ből.

Ismeretes róla, hogy mint esztergomi érsek hazánk legjobbjai a mohácsi csatában esett el. Mi ez alkalommal mint könyvmásolót kívánjuk bemutatni. Egy latin iskola könyve maradt ránk, melyet sárospataki deák korában az ágostonrendiek ottani tanodájában 1489—90-ben másolt s mely jelenleg az esztergomi főkáptalani könyvtár birtoka. A könyv 4-ed rétből 258 papírlévelel áll, s tartalmazza mindazon disciplinákat, melyeket ez időben a Kisvárdai Antal igazgatása alatt virágzó pataki iskolában tanítottak. A kéziratot részletesebben ismertették Lányi,* Toldy** és Knauz.*** Bennünket azonban csak a tudomásunkra jött két colophon érdekel, melyekben Szalkai magát a könyvmásolójának vallja. Így a kézikönyv 167 levelén a naptár végén olvasható: »Finis est impositus huic libello in Saruspatak per me Ladislaum de Matezalca . . . in festo exaltationis sancte crucis hora quasi nona post prandium in crepusculo noctis anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, pro cuius termino sancte Trinitati Immensas immortalesque gracias agere curabo.« — És egy másik helyen, mely Theodorus Ecclogait tartalmazza: »finit per me Ladizlaum de Zalca, anno domini 1490 feria quinta post epiphaniam.« Ezen két colophon alapján, melyekhez a nagybecsű kézirat egyéb

* Magyar Egyház történelem I. 567 stb. l.

** Toldy: M. Nemz. Irod. Tört. I. 101 l.

*** Kortan 120 l.

munkái kétségkívül még többet is fognak szolgáltatni, igtatjuk be Szalkai Lászlót középkori könyvmásolóink sorába, mely minőségben ekkorig még felhasználva nem volt.

XLVI.

Milethincz Máté 1495-ből.

Mint othnyai (horvátországi) plebános egy latin miséskönyvet másolt, mely jelenleg a zágrábi könyvtár tulajdona. Dr. Römer Flóris érdemes régészünk, ki e könyvet a »Magyar Könyvszemle« 1876-ki folyamában ismertette (169—173 l.), nagy elismeréssel szól fényes kiállításáról s colophonját következőleg adja: »Explicit presens Missale per manus Mathei presbyteri de Milethincz plebanique S. Pauli in Othnya Anno Domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo Quinto.« A könyv iratási ideje tehát 1495, s Milethincz Mátéban egy egészen ismeretlen középkori másolót nyerünk, kit a hazai irodalomban ekkorig csak Kukuljevič Iván »Julijo Klovio« című legújabb munkájában használt fel.* (5 l.)

XLVII.

János Bonfin történetének másolója 1495 után.

E másolónak emlékét II. Ulászló király azon oklevelében birjuk megörökítve, melyben János másolót magyar nemesi rangra emeli azért, hogy Bonfin Magyarok Történetét híven és ékesen lemásolta. A nemesi oklevélben — melyet Pray után alább egész terjedelmében közlünk** — Ulászló király János másoló érdemeiről meleg hangon emlékezik meg, s a ma-

* A könyv teljes címe: Jure Glović prozvan Julijo Klouia Hrvatski Stinostikar. Zagreb 1878, 4°.

** Pray György: *De tribu in Dissertationem historico — criticam de S. Ladislaw Rege. (Posonii et Cassoviae 1772, 123—124 l.)* című munkájában ez oklevelet következőkép közli: »Nos Wladislaus etc. Cum nihil fidelibus obsequiis Principi gratius esse debeat. solaque fides inter ceteras virtutes multum suo jure promereri videatur, nihilque a regia dignitate, ipsa ingratitude magis debeat esse alienum, idcirco decoris nostri in exornanda fidelitate Joannis... Scriptoris... fides et assiduitas, qui Historiam Hungaricam ab Antonio Bonfinio editam, fideliter descripsit, nuperrime venisset

gyar nemességét nemcsak reá és utódaira, hanem atyjára és testvéreire is kiterjeszti. Ez oklevél jogcímet ad Jánosunknak arra, hogy őt, anélkül hogy származását kutatók, a hazai középkori másolók sorába fölvegyük. Nevét említik Pray után Toldy és mások. Mivel azonban Pray II. Ulászló oklevelét a forrás és évszám megnevezése nélkül közli, azt az eredetivel összenem hasonlíthattam; nincs tehát tudomásom arról, hogy az armális mely évben bocsátatott ki. Tekintve azonban azon körülményt, hogy II. Ulászló király 1494. évi számadás könyvében (kiadta Engel) Fülöpnek a madoccai apátnak, mint miniatornak Bonfin munkája festéseért 60 frt tiszteletdíj van utalványozva, továbbá hogy ugyanezen számadáskönyvben a Bonfin munkájához szükséges hártavásárlások is fordulnak elő, következtethetjük, hogy Bonfin munkájának lemásoltatását ez időtájtban kezdték meg. Mivel pedig Bonfin a Magyarok Történetét egész 1495-ig vezeti le, János másoló leírását ennek csak ezen év után végezhetette be, a nemesi oklevelet tehát csak 1495 után nyerhette.

XLVIII.

Budai Miklós a XV. századból.

A károlyfehérvári Batthyányi-könyvtár egy »Concionale de Sanctis« című latin prédikációs könyvet bir tőle, melyet Veszely Károly, a Gyulafehérvári füzetekben, (Kolozsvár 1861., 121 l.) »XV. századi, kitűnő nagy betűkkel irt pergamen codexnek« ir le. Ennek colophonjában a másoló megnevezi magát a következő versekben:

»Hec scripsit scripta scriptor Nicolaus de Buda
Merces aeterna sibi detur in arce superna«

in mentem, ejus fideles et elegantes labores immuneratos praeterire nequimus quos non tam alieno, quam nostro testimonio, sat hactenus exploratos habuimus. Quare eum . . . in Nobilitatis ordinem numerandum esse, et jure, et sponte censemus. Quin etiam non modo Joannem . . . sed ejus gratia-patrem suum, ceterosque fratres ejus et haeredes omnes cum universa posteritate, perpetuo hoc honore honestandos esse arbitramur. Orsinde Joannem . . . patrem, fratres et haeredes omnes cum universa posteritate in Nobilium ordinem — autoritate nostra ita creamus, adscribimus et annumeramus ut ex hoc tempore iam semper pro Nobilibus habeantur, haud secus, atque si ex antiquo nobili sanguine produissent. Propterea haec arma et nobilitatis insignia concedimus et donamus, quemadmodum in capite privilegii picta sunt etc.«

A codexet föntebbi czime alatt felsorolja Beke Antal is, a Batthányi könyvtár kézíratairól közrebocsátott jegyzékében, (Károlyfehérvár 1874. 14 l.) de Budai Miklóst mint könyvmásolót mi használjuk fel legelőször.

XLIX.

Jodocus látókövi karthauzi zárdafőnök a XV. század végén.

Szepesmegyei wagenrüszeli származású, ki a XV. század végén karthauzi tanárból, a szepesmegyei sz. Jánosról nevezett látókövi zárda főnökévé választott, s mint szorgalmas könyvmásoló tűnt ki. (Chronica Anonimi Carthusiani de Lapide Refugii in Scepusio. Wagner Car. Analecta Scepusii Bécs, II. köt. 78 l.) A névtelen karthauzi krónikája könyvmásolói tevékenységéről következőleg emlékezik meg: »Ipse in scribendis libris fuit sedulus, scripsit enim duo Antiphonaria et duo gradualia in papiro et quamplures alios libros ecclesiasticos.« (Anal. Scepus. II. 78 l.). Eszerint tehát Jodók két Antiphonalét, két gradualét és számos egyházi könyvet másolt, melyek a látókövi zárda XIV-ik század eleje óta fennállott könyvtárát jelentékenyen szaporították. Mint könyvmásoló ekkorig felhasználva nem volt.

L.

Pécsi Jakab a XV. századból.

Nevét a bécsi császári udvari könyvtár: »Aristoteles Physicorum libri 8« című XV. századi hártýakézirat tartotta fön, melynek colophonján olvasható: »Per manus Jacobi de Quinqueecclesiis.« Ki légyen ezen Pécsi Jakab, kivel középkori irodalomtörténetünkben egy egészen ismeretlen név jut felszínre? Ennek federítését a jövő buvárlatoktól várjuk. (Tabulae codicum manuseriptorum etc. Bécs I. 44. l.)

FELVIDÉKI KÖNYVTÁRBÚVÁRLATOK.*

III.

Szepesmegye minden nevezetesebb városát útamba szándékozván ejteni, Iglóról a megye fővárosába, Lőcsére hajtottam, hol legelőbb is a kir. kath. főgymnasiumba mentem. Ez intézet derék igazgatójának, Halász László úrnak köszönhetem, hogy Lőcse műemlékeit és könyvtárait szives kalauzolása mellett megismerhettem.

A lőcsei kir. kath. főgymnasium könyvtáraiban kizárólag újabb művek vannak. 1878. júl. 29-én a tanári könyvtárban volt 1830 kötet és 2329 füzet, összes értékök 7758 frt 95 kr.; az ifjúsági könyvtárban 1179 kötet és 287 füzet, 1881 frt 87 kr. értékben. Ezekon kívül 171 darab történelmi és földrajzi anszer van elhelyezve a könyvtárban, melyek összes értéket 817 frt 5 kr.

A könyvtárak öre Travnicsek Hubert rendes tanár, ki lelkiismeretesen, a legnagyobb rendben kezeli a reábízott gyűjte-

* Mielőtt cikkemet folytatnám, a »Századok« májusi füzetének egy incorrect kifejezését kell helyreigazítanom. A »Századok« ismertetvén a Könyv-Szemle legutóbbi füzetét, azt mondja, hogy »beszámolok« felvidéki búvárlataimról. Beszámolni megbízónak szokás; engem pedig senki sem bízott meg, s ha föl nem szólítanak rá, nem is tesszem közzé jegyzeteimet. Félreértések elkerülése végett, kötelességemnek tartottam e csekélységet fölemlíteni. Mert nagy a különbség, ha valaki a maga költségén kevés időt töltve egy-egy helyen, tisztán az ő rá nézve érdekes adatok után nyomoz, meg a közt, ha más pénzén, s célzatosan kitűzött egy irányban huzamosan kutat. Amaz érdekesebb a búvárra, s érdektelenebb a közönségre nézve emennél megfordítva áll a dolog. Szolgáljon ez egyúttal közleményeim ziláltságának mentségére.

B. A.

ményeket. A tanári könyvtárat 24, az ifjúságit 14 szak szerint osztályozta, minden ötödik évben új lajstromot készít, két évenként pedig egy-egy pótleltárat. Nyomatott rovatlapjain a következő címek fordulnak elő: Folyó szám. Beszerzési idő. Régi leltár száma. A tárgy megnevezése. A beszerzési ár öszvege, frt. kr. Jegyzés. Az ívek alján: Múlt évi maradvány, kötet, füzet. Új beszerzés, kötet, füzet. Legvégén, végkimutatás.

A feloszlott *Lőcsei ág. h. e. v. lyceum* könyvtára minden tekintetben ellentéte az előbbennek. Amaz merőben modern könyvtár, ez kizárólag régi művekből áll; amaz példás rendben van fölállítva, ez példátlan rendtelenségben hever az ág. h. e. v. nagytemplom északi fülkéjében. A kötetek számát 6- vagy 8000-re becsülöm. A jelen század első felében készített, ívr. lajstroma használhatatlan.

Szépréti, egyházi gondnok úrral húzamosabban böngészgettünk a könyvek között, s a mi érdekesebbet találtam, im itt közlöm. Incunabulák:

Velence, 1499. Cím: Polydori Vergilii Vrbinatis De Inventoribus Rerum Libri Tres. Végén, a 88. levélen: Polydor Vergilii Vrbinatis de Inuentoribus rerum opus Magister Christophorus de Pensis impressit Venetiis Anno humanitatis Christi. M. CCCC. LXXX. VIII. Pridie Kalendas Septembris. — 4-r. Editio originalis. Panzer, III. 556. Hain, 16.008.

H. n. 1503. Sermones Sacri Pomerii de tempore (impress Anno 1503.)

Lipcse, 1508. Petri Lotichii Secundi Poemata omnia. Lypsiae, 1508. — Brunet: Manuel du libraire. Paris, 1862. T. III. p. 1181. szerint ez eredeti kiadás ritka, de csekély értékű

Velence, 1512. Missale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis. Urbanus Keym Librarius Budensis. Kolophon: Uenetijs accuratissime impressum. In Edibus Petri Liechtenstein Coloniensis Germani. Impensis vero Urbani Keym Library Budensis. Anno Virginei Partus 1512. Die 3. Augusti. — K.-ívr. Knauz: Libri Miss. ac. Brev. p. 42. összesen 9 példányt ismer e kiadásból.

H. n. 1518. Almanach noua plurimis annis venturis inseruientia. Per Joannem Stoefflerinum Justingensem et Jacobum Pflau-

men *Ulmensem accuratissima supputata etc. Ephemerides anno dominice incarnationis 1518.* — Panzer nem ismeri.

A török-magyar háborúra vonatkozó röpirat- és ujságirodalom igen szépen van képviselve. Hasonlóan a külföldi és hazai dissertatio-irodalom, mely utóbbi különösen érdekes azon körülménynél fogva, hogy itt meglevő termékei, csaknem kizárólag felvidéki könyvsajtók alól kerültek ki. A ritkább példányok közül főlemlitendőnek tartom a következőket.

Steph. Omasztha Trenchinus. *De constitutione rhetoricae. Pragae, typ. Paul. Sessy Anno 1615.*

Zachar. Lani, antistes Trenchin. *Pseudo spiritus Posonien-sis sive discursus ex S. Scriptura. (Typ. Trench.) Anno 1643. Terjedelme P, ívsz.*

Andr. Fitkowini, Batthoviâ-Ung. *De justificatione hominis peccatoris coram Deo. Wittb. ap. Jo. Haken, A. 1643.*

Georg. Czebanius Lipto-Teuto-Lipsch. *Disputatio de triplici Dei cognitione. Trench. Typ. Dorotheae Vocalianae. 1647.*

Joann. Okolycznai. *Tripartiti operis Hung. compendium. Leutsch., Laur. Brewer. 1648.*

Georg. Melochowski Melochovien. gymn. alumn. *De omni praesentia carnis Christi in persona. Barthphae, Jac. Klösz, 1650.*

Andr. Hrwat gymn. Trench. rect. *Responsum responsioni Patakianae oppositum. 5. jul. 1652. Trench. Typ. Laurentii Benjamin ab Hage.*

Andr. Hrwat. *Responsum appendici maledicae. 20. sept. 1652. Trench. L. ab Hage.*

Nicletzius, Tot-Lipschens. *Dissertatio de clericorum potestate. Trench. Typ. Nicodemi Czizek. A. 1655.*

August. Serpilius, Caesareopol. Hung. *De bello. 19. marcii, 1664. Wittbg. Mich. Wendt.*

Chr. Seelmann Pfarr. v. Leutschau. *Himmelfahrts-Fest Matthiae Gosnovicer Richter v. Leutschau. Leutsch. Sam. Brewer, 1669.*

Matth. Christoph. Hung. Senator Wittebergensis. *Exercitium juridicum de testimonio. 23. oct. 1673. Wittb. Typ. Hakianis.*

Mich. Liefmann, sup. in Oberung. *Ehrengedächtniss-Säule des Christ. Seelmann Pfarr. v. Leutsch. Wittbg. bei Joh. Sig. Ziegenbein (1675). Mindössze két levél, 4-r.*

Memoriae aeternae Chr. Seelmanni. Wittb. Joh. Sigism. Ziegenbein. 1676.

Régi magyar nyomtatvány igen sok van a könyvek között. Szabó Károly, ki 1872-ben járt itt, 26 régi magyar munkát talált benne, pedig maga mondja könyvtárbúvárlatairól a »Századok« 1872. 692—694. lapjain közzétett jelentésében, hogy nem kutathatta át egészen. A löcsei Brewer-féle nyomda termékei nagy tömegben fordulnak elő, különösen az iskolai kézikönyvek, melyek közül, Szabó Károly szerint, négy darab unicum.

Az irattárban nyolcz darab kemény kötésű könyv vonja magára figyelmünket. Ezek latin nyelven vezetett tantárgyi naplók vagy osztálykönyvek, melyekben 1733-tól fogva részint a bevégezett tananyag van kimutatva, részint a tanmenet van szem elé állítva. Az 1733,4-ki tanévről szóló kimutatás részletes, óránkénti, s a naplók ily módon vezetettek egész 1745-ig. Később a befejezett tananyagot tartalmazó kimutatás, mellőzve a naponkénti följegyzést, két-két hétre, sőt utóbb egy vagy több hónapra terjed, míg végre 1798 9-től egész a befejező 1817-ik évig, csupán a megelőző félévekben tárgyalt tananyag rövid átnézetére szorítkozik. Alakjuk nagy ívrét, mongol formába hajtva. E gyűjtemény érdekessége megítélhető azon szemelvényekből, melyeket Kupetz Lycurg igazgató közölt belőle: A löcsei m. k. állami főreáltanoda értesítvénye. 1875. 21—29 l.

A löcsei minorita és a főreáltanodai könyvtárakat már nem tekinthetem meg. Kifogytam az időből, s Szepesváralján keresztül Eperjesre hajtottam.

Az eperjesi salvatorianus ferenczrendi kolostor könyvtára egy ablaktalan sötét előszobában s egy kicsiny szobában van elhelyezve. A helyiség igen alkalmatlan: sötét és nyirkos. Kizárólag régi könyvtár, lehet benne vagy 1500 kötet, köztük a következő incunabulák.

Velenze, 1487. Angeli de Clavasio: Summa angelica de casibus conscientiae. Kolophon: Opus quoque hoc Angelicum arte: opera et impensis non minimis: maxima cum emendatione Nicholaus Franckfort germanus Impressione Anno salutis. 1487. Kalend. 3. Nouembris compleuit: Uenetijs. Deo Gratias. — Igen szép példány, 4-r. goth. 369 szzott lev. Panzer III. 239. Hain 5383. említik, de legszabatosabb leírása: Codicum saec. XV.

impressorum qui in reg. bibliotheca Borbonica adservantur Catal. Neapoli, 1828. T. I. p. 198.

Augsburg, 1487. Kolophon: Hie endet sich daz büch der heyligen... Gedruckt in Augspurg von Hansen Schönsperger am fritage vor sant Veitz tag des jar do man zalt nach Cristi gepurt M. CCCC. vnd im lxxxvij. jar. — Szép példány, képekkel; ritka lehet, mert Panzer nem ismeri. Fidelis Butsch cxv. Cat. (Drucke des XV. Jahrhunderts.) Nr. 23.

Strassburg, 1493. Sermones de Sanctis Thesaurus Novvus dictus. Kolophon: Opus perutile sermonum de sanctis per circum anni Thesaurus nouus nuncupatum impressum Argentine per Martinum flach Anno domini MCCCC. XCIII. finit feliciter. — Szép példány, k. ívr. goth. 480 lev. Sokban eltérőleg írja le Schnizer, III. p. 46. Panzer. I. 49.

Velence, 1496. Sermones declamatorii prestantissimi Roberti Liciensis: ex seraphico Minorum ordine: etc. Az első levélen, az előszó után: Impressum Venetiis per Georgium de Arriabenis Mantuanum. M. CCCC. LXXXVI. die XV. Mai. — Csekély különbséggel említik Maitt. p. 615. Panzer. III. 392. Butsch. Nr. 130.

Nürnberg, 1496. Kolophon: Explicit Legenda Lombardica Jacobi de Voragine ordinis predicatorum Episcopi Januens. Impressa Nuremberge anno domini M. CCCC. XCVI. Sequuntur legende adiuncte. — Expliciunt quorundam sanctorum legende adiuncte post Lombardicam historiam (!): impresse Nurnberge Anno domini M. CCCC. XCVI finite in vigilia Pasche. — Ivr. goth. teljes példány. Sulzbachi Stuchs György nyomása. Seemiller, IV. p. 74. Panzer, II. 223. Graesse, VI. 396.

(Köln, év n.) Questiones peritiles super tota phylosophia naturali magistri Joannis de Magistris doctoris parisiensis cum explanatione textus Aristotelis secundum mentem doctoris subtilis Scoti. — 4-r. 200 lev. ép péld. Hain, 10445 szerint e mű Kölnben Quentell Henriknél nyomtatott, ki 1479—1500 ig dolgozott.

Velence, 1498. Az első levélen: Incipit secunda pars quadragesimalis: editi per fratrem Bernardinum de Busti ordinis minorum: ac verbi dei predicatorem: quod Rosarium sermonum appellatur. Kolophon: Impressum... Venetiis... per Georgium de Arriabenis ab anno incarnationis dominice. M. cccc lxxxx

viii. xvii. Kalen. Septembris. — K. ivr. a közepe ki van égve, s egész a ZZ ívszámig van meg. Hain, 4163.

V e l e n c z e, 1499. Sermones quadragesimales de vitys Reuerendi Patris fratris Antony de Bitonto: ordinis minorum de obseruantia: exacta cura et diligentia reuisi emendatique: iussu et impensis Nicholai Frankforth. Arte item Johannis hertzog impressoris In venetiarum urbe: felici numine expliciunt. Anno natiuitatis christi post millesimum quaterque centesimum nonagesimonono. XVI. Kalendas Martij. — N. 8-r. Hain, 3223.

H. és év n. XV. száz. Kolophon: Explicit tractatus minoricarum. d. Bartoli de Saxoferrato civis Perusini. — Talán azonos a Hain, 2634. említette Tractatus varii-val.

H. és év n. XV. száz. Az első levélen: Sermones vademecum de tempore et de sanctis per figures vtilis. A második levélen: Incipit vademecum fratris Iohannis. decretorum doctoris et abbatis Uincellensis. de collationibus dominicis et festiuis. — 4-r. H₆ ívsz. teljes példány. Hain 9432.

H. és év n. XV. száz. Pomery Sermones in Dominicas et Festa Totius Annj. — 4-r. Beszédék három részben. A példány csonka, némely helyt írással van kiegészítve; tulajdonkép a szomszéd sebesi kolostor tulajdona. A XVI. században ezt az átkozódást írták a táblájára: »Maledicta sit illa manus, et nunquam sit benedicta, quae lacerat talia scripta.«

N ü r n b e r g, 1502. Sermones parati de tempore et de sanctis. Impress. Norimbergae per Antonium Coberger. Anno MDII. — K. ivr. goth. R₆ ívsz. Teljes példány, 81 beszéddel. Thott. VII. p. 25. Panzer VII. 440.

H. n. 1502. Kolophon: Sermones aurei exc. doct. Petri Hieremie. Dil. cura Jacobi Britanici calcogr. et sol. castigat. Dr. fratris Hier. de Bargnano digesti die VIII. Oct. MDII. — 140 lev. Tábláján rézmetszetű etiquette, melyen: Liber Bibliothecae Bartphanae; közbül czímer, alatta: insignia civitatis Bartphae.

H a g e n a u, 1503. Bernard. de Busti: Rosarium sermonum praedicabilium. Kolophon: Prima pars sermonum predicabilium Rosary. Impressa et diligenter reuisa in imperiali oppido Hagenaw per Industrium Henricum Gran inibi incolam: Impensis et sumptibus prouidi Iohannis rymman. finit feliciter. Anno ab incarnatione domini Millesimo quingentesimo tercio. Kal. IX. Aug. — Teljes példány.

Basel, 1516. Homilie hoc est conciones populares sanctorum ecclesie doctorum Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii et aliorum. Basileae per Joannem Frobenium diligenter excusa An. M. D. XVI. — Ivr. Panzer VI. 198. Stockmeyer u. Reber: Beitr. zur Basler Buchdrg. S. 102.

Krakó, 1518. De anima Aristotelis per magistrum Mich. de Uratislauiam cracouiensem. canonicum. Impr. Joan. Haller Cracouiensis. Anno 1518. — 4-r. S₃ ívsz. Ritka lehet, mert a könyvészet irodalomban nem található.

Nürnberg, 1519. Opera Beati Fulgentii Aphri. It. Opera Maxentii. Norimbergae apud Kobergerum, Kal. Jan. 1519. — Ivr. kerek bet. Teljes példány. Panzer. VII. 461.

Régi magyar nyomtatvány mindössze néhány darab van, s azok is jobbára elrongyolott példányok. Ilyenek: Beythe Istvántól Eztendő által való Vasarnapi Epistolák. Németujvár, 1584. Szabó K. 212. — Beythe: Az Zentök Fő Innepiről való Evangelio-mok. Németujv., 1584. Szabó K. 213. Mind a kettő elől-hátul csonka. Egy ép és egy csonka Káldi Biblia. Bécs, 1626. Szabó K. 551.

A magyar nyomtatványok közt legérdekesebb két ponyvairodalmi termék, melyek mintegy kiegészítik az általunk a »Könyvszemle« idei évfolyama 96—98 lapjain közzétett e fajta productumok sorozatát.

A kassai Három Bajnokoknak, Krisinusnak, Pongrácznak, És Grodecziusnak Vérek bársonyával ékesítettetett Virtusok, Az Az Eletek, És Halálok, Méltóságos Groff Forgách Pál Urnak, etc. költségivel ki bocsátott. — Nagy Szombatban az Academiai bötűkkel Fridrik Gall által. 1731. 12-r. 86 lap.

Négy világító úrnapi lámpások. Irta P. Telek József, franc. P. Kalocsán. nyomtatott érseki bötűkkel Wagner József által. — 4-r. Wagner 1767-től fogva volt első érseki nyomda-művezető Kalocsán.

Az eperjesi evang. ker. collegium könyvtárában is van egy ilyen ponyvairodalmi termék, melynek címe:

Zöld Martzi, Betskereki, Palatinszky, Barna Peti és Kováts Imre életeknek rövid leírása. Megbővítve hozzáadattak a szeretője nótái, és egymástól való elbűcsúzások. (Vágtató csikós, fametszvényben.) Nyomtatott Ebben az Esztendőben. — 8-r. 16 lap. Nyomdai kiállítása után ítélve, e munka alkalmasint Landerer Anna budai nyomdájában, a jelen század második vagy harmadik tizedében került ki a sajtó alól.

Ballagi Aladár.

RITKA ROMÁN BIBLIA A M. NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Densusianu Miklós.

Budapesti tudományos kutatásaim között, a Nemzeti Múzeum könyvtárában egy régi román bibliára hívták fel figyelmemet, a mely Erdélyben Szászvárosban 1582-ben nyomtatott és a muzeumi könyvtárnak egyik ritkaságát képezi.

E bibliát kívánom e lapok t. olvasóival megismertetni.

E könyvnek »Palia« vagyis 'ó szövetség a címe; a colophon szerint Erdélyben Szászvárosban 1582-ben cyrill betűkkel nyomtatott, s kis ívrétben összesen 159 levélből áll. Kötése, a hátsó rész kivételével, egykoru, a fatáblákat préselt barna bőr borítja, mely az eredeti rézcsattokból egy kapocsrészt mutat fel.

A könyv provenientiájára nézve, a boríték belső lapján a következő egykorú feljegyzést találjuk: »Praesentem Sacrum librum Biblia, Valachico Idiomate Typis editum inter antiquitates non mediocriter numerandum Inclitae Regni Hungariae Celebris Bibliothecae dono offero 26 a mensis Julii 1814. Joannes Molnár de Müllersheim Doctor et publ. ordinarius Professor morborum oculorum in Lyceo academico claudiopolitano.« Eszerint a biblia Molnár János kolozsvári tanár ajándékából 1814-ben került a Nemzeti Múzeum könyvtárába.

Tartalmára nézve magában foglalja Mózes első és második könyvét, az ugynevezett 'Bithia,t és 'Ischodlt, melyeknek román nyelvre való fordítását, — mint a szövegben olvassuk — Michaiu Tordasiu akkori erdélyi román püspök négy román tudós segítségével eszközölte. Az első könyv 84, a második 75 levélből áll, melyek quaterniók szerint vannak jelölve. Az egyes fejezetek fölött majuscula felírások a lapszéleken nyomtatott schóliák láthatók. Ezekon kívül a felső lapszélek felírásai az illető könyv címét jelölik. A biblia aránylag igen jó állapotban van. Mózes I-ő könyve egészen teljes, a II. könyvben azonban a 145. és 146-ik levél felső része és a 155-ik levél egészen hiányzik, mely jelenleg tiszta papirossal van pótolva.

Tekintve azon körülményt, hogy Cipariu H. kanonok ur »Analecte literarie« czimü munkája szerint ezen biblia-kiadásból csak két csonka példány ismeretes, melyeknek egyike az ő, másika a károlyfehérvári püspöki könyvtárban található, föltehetjük, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtárának ezen harmadik példánya az eddig ismert szászvárosi 1582-ki román bibliák között a legteljesebb s méltán a ritkaságok közé sorozható.

Reánk nézve legérdekesebb a bibliának utolsó levele, mely a könyv kiadójának epilógusát tartalmazza, s rövid vonásokban annak genesisét adja elő. Ez epilógusnak bennünket érdeklő része magyar fordításban így hangzik: »Báthory Zsigmond, Isten kegyelméből erdélyi vajda idejében ajánljuk ezen általunk kiadott két könyvet, úgy mint: »Bithia,,t és 'Ischodl,t a hirneves hősnek Geszti Ferencz zászlós úrnak, Magyarország és Erdély választott hadnagyának Déván, hogy ezen két könyvet szívesen fogadja addig is, míg Isten segélyével a többi könyvek * kinyomatni és kiadatni fognak. Nagyságos Geszti Ferencz ur egész erejéből több hozzátartozó jó embereivel együtt segítette ezen két könyvnek kiadását, s velök titeket román testvérek megajándékozott, azért imádkozzatok az Istenhez ő Nagyságaért.

Én Diacu Sierban, Isten kegyelméből a typographia nagymestere, Diacu Mariannal együtt kezünkhöz vettük e könyveket, s elolvassván, ezeket nektek román testvérek kinyomattuk; olvassátok ezeket, mert bennök drága gyöngyöket s végtelen kincset találtok s megfogjátok belőlök tanulni, hogy Isten a jótetteket jutalmazza, a gonoszakat pedig megbünteti.

Nyomattak e szent könyvek 1582. évben Julius 14-én Szászvárosban.«

E szerint a biblia Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem idejében Geszty Ferencz erdélyi zászlós ur költségen, Sierban Diacu és Marian Diacu szászvárosi nyomdászok műhelyében 1582-ben nyomtatott. E két utóbbiban irodalomtörténetünk két ismeretlen XVII. századi erdélyi nyomdászszal gyaprodik.

Megjegyzem még, hogy e biblia bibliographiai és irodalom történeti fontosságán kívül főleg nyelvészeti beccsel bir, s így mindenesetre érdemes, hogy szakférfiaink vele foglalkozzanak.

* Ez alatt Mózes többi 3 könyve értendő.

BUDAPEST BIBLIOGRAPHIÁJA.

Közli: Némethy Lajos.

Budapest bibliographiájának összeállításában koránsem akarjuk magunknak az elsőséget arrogálni. Többen fáradtak már ez irányban, így: Hammer József »Geschichte des osmanischen Reiches.« Pest, 1830. VI-ik kötet, 736 lap. Linzbauer »Die warmen Heilquellen von Ofen.« Pest, 1837, a függelékben. A Széchényi könyvtár catalogusainak szerkesztői 1800—1807. az indexekben Kilián által kiadott »Fremdenführer« a bevezetésben. Palugyay Imre »Buda-Pest leírása«, Pest, 1852. 278. és 549. l., úgyszint a »Századok«-ban, 1870-ben, Nagy Iván, IV. 89., 191. ezekhez pótlékkal járult Ipolyi Arnold u. o. és Harmath Károly IV. 565 és VI. 62. Mindezek szűkebb keretbe szorították tárgyukat, azért kívánatosá lőn ezen irodalom terjedelmesebb felkarolása, a mi e munkálat célja

Az összeállításban azon szempontból indulván ki, hogy az irodalom egyszersmind a történelem visszatükrözése; az idő szerinti sorrendnek adtunk elsőséget minden más sorrend előtt. Könnyebb áttekintés végett az egész gyűjteményt két csoportra osztottuk: önálló és nem önálló művekre. Az elsőben csupán oly műveket vettünk föl, melyek vagy általán Budapestről vagy pedig annak egyes nevezetesebb mozzanatáról kizárólag tárgyalnak. Minden melesleg e tárgyhoz szóló művet a második csoportba osztottuk.

I.

Ö n á l l ó m ű v e k.

(1501—1599.)

1501. Hupfauf Mátyás. Die Ordnung zu Ofen wider den Thureken gemacht durch vnszern aller heiligsten vatter den pabst. Colophon: Mathias Hipfaf (Hupfauf) de Argentia (Straszburg) kis 4-r. 8 számozatlan lap. 3 fametszettel. (A.) *

* A könyvtárakat, melyekben a felsorolt műveket találtam, rövidség végett következő betűkkel jelzem: A. = A M. tudományos Academia. C. = Nemzeti Casino. E. = A budapesti tudományos egyetem. F. = Föld-

1514. Ain grosz Wunderzaichen, das do geschehen ist durch das Kreutz, das ain Cardinal hat ausz geben inn dem gantzen Hungarischen Land wid' die Turcken. Belöl mint czím: Auszug ausz ainen brieff von Offen der an dem 25. tag des May in Wien geantwurt ist vnd am IIV tag Juni gen Augsburg. H. és év nélkül, kis 4-r., 8 számozatlan lap. (M.) Összesen hat-féle kiadásban jelent meg.

1527. Warh. Anzeygen, Künigl. Mayestet zu Hungern und Boheim u. s. w. Hörzug, von Wyen ausz in Hungern, bisz auff ein halb meyl vnder Ofen u. s. w. 1527. H.n. 4-r., 8 szatlan l. 1 fametszettel. (A. M.)

1541. Wahrhaftige Anzeygung, wie es im Lager vor Ofen ergangen ist 1541. H. n. 4-r., 12 számtlan l, czímfametszettel. (M)

1541. Meldemann Miklós. — Eine ware Contrafactur oder verzeychnusz der kön. stat Ofen in Ungarn jn belagerung samt dem unglückhafftigen Scharmützel des pluturstigen mit königlichen Heerlager im September des 1541. jars. Ez alatt a fametszet 5 oldalon és 15 versszak. »Schav an ein war Contrafactur« stb. kezdettel és »das wünscht von Nürnberg H. S.« (Hans Sachs) végzéssel. Egy más kiadás ívréten. (A bécsi cs. k. udvari könyvtárban.)

1541. Rabucher Lőrincz. — Gewisse zeitung, wenn der Turckische Tyran in Hungern ankomen, auff welche tage vnd wie oft die Türcken vnsern Lager gestürmet, vnd wie die vnsern sich zur Gegenwehr gestellt, vnd ritterlich gewehret u. s. w. doch endlich von der Menge und Macht der Barbarorum vberweldigt, das meisteteil von jnen nidder gelegt, vnd wie vnd wenn Pescht erobert u. s. w. H. és év n., kis 4-r., 16 számtlan l. (A.)

1541. Neue Zeyttung von dem Thyrrannen des Türckischen Kayzers Oberster Feld Hauptmann vnd verwalter in Kriegischen weysenburg, mit namen Machmatweck, wie er zu Pescht mit sambt seinem mithelffer ein Münch des Pauliner Orden, mit Na-

tani Társulat. G. = Gazdasági Egyesület. M. = Nemzeti múzeum. N. = saját gyűjteményem P. = Polytechnicum. St. = A fővárosi statistikai hivatal és T. = A Természet Tudományi Társulat. A többieknél az egész czím ki van téve.

men Frater Jörg in Ofen oberster, wieder das Christliche blut rath vnd that dazu geben, auch persönlich selbst da gewest, gehandelt, wie hernach volgt. H. és év n. 4-r., 4 számtlan l. (M.) Még más kétféle kiadása van, hat-hat levéllel.

1541. Warh. Neue Zeyttung, wie es in Vngern zwischen deme kriegsvolke der Deutschen vnd Türcken ergangen ist, im Jahr 1541. u. s. w. H. és év n. 4-r. 16 számtlan l. — Budának 1541. évbeli máj. 3-tól, augusztus 26-áig Rogendorf által történt ostromát írja le.

1542. Treffentlicher vnd hochnützlicher Anschlag, bündtnus vnd veraynung, durch die . . . Herzoge zu Sachsen, Margrafen zu Brandenburg vnd Landgrauen zu Hessen u. s. w. des Türckenzuges halber furgenummen, bedacht vnd berathschlagt. Auch was anzal Kriegsvolks u. s. w. der Schlisschen Fürsten vnd stand gesandten Instruction vnnnd beuelch, obgerürten Türckenzug vnd hilff belangend. 1542. Colophon: Nürnberg, gedr. d. Georg Wachter. 4-r. 20 számtlan l. (M.) Budának 1542-ben Brandenburgi Joachim örgróf által történt ostromát írja le.

1542. Vier warhafftige Missiue, eyne der frawen Isabella Künigin vnd nachgelassene Wittib in Vngern, wie vntreulich der Türck vnd die jren mit jr vmbgangen. Die ander, eyns so in der belagerung bey der Künigin im Schloss gewaszt, wie es mit Ofen vor vnd nach der belagerung ergangen. Die dritt, eyns Vngern vor Gran wies jetz zu Ofen zugehe. Die vierdt, des Türckischen Tyrannen an die Siebenbürger. Aus dem Latein inns Teutsch gebracht Anno MDXLII. H. n. 4-r. 24 számtlan lap. (M.) Ezen kívül van még egy második kiadás szintén 24 számtlan 4-rétű lapon, de kissebb nyomással. (M) (Latinul megjelent: Reusner Miklós-nál »Epistolarum Turcicarum« etc. Libri XIV. Francofurdi ad Moen 1598—99. 4-r. Lib. IX. 4—11 l. és a Türkische und Ungarische Chronica zu finden in Nürnberg bey Paulus Fürsten. 1663. ivrét. 174. §. 249 lap.

1542. Sachs János (Hans Sachs). Das Lied von Pest. Zu finden bei Georg Steinbach in Nürnberg. Ivret 12 tizsoros versszakokkal. (M.)

1542. Ware New Zeitung vom Türcken. Durch einen Glaubwürdigen Man der damit und dabey gewst. Aus Vngern einem guten Freund zugeschrieben. (20. Aug. 1541.) Item, andere New zeitung, aus Venedig geschrieben, vom Türcken und

Frantzosen, 3. Jenner 1542. Mehr noch andere zeitung, vom Babst aus Rom geschrieben. (27. Dez. 1541.) H. n. 1542. 4-r., 20 számtlan l. (A.) Ezek elseje az 1541-ben Budán lefolyt eseményekkel foglal kozik.

1578. Neue Zeitung ausz Hungaren von Ofen und Pesst, geschehen im 1578. Jar. H. n. ívrényi lap, a tüzes esöt ábrázoló fametszettel. (Zürichi könyvtárban.)

1579. Warhaffte Beschreibung des Zorns und Exekution so Amurath der Türck. Keyser newlicher Zeit an den Bassa zu Ofen, vnd noch an andern dreyen Begen, ergehen lassen Nürnberg 1579. 4-r. (Hammer.)

1579. Ernstliche Straff des Türkischen Keyser. Wahrhaftige Beschreibung stb. mint az előbbi, és még egy harmadik kiadás is csak apróbb betűkkel. (Hammer.)

1592. Tinodi Sebestyén. — Buda vára megvételének s Török Bálint elfogatásának Historiája, Monyorókerék 1592. Martin János által. 8-r. (Szabó Károly »Régi magy. könyvtár.« 262. szám.)

1594. Warh. vnd gewisse Neue Zeitung, aus dem Keys. Feldlager für Ofen geschrieben, was sich zwischen vnsers allergnedigsten Herrn Kriegsvolk, vnd den Türcken, von dem 16. Jan. des 94. Jahrs, bis vff den 12 Martij, mehr als an einem Ort verlauffen vnd zugetragen hat. Getr. zu Prag 1594. d. Hans Schuman. 4-rét. 12 számtlan lap. (Brockhaus, Bibl. hist. 1866. 2237. sz.)

1598. Discurs, das ist gründl. Bericht, was sich in ganzer Belägerung Ofens, inn disem 1598 Jahr verlossen hat. Nürnberg. É. n. (Hammer.)

1598. Warhaftige neue Zeitung (in Versen), vnd kurzer Bericht ausz Hungern, wie die Khristen die alte Statt Ofen ritterlich eingenommen . . . in diesem 1598 Jahr. Augspurg (1598). Gedr. b. Michael Manger. 8-r. 8 számtlan l.

1599. Particular vnd Ausführliche Relation, d. i. Gründlicher Bericht, was sich im An- und Abzug, So woln auch in ganzer werender Belägerung der . . . Vestung Ofen . . . zuge- tragen habe. Nürnberg, 1599. (Hammer.)

(Folytatása következik.)

Vegyes közlemények.

— A Nemzeti Múzeum könyvtárának olvasóterme jul. 1-től augusztus 31-ikig zárva leend, és csak azok számára, kik irodalmi munkálataik czéljából kívánják a könyvtárt és kézirat gyűjteményt használni, fog tiz órától egy óráig naponkint, ünnep- és vasárnapokat kivéve, nyitva állani. A nagyközönség részére szept. 1-én nyitattik meg.

— A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1879. év első felében összesen 2470 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal, 52 kézirrattal, 600 oklevéllel és 177 darab pecséttel gyarapodott; és pedig ajándécul kapott 357 darab nyomtatványt, 36 oklevelet és 177 darab pecsétet; köteles példány gyanánt 1030 kötetet; vásárolt 369 kötet nyomtatványt, 52 kéziratot és 564 oklevelet. Az ajándékok között kiemelendők Gróf Erdődy Sándor uré, a ki 78 aczélmetszetű arczképet, továbbá Torma Károly uré, ki 177 darab pecsétet ajándékozott. Az olvasók száma volt 11.589; kik 21.531 kötet nyomtatványt, 1147 kéziratot és 2996 oklevelet használtak. Könyvek, kéziratok, oklevelek vásárlására és kötésre fordítottatott 2303 frt 74 kr.

— Fraknoi Vilmos könyvtárőr a békésmegyei régészeti és művelődéstörténeti egylet június 1-én Gyulán tartott gyűlésén bemutatta a M. N. Múzeum könyvtárában őrzött XVI. századbéli hírlapokat, melyek Gyula várának 1566-ban történt ostromáról és föladásáról jelentéseket tartalmaznak.

— A M. N. Múzeum régi magyar nyomtatványok gyűjteménye, újabban, jelentékenyen gyarapodott.

I. Ajándécul kapott a kegyestanítórend magyarországi tartományi főnökének, Somhegyi Ferencz kir. tanácsos úrnak jóváhagyásával, a nyitrai és debreczeni társházaktól három munkát. Ugymint:

Hajnal Mátyas. A Jézus szivet szerető sziveknek ajtosságára . . . Bécs. 1629. — Unicum.

Kopcsányi Márton . . . Elmélekedések. Bécs. 1634.

Énekes könyv. Lócse. 1699.

II. Cserében:

1. Az Erdélyi Muzeuimtól erdélyi országgyűlések végzéseinek nyomtatott példányait a következő évekből: 1613, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1630 (2), 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636 (2), 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1645, 1648, 1649, 1650, 1651, 1663, 1665, 1666 (2), 1670, 1681, 1687. Összesen 36 darab.

Továbbá Lugossy József debreczeni tanár úrtól 29 oly nyomtatványt, melyekből gyűjteményünkben egy csak csónkán volt meg, a többi teljesen hiányzott. Ugymint:

1. Dávid Ferencz. Könyvecske az igaz keresztyényi keresztésgről. Kolozsvár. 1570.
2. M. T. Ciceronis ad Lucium Veturium Synonimorum liber. Kolozsvár. 1589.
3. Kassai naptár 1618-ra.
4. Csombor Márton. Udvari Schola. Bártfa. 1623.
5. Kecskeméti János. Szép ajtatos könyörgések. Bártfa. 1624. — U n i c u m.
6. Illyésházy Gáspár. Kézben viselő könyv a jó és bódog kimulásnak mesterségéről. Debreczen. 1639.
7. Libellus elegantissimus qui inscribitur Cato. Kolozsvár 1639. — U n i c u m.
8. Páristák méltatlan üldözése. H. n. 1643.
9. Kereszturi Pál. Lelki legeltetés. Várad. 1649.
10. Menyország kinyittatott egyetlenegy szoros kapuja. Várad. 1656. — U n i c u m.
11. Pataki kalendárium. 1660-ra. — U n i c u m.
12. Pestis kész orvossága. H. n. 1661. U n i c u m.
13. Patai András. Halotti beszéd. Patak. 1667. — U n i c u m
14. Kassai kalendárium. — U n i c u m.
15. Menyország kinyittatott egyetlenegy szoros kapuja. Kolozsvár. 1672.
16. Técsi Miklós. Liliium humilitatis. Kolozsvár. 1675.
17. Tarnóczy István. Menyben vezető kalauz. Nagyszombat 1675.
18. Perneszi Zsigmond. A kegyes léleknek . . . pajzsa. Kolozsvár. 1676.

19. Balassa és Rimai énekei. Lőcse. 1683. — U n i c u m.
20. Via Jakobae. Lőcse. 1683. — U n i c u m.
21. Imádságos könyvecske. Lőcse. 1683. — U n i c u m.
22. Szép és ajtatos isteni dicsiretek. Lőcse. 1683. — U n i c u m.
23. Debreczeni Foris István. Halottak lajstroma. Debreczen. 1684.
24. Fülepszállási Gergely. Praesidium Christianorum. Kassa. 1694.
25. Danyádi János. Siralmas versek. H. n. 1694. — U n i c u m.
26. Szentpéteri István. Ördög szigonya. Debreczen. 1699.
27. Balassa Bálint és Rimai János. Kolozsvár. 1701. — U n i c u m.
28. Kolozsvári kalendárium 1704-re.
29. Huszti István. Az égre kézen fogva vezető kalauz. Debreczen. 1705.

Végre szintén cserében nagy-enyedi minorita zárdától hármat. Ugymint:

Rényes István halotti beszédét Holló Zsigmond fölött. Lőcse. 1685. — U n i c u m.

Rényes István halotti beszédét gróf Csáki Istvánné fölött. Lőcse. 1685. — U n i c u m.

Zöley Pál halotti beszédét Benkovics váradi püspök fölött Bártfa. 1702.

A múzeumi könyvtár újabb vásárlásai között kiváló figyelmet érdemel a következő czimű munka:

P. Ouidii Metamorphosis cum luculentissimis Raphaelis Regii enarrationibus: quibus cum alia quaedam ascripta sunt: quae in exemplaribus antea impressis non inueniuntur: tum eorum apologia quae fuerant a quibusdam repraehensa.

Cum gratia et priuilegio.

A colophon:

Impressum Venitiis per Joannem Thacuinum de Fridino MDXIII.

A munka élén áll a szerzőnek, illetőleg commentatornak ajánló levele, ily czímmel:

Raphael Regius Philippo Cyulano* maiori Agriensis ecclesiae Praeposito ab Vngariae rege ad Venetiarum Principem oratori felicitatem.

Meleg szavakkal magasztalja a főpapak tudományszere-
tetét. Említi, hogy az Bolognában Beroold vezetése alatt képezte
ki magát, és miután innen hazájába visszatért, Ulászló által ki-
rályi titkárrá, majd egri préposttá nevezetett, és több ízben mint
királyi követ Velenczébe küldetett. Az ajánló levél kelt »Vene-
tiis VIII. kalendas Junias MDXIII.«

Az ívrétű 167 levélből álló munka igen díszesen van kiál-
lítva, a szövegbe nyomtatott számos fametszetű rajzokkal, melyek
az Ovidius által megénekelt eseményeket és jeleneteket tün-
tetik elő.

Ezen munka a nagy bibliographiai kézikönyvekben nem
említetik, és az ajánlólevélről sem volt ekkorig tudomásunk.

— **Fay András és Bajza József** levelezése. A M. N.
Múzeum könyvtára nemcsak a régi oklevelek gyűjtését tekinti
feladatának. Az ujabbnak szellemi életének emlékeit is hivatva
van fönntartani. E célból kiváló súlyt helyez a kiválóbb írók
levelezéseinek megszerzésére. Legújában a fentnevezett két ki-
tűnő írónak levelezéseit szerezte meg, örököseiktől.

— **Az egyetemi könyvtár ritkaságaiból.** A hosszú
török háború idejében sok kalandor fordult meghazánkban.
Egyike volt ezek közt a legérdekesebb alakoknak Lodovico
Petrucci. Ennek a jó úrnak nagyon zaklatott élete volt!
1602-ben a velenceieket szolgálta Kretában, azután Mátyás
szolgálatába állott, s mint ezredes Basta alatt a törökök ellen
harcolt, azután Angliába ment, s végre onnan is kénytelen volt
megszökni. Sienában catholikusnak született, de áttért a protes-
tantismusra, s ezért üldözést és börtönt állott ki. Angliából pedig
azért kellett menekülnie, mert ottan kath. hajlamokkal vádolták.
Mivelt képzett ember volt, rendkívül sokat utazott, mindenféle
megismerkedett az uralkodókkal, ministerekkel, udvaroncokkal,
szerette azokat versekkel megtisztelni. Egy munkája, melybe
azokat összegyűjté, mutatja, hogy kora szerepvivői közül egy
egész sereggel (államférfival és tudóssal) volt ismeretsége. Össze

* Csulai More Fülöp.

is gyűjté alkalmi verseit s kiadta Oxfordban 1613-ban »Raccolta d' alcune rime del Cavaliere Lodovico Petrucci, nobile Toscano, in piu longhi, e tempi composte« . . . »Neque dico, mondja egy ebben közölt oratiojában, me illius esse filium qui primus omnium in terram desiluit, et vexillum animore sub castro Novo contra phalanges Turcicas explicavit.« Közli Ditrichstein bibornok 1605 aug. 12-én Skalizban, Basta 1607 marc. 7-én Prágában kelt ajánló leveleiket. Ebből tudjuk meg, hogy elébb Salm azután Kolonics Ferdinand csapatában szolgált mint kapitány; »semper honorifice se gessit, prebuitque se mititem strenuum et bene meritum.« Basta ez ajánlatát még mint gubernator et capitaneus generalis in Transylvania et supremus locumtenens in exercitibus Hungariae« állítá ki. Ez a Raccolta ma nagyon ritka és drága könyv, s minket a fenjelzettekén kívül annyiban is érdekel, hogy van benne egy Bastá-hoz írott sonett, mely

Quel grand heroe. che Venne, Vidde e Vince szavakkal kezdődik, s egy más sonett mindjárt ez alatt »Nella Ribellione de l' Boschkaí.« Ide igtatom a latin fordítás 4 első sorait:

Italo torpescit, potatque oblivia virtus,
 Virtus, immenso quondam bene cognita munda.
 Lubrica vicinum nescitque Hungaria luctum.
 Lubrica sed veteri semper fidissima Baccho.

De legyen elég ebből ennyi. A jó olasz jobb szerette volna, ha saját szabadságuk helyett az olasz ügyért ontották volna a magyarok vérüket.

Közli: *Szilágyi Sándor*.

— **Csontos Jánost** muzeumi könyvtári segédőrt a vallás és közoktatási m. kir. ministerium a bécsi, prágai, dresdai, lipcsei és wolfenbütteli könyvtárakban levő corvin-codexek tanulmányozására kormánysegélyvel Austriába illetőleg Németországba küldötte ki.

— **Harmath Károly** pozsonyi ág. ev. lyceumi tanár, ki a pozsonyi ev. főiskola mult évi Értesítőjében a lyceumi könyvtár nevezetesebb nyomtatványait ismertette, az idei Értesetőben, a lyceumi könyvtár kéziratgyűjteményét mutatja be teljes bibliographiai apparatusal. Értekező a kéziratanyagot négy csoportra, ugymint: codexekre, egész köteteket képező kéziratokra, okmányokra és levelekre, és emlékkönyvekre osztja fel s tartalmukat 35 lapra terjedő nagybecsű értekezésben illusztrálja. Ez értekezésre alkalmilag még visszatérünk.

— **Dr. Abel Jenő** derék fiatal philologusunk, ki tiz hónap óta Olaszország nevezetesebb könyvtáraiban buvárkodott, legutóljára a Vatikánban dolgozott, hol több nagybecsű görög codexet collationalt s Magyarország renaissance-kori irodalmához gyűjtött érdekes adatokat. Innét Párisba ment, hol jelenleg a nemzeti könyvtárban tesz kutatásokat. Mint hozzánk intézett egyik levelében írja, Párisból Marseillebe s innét Münchenbe szándékozik, hol kutatásait egyelőre berekeszti.

— »**Havi Tudósító** az ódon könyvkereskedés és könyvészet köréből« cím alatt Rothbaum R. budapesti antiquarius kiadásában, Neumann Gyula szerkesztése mellett f. é. február havától fogva szaklap jelenik meg, melyből ekkorig négy számot kaptunk. Az utolsó szám 16 lapból áll, s apró könyvészeti hireken kívül tartalmazza mindazon könyvek jegyzékét, melyek Rothbaum antiquarius könyvkereskedésében kaphatók.

— **Bibliographia Hungarica 1878.** Magyar Könyvészet 1868. Jegyzéke az 1878. évben megjelent új vagy ujjalag kiadott magyar könyveknek és térképeknek, az alakok lapszámok, megjelenési helyek kiadók és árak fölemlítésével és tudományos szakmutatóval. A »Magyar könyvkereskedők egylete megbízásából összeállította Makári Gerő. Harmadik évfolyam. Függetlenül a Magy. Hirlapok és folyóiratok 1879. Budapest 1879. Kiadja a Magyar Könyvkereskedők egylete« cím alatt Weizsmann testvérek nyomdájában egy 85 lapra terjedő füzet jelent meg, mely az 1878-ban napvilágot látott, könyveknek és az 1879-iki hirlapoknak jegyzékét tartalmazza. Makári Gerő ur, a füzet szerkesztője a megjelent könyveket XXI. csoportra osztja s azon eredményre jut, hogy 1878-ban: 1063 eredeti mű 1172 kötetben, 163 mű 167 kötetben, összesen 1199 mű 1338 kötetben jelent meg. Hirlapirodalmunk 1879 elején 319 hirlapból és folyóiratból állott, eszerint a múlt évi 284 számarányhoz képest 35-tel gyarapodott.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA

kiadásában megjelent és saját könyvkiadó-hivatalában (Budapest, Akadémia épületében) valamint a könyvtárusoknál kapható:

SZEKESI GR. BERCSÉNYI MIKLÓS

(főhadvezer és fejedelmi helytartó)

Leveli Rákóczi fejedelemhez 1704—1712.

Az eredeti kéziratokból a titkos jegyek fölfejtésével közli

THALY KÁLMÁN.

8-rét. 1876—1878. 3 kötetben. Ára 10 frt 80 kr.

Bercsényinek ezen leveleiből a hazánk történetében annyira nevezetes Rákóczi-kort részleteiben is megismerjük, még pedig eddigelé alig sejtett gazdagságban. Bercsényi mint az események egyik főintézője legbizalmasabban közli itt terveit, szándokait, gondolatait, fejedelmi barátjával, és így igen sok, alig ismert vagy félreismerített eseménynek magyarázatát leljük meg e levelekben, melyek egyszersmind írójuknak államférfiúi szélesebb látóköréről tanuskodnak. Továbbá Bercsényit mint igazi velős magyarságu s egészséges humorú levélíró irodalmilag is nevezetessé teszik e művei. A levelek egy nevezetes részében a politikailag fontosabb események titkos jegyekkel levén, írva közlő azokat feloldá, s a történelmileg nehezebben érthető helyeket felvilágosító jegyzetekkel magyarázza meg — s így egy nagybecsű köztörténeti művel gazdagító irodalmunkat, melyet páratlan olcsóságáért is melegen ajánlunk. Megjegyzendő, hogy a levelek mind az eredeti kéziratokból közöltetnek.

Magyar levelestár

a régibb magyar közélet, erkölcsök, történet és nyelv ismeretének előmozdítására.

Közli SZALAY ÁGOSTON.

I kötet. 400 magyar levél a XVI. századból. 8-adrét. 1861. Ára 1 frt 20 kr.

Ezen nevezetes és érdekes levélgyűjteményben az olvasó a XVI-ik századi magyar családi életet mintegy tükörben látja. Párbajok a török vitézekkel, az élet a magyar végvárakban, a családok patriarchális viszonya sok érdekes képet tár fel, s azon idők sok előkelő szereplőjének magyar leveleinek facsimileit is közli.

A SZERBEK TÖRTÉNETE.

1780—1815.

Irta KÁLLAY BÉNI.

Első kötet. Kis 8-adr. Angol diszkötésben. Ára 4 frt. — Az akad. könyvkiadó vállalat pártolói számára 2 frt 40 kr.

E munkának kiváló érdeket ad már tárgya is, tekintve azon szoros összeköttetést, melyvel nemzetünk a szerbekkel van. Epen azért egyetlen európai nemzetnek sem áll annyira érdekében ismerni a szerbek történetét, mint nekünk, s ma elmondhatjuk, hogy egy nemzetnek sincs módjában oly jól megismerni azt, mint nekünk, — miután Kállaynak összeköttetési lehetővé tették, hogy senki által nem használt forrásokból oly munkát állítson össze, milyennel egy európai nemzet sem bír. A munka mint olvasmány is épen ily érdekes és tanulságos. Becsét emeli, hogy egy bevezetés a szerbek régi történetét is adja.

Wesselényi Ferencz Nador és társainak összeesküvése 1664—71.

Irta PAULER GYULA.

2 kötetben. Kis 8-adr. Angol diszkötésben. Ára 6 frt. — Az akad. könyvkiadó vállalat pártolói számára 3 frt 50 kr.

Történetirodalmunknak egyik legkiválóbb és legnevezetesebb terméke. Az, hogy az egész új alapokon nyugszik s e legnagyobb részében nem ismert s részint a bécsi titkos és több külföldi, részint az összes hazai nagyobb levéltárakból vett adatokból van dolgozva, csak egyik érdeme a munkának. Fő az, hogy forma tekintetében is jól van dolgozva. S az újat élvezhető alakban nyújtja. Történetünk egyik nevezetes és alig ismert korát állítja elénk, — s nemcsak az eseményeket, hanem a szereplő egyéneket is igen jól festi.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

kiadásában megjelent és saját könyvkiadó hivatalában (Buda-Pest, Akadémia épületében) valamint a könyvárusoknál kapható:

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR.

Az 1531–1711 megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.

Irta

SZABÓ KÁROLY.

Nagy 8 rétt 47 iv. Ára füzve 4 frt.

E monumentalis munka nemzeti irodalmunk történetére nézve rendkívüli fontossággal bír. Csaknem húsz évi kitaró buvárkodás és adatgyűjtés eredménye az. Szerző az ország szelétől a másikig néhány száz könyvtárban nem csak a czimtarakat, hanem magukat a könyveket is gondosan átforgatta. Nem egyedül a czimtasokat adja, hanem pontosan közli a nyomtatás helyét, évét, a könyv alakját, a levelek vagy lapok számát a lehetőség szerint, kinyomozza névtelenül vagy álnév alatt kiadott könyvek szerzőit, kideríteni törekszik a hely és név nélkül megjelent munkák nyomtatási helyét és idejét is. A hol szükségét látja. leírásaihoz jegyzeteket csatol, sok jellemző és érdekes idézetet közöl, utal a forrásokra, honnan az illető munkáról részletesebb felvilágosítás meríthető, **szóval nem egyszerű czimtar, hanem példás szorgalommal és ritka szakismerettel fődolgozott vezérkönyvet ír az 1531–1711. évek között nyomtatásban megjelent egész magyar irodalomhoz.** Hirdeti, hogy nemzeti életünk leggyászosabb kora is mily erőteljes és virágzó irodalmat tudott teremteni, s szembetűnővé teszi irodalom-történeti ismereteink örvendetes gyarapodását Mert míg e század elején Sándor István, hasonló irányu munkájában, ugyanazon időszakból csak 990 magyar nyomtatványt sorolt fel, Szabó Károly fáradhatatlan és szerencsés kutatásai e számot majdnem megkétszerezték.

E munka nélkülözhetetlen minden könyvtárban, akár magányos, akár nyilvános legyen az, s nélkülözhetetlen minden oly mivelt vagy szakemberre nézve, ki nemzeti irodalmunk tanulmányozásával komolyan foglalkozik.

Azonkívül megjelent még az Akadémia kiadásában a következő könyvészeti segédkönyv:

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK

magyar tudományos

R E P E R T O R I U M A.

Készítette

SZINNYEI JÓZSEF.

I. Osztály. Történelem és annak segédtudományai.

I. kötet. 8-rét. 47 iv. Ára füzve 5 frt

II. Osztály. Természettudomány és Matematika.

I kötet 8-rét 53 iv. Ára füzve 5 frt

Időszaki sajtónk fölvirágzása és mind jobban növekvő terjedelme, érezhetővé tette egy czimmutató szükségét, melyben koronként megjelent tudományos értékű czikkeink össze legyenek gyűjtve. A M. T. Akadémia ily repertorium kiadását elhatározván, Szinnyei Józsefet bízta meg a munka elkészítésével, ki rövid idő alatt két terjedelmes kötetet adott belőle a közönség kezébe, melyek elseje a történelmet és segédtudományait, második pedig, a természettudományt és matematikát foglalja magában. Az utóbbi nem követ szigorú szakszerű besorolást, mert az ingatag műnyelvünk laikus emberre nézve egészen lehetetlenné teszi, hanem szótár módjára van szerkesztve. Ezen repertorium kétségkívül igen becses, sőt nélkülözhetetlen kézikönyve lesz a tudósoknak és íróknak.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

A Magyar Könyvszemle jelen kettős füzetéhez négy műmelléklet van csatolva.

A NEGYEDIK és ÖTÖDIK FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Fraknoi Vilmos: A legrégebb magyar nyomtatvány	169—180.
Szabó Károly: Régi magyar könyvészeti adalékok. — Serédi Benedek kolozsvári házában levő könyveinek jegyzéke 1678-ból	181—189.
Csontos János: Ismeretlen magyar codex herceg Lobkovitz Mór raudnítzi könyvtárában	189—207.
Szilágyi Sándor: Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	207—211.
Kudora Károly és Dr. Kiss Áron: Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtárához	212—215.
Koncz József: A maros-vásárhelyi hely. hitv. főtanodai könyvtár ismertetése	215—233.
Némethy Lajos: Budapest bibliographiája. Második közlemény	233—241.
Könyvtárrendezési mozgalmak hazánkban	241—253.
Magyarországi vonatkozású levelezések herceg Lobkowitz Mór raudnítzi levéltárában, Dvorsák Miksa nyomán	254—261.
Jelentés a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról 1878—9-ben	261—263.
Vegyes közlemények	264—274.
A magyar irodalom 1879-ben	LV—LXIX.
Hazai nem magyar irodalom	LXIX—LXXIII.
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	LXXIII—LXXIV.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második és harmadik folyam a rendes évi áron még kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A LEGRÉGIBB MAGYAR NYOMTATVÁNY.

— Fraknói Vilmostól. —

(Olvastatott a Magy. Tud. Akadémia 1879. október 13-iki ülésén.

I.

Nemzeti irodalmunk története, azon széles kiterjedésű könyv- és levéltári kutatások által, melyeket tudományos társulatok és magánosok buzgalma, az utóbbi esztendőkbén szerencsés sikerrel folytat, jelentékeny gyarapodást nyert.

Több becses kézirati nyelvemlék mellett, az ismeretlenül lappangott, magyar nyomtatott munkák hosszú sorozata lett a tudomány közkincsévé.

De bármily örvendetes sok tekintetben az eredmény, nem kevésbé lehangoló, hogy a homályt, mely irodalmunk fejlődésének első korszakait környezi, a buvárok fáradozásai nem valának képesek megvilágítani.

A halotti beszéd ma is legrégebb nyelvemlékünk, mint Pray idejében volt. Hess budai nyomdájának most sem ismerjük több termékét, mint a budai krónikát. A magyar nyelven nyomtatott könyvek tekintetében pedig azon ponton állunk még mindig, a honnan 1803-ban Sándor István indult ki, midőn az ő »Magyar Könyvesház«-át Komjáti Benedeknek szent Pál levelei fordítását tartalmazó, 1533. Krakóban nyomtatott munkájával nyitá meg.

Még azt a kis magyar nyomtatványt, a szent István király jobbkezéről szóló éneket, mely 1484-ben Koburger nürnbergi sajtója alól került ki, sem tudtuk fölkeresni, bár a múlt század végén egy példánya a jegényei plébános kezei között volt.¹⁾

¹⁾V. ö. Toldy Ferencz értekezését »A legrégebb magyar nyomtatvány.« Új Magyar Múzeum. 1857. I. 501—509 ll.

Pedig Komjátit nem illeti meg az a dicsőség, hogy az első magyar könyvet ő nyomatta. Erre ő maga sem tart igényt. Frangepán Katalinhoz intézett ajánlólevelében hosszasan beszéli el a munka keletkezésének történetét. Ha ő előtte senki sem bocsát vala magyar könyvet sajtó alá, ezt a fontos körülményt bizonyára megemlíti. Hallgatását annak bizonyosságaul tekinthetjük, hogy az ő korában magyar nyomtatványok szélteben el voltak terjedve.

E föltevést megerősíti a Komjáti-féle munka nyomdásának Vietor Jeromosnak a magyarországi keresztényekhez intézett előbeszéde, melyben a könyv fontosságát kiemeli, és ezt, valamint nyomdáját a magyar nemzet figyelmébe ajánlja, megjegyezve, hogy e könyv »e nemben az ő nyomdájának első terméke«, vagyis az első magyar munka, a melyet ő nyomat. ¹⁾ Frangepán Katalinhoz intézett levelében pedig kiemeli a nyomtatás nagy nehézségeit; »mert ő — úgy mond — a magyar nyelvben egészen járatlan.« ²⁾ Bizonyára volt tudomása arról, hogy más nyomdák-ból már kerültek ki magyar nyomtatványok; mert ellenkező esetben, mint a nemzet figyelmének fölkeltesére igen alkalmas körülményt nem hallgatja el, hogy ő az első, a ki magyar nyelven könyvet nyomat.

Föltevésünket más combinatiók is támogatják.

Köztudomású, hogy alig terjedett el a XV. század második felében a könyvnyomtatás mestersége, Magyarországbán a latin kéziratok: a misekönyvek és breviáriumok, krónikák és törvénykönyvek helyét csakhamar nyomtatott kiadások foglalták el, melyek magyarországi könyvkereskedők rendeletére Augsburgban, Nürnbergben, Brünbnben és Velenczében készültek.

Igen valószínű, hogy szintúgy a magyar kéziratokat: a szentírás egyes részeinek fordításait és magyarázatait, a legendákat és egyéb ájtatossági könyveket ugyanazon időben kiszoríták a nyomtatott példányok.

Az, hogy ezeknek ma már nyoma sincs, semmit sem bizonyít.

¹⁾ »Primitiis laborum nostrorum hoc in genere ita fauete, ut nobis ad plura huiusmodi publicanda voluntas et cura augeatur.«

²⁾ »Etsi eius linguae rudis et ignarus essem, hocque labor ipse et difficilior esset et molestior, non putauit tamen recusandum.«

A XV. századbeli latin nyomtatványok: a vaskos missalék és breviariumok, a templomok és monostorok birtokában, kevésbé voltak az elpusztulás veszélyének kitéve; és mégis sok kiadásból csak egy példányt ismerünk.

Tudva van az is, hogy Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára 193 oly XVI. XVII. századbeli magyar nyomtatványt sorol föl, melyekből egy példányt sem ismerünk.

Állíthatjuk tehát, hogy úgy az egyház a híveknek, mint az iskola a tanulóknak sokféle igényeit, már a XV. században, a nyomdak segítségével elégté ki.

Az egyház ily eljárására alaposan következtetnünk enged az 1484-ben nyomtatott ének; és senki sem fogja föltenni, hogy félszázad alatt csak épen ezen egy ének kinyomatásának érezték szükségét.

Hogy pedig az iskola, bár tannyelv a latin vala, magyar nyelvű kézikönyveket használt, kétségtelenné teszi azon két ilyenű kiadvány, mely Komjáti munkájával egy időben, ugyan-csak a krakkói Vietor nyomdájában látott napvilágot. Az egyik Murmelius latin-német-magyar szótára; a másik latin, német, lengyel és magyar nyelven szerkesztett párbeszédék gyűjteménye, melyet Heyden Sebald bocsátott közre.

Ezen utóbbi kézikönyvnek újabb időkg csak azt a kiadását ismertük, mely 1552-ben Krakkóban jelent meg.¹⁾

Néhány év előtt Rómer Flóris tagtársunk bemutatta e helyen, s megszerzé a M. N. Múzeum könyvtára számára az 1531-iki krakkói kiadásnak csonka példányát, melynek címlapja és első két levele hiányzik.

Közelebb a krakkói könyvtárakban tett kutatásaim alkalmával meggyőződtem, hogy ezt unicumnak tekinthetjük, mert a lengyel bibliographusok legjelesebbike Estreicher, a krakkói egyetem könyvtárának igazgatója²⁾ egy második példány létezéséről nem bir tudomással.

¹⁾ Egyetlen példánya a bécsi udvari könyvtárban. Ismerteté Révész I. Új M. Múzeum 1853. I.

²⁾ Szerzője több nagy lengyel bibliographiai munkának, melyek min-ket is kiválóan érdekelnek.

De viszont Estreicher egy más, még régebb kiadás felől nyert értesítést, a szent-pétervári császári könyvtárból, melynek pontos czímmását velem közlé.

Ezen kiadás 1527-ben szintén Vietor nyomdájában jelent meg. Czime:

Puerilium colloquiorum Formulae pro primis Tyronibus per Sebaldum Heyden ex Comitorum Campo hinc inde collecte jam denuo Germanico Polonico ac Ungarico idiomate illustrate. A végén áll: Cracoviae apud Hyeronimum Vietorem Ano MDXXVII. mense Augusto.

Nyolczadrétű 38 levél. ¹⁾

Ezen czimből (jam denuo) kitűnik, hogy az 1527-iki kiadást más korábbi kiadások előzék meg.

E szerint tehát bizonyos, hogy a mohácsi vész előtt magyarországi iskolák számára magyar szöveggel ellátott kézikönyveket nyomattak.

II.

A krakkói egyetemi könyvtárban tett kutatásaimnak, könyvészeti tekintetben, még más eredménye is volt.

A lengyel ősnymtatványok kiállításában egy 1539-iki zsol-tárkönyvet találtam, ²⁾ melynek egykoru kötésén, a táblák belső részének beborítására, magyarországi nyomtatványt használt föl a könyvkötő.

Mindjárt első megpillantásakor a XV. század jellemét véltem fölismerni rajta, és ezen véleményben a könyvtár szakértő tisztviselői is megerősítének, a kik egyuttal a legnagyobb előzékenységgel megengedték, hogy a tábláról leoldjam és N. Múzeumunk könyvtára számára megtarthassam.

A levett két töredék gondosabb megvizsgálása kideríté, hogy egy ívrétű kiadványból a negyedik levélnek alsó felét képezik; hogy továbbá a munka, melyből e részlet fönmaradt, szent Pál leveleinek magyarázatát tartalmazá.

¹⁾ A könyv élén ajánlólevél áll: »Generosae indolis ac optimae spei puero Ludovici Decii filiolo M. Anselmus Ephorinus.« (Ugyanezen ajánlólevél a későbbi kiadásokba is átment.)

²⁾ *Psalterium Davidicum.* Megjelent Scharffenberger Mátyás nyomdájában.

Ezután visszatérve a fővárosba, első teendőm volt Komjáti fentebb érintett munkájával vetni össze. A vizsgálat azon meglepő tényt constatálá, hogy a krakkói töredék tartalma teljesen föltalálható Komjáti munkájában.

Komjáti ugyanis szent Pál mindegyik levele elé bevezetést helyezett, a mely az illető levél keletkezését és tartalmát ismerteti. A krakkói töredék a rómaiakhoz intézett levele előtt álló bevezetés egy részét tartalmazza, és pedig szóról-szóra, betűről-betűre.

Ennélfogva csak két eset gondolható. Vagy Komjáti munkája nyomtatott le azon munkából, melyhez a krakkói töredék tartozik; vagy megfordítva azon utóbbi munka nyomtatott le Komjátié után.

Mindkét esetben a legtermészetesebb magyarázat az volna, hogy Komjáti munkája két kiadást ért. Azonban erről semmi tudomásunk nincs. És kétségtelen, hogy az 1533-iki krakkói kiadásnál ré g i b b nem is létezhetett; minthogy Komjáti a fordítással — mint maga írja — 1532. szent Gergely napján készült el; az ajánlólevelet szeptember 8-án írta meg, és a nyomtatás már 1533. februárban be volt fejezve.

De újabb kiadás sem lehet a krakkói töredék; betűinek formája és a nyomdai kiállítás egész jelleme sokkal ré g i b b, mint az 1533-iki kiadásé. E mellett méltán állíthatjuk, hogy ha a ré g i b b (1533-iki) kiadásból 7 példány maradt fenn: az újabb kiadás nem veszhett el utolsó példányig.

Ha tehát a krakkói töredék nem Komjáti ismeretlen kiadásából való, fölmerül a kérdés: mikép kerülhetett a krakkói töredék tartalma, betűhíven, a Komjáti könyvébe.

A választ megtaláljuk Komjáti ajánlólevelében. Elbeszélve ugyanis, mint szólítja őt föl Perényi Gábor özvegye szent Pál leveleinek lefordítására, többi között így folytatja: »Jóllehet penyg hogy the nagysaagodnal azon Sent Pal Apostalnak leuely magyarázua valaanak, de maga the Nagsa: engemet onzol synth vala, hogy meg lathnam, ha mynd meg volna syo modone? syo keeppene? az deaky nyelwrewl magyarol fordoytatoth volna? Mely magyarázatoth mykoron en lattam volna, ennekem nem tettwnek hogy yol magyaráztaak volna, kynek nem csak az ertelme de meeg az oluasasays neheznek teczyk vala. Azért the

nagsa: engemeth keerny kezde, hogy ennen magam magyar nyelure fordoytanam.«

E szerint tehát Perényi Gáborné birtokában volt szent Pál leveleinek egy régi fordítása.

Toldy Ferencznek és irodalomtörténetünk többi művelőinek is föltűnt ezen utalás; de egyik sem bocsátkozott azon kérdés megvitatásába, vajon az a fordítás kézirat vagy nyomtatott könyv volt e?

Ha elfogadjuk, hogy a krakkói töredék nem Komjátinak egy ismeretlen kiadásából származik: szükségképen azt kell föltennünk, hogy szent Pál leveleinek azon régebb fordításából maradt fönn, melyet Perényi Gáborné megbíralás végett adott át Komjátinak.

Ez két kifogást tett a régi fordítás ellen. Úgy találta, hogy nem hű, és olvasása nehéz.

Azon, hogy a régi fordítás Komjáti igényeinek nem felelt meg, legkevésbé sem fogunk csodálkozni, ha az ő fordítását szemügyre vesszük.

Azokhoz tartozott ő, kik bár külsőleg nem váltak el a kath. egyháztól, a Luther által hirdetett új tanok befolyása alatt állottak. Ezen tanoknak közlönyévé tette fordítását. Oly szabadon, mondhatnók önkényesen bánik el az előtte fekvő szöveggel, hogy inkább paraphrasist nyujt, mint fordítást.

Különösen azon helyeken, melyek a hitnek és a jó cselekedeteknek hatását a megigazulásra érintik, vagy a hol a szentírás olvasásának és magyarázásának fontosságát hangoztathatja, — oly messzire ragadtatik, hogy az eredeti szöveg úgyszólván egészen eltűnik szemei elől.

Elmondható tehát, a maga theologiai álláspontjára helyezkedve, szent Pál leveleinek régi fordításáról, hogy néki nem tetszék, hogy jól magyarázták volna. És a régi fordítást természetesen nem használható föl. Azonban átvehető abból a bevezetéseket, melyek az apostol egyes leveleinek történetét és tartalmát objective adják elő.¹⁾

¹⁾ Hogy ezen bevezetések nem Komjátinak művei, abból is következtetjük, hogy ajánlólevelében, bár a fordításról hosszasan szól, a bevezetésekről csak egyszer mellékesen tesz említést. Kiemelve, hogy a fordításban egyes szók megjelölésére gyakran több kifejezést állít egymás mellé,

Komjátinak a régi fordítás ellen másik kifogása az volt, hogy »az olvasása is nehéznek tetszik vala« neki. Vajon miért mondhatná olvasását nehéznek?

E kérdésre határozott választ nem találunk. De a valószínűség határaihoz közel jutunk, ha Komjáti kiadványát a krakkói töredékkel összevetjük.

Komjáti könyve gömbölyű, u. n. latin betűkkel, a krakkói töredék szegletes u. n. góth betűkkel van nyomtatva.

Ily góth betűkkel nyomtatott könyvek sűrűen el voltak terjedve hazánkban. A magyarországi missálék és a Turóczi-féle krónikák mind góth betűkkel vannak nyomtatva. De több jel oda mutat, hogy magyar szöveg nyomdai előállítására ezen betűket nem tartották alkalmasoknak. Legrégibb ismert magyar könyveink — Sylvester Ujtestamentomának (1541) kivételével — mind latin betűkkel nyomattak.²⁾ A XVI. századbeli magyarországi nyomdák, az egy Abadi-féle sárvári nyomdát kivéve, mind ilyen betűket szereztek be.

A szent Pál levelei régi kiadásának hátrányául szolgált tehát az, hogy góth betűkkel volt nyomtatva.

Egy másik hátránya lehetett és nehezítette olvasását folio alakja, mely kézikönyvnél, ájtatossági könyvnél valóban nem volt előnyös. És szokatlan is volt a magyar olvasóközönségre nézve. Mert tudjuk, hogy a XVI. században közel 600 magyar nyomtatvány közül csak öt vagy hat nyomtatott folio alakban, kevés negyedrébten, a legtöbb kis nyolczad- vagy tizenhatodrébten.

Mindezek után nem mondhatom kétségtelennek, de valószínűnek tartom, hogy a krakkói nyomtatvány azon régi fordításnak töredéke, mely a nyalábvári könyvtárban megvolt.

Még több kétséggel és nehézséggel állunk szemben, ha azt a kérdést vetjük föl, mikor és hol nyomtatott a krakkói töredék?

megjegyzi, hogy ezen eljárását »az Romabelieknek yrt leveleenk argumentaba megh ielenttettem.« Az erre vonatkozó helyet könnyen beiktathatá a régi bevezetésbe.

²⁾ F. Ugy mint: Komjáti (1533), Ozorai (1535) Pesti (1536). — Sylvester Uj Testamentoma (1541) az első német betűkkel nyomtatott könyv. A későbbi magyar könyvek között is alig egy-kettőt találunk német betűkkel nyomtatva.

A lengyel bibliographusok állítása szerint oly betűket, a melyek ezen töredékben láthatók, a krakkói nyomdák nem használtak.

A M. N. Múzeum könyvtárában őrzött ősnymtatványok között egyben sem találtam fel a betűket.

Egész jellemők a XV. század végén Augsburgban és Nürnbergben nyomtatott könyvekkel egyez meg; és különösen a nagy kezdőbetűk egészen hasonlóak azokhoz, melyeket Schönsperger augsburgi nyomdász 1495-ben használt.

A töredékről készített hű fénynyomatú példányokat több jelentékeny németországi könyvtárnak megküldve, remélem, hogy biztosabb fölvilágosítást fogunk nyerni.

Szabadjon egyúttal e kérdésre nyelvészeink figyelmét is felhívnom, a kik a nyelv és helyesírás útmutatása mellett talán szintén pozitív eredményre vezethetnek.

Itt csak azt a föltűnő körülményt emelem ki, hogy a krakkói töredék úgy az *ö* mint az *ü* hangok jelölésére a *w* betűt használta. Ellenben Komjáti megtartva az *ü* jelölésére a *w*-t, hogy azt az *ö*-től megkülönböztesse, a *w* fölé *e* betűt helyezett. Továbbá a krakkói töredék a hosszú *é*-t nem különbözteti meg a rövid *e*-től; ellenben Komjáti a hosszú *e*-t gyakran úgy jelöli, hogy a betű alá vonalkát helyez. Mindez a magyar nyomtatás fejlődésében haladást jelez; és így nem lehet kétség az iránt, hogy a krakkói töredék régibb, mint Komjáti munkája. E töredék egyik lapjának hű hasonmását mutatjuk be a t. olvasónak jelen füzetünk A) alatti mellékletében.

Itt pedig közöljük a töredéknek egész szövegét betűhíven, minden sor alá helyezve Komjáti munkájának megfelelő helyét:

Romabelyeknek egygywsegwketh: es *) nnyen el haylo voltakath
 Romabelyeknek egygywsegwketh, es kwnnyen el haylo voltakath
 ynty wketh hogy fwlwttte ygen meg ak magukath hogy az-
 ynty űketh hogy Fűlűttte ygűn meghogyak magukath hogg az-
 oknak zep edws es hyzwlkwđw bezedűk myatta megh ne czalat-
 oknak zep edűs es hyzűlkwđű bezedűknek myatta megh ne czalat-
 koztassanak. Jolleheth kegyg ezwk kwz mindwnwk nagysokak ky-
 koztassanak. Jolleheth kegyg ezűk kwzűl mindűnűk nagysokak ky-
 uraltkuppen tartoztanak az idwre es kora a: melybe megh az gorom-
 uraltkuppen tartoztanak az idűre es korachra, melybe megh az gorom-
 ba kűrwzűthyen anyazentegyhas az Si bol es az poganyokbol ele-
 ba kűrzűthyen anyazentegyhas az Sidokbol es az poganyokbol ele-
 gywth lassin giarapodik vala es wekwdyk vala ky megh az
 gywth lassin giarapodik vala es newekűdyk vala ky megh az
 pogany feiedelmek ala vettetwth vala aga semmy nynczen benne
 pogany feiedelmek ala vettetwth vala demaga semmy nynczen benne
 oly hogy megh az mostanyualo idwkree alamy uduwssegws tudo-
 oly hogy megh az mostanyualo idűkrees valamý uduwssegűs tudo-
 many nem zabhattatnak tudnya my az el tanoztatando babo-
 many nem zabhattatnak tudnya mynth az el tanoztatando babo-

*. A türedék két része nem vág teljesen össze; a hézagot föltünteti az alsó sor.

nasag felwl: ky az vyzauonasoknak k a magwa es az keppen
 sasag Felwl, ky az vyzauonasoknak konkolya magva es, azkeppen
 tartya kegywssegnek zwmelyet es te seth: ugy annyira hogy
 val trta kegywssegnek zwmelyet es tetteteseth, wgy annyira hogy
 semmy nynczen ab byzony kegiwssegnek gyob ellenzweye. Ez vilagy
 semmy nynczen ab byzony kegiwssegnek nagyob ellenzweye. Ez vilagy
 bwlczesegnek philosophianak balgatag dalmarol: az hytnek irde-
 bwlczesegnek philosophianak balgatag byzodalmarol, az hytnek irde-
 merwl az keulsegnek: negedwssegnek el ztatasarol; az tudatlanok-
 merwl az keulsegnek, negedwssegnek el tanoztatasarol, az tudatlanok-
 nak nehoh nehoh es az babonasoknak g o oknak bekwsegwel el
 nak nehoh nehoh es az babonasoknak gyarlosagoknak bekwsegwl el
 zenwedecerwl: egymashoz valo enged zarto es staplalan.
 zemwendeserwl, egymashoz valo engedeshwz fel tarto Staplalan.
 do Bykwsegfelwl: az gonoz feiedel es az kegywtlen gonoz
 do Bykwsegfelwl, az gonoz feiedelmekek es az kegywtlen gonoz
 egyhazy feidelmeketh valam y ideiglen iseleserwl: hogy megh ne
 egyhazy feidelmeketh valam y ideiglen el uiseleserwl, hogy megh ne
 haborytassek az kwzeneseges allapatn rtatasa: az gonoz tyte-
 haborytassek az kwzwssegws allapatnak zwrtartasa, az gonoz tyte-

Apostoloknak asokrol; rzwth kwnywbees zep Bezednek vezer
 Apostoloknak iarasokrol zwrzwth kwnywbees zep Bezednek vezer-
 lweye. Es az Corinton nek elsw leuelybe mindewnwknnek egyebek
 lweye, Es az Corintonbelieknek elsw leuelybe mindwnwknnek egyebek
 nek fwlwtte nyeluekuel Merth iól lebeth amynth mongya zenth
 nek fwlwttie nyeluekuel Merth iol lebeth amynth mongya zenth
 Hieronymus akor az idw Mikor zenth Pal predicalloth sez leue-
 Hieronymus akor az idwben Mikor zenth Pal predikalloth sez leue-
 leth yrta mynd az egez nap etre lakozo nep Gwrwglwl zolth bezel
 teth yrta mynd az egez napkeletre lakozo nep Gwrwglwl zolth bezel-
 lwth : demaga hiendw dol og az Cheltas nevu nepekuel nem volth az
 lwth, demaga hiendw dolog az Cheltas newu nepekuel nem volth az
 Romabelyeknek bezedwk zepseg es ekwssege olyan zepwn mynth
 Romabelyeknek bezedwknek zepsegh sekwssege olyan zepwn mynth
 Romaba: azonkeppen by dologh nem keues kulwmbsegnek lenny
 Romaba, azonkeppen byzony dologh nem keues kulwmbsegnek lenny
 az Ciliciaba lakozo embwi kwzwth ky Gwrwglwl zol : es Athenas-
 az Ciliciaba lakozo embwrwk kwzwth ky gwrwglwl zol, es Athenas-
 nak varosaba ky az wtwl on nyelwen gwrwglwl zol. Az zenth Pal
 nak varosaba ky az w tulajdon nyelwen gwrwglwl zol. Az zenth Paal

bezedenek ez fele nehezseg em keusesbe swlyath snehezsegwth twth
 bezedenek ezfele nehezsegere nem keusesbe swlyath snehezsegwth twth
 az Sidonyelwneł tulaydo ga kynek nyelweth wgy bezelgety Gw.
 az Sidonyelwnek tulaydonsaga kynek nyelweth wgy bezelgety Gw.
 rwgul hogy az zolasnak gyath Sido keppen itilned. Masodyk
 rwgul hogy az zolasnak mogyath Sido keppen itilned. Masodik
 okath az nehezsegnek aolytt az ky ielwñthetetlen dolgoknak homal-
 okatk az nehezsegnek aloytom az ky ielwñthetetlen dolgoknak homal-
 yossagath es nehez wo at wgy annyra hogy a myth wtekelleth ny-
 yossagath es nehez woltath wgy annera hogy a myth wtekelleth ny-
 ha nyha kezwryttety ya es fel kyalthany. Mint ez leuelnek
 ha nyha kezwryttetyk el hagynya es fel kyalthany. Mint ez leuelnek
 hetedyk Capitulomya yawalyas embwr ky zabadyth megh
 hetedyk Capitulomyaba en nyawalyas embwr ky zabadyth megh
 engwmeth az en halando wmbwl: Es tyzwñegyedyk Capitulo-
 engwmeth az en halando testwmbwl? Es tyzwñegyedyk Capitulo-
 myaba. O isteny gazdag oknak: es bwlczieseknek: es esmereteth-
 myaba. O isteny gazdagságoknak, es bwlczieseknek, es esmereteth-
 nek melsege: Nihil inemw tykkokath akaratya zwrenth elhagy.
 nek melsege? Nihil neminemw tykkokath akaratya zwrenth elhagy.

RÉGI MAGYAR KÖNYVÉSZETI ADALÉKOK.

Közli: Szabó Károly.

III-dik közlemény.

A magyar történelmi társulat ez évi vidéki közgyűlése alkalmával, mely Maros-Vásárhelyt és Segesvárt tartatott, nem csak az ottani, hanem a gyula-fejérvári, szebeni, székely-keresztúri, sz.-udvarhelyi, csík-somlyai és sepsi-szent-györgyi könyvtárakban is megfordultam. Minthogy azonban 1860 óta Erdélyben tett gyakori utazásaim közben ezen könyvtárak mindegyikét régi magyar könyvészeti szempontból rendszeresen átvizsgáltam, mostani kutatásom alkalmával csak néhány oly előttem eddig ismeretlen régi magyar nyomtatványt találtam, melyek vagy az illető könyvtár újabb rendezése következtében kerültek napfényre, vagy csak a legközelebbi években jutottak mint adományok egyik vagy másik könyvtárba. Ezek a következők:

(147.) *Annotationes in Regulam Divi Augustini Episcopi, hungarico sermone luculentissime donatam, in gratiam fratrum eremitarum ordinis Sancti Pauli primi eremite.* (Velence. 1537.). Kis 8-rét. A — N = 13 ív = 104 sztlan levél.

Colophon: Venetiis per Ioannem Patauinum & Venturinum Roffinellis. MDXXXVII.

Az ajánlás a czimlevél hátlapjára van nyomtatva s így hangzik: »Reverendo Patri Fratri Gaspari, ordinis fratrum Eremitarum. D. Pauli Eremite Regulã Beati Augustini Episcopi professorum Priori Generali, Frater Gregorius Pannonius eiusdem ordinis, sed non meriti. S. P. D. seque humiliter submittit Venetiis IIII. Id. Martias MDXXXVII.«

A könyvecske tartalma: Regula Beati Augustini Episcopi latinul, magyar fordítással és latin magyarázó jegyzetekkel.

Említi ezen könyv szerzőjét Gregorius Coelius Pannonius név alatt, mint 1546 körül a római »ad Stephanum Rotundum« kolostor perjelét s a sz. Ágoston regulái magyarázatán kívül még két más munka szerzőjét, Eggerer, Fragment panis corvi proto-eremitici. 302. l.

Egyetlen példánya, melyből 2 levél (M, és M₈) hiányzik, a csík-somlyai Sz. Ferenczrendű zárda könyvtárában.

X (148.) Kalendarium C(hristi)vs Vrvnk Születése vtan M. DC. XXXII (Eszteendőre, mely) Bissextilis Avenarius Ianos által. Brassóban Marton által. 2-r. 1 levél.

Ívrét egy lapra nyomtatott fali naptár.

Több helyt szakadozott példánya a székelly-keresztúri unitár. gymn. ktárában.

X (149.) Némethi Mihály. Igasság Proba-köve. Mellyen meg csalhatatlanképpen meg próbáltatik, hogy a Reformatusok meg maradtak az Apostoltól fundált Keresztvény Romai Ecclesiának Hitiben, s Vallásában; az Uj Romai Pápasták penig attól elszakadtanak. Melly Proba követ a szent Irásnak folyamattýában talált. Némethi Mihály az Ur Jésum Christusnak alázatos Tanítványa. 1. Thess. 5. vers 21. Mindeneket meg próbállyatok, a mi jo azt meg tartsátok. Nyomatattott M DCLXVIII. Eszteendőben. 8-r.

Ajánlva van Szendrei György tólyai papnak, Sáros és Torna vármegyei seniornak, és Teleki Mihálynak Kővár, kapitányának, Abauj és Máramaros vármegyei főispánnak. Az ajánlás kelte: »Gönczön 1668. 25 sept. irta az Author.«

Ezen könyvet, melynek egy példányát sem láttam, munkámban 1094. sz. alatt fölvettem, s megjelenési idejét hozzávetőleg tettem 1669-re, holott a közlött cím szerint már 1668-ban megjelent.

Megvan ezen könyvnek Enyeden P. N. F. által 1757-ben vett másolata a sepsi-szentgyörgyi ref. gymn. ktárában. — A mutató tábla szerint a könyv legutolsó szakasza a 71 lapon kezdődött, és így ha fölveszszük, hogy valamint Némethi Mihálynak 1669-ben megjelent »Igasság Próbakövének Nyert Peri«, úgy ez a könyvecske is 12-rét volt nyomtatva, az egész körülbelől három ívet tehetett. — Nyomatott példánya nem csak

ezen első, hanem a kolozsvári 1672-diki 2-dik kiadásnak is ismeretlen.

(150.) *Kájoni János*. Canticale Catholicum. Régi és Új Deák és Magyar Áitatos Egyhazi Enekek, Dicsiretek, Soltarok, es Litaniak; Kikkel a' keresztyének Esztendő — által — való Templomi solemnitásokban, Processiókban, és egyéb áitatoságokban szoktanak élni. Halottas Temetéskor — való, és a' négy utolsó dolgokról emlékeztető Enekekkel együtt. Most újonnan nagy szorgalmatossággal egybe-szedettek, meg-jobbítottak, és a' keresztyének éppületire, s' lelki-vigasztalásokra ki-bocsátattak, A' Szent Ferencz-Szerzetiben lévő *Kájoni, P. Frater Janos* által. Superiorum permissu. A' Csiki kalastromban, Nyomtatott Cassai Andras — által. 1676-ben. 4-r. I—III. rész. 786 lap. — Elül: címlap, ajánlás, a ker. olvasónak 8, v ég ül: Index Alphabeticus 12 sztan levél.

Ajánlva van »A' Tek. Nemes és Nemzetes Csicso-Kereszturi Torma István Uramnak, Nemes Belső-Szolnok-varmegyének egyik Fő-Ispánnának« stb. Az ajánlás kelte: »Költ a' Csiki kalastromban, Mindszent Havának 18. napján. 1675. Esztendőben. Kegyelmednek Isten imádó Káplánnya, Szent Ferencz zászlója — alatt vitézkedő *Kájoni Frater Janos, Custos Provincialis.*«

Fölvettem e könyvet munkámba 1188. szám alatt, hol azonban címét csak gr. Kemény József nem betűhű jegyzete szerint adhattam.

Egyetlen ismert példánya a csik-somlyai Szent Ferencz rendi zárda könyvtárában.

(151.) *Kalendariom* (Új és O). Christus születése után való 1687. Esztendőre Melly Magyar Országra, Erdélyre, és egyéb Tartományokra alkalmaztatott. *Neubart Janos* Theologus és Astrologus által. Es mostan ujjonnan nyomtatott a Lőcsei nyomtatás szerint. Kolosvaratt, *Nemethi Mihály* által. 16-r. A — E, (8 levelenként) = 39 sztan levél.

Erd. Muzeum könyvtárában.

SERÉDI BENEDEK KOLOZSVÁRI HÁZÁNÁL LEVŐ KÖNYVEINEK JEGYZÉKE 1678-BÓL.

Néhány hónappal ezelőtt néhai b. Wesselényi Farkasné született gróf Kendefi Rozália örökösei levéltárukból 100 darab válogatott oklevelet, s ezek közt 10 darab, drágaságokról s ingóságokról szóló, XVI—XVIII. századi eredeti leltárt, adományoztak az erd. Múzeumnak.

Ezen leltárak egyikében, mely Kolozsvárt 1678. január havában kelt, s melyben, bár a birtokos nincs megnevezve, kétségtelenül a Serédi Gáspár kolozsvári házánál létezett ingóságok vannak összeírva, az ékszerek, fegyverek, öltönyök összeírása után következik a XIII. szám alatt, a két fejér paraszt ládában volt »Könyvek regestuma.«

A mintegy 60 tétel alatt elősorolt könyvek igen is túlnyomó része magyar nyomtatvány s ezek egypár kivételével mind protestáns szerzők munkái, többnyire a XVII-dik századból. Az összeírás igen felületesen, a nyomtatási hely és év teljes mellőzésével, többnyire a szerző s fordító nevének említése nélkül, olykor a valódi cím szavainak némi változtatásával is történt, s ez által az egypár szóval jelzett könyvek pontos meghatározása tetemesen meg van nehezítve. Mindemellett is megkísértetem a leírt régi magyar könyvek lehető pontos és biztos meghatározását, s érdekesnek tartom az eredményt e szakfolyóirat lapjain közzétenni. Kitűnik ugyanis abból, hogy a Serédi Benedek ládáiban volt. 40-nél számosabb régi magyar könyv között — melyek közül a legrégebbs 1575-ben, a legújabb 1677-ben volt nyomtatva — csak egyet találunk olyat, melyet ma nem ismerünk s egyik vagy másik hazai könyvtárunk föl nem tudna mutatni.

Ez a »Meghalni akaró embernek praedicatorával való szent beszélgetése«, melyet ezen cím után meghatározni nem tudok,

s így ismeretlennek kell tartanom, ha csak netalán ez önkényesen adott czím alatt valamely hasonló tartalmú ismert munka nem lappang.

Fölkérem azért a régi magyar könyvészet barátait, legyenek szívesek e kétes könyv meghatározására figyelmet fordítani, s annak netalán eddig lappangott példányát megismertetni, vagy valamely más czím alatt ismert munkával való azonosságát kimutatni.

A regestrum, a zárjelek közzé foglalt észrevételeimmal, következő:

XIII. KÖNYVEK REGESTRUMA.

— Két fejér parasztládában. —

Bonfinius Latinus, kettő.

Marcus Aurelius Latinus.

Bonfinius Hungaricus. (Ez nem lehet más, mint Heltai Gáspár, Chronica az Magyaroknak dolgairól . . . Az Bonfinius Antalnak nagy könyvéből . . . Kolozsvár. 1575. Leírva: Régi Magyar könyvtár. 118. sz. a.)

Marcus Aurelius Hungaricus. Három. (= Prágai András. Fejedelmeknek Serkentő Oraia, Azaz, Marcus Aurelius Csaszarnak eleteről. Az Hires Gvevarai Antaltól . . . Bártfa 1628. Leírva: R. M. kt. 566. sz.)

Apollonii Argonautica. (Latin).

Perkinsus Ung. (Perkinsusnak 1676. előtt három munkája jelent meg magyar fordításban. Lásd: Régi m. kt. 499. 670. és 800 sz. a. — Melyikről szól a jegyzék, nem tudhatjuk).

Apocalypsis Exegesisse. Szath. Eötvös Istv. (= Titkok Jelenete, Avagy. Sz. Janos Apostol Mennyei Latasa . . . Szeben. 1668. Leírva: R. m. kt. 1078. sz. a.).

Catena Salutis per conciones catecheticas digesta. (Drégely-Palánki János fordítása lehetett, Kassa. 1667. Leírva: R. M. kt. 1055. sz. a.)

Jesuiták titkai (= Jesvita Paterek Titkai . . . Várad. 1657. R. M. Kt. 926. sz.)

Sphynx. (Latin).

Lelki csata. (Igen hihetőleg Czeglédi István munkája »A' Megh-Tert Bűnösnek a lelki-hartzban valo bai-vivasarol. Kassa. 1659. R. M. Kt. 942. sz. a.)

Decretum Tripartitum Regni Hungariae. Kettő. (Igen hihetőleg Verbőczy munkájának valamelyik 1676. előtti latin-magyar kiadása).

Praxis pietatis in exemplari. (1678. előtt 6 magyar kiadása volt, melyek mind ismeretesek).

Praxis pietatis in Compactura. Váradi nyomtatás. (Bayle Lajos Praxis Pietatisának fordítása Medgyesi Páltól. Várad. 1643. R. M. kt. 751. sz.).

Defensio regia pro Carolo etc. (Latin.)

Sion vára, in exemplari. (Czeglédi István munkája. S.-Patak — Kolozsvár. 1675. 4 r. — R. M. kt. 1187. sz. a.)

X. Lectiones pro X Fundamentis Religionis. (Latin.)

Fabricuis Adamassa. (Latin.)

Austriacae Austeritatis Confirmatio (Latin.)

Két nyomtatott praedicációk (az 1678. előtt megjelent halotti beszédek közül, melyek lehettek, meg nem határozható).

Enoknak Istennel való járása. Czeglédi Istváné. (Ezen gr. Rhédey Ferencz fölött tartott halotti beszéd megjelent S.-Patakon 1669. R. M. kt. 1093. sz. a.).

Enchiridium Theologiae Polani. (Latin.)

Kincses Tárház, Csúzi Jakabé. (Megjelent S.-Patak. 1668. R. M. ktár. 1070. sz.)

Igasság Istáppja seu Catech. Johannis Posaházi (Megjelent S.-Patak. 1669. R. M. kt. 1096. sz.)

Dominica Catechetica 2. Némethi uramé (= Szathmár-Némethi Mihály, A Négy Evangelisták szerint való Dominica. Kolozsvár. 1675. 4-r. R. M. kt. 1179. sz.)

Váradnak bolond orvoslása. (Nem más mint Pázmány Péternek Sallai István álnév alatt kiadott »Io nemes Varadnak gyenge orvoslása. Pozsony. 1630., melynek czimét a protestáns összeíró ferdítette el. R. M. kt. 595. sz.)

Kegelius magyar. (Kegelius Filep Tizenkét üdvöséges elmékedéseinek fordítása Debreczeni Pétertől, vagy Deselvics Istvántól. R. M. kt. 669. 686. 695. 1069. sz.)

Tábori könyörgések. (Bizonyosan Szántai Mihály, Bujdosó magyarok füstölgő csepűje cím alatt kiadott tábori imádságai, Kolozsvár. 1678. R. M. kt. 1196. sz.)

Speculum Mysticum SS. Trinitatis. (Drégely-Palánki János magyar munkája, mely ezen latin cím alatt Kassán 1668. 8-r. jelent meg. R. M. kt. 1065 sz. a.)

Idvesség istápjá, Pernyeszi Uram fordítása. (Avenarius János munkája, mely Osztópányi Pernyeszi Zsigmond fordításában valósággal »Idvesség Paisa« cím alatt jelen meg Kolozsvártt, 1678. R. M. kt. 1195. sz. a.)

Enchyridion 4 Lingvarum seu Dictionarium. (Latin-magyar-cseh-német kiadása Dictionarium quatuor lingvarum cím alatt megjelent Bécs. 1629. és Bécs. 1641. R. M. kt. 574. és 711. sz. a.)

Discursus de summo bono. (Josquinus Betulejus = Ziegler György ily című munkájának fordítása Szenczi Molnár Alberttől, első kiadás. Lőcse. 1630. 4-r. R. M. kt. 594. sz. a.)

Egynéhány Articulusok. (Erdélyi országgyűlési végzések nyomtatott példányai magyarul a XVII. századból.)

Propositiones M. scriptae Coram Sua Maiestate. (Mellius Péter latin munkája »Propositiones de Jah et Jehova. Várad. 1568. 4-r.).

Markalf bölcsesége. (Salamon és Markalf tréfabeszédeknek valamelyik régi magyar kiadása. R. M. kt. 133. 216. 247. 365. és 1599. sz. a.)

A kisebbik fejr ládában.

Praxis Pietatis három, mindenik aranyos compactióban. (Medgyesi Pál már említett fordítása, hihetõleg újabb kiadásban Kolozsvár. 1677. R. M. kt. 1215. sz. a.)

Dominica Catechetica, kettõ, aranyos compactióban. (Szathmár-Némethi Mihály már fõntebb is említett munkája).

Keskeny ut, Pápai Páriz Imrée, aranyos compactióban. (Az 1678 előtt megjelent négy kiadás közül hihetõleg a legújabb, Kolozsvár. 1671. R. M. kt. 1116 sz. a.)

Szent Háromság mutató Tükör, Németi uramé. (Szathmár-Némethi Mihály munkája. Kolozsvár 1673. R. M. kt. 1150. sz. a.).

Sibelius, Póсахázi Uram fordítása, aranyas comp. (Sibelius Gáspár Imádsági. Ford. Póсахázi János. Kolozsvár. 1673. R. M. kt. 1151. sz.).

Magyar Vollebius. (Vollebius János Keresztyén isteni tudománya. Ford. Komáromi Csipkés György. Utrecht. 1653. R. M. kt. 877. sz. a.).

Amesii Exeget. Tom. 2. (Latin; bizonyosan Mártonfalvi György 2 kötetes kiadása. Debreczen. 1670. és 1675.).

Confessio Helvetica, Latino-Hungarica. (1678. előtt három kiadás jelent meg. Debreczen. 1616. Oppenheim. 1616. és S.-Patak. 1654. R. M. kt. 465. 466. és 891. sz. a.).

Deák Vulgata Biblia, aranyas comp.

Joseph Historiája. (Tyukodi Márton munkája, Joseph patriarcha életének magyarázata. Várad. 1641. R. M. kt. 723. sz.)

Magyar Vendelinus. (Apafi Mihály fordítása. Kolozsvár. 1674. R. M. kt. 1161. sz.)

Posoni Kert. (Lippai János munkája, 3 részben, N.-Szombat. 1660, Bécs. 1664 és Bécs. 1667. R. M. kt. 1009. 1016. 1054. sz.)

Scanderbegus Historiája. (Bogáthi Fazekas Miklós munkája. Kolozsvár. 1592. és Debreczen 1597. R. M. kt. 255. 290. sz.)

Magyar Herbarium. (Irta Melius Péter. Kolozsvár. 1578. (R. M. kt. 141. sz.)

Két öreg kalendárium. Neubarth és Nagyszombati.

Apologia Ministorum Evang. Hungarorum. (Latin.)

Constitutiones Colosuarienses. (Latin.)

Lelki tudakozás de Electione et Reprobatione. (Nánási V. Gábor munkája, Kolozsvár. 1675. R. M. kt. 1178. sz. a.)

Meghalni akaró embernek praedicatorával való szentbeszélgetése. (Nem ismerem s meghatározni nem tudom.)

Rythmicum colloquium Stephani Eszéki. (Kolozsvárt 1669-ben jelent meg; R. M. kt. 1086. sz. a.).

Idvesség Istápa. Pernyeszi Uram fordítása. (Említve főntebb is.)

Ugyanezen összeírásban mindenféle más tárgyak közt előfordul.

Approbata Constitutio. (Vagy az első, váradi 1653-diki, vagy a 2-dik, kolozsvári 1677-diki kiadás. R. M. kt. 878. 1212. sz.)

Compilata. (*Compilatae Constitutiones* első vagy második kiadása Kolozsvár 1669. és 1671. R. M. kt. 1085. és 1113. sz.)

Szabó Károly.

ISMERETLEN MAGYAR CODEX HERCZEG LOBKOWITZ MÓR RAUDNITZI KÖNYV- TÁRÁBAN.

Csontos Jánostól.

A múlt nyáron, a Nemzeti Múzeum megbízásából, a bécsi, prágai, lipcei, dresdai és wolfenbütteli könyvtárakban tettem kutatásokat. Tanulmányaim célját a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok és corvin-codexek képezték, melyeknek bibliographiájához évek óta gyűjtöm az adatokat.

Midőn a prágai egyetemi könyvtárban dolgoztam, Trouhlač J. úr könyvtári tisztviselő s a cseh humanisták jeles monographusa, a herczeg Lobkowitz-család raudnitzi könyvtárára figyelmeztetett, mely körülbelül 600 kézirat, 1200 incunabulum és 50,000 kötet nyomtatványból áll s tanulmányaimra főleg azért birhatna fontossággal, mert Hassenstein-Lobkowitz Bohuslaw XV. századi cseh humanistának könyveit foglalja magában.

Ez ugyanis több évig II. Ulászló udvarában tartózkodott s leveleiben többször említést tesz azon könyvekről, melyek a Corvinából jutottak birtokába.

Trouhlač úr tehát valószínűnek tartotta, hogy e herczegi könyvtárban corvin-codexek is lesznek, s tanácsolta, fordulnék ez ügyben felvilágosításért Patera úrhoz, a cseh nemzeti Múzeum könyvtár-őréhez, ki tíz év óta a csehországi vonatkozású középkori kéziratok lajstromozásával foglalkozik s kutatásaiban a raudnitzi könyvtár kézirateit is felhasználta.

Patera úr kérésre egész készséggel kutatta át gazdag collectaneáit, de ezekben a raudnitzi corvin-codexekről semmiféle jegyzetet nem talált.

Mindössze a mit számomra kijegyezhetett: egy magyar imádságos könyv volt, mely 1585-ben íratott s vörös atlasz kötésénél fogva figyelmét különösen megragadta. Azonnal Raudnitzba sürgönyöztem, kérve a hercegi könyvtár-órt, tájékoztatna a kezelése alatti gyűjtemény hungaricumairól. Még az nap megkaptam a feleletet: hogy a könyvtár kéziratai között csak egy magyar imádságos könyv 1585-ből, s a levéltárban nagyterjedelmű magyarországi levelezések a XVI—XVIII-ik századból találhatnák.

Megvallom, hogy ezen felvilágosítás, specialis tanulmányaim szempontjából, ki nem elégített.

Magyar írott nyelvemlékeink 1585-ből már nem ritkák többé, hisz Szabó K. érdemes tudósunk ez ideig már 217 magyar nyomtatványt sorol fel¹⁾; a tudomásomra hozott magyar kéziratnak tehát nagy fontosságot nem tulajdonítottam. A levéltári correspondentiákról pedig azt hittem, hogy ezeket tudósaink már bizonyára felhasználták. Gondolkozni kezdtem tehát a fölött, vajjon a tudomásomra hozott adatok miatt Prágából Drezdába tervezett utamat egyáltalában megszakítsam-e?

Végre némi habozás után győzött bennem azon szempont: hogy a hol egy magyar kézirat van, ott valószínűleg más hungaricák is lehetnek s elhatároztam magamban, hogy Raudnitzban meg fogok állapodni s átvizsgálom a hercegi könyvtár kéziratait.

Prágától két órányira, a Bodenbach felé vezető vasúti vonalon az Elba folyó mellett, fekszik a város, melynek egyik ki-magasló bérczfokán a Lobkowitz hercegek kétemeletes várkastélya emelkedik, s impozáns külsejével az átellenben elterülő Elba-völgyön egészen uralkodik. E várkastély egyik földszinti szárnyában van a hercegi könyvtár több bolthajtásos teremben elhelyezve. Hasonlóan földszint, bár egészen más helyiségben, őriztetik a levéltár is, mely körülbelül 70 ezer darab oklevelet, levelet és másolatot foglal magában. Mind a két gyűjtemény a a hercegi család hitbizományához tartozik, s rendszeres kezelé-

¹⁾ Régi magyar könyvtár Budapest 1878. 1—110. 1.

sők egy szakképzett hivatalnokot foglalkoztat, ki egy személyben a könyvtárnoki és levéltárnoki tisztet viseli.

Ez idő szerint dr. Dvorsak Miksa úr áll a gyűjtemények élén, ki tanulmányait a bécsi történeti seminariumban végezte s több alapos publicatioja által a cseh tudósok között ismertebb nevet vívott ki magának.

Az ő szíves kalauzolása mellett tekintetem meg mind a két gyűjteményt, melyek kitűnően vannak rendezve s több rendbéli catalogusaik és indexeik által a buvár feladatát nagy mértékben megkönnyítik.

Tüzetesen azonban csak a könyvtár kéziratait kutattam át, mivel ezek között magyarországi vonatkozású dolgokat találni reméltem. A könyvtárnok úr előzékenysége igen előmozdította feladatomat, az ő szíves közreműködésével minden egyes kötetet gondos vizsgálatnak vettem alá.

Találtam köztük egy fényes görög Plato-codexet ívrétű hártján kiállítva, melyet Hassenstein-Lobkowitz Bohuslaw humanista állítólag 2000 aranyon vásárolt, továbbá több XIV—XV. századi görög és latin codexet, úgy mint: Euripidest, Sophoclest, Diogenes Laertiust, Diogenes Areopagitát, Demosthenest, Plutarchust, Virgiliust és másokat, melyek nevezett humanista könyvtárából a hercegi gyűjteménybe kerültek; magyarországi vonatkozású codexet azonban sem ezen, sem a könyvtár egyéb kéziratai között egyetlen egyet sem találtam.

Mint később értesültem, a raudnitzi könyvesház Hassenstein-Lobkowitz Bohuslaw könyvtárának már csak romjait bírja; ennek legnagyobb s legbecsesebb része ugyanis sokáig a komottai várkastélyban őriztetett, hol egyszer nagyrészen a tűznek, más alkalommal pedig a néplázadásnak esett áldozatul.

Ekkor pusztulhattak el valószínűleg a Corvinából ide került példányok is, melyeknek nyomát a raudnitzi könyvtárban hiába kerestem.

A kéziratok közötti kutatásaim tehát nem vezettek eredményre.

Kárpótolva érezhettem volna magamat a levéltár gazdag hungaricumai által, melyek hazánk XVI—XVIII. századi történetéhez nagyfontosságú levelezéseket, körülbelül 900 eredeti (mint

utólagosan értesültem, eddig fel nem használt) levelet szolgáltatnak, de ezeknek átkutatása ezúttal feladatomon kívül esett.

Visszatértem tehát eredeti kiindulási pontomhoz, az 1585-ben irt magyar imádságos könyvhöz, melyet a könyvtárnok úr, még mielőtt Raudnitzba érkeztem volna, szíves volt számomra a könyvtárból dolgozó-szobájába áthozni, de melynek átvizsgálását, részint mivel a könyvtárnok és Patera urak már smerték, részint mivel a többi kéziratokat kívántam előbb át-böngészni, legutoljára hagytam.

Mohó kíváncsisággal vettem a vörös atlaszba kötött könyvet kezembe, s mikor forgatni kezdtem, várakozásom ellenére, igen kellemesen lepett meg az, hogy mindjárt az első leveleken nem az 1585-ki, hanem a XVI. század elejére valló írást találtam. Végig forgattam a leveleket s találtam rajtok régibb írást is, melynek jelleme a XV. század végére vagy a XVI-ik kezdetére tehető, továbbá más írást 1514. évszámmal, végre jegyzetet, melyből kiderül, hogy a codex egy része 1513—1521 közötti időszakban íratott.

Nem volt tehát semmi kétségem az iránt, hogy a codex iratási idejére nézve itt okvetlenül tévedésnek kell lenni, mely valószínűleg onnan származhatott, hogy a boríték-tábla belsején az egykori tulajdonos neve mellett 1585-ik évszám jön elő. Ez hozta tévedésbe Patera urat, ki ezt collectaneáiban iratási évnék jegyezte be, s ebben tévedett Dvorsak úr is, ki sürgönyömrre gyorsan akarván válaszolni, az egykori tulajdonos által feljegyzett évszámot iratási évnék tartotta. E tévedést, midőn a codexet közlebről vizsgálni kezdtük, közösen helyreigazítottuk, s tisztában voltunk aziránt: hogy ez több kéz által ugyan, de mindenesetre a XV. század vége és 1521 közötti időszakban íratott.

E helyreigazítás irodalomtörténetünknek egy egészen ismeretlen magyar codexet gyümölcsozott, mely a Toldy által felsorolt 40 codex között, ha XV—XVI. századi részét tekintjük a 9-ik, ha az 1514-ki írás után indulunk a 16-ik, s ha az 1514—1521 között irt czikkeket tartjuk szem előtt, a 21 ik helyet fogja elfoglalni.

E magyar codexnek bibliographiai ismertetését kívánom ez alkalommal e lapok t. olvasóinak bemutatni, s azt hiszem, hogy tudományos köreink nézetével találkozom, midőn azt azon her-

czegi család után, mely irodalmunknak e nagybecsű nyelvemléket megőrizte, Lobkowitz-codexnek nevezem el. Legyen a név, melyhez ezen magyar codex sorsa fűződik irodalmunkban megörökítve, a jelen közlemény pedig, szolgáljon bizonyossággul arra: hogy a nem közvetlenül nyert adatok megbírlásánál az autopsian alapuló utánjárás soha sem felesleges.

A codex 8-adrétben 176 beirt papirlevélből áll, magassága 16 szélessége 12 centimeter. Kötése vörös atlasz, vágása arany s egész kiállítására azon benyomást teszi ránk, hogy előkelő egyén használatára készült. Kora a XV. század vége és az 1521 közötti időszakra esik, mely időközben, mint az írás jelleme mutatja, kisebb megszakításokkal több különböző kéz által iratott.

Az írásbeli jellem az új-góth szegletes minuscula és a fél-góth között váltakozik s ez utóbbi esetben a kerek alakot mindinkább megközelíti. Egyes helyeken góth cursiv írás is jön elő.

A levelek az egész codexen keresztül egyhasábosak, quaternio beosztás köztük azonban csak igen elvétve észlelhető. Itt-ott 9 levél esik egy ternióra. Egy lapra átlag 22 sor számítható.

Lapszéli vagy sorok közötti jegyzetek nincsenek a codexben; annál több azonban a rubrum, mely a felirásokban, a szövegben és a sorok között igen gazdagon jön elő. Néhol egész lapok, másutt a szövegnek nevezetesebb tételei vörössel írvák; a mi főleg a búcsúkkal összekötött imádságoknál történik. A legendáknál az Isten és szentek közötti párbeszédnek szabályszerűen vörössel vannak feltüntetve.

A felirásokban a vörösön kívül még a kék színnel is találkozunk, de ezt a rubricator csak szórványosan használta.

Az initialék vörös és kék színűek s uncialis formában jönnek elő. Legszébb köztük az, mely a codex 16^a levelét díszíti. (Lásd a B. alatti műmellékletet.) Az 1514—1521 között írt szövegrészben azonkívül még vörös és kék színű lombozatos lapszéli festést találunk, melynek azonban csak műveltségtörténeti bece van. (Lásd a D. alatti műmellékletet.) Felemlítem még, hogy ezen részben két különböző levélen lapszéli díszítés gyanánt kezdetleges kivitelű madár szerepel, mely hihetőleg a rubricatornak egyik tollrajzi kísérlete.

A codexben többféle írást észlelhetni, melyekből legjellemzőbbek a következők:

A legrégibb írás a XV. század vége és a XVI. század kezdetére vezethető vissza. Ez az úgynevezett átmeneti írás, melyet miután az esztendő rajta kitéve nincsen, jelleménél fogva mind a két századnak egyformán vindicálhatunk. Így van írva a codexben a 16a–87b leveleken levő munka, mely jellemére és tartalmára nézve egy önálló egésznek képez s a codexnek legrégibb s legszebben irt része. Ez vetette meg annak első alapját, melyhez az 1–15 és 88–175 leveleken levő részek későbbben és pedig 1514–1521. közötti időszakban járultak. (Lásd a B. alatti műmellékletet.)

A másik jellemzőbb írás 1514-ik évből származik, a mint ezt a codex 122b levelén levő évszám mutatja. (Lásd a C. alatti mellékletet.) Ezen jellemet találjuk a codex 111a–132b levelein, míg a megelőző 88a–110b leveleket régibb, mindenestre 1514 előtti kéz írta.

A legfiatalabb írást a codexben a 133a–176b és az 1–15. leveleken találjuk. Kora ugyan határozottan kitéve nincsen, de vonásai kétségtelenné teszik, hogy 1514 után és pedig, mint a másoló egyik jegyzetéből következtethetjük, 1521-ig terjedő időközben iratott. A 171b levelén ugyanis a codex írója II. Gyula pápára úgy hivatkozik, mint a ki »a mostani előtt vala pápa.« Mivel pedig ezen mostani pápa nem lehet más, mint X. Leó, ki 1513–1521-ig uralkodott, a codex legfiatalabb részének iratási idejét 1514–1521-ig terjedő időközben kell keresnünk.

Ezen legfiatalabb írásról negyedik műmellékletünk hoz hasonlást. Megjegyzem még, hogy a codex utolsó leveleit és az első 15-öt egy kéz másolta.

Tartalmára nézve a codex: klarissa apácák számára irt imádságos könyv, mely búcsúkkal összekötött alkalmi imádságokat, szentekről való legendákat és példákkal fűszerezett erkölcsi olvasmányokat foglal magában. Kiemeljük ezekből a sok búcsús imádságot, melyeknek ájtatos elmondásához számos esztendei búcsú van engedélyezve. Van olyan imádság is, melynek naponkinti elmondásával 3, 10 sőt 20 ezer esztendei búcsú jár.

Hogy kik voltak a codex másolói, arra nézve a szövegben semmi positiv adatot nem találunk. Vannak ugyan a 15b és 176b

leveleken némi vonatkozások, melyekből következtethetni, hogy a codex 1514—1521 között készült része nem annyira másolat mint inkább eredeti szerkezet, de hogy ki szerkesztette légyen, arról ismét a szöveg semmi felvilágosítást nem nyújt.

Mindazáltal a codex magyarországi provenientája kétségtelen; sőt az egykorú fényes atlasz kötés után ítélve valószínű, hogy az eredetileg valamely magyarországi apácza-fejedelemszázony számára iratott s ennek tulajdona volt.

Milyen viszontagságok között vándorolt az az első birtokostól az utolsóig, s hogyan került Magyarországból Raudnitzba? ez még ekkorig felderítve nincsen.

Meglehet a Rosenberg grófok útján, kik leányágon a Zrinyiekkal voltak atyafiságban, (Rosenberg Éva, Zrinyi Miklósnak a szigetvári hősnek volt második neje) s kiktől a raudnitzi uramajoratus 1592-ben leányágon a Lobkowitz hercegi családra szállt; meglehet más úton.

A codex vándorlási történetében mindenesetre nevezetes körülmény, hogy 1585-ben Gebbl Jánosnak volt birtokában, ki az első borítéktábla belsején nevét következőleg jegyezte be: *dalom mint »1585. Hanns Gebbl von Miltfeldt der Röm. Kay. Mayth. Diennner.«*

Ki legyen azonban ezen ismeretlen bibliophil, ki nevét és állását a borítéktáblán jónak látta megörökíteni, honnan szerezte a codexet és miként jutott ez a Lobkowitz hercegek raudnitzi könyvtárába? ennek felderítését a jövődő buvárlatoktól várjuk.

Egyébiránt ez idő szerint nem annyira a provenientia, mint inkább maga a codex bir reánk fontossággal. Áttérek tehát részletes ismertetésére. Megjegyzem még, hogy a codex kikölcsönzése a hercegi könyvtár hitbizományi voltánál fogva, igen sok nehézséggel járván, szükségesnek tartottam a helyszinén tett kutatásaim alkalmával a szokottnál nagyobb mutatóványokat átvenni belőle, hogy a magyar tudományos közönség tartalmáról és nyelvészeti becséről lehetőleg tájékozva legyen addig is, míg a viszonyok megengedik, hogy azt idehaza színről színre szöveg kritikai és nyelvészeti szempontból tanulmányozhassuk.

A codex egy makulatur levéllel kezdődik, melynek fele a fatábla belsejéhez borúl, fele pedig le van szakítva.

A meglévő levlérszen tollal rajzolt nap köröket, helyesebben vasárnapi köröket találunk, melyeknek közeiben a vasárnapi és a napi betűk aranszámok nélkül vannak bejegyezve. A körök középső része eredetileg egészen tiszta volt. Ide írta be 1585-ben Hanns Gebbl főntemlített jegyzetét. Ezen napkörökből következtethetni, hogy a szöveget eredetileg úgy mint a müncheni codexben naptár előzte meg; ez azonban jelenleg hiányzik s a szöveg mindjárt imádságokkal veszi kezdetét, melyek így következnek:

1.) 1a—2b levél: »Mikoron az oltar elöt vagi awagy helieden mongiad . . . bwchws ýmatsagot.

O orok mindenható vr isten, tudom hogi nem volnek melto allania ate zent oltarod ellöt az en býneimnek sok voltaert de bizom a te nagi irgalmassagodrwl megis kõnyörgek tõredelmes zývel hogi engemet vegi az isteni malaztra, es meg bochasad nekem minden en býneimet es ýuttas engemet irgalmassagosson a menieý oromre Amen.

Mikoron estwe el akarz alonnia ezt mongiad

O edesseges vram iesus x. es zeretetes atiam. kerlek hogý te en velem lakozal es ez eýeli en velem nivgogial hogý az en testem almat vegien de soha az en zývem el ne alogýek de koronked te hozad vigiazon es teged ielenen lason valakiket en zerekek te hozad vegied es soha el ne hagiad de megh aldvan megh oltalmazad es mind oroke meg orizen en edes ýdvezetõm. Amen.

A mindenható aldot wr isten soha nogiob zamot nem vezen embertõl mint az haladatlansagert. Annak okaert estve mindenha ezt megholvassad aytatos lelek aký kõvetkezők es aytatossagul mongiad.

O boldogsagos zent háromsag dicireteket es halakat adok te neked az en teremtetemrõl meliben ennekem meltatlan zolgalo leanio dnak lelket es testeth attal es engemet a te abrazatodal es hasonlatossagodal meg ekesselettel es a keresztieneknek kõzibe zamlaltal engemet az õth erzekensegembe egezen teremtettel, minden oktalan alatnak felete zerzettel, a te zent angielodat ennekem tanítomvl, es zolgwli (igy) attad es enrllam bozwt nem allottal kõ naponked vetkezem es a te poroncholati dat meg tõrom de nagi irgalmassagosson el vartali a meg ýoboi-

tasra (igy) kegiesen megh hittal es a te malaztodat erdemem nelkyl attad ennekem, es az orok eletetis meg igirted, meliet a te zent valasztotidnak zerzettel, mind ez te aiandekydirt en edes meg valtom legien te neked dichiret es dicesseg Amen.

Nem vala zokseg hog mind ezeket meg yrnam de csak hegy emlekezetert hog akyt ez yillet gyakorlatossagal meg-emlekezyk rula naghaladassal: hogy mikor el ievend akert vra keresven gomelczeth az o palantal ffayan es nem lelven: Ne monhassa rwla az o zolgaianak mondvan: vagd ky hamar effat. mert csak a helth foglalya: De ember ezt nem teheti isten malaztyanal (igy) kyl myrt kegek mint a doctorok mongyak Soha semmi nem adatik embereknek mely nem zarmazneyek az edes zyz marianak altala. Annak okaert zenetlen hozaia esedezel es o legien neked gondodnak viseleie: Azert az ora: a nap es a ffogadasok soha hegy napon se menienek ky zyvedbel mert amirel ember csak ritkan emlekezyk meg, Annak ez yege hogh chak aleg avag igen nehezen tarthatia meg, azert vala mely napon el ffeledny, meg az etel se essek neked yzesen.«

2.) 2b-12b levél: Szent Ferencz legendája: »ez a yttos yras yrattatott ky a bodog zent fferench atianknak kpnwebol arrwl mikepen a nagy buchut vronk iesus o maga atta volt zent fferenchnek:«

A szövegben el van mondva assisi szent Ferencz legendája, a rózsákról, a sebhelyekről és hogy miként nyerte ő Krisztustól a nagy búcsút. Ott a hol előfordúl, hogy Krisztus és Szűz Mária megjelentek szent Ferencznek ezen hasonlatot találjuk: (4b levél).

»O istenben zeretp atiamffiaý es tizteletes neneým de gondoliatok ze megh ha mikoron chak magiary kyralý menne valamely vitezenek latogatassaert hazahoz valion volnay orome avagy nem hizem bator hogý volna, de ha meeg az o edes zileye el mene velle annal nagjobb volna, o azert valion mit mondhatwnk e bodog emberol kyhez nem chak magari (igy) kiraly de mind etelies foldnek es mennek kyralia iqe«.

Colophon: »Azert mikor irnanak ydvezitenknek zyletise vtan ezer keth zash hwzon harom eztendoben es ennek vtanna ada rea a sebeket az aldott iesus egy eztendouel halalanak elotte ket eztendouel Amen.«

12b-15b lev. »Olvastatik egÿ pelda e buchurvl«
 Kezdeté: »Mikoron irnanak ezer harom zaz es tyz eztendö-
 ben Bononiából mennek vala niolchan a buchura rauenaba kyk-
 nek harma pap vala es egik zent ferencharmád zerzetébol
 vala de atöbi vrak valanak es mikoron oda ÿuttak volna meg
 zallanak egÿ vendeg fogado kazdag azonnaly mely esmeretes
 vala nagy sokaknak« stb. Vége: »azert altaliaba tugiatok hogÿ
 igaz az angely bodogazonÿ buchw mert az wr isten omaga engette
 ennek felette nagh sokat monda kÿt nem yrhatok meg mert
 nem ffer ÿde.«

Eddig tart a legfiatalabb kéz munkája.

A 16-ik levéllel új munka veszi kezdetét, mely. mint emlí-
 tünk, 71 levélből áll s az írás jelleme után ítélve a XV. század
 végéről vagy a XVI. kezdetéről való. Ez a codexnek legré-
 gíbb része.

3.) 16a —19a lev : »Vrnac: Neuebe: kezdetÿc:
 Az aytatos: zent Bernardnac: kpnue; ez: vilag-
 nac: meg: vtalasarol: es kristosnak: kpuete-
 servl: ekkepen.

Az edös Jesusnac v' zawa mondvan: A kÿ akar en
 vtannam yvni tagagia meg w magat az az v tula'don akaratiat«
 stb. Vége: Mert valakÿ az v erzekönsegÿt avag akaratyat kpu-
 ueti meg fortestetÿ az v consÿentiaiat (sic) lelkÿ esmeretit es
 istennec malastiat el vestÿ. Amen.«

19b —26a lev. »Masod: Rese: ez konnec az halalnac:
 meg: emlekézetiröl olvastatic: ekkeppen: Oo halal mel igön
 keserv atte meg emleközetöd mert nem vot ol' erös sem
 lessön hog: k'nec által ne keliön menni atte kapvdon. Azertigön
 hamar: lesön te veled e teteme'n avag ez dolog az az a lalal:
 (igy)« stb. — E leczkében két példa foglaltatik szent
 Ágostonból. Vége« kÿt en'gegiön nekv'nch atia' e' fÿv es zent
 Lelöc örkökvöl örköke Amen.«

26b —31a lev.: »Olvastatÿc eth az iras az embörÿ garlo-
 sagnac Niavaliaszsagnac meg gondolasarvl.

Garlo es n'aval'as vag vala holott leiendes, es valahova te-
 ritöd forditod te magadat hanem ha az vr lstenhös forditandod
 magadat. Mÿre haborodol meg mÿert nem törtenic atteakarated
 ackepen mÿnt te kevannad« stb.

A lecke végén példa van szent Ferenczről, mely így végződik: »est halvan az v' tarsa meg esmere az v' nag alazatossagat es cvlpaiait monda neký es soha tovaba nem mereskódec v'tet kesertenýe.

31a-43b lev.: »Neg'ed, resse ez kónnec olvastatic, az Ite-letrvl es az býnosokrol minemv kenockal kenzattatnak.

Mindõn nemv teteménnódbbe es mývelkodesódben az veget meg tekinched es nezed, es mýképen az soros itelõ býronak elõtte allas, kinec semmýel nýnchen týtkoltatvan« stb

A lecke után van két példa arról, hogy »ez vilag elmvlando es hýtsagos« Vége:

»Nem mindõnök kýk mongiac ennekõm vram vram bee mennec me'nnecek orsagaba de cak azok kýk thezýk az én menney att'annak akaratiak.« (sic.)

43b-47b lev.: »Olvastatic. eth az iras. tovaba az lelký meg vigasztalásrol ekepen: Vgmonda az aldot iesus az embõrý Nemzetnec mondvan Istenec orsaga thý bennetõk vagon No azert terõhed avag fordohad te magadat mint te telies zyved zerent az vr istenhõz« stb. Vége.

»Mert mindõn korun az edõs iesus az vtet zeretõket meg vigasztalýa mindõn nemv keservsegocben ezõket mongia zent Bernad Mel' megvigasztalast enge'diõn minekõnc is az aldotisten õrõke Amen.« Ehez nincs példa.

48a-51a lev.: »Oluastatic. az iras Arrvl. hog az vr Istenec igeiet nag. Alazatossagal. kel minekvneh halgatvneh: es hog sokan nem gondolvneh: vele.

Az adot isten zol az aitato lelochoz mondvan halgassad zeretõ fyam az en igemet es bezedýmet mindõn doctorocnak es ez velagý bucheknec thvdomannocnak felõte valot« stb. Vége. »kerioc azert az edõs iesusth hog agia v' zent malaztiat hog halgathassoc es mivelkódetvnc kel bee teliesithessõk: Amen vg legõn.«

51a-52a l.: »Olvastatic tovaba Imagsag az aitato sagnac malastianac kereservl.

En edos vram istenõm Te vag' mindõn en iom Es ký vagonok en hog merezkódom te hoziád z'olanom En vagonok zegen te zolgad es el vetõtet ferõd (igy) nagalinkab (igy) v' talatos hog nem mint en magam tvdnam es merezkódnem mondanom: de maga emlekõziel meg enrolam en edõs istenõm stb.« Vége.« mert te vag

az en bucheseğim mert býzonsagal esmers engomet es esmertel minek elötte az velag vot vona avag minek elötte az en Ann'amnak mehebol ez garlo vilagra zylettettem vona. Amen leg'on.«

52b-55b lev.: »Olvastatic eth az iras a býzon zeretonek meg byzonn'itasarvl.

Az vr isten z'ol az aitatos lelokkoz mondván: fyam nem vag meg erös es bwcz zeretö: mire vram mert eg' keves ellenöd valo meg haboritaserth meg hagod az el kezdöt ioth és fölpte igen mohon keresöd az vigasagot. stb.« Vége.« Legön azert teneköd az zent Bernard mongia örökvl valo peldaiv az kevel' örögcocnek menn'orsagbob (igy) valo lehylasok mert byzonaval ha az vr isten azockal mind ez napiglan nem gelmezöt nagialinkab teveled kýtvl otalmazion minket az aldot ieszus mind örökvl ok. örökke: Amen. legön« Rubrumban:« Jesus maria. zent ferencz zent clara.«

4.) 56a-61a lev. »Kezdetik zent Bonauentura Ati-ancnak kónve. Az tekeletes eletrvl kyt zerzet vala az v hvganak kÿ lakozyk vala zent clara azon'n'al eg' calastromba.

Miert hog te en thizteletes hugom engemet azon kerel hog en teneked kónvet zerzenek az tekeletes eletrvl kibe te az te lelkedet foglalnad idő zerent az aitatos malastnac meg n'eresere. Mikoron kedig en az te alazatos keremesidnek eleget nem tetem ezt te ennekem kegesen meg bochassad. Im kediglen mastan en az te alazatos keremesödre reÿa engedven ez mukat (igy) fel vessem. Ez kónvec azert első rese lessen hog mikepen es mÿ modal.« Kezdetek:« Hog. mi. zerlel. ember ivthasson ö maganac meg ezmeretire: es elmelkedesere:

Az aldot cristos ieszosnac aitatas jegesenec kevanvan ivt-nyá az tekeletes eletre. Elóser zÿkseg hog ö magan kezdie el vg hog minden ez velagiacnak kevangagirvl el feledközven men-
nenbe az ö lelkÿ esmeretinek thitok hazaba es ot minden ö fo-
gatkozásat es zokasat es minden kevangagit es mivelkedetit
es minden el mvl't býneket es ielenvalakat (igy) zeretetes meg
meg gondolással hania vesse meg: stb.; vége: »En edes vram
ieszus ag ennekem ol' malastot hog semmit egebet ne tugiak se
tehessec, hanem hog cak enön magamat esmerhessem meg es tvd-
hassam mert bizonnaival iob ember nec es hasnalatosb hog nem

mint az egecnek forgasat es minden fwvecnek haznalataiat tvdna. kÿth az az mel' meg esmeretöt engedijön minekvnc az aldotiesus örökke Amen Jesus.«

61a—68b lev: »Olvastatik. eth. az iras. az zent alazatosag rvl zent Bonaventura atiancnak kőnvebol es mikepen ivthasson. ember az bizon tekeletes alazatosagra.

Bizonn'aval valakÿ akaria es kevania az ő thvláldon fogatkozarat ő zyvenec zőmeivel meglatnÿa zikseg hog ő magat meg alaznÿa az hatalmas istennek keze ala. Annac okaiert az zent Bonaventura intÿ vala az ő hugat es mind az egeb hvgotat mondvan. Mikoron te vgmond Cristosnak zolgaloia megemerven at te fogatkozásodat tehat te magadat ig on meg alaziad es te magadnac vtalatos leg.« stb. Vége: »O azert mel' igön fölöte vtalatos az vr istennek az kev el embőz kÿtvl meg őrizön minket az aldot isten örökvl öröke Amen iehsus.«

68b—77a lev.: »Harmad. Capitulum a vag' Re'se ez kon' nec oluastatic az zent zegēnsegvl iehsus.

Az zent zegen'segis iozag es az tekeletes eletnec eg'ezyotara igen zysegess vg annera hog soha sem eg ember nem lehet ennel kvl tekeletős.« stb. V'ége. »Azert mongia az iras ez nec az zegenőc es meg elegőznec es diceric az vr istent kÿk keresic vtet el az ő zyvec örökvl öröke Amen.«

5.) 77a—87b lev. »Olustatic eth az iras zent Bonaventura at'iancnak kőnvebol az cristus: iesusnak: kenzevedesenec meg gondolasarvl.

Miert hog az aitatossagnak ő bvzgosaga mert tartatic es taplaltatik emberbe az cristos Jesusnac ken zenvedesenek es halalanak meg gondolasanac mÿatta. Azert oluastatic az iras arrvl hog valamel' ember az meg othatatlan aitatatossagnac buzgosagat akaria ő magaba meg tartani. Tehat zÿkseg hog mindenkoron az ő zÿvenec zőmeivel az cristos iesusth ol' mint az magas kerez fan meg hotat nezie es tekinche« stb. Vége:

»O azért bodog az ky az aldot iesusnak kenzenvedeset mindenkoron az ő ziwebe hordozia: Dicertessec.az.edes.iesus öröke amen.

Maria
Jesus . . . zent
Ferencz.

Itt végződik a legrégibb kéz írása. A 88-ik levélen új munka következik más kéztől, mely a legrégibb kézhez legközelebb áll. Az írás mindenesetre 1514 előtti időből való.

6.) 88a-91a lev.: »Ez a ȳtatos ȳras olu a stat ȳk arrol miképen zent ferench es zent kalara el reytettek vala egõth.

A bodog zent ferench mikoron lakoznyek angelȳ bodog azzonba es a bodog zent kalarat giakorta ȳntenie istennek zolgalatiara igen giakorta kerȳ vala a bodog zyz a zent ferenchet hogi avagi chak eczer ehetneȳek egõth velle mig meg halna, de a bodog zent ferench soha nem enged vala az õ kerelmessere.« stb. vége: «mert valamit keset vala hot ielesben kegȳk a zaȳtatossok es ȳffiak igen sem tugiak vala mit zolnanak nekȳ nagȳ õromegben mert inkab zeretik vala hogi nem mint tulaidon edes zȳleyket.»

91a-92b lev.: »Mikoron a bodog zent kalara vitetet vala karachon napiara viradolana a zent ferench eghazahoz.

Mikoron a Kristusnak aȳtatos iegese a zent kalara azzon nagi korsagba esset volna a zent dimȳen eghazaba annira hogi nem mehet vala a tõb tizteletes azoniokal az egȳhazhoz a zolosmanak meg mondassara, de mikor elene ȳõt volna a karachon napia meli napon aitatossal zoktat vala komonikalni« stb. Vége: »ennek vtanna nagi edessen kezde intenȳ a zyzeket az aytatossagra es mongia vala, o edes Kristusnak aȳtatos zolgalõȳ o edes zȳz marianak leany de kerlek titeket hogi auagi chak mostan kezgiõkel az aldot istennek aytatos zolgalatiat kȳbõl dichirtessek az dichõseges zent haromsagh. Amen. Jezus maria Barzent« (igy).

7.) 93a-110b lev.: Új munka más kéztõl, »Jesus Mária szent ferencz kalara« felirással. »Vrnak neveben kezdetȳk az zent evfrosinanak elete miképen írta meg zent Jeronimos doctor a zent atȳak eleteben.

Vala Alexandriaban egy ember kinek neue wala pafuncius (igy) mindeneknek tizteletes: es meg erizwen istennek poroncolatit ez ember teruenzerent meghazasula es az õ nemzetibel ven maganak melto es alcalmas hazastarsot, kȳ teljes wala tizteletes io elkelcel (igy) de magzatȳa nem lezen vala. A õ vra kegeg felette igen zomorkodik vala ezen hog õ neki magzatȳa nem volna kire az õ temerdeke iozaga zalana« stb. Vége: »Az õ

atya pafoncius minden jozogat zerze az monostorhoz az holot evfrosina lakozot vala; es vgyan monostorban es azon cellaban es azon agban hala meg melyben az o leanya Eufrosina es az o leanyanak halala vtan eleh thyz ezteneeiglen: nagy jambory eletben es az o leanyaval heg koporsoban el temetek nag tiztessege: kyknek halaloknak napiat yllk azon monostorban mind ez may napiglan: Dicheegven (igy) az zent haromsagot: ez kepen vegeztetyk az zent eufrosinanak elete. Amen es az yro munkayaert keer Aue mariat Aytatossaggal. Jesus Maria. Valalky zeretettel ez irast olvassa nem lehet oly kemeny zyve hog aytatossagra vag sirasra ne indulyon. Zent zeretet iratta hezt.«

8.) 111a—122a levél: Új munka, melynek íratása 1514-re esik. Felírás: »Vrunk aldoth iesusnak neueben kezdety a zenth elekeznek zentseges elete ezen keppen«

Szöveg: »Az diczeseges zent elekes vala eufemianosnak czak egetlen ffya mely eufemianus vala romay vrak kezet nemesb izteletesb es marhaua kazdagsagos hug anyra hog romaý czasarnak vtanna nem vala tlenel (igy) yelesb!« stb. Vége: »es mindennemő korsagbali ember valaký igaz hittel iarol vala a koporsohoz minden meg giogel vala az vr isten erdemenek matta mely io legen kegek neki zolgalni minden megertheti ez irásbol ez kepen vegeztetik az o elete. Diczertessek zent haromsag.«

9.) 122b—132b lev.: »Ugyanazon kéztől új munka következik, mely szent Gergely pápa hét búcsús imádságát és más búcsús imádságokat foglal magában. Ezek előbeszéddel kezdődnek, mely rubrumban egy egész lapot vesz igénybe s a következőleg hangzik: »Miset mond vala eczer a diczeseges zent gergiel papa es neký ylenek vrunk aldod iesus es akoron megjelente neký az o zentseges keen zenvedesenek týtyaban Akoron valo aytatossagabau zerze imez yde ala meg yrt het zent imacagot de hog emberek nagioab aytatossagol olvasnaiak engede hog valaký halalos bñnel kyl teredelmességgel terden alva megmongya es minden imaczag mongyon heg pr nostert és heg Aue^a taht vaal mindenzer telle huzon harom ezer eztendeig valo buczut: mentel vtol kegeeg mely imaczag vagion az az nyolczadik, zerze heg zent papa es engede hozza tizenket ezer eztendet. De ha mind oze zamlalyuk

kýt a teb papak engetek: tezen hetven ezer eztendei buczut: de apietas elet kel meg mondaný. 1. 5. 14.« (Lásd a 3-ik műmellékletet.)

Az előszót különböző alkalmi imádságok váltják fel, melyeknek ájtatos elmondásához számos esztendei bucsú van engedélyezve. Vannak olyanok is, melyekkel 3, 10 sőt 20 ezer esztendei bucsú jár. Egy imádság után ezen megjegyzés olvasható: »Valaky aytatossagal olvassa az felel meg ýrt imadsagot estve tahat ne felýen az eýel ellensegnek semmi csalardsag atvl.«

Az imádságokat szent atyák arany mondásai egészítik ki, melyek az élet különböző viszonyaira vonatkoznak, s az olvasót az ájtatosságra serkentik.

10.) 133^a–154^b lev. Itt a legfiatalabb kéztől erkölcsztanítások következnek az ember három főellenségéről, a következő felirattal:

»Embernek három few ellensege vagyon kikel eýel nappal keel vynya mynd holtaiglan kyket ha meg gőzendi meyorszagot vezy: ha kegyglen őtelek meg gőzetik pokolban lezen helye, else ellenseg ez világ masod testh harmad erdők.«

A szövegben aztán okokkal elmondatik: mért ellenségünk a világ, a test és az ördög. A világ például hat oknál fogva ellenségünk, minek könnyebb megértésére az ötödik és hatodik okhoz egy-egy példa beszéd van felhozva.

Arra nézve, hogy mért ellenségünk a test, három s hogy mért az ördög egy példát találunk a szövegben. Az egész czikkben tehát összesen hat példát.

Ezekből mutatóványképen átvesszük az utolsót, mely a codex 154^a levelén olvasható, s betűszerinti hűségben közöljük a mint következők:

»Az ewrdewg három bynewk myatta nagyob vezre karhozatya a lelket ereke errel (erekul). Olvastatik ellyen pelda. vala regente egy kiraly kynek vala hegy zep haiadon leania ky a balwan istenektewl feleletet weth vala hug hog mihelt hazassagra menne ottan meg halna, ky meg ýedwen mezeken es erdeken ýar vala es hazassagra nem megyen vala de mýert hogy ygen gorz seren vala ezt zerze hog valaky akarnaya ewtet hozza venye

hazassagzerent eleze hamarjät ffvtna ewele es ha meg haladnaya hozza menne ha kegyglen a leany haladnaja meg a viteezt tahat ffejt venneye ys ezenkepen nagy sook yffyw hossek vese-nek el miatta: lwta egy yffyw vitez yponenes newew ky akarwan e zyzet hozaya venneye mene hegý balwan istenhez kinek vala Venus neve ky adta neký harom arany almat es meg tanita mikepen jarna ew velek, el mene azért az ypomenes vitez ez harmariat foga futnya a zyzel ky leg ottan el halada a vitezt es a vitez kyvewe kebelebewl egyk arany almat es eleibe haýta oldalt felel ezt lata azyz vtana futamek es myg oda yara adegh el halada a vitez es mikort esmet el halatta volna azyz masodzer ees vgyan ten a vitez harmadzer es meg nehezeytek kegyglen az almak a zyzet es ezenkepen elhalada a vitez hozaiia vewe es ezenkepen el vezte az ew zizeseget. Lelewk zerent azyz leany a lelewk ky jgen gyors ajokban myg tyzta az ypomenes vitez az evrdeg ky harom arany almaknak myatta challya meg a lelketh, twdnia illik kewelsegnek miatta fevsvensegnek es parznasagnak miatta kykel mind ez vilag tellyes es ezenkepen meg zepleseyty es meg tewry ew zyzesseget es tisztassagat es hozaya vezý pokolnak fenekire holot ewtet knyzoza mind erekw ereke.«

11.) 155a—171a levél: Ugyanazon kéztől más munka: a halálról. Kezdeté: »Emlekezel meg ember a halálról mert nem kessyk

Ez jgiket jrtá meg bewlc salamon kenwenek heted rezebe mely sook jokat aad embernek halálnak emlekeztý, zent irasban sook helyen meg jelentetyk, mert hugy mond azon bewlc, emlekezel meg ember a te vtolso halalodrwl es soha nem vetkezel, ez wtan hug mond zent Bernald. A halálnak zwnetlen valo emlekezetý nagý Bodogsag ezt vele viselye ember vala holot yarad es soha nem vetkezyk towaba vgý mond zent agoston doctor semmy vgyan el nem vonza az embert a bintewl mikepen a halálnak gjakorlatos emlekezetý: Mert a halál tezy embert hog ew magat meg alazza mindeneket velle meg vtaltat es penitenciat tartath ewele: Mert hugy mond zent Jeronimos doctor kevnýew meg vtalnia mindeneket ky mindenkor gondolja magat meg halandonak lennye« stb. (Lásd a 4-ik mýmellékletet.) Vége: »Azert zeretew atyam fyaý enny sook bezedbewl ezedbe vehe-

ed magadat, fellýed istennek ew rettenetes ýtletýt es zol azýz marianak mert valaky ew neký aytatossagal zolgal ew halalanak ýdeýen el nem veez Amen.« E munkában két példa beszéd jön elő.

A codex alkalmi búcsús imádságokkal végződik, melyeknek sorát a következő nyitja meg:

12.) 171b—176b levél: »Idwezleg dychesseges zýz napnal feniesb chillag istennek zeretetes an'ya lepes mýznel edesb rosanál pirosagosb, liliomnal feyerb, minden yozag teged meg ekeset, minden zent tegedet tyztel, mennyorzagba magassagosb amen. Pater noster Ave Maria.«

Ezen imádságnak történetét a másoló, ki valószínűleg a codex ezen részének szerzőjével ugyanegy személy így adja elő:

»ez meg ýr imatsagot hispaniabelý kiralne azzon Nagy ayandekal es nagy kewniergessel nyerte Julius papatul e mostani papa elewt ky vala, es valaky aytatossagal meg olvassa pater nosterrel es Ave mariaval minden vtal valamenyzer meg mongýa megwalia a nagý Bwchwt az az kentwl Byntewl odoz tatýk de hwgy ha halalos bynben nincen. Ezt en erettem minden napon meg mongyad ýo nenem.«

Ezután több alkalmi búcsús imádság következik, melyek a codex utolsó hat levelét egészen kitöltik. Minden imádságnál megjegyeztetik, milyen alkalommal mondandó, és mely pápa engedélyezte hozzá a búcsút. Az utolsó imádság, melyet a hajnali és a templomba menetel előtti imádság megelőz, a következő:

»Mikoron zentelt vizet wech read mongiad ezt en edes vram iesus Kristus ezentelt vyz az en byneimnek vruossaga es en lelkenek ýdvessegýre a te zent nevedbe ky aldot mind oroke Amen.«

Ezzel a codexnek vége. Eredetileg ezután még több levél következett, de ezeknek most csak kitépelt nyomait látjuk.

Megjegyzem még, hogy a codex igen jó karban van; vörös atlasz boritéka egészen ép, s a két rézcsattból az egyik teljesen, a másik félig van meg.

Ezzel a codex bibliographiai ismertetését befejezem; mely alkalomból kedves kötelességemnek tartom herczeg Lobkowitz Mór ő fenségének, mint a raudnitzi urodalom birtokosának, azon

lekötelező liberalitásáért, melylyel a codex lefényképezését megengedni sziveskedett, továbbá Dvorzsák Miksa könyvtárnok úrnak, ki tanulmányaim czélját egész odaadással előmozdította s lehetővé tette hogy a codexet a helyszínén a megszabott hivatalos időn túl is használhattam, valamint a Trouhlač és Patera uraknak is, kik először e codex nyomára vezettek, hálás köszönetemet kifejezni.

RÉGI HAZAI KÖNYVFELJEGYZÉSEK A BUDAPESTI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szilágyi Sándor.

Körülbelül egy éve múlt, hogy tisztelt barátom Fraknói Vilmos a szakemberek figyelmét a régi könyvtáblák borítékjára hívta fel s oly fényes eredménnyel, hogy azóta egy egész halmaz régi magyar nyomtatvány emléke lett felelevenítve.

A könyvtáblák, könyvzímek azonban olykor más tekintetben is fontosak: régi birtokosuk felírták rá neveiket, sőt olykor más nemű feljegyzéseket is tettek — s megesik, hogy azok néha egy könyvnek érdekes történetét tárják fel a vizsgáló előtt, míg az utóbbiakból olykor történeti adatokat olvasunk le. Nincs kétség benne, hogy ha a könyvek provenientiáját igazoló feljegyzésekre országszerte figyelem fordítatik, képesek leszünk egyes nevezetesebb emberek könyvtárait is összeállítani. ¹⁾

Én ezuttal az egyetemi könyvtárból 12 könyv provenientiáját mutatom be az olvasónak.

¹⁾ Tudomásunk szerint a magyarországi középkori könyvtári viszonyok tanulmányozásával egy bibliographusunk évek óta foglalkozik s ez irányban már jelentékeny anyagot gyűjtött össze. Örvendünk hogy t. cikkíró úr a mohácsi vész utáni könyvtári viszonyokat tette tanulmány tárgyára, mely célra a régi könyvfeljegyzések 1711-ig nagybecsű adalékokat szolgáltatnak. Megvagyunk róla győződve, hogy ezen tanulmányok számos régi hazai könyvtár és bibliophilnek emlékét fogják felszínre hozni, miáltal mivelődés történetünk egy nagyfontosságú fejezettel gazdagodik.

Szerk.

I.

»Incipit Summa Theologiae edita a fratre Thoma de Aquino ordinis praedicatorum« fol.

Col: »Explicit opus primae partis Sancti Thomae ab Aquino diligenter emendatum ab excellentissimo sacrae Theologiae doctore magistro Francisco de Neritono ordinis praedicatorum per magistrum Albertum de Staendael.

Anno Dni MCCCCLXXIII. die V. mensis octobris«

ezimű könyv első lapján köv. ajánlat olvasható a XVII-ik század elején kelt irással:

»Librum hunc in tumultu belli Hungarici a militibus transeuntibus comparatum donat Franciscus Hrabecius minister ecclesiae Belasensis Reverendo admodum et doctoviro D. Nicolao J. Ministro Ecclesiae Nagy-Tapolcsanensis laudatissimo in pignus amicitiae Idem m. p.«

II.

Forliviensis azon (1475) példánya, melyről Pray Index Libr. Rar. I. 411 emlékszik, a Mossoczgy példánya volt. Nevét ekkép jegyezte be:

Zacharias Mossoczius Prot. Ap^{cus} Archid. Trenchiniensis Vicarius Nittriensis.

De Gradibus Matth. két kötetes művének Pray (Ind. Lib. R. I. 453) által felemlített példányába is beírta nevét:

»Zacharias Mossoczius Prot. Ap. Archid. Trenchiniensis.«

Ezen könyv címét leírta a boríték-lapra s nevét is aláírta: Zacharias Mochocj.

Mind e könyveket 1639-ben Kecskés János a pozsonyi jezsuitáknak ajándékozta.

III.

Aggregator Paduanus de medicinis simplicibus.

h. és é n. de 1470 és 80 közti években nyomott munka (Pray Index I. k.)

Mossoczy kezével az első lapon:
 Don dis Aggregator Patauinus

Zach^{ar} Moshocj
 Eppj Nitrien.

IV.

Stattus Papinianus Thebassának Placidus Lactantius magyarázataival Velencei 1480-iki kiadásán olvasható a kötés levelén:

Ex Bibliotheca R^{mi}. D.
 Pauli Bornemjzza.
 1581.

Az első levelen:

Zach. E. Vacien. ex Bibliot. quondam R^{mi}
 D. Abstehemi E. T.

Kecskés János ajándékából 1639. a pozsonyi jezsuiták birtokába került.

V.

Savonarola Mihály »Practica de egritudinibus a capite usque ad pedes.«

Velence 1486 maj. 10.

A 2-ik levélen: (aj hiányzik)

»Zacharias Mossoczius Prot. Ap^{cus} Comes
 p Archidiaconus Trenchiniensis Vicarius N
 Posteaquam Anno 1571 a die August usque 20 graui mor«

Ez is Kecskés 1639-iki ajándéka.

VI.

Fen prima quarti Canonis Auicenne principis cum explanatione Jacobi de partibus medicine facultatis professoris excellentissimi et tabula eiusdem.

Col. Impr Lugduni Anno 1498 nono Kalendas januarij.

A címlapon: Zacharias Mossoczius
 ex Bibliotheca Magⁱⁱ
 Christoph. Országh Lt. 1659.

210 Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában.

Kecsksés János 1639-iki ajándékaival került a pozsonyi jezsuiták birtokába.

VII.

»Castigationes Plinianae Hermolai Barbari Aquileiensis Pontificis« című »Romae Idibus Feb. 1513« Eucharius Argenteus Germanus által nyomtatott könyv igen érdekes provenientiája a czimlap első oldalán ekkép van leírva :

»Sum Sigismundj Thorda
Pannonij

Postea vero Zach Moshocj Eppi Tiniensis 1572.
Hinc Doctoris Nicasij Elebodij 1574.
Sed postliminius (?) ab obitu eiusdem
Doctoris et praeceptoris suj dilectj
Zachariae Mosshocj Eppi Nitriensis«
1582.

Az első két sor magának Tordanak írása, a többi pedig mind a nyitrai püspöké.

VIII.

»Lepida Lactantii Firmiani opera« 4o Párisban Jehan Petitnél 1513-ban nyomtatott könyv provenientiájára vonatkozólag ezt olvassuk a táblán:

»Liber Georgij Prybyzlawlich de Hrastowicza per venerabilem quondam magistrum Gasparum Zepetnekiensem Canonicum et vicarium Wespriemiensem nec non plebanum egerzegiensem legatus.

Anno Domini 1563.«

IX.

Dioscorides »De medicina materia Lib. V. De laetalibus venenis« 1529-iki kölni kiadása a czimlapon sajátkezű irással olvassuk :

Zachariae Moshoczii
Eppi Tininiensis
A^o 1572.

X.

Benedictus Alexander »Omnium a Vertice ad calcem morborum signa, causae, indicationes et remediorum compositiones« című Basel 1539-ben megjelent művében a 7-ik l. következő érdekes vers van:

Ungari et Germani utuntur hac regula:
Si tibi forte nocet nocturna potatio vini
Mane statim rebibas: fiet tibi sic medicina.

XI.

Lichtenau Conradus abbas urspergensis »Chronicum absolutissimum a Nyno Assyriorum rege usque ad tempora Friderici II. Imp.« című Basiliae MDLXIX. fol. megjelent művének táblájára a tulajdonos ekkép írta be nevét:

Aeternitas.

Hic murus aheneus esto.

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Valerianus Edmundus

Archidiaconus Nogradiensis

Metropol. Eccclae Strigoniensis

Canonicus.

In Castro Bitschensi Anno

1629. 14. octobris.

XII.

Neander: »Orbis Terrae Divisio Lipsiae 1586« című műve függelékében közöl hozzáírott leveleket és verseket. Az utolsó ezek sorában »Ad Stephanum regem Poloniae serenissimum ac potentissimum gratulatoria et supplicatoria«, melyet Stolberg 1580. jan. 8-án írt. Üdvözli Báthori Istvánt a muszkákon nyert diadalaiért s kéri, hogy a Dembinszky által lefoglalva tartott Meck-féle jószágokat adassa vissza.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRAHOZ.”

I.

Alkalmam lévén Hontmegyében tartózkodni, nem kerülhette el figyelmemet a Rakovszky családnak Lontón elhelyezett nagy-érdekű könyvtára, annival kevésbé, mert Szabó K. »Régi Magyar Könyvtár« című munkájában többször úgy idézi, mint a melyben több, eddig ismeretlen régi magyar nyomtatvány létezik. Érdemes tudósunk t. i. e könyvtárt nem látta. ennek régi magyar könyveit csak a Pozsonyban létező catalogus után sorolta fel. Ennélfogva bár adatai hüek, de a címek rövidsége miatt nem lehettek kimerítők. — Én, ki szerencsés voltam e könyvtárt Marek Károly úr szivességéből megtekinthetni, ez alkalmat első sorban arra használtam fel, hogy Szabó Károly hiányos adatait kiegészítsem. Ilyen

1. Pázmány Péter. Imadsagos Könyve. Bécs. 1665. — E példány a Rakovszky család könyvtárában is meg van, minél fogva megerősíthetem Szabó Károlyt abbéli nézetében, hogy a catalogusban jelzett 1645. évszám csakugyan a hibás olvasásból keletkezett.

Ezzel kapcsolatban megemlítem azt is, hogy e példány azok számát szaporítja, melyekhez a »Poenitentiana k Tűkőre« című mű van kötve. (Szabó K. Régi Magyar Könyvtár 1021. és 1022. szám.)

2. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában az 1389. szám alatti könyvnek címét csak ezen két szóban közli: Énekes könyv; teljes címe azonban a következő:')

’) A zárjel közt levő hiányzik a címlapon.

(Az Sz. David Profetának ékes Rhythmusu Soltarival; Es) A' So(ltarokból) szerezte(tett) Ditsiret(ekkel), s' egyeb Istenes Enekekkel) és Hymnusokkal tellyes Könyv. Kit mostan egynéhány szép, új Enekekkel megjobbított, s' az Halott énekekkel meg-bővített, Az utollyan osztán szép áhítatos Imadsagokat — is hozzája adott, és kibocsatott; Lõtsén, Brewer Samuel 1690. 12-r. 642 l. Mutató-tábla 8 sztlan lev.

Hozzá kötve: Buzgó Hala-Adasok és Könyörgések. Rövid Könyörgés, midõn Reggel Fel-Serkensz. 58 lev. Az Imadsagoknak Tablaja. 1 sztlan lev.

3. Az 1390. szám alatt levõ munka teljes czíme a következõ: Molnár Albert (Szenczi). Szent David Kiralynak, és Prophétának száz ötven Soltari. A' Franciai nóták szerént Magyar versekre fordítattak Molnár Albert által. Lõtsen, Nyomtatta Brewer Samuel Anno 1690. 426 lev. Elül: címl., elõbeszéd 2 sztlan lev. végül: Igazgató tábla 4 sztlan lev. Hozzá kötve: Buzgo Imadsagok. 5 sztlan lev.

4(152.) Ugyan e mûhöz van még kötve: Siderius János. Kiseded Gyermekeknek való Catechismus, Azaz Rövid Kérdések és Feleletek által való Tanitas; A' Keresztyén Hitnek fő Agaztiról Melly irattatott Siderius Janos által, Most pedig újjobban és szép formában ki-botsáttatott. Lõtsén, Brewer Samuel által Anno 1686. 18 sztlan lev. Elül: címl., Praefatio 2 sztlan lev. — Utánna címlap nélkül: Kitsiny Gyermekeknek Naponként való Reggeli és Estvéli Könyörgéseknek modgya, 4 sztlan lev. Siderius János munkájának ezen 1686-ból való kiadását még eddig sehohsem találtam följegyezve.

× 5. Ugyancsak Szabó K. munkájában 1568. szám alatt felsorolt Lelki fegyverháznak, mely a Rakovszky család ktárának catalogusában A. 6. S. 2. Nro 94. jegy alatt áll, teljes czíme a következõ:

Lelki Fegyver-Haz Melyben Minden-féle Lelki, és testi el-lenség meg egyözésére erõs Fegyver készítetett. A' Meltosagos Czobor Szent Mihályi Groff Czobor Christina Asszony Ó Nagysaga Kõltségével, minden hív, és Isteni szeretettel buzgó léleknek örömére egybe szedetett. Nagy-Szombatan, Nyomtatott az Academiai Bõtükkel, Hörmann János által 1700 Esztendõben. 200 l. Elül: címl., 1 és 3 ajánló levél.

6. Sándor István M. Könyvesház 247. lapján ily könyvczím olvasható: 1701. Lötsein. *Evangeliumok és Epistolák.* Ugyan ily könyv czímét látta Szabó K. is a Rakovszky családi könyvtár catalogusában A. 12. S. 6. Nr. 2. jegy alatt. E mű czime már most következőleg egészíthető ki: *Evangeliumok és Epistolák.* Az *Evangeliumokból* szereztetett áhitatos, *Imádságokkal* egyetemben. A' Régi Keresztyénektől egész Esztendő által levő minden Vasárnapokra intéztetett és rendeltetett. Lötsein. Nyomtat: 1701. Eszt. 191 lev. 12-r. Elül: czímlap 1 lev.

Kudora Károly,
egyetemi könyvtártiszt.

Baird H. Y.
II.

Kitünő magyar bibliographusunk »Régi magyar könyvtárában« nincs említve:

(153.) *A Magyar Szóllásnál kezdetéről és módjáról való keresztényi tudomány, melly a kisdedeknek az ő oktatásokra egy néhány imádságokkal együtt (egy rózsza metszete) Nyomt. 1702.* H. n. 8-r. 12 sztlan levél. Nem lesz érdektelen, ha e kis munkáról a következőket megjegyezzük. A múlt századi iskolai reform idejében az egyetemi nyomda az isk. könyvek nyomozására szabadalmat kapván, de meg az oly hön óhajtott «conformitas» is úgy kívánván, a megyék parancsot kaptak a szabadalommal ellenkező, azt sértő, s ép úgy a methodikai conformitást akadályozó kiadmányok confiscálására. A nagyvárad kerület isk. inspectora nemzeti Verner Jakab úr már 1793-ban felterjesztett egy csomó ily könyvet a Helytartótanácshoz, ép így történt más helyen is. 1812-ben 21, 313 és 7307 sz. a. ismét megújított a rendelet, s megyénként elkobozták a hely és a nyomtató nevének kitétele nélkül megjelent, vagy pedig a privilegiumot s a conformitást sértő könyveket. Vasmegyéből sok érdekes könyv ment föl, csak a Libellus Alphabeticusnak (L. Szabónál 1697-ről.) három 1770; 1791; 1793-iki kiadását küldték fel. Ennek a kis kath. abéczésnek a megkisebbitett terjedelmű kiadása a fentebb leirt czímű könyvecske. Ludwig Sámuel kőszegi könyvkötőnél lelték s két példánya ma is ott van a régi Helytartótanács Levéltárában. Maga a mű az akkor szokásos syllabizálással adja

előbb az olvasás tanulásra vonatkozókat, azután egy csomó imádságot, melyek közül nevezetesek: »Egy igen szép foganatos imádság a nagy győri öreg templomban levő csodálatos szűzanya Máriához, a mely három óráig véres könyhullatással áztatta orcáját 1696-ik esztendőben.« Más kiadásai e kis műnek 1791, 1793 h. n. (Elkoboztattak ezek is.) *Dr. Kiss Áron.*

A MAROSVÁSÁRHELYI HELV. HITV. FŐTANODAI KÖNYVTÁR ISMERTETÉSE. Koncz Józseftől. ¹⁾

A reformáció első századában, 1560 körül, már volt a reformátusoknak Maros-Vásárhelytt iskolájuk, mely egy igazgató — rector — vezetése alatt 4–5 segédtanító közreműködésével terjesztette a szellemi világosság sugarait a bérczes székelyföld lakói között 1718-ig.

A Sárospatakról 1671. kiűzött iskola egy része Buzinkai Mihály és Pósházi János tanárok vezetése alatt Erdélybe vonult s Gyulafehérvárrt, a református püspökök akkori székhelyén keresett és talált is menedéket, szállást, hazát; de csak 44 évig. Politikai zavarok, viszályok s a várújítás szükségességével leplezett vallási, felekezeti türelmetlenség újból fölvéteté az üldözött iskolával a vándorpálczát 1716. márczius 26-án s Zilahi Sebes András és Szathmári Paksi Mihály tanárok vezetése alatt Maros-Vásárhelyre jött decz. 2-án; 1717-et mint vendég töltötte itt.

1718. ápril 30-án egyesült ünnepélyesen a vásárhelyi régi iskola (particula) a sárospatak-gyulafehérvári collegiummal s ez időponpon kezdve »M.-Vásárh. ev. ref. főtanoda« néven működik.

A tanoda történetének e rövid előrebocsátását mulhatlanul szükségessé tette a könyvtár történetének tisztább és világosabb ismertetése, mely a rendet következőleg szabja előnkbe:

- a maros-vásárhelyi régi iskola (particula) könyvei;
- a sárospatak-gyulafehérvári collegium könyvei és

¹⁾ Ez ismertetés más hazai könyvtárak ismertetéseivel együtt két évvel ezelőtt lett a »Könyv-Szemle« szerkesztőségéhez beküldve. Azóta a m. vásárhelyi ref. főtanoda 1877-i értesítvényében önállóan is megjelent, honnan czélszerűnek találtuk azt lapunk számára egész terjedelmében átvenni.
Szerk.

az egyesülés után történt gyarapodása a könyvtárnak.

A m.-vásárhelyi régi iskola kis könyvtárának keletkezése és gyarapodása.

Csulai György (1650–1660.) erdélyi ref. püspök küldött az iskolának 1650-ben egy 4-edrétű anyakönyvet, melyben föl vannak jegyezve 1690-ig, kik, minő és hány darab könyvet adtak az iskolának; álljanak itt a buzgó adákozók nevei és adományai egyszerűen elősorolva időrendben.

1650. előtt volt 20 darab, theologiai és pár klasszikus, Homer és Cicero beszédei.

1650-ben adott Csulai 10 iskolai kézikönyvet 35 példányban Alstedius-, Piscator-, Bisterfeld és Comenustól és katechesiseket.

1651-ben ugyan ő újból 19 kötetet, melyek között magyar művek is fordúlnak elő, mint: Kereszturi Pál »Csecsemő kereszttyén.« Medjesi Pál »Szent atyák öröme« és »Temetési pompa.« Enyedi Jánostól Disputationes practicae, Cicero levelei, Eustachius filozofiája, a többi biblia és theologiára tartozó művek.

1653-ban hasonlóan Csulai »Ciceronis orationes« 8 péld., »Epistolae ad familiares« 8 péld. Corderii »Colloquia.« Erasmi Colloquia.« Comenii »Janua latino-hung.«

1653-ban ápril hóban a vizsga alkalmával ifj. Szöcs Márton adott 18 könyvet; azok között két Terentiuust, Chronicon Carionis, Paulus Manutius, Medicina practica, Dialectica per quaestiones, Precationes sacrae, Catechesis Lutheri, Melanchton Loci communes, Formulae puerilium colloquiorum, Pietas puerilis stb.

1654-ben K. Vásárhelyi István Comenius J. A. Janua lingvae lat. — hung. 7 példány.

1655-ben nov. 17. Almási János bonyhai pap végrendeletileg hagyott 2-r. kötetben írott beszédek (conciones).

1656-ban okt. 29-én Bihari Gergely maros-vásárhelyi pap 4 művet: Calvini in librum Jobi conciones. Zabarellae Jacobi opera omnia. Peuceri Gaspari Elementa doctrinae de circulis coelestibus. Metrum memoriale.

1657-ben márcz 23-án adott valakinek 6 könyvet, egy azok közül magyar zsoltár.

1662-ben aug. 22-én Szabó Márton adott 20 művet: klasszikusok és isk. kézikönyvek.

1671-ben márcz. 22 én nagyvárad Almási István m.-vásárhelyi könyvkötő (bibliopegus) 7 darabot: Igazhit, Centuriae és Útitárs.

1680 körül Szepesi György kutyfalvi pap adott 43 könyvet: Gelei Katona István: Praeconium evangelicum. Nográdi Mátyás: Idvesség kapuja. Szathmár-Némethi Mihály; Dominicá evangelica, catechetica, halotti centuria és Dávid psalteriuma. Komáromi Csipkés György: Igaz hit, magyar biblia. Nánási István: Szűtitka. Hegyesi István: Kegyességnek nagytitka. Páriz Pápai Ferencz: Pax animae. Nagy-Ári Benedek: Orthodoxus Christianus. Sélyei Balogh István: Temető-kert. Köleséri Sámuel: Félkeresztyén. Szőnyi Nagy István: Martyrok koronája. Gönczi György: De disciplina ecclesiastica. Pápai Imre: Keskeny út. Milotai Nyilas István: Agenda. Heltai Gáspár: Zsoltár magyarul. Alstedius: Definitiones theol. Veresegyházi János: Lelki patika. Zsigmond király és császárnak krónikája és egyéb magyar krónika. Técsi Miklós: Liliium humilitatis. Pathai István: Amaz hétfejű parázna Babilonnak mezitelenségének tüköre. A többi idegen írók művei:

1689. november 9-én adtak:

1. Jenei Mihály az iskola rectora: Cic. Officia.
2. Keresszeghi Sámuel az iskola seniora: Vossii rhetorica, Cic rhetorica.
3. Csávási György alumnus: Erasmi apopht.
4. Bölkényi Bazil könyvtárnok: Erasmi apopht. et adagia.

Ugyanezen évben az iskola költségén szereztek: Virgilius minden költeménye; Ovidius metamorphosisa; Horatius, Virgilius Georgiconja, fordítás Apáczai Jánostól, kéziratban Ramus Péter arithmetica és grammatica; Cicero kötelességekről irt művének magyarázatja magyarul Apáczaitól, Ramussal egybekötve.

Az eddig jegyzettek forrása a Csulai-féle anyakönyv 4084. könyvtári szám alatt, mely a könyvtár legrégebb gyarap-czimtárának (catalogus) tekinthető.

Rendszeres czimtárt Kis-Éri György rector irt 1707. juliusban, mely össze van foglalva egy kötetbe az iskola törvényeivel 3835-dik könyvtári szám alatt 2-r. Indokolja is czimtározását: »mert igen sok elveszett a könyvek közül, részint azok hanyag

»sága miatt, kiknek az iskola törvényei értelmében gondoskodniok kellett volna azokról; részint a mostoha idők miatt. Kitűnik a hiány — írja tovább Kis-Éri — részint azon albumból, melyet a főtisztelendő püspök ur (Csulai) ajándékozott az iskolának; részint a könyvek catalogusából.« 5 seriesre osztva írja le a könyveket; megnevezi a kiadás helyét, idejét, a könyv állapotát. Az 5 seriesben 200 kötet könyv van. 1—14. szám alatt elősorolja az elszakadott könyveket és kéziratokat; megemlíti az anyakönyveket, végre Váji Ferencz balavásári pap 41 darab könyvét, melyek 1709. deczember 4-én kerültek az iskola könyvtárába.

A régi iskola könyvei közül 50 van jelenleg a tanoda könyvtárában, melyeknek azonosságát határozottan ki lehet mutatni; a többi vagy kicseréltetett, illetőleg eladatott, vagy elszakadott és elveszett. *Habent sua fata libelli.*

A sárospataki iskola könyveiről ugyanazon iskola régi anyakönyvéből meríthetni némi ismeretet.

1623. augusztus havában Tolnai István rector és Salánchi György isk. senior felügyelete alatt az iskola alumnusai megújították, újra irták a könyvek catalogusát. Eszerint volt:

Theologiai mű	31.
Történelmi	83.
Hellen és latin remekiró	7.
Nyelvészeti mű	7.
Theologia-magyarázók	28.
Auctores locorum comm.	87.
Bölcsészeti mű	49.
Orvosi mű	4.

296.

A rendezés ilyformán szak szerint volt ugyan, de a könyvek szerzőjén és a formátum megnevezésén kívül semmi egyéb említés nincs a 2-r. 4 levelen. Ezután betűsoros mutató — index alphabeticus — következik 10 levelen. Magyar írók is fordulnak elő: Szegedii Steph: Assertio, Georg. Enyedi. Melli Petri Herbarium. Janus Pannonius. Nicolaus Olahus. Gönczi Steph: Panharmonia. Lascovius Petrus. Szikszai Valentinus; De Sacramentis.

Ezt újból betűsoros catalogus követi 21 levelen, mely sokkal terjedelmesebb az előbbinél.

1635-ben ismét megújított a catalogus, de itt még a könyvek formátuma sincs megjegyezve. Két theka volt; egyikben 396 mű, a másokban 235, összesen 631, 7 levelen. Rendekre voltak osztva; az első könyvtárban volt 5 rend (ordo), a 2-ikban 6; de hogy a rendek szakot vagy formátumot jelentenek, meghatározni nem lehet. Hogy az 1671-ik kiüzetés alkalmával hányat hozott az iskola Gyulafehérvárra, bizonytalan; 38-ról világosan áll, hogy a pataki iskoláé volt.

A sárospataki iskolának könyveket hagyományoztak végrendeletileg:

Krizbai György 1617 körül és Sepsi János.

Egyes műveket adtak: Redmeczi János és Péter, Tolnai János és István, Madarasi János, ki Buzinkai Mihályt előbb sárospataki, később gyulafehérvári tanárt, 1648. decz. 24-én egyetremre küldötte.

Gyulafehérvártt 44 év alatt megint gyarapodott a könyvtár s pedig a könyvek táblája vagy címlapjára tett jegyzetekből következtetve egyes adományok és hagyományok által. Catalogus nincs ez időszakról. Az adományozók között a tanárok és püspökök nevei fordulnak elő gyakrabban, mint:

Buzinkai Mihály és Pósházi János.

Horti István 1684—1691-ig püspök.

Veszprémi István 1691—1714-ig püspök.

Kaposi Sámuel gyulafehérvári tanár Tóthfalusi Kis Miklós özvegyétől nyert emlékül a könyvtár gyarapítására könyveket 1702-ben.

Rozgoni Anna 1713. június 22-én elhunyt kedves férje Kaposi Sámuel gyulafehérvári tanár emlékének fönntartása végett könyveit a collegiumnak adta 1713. augusztus 1-én.

Említés van még a Benei könyvtárról, e név leggyakrabban fordul elő a könyveken; ebből s továbbá, hogy külön »Benei könyvtár« cím alatt kezeltettek könyvei, következtetni adománya jelentékeny voltára.

120 a fehérvári könyvtárból Vásárhelyre felhozott könyvek száma s ezek mind theologiai művek.

A könyvtár gyarapodása a maros-vásárhelyi iskola és a sárospatak gyulafehérvári collegium egyesülése után (1718. ápr. 30.) 1) szerzés és 2) hagyományozás útján.

1) Szerzés.

1765-ben Szilágyi Mihály könyvtárnok Szebenbe és Enyedre megy, hogy a könyvtár részére árverezésen könyveket vegyen.

1767. október 1-ső és 9-én Técsi Miklós könyvtárnok kivész a könyvtár-alap kamatjából 153 m. forintot felső országokról hozatandó könyvekre.

1767. novemberben fizet a collegium a kolozsvári auction vett könyvekért 45 m. forintot.

1768. szeptember 21-én 30 frtot, október 7-én 20 frtot.

1769. szeptember 18-án 30 frtot.

1770. az enyedi auction áprilisban vett 35 könyvért 87 m. forintot és 45 dénárt.

1772. ápril 2-án Kövesdi János helybeli tanár 88 drb könyviért 40 frt 54 pénzt.

1772. május 1-én az enyedi auction vett Simon János könyvtárnok 12 könyvet 45 frt 58 pénzen.

NB. Plinii Secundi »Historia mundi« cum notis Harduini I—II. k. 32 m. frt 34 dénár.

1773. jan. 18-án a vásárhelyi auction vett 21 drbért 19 frt 93 dénár. Jan. 19-én Orgoványi Szilágyi ur 16 drb könyviért 28 frt 60 dénár. Nov. 13-án Venter Mihály könyvei közül 20 drbért 6 frt 58 dénár.

1775. az enyedi auction vett 18 könyvért 26 m. forint 50 pénz.

1775. végén a Köleséri könyvei közül 54 drbért 105 m. frt 39 pénz. (Latin és hellen művek.) ¹⁾

1776. junius 25.—1777. jun. 25-ig Zilahi Sámuel könyvtárnok fizetett könyvekért és azok szállításáért 481 m. forint 80 pénzt.

1777. jun. 25.—1780. aug. 31-ig tisz. Tholdi Miklós, Incze István maros-vásárhelyi tanár és Szegedi József enyedi tanár

¹⁾ Könyvek jegyzéke 123. sz. okmánytár.

könyveikért, továbbá külföldről hozatott és itthon egyesektől vett könyvekért 570 frt 53¹/₂ dénárt.

1781. aug.—1782. augusztusig 82 m. frt 25¹/₂ dénárt.

1782. aug. 1.—1783. november 6-ig 35 frt.

1784. jun. 1-án. Kovásznai Sándor »Patriae historia«-jáért 14 forint.

1785. aug. 29-én ad a collegium Zilahi Sámuelnek könyvszerzésre 236 frtot.

1789. okt. 14.—1791-ig Antal János könyvtárnoksága alatt könyvekért 212 frt 32 kr. Ugyanakkor sok kéziratot másoltatott s magyar könyveket is vett a collegium.

1793. Kovásznai Sándor m.-vásárhelyi tanár könyveit három testvére örökölte. Ezek közül (kovásznai) Szabó Mihály maroskereszturi ref. pap — Kovásznai Sándor sógora — egy részt kiválasztott s 280 frt 62 p. becsárban megtartott magának, a többi átbocsátotta a tanodának 516 m. frt 9 pénz becsárban; elegendvén ebből is 100 m. frtot, tehát 416 m. frt 9 pénzért 790 művet. Ezekből újból eladott az iskola 350-et gr. Teleki Lászlónak ¹⁾ 250 mfrtért és gr. Teleki Sámuelnek 7-et 18 frt 50 pénzért, maradt e szerint az iskolának 443 mű 147 frt 59 pénzben.

1794. jun. 20-án 15 könyvért 5 mfrt 30 denár.

A könyvtárnoki számadásokból ennyit lehetett kitisztázni a pénzen szerzett könyvekre vonatkozólag; tartalmukra nézve theologiai, hellen és latin klasszikusok s nyelvészeti művek túlnyomólag.

E század első felében a könyvtárnokok számadásában nincs említés téve könyvek szerzéséről.

2) Hagyományozás.

a) Szombati Sámuel, 1729—1735-ig székelyudvarhelyi, 1735-ön kezdve néhány évig m.-vásárhelyi tanár s végre gyulafehérvári pap, könyveit a tanodának hagyta végrendeletében. Mikor és mennyi került e hagyományból az iskola könyvtárába, adatok hiánya miatt nem lehet meghatározni. ²⁾ A könyvekbe

¹⁾ Okmánytár 127. sz. ugyanitt a Kovásznai könyvtárának két katalógusa, úgy az eladottak és meghagyottak jegyzékei is.

²⁾ Levéltár 67. sz. 1744.

jegyzett neve után következtetve, tizról lehet állítani jelenleg, hogy Szombatié volt.

b) Kemény János bárónak könyvei voltak Nádudvari Sámuel maros-vásárhelyi tanárnál s miután ő 1745-ben lemondott a tanárságról s Magyarországra ment, a báró a collegiumnak adta a nála volt könyveket s 1749. január 27-én Vajda Szentivánon kelt levelében igéri: »hogy ha sok fatalitásai engedik, bővebben contestálja ez indulatját.«¹⁾

c) Szilágyi-Székely²⁾ könyvtár.

Nagyenyedi Szilágyi Sámuel szabad báró, erd. kir. táblai ülnök könyvtárát gr. Székely Ádámnak hagyta és szabad rendelkezésre bizta azon föltétellel, hogy vagy a nagyenyedi, vagy a m.-vásárhelyi collegiumnak adja. Székely Á. ez utolsónak hagyta saját könyvtárával együtt 1772. aug. 15-én következő kikötésekkel:

1. A könyvtár a mellékelt czímtár szerint szállíttassék be a tanoda könyvtárába.

2. Külön helyen állíttassék fel és más könyvekkel ne egyíttessék össze.

¹⁾ Okmánytár 121. sz.

²⁾ Szilágyi Sámuel báró, Szilágyi Péter enyedi tanár fia volt. Tanult Enyeden; innen a frankfurti egyetemre ment, hol néhány évet töltött. Visszatérve Bécsben megállapodott s az udvarnál ágens lett, báróságot nyert s királyi táblai ülnöknek neveztetett ki Erdélybe s e hivatalt folytatta haláláig, 1771-ig.

Gróf Székely Ádám, borosjenői, cs. kir. aranykulcsos kamarás, az erdélyi ev. ref. ekkleziák- és collegiumok főgondnoka; tanult Németországban, Belgiumban, Angliában, Francia- és Olaszországban. Lockius János értekezését »De educatione prolium« francziából magyarra fordította és kiadta Kolozsvártt, 1771. 8-r., s ezáltal a szülők figyelmét fölébresztette s gyermekeik nevelésére irányozta és buzdította. A könyv jelességét mutatja, hogy 2-ik kiadást ért Budán, 1829. »Az erkölcsi nevelésről« cím alatt 8-r. 1--308. lap. Egy másik műve »A marhák körül való ausztriai rendtartás.« Németből fordította. Szeben, 1763. 4-r. 1--80 lap. (2375. k. sz.) Ő maga nőtlen levén, utódot nem hagyott s benne a borosjenői Székely család kihalt 1789.

Hamvai az alamori család sírboltban pihennek. (Lásd Benkő J. Transsylvania Tom. II. Pag. 499. és gyászjelentés haláláról 9341. könyvtári szám alatt.)

3. A tanuló ifjúság használhassa, de csak ott helytt a könyvtárban s onnan a könyveket a szobákba kivinni ne legyen szabad.

4. Senkinek — bár minő állású, méltóságú és rangú legyen — a kollegiumból kivinni szabad ne legyen. Kivéve:

5. a tanoda tanárait, a m.-vásárhelyi papokat és azt, ki a német és francia nyelv tanítására leendő alkalmazva. Ezeknek elismervény mellett megengedtetik, hogy saját házukhoz, saját használatra könyveket vigyenek.

6. Neki magának (Székelynek), ha szüksége leendő valamely könyvekre, térítvény mellett kiadassanak s igéri, hogy pontosan vissza fogja küldeni.

7. A könyvtárnok külön könyvecskét tartson a zavar kikerülése végett, melybe bejegyezze azok neveit, kiknek meg van engedve a könyvkivitel az iskolából s a könyvek czímeit is jegyezze be s e mellett az adott elismervényt is tegye belé.

8. Mindezen föltételek pontos megtartására a könyvtárnok hittel köteleztessék. ¹⁾

Ez intézkedés értelmében jelenleg is külön álló részét képezi a könyvtárnak. 582 mű 904 kötetben csinos, aranyozott kötetekben. Vegyes könyvek, túlnyomólag azonban a jog és történelem van képviselve. Magyar mű kevés van benne, alig egy pár, nagy rész francia, a többi latin és német.

IX. 4848—5430. k. sz. a.

d) 1777. október 10. W y t t e n b a c h marburgi egyetemi theol. tanár végrendeletében görög, héber és holland könyvein kívül azokat, melyek catalogusában T. (Transsilvania) betűvel vannak jelölve, a m.-vásárhelyi universitás — tanoda — könyvtárának hagyja s rendeli, hogy azok a marburgi egyetemen levő erdélyi candidatusoknak adassanak át, alkalmilag Maros-Vásárhelyre szállítás végett. 1783. sept. 6-án Valdin Gottl. Joh. prorector ír a vásárhelyi gymnasium tanárainak s megküldi a végrendelet kivonatját is; tudatja, hogy az iskolának hagyott könyvek catalogusát elvégre elkészítették Szász ¹⁾ úr jelenlétében, ki

¹⁾ Okmánytár 22. sz.

¹⁾ Szász Sámuel, 1781. szeptember 21-én iratta be nevét az egyetem anyakönyvébe

szemtanúja volt a könyvek minőségének; végre kéri, hogy a könyvek elszállíttatása iránt teendő intézkedések felől értesítsék a marburgi akadémiát.

A könyvek azonban csak 1791-ben jutottak rendeltetésök helyére, Maros-Vásárhelyre s szállítás-díjban fizetett az iskola 84 m. frtot. A catalogus 8 levél 2-r. s a könyvek 1—215. sor-szám alatt vannak leírva; nagyrészt theologiai művek.

1794. okt. 22-ről van egy könyvjegyzék, melyen 45 pont alatt elő vannak sorolva Wytttenbach azon könyvei, melyek »vagy nem találtattak meg a leszállítás alkalmával, vagy eladattak.«

e) Gróf Rhédei Zsigmondné, báró Wesselényi Katalin 1770. decz. 5-én elhunyt 15 éves fia, Ferencz, emlékére adott 1788. aug. 27-én az iskola könyvtárának 131 művet, 180 kötetben, melyek az adományozó kivansága szerint Kis Redei Rhédei Ferencz cím alatt VII. 3627—3756. szám alatt vannak a könyvtárban. Vegyes művek.

f) 1790. Bacz István ó-tordai ref. pap 164 művet¹⁾ hagyott végrendeletében a tanodának; ezek beolvadtak a könyvtárba.²⁾

g) Mátyus István (kibédi) orvos doktor, a *Diaetetica* írója, 1800-ban május 24-én, életének 72-ik évében irt végrendelete II. pontja³⁾ szerint könyvtárát és nyomdáját a tanodának hagyta: »Bibliothecámat a theologicus könyveken, (melyeket »különösen Orbán Péter öcsémnek, a mostani mező-csávási papnak és az ő fiainak hagyok) és a magyar könyveken kívül, a melyek ezekből a ns. ref. collegium bibliothecájában megvannak, »hagyom és testálom ezen maros-vásárhelyi ref. collegiumnak, »olyan rendelés mellett, hogy a közönséges bibliothecában tegyék »ezeket együtt egy különös helyre ilyen felülírással: Bibliotheca »medica Matyusiana.«

»Nemkülönben a nevezett ns. collegiumnak hagyom a mostani házamnál levő typographiámat, egész készületeivel együtt: »úgy, hogyha mi hasznokra fordíthatják, éljenek vele; ha pedig »így hasznát nem vehetnék, adják el, (megjegyezvén, hogy e

¹⁾ Okmánytár 123.

²⁾ B. I. 1760-ban Senior volt a vásárhelyi collegiumban.

³⁾ Levéltár 517. sz.

»nekem ezer német forintál többbe áll) és ebben a történetben »állítsanak ennek árának intereséből négy szegény kibédi gyermek számára egy-egy alumnácskát, vagy ha idevalók nem találhatnának, más jóigyekezetű tanulók számára.«¹⁾ Könyvei nagyrészt orvosi művek. Könyvtárát 1802. szept. havában beszállították a könyvtárba. 1826-ban Fogarasi Sámuel készítette catalogus szerint 588 mű; jelenleg 912 mű 1326 kötetben IV. 2204.—3116-ig terjedő k. sz. alatt külön vannak elhelyezve.

Nyomdájáról a nyomda ismertetésében bővebben.

h) Sz. Szotyori József orvos doktor, 1829. febr. 16-án megváltoztatja 1825. márcz. 19-én irtt végrendeletét s az iskolának hagyja könyveit és orvosi műszereit, de úgy, hogy halála után is maradjanak nője Marosi Anna gondviselése alatt; lelkére köti nőjének, hogy el ne idegenítse, sőt esztendőnként poroztassa, tisztíttassa. Rendeli továbbá, hogy a nemes collegium is, midőn birtokában leszen könyveinek, medicus apparatusának, semmit ki ne cseréljen, el ne idegenítsen; hogy az ispotály doktor, chirurgusa, bábája könyveit, eszközeit reversalis mellett egész hónapig is használhassák, de azok is ki ne cserélhessék; ha elvesztik, megfizessék; vagy ha rontják, mocskolják, hasonlót köteleztetnek beadni. Midőn a nemes collegium könyvei a thecariusi változással számbavétetnek, ezekre is hasonló ügyelet legyen. 1842. okt. 1-ső napján átadta az özvegy a végrendelet értelmében az iskola megbizottainak Török János és Szász István tanároknak mind a könyveket, mind az orvosi műszereket s ugyanakkor a biztosok be is helyezték az iskola könyvtárába. V. 3117—3403. sz. a. 286 mű 457 kötetben; VI. 3404—3626. sz. a. 222 mű 476 kötetben.

Nagyrészt orvosi művek.²⁾

i) Kézdi-Martonosi Fülöp Mihály szamosujvári vár physicusa 1829. szept. 12-én kelt végrendeletének³⁾ 10. pontja alatt így ír:

»Neveltetésemet és tudományomnak fundamentumát a m. vásárhelyi reformatum collegiumnak köszönöm; ugyan azért

1) 517. levéltári sz.

2) Végrendelete másolatja 130. sz. okmánytár.

3) Levéltár 1047. sz. okmánytár.

»minden könyveimet hagyom és testálom az irtt ref. collegium-
 »nak, oly hozzáadással, hogy ha azok a bibliotheca számára meg
 »nem tartatnak, licitatio útján adassanak el és a mi pénz azok-
 »ból begyűl, annak interesséből szereztesse nek praemiumok és
 »esztendőnként osztassanak ki a jóigyekezetű szegény tanulók-
 »nak.« 98 mű.¹⁾

k) 1850-ben a maros-vásárhelyi olvasó-társaság aligazgatója Erszényes József, minthogy a társas összejövetelek, egyletek, gyűlésezések szigoruan tiltva voltak s azon gyásznapok újból kiderülésére távolról sem mutatkozott legkisebb remény is, a tagok általános megegyezése következtében a társaság könyveit följánlja²⁾ a tanoda könyvtárának s azok átvehetésére fölhatalmazást³⁾ küld. A tanoda átvette; czímtár szerint 774 mű, de az átadáskor csak 654 találtatott, 120 elveszett, vagy a tagoknál maradt. XII. 5942—6626. sz. a magyar irodalmi könyvek közé vannak beosztva.

l) Dósa Elek (makfalvi) jogtudor, m.-vásárhelyi tanár, 1867-ben országgyűlési képviselő a magy. szabadságharc alatt viselt kormánybiztosságért börtönre és vagyonvesztésre⁴⁾ íteltetvén, könyveit 1854. jan. 27-én letoglalták⁵⁾ s elárverezték. A 9 frt és 16 kr-ra becsült 453 kötet és füzetből álló könyvtárt a volt tulajdonos megbizásából Szász István tanár vette meg 16 pgófrton. Dósa kiszabadulván a börtönből, Szásznak megtérítette a 16 frt vételárt s könyveit átadta a tanoda könyvtárának 1854-ben. XVI. 7169—7457. k. sz. A szakértő idegen jogtudósok nem feledkeztek meg magukról is: kiválogatták és megtartották maguknak a legjelesebb műveket, melyeket Dósa többé nem tudott vissza-keríteni.

m) 1856. Bolyai Farkas bolyai, m.-vásárhelyi tanodánál mennyiség- és természettan tanára, a Tentamen halhatatlan emlékü írója, könyveit iskolánknak hagyta, hol 50 évnél tovább

¹⁾ Okmánytár 132. szám.

²⁾ Levéltár 1985. sz.

³⁾ Levéltár 1991. sz.

⁴⁾ Levéltár 2097. Catalog der am 27-ten Jänner 1854. von dem zur Güter-Confiscation verurtheilten Professor Alexius Dósa übernommenen, noch nicht catalogisirten Bibliothek.

⁵⁾ Ugyanott.

működött. 145 mű 239 kötetben. XIII. 6627—6700. ^{sz.} k. sz. a.

A könyvtár legújabb része XVII—XXIX. elhunyt tanárainak, gondnokainak, vagy a tanoda egykori növeltjei halás megemlékezésének köszönheti gyarapodását. Álljanak itt egyszerűen a kegyeletes hagyományozók nevei és adományaik száma:

a) Ercsei János (téglási) előbb székudvarhelyi, 1837-től 1852-ig m.-vásárhelyi tanár, hagyott 171 művet.

b) Incze Ferencz (m.-solymosi) gr. Kemény Sámuel nevelője 1845. irt végrendeletében 184-et. (Még halt 1853.)

c) Moos István ügyvéd 645-öt. († 1859.)

d) Szász István (ilenczfalvi) m.-vásárhelyi tanár 548-at. († 1859.)

e) Péterfi Pál (kibédi) orvos-doktor, m.-vásárhelyi ev. ref. tanoda algondnoka († 1861. könyveit, 90 mű 240 kötet, Péterfi Károly és József testvérei a maguk és több testvéreik nevében 1868. április 22-én adták át a tanodának. Orvosi művek.

f) Ercsei József (téglási) »ifjabb korában lelkész, majd bölcsész, öregségében költő; megpróbálta a mérnökséget, építészetre vállalkozott; lett vármegyei, végre kamarai erdész Tordán« († 1868.) 182 művet.

g) Bod Péter, ki 1846-ban a maros-vásárhelyi tanodához megválasztatott volt tanárnak, de nem fogadta el ez állomást († 1868.) 427 művet.

h) Magyarósi Szőke József székelyudvarhelyi tanár, 1871-ben irt végrendeletében 104 művet 156 darabban.

i) Péterfi Károly (kibédi) 1818—1837-ig m.-vásárhelyi tanár, később tordosi, dévai, végre maros-vásárhelyi pap, könyveit, 173 mű 287 kötet, gyermekei átadták a tanodának 1873. febr. 5-én; túlnyomólag bölcsészeti művek.

k) 1875. augusztusban az erdő-szentgyörgyi gr. Rhedei, most Würtenberg, könyvtárból is nyert 63, többnyire régi magyar művet könyvtárunk.

R e n d e z é s.

1850 ig a könyvtár csak egy termet foglalt el és I—XI-ig terjedett. A XII—XVI ig történt gyarapodás a könyvtár nagyobbitását tette szükségessé s így nyitattott újból egy kis-terem

közvetlen a régi könyvtár mellett, hova a hellen és latin remek-írók X—XI, áttétettek s a forradalom után gyűlt könyvek is XII—XVI. berendezettek és czímtározattak 1858-ban. A könyvtári szám 1—7457-ig terjedett s egy bezárt egészset képezett. A X., XI., XII., XIII. és XIV. számoknál üresen maradt könyvpolczokhoz mérten a czímtárban is üres lapok hagyattak későbbi beékelhetés tekintetéből. Nem lévén azonban ugrás a sorszámokban, a beékelés csak a szám mellé ragasztott a. b. c. betűk segítségével volt eszközölhető a czímtárban, mint ezt az $5587\frac{a}{46}$, $5941\frac{b}{28}$, $6626\frac{w}{42}$, $6750\frac{sz.}{1.}$ és $6894\frac{III}$ számok mellett álló betűk mutatják.

1858—1872-ig gyűlt könyvek rendezése és czímtározása XVII—XXVIII-ig egyöntetűség tekintetéből az előbbi mintájára folytatólag történt 1872-ben, azon különbséggel, hogy a betöltetlen maradt térhez mérten a folyó sorszámokban is ugrás van; a betűsoros czímtárban pedig az átellenes lapok tisztán hagyattak a később gyülemző könyvek illő helyre való beigtathatása tekintetéből.

Ezek a kisterembe vezető folyósó elrekesztett részében és a nagyterem közepén fölállított 2-ik oszlop polczain stb. helyeztetek el, mely alkalommal térszűke miatt a II. és V. sz. kisebb és mozdítható könyvpolczok a folyósóra tétettek át a nagyteremből.

Hogy a kegyeletes megemlékezők hagyományai megkülönböztessenek s a szakrendezés is eszközölhető legyen, rendező a hagyományozók műveit külön-külön jegyzékbe vette és számozta különböző színű papírra nyomott kis számokkal s ezeket a könyv sarkára fölül ragasztotta, ezután kiválogatta és rendezte szak és alak szerint s a számot a könyvek sarkának alsó részére tette.

A több kötetből álló műnek csak első kötetére van ráillesztve a könyvtári szám s megjelölve a kötet mennyisége a könyvtári szám után tett a. b. c. stb. betűk alatt álló kisebb számok segítségével. Így $9083\frac{a}{1-2}$ sz. a. (Benkő Transsilvania) mű két kötetből áll; belől azonban a könyv tábláján vagy címlapján ki van írva veres tintával mindeniken, hogy ugyanazon szám alatt álló műnek hányadik kötete — $9083\frac{a}{2}$ Transsilvania 2-ik kötete.

Az 1858-ki rendezés alkalmával a könyvek táblájának belső oldalára az iskola tulajdonát jelölő kis lapok ragasztattak. A maros-vásárhelyi ev. ref. főiskola könyveirattal. 1872 óta bélyegző használatik e célra.

C z í m t á r.

1. Legrégibb a Csulai-féle anyakönyvben, ez azonban inkább gyarap-lajstromnak tekinthető.

2. Sárospataki anyakönyvben.

3. A Kis-Éri György által 1707-ben írott.

4. Szilágyi József és Mihály által 1762—1765-ben készített.

5. Alphabeticus catalogus kettő, évszám nélkül 1778-on innen eső korból, a mint a papirba nyomott évszámból következtethetni.

6. 1780. a Zilahi Sámuel által kezdett és 1826-ban Fogarasi Sámuel által folytatólag írt catalogus.

7. 1832-ben Albert Márton írt catalogust, két darab.

8. 1858-ban Szász István tanár és könyvtár-felügyelő vezetése alatt Koncz József könyvtárnok rendezése szerint Albert Márton által írott két vastag kötet hely és alap s egy kötet betűsoros czímtár.

9. 1872-ben Koncz József folytatta az előbbi rendezés nyomán az újabban gyűlt könyvek czímtározását, 2 kötet.

Gyarap-lajstrom 1872. óta; ebben megjelölve a könyvszerzés neme.

Többes példányok czímtára betűrendben; 570 mű több kötetben. Az átellenes lapok tisztán hagyattak, hogy a szaporodás alkalmával az illető betűkhöz be lehessen iktatni a könyveket.

Régi magyar nyomtatványok lajstroma 1711-ig betűsor- és időrendben is.

Kéziratok jegyzéke.

Pénzért vagy cserében adott könyvek s a cserében kaptak címjegyzéke.

Értekezések és vitatkozások.

a) A 16- és 17-dik században külföldi egyetemen járt magyar ifjak s azok által írt s ugyanott kiadott, nagyrészt valóságos tartalmu értekezések és vitatkozások betűrendes jegyzéke.

δ) Az említett egyetemi ifjak, kiknek ajánlották műveiket? — és

c) kik irtak hozzájuk üdvözlő verseket? szintén betűrendes jegyzékbe szedve.

a) Papok és tanárok mikor és kik fölött tartottak halotti prédikációt vagy oratiót: kijegyezve betűrendben a halotti aktiokból.

e) A könyvtárban levő régiebb könyvek mikor és kiknek voltak birtokában? kijegyezve a könyvek táblái- és czimlapjairól.

Ó s n y o m t a t v á n y o k.

5604. k. sz. a. kötetben következők:

1. Appiani Alexandrini sophistae Historia ¹⁾ romana. Impressum Venetiis per Bernardum pictorem et Erhardum Ratdolt de Augusta, una cum Petro Loslein de Langencen correctore et socio 1477. 2-r.

2. Aegesippi historiographi . . . Historia a divo Ambrosio Mediolanensi Antistite e graeca latina facta. Cum ejusdem Anacephaleosi, praemisso iam primum indice. In aedibus Ascensianis 1511.

127. szám alatt.

1. Eusebius de evangelica praeparatione a Georgio Trapezuntio e graeco in latinum traductus. Venetiis 1501. per Bernardinum Vercellensem. 2-r.

2. L. Coelii Lactantii Firmiani Divinarum institutionum adversus gentes de falsa religione. Venetiis per Simonem Beuilquam papiensem 1497. 2-r.

3. Joannes Reuchlin phorcensis in libros Capnion, vel de verbo mirifico. Kiadási hely és idő nincs kitéve. I—III. k. 2-r.

Az első levél 2-ik lapján ez áll: In laudem disertissimi . . . Joannis Reuchlin, librorumque, quos de verbo mirifico nuper edidit commendaticia Conradi Leontorii epistola. Spirae 1494.

679. k. szám alatt:

¹⁾ A szebeni és az enyedi auction vette Szilágyi Mihály az oskola részére 1765-ben, 52 dénár.

1. F. Baptistae Mantuani De patientia libri tres. Impressum est denuo hoc aureum opus in inelyta Parrhisiorum academia 1505. Venundatur parrhisiis ab Joanne parvo. 8-r. A+a—i.

2. Fratris Baptistae Mantuani Carmelitae theologi Dialogus de vita beata; jam dudum ab Authore editus, nuper vero recognitus et cum Augustini Dathi Senensis opusculo de re eadem emendatissime impressus. Datum nélkül 8-r. A. F.

3. In hoc libello continentur:

Athenagoras De resurrectione.

Xenocrates Platonis auditor De Morte.

Cebetis thebani Aristotelis auditoris Tabula. Impressa Parisiis a magistro Gvidone Mercatore. Anno 1498. die 18. Augusti 14 levél 8-r. Jehan Petit.

4. Contenta. Theologia Damasceni.

I. De ineffabili divinitate.

II. De creaturarum genesi, ordine Moseos.

III. De iis que ab incarnatione usque ad resurrectionem.

IV. De iis que post resurrectionem usque ad universalem resurrectionem. a—p. 8-r.

Joannis Damasceni De orthodoxa fide liber. Interprete Jacobo Fabro Stapuliensi, consummatus est et absolutus efformatusque. Parisiis per Henricum Stephanum. Anno 1507.

5. Crater¹⁾ Hermetis adjectus Pymandro et Asclepio Mercurii Trismegisti. Parisiis in officina Henrici Stephani 1505. 8-r. a—l.

6. Hesiodi Ascrei opera et dies. Venundatur Parrhisiis Jehan Petit I—XX. Fol. = 20 levél. Ascensius az olvasóhoz pár szót ir 1503.

¹⁾ Ludovici Lazareli poetae christiani ad Ferdinandum regem dialogus, cui titulus: »Crater Hermetis.«

1600-ig megjelent régi magyar könyv 12.

1. Székely István Krónika. Krakó 1559. Két példány.
2. Dávid Ferencz Rövid magyarázat 1567. Gyula-Fehérvár.
3. Dávid Ferencz Útmutatás 1567. Gy.-Fehérvár.
4. Dávid Ferencz Szentírás fundament 1568. Gyula-Fehérvár.
5. Verbőczi Decretum 1571. Kolozsvár.
6. Heltai G. Cancionale 1574. „
7. „ Chronika 1575. „
8. Beythe István »KÖRÖZTYÉNI TVDOMANNAK reuid Summaya, az tiz parancholatrol, Euangeliomrol, imadsagrol, Köröztségről, es Vr vachorayarol, az gyermekcheknek Isteni felelőmben valo neuködesökert iratot Beythe Istuan Predicator által. Nyomtatot Velágos Varat Manlius Ianostul, M.D.LXXXII.«
9. Beythe István »MIKEPPEN AZ KÖRÖZTYÉNI gyeuleköznetben az Köröztséget, Vr vachorayat, hazasok esköttétését, oldozatot, gyontást, &c. Zolgáltassanak az egy házi tanijtók, arról iratot Könyuechke, Beythe Istuan által. Nyomtatottat Gyzzing Varasában Manlius Ianostul. Anno M.D.LXXXII.«
10. Bornemisza Péter: Prédikációk 1584. Detrekő.
11. Kulcsár György: Postilla 1597. Bártfa.
12. Sós Kristóf: Postilla 1598. „

1600–1711-ig megjelent magy. nyomtatvány 176.

Még eddig egyetlen példány (unicum):

Beythe István előbb említett két műve. Ismertette Fabó András akadémiai székfoglaló értekezésében 1864. Megjelent külön füzetben is, mint megbővített lenyomat a »Magyar akademia értesítő«-ból, »Beyte István életrajza« cím alatt. Pest, 1866. 8-r.

Redmeczi János. »Az Felseges Bethlen Gábornak, Magyarorszaghnak Horvath és Tothorszaghnak Dalmatiának, Diczéretes valasztot Királynának, Erdelynek Feiedelmenek, az Székelyek örökös Ispanniának. Eöt rendbeli Halhatatlan es örök

emlekezetre méltó Isten Anya Szentegyházával cselekedet jó tetemenyerül minden keresztyén fő népeknek tanúságokra tükörrül irattatott rövid könyvetske. Redmeczi T. Iános által. Cassan, Festus Iános által, 1622. 4-r. Csonka, a 70-ik lapon megszakad. Ismertette Szabó Károly »Budapesti Közlöny« 1873. 168-ik számában 1384-ik lapon. ¹⁾

Apáczai Csere János. Magyar logikátska. Fehérvárat 1654. Ismertetését lásd Sárospataki füzetek 1859. II. 316. Erdélyi Jánostól; m. akad. ért. nyelv- és szépt. osztály közl. I. 1860—1861. 446. Szilágyi Sándortól és Budapesti Szemle XVII. k. 490 lap. 1863. F. Szabó Sámuelről. ²⁾

(Vége következik.)

BUDAPEST BIBLIOGRAPHIÁJA.

Közli: Némethy Lajos.

— Második közlemény. —

(XVII. századbeliek.)

1602. Gewisse vnd wahrhaftige Zeytung wie Aali, Obrister Bassa, von Ofen, mit andern Türken, von den Frey Heyduken, 15. Meil vnter Ofen, sey gefandjen, vnd den 11. Junii, ihrer Fürstl. Durchl. praesentirt worden. Mit angehenckter Auszage Aali, desz gefangenen Bassa von Ofen, ausz Wien geschriebe[n] ect. Gedruckt im Jahr 1602. Végén: zu Nürnberg, bey Johann Knorrn, 4-r., 7 l. (M.)

1683. (?) Neue Türkische Badstube, was sich mit Ihrer Römischen Kayserlichen Majestätischen Krieges-Volk wieder den Türken, und dessen Feld und Krieges-Heer vor Ofen zugetragen. H. és év n.4-r., 4 l. (M.)

¹⁾ Csere útján szereztetett 1873-ban.

²⁾ Ezen és a könyvtár többi becses és ritka példányait is t. Szabó Károly ur Régi Magyar Könyvtárában felhasználta.

1684. Ofens Glück und Unglücks Fälle, das ist: eine kurze doch eigentliche Beschreibung derer dapfferen Thaten, Belagerungen, Eroberungen und Scharmützel, die vor, in, und bey Ofen sich ereigneten und zugetragen haben, deme wird . . . die Eroberung . . . der Vestung S. Maura annoch beigefügt H. e. 8-r., 19, 11. l. Buda képevel. (M.) Egy más kiadás: 1684. 8-r., 32. l. 3 képpel. Az előbbinél terjedelmesebb szöveggel (M.)

1684. Wahrhaftig- und ausführliche Erzählung dessen, was sich zu Anfang und Ende des Kayserlichen Feld-Zuges in Hungarn dieses 1684-sten Jahres, bey dero Haupt-Armee denkwürdiges zugetragen: Worinnen absonderlich enthalten ein unpartheiisch- und gründlicher Bericht der Belägerung und Defension der Stadt Ofen, anzeigend alle sonderbare mehrentheils in eigener Gegenwart dabei observirte Begebnüsse: Sowoln auch, was auf Chur Bayrischen Seiten von Tag zu Tage remarquables passiret, u. s. w. Denn ein accurater Grund-Riss ermeldter Belägerung beygefügt. Nurnberg, 4-r., 36 l. (M.) Ugyanennek egy más kiadása H. n. 1684. 8-r., 22 l. Buda képevel. Von einem vornehmen Kriegs-Bedienten. (M.)

1684. Giornale Dal Campo Cesareo in data li 15 Luglio 1684. sotto Buda la Vecchia. In Roma per Dominico Antonio Ercole. Con. lic. de Supp. 8-r., 4 l. (M.)

1684. Copia della Lettera Scritta alla Santita di Nostro Signore dal Serenissimo di Lorena Dal Campo di Buda 23. Luglio 1684. In Bologna et in Lucca per i Marescandoli. 4-r., 4 l. (M.)

1685. Le Seraskier Bascha. Nouvelle de tems, contenant ce qui s'est passé au siege de Bude. Paris, 12-r., 129 l. (M.) Megjelent német fordításban is.

1685. Der in seine Venus hochverliebte Mars Seraskier Bassa. Aus dem Französischen. Nürnberg, 12-r., 208. l. (M.)

1686. Agnelli Nándor. Assedio di Buda riacquistata nell' 1686. 12-r. (Hammer.)

1686. Barth János Konrád. Buda recepta, Labarum anicianum: das wieder-eroberte Ofen zu einem unüberwindlichen Panier, in der Königlichen Frey-Stadt Oedenburg in Nie-

der-Ungarn, bey dem Evangelischen Bet-Haus aufgerichtet. Regensburg, 4-r., 4 számszatl. és 160 l. (M. N.)

1688. Eigentlicher Bericht, wie und auf was Weise die Stadt und Vestung Ofen erobert worden (Hammer. Münchener könyvtár.)

1686. Vahrhaftig und ausführlicher Bericht alles dessen, was bei der Anno 1686 vorgenommenen Belagerung der Stadt Ofen von Anfang derselben bis zu dem 2. Szept. erfolgten glücklichen Eroberung sowohl auf Kayserlicher als Chur-Bayerischer und Chur Brandenburgischer Seite von Tag zu Tag merkwürdiges passirt. Augsburg. (Hammer. Münchener könyvtár.)

1688. Beschreibung was sich Denkwürdiges bey der Belagerung der königlichen Residenz-Stadt Ofen mit Beystand des Allerhöchsten durch die siegreichen Waffen . . . Leopold I. . . von Anfang des 13. Junii bis den anderten Sept. 1686 zugetragen . . . unter Commando . . . des Herzogen von Lothringen Prag, bei Joh. Arnold. 8-r., 76 l. (M.)

1686. Biondi Pasquale. Diario delle correnti Guerre d' Ungheria 1686. principiando dal primo Dicembre sino all'expugnaciona della Real Citta di Buda, Ragguaglio istorico. In Venetia per Giovanni Cagnolini. 12-r., 252 l. (M.)

1686. Collegium Societatis Jesu Brunae. BVDA TOT CALENTIBVS VOTIS DESIDERATA, TOT VIRIBVS TOTIES OPPVGNATA. LEOPOLDI AVGVSTI GLORIOSIS ARMIS EXPVGNATA, INTER CONCINOS CHRISTIANAE REI PVBLICAE PLAVSVS CHRONOLOGICE DECANTATA A COLLEGIOSCIETATIS BRVNAE. Pragae Typis Univ. 2-r., 12 l. (M.)

1686. Der Geschwinde Courier von der Haupt-Vestung Ofen in Nieder-Ungarn, oder ausführlicher Bericht, was sich zeit während dieser letzten Belagerung bemeldeter Vestung von Anfang bis zu glücklicher Eroberung derselben, sowohl inn als ausserhalb der Stadt, von Tage zu Tage merkwürdiges zugetragen; welchen vorhergesetzt worden ist eine Beschreibung von dieser Stadt. . . Leipzig bey Andreas Ball. 4-r. 20 l. (M.)

1686. Curiose Continuation oder Fortsetzung der Hungarisch-Türkischen Chronik, darinnen die raresten und merkwür-

digsten Begebenheiten Schlachten . . . samt einem Bericht von Belager- Bestürm- und Eroberung der Haupt-Stadt Ofen. Mit Kupfern. Nürnberg, 8-r. 728 l. (M.) Az első 5 lapot kivéve, kizárólag Budával foglalkozik.

1686. Curioser Anhang und neu eröffneteter Staats-Gedanken samt Secours von Ofen und dieses Orts denkwürdiger Belagerung. (Hammer, Müncheneri könyvtár.)

1686. An Historical Description of the glorious conquest of the city of Buda, the capital city of the Kingdom of Hungary, By the victorious arms of the Thrice Illustrious and invincible Emperor Leopold I. Under the Conduct of his Most Serene Highness, the Duke of Lorraine, and the Elector of Bavaria. London. 4-r. 68 és 4 számztl. l. (M. N)

1686. Diarium der Belagerung und Eroberung der Hauptfestung Ofen. Mit drey Planen. (Hammer.)

1686. Dittel János, Kristof. Eigentliche Beschreibung, was sich Denkwürdiges bey der dreymal dritten blutigen Beläger- und endlich durch Siegreiche Kaiserl. und Hoher Alliirten Kriegswaffen glückliche Eroberung der königlichen Hungarischen Residenz Stadt Ofen von Tag zu Tag zugetragen. Mit sonderlichen Fleiss aus glaubwürdigen Correspondentzien zusammengeschrieben und zu ewiger Gedächtnuss in Druck gegeben. Wienn, 12-r, 128 l. (M.) Ugyan az 4-r.-ben. Wienn bey Johann Von Gholan. 1686. 47 l.

1686. Gott Lob! Das glücklich bekriegte, endlich besiegte, 145 Jahre in türkischen Händen gewesene ungarische Ofen. Pressburg und Leipzig. (Hammer, Müncheneri könyvtár.)

1686. Gott Lob! Der Bluthund liegt darnieder: wir haben Ofen wieder, welches 145 Jahr unter das Türkische Joch gewesen ist. Mit dieser wahrhaftiger Bericht der Königl. Haupt-Stadt und Vestung Ofen, wie solches mit Gottes Hilfe und Beistand an die Christen durch Sturm den 2. Sept. 1686. übergangen. Frankfurt, 4-r., 8 l. (M.)

1686. Ibrahim Bassa de Bude. Nouvelle galante. A. Cologne, 12-r. 208 l. (M.)

1686. Journal de la glorieuse conquete de la ville de Bude, par les armes de Leopold I. sous la conduite du Duc de Lorraine et de l'Electeur de Baviere (a 10. Juni usque 2. Sept.) H. n. 12-r., 156 l. (M.)

1686. J. W. G. N. Wahrhafte und ausführliche Beschreibung der Hungarischen Königl. Haupt- und Residenzstadt Ofen, deren Ursprungs, Namens und Erweiterung und aller im vorigen Saeculo darbey vorgefallenen Kriegs-Händel; wie auch derselben von Leopoldo I. unter Anführung Carls von Lothringen 1684. Belägerung. Sammt einem Tage Register, was bey deren 2-ten Belägerung und endlichen Eroberung A. 1686. vorgelauffen. Mit 13 Portraits und dem Plan. É. n. 4-r., 100 l. (M.)

1686. Die bestürmte und erstürmte Stadt Ofen vorgestellt in einer genauen und gründlichen Erzählung aller Kriegshandlungen, welche sich von Tag zu Tag (von 13. Julii bis 5. Sept.) während der Belagerung und Eroberung im J. 1686. zugetragen, sammt einem Bericht von Übergab der Festung Modon. Mit Kupfer. Nürnberg, 4-r., 80 l. (M.) *Erzählung*

1686. Ofen kann von Türken-Klauen, sich nunmehr befreiet schauen. Das ist Vahrhaftig Gründliche Erzählung, was massen diese Festen bisher unter Türkischer Schlaverei gelebte Stadt Ofen nach etlich wochiger Beläger und Bestürmung nunmehr . . . in ihre uralte Freyheit den 2. Sept. des itzt laufenden 1686 Jahres versetzt worden. Samt 2 accuraten Kupfern. Nürnberg 4-r., 16 l. 2 képpel. *Nürnberg*

1686. Osterlitz Pfaltz Keresztély Ágost. Türken Fall in einer Sieg- und Dank-Predigt nach Eroberung der Haupt-Stadt Ofen, mit Beyfügung der Ursachen jetziger Christen-Siege, zu Prag vorgestellt den 22. Sept. 1686. Prag, 4-r., 32 l. (M.)

1686. Der Rauch von Ofen d. h. Bericht welchergestalt die königliche Hauptstadt Ofen in Ungarn von den Türken vor 145 Jahren mit List überwältiget und durch die Gnade Gottes in diesem 1686 Jahr den 2. Sept. von den Christlichen Potentaten und deroselben Herzhaftten Armee wiederumb erobert worden. Leipzig. (Hammer. Müncheneri könyvtár.)

1686. Sieghafte-Teutsche-Waffen oder ausführlicher Bericht von der mit vielem Blut überwundenen Stadt Ofen. Prag. (Hammer. Müncheneri könyvtár.)

1686. Le Turc subjugué, ou la glorieuse conquêt de la célèbre et cy devant invincible fortresse de Bude capital du royaume de Hongrie. Cologne, 16-r. (Festetics gróf keszthelyi könyvtárában.)

1686. Türkischer Reichsboden entworfen in diesem 1686. Jahre, da die Stadt Ofen belagert war, Frankfurt, 4-r., In Knittelwersen. (Hammer.)

1686. Sonderbare Begebnisse der Königlichen Vestung Ofen, worinnen nicht nur allein dieser Stadt Situation oder Gelegene und alle darinnen und um selbe befindlichen Raritäten und Gebaue, sondern auch verschiedene Belagerungen . . . enthalten. Insonderheit die Belagerung vor 2 Jahren, wie auch die jetzige bis zu der siegreichen Eroberung. Von einer unpartheyschen Feder. Mit Kupfern. H. n. 4-r., 38 l. (M.)

1686. Ragguagli distintissimi dell' assedio della Real Citta di Buda riconquistata per assalto dall' armi Christiane à 2. Settembre 1686. Composto da un Venturiere nell' Armata del Duca di Lorena. Milano, év n. 12-r., 136 l. (M)

1686. Zenarolla János Pál. Giornale militare, ovvero Buda espugnata sotto gli Auspicii del potentissimo et invictissimo Imperatore del Romani Leopoldo I. l'anno 1686. dalli fortissimi Eroi Carlo V. Duca di Lorena e Massimiliano III. Elett. di Bavaria. H. és év n. 8-r., 6, 224 l. (M. N.)

1686. L'Aquila Trionfante per il glorioso acquisto di Buda fattosi dall' armi di Leopoldo Primo tempore augusto Rappresentata al vivo nella Terra della Baricella a spese di D. Durando Fronzarnoli, Domenico Maria Vugarelli, Giacomo Antonio, e Bonifacio Diolaisi. La seconda Dominica di Ottobre. Da medesimi Dedicata al Merito Impareggiabili dell' Illustrissimo Sig. Co. Camillo Zambeccari. In Bologna, per gli Eredi del Peri. 1686. Con licenza di Superiori. 4-r., 23 l. (M.)

1686. Collegium Sternbergicum Societatis Jesu. Acroma Martiale, Inter festivos ac publicos Regni Applausus de recuperata a Cristianis Buda regni Hungariae Metropoli, idque sub auspiciis Sacratissimi Caesaris Leopoldi nec non ejusdem Victoricibus armis. Super eodem argumento versa extemporaneo metrica concinnatam atque in vulgus spersum a . . . Neo-Pragae. Anno MDLXXXVI. 10. Kalend. Octobris. Pragae Typis Academicis, Collegio Soc. Jesu. 4-r., 15 l. (M.)

1686. Der eylende Currier, mit sich bringend die mit Gottes Gnad durch die Kayserl. siegreiche Kriegs-Waffen glücklich mit stürmender Hand eroberte Vestung Ofen. Sambt einem Epitaphio oder Grabschrift deren in gemalten Ofen gelegene Guarnison. Anno 1686. H. n 4-r., 8 l. (M.)

1686. die ehmaln ernstlich belagert und tapfer bestürmte nun aber den 2. Sept. desz 1686 Jahres glücklich eroberte Haupt-Vestung Ofen vorgestellt in wahrhafter Erzählung dessen, was seit Ankunft dess vermeinten Türkischen Entsatzes vor und in der Vestung merckwürdiges passiret; Samt einer eigentlicher Abbildung solcher Belagerung. Als eine Fortsetzung der unlängst den geneigten Leser mitgetheilten Beschreibung der in- und ausserlichen vormaligen Beschaffenheit Ofens, und zeit-währender Belagerung bisz auf den I. Augusti disz Orts zugetragene Merckwürdigkeiten herausgegeben. Augsburg, Gedruckt und zu finden bey Jacob Koppmayer. 8-r., 8 l. (M.)

1686. Relazione dal Pianto e Lamento che fanno tutti gli Hebrei per la Pressa della Real Citta di Buda, Barzelotte ridiculosa, e curiosa, In Vienna, Trento, et in Lucca. Per Jacinto Paci. Con Licenza de Superiori. 4-r., 4 l. (M.)

1686. Nova e distinta Relazione della Rotta data al Seraschiero sotto Buda dal Armi Imperiali, con la morte di tre mila Gianizzeri, e di qualche numero di Cavalleria li 14. Agosto 1686. con l'aequisto di 12. pezzi di cannoni di molte Bandiere, e provisioni, con prigionia di molti Turchi. In Venezia et in Lucca. Con Licenza de Superiori. 4-r., 4 l. (M.)

1686. Scheiden Balint. Budana Victoria Donum Altissimi oder aus deren Türkischen Feinden Händen, durch gnadenrei-

chen Beystand desz allerhöchsten Gottes am 2. September losz gewordener ungarische Samson, An dem im Trierischen Erzstift am Tag der Erhöhung des Heil. Creutzes, den 14. Sept. 1686. wegen glorwürdigen Eroberung der Königl. Ungarischen Residentz und starken Vestung Ofen Hochfeyerlich gehaltenen Dankfest . . . zu Coblentz vorgestellt. Trier. 4-r., 16 l. (M.)

1687. Description historique de la glorieuse conquete de la ville de Bude augmentée des ulterieures victoires au 1686. A Cologne. (Hammer.)

1687. Diarium das ist kurze und wahrhaftige Erzählung alles desjenigen, was Zeit während der Belägerung der gewaltigen Vestung und Schlüssel Ottomanischen Reiches in Ungarn Ofen sonst Buda genannt von Tag zu Tag sich zugetragen und wie solche nach vielen blutigen Stürmen endlich den 23. Aug. (2. Sept.) des 1686. Jahres von den Christlichen Armeen mit stürmender Hand erobert . . . Sammt fernerer kürzlicher Erzählung was die kays. Armee nach Eroberung Ofen von fernere Progressen in Ungarn gehabt und wie sie die beyden festen Städte als Szegedin und Fünfkirchen gleichfalls zur Übergabe gezwungen und die Esseker Brücke totaliter ruinirt und verderbt hat . . . H. n. 4-r., 90 l. (M.)

1687. (?) Francius Péter. Buda expugnata. Epinicion. H. és év n. 8-r., 16 l. (M.)

1687. Hogel Zaharias. Buda urbium atque arcium per Europam celeberrima, cum rebus ad eam et per Ungariam gestis memorabilibus plerique, priscis ac recentibus ac ejus origine in praesens quod degimus aevum (ab an. 445 usque 1686.) Historicorum et Geographorum e monumentis variis collecta. Erfurti, 4-r. 4, 48 l. (M.)

1687. Richards Jakab. A journal of the siege and Taking of Buda, by the imperial army, (Under the Conduct of the Duke of Lorrain, and his Electoral Hignets the Duke of Bavaria.) Anno Dom. 1686. Published by His Majesties Command. Printed for Gillisflower in Westminster-Hall. 4-r., 38 l. (N.) Ugyan e mű eredeti angol szövege és magyar fordítása megjelent: Monumenta Hungariae Historica Diplomataria. 1859. V. kötet.

1687. Successi delle correnti guerre d'Ungheria seguiti l'anno 1686. Con distinto Ragguaglio di quarto e seguito giorno per giorno, sino all' espugnazione della Citta di Buda. In Venetia, 12-r. 159 l. (M.)

1787. Schar dius János. Buda historico-mathematice delineata. Lipsiae, 4-r., 24 l. (M.) *Alleg. Buda.*

1687. Zenarolla János Pál. Relatione esatta e distinta sopra le operationi, fatte dopo l'assedio di Buda della vittoriose armi di S. M. C. l'anno 1686. con l'aggiunta della nuova Ribellione d'Ungheria, e con altre particolarita seguiti sine alla marchia degl' Esserciti l'anno 1687. In Vienna, 8-r., 8, 140 l. (M. N.)

1687. Wahrhaftiger und gründlicher Bericht von der in Ofen vorgehabten Verätherey, wie dieselbe endecket und wie der Haupt-Verräther Fink v. Finkenstein desswegen zur Straffe gezogen und hingerichtet worden. Mit Kupf. H. n. 4-r., 8. l. (M.)

1688. Pfluck Gyula. Epistola ad Ludovicum a Seckendorff praeter fata Bibliothecae Budensis librorum quoque in ultima expugnazione reperorum Catalogum exhibens. Jenae, 8-r., 112 l. (M.)

KÖNYVTÁRRENDEZÉSI MOZGALMAK HAZÁNKBAN.

Feladatunk lévén a magyarországi könyvtári viszonyokat minden irányban figyelemmel kísérni, alább két közleményt hozunk, melyek a magyarországi könyvtárak rendezéséhez új adalékot szolgáltatnak. Az egyik a m. kir. egyetem könyvtárrendezését felölelő felülvizsgálati szabályzat, mely könyomatban meghatározott számú példányokban jelent meg, a másik könyvtárrendezési tervzet, mely az egrü »Irodalmi Szemle« f. évi 10. számában látott napvilágot. Közzöljük mindkettőt megjegyzés nélkül, alkalmat akarván adni szakférfiaknak, hogy észrevételeiket mindegyikre nézve elmondhassák.

I.

Az egyetemi könyvtár címjegyzékeinek fölülvizsgálata, doublettek kiselejtezése, a munkák részeinek egyesítése, helyrajzi címjegyzék írása és a catalogueraisonné előkészítésének tervrajza.

Az egyetemi könyvtár rendezett részének haszonvehetővé tétele és a rend fentartása szempontjából elkerülhetlenül szükségesnek tartom az alább körülírt műveletek keresztülvitelét: a végrehajtás sikerében és annak gyors eszközlésében, a munkafelosztás elveit követve és a könyvtártisztek tudományos képzettségét, lelkiismeretes pontosságát és egyszerűségét ismérve, telics reményemet helyezem.

I. A fölülvizsgálat (Revisio).

1. A könyvek a repositoriumokból sorszám szerint (egyszerre 15—20 mű) a szolgák által kiemeltetnek és az illető tiszt közelében ezen czélból üresen hagyott polczra helyeztetnek el; onnan csak a munka bevégezte után és a tiszt meghagyásából vitetnek azok szokott helyükre és másokkal cseréltetnek fel.

2. A szak- és betürendes (8-rét és 4-rét) czédulák minden hivatkozó mellékcédulákkal együtt, az átvizsgálandó munkák sorrendje szerint, kivéttetnek a tokokból.

3. Miután a szakezím-tár lapjai az irányadók, azok vétetnek vizsgálat alá és pedig első sorban a péczeszó (Schlagwort) bíraltatik meg, ha a munka szerzője nem tudatik, a fordító vagy a mű kiadó-szerkesztőjének neve vétetik péczeszó gyanánt, de ilyenkor a munka címlapján levő első főnévre is történik hivatkozás, azaz a könyv címe szerint is iratik melléklap. Ha a szerző neve, följegyzés vagy bibliographiai segédeszközökből kitudható, zárjel közé írva péczeszó marad ugyan és azon névre iratik a főcímlap, de mellékcédulát is kell írni szokott módon azok számára, kik ezen fölfedezést még nem ismerik. Hírlapok, folyóiratok és évkönyvek s gyűjteményes munkáknál (melyeket többen írtak) a címlapon levő első szó vétetik péczeszó gyanánt, azonban az egész főcím aláhúztatik, pl. Budapesti Szemle, Pesti

Napló, Losonci Phoenix, Wiener Zeitung, Literarisches Centralblatt für Deutschland stb. — Ezen eljárást könnyebb kezelhetés végett az újabb könyvtárrendezéseknél általában elfogadták és követik; már a megszokás is mindenkit arra vezet, hogy a hírlapot vagy folyóiratot teljes címe szerint keresse, de így gyorsabban is föltalálja, mintha Hirlap, Zeitung, Zeitschrift szerint rakva száz meg száz czédulát kellene átnéznie, a mikor a figyelem kifárad és hamarabb történhetik tévedés. A szerkesztőkre, kik úgy is gyakran változnak, nem történik hivatkozás.

4. A leírt címlap szórúl-szóra, betűről-betűre összehasonlítatik a könyv címlapjával; a könyvtár címjegyzékének tervezett kinyomatása végett, minden kötet lapszáma leirassék, még pedig az előző lapokkal együtt, melyek ha római számmal vannak jelölve, úgy irassanak, ha számozatlanok, arabszámokkal és pedig a könnyebb áttekintés végett, ha egy-két kötetes a mű, egyfolytában, ha ötnél több, egymás alá pl.: I. kötet (vagy I. Band) VIII, 830 l. II. k. 3470 l. III. k. XVI, 574 l. IV. k. 743 l. vagy:

I. köt. 13,470 l. egy képpel	
II. » X, 352 l. 3 térképpel	V. köt. 14,740 l.
III. » XVI, 421 l.	VI. » X, 640 l.
IV. » XII, 342 l.	VII. » 14,475 l.

a szövegbe nyomott ábrákkal. Ha az előző lapok utolsója vagy a munka végső lapja üres, ez nem számíttatik; azért ez feltűnik a páratlan számoknál; ha a könyvek lapjai számozatlanok, akkor azok levelei számlálatnak meg és pl. így iratnak: 346 számozatlan levél; régi könyveknél pedig: A — F ív = 48 levél, címlap és előszó = 4 szatlan levél. A kötetek vagy részek alcímei, a mennyiben nem lennének kitüntetve az írott címlapokon, a kötetek lapszámai előtt irassanak le, minden kötet címét elől kezdve. Ha a munka teljes, a címlapon a könyv címe után, hely és évszám előtt kitüntetendő, így: 3 kötet, vagy 3 Bände (rövidítve 3 Bde) mert az I—III. Bd. és I. II. Bd. azt jelenti, hogy még esetleg következhetik a IV. és V. kötet.

Miután ezen eljárás eddig nem vétetett figyelembe, az csak az új címlapokon íratik az illető helyre, a régieken pedig oldalvást, miként az a Frank-féle címlapokon is látható. — Ha a munka nem teljes, a kötetek illetőleg füzetek sorszáma írónnal

jegyzetetik a czédulákra, mindaddig, míg a mű teljes lesz; akkor a címlap tentával végleg kipótoltatik és az irónnal történt följegyzés kidörzsöltetik.

5. A mellékczédulák, a hivatkozási jegyekkel együtt, szintén vizsgálat alá jönnek; ha egyik-másik eltévedt, ideiglenesen új irandó, ilyenkor arra fölül a sarokban irónnal »másolat« jegyeztessék; ha a fölülvizsgálat bevégezte után se kerülne elő az eredeti címlap, a fölüljegyzés kitörlése után, ezen másolat jó annak helyébe. Ha a fölülvizsgálatnál az eddig követett rendszert tekintve hivatkozó czédula nem iratott, az pótlendő lesz, csak új elvek megállapításánál kéretik ki a könyvtár-igazgató tanácsa.

6. A könyvnek jegye, száma mindenütt pontosan összehasonlítottassék: a fő irányadó és mellékczédulákkal, másolatokkal, a munka egyes köteteivel és a jegyszalaggal.

7. A szak-czímtár 8-rét címlapjain tett javítások, toldások stb. a 4-rét címlapokon is a díjnokok által (mindig az által, a ki az illető címlapot másolta) rávezettessenek; ezen javított másolatok is a tiszt által, az eredetivel összehasonlítottatnak és minden egyes lap a bevezett munka után a tiszt névjegyével ellátva, illető helyére beosztatik.

8. Ha a műben más tárgyú értekezés fordul elő, erről külön czédula írássék és az illető szakba helyezettessék.

Nehogy a több utánjárást igénylő műveknél a fel-felmerülő kétségek hátráltassák a munka menetét, ily művek számaik szerint sorban egy 8-rétű jegyzőkönyvbe iratnak be, a kétség, hiányok vagy a félretétel egyéb okozatának rövid leírásával. — Nagyobb igazítás és kétségeknél, mint pl. a pécze-szó vagy osztályozás esetében mindenkor a könyvtár-igazgató tanácsa kérendő ki; ennek távollétében, mint helyettese, az első őr tanácsa is kikérthetik, ha a könyvtár-igazgató egyes esetekben fenn nem tartja ebbeli jogát.

II. Doublettek kiselejtezése és a munkák részeinek egyesítése.

1. A czédulák kikeresésénél egy ugyanazon szerző vagy mű többi czédulái is áttekintendők lesznek; ezen alkalommal tehát a művek másod és harmadpéldányai, úgy a külön fölvett

munkarészek czédulái is kivétnek az illető könyvekkel együtt; az egyesítés a szokott módon megy végbe.

2. A doublettek összehasonlítása és kiselejtezése nagy gondot és megfigyelést kíván. Kútfő munkákat, vagy a melyeket gyakrabban keresnek, két példányban is kell bírunk; úgyszintén a papíros-nem és a különféle ajánlás is figyelembe veendő. Ügyelni kell különösen arra, hogy a megtartott példánynál meg vannak-e mind a mellékletek, közből nem csonka-e, jó-e a kötése, nincs-e igen körülvágva? A kimustrált példányra ráírandó »doublette« és a megtartott példány száma, hogy az ismételt összehasonlítás bármikor könnyű szerrel megtörténhessék. A kiselejtett műnek czédulái magába a könyvbe helyeztessenek, miáltal nemcsak kitüntethető a kimustrált mű kötetének száma, hanem az a doublettek címjegyzékének megírásánál is jó szolgálatot fog tenni.

Mindkét esetben az üresen maradt számokat a könyvek számozásával megbizott tisztnek, följegyzés végett, tudomására kell juttatni.

III. Helyrajzi-címjegyzék (Standorts-Catalog, Inventarium) készítése.

A megelőzött műveletek igen megkönnyítik a helyrajzi címjegyzék készítését, melynek fontosságát kitünteti azon egy eset is, hogy csak ezen jegyzékből tudhatjuk meg a hiányzó könyv címét, ezenkívül gyorsabb áttekintést nyújt több más esetben is. Ezen czélból minden főtudomány-szak számára külön-külön 4-rét vízirányosan vonalozott jegyzőkönyv készítendő, melynek lapjai függőlegesen is négy rovatba osztatnak. Minden lap homlokára íratik az alszak címe. Minden műnek (számnak) két sor hagyatik fenn, hogy a később beírandó műnek helye is kijelölthessék. Az 1-ső rovatba jó a folyószám (a műnek száma), 2-ik rovatba a könyv rövid címe, a péczé-szó előírása mellett, mely itt nem húzatik alá, elég ha a 2-ik sor két betűvel beljebb kezdetik, úgy a keresztnevek is rövidítve iratnak, ezután jó a kötet-szám, kiadás, nyomtatási hely és év. Ha a munka nem teljes, a kötetek vagy füzetek számai ideiglenesen írónnal jegyeztetnek fel, 3-ik rovatba a darab-szám íratik be t. i. hány darab kötetből

áll a mű, ha nincs bekötve de teljes, írónnal töltetik ki a rovat, ha a mű nem teljes, üresen hagyatik.

4-ik rovatba jő a megjegyzés, pl. ha a mű elveszett (írónnal írva), a kézi könyvtárban levőknél, írónnal írt csillaggal »+«, úgy a magyar vonatkozásúak és nyelvűeknél kék ónnal történik megjegyzés.

IV. A catalogue raisonné előkészítése.

A kézbevett munkának tüzetes átvizsgálása alkalmából igen könnyen előkészíthető a catalogue raisonné, mely egyik tudomány-szakának szerkesztése úgyis az azon szakkal foglalkozó tiszt kiváló kötelessége leend.

1. Az anonym és pseudonym műveknél, a szerző nevének kitudása és kritikái megállapítása a bibliograph egyik legszebb feladata; ezen nehéz ösvény egyenetlésére nem keveset tettek jelesebb könyvészeink és tudós könyvtárnokaink; így az egyetemi könyvtár műveinél is, lépten-nyomon találunk oly példányokra, melyeken Kaprinai, Pray és Toldy sajátkezűleg jegyezték fel a szerző nevét, ezen adatok teljesen megbízhatók; azonban ha sem ily följegyzés, sem a munka előszava nem vezetne célhoz, vannak segédeszközeink, ilyenek a németeknél Weller, a francziáknál Querard, melyekhez ha fordulunk, csekély fáradsággal sok hasznot tehetünk az irodalomtörténetíróknak és búvárnak. Mindezt jegyzékbe veendő a forrás megnevezésével, pl. Toldynak, a könyv táblájára vagy címlapjára írt, följegyzése szerint.

2. A könyv provenientiája is gyakran nagy becsesl bír a kutató előtt; azért a könyv táblájára, tiszta lapjaira és a margókra írt jegyzetek gondosan átvizsgálándók lesznek. Ezek nem ritkán történeti nevezetességű egyénekre vonatkozó családi vagy naplószerű jegyzeteket foglalnak magokban, úgy a könyv kritikájára is történik néha hivatkozás. A jegyzékbe veendők azonban időnként a könyvtárigazgatóval közöltessenek, nehogy a kutatók türelmét fölösleges jegyzetek által próbára tegyük, magunknak pedig fölösleges munkát szerezzünk.

3. A könyv tartalmát tekintve nagy szolgálatot tehetünk a közügynek azzal, ha az előszót olvasgatván, a könyvet magát átlapozzuk és szövegével kissé megismerkedünk s ezáltal abban hazánkat vagy annak történetét és nevezetes férfiaiit illető vonatko-

zásokat fedezünk fel, legyen bár az egy jelentéktelennek látszó pár sornyi vers vagy több lapra terjedő közlemény, mindezt jegyzékbe vesszük; különösen becses ily följegyzés akkor, ha a könyv címéből ítélve abban hazánkra vonatkozó adatot egyáltalában nem keresnénk.

4. A könyv bekötése is fontos szerepet játszik úgy könyvészeti, mint művelődéstörténelmi szempontból. A mennyire a rányomott címekből vagy évszámokból annak kora és tulajdonosa kivehető, úgy szintén a kötés ritka becese följegyeztessék.

Természetesen a könyvtártiszt ügyessége- és szerencséjétől függ, hogy ezen rovatokat minél becsesebbé tegye.

Mindezen jegyzetek a czédulák hátlapjára írassanak és azon módon a másolatokra is rávezetessenek.

A fentebbiek elolvasása után önkénytelen azon gondolat jut eszünkbe, hogy ezen fölülvizsgálat sokkal több időbe és nagyobb munkába kerül, mint maga a föl vétel, pedig egy kis számításal az ellenkezőről győződünk meg, mert ha tekintetbe vesszük az újabb munkák túlnyomó számát és az egyes-rész- vagy kötetből álló műveket, el kell ismernünk azt, hogy a nagyobb figyelmet és tanulmányt igénylő munkák száma alig teszi könyvtárunk $\frac{1}{10}$ részét, azoknál is az előmunkálatok, rendelkezésünkre álló jegyzetek igen megkönnyítik ezen nehéznek látszó munkát. Azt se kell felednünk, hogy egy ugyanazon mű többször nem fordul meg kezünkön, míg ha minden műveletet külön végeznénk, egy könyvet 5—6-szor is elő kellene vennünk s ezzel sok időbe kerülő, kevés haszonnal járó munkát végeznénk. A mi az időt illeti, ha naponként 10 műnek fölülvizsgálatát végezzük el, ezen művelet fél, legfőlebb egy óránkat véve igénybe, rendes munkánkat egyáltalában nem hátráltatná, ugyanis ily csekély idő, tekintve a járulékok, vagy rendes fölvételek időnként való apadását, naponként délelőtt is magától kínálkozik, a délutáni órákat, midőn a rendes munka szünetel, úgy szintén a $2\frac{1}{2}$ havi szünidőt, midőn az olvasó-terem zárva van, nem is említve.

Ily csekélységnek tetsző számmal pedig mily óriási művet alkothatunk, kitetszik a következő számításból: ha naponként 10 művet vizsgálunk át, havonként 300-at, 10 hónap alatt 3000-et (tehát 2 hónap a nagy ünnepek és szabadságolásra levonatott)

hárman pedig egy év alatt 9000 műnek címjegyzékét készíthetik el sajtókészen.

Ezen műveletnél pedig lelkesítsen bennünket azon tudat, hogy nem hiában élünk, hanem tudományosan művelt egyénekhez méltóan töltöttük be helyünket.

II.

KÖNYVTÁRRENDEZÉS TERVVÁZLATA. ¹⁾

Valamely könyvtárrendezésnél lényegesekül a következők tekinthetők :

1) hogy az egész könyvtár teljes evidentiában álljon az illető előljárásság — tulajdonos — szemei előtt, úgy, hogy akár ellenőrzés szempontjából bármikor revideálható, akár pedig esetről esetre könnyen resignálható legyen ;

2) hogy minden egyes könyv, mely kerestetik, biztosan, minden tétova nélkül, mintegy rámutatólag megtalálható legyen ;

3) hogy minden egyes tudomány-szak ne csak általánosságban, hanem részletezve, ágaira mint megannyi alszakokra és akkép legyen beosztva, hogy a ki egy bizonyos tárgyra vonatkozó munkákkal kíván megismerkedni, azokat mind, egy csoportban átnézhesse, s bármelyiket a signatura nyomán azonnal kezébe is vehesse.

A mely könyvtár e hármasság igénynek megfelel, az jól vagy rendezve, mert megfelel céljának, a melyért létezik. Maga a rendszer, mely szerint a könyvek elhelyezése történik, mindig mellékes dolog marad. Minden rendszernek megvannak saját előnyei, megvannak hátrányai. A legjobb rendszer mégis mindig az, mely a lokalitásnak a legjobban megfelel. Kisebbszerű könyvtáraknál, melyeknek egy-két nyílt teremben kell elhelyeztetniök, a kijelölt hármasság igényhez képest a könyvtár rendezésére legcélszerűbbnek látszik a következő eljárás.

¹⁾ Az »Irodalmi Szemle« f. é. 10. számából.

A legelső teendő: a könyvek elhelyezése s ezzel együttesen az Inventárium készítése. E munka következőleg menne végbe:

1. Minden könyvvállványról, a meglevő sorrendben (az A. betűvel jelölt állványnál kezdve) a könyvek leszedendők; magától értetik, hogy egyszerre csak egy állvánnyól.

2. Kiürítve lévén az állvány, helyén van most azt tisztára tenni és mi itt első szükségnek látszik, az egyes polczokat, melyek a könyvek súlya alatt meghajlottak, hátul támasztékkal ellátni. A meghajlott, meggömbült polcz nemcsak a szemet sérti, de a könyveket is annyira összébb szoritja, hogy főleg a kötetlen könyvek borítéka kivevéskor, minden elővigyázat mellett is, könnyen lehorzsolódik vagy leszakad.

3. Következik a leszedett könyvek összeírása, signaturákkal ellátása és elhelyezése.

Az összeírás, mely az egész rendezés alapját képezi, a következőleg lenne eszközlendő:

a) minden opus czíme külön egy egy czédulára irandó eme minta szerint:

Numerus currens	O p u s	Editio	Fornátum	Volumina	Compactura	Litera Plutói	Nrus Foruli	Nrus Libri
1.	Heltai, Magyar Krónika.	Nagy- Győr 1789.	8	1 comm.		A V.		4

Az opus czímének leírásánál azon szó, mely az alphabetikus katalogusban rendszó, vagyis vezérszó leend (péld. szerző neve. vagy névtelen munkáknál magát a művet jellemző cím-szó) kövérebb, nagyobb betűvel irandó.

ö) Megvizsgálandó: melyik polczra lehet kényelmesen még egy második sor könyvet elhelyezni; de minden ilyes második sorban csakis oly könyvek lennének elhelyezendők, melyek vagy csekélyebb becsűek, vagy csak nagy ritkán kerestetnek. Ily

módon új könyvállványok felállítása is jó hosszú időre elmaradhatna.

c) Megesik, hogy két, néha három különböző opus is egybekötve találhatók. Ez az összeírásnál folyvást figyelemmel kísérendő. Ha az egybekötött opusok nevezetesek, s megérdemlik, hogy önállólag foglaljanak helyet, azokat legczélszerűbb elkülöníteni s külön bekötetni. Különben a csekélyebb becsűek egybekötve maradhatnak, de ez esetben mindenkinek czíme külön-külön beiktatandó, hivatkozással az első címre.

Össze lévén írva az egy állványba elhelyezendő könyvek, következik a signaturák felragasztása. Minden könyv kétféle (felső és alsó) signaturával láttatik el és pedig:

a) minden könyv, sarka felső részén, kétféle számot kap (ilyformán $\frac{10}{20}$); a vonal fölötti szám jelenti az opus számát, a vonal alatti pedig a kötet vagy darab számát. Az opus számának az Inventarium első rovatával, a Numerus currenszel kell megegyeznie. E kétféle szám végig fog futni az egész könyvtáron, úgy hogy a legutolsó könyv, a mely tudniillik legutoljára szabályszerűen betéttetett a könyvtárba, meg fogja mindig mutatni, hány opus és hány kötet van az egész könyvtárban. Világos, hogy e kétféle folyó számot a könyvek netaláni későbbi áthelyezése, vagy közbeszúrása által megbolygatni, megszakítani többé nem szabad. A szaporulatok, vagyis az ujonnan érkezett könyvek mindig a legutolsó könyvállványba helyeztessenek, s csak akkor, ha az már teljesen betelt (nem befejezetlen, hanem teljes munkákkal), csak akkor vétessék ezen, sorban legutolsó könyvállvány is, a többiek mintájára folytatólagosan rendezés alá. Így meglesz az ordo perpetuus; meglesz az Inventarium (t. i. a czédulák lemásolása: vagyis egy Protokollba bevezetése után), melynek segélyével az egész könyvtár mindig teljes evidentiában álland a tulajdonos szemei előtt.

ő) Minden könyv, sarka alsó részén is jegyet kap és pedig

$$\frac{B}{V}$$

hármast (ilyformán: $\frac{B}{V}$); a betű jelenti a könyvállványt,

melynek polczain a keresett könyv fel van állítva, a római szám kijelöli magát a polczot, melyen a könyv áll, végre az

arab szám megnevezi a könyv helyét is, tudniillik: hányadik az a polczon. E hármás jegynek az Inventariumban és valamennyi katalogusokban a »Litera Plutei«, »Numerus Foruli« és »Numerus Libri« című három rovat fog megfelelni. Ezen utasító signatura oly egyszerű, hogy ennek nyomán minden olvasni tudó biztosan, minden tétova nélkül megtalálja a keresett könyvet, vagy opust. Az arab számra nézve megjegyzendő, hogy ezen szám, minden polczon, az egynél kezdődik és az utolsó könyvvel bezáródik; mert e számnak csupán az a célja, hogy kijelölje: hányadik helyen áll a könyv a polczon. Ha már most például ezen szám a katalogusban nagyobb számot tüntetne föl, mint a mennyi könyv látható a polczon, ez világos jele annak, hogy ugyanazon polczon, belül, van még egy második sor könyv, hol a számozás folytatatik; mert a második sor az elsőnek folytatásául tekintendő, mintha nem is volna külön sor, hanem csak meghosszabbítása az első sornak.

c) A külső csín tekintetéből a signatura papírára is szükséges figyelmet fordítani. Nem rosszul venné ki magát, ha e célra halvány színes papíros használnánk (az egyetemi könyvtárban a rózsapapíros van alkalmazva.)

d) Igen ajánlatos az alsó signaturát, belül a könyv táblájára is felírni. Ennek azon jó oldala van, hogy, ha netalán maga a felragasztott signatura egy kölcsönzött könyvről használat következtében ledörzsöltetnék, ama belső feljegyzés által megkiméltetik a könyvtárnok a könyv helyének katalogusok nyomán keresésétől.

Fel lévén ragasztva a signaturák, a könyvek az állványba elhelyeztetnek, úgy, a mint összeírva és signálva vannak. S ezzel az egy állvány rendbehozása be van fejezve. Ily módon következik a többi.

A további teendők ezek lennének:

Míg az összeírás és elhelyezés tart (alkalmas segéd által) a cédulák folyton másolandók lennének, úgy hogy a cédulás összeírás két példányban legyen. Az egyik, eredeti példány, az állványok számához képest ugyanannyi csomagokba kötve, a duplicatumok kiszedéseig félre tétetnék, a második vagyis másolt és az eredetivel gondosan összevetett példányból pedig az

alphanumericus katalógus egybeállítandó, úgy hogy a könyvtár-összeírás és elhelyezés befejeztével az alphanumericus katalógus már készen fogna állani. Hogy a czédulás alph. kat. a czédulás összeírással egyidejűleg készüljön, azon nem csekély fontosságú körülmény is igazolja, hogy csakis ezen eljárás mellett lehet a könyvtárt, a rendezés ideje alatt is, folyton használható állapotban fejtartani.

Az alphanumericus katalógus összeállításánál nem elég csak a kész czédulákat alphabeticus összeállítani, hanem minden Opusnál a vezérszót, mely után a könyv szokott kerestetni, meg kell határozni, s a hány vezérszó fordul elő egy czímlapon, annyifelé kell azt az illető betű alatt beiktatni; mert vannak Opusok, melyeknek több szerzőjük van (szerkesztő, társ-szerzők; szerző és fordító) és vannak, melyek kettős címmel bírnak; mindezek valamennyi vezérszóik szerint beiktatandók.

Az alphanumericus katalógus szerkesztője ne engedje magát tévútra vezetetni azon netaláni örömeiben, hogy például egy betűvel teljesen rendben van, hogy tehát ezen betűt most már tisztázni lehet, vagyis hozzá lehet fogni az alphanumericus katalógus tisztázásához. Nem, a tisztázáshoz csak akkor lehet hozzáfogni, ha az egész alphanumericus katalógus A-tól Z-ig a czédulákból össze van állítva; mert még a Z betűnél is előjöhethet oly opus, melynek egyik vezérszója azt kívánja, hogy ez opus az A betű alatt is beiktattassék és megfordítva.

Össze lévén ekként állítva a czédulás teljes alphanumericus katalógus, ebben világosan fel fognak tűnni a duplicatumok. Most tehát hozzáfoghatni a duplicatumok kiszedéséhez, s ezek helyébe más opusok teendőek. Magában értetik, hogy egyuttal a duplicatumok czédulái is kiszedendők (mind a csomagokban félretett, mind pedig a lemásolt s már alphabet rendbe szedett czédulák közül) és a duplicatumok helyébe elhelyezett új opusok czéduláival fölcserélendőek. Ezen rectificatio után teljesen készen áll:

- 1) a czédulás Inventarium;
- 2) a czédulás Alphanumericus katalógus és e mellett
- 3) a kiszedett duplicatumok czéduláiból is, ugyancsak a duplicatumok teljes alphabet-katalógja.

Csak most lehet hozzáfogni a majd bekötendő *Inventarium* (Helyrajzi katalogus) és az *Alphabetikus katalogus* tisztázásához.

Meg kell itt jegyezni, hogy ezen katalogust lehet s kell is perpetuussá tenni az által, hogy az alphabet minden betűje újból alphabet rend szerint felszakoltassék s minden szakasz után elegendő tiszta lap hagyassék. Például az A betű szakoltassék föl: *Aa, Ab, Ac, Ad*-re stb. s minden szakaszhoz egy vagy több üres levél csatoltassék. Ha aztán, például egy század alatt, ezen katalogus megtelik, a könyvkötő szét fogja azt bontani, új üres lapokkal ellátni s újra bekötni, s ez állapotban eltarthat ismét egy századig stb.

Hátra van még a *catalogus systematicus*. Az alphabetikus katalogusnak másolás-ideje alatt a már lemásolt czédulákat mindjárt a tudomány-szakok szerint osztályozva, e munkának végeredménye leszen: a tudomány-szakok szerinti katalogus. Ez a rendező szakavatottságához képest többé-kevésbé részletes lehet, annyira, hogy bármely tárgyra vonatkozó opusokat keressen valaki, azokat itt egy csoportban áttekintheti, s a signatura nyomán mindjárt kezébe is veheti, a nélkül, hogy az alph. katalogushoz kellene folyamodnia. A tisztázásnál itt se feledtessék el üres levelek csatolása minden szak után, úgy mint az alph. katalogusnál mondatott.

Szokás még a könyvtárakban oly katalogusokat is tartani, melyek nem annyira szükségesek, mint inkább a nemes kíváncsiság kielégítésére szolgálnak. Ilyenek: az *Incunabulák*, a *Kéziratok*, a *Ritka munkák* és (nálunk magyaroknál) a *Hungaricák* katalogusai, melyek könnyen összeállíthatók.

MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁSÚ LEVELEZÉSEK HG. LOBKOWITZ MÓR RAUDNITZI LEVÉLTÁRÁBAN.

Jelen füzetünk egyik rovatában veszik olvasóink azon magyar codexnek ismertetését, mely herceg Lobkowitz Mór raudnitzi könyvtárában őriztetik, s melyről ekkor a magyar irodalomnak tudomása nem volt.

Ezzel kapcsolatban érdekesnek tartjuk tudósaink figyelmét a hercegi család gazdag levéltárára is felhívni, mely hazánk XVI—XVIII-ik századi történetéhez nagybecsű adalékokat szolgáltat.

A levéltárban van 1572—1707-ből összesen 958 magyarországi levél és körülbelül 100 ív Acta, melyek tudomásunk szerint ekkor még felhasználva nincsenek.

Kérésünkre dr. Dvorsák Miksa levéltárnok úr szíves volt ezen okmányokról részletes kimutatást készíteni, melyet magyar fordításban ez alkalommal oly czélből közlünk, hogy a magyar történetbuvárokat az említett levéltár magyar- és erdélyországi vonatkozású dolgairól tájékoztassuk.

Magyarországi levelezések és okmányok a Lobkowitz hercegek raudnitzi (Csehország Elba mellett) levéltárában.

Levelezések:

Lobkowitz Venczel Özséb herceghez, Sagon urához, császári tábornagyhoz és az udvari hadi tanács elnökéhez, ki 1665 óta főudvarmester, 1669 óta pedig a titkos tanács elnöke volt. C.35—C.45 levelezés.

C. 35.

Rothal János gróf jelentései felső-magyarországi

küldetéséről 1661—1673., részint német, részint latin nyelven

67 levél

Volkra Otto Ferdinánd gróf levelei 1672—74-ből

4 német levél

Összesen 71 levél.

C. 36.

A Batthyány grófok levelezései:

Ádám 1648—51., 57-ből	16	német	levél
Borbálya grófnő, özv. Forgách Zsigmond grófné			
1650—74., részben német, részben latin nyelven	7	»	»
Kristóf, 1660—1674., részben latin, rész. német	40	»	»
Pál, 1660—1673. » » » »	4	»	»
Katalin, sz. Illésházy grófnőtől 1671.	1	német	levél
<hr/>		Összesen	68 levél.

C. 37.

Gr. Balassa Imre levelei 1664—1672.	11	latin	levél
» » Bálint » év nélkül	1	»	»
» Bánfy Dénes » 1666—71	3	»	»
Barkóczy István » 1674.	1	»	»
Bella Ferencz Zsigmond levele 1663.	1	»	»
Bethlen Farkas levele 1673.	1	»	»
Bornemisza János » 1650.	1	»	»
Bory Mihály » 1665—1667.	7	»	»
Gr. Csáky László » 1652—1673.	5	»	»
» » István » 1664—1669.	3	lat.-német	levél
» » Ferencz levelei 1665—67.	10	latin	levél
Özv. Csáky Lászlóné szül. Batthyány Mag-			
dolna grnő levele 1662.	1	»	»
Czobor Imre levele 1670.	1	»	»
Gr. Draskovich nádor özvegye levele 1648.	1	»	»
» Erdődy Sándor levele 1670.	1	»	»
» » Imre » 1661., 1670., 1671.	3	»	»
» » György » 1657.	1	»	»
» » Miklós » 1665—76.	4	»	»
Gr. Esterházy Dániel és László levelei 1645.	1	»	»
» » Dániel levelei 1650.	2	»	»
» » László » 1650. 51.	8	lat.-német	levél
<hr/>		Összesen	67 levél.

C. 38.

Gr. Forgách Ádám tábornok levelei 1650—63.	42	német	levél
» » Ádám levelei 1668—1671.	4	latin	levél
» Frangepán Ferencz levelei 1662—67.	3	»	»
» » Vilmos Antal levelei 1651.	2	»	»

Összesen 51 levél.

C. 39.

Hedlyfalvy Hedly Mátyás levelei 1661—1670.	10	latin	levél
Gr. Homonnai-Drugeth György tábornok levelei 1659—61.	6	német	»
Jakusits Imre levelei 1671.	2	latin	»
Gr. Illésházy György levele 1671.	1	latin	levél
Br. Joanelli János András » 1666—73.	15	lat.-német	levél
a magy. bányavárosok kamaragrófja.			
Gr. Károly László, szathmári főkapitány levele 1666—71.	6	latin	»
Gr. Koháry István levele 1663.	1	»	»
Br. Lippai Gáspár, magyar kamarai elnök levele 1650—52.	2	»	»
Br. Lippay János és György levele é. n.	2	»	»
Maryanovich Kristóf » 1660.	3	»	»
Majláth Miklós királyi ügyigazgató és személynök levele 1670—71.	3	»	»
Majthény János levele 1673.	1	»	»
Mikulich Sándor » 1652.	1	»	»

Összesen 53 levél.

C. 40. sz.

Gr. Nádasdy Ferencz, országbíró levelei 1651—1670.	56	lat.-olasz-n.	l.
Ostrozich Mátyás levelei 1671.	4	»	»

Összesen 60 levél.

C. 41.

Gr. Pálffy Pál, Magyarország nádorának levelei 1646—1650-ból	26	lat.-német levél
Gr. Pálffy Miklós levelei 1669—73.	8	» »
» » Francziska grnő lev. 1662—1666.	5	német »
Palóczy Mária » 1665—1669.	2	» »
Parnova » 1667.	3	latin »
Gr. Pázmán Miklós » 1666.	1	» »
Perényi grófok » 1671.	1	» »
Petheő Zsigmond felső-magyarországi altábornok levelei 1661—1674.	40	lev. köztük
	38	latin »
	2	magyar »
Gr. Zrinyi Ferencz levelei 1668—71.	3	német »
» Tökölyi István » 1670.	1	latin »
Összesen 90 levél.		

C. 42.

Gr. Zichy István, magyar kamarai elnök levelei 1665—72.	14	lat.-német levél
Gr. Zrinyi Miklós levelei 1648.	2	latin-olasz »
» özvegy Zrinyi Mária Zsófia szül. br. Löbl levelei 1664—1666.	7	latin-német »
Gr. Zrinyi Péter levelei 1663—70.	19	lat.-n.-olasz »
» Zrinyi Péterné, szül. Frangepán Anna Katalin levelei 1670—71—73.	3	német »
Gr. Zrinyi János Antal levelei 1670—71.	3	olasz »
Összesen 48 levél.		

C. 43.

Gr. Wesselényi Ferencz, Magyarország nádorának levelei 1648—65.	45	lat.-német levél
Özv. Gr. Wesselényi Ferenczné szül. Széchy Anna Mária, a nádor özvegye levelei 1670.	6	» »
Gr. Wesselényi László levele 1674.	1	» »
Összesen 52 levél.		

C. 44.

A Magyar Kamara levei 1665.	2	latin	levél
Magyar-, Horvát- és Tótország megyéinek nuntiumai (betűsoros rendben) 1660— 1674	46	»	»
Horváth és Tótország Karai és Rendeinek le- velei 1667—1673.	4	»	»

Összesen 52 levél.

C. 45.

Magyarország szabad királyi városainak le- velei 1668—1674.	38	lat.-német	levél
Folyamodók különböző emlékiratai (memo- rialia) (betűsoros rendben)	34	latin	levél

Összesen 72 levél

D. 254.

Zombori Lippay György, esztergomi érsek levelei Lobkowitz Ulrik grófhhoz 1648. . .	3	latin	levél
Ugyanő Lobkowitz Venczel herczeghez 1650 —1665.	28	»	»
Püsky János, nyitrai püspök ugyanehez 1648. . .	1	»	»
Ugyanő mint kalocsai érsek, ugyancsak Lob- kowitz herczeghez 1650—53.	6	»	»

Összesen 38 levél.

D. 255.

Szelepcsényi György, kalocsai érsek levelei Lobkowitz Venczel herczeghez 1661—1666. . .	6	latin	levél
Ugyanő, mint esztergomi érsek előbbihez 1666—1669.	41	»	»

Összesen 47 levél.

D. 256.

Ugyanez ugyanahoz 1670—1674.	31	latin	levél.
--------------------------------------	----	-------	--------

D. 257.

A zágrábi püspökök.

Borkowics Márton Lobkowitz Venczel hghhez 1665—73.	29	latin	levél
Braikovics Márton Lobkowitz Ferdinand her- czeghez 1705—1707	3	»	»

Összesen 32 levél.

D. 268.

Gr. Pálffy Tamás, egri püspök levelei Lob- kowitz Venczel herczeghez 1665—70.	14	latin	levél
Ugyanó, mint nyitrai püspök a felső magyar- országi mozgalmakról szóló 2 levélmásolat- tal 1673.	3	»	»
Petretich Péter, zágrábi püspök, választott kalocsai érsek levele 1666.	1	»	»
Mockcay András, corbaviai püspök levele 1671.	1	»	»
Szedeny György, győri püspök levelei 1666.	7	»	»
Szegedy Ferencz, váczai püspök, királyi kan- cellár levelei 1665—66—68.	3	»	»
Pongrácz György, szemendriai püspök levele 1667	1	»	»
Ugyanó, mint váczai püspök 1674.	1	»	»
Az egri káptalan levele 1673.	1	»	»

Összesen 32 levél.

D. 264.

Gencsy Egyed György pannonhalmi főapát levele 1672	1	latin	levél.
---	---	-------	--------

B. 123.

Somlyói Báthory István levele Pernstein Wra- tizlawhoz 1572	1	»	»
Bethlen Gábor Lobkowitz Zdenko hghhez 1656 (Zdenkot lakodalmára hívja); 1626. am- nesztia;	3	»	»

Összesen 5 levél.

Felső-Vadászi Rákoczy György, Erdély fejedelme, a partiumok ura és a Székelyek grófja Lobkovitz Vencel hghez 1648, 1650, 1658.	4	latin	levél
Rákóczy Zsigmond ugyanehez 1648, 51	2	>	>
Báthory Zsófia Rákóczy György özvegye ugyanehez 1661--1673	30	>	>
Rákóczy Ferenc ugyanehez 1672—73	2	>	>
Rákóczy Sarolta hercegnő, szül Hesseni tartomány grófnő; kelet nélkül; (a római királynőhöz kiszabadításáért a kolostori fogásból;)	1	francia	>
Másolata a Rákóczyval 1645. augusztus 12-én kötött béke császári okmányának	2	ív	latinul.
Összesen 45 levél.			

B. 124.

Kemény János, Erdély fejedelme, Lobkovitz Vencel hghez 1661—1662	4	latin	levél
Apafy Mihály, Erdély fejedelme, a császárhoz 1666-ban latinul	11	ívnyi	terjedelmi irat
Ugyanő Lobkovitz Vencel hghez 1664—72	11	>	>
Kászonyi Márton esztergomi kanonok dömösi prépost és komáromi főesperes, az erdélyi fejedelem követe Lobkovitz Wencel hghez 1663—1674	29	>	>
Erdély három nemzetének és a vele egybekapcsolt magyarországi részeknek irata Lobkovitz Vencel hghez 1662	3	>	>
Ugyanezeké a császárhoz	1	>	>
Összesen 48 levél.			

Okmányok.

Sign. $\frac{G. 1.}{96.}$ Iratok, Magyarország új kormányforma behozatalára vonatkozók, 1671, 1672., 1673. évekből. Tartalmuk: Lipót császár levelei Lobkovitz hghez, ennek a császár elé terjesz-

tett javaslatai, továbbá egy jelentés Magyarország jelenlegi állapotáról, (olaszul) utasítások, ama rendszabályok leírása, melyek szerint Magyarország kormányoztatni szokott és t. m. irat.
 mintegy — 100 ívnyi — fasc.

Van tehát összesen 958 levél, melyekből azonban 100 levonható, amennyiben csak ujévi köszöntőket tartalmaz. Marad tehát 858 levél és 100 ívnyi okmány. *Dvorzsák Miksa,*
 könyvtárnok és levéltárnok.

JELENTÉS A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL ÉS GYARAPODÁSÁRÓL 1878 9-ben.

Méltóságos Igazgató úr!

A nagyméltóságú kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak f. évi június 19-ikén 16009. sz. a. kelt rendeletére, van szerencsém a vezetésem alatt álló osztály állapotáról, gyarapodásáról, rendezéséről, a hiányok- és hézagokról, a látogatók számáról és a személyzet tevékenységéről, az 1878-ik év második és a folyó év első felében, jelentést tenni; minthogy múlt évi szeptember 21-én 97. szám alatt bemutatott jelentésem az 1878-ik év első felére is kiterjeszkedett.

1. A könyvtár-rendezési munkálatok szabályszerűen haladnak előre. A nagy-mennyiségű gyarapodások földolgozása mellett, a rendezetlenül heverő régibb hirlapoknak rendezése munkába vétetett. Továbbá a czédula-catalogusban a Széchenyi-könyvtárhoz tartozó munkáknak ekkorig régi címlapjaik voltak beosztva; ezeknek az új rendezési tervnek és a mai könyvtártani igényeknek megfelelő átdolgozása folyamatban van.

2. A könyvtár tervszerű kiegészítése érdekében — a modern literaturát és az antiquariusi könyv-piaczot figyelemmel kísérve, — különösen oda irányoztuk törekvésünket, hogy a régi magyar nyomtatványokból bírt készletünket lehetőleg gyarapítsuk. E miatt, Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtár« című munkájának megjelenése után, a kisebb vidéki könyvtárakhoz és magán-gyűjtők-höz oly kéréssel fordultunk, hogy a birtokukban levő magyar ősnymtatványokat, melyek a Múzeum könyvtárában hiányoznak, cserében vagy ajándékkul engedjék át.

A fölhívást nem követte a várt siker. De eredménytelen nem maradt. Ajándékul a kegyes tanító-rend magyarországi tartományfőnökétől három XVII. századbeli munkát nyertünk. Cserében: az Erdélyi Múzeumtól 36 XVII. századbeli erdélyi országgyűlés nyomtatott végzéseit; Lugossy József debreczeni tanártól 29 XVI. és XVII. századbeli munkát; a nagy-enyedi minorita zárdától három XVII. és XVIII. századbeli halotti beszédet.

Még jelentékenyebb siker jutalmazta a régi könyvek tábláiban tett kutatásainkat. A föláztatott táblákból, egyéb bibliographiai unicumok és ritkaságok mellett, negyvenöt oly magyar munkát, részint teljesen, részint töredékben, emeltünk ki, a melyek ekkorig teljesen ismeretlenek valának. Bibliographiai ismertetések, számos mutatóvannal, a »Könyv-Szemle« múlt évi utolsó füzetében jelent meg. Példánkat az ország több könyvtárában utánozták. Stein Gábor kolozsvári nyomdász és Vasdy Gyula a székely múzeum öre, ily módon napvilágra hozott több unicumot ajándékoztak könyvtárunknak.

Más irányban is tetemesen gyarapodott a könyvtár.

Különösen a metszetek gyűjteménye több jelentékeny ajándék által szaporodott. Gróf Erdődy Sándor magyar történeti érdekű 181 réz- és fametszetet, Róhn könyomdatulajdonos, műhelyében készült 197 könyomatú arczképet adományozott.

A vásárolt ritkaságok közül kiemelendő: a pécsi egyházmegye hártára nyomtatott misekönyve 1499-ből; Ovidius Metamorphosisainak 1503-iki velencei kiadása, mely egy magyar főpapnak van ajánlva.

Az egész gyarapodást a következő számok tüntetik elő:

Vásárlás útján: 643 kötet.

Ajándékul: 911 kötet és 474 iskolai értesítvény.

Köteles példányok: 1967 kötet.

A kéziratgyűjtemény ajándékul kapta Horváth Mihály elhunyt nagy történetírónk hátrahagyott irodalmi érdekű kéziratait és levelezéseit. Vétel útján megszerezte Torma Károly budapesti egyetemi tanárnak 544 darab okirattól és levéltől álló gyűjteményét, mely hazánknak főleg XVII. századbeli történetnek földerítésére nagyfontosságú kútforrásokat tartalmaz. A jelen század irodalmi történetéhez pedig Tataj János, Bajza

József és Fáy András megvásárolt levelezései fognak érde-nyagot nyújtani.

Összesen a könyvtár ajándékkul kapott 3 kéziratot 41 oklevelet.

Vásárolt 54 > 588 >

Ehez járúlnak a Bajza, Fáy és Horváth gyűjtemények, melyek még nincsenek rendezve.

Vásárlásokra és könyvkötésre fordított 3803 forint 83 kr.

3. Az olvasók száma 20697-re emelkedett, kik 38207 nyomtatványt, 1838 kéziratot és 6658 oklevelet használtak.

A könyvtár gazdag gyűjteményeit az irodalom munkásai közül számosan vették igénybe. Úgyszólván állandó látogatói: Ipolyi Arnold, Pulszky Ferencz, Dr. Wenczel Gusztáv, Dr. Hajnik Imre, Szilágyi Sándor, Szilády Áron, Jakab Elek, Nagy Imre, Fabriczius Károly, Pesty Frigyes, Deák Farkas, Zsilinszky M., Vetter A. altábornagy, Dr. Heinrich Gusztáv, Wolf György, Bodnár Zsigmond, Beóthy Zsolt, Báró Radvánszky Béla, Szinnyei József és mások. A fiatalabb tudós nemzedékből, kik huzamosb ideig a könyvtárban búvárkodtak, kiemeljük: Dr. Ballagi Aladárt, Dr. Marczali Henriket, Dr. Szalay Józsefet. Gyakrabban megfordultak a könyvtárban: Jókai Mór, Gyulay Pál, Thaly Kálmán, Dr. Bánóczy József, Nagy Gyula, Dr. Thallóczy Lajos, Dr. Fehérpataky László, Dr. Szinnyei József s mások. Vidéki tudósaink közül itt búvárkodtak több napig: Dr. Szabó Károly, Haan Lajos, Dr. Szvorényi József, Pór Antal, Véghelyi Dezső, Dr. Géressy Kálmán, Dr. Wertheimer Ede s mások.

A könyvtár tudományos érintkezésben volt a bécsi cs. udvari, a salzburgi, a müncheni kir. állami, a drezdai királyi, a lipcei egyetemi, a modenai, parmai, bolognai és flórenczi kir. könyvtárakkal, melyektől részint eredeti kéziratokat kapott tudományos használatra kölcsön, részint közvetítésök által több, hazánkat érdeklő kiadatlan kéziratot másoltatott, részint pedig tudományos kérdésben véleményadásra kéretett általok fel.

4. A könyvtár organuma a »Magyar Könyv-Szemle« a jelen évben negyedik folyamát bocsátja közre, melynek ívszámát 24-ről 30-ra kellett, a rendelkezésre álló anyag bősége miatt, emelni. Évenként hat füzet jelen meg. ¹⁾

Budapest, 1879. jul. 1.

Fraknói Vilmos,
könyvtár-őr.

Vegyes közlemények.

— Dr. Fraknói Vilmos múzeumi könyvtár-őr a magyar tudományos Akadémia főtítkárává megválasztatván, folyó évi május 23-án a Nemzeti Múzeumban viselt könyvtár-őri állomásáról lemondott. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszter úr f. évi június 28-án 14,790. sz. a. kelt leírataiban, meleg szavakban megemlékezvén Fraknói Vilmosnak négy évet meghaladó könyvtárnoki sikeres működéséről, lemondását elfogadta; s megbizva őt az új őr kinevezéseig a könyvtár további vezetésével, fenntartotta magának tanácsát, az állomás betöltése után is, mindannyiszor kikérni, valahányszor a könyvtár érdeke ezt megkívánná. Együttal felhívta a miniszter úr a Múzeum igazgatóját, hogy az állomás betöltése iránt néhai gróf Széchenyi Ferencz alapító levele értelmében intézkedjék, vagyis szólítsa fel a gróf Széchenyi családnak a kijelölésre hivatott tagját, hogy az üresedésbe jött könyvtár-őri állomás betöltésére tegyen javaslatot. Ennek következtében a Múzeum igazgatója az alapító levél értelmében a gróf Széchenyi család ez idő szerinti legnagyobb dignitariusával: Gróf Széchenyi Imre berlini nagykövettel tette magát érintkezésbe s hivatalos formában felkérte, hogy a jelen konkrét esetben, az őt megillető jogánál fogva, intézkedni s a kijelölést megtenni sziveskedjék. E felhívásra a nemes gróf azt válaszolta: hogy a gróf Széchenyi család közös megállapodása következtében, a múzeumi könyvtár-őri állomás betöltési ügye gróf Széchenyi Kálmánra bízván, a jelen konkrét esetben ez fogja a hivatalos kijelölést megtenni. Ennek következtében:

»a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter úr, a magyar nemzeti múzeumnál üresedésbe jött könyvtár-őri álló-

másra, a Széchenyi család legidősbjének, gróf Széchenyi Kálmánnak kijelölése folytán, Székhelyi Majláth Bélát nevezte ki, (Budapesti Közlöny 1879. okt. 7.) ki f. é. november 1-étől kezdve átvette az osztály vezetését.

Ez alkalomból Fraknoi Vilmos, ki a könyvtár ügyeit egész november 1-ig vezette, a következő nyilatkozat közzétételére kérte fel a »Magyar Könyvszemle« főmunkatársát:

»A Magyar Tudom. Akadémia jelen évi nagygyűlésén ezen tudományos intézet főtítkárává megválasztatván, kötelességemnek tartottam a múzeumi könyvtárőri hivatalomról lemondani. És miután a gróf Széchenyi-család előterjesztésére, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által utódommá kinevezett székhelyi Majláth Béla, hivatalát a mai napon elfoglalja, a könyvtár vezetésétől és a »Magyar Könyv-Szemle« szerkesztésétől ezennel visszalépek.

Nem tartom szükségesnek, hogy a jelen alkalommal, négy éven át viselt hivatalomban kifejtett működésemről számot adjak; minden fontosabb mozzanatait e folyóirat négy évfolyama időnként feltüntette.

De el nem mulaszthatom úgy a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszteriumnak, a M. N. Múzeum igazgatójának és tisztársaimnak, mint egyúttal mindazoknak, kik hivataloskodásom idejében a könyvtár gyarapításában és ezen folyóirat kifejlesztésében közreműködtek, támogatásukért hálás köszönetemet kifejezni.

Budapest, 1879. november 1-én.

Fraknoi Vilmos.

A »Magyar Könyv-Szemle« szerkesztése a folyóirat eddigi főmunkatársára, Csontos János könyvtári őrségére bízott. Birjuk az eddigi könyvtárőr és szerkesztő úrnak ígéretét, hogy közreműködését és támogatását e folyóirattól ezentúl sem fogja megvonni.

— A M. Történelmi Társulat f. é. augusztus havában Marosvásárhelytt tartott vidéki nagygyűlésén a levéltári és régészeti bizottságokon kívül egy könyvtári bizottságot is küldött ki, melynek a Marosvásárhelytt és vidékén létező könyvtárak átvizsgálásá-

lását tette feladatául. A bizottság Marosvásárhelytt átvizsgálta a gróf Teleki féle, a ref. főtanoda, a báró Apor-féle, a ferencz-rendiek és a minoriták könyvtárait, Gyulafehérvárt megtekintette a gróf Batthyányi-könyvtárt, Nagyszebenben pedig átböngészte az ev. plebánia egyház és a báró Bruckenthal Múzeum könyvtárait. Mind ezen könyvtárakról a bizottság részletes jelentést adott be, mely a »Századok« október havi füzetében látott napvilágot.

— A csiksomlyói szent-ferenczrendi zárda könyvtárát incunabulák tekintetében, hazánkban egyedül a pozsonyi káptalané múlja felül, s tán csak a gyöngyösi franciscanus zárda könyvtára mérkőzhetik vele. A kolostor első emeletén, egy sötét kis szobában van összezsúfolva; körülbelül 2000 kötetet tartalmazhat, melyeknek legalább fele valóságos ősnymtatvány, abban az értelemben, a mint Panzer vette e szót. Egy-két évvel ezelőtt rendezték; lajstromát ugyan nem láttuk, de minden egyes kötet polczjelölő betűkkel és sorszámokkal van ellátva.

A történelmi társulat néhány tagjával együtt szept. 2-án és 3-án két délutánt töltöttem e kincsrejtő falak között. A mint beléptem, véletlen kezembe akadván egy 1537-iki velencei rozsz karban levő kis magyar nyomtatvány: tartozó köteletségemnek ismerem szintén ott kutató legkiválóbb könyvészünk, Szabó K. úrnak azonnal átadni, ki czímmást vett róla, s már e füzetben ismerteti, Véghely D. pedig a benne előforduló magyar szöveget másolta le. Aztán az incunabulákhoz láttam, s kivált a magyar vonatkozásukat kerestem: egy hambár árpa közül akartam kiszemelni néhány buzaszemet. A mit találtam, im itt következik: Opus serm. Pomery de tempore conportatum per fratrem Pelbartum de Themeswar. Impr. Henr. Gran, Hagenaw, MCCCCXCVIII. VI. kal. Augusti (Hain, 12551). — Pomerium Sermonum de beata virgine. Per fr. Pelb. de Themeswar. (Év n.) Lugduni cleyn (Hain, 12564). — Sermones Pomery de tempore . . . per fratrem Pelbartum de themeswar. Impr. Lugd. p mag. Jacobum Sacon Pedemontanu: Impensis ac sumptibus viri dni Antony Coberger ciuis Nurembergen. Finiunt felicit. Anno M CCCCC nono die vero VIII. Aug. (Panzer VII. 291, hiányosan említi.)

A könyvészeti irodalomban teljesen ismeretlen magyar vonatkozású két darab ősnymtatvány: Obsequialium benedictionum

opus eximium. impēsis ioānis paep library Budensis ciuis Uenetys magna cum diligētia: fideliorique studio emēdatu: sem ordinar. ac rubricas alme strigonien. ecclie caractere meliori ipress. Anno a natiuitate xpi. MCCCCCI. III. idus July — A másik: Ordinarius Strigonien. accuratissime reuisus feliciter explicit: Uenetys per Lucantonium de giunta florentinum. Impensis Johannis pap: library buden. impres. Anno ab incarnatione dominica MCCCCCV. pridie kal. augusti (címlapja hiányzik).

A kolostor gyűjteménye kéziratokban szintoly gazdag, mint nyomtatványokban. Bezárólag a XVI. századig egy egész sor, körülbelül 15—20 darab codexe van. Egy imp.-fol. alakú Nocturnale kezdetén: »In nomine iehsu benedicti Incipit Nocturnāle,« végén pedig e sorok olvashatók: »Finis huius operis per manus fris clemen de hwriad tuunc temporis in wasarheldegen. Ao dni M Qo vige-simo. secundo. laus d.« Kétségkívül 1426-iki kézirat.

Becsessé teszik e könyvtár példányait a marginalis jegyzetek. Csaknem minden darab tele van irva, középkori vagy újabb jegyzetekkel, melyek Erdély történelmére, magán ügyekre, égi tüneményekre, astrologiára, orvosi szerekre stb. vonatkoznak. Van egy codexe, melynek fatábláján az írás jellege után ítélve, egy X. századbéli kézirat tükörből tisztán olvasható; a codex bizonyosan valami X. századi pergamentbe volt kötve, melynek betűi a fatáblát borító pépre világosan lenyomódtak. Röviden szólva, a csiksomlyói zárdakönyvtár ritkánál ritkább középkori emlékek tárháza. Csontos J. bibliographunk már készülődik is, hogy átbúvárolja, s aztán feltárja a somlyói véka alá rejtett kincseket!

Ballagi A.

— Prágai codexek fényképei. A prágai kir. egyetemi könyvtárban három magyarországi vonatkozású codex őriztetik, úgy-mint: egy Corvin-codex, egy Garázda-codex és egy II. Ulászló-féle codex, melyek irodalmunkban ekkorig még behatóan ismer-tetve nincsenek. A Nemzeti Múzeum könyvtára a nyári szünidő alatt e három codex nevezetesebb címlapjait és borítéktábláit lefényképezte s most ezeknek hasonmásait 15 eredeti nagyságú fényképben bírja. A Corvin-codex Aquinoi szent Tamásnak munkáit tartalmazza s művészi kivitelű fényes címlapját a fénykép

kitűnően adta vissza. Nevezetes e czímlapon az, hogy Mátyás király czímerében a holló nem összetett, hanem kifeszített szárnyakkal jön elő. A *Garázda-codex* Justinus Trogus Pompejus műveit foglalja magában s azért nevezetes, mert egyik bori-téktábláján Garázda Péter XV. századi humanistánk következő sajátkezű jegyzetét tartalmazza: »Iste liber est meus (videlicet) Petri Garazda de Ungaria.« Ezen jegyzetnek valamint az izléses, de czímer nélküli czímlapnak lefényképezése is igen jól sikerült. A harmadik *codex* Nagonius Mihály olasz humanistának munkáját tartalmazza, melyet a szerző II. Ulászlónak ajánl. Itt is a czímlap igen fényesen van festve, fönt arany medaillonban II. Ulászló király arczképe s lent ennek czímere jön elő. Mindakettőt a fénymás igen jól tünteti fel. Általában mind a 15 fénymás igen sikerültnek mondható s megszerzésök által a múzeumi könyvtár ismét egy lépést tett, arra nézve, hogy az európai könyvtárakban elszórt *Corvin-codexek*nek hasonmásait végre valahára saját gyűjteményében birhassa.

— Gróf Fáy István: »Régi magyar zene gyöngyei.« E becses gyűjtemény, mintegy negyven év előtt jelent meg Bécsben Glöggel és fiánál s a múlt és jelen századi híres magyar zene-szerzők válogatott zeneműveit foglalja magában. Kiemelendők ezek közül Lavota, Bihari, Ruzsicska, Csermák, Czinka Panna, Tyutyu stb. darabjai, melyek dallamosság és harmónia szempontjából, magukban is kiváló érdekekkel bírnak, de még inkább, összehasonlítva a mai állapottal, hová a magyar zene harmonia tekintetében fejlődött. A Rákóczy-induló keletkezésére nézve, valamint Rákóczy cigányáról Barna Mihályról és ennek unokája: Czinka Pannáról fontos, legalább is további nyomozásra méltó adatokat találunk ez öt füzetből álló gyűjteményben, mely hogy most teljesen kiegészítve és egy díszes kötetben feltalálható a Múzeum könyvtárában: Petrovay János, bazini földbirtokos úr szivességének köszönjük, ki a Múzeum csonka példányát, saját, ritka calligraphiai szépségű irásával kiegészítette, úgy, hogy azt az eredeti nyomtatástól megkülönböztetni alig lehet. Midőn a hazafias földbirtokos úrnak ezen nagybecsű ajándékáért e helyen hálás köszönetünket kife-

jezzük, figyelmeztetjük egyuttal a magyar zene irodalom szakmúvelőit, hogy a fentemlített nagybecsű munkát könyvtárunk most már teljesen kiegészítve bírja.

— A múzeumi könyvtár a következő nagybecsű paleographiai szakmunkát vásárolta meg: Westwood J. O. M. A. Facsimiles of the miniatures and ornaments of anglo-saxon and irish manuscripts executed drawn on stone by W.R. Tymms. Chromolithographed by Day and Son, limited. London. Bernard Quaritch, 15 Piccadilly. MDCCCLXVIII.« E munka a középkori könyvfestészetre és paleographiára nézve egyike a legkitűnőbb kútfőknek, mely főleg az angol-szász és irlandi középkori könyvirás és festés különböző nemeiből nagyszerű kivitelű színes és aranyos hasonmásokat foglal magában. A munka önálló egészet képez, s bizonyos tekintetben a Sylvester, Paleographie Universelle hasonszemléltű nagyszabású munkát, melyet a budapesti egyetemi könyvtár ez év folytán szerzett meg, kiegészíti. Mind a két munkának, főleg a középkori codexek meghatározásánál és leírásánál, szakférfaink kitűnő hasznát fogják venni.

— Görgey Arthur levele 1849-ből. Báthly Barnabás úr a Nemzeti Múzeum könyvtárát Görgey Arthurnak egy eredeti levelével gazdagította, mely hazánk 1849-iki történetéhez érdekes adalékot szolgáltat. A levél Nagyváradról 1849. aug. 19-én kelt s »azon fegyveres nép vezéréhez, mely a Miskolcz, Diósgyőr és Eger közti vidéken portyázik« van címezve; ebben Görgey fővezér meghagyja az illető parancsnoknak, hogy az elfogott orosz tiszteket bocsássák szabadon és senki többé halálbüntetés terhe alatt ne merészeljen kisebb vagy nagyobb csapatokkal portyázni s hazánk rég óhajtott békéjét újra megszavarni. »A fő polgári s katonai hatalom — úgymond — az én kezeimbe tétetett le s én hazánk jövője érdekében, hogy annyi polgár vér hijjában ne ontassék szükségesnek láttam kibékülni az orosz hatalommal s ötök közöttünk meg Ausztria közti kiegyenlítés kieszközlésére megkérni.« A kibékülés első feltételének mondja tovább, hogy kiki térjen vissza régi polgári foglalkozásához s a ki fegyveres kézzel zavarni merészli a már is beköszönő békét, az halál fia. A levél 4-edrétű papirosra, elejétől végig Görgey által sajátkezűleg van írva. Pecsétje teljesen ép s domború paizsban egy fejű

koronás sast, fölötte zárt hercegi koronát mutat fel. Hihetőleg Paskevics herceg pecsétje.

— **Oklevél és levélvásárlások.** A Múzeum könyvtára újabban Huszár Antal úrtól több érdekes XIV—XV. századi oklevelet vásárolt, melyek Hontmegye monographiájához érdekes adalékokat nyújtanak. Ezek között kiemelendőnek tartjuk Miklós választott kalocsai érseknek egy 1347-diki kiadványát, melyben magát Lajos magyar király egykori nevelőjének nevezi, s ezáltal hazánk XIV. század műveltségtörténetéhez nagybecsű adatot szolgáltat. — Megvásárolta továbbá Kisfaludy Károly és Sándor levelezéseinek egy részét, mintegy 65 levelet, melyek a két testvér családi- és birtokviszonyaira érdekes világot vetnek. E levelek nagy része még kiadatlan. — Végre megszerezte Ujházy László kormánybiztos 1848—49-diki hivatalos irományait, melyek a Múzeum hasonló gyűjteményét sok tekintetben kiegészítik.

— **Petőfi egy levele 1848-ból.** Bóday Dániel postatiszt a múzeumi könyvtárnak Petőfi Sándornak egy levelét ajándékozta, melyet ez 1848. jun. 30-án egy fülöpszállási barátjához intézett. A levél 8-adrétú papíron van írva, abban Petőfi azon reményét fejezi ki, hogy a verificationalis választmány Nagy Károly választását meg fogja semmisíteni s »akkor — úgymond — meg vagyok győződve, hogy a másodszori választásnál én leszek a követ.« Felhívjuk e levélre az érdeklődők figyelmét.

— **Darvas László** múzeumi könyvtári napi díjnok Balatonfüreden, hol a múlt nyáron megrongált egészségének üdülését kereste f. é. augusztus havában meghalálozott. A boldogult a függetlenségi harcban honvéd-tüzér hadnagy volt, azután külföldön tartózkodott, honnan haza érkeve a múzeumi könyvtárnál nyert alkalmazást, s ennek rendezésénél tevékeny részt vett. Nyolcz esztendeig működött itt, mely idő alatt kitartó szorgalma által elüljáróinak teljes megalégedését vívta ki. A boldogult az 50-es években a költészettel is foglalkozott s több belletristikai lapba irt költeményeket. Ezek Rímfüzér czím alatt 1857-ben önállóan is megjelentek. 1872 ben »Honvéd tárcza nap-tárt« adott ki, mely úgy látszik utolsó irodalmi munkája. Béke poraira!

— **Tagányi Károly**, ki a Nemzeti Múzeum könyvtárában volt ideiglenesen alkalmazva, a m. kir. belügyminiszter úr az országos levéltárhoz levéltári tisztté nevezte ki. Ez a hetedik fiatal ember, ki az utolsó 5 év alatt a Nemzeti Múzeum könyvtárából végleges alkalmazást nyert.

— **Thaly Kálmán** történészünk a »Magyar Történelmi Tár« utolsó füzetében a Rákóczy korból több oly magyar nyomtatványt ismertet, melyek Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« felvéve nincsenek. Tárgyhalmaz miatt ezen érdekes nyomtatványok ismertetését lapunk jövő számára kénytelenek voltunk halasztani.

— **Heltai Krónikája Brünben**. Lapunk egy munkatársa legközelebb Brünben időzvéen megtekintette az ottani könyvtárat, mely alkalommal a kapuczinus atyák könyvtárában Heltai Gáspár krónikájának egy igen szép példányát kutatta fel. A könyv címlapja igen díszes, a levelek is nagyon jól vannak conserválva; sajnos azonban, hogy a végéről 4 számozott és két számozatlan levél hiányzik, mi a munka értékét csökkenti. Az utolsó számozott levél a példányban a 204-ik. Mivel azonban Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« Heltai krónikájából csak két teljes és számos csonka példányt sorol fel, érdemesnek tartottuk ezen csonka példányra is felhívni szakfőriaink figyelmét, annál is inkább, mert ez a többi hasonló példányok között egyike a legteljesebbeknek. — Ezenkívül Pázmány predikációinak 1636-i kiadását is birja teljesen a könyvtár.

— **Egy magyar főúr két értékes kéziratot** ajándékozott a múzeumi könyvtárnak. Az egyik XV. századi latin hártya-codex florenczi izlésben kiállítva, három elmosódott címerrel, a másik német kézirat a XVI. század elejéről. Ez utóbbi Lőcsén 1516-ban iratott s Lőcse és más szepesi városok régi statutumait foglalja magában. Felhívjuk reá mindazok figyelmét, kik magyarországi régi statutumok tanulmányozásával foglalkoznak.

— **Fraknoi Vilmos** legutóbbi krakkói kutatásai alkalmával a Jagello-egyetem könyvtárában egy ismeretlen Vitéz-codexet fedezett fel, melynek ismertetését lapunk jövő füzete fogja hozni.

— **Dr. Dudik Beda** ismert morva történésztől: »Geschichtliche Entwicklung des Buchdrucks in Mähren vom Jahre 1486—1621« cím alatt Brünnben legközelebb igen érdekes munka jelent meg, mely a morvaországi nyomdászat 1486—1621-iki történetéhez nagybecsű adatokat szolgáltat. A tudós szerző e korszakból 11 morvaországi nyomdát ismertet, melyeket alapos történeti világitásban mutat be. Időrendben felsorolja minden nyomdának termékeit s a nevezetesebb ritkaságokat teljes bibliographiai apparatussal írja le. Munkája kiváló irodalomtörténeti beccsel bír s részben bennünket is érdekel. A felsorolt 11 nyomda közül a brünnit **Vitéz János**, mint az olműzci püspökség 1482—91 közötti administratora 1486-ban, az olműziti pedig **Thurzó Szaniszló** olműzti püspök (1497—1540) 1499-ben ta. Az első **Dudik** a morvaországi nyomdászat megalapítójának mondja, s culturtörténeti hatását igen rokonszenves színekben tünteti fel. Hasonlóképen kiemeli **Thurzó Szaniszló** érdemeit is, kinek uralkodása alatt a humanistikai irány Morvaországban legszebb fénykorát érte el. A felsorolt nyomdák között bennünket leginkább a brünni érdekel, melynek alapításáról **Dudik** így ír:

»Harmincz ezer arany forint évi jövedelemből — **Vitéz püspök** ugyanis magyarországi beneficiumait is megtartá, — bizony pártolható az azon időben még igen költséges művészetet. S valóban **Vitéz olműzti administratorságának** már második évében nyomtat Velenczében egy *Breviarium Olomucense*-t. Az itteni nyomdát németek rendezték be, kik között **Stahl Konrád** (Blaubeuerből az Alb mellett, Würtembergben) kiváló helyet foglal el.

Ezen **Stahl Konrád**, vagy a mint magát írja »**Stahel**«, 1482 óta passauai nyomdász, **Preunlein Mátyással**, ki szintén velencei nyomdásznak nevezi magát és ulmi születésű, együtt jelenik meg egy 1491-i brünni nyomtatványon, egy az esztergomi érseki templomnak szánt miscskönyvön, melyet állítólag egy-két esztergomi kanonok revideált és **Féger Theobald** nevű budai polgár saját költségén kinyomatott.«

Átalában **Vitéz János** hatása a morvaországi nyomdászat fejlődésére oly nagy volt, hogy **Dudik** őtet méltán a morvaországi nyomdászat megalapítójának nevezi.

A brünni nyomdában megjelent s Dudik munkájában felsorolt magyarországi vonatkozású ősnymtatványok a következők:

1. »Magister Joannes de Thwroc: Illustrissimorum Hungarie regum chronica. In inclita terre Moravie civitate Brunensi lucubratissime impressa Anno salutis MCCCLXXXVIII. die XX. Martii. 41 a szöveg közé nyomott, színes fametszettel. Kis fol. 166 lev. quaterniókban és A-tól X-ig terjedő signaturával.

2. Missale Strigoniense (talán 1491-ben kezdve, de a mint látszik csak 1493-ban bevégezve). A végén ez áll: Finit foeliciter missale .Secundum veram rubricam sacre ecclesie Strigonien. Fidelissime revisum per nonnullos dominos capituli prefate ecclesie. Impressum Brunn. impensis »Theobaldi Féger conciuus budensis librarii per ingeniosos ac magnarum industriarum viros Conradum Stahel et Matheum preinlin impressores venetos. — Anno verbigeno Millesimo nonagesimo primo (1491, die vero Novembris vicesima prima. Fol. (A bécsi cs. udv. könyvtárban).« — Mind a két ősnymtatvány ekkorig többször volt ismertetve. Ez utóbbít ismertette Knauz Nándor »Libri Missales ac Breviaria Ecclesiae Hungaricae.« című munkájában, hol a bécsi példányon kívül még négy csonka példányt sorol fel.

A két felsorolt könyven kívül egyéb magyarországi vonatkozású könyvek nincsenek Dudik munkájában. Megemlítjük még, hogy a munka igen díszesen van kiállítva, s hogy a tudós szerző azta raigerni benczés apát 25 éves apáti jubilaema alkalmából készítette.

— Csontos János a nyári szünidő alatt a bécsi, prágai, dresdai, lipcei és wolffenbütteli könyvtárakban folytatta kutatásait a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok- és corvin-codexekre nézve. Kutatásainak eredményéről a »Magyar Könyvszemle« fog hozni közléseket.

— Horowitz Fülöp régi jónevű antiquariusunk ódondászati készletéből közrebocsátotta: a magyar történeti, philologiai és jogi könyveknek jegyzékét, melyre felhívjuk az érdeklődők figyelmét

— **Petrik Géza** antiquariusunk az 1860—1875. közötti időszakban Magyarországon megjelent könyvek bibliographiáján dolgozik, s e célra a múzeumi könyvtár betűrendes lajstromát is felhasználja. Alkalmunk volt czéduláit megtekinteni, s mondhatjuk, hogy ezeket nagy szorgalommal és lelkiismeretességgel gyűjtötte össze. Munkája az említett évek irodalmáról hű képet lesz hivatva nyújtani s hézagot fog pótolni irodalmunkban. Óhajtandó, hogy az mielőbb lásson napvilágot.

— **Hellebrant Árpád**, derék fiatal bibliographusunk, ki a M. Tud. Akademia latin ősnymtatványainak bibliographiai leírásával már hosszabb idő óta foglalkozik, mint értesülünk, munkájával már elkészült. Lapunk legközelebbi száma fog hozni dolgozatából egyes mutatókat.

A.

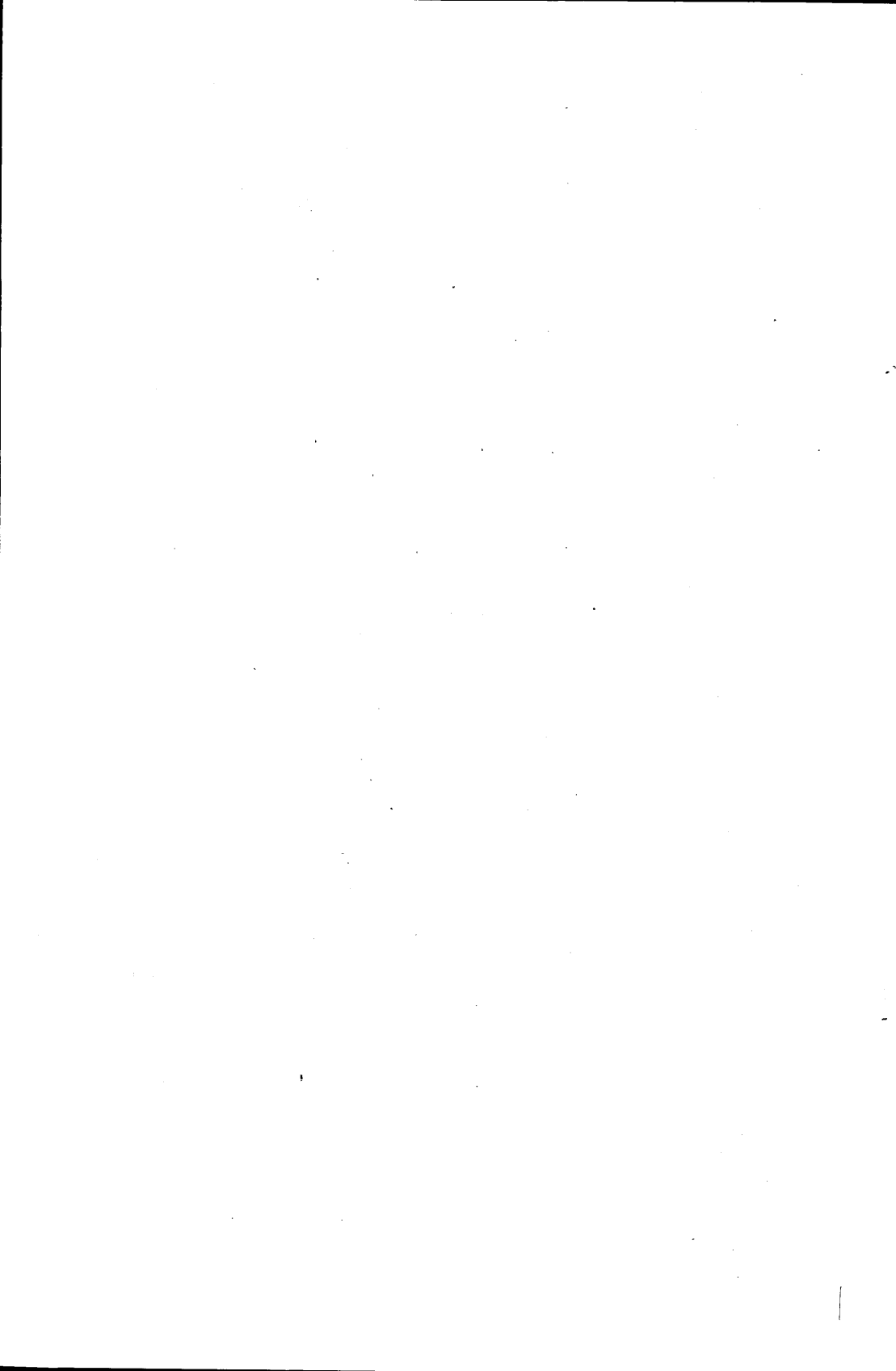
nyien ef. ylo. roftofarh
 magutath hogy as
 nyatta megh ne csalat
 mndwawt nagysolat ty
 a. melyde megh as goroz
 sel es as poganyogbol eles
 nekdyt wala ty megh as
 a semmy nyuzen benne
 semmy iduwssagws tudoz
 as el tanostarando baboz
 ty magws es as teppet
 esch : vgy anyra hogy
 ros ellerzwe. Ez wilaggy
 dalmarol : as byrnet irdes
 as tarsarol : as tudatlanok
 o. tohnt betwsegwel el
 . tarro es staplans
 es as fegywelen gonoz
 wieserwol : hogy megh na
 atarasa : as gonoz tyre
 a III

Komagalyeket egygywsegweth : eg
 yny weth hogy. Fwlowre ygen meg
 ofkat sep edws es byzwalwod besed
 kostonaral. Jollecheth fegyg ezwt kwoz
 mltteppen tarozaral as idwre es fero
 Sa kwozwhyeu anyzenegybas as
 gywleth lassan lassan giaropedit wala
 pogany seidelmet ala weterweth wala
 oly hogy megh as mostanyulo idwt
 many nem zabharrettatnet tudnya m
 rasag felwol : ty as wyzanonafoktat t
 tarraa fegywsegnet zwmdyeth es te
 semmy nyuzen ad byzony fegywsegnet
 Swlesegnet pbilosofhianat balgarag
 merwol as teulesegnet : negedwssagnet el
 nat nehol nehol es as sabowasofrat g
 zewwedewerwol : egymashoz walo enge
 do bywseghwsewol : as gonoz fawedel
 egyt wy fawedelweth walamy ideiglet
 wawwawstet as fawawseges allapart

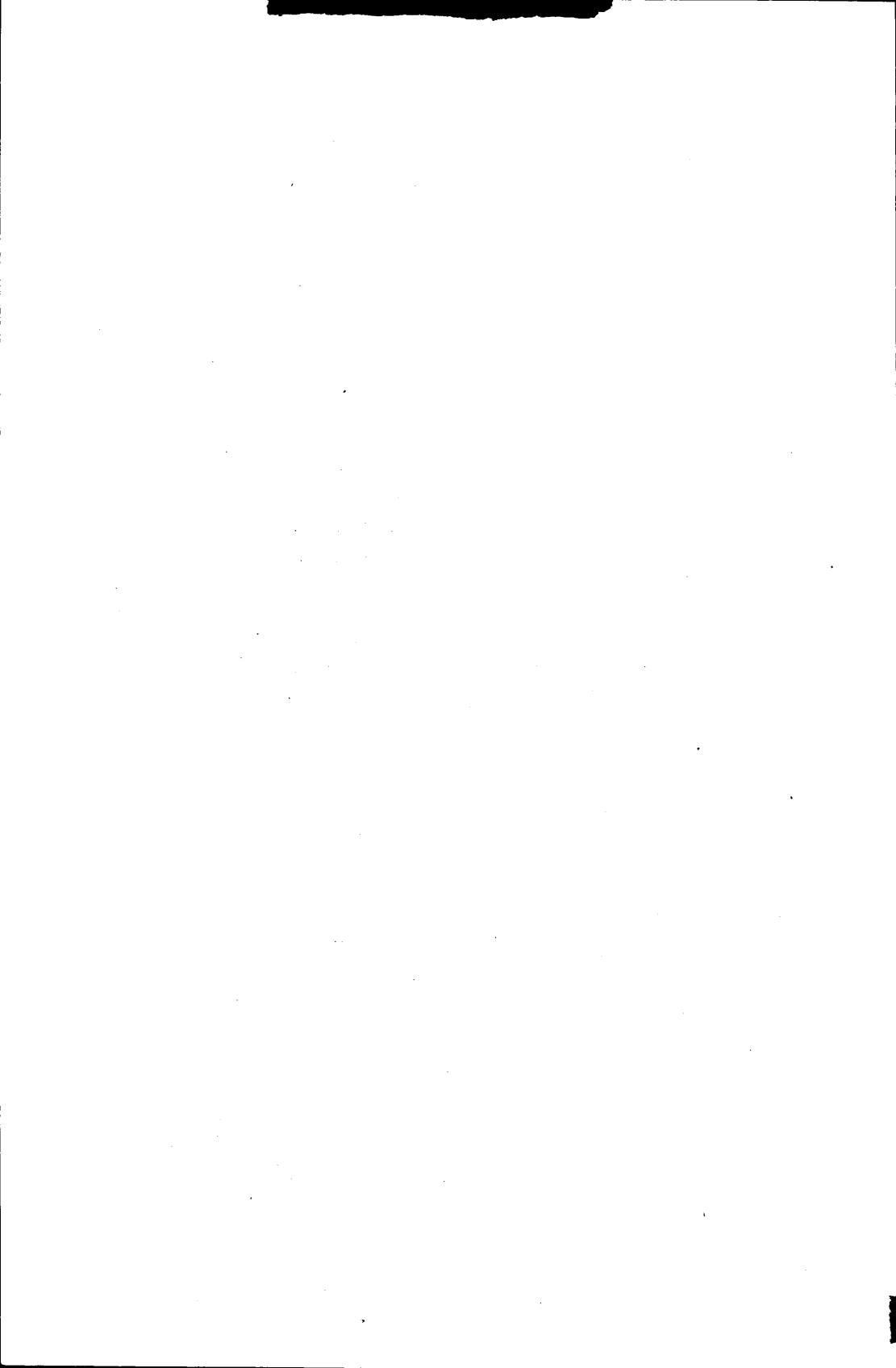
B.

Wnac. Neuebe kezdetyc. Az
artatos zent Bernadnac komie
ez vilagnac meg vcalasazol es
Kriszofnac kouetese: vl. ekkeppen
Az edos Iesusnac p zava.
mondvan: a ky akar en :
vtammam ym tagagnac meg
p magat az az p tulaldon akarat
iat. es vege fel p keresztet az az a
penitencianac tartajat es koues
son engomet q es couaba: a ky engo
met kouet nem yaz setetsegberi:
de valia eletne vilagossagat. Ez
ob az aldot iesusnac p bezedo ky
kel intetone hog az p eletu. es ez
krezet. peldaiat kouessoc: ha akaron
bizonal meg vilagosodma: es ym
nec mindon dagssagatol meg za
badolma Hammi azert felsegoc:
evdomanone legon a kriszofnac
evdomanac. az az eletyc es ezky
ezet gondolma. es elmelkodnie: 2

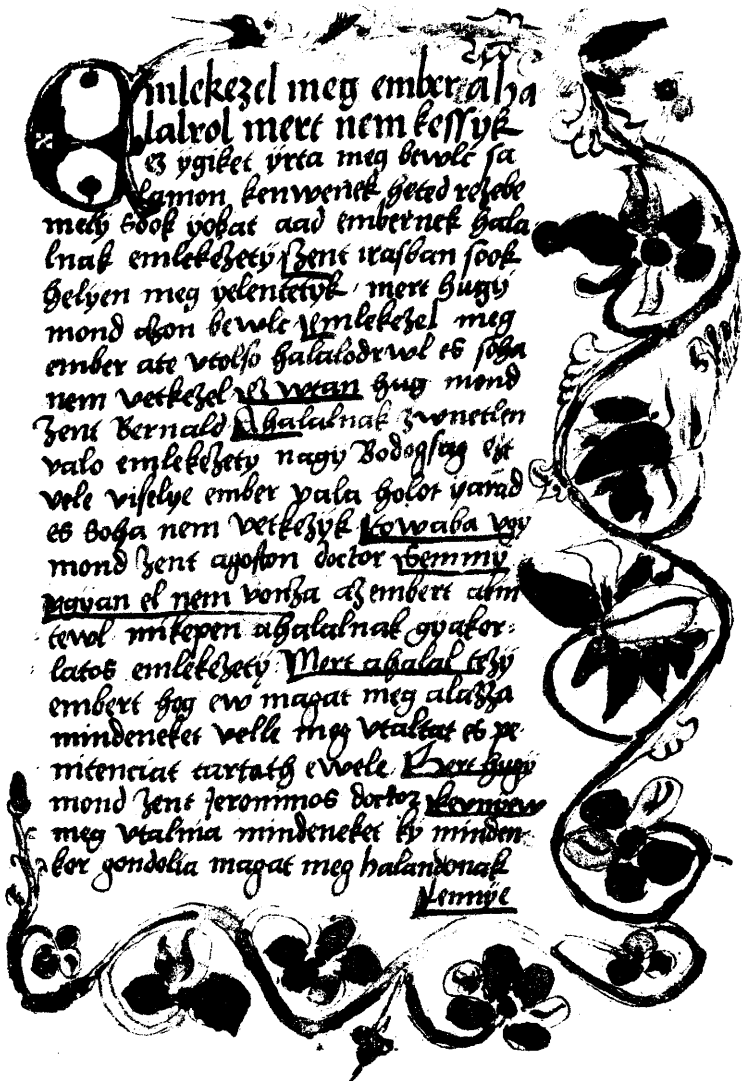

C.

Miset mend vala, ezzer adise
scris zent gergiel papa es ne
ky velenek vrunk aldote iesus
es akoron meg jelenté nekij
az q zeneseges keen benvidete
nek tytyaban Akoron valo ay
tatossagaban zerze imes yde a
la meg vrt het zent maca
got de gos emberek nagjoi
tatossagjal olvasnaisak engede
hog valaky halalos bonnel kul
teredelmesszel cordenalva meg
mongya es minden maczag
mongyon heg pr nofret es heg
Aug^a talhat vaal minden her telle
hu jon harom ezer estendig valo
bucjut: mentel viol kegeeg mely
maczag vagyon az az nyolcsa
dik zerze heg zent papa es en
gede gosza azenket ezer estende
De ha mind qbe jamlalynk kyt
ateb papak engetek tezen: hetven
ezer estendey bucjut: de apicab
elet kel meg mondany 15. 14

D.

Omlakezel meg ember a ha
 lalrol mert nem kessyk
 es ygieet vrtta meg bevolc sa
 lamon kenvenet getad refole
 mek sook vobac aad embernek hala
 lnaft emlekebety szent irasban sook
 helyen meg yelenetyk mert hugy
 mond chon bevolc emlekezel meg
 ember ate vtolfo halatodrol es soha
 nem vetkezel vetan hug mond
 zent bernald halatnak zvenetlen
 valo emlekebety nagy bodogfug et
 vele vifelye ember pala holot yarad
 es soha nem vetkezyk korwaba vgy
 mond zent ayofon doctor bermy
nayan el nem vonza az embert alm
 tevel mifeper ahalatnak gyator
 latos emlekebety Mert ahalat isy
 embert hug cw magat meg alabba
 mindeneket velle meg vtalat es pe
 nitenciat cartatg evole ber hugy
 mond zent jeronmos doctor bermy
 meg vtalma mindeneket ty minden
 bor gondolia magat meg halandonak
bermy

3. HASONMÁS A RAUDNITZI LOBKOWITZ-CODEX

Előfizetésre való felhívás

a következő

Tudományos folyóiratokra:

Archaeologiai Értesítő. A m. tudom. akadémia archeologiai bizottsága közlönye. Szerkesztik Dr. Henszlmann I. és Br. Nyáry Albert. 14 kötet. 1880. folyam. Megjelenik — augusztus és szeptember kivételével — minden hó utolsó napján. Előfizetési ára az évfolyamnak 3.—

Értesítője (a m. tud. akadémia). Az akadémia rendeletéből szerk. a főtittkár. 14. évf. 1880. Előfizetési ára az évfolyamnak 2.—

Nyelvtudományi közlemények. Kiadja a m. tud. akadémia nyelvtudományi bizottsága. Szerk. Budenz J. 15. köt. 1879. Megjelenik évenként 3 füzetben. Előfizetési ára a kötetnek bérmentes szétküldéssel 3 frt. Az előbbi 14 kötetrel együtt 24 frton kapható.

Nemzetgazdasági szemle. A m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottságának megbízásából szerkeszti György Endre 3. évf. (1879.) Megjelenik évenként négyszer 10 ivnyi füzetekben. Ára egész évre 5 frt. Egyes füzetek 1 60 kron kaphatók.

Literarische Berichte aus Ungarn über die Thätigkeit der Ungarischen Academie der Wissenschaften und anderer gel. Gesellschaften und Anstalten. Herausgegeben von P. Hunfalvy. 4. évfolyam. (1830.) Megjelenik évenként négyszer 8 ivnyi füzetekben. Előfizetési ára egész évre 4 frt. Egyes füzetek ára. 1.—

Magyar Könyv-Szemle. A magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye. Közreboesátja a Magyar Nemz. Muzem könyvtára 5. évf. (1880.) Megjelenik évenként hatszor. Előfizetési ára az évfolyamnak 2.40

Magyar Nyelvőr. A m. tud. akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerkeszti Szarvas G. 9. évf. (1880.) Megjelenik minden hó 15-én 3 ivnyi tartalommal. Előfizetési ára az évfolyamnak 5 frt. A 2—7. évf. együtt véve 24 frt kedvezményi áron kapható.

Egyetemes Philologiai Közlöny. A budapesti m. k. tud. egyetem tanári karának több tagja megbízásából szerk. Dr. Heinrich Gusztáv és Dr. Thewrewk Emil egyetemi tanárok. 4. évf. 1880. Megjelenik évenként tizszer. Előfizetési ára az évfolyamnak bérmentes szétküldéssel 5.—

A fentebbi szakközlönyök, melyek a tudomány és irodalom önálló művelését és a tudományos ismeretek terjesztését tüzték ki célul, részint a M. Tud. Akadémia, részint egyéb nemzeti intézetek anyagi és szellemi támogatásával bocsáttatnak közre.

Ennek alapján felhívjuk a komolyabb tanulmányokkal foglalkozó közönséget, főleg a hazai tanintézetek igazgatóit és tanárait, nemkülönben a hazai irodalmat pártoló olvasó-körök és kasszinók elnökségeit ezen folyóiratok pártolására.

KNOLL KÁROLY, akadémiai könyvtáros

Budapesten, az Akadémia épületében.

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten továbbá kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivétel Storno Ferencz től. — Nagy ivrét, 151 l. 7 szín- és könyom. képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

E munka irodalmunkban korszakalkotó, mely mind tartalmának gazdagságával, mind kiállításának díszével ritkítja párját s a külföldön is méltó felűnést kelt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stylszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stylszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadrét. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére, köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfataky László.

Nyolczadrét. Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka felőleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harcot, úgy, hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be, a szerző megczáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált, minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536—1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569—1572. Levéltári kutatások alapján irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi cs. és kir. titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újabbkori történet forráskészletét ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal. Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszorgalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólag egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozta föl. Így tett a n.-váradi békélvel és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e becses könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MŰZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1879.

A HATODIK FÜZET TARTALMA :

	Lap.
Fraknói Vilmos : A Pray-Codex	275—278.
Majláth Béla : Bibliotheca Carpatica	278—281.
Deák Farkas : Báthory Zsigmondnak ajánlott könyv 1584-ből	281—283.
Szilágyi Sándor : Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	284—287.
Dr. Ballagi Aladár : Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához	287—293.
Thaly Kálmán : Öt ismeretlen magyar nyomtatvány a Rákóczykorból	294—297.
Csontos János : Magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban	297—305.
Id. Szinnyi József : Észrevételek az Irodalmi Szemle könyvtárrendezési tervvázlatára	305—313.
Koncz József : A marosvásárhelyi ref. főtanodai könyvtár ismertetése	313—332.
Némethy Lajos : Budapest bibliographiája	332—344.
Vegyes közlemények	345—354
A magyar irodalom 1879-ben	LXXVI—LXXXIV.
Iskolai értesítvények 1878—9-ből	LXXXV—C.
Hazai nem magyar irodalom	C—CIII.
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	CIV—CV.
Kimutatás a »Magyar Könyvszemle« 1879. évi folyamában felsorolt könyvekről	CVI—CVII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvszet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az első évfolyam elfogyott; a második és harmadik folyam a rendes évi áron még kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A P R A Y - C O D E X.

Fraknói Vilmostól.

Azon hártya-kézirat, mely a legrégibb magyar nyelvemléket, a halotti-beszédet, föntartotta számunkra, nagy történetírónknak Pray Györgynek nevét viseli, mert ő volt az első, ki arra 1770-ben »Vita S. Elisabethae viduae nec'non B. Margarethae Virginis« című munkájában a figyelmet fölhívta. Azóta számosan tanulmányozták és ismertették a nevezetes codexet, mely a megfejtésre váró kérdések egész sorozatát veti föl.

Mint őre a M. Nemzeti múzeum könyvtárának, mely a tudományos kincset 1813 óta bírja, gyakran vettem kezeimbe, kegyelettel forgattam lapjait és érdeklődve vizsgáltam különböző alkatrészeit.

Már Horvát István, Döbrentei Gábor és Ocskay Antal a tudós kassai püspök,¹⁾ meggyőződtek arról, hogy a codex »egy többféléből összekötött gyűjtemény«, mely e miatt »szentegyházi egyveleg«-nek nevezhető, és a melynek egyes részei, mielőtt összekötettek, sok ideig külön használatban valának. Az sem kerülte ki figyelmöket, hogy »codexünk némely egyes szakaszai rendetlenül köttettek be, s több helyen szétszórva, s ide-oda vetve állanak.«

Ezen utóbbi körülmény arra készítetett, hogy a codexet fölbontsam, ternióit szétszedjem, és ekként az egyes részeknek összetartozását s egymásután következését, a külső körülmények tekintetbe vételével is tisztába hozzam.

¹⁾ Ez utóbbi O A jegy alatt a codexnek liturgikai és egyháztörténeti tekintetben legalaposabb ismertetését közlé, a Régi Magyar Nyelvemlékek I. kötetében (1838.) LXXIII—CIV. l.

Előre kell bocsátanom, hogy a kézirat — sajnos — nem bírta már azon kötését, melylyel a múzeumi könyvtárba került.

Elődöm, Mátray Gábor, a nevezetes emlék iránti kegyeletét úgy vélte legjobban kitüntethetni, hogy a kéziratot elrongyolott régi tábláiból kivétetvén, egész modern, izléstelen aranynyomatokkal ékesített, vagy jobban mondva eléktelenített, táblákba kötötte, melyek néhány év előtt az én eszközlésemre, a kézirat természetének némileg megfelelőbb kötésnek adtak helyet.¹⁾ Így tehát az általam tervezett művelet végrehajtását semmi sem akadályozta.

A szétválasztott terniok vizsgálata megerősítette és kiegészítette azon eredményeket, melyekre Döbrenteit és Ocskayt vezették tanulmányaik.

Az első ternio, mely most tizenhat levélből áll, eredetileg két terniót képezett: az egyik 4 a másik 12 levélből állott.

Ugyanis a második levélen olvasható zsinati végzések a 15-ik levélen folytattnak. Kétségtelen tehát, hogy a 3—14 leveleket az avatatlan könyvkötő tette a mostani 2 és 15 (eredetileg 2 és 3) levél közé.

A mostani második ternio szintén 16 levélből áll, mely a naptári részt és a krónikai följegyzéseket tartalmazza; az első levél első (a mostani berendezésnél 17a) lapjának b kivételével, mely a husvét szombatján a husvéti gyertya szentelésénél énekelteni szokott praefatiót; hangjegyekkel tartalmazza. Ezen praefatió előtt közvetlenül az »Exultet iam angelica turba« kezdetű himnus szokott énekelteni, a mely codexünkben ugyanazon kéztől, mely a praefatiót írta és szintén hangjegyekkel, megvan, csak hogy a mostani berendezésnél egészen távoleső helyen: a 41-ik levél második lapján.

Közben a nyolcz levélből álló harmadik terniót (33—40 levelet) találjuk, mely a misekönyv kezdete.

A negyedik ternio (a mostani 41—52 levelek) a régi könyvkötő ügyetlenségének legföltünőbb példáit mutatja.

¹⁾ A régi kötésről Döbrente y említi, hogy »molyok kezdék egetéssel meglyuggatni borítéka fáját«; hogy »irha borítja kisűjj vastagságu fatábláját«; végre hogy »fatábláján volt négy kapcsának mostan csak bevágott helyei« láthatók. (XVIII. lap).

Ezen ternio ugyanis eredetileg, mint a megelőző, tíz levélből állott; de a könyvkötő ezt két levél közé (41 és 52) helyezte, a melyek előbb egészen más helyen állottak.

Ezen két levél a codex egyedüli rajzait tartalmazza, melyek bizonyára a hazai festészet legrégebb emlékeinek tekinthetők.

A mostani elrendezésnél a 41. levél első lapján két kép látható: felül Krisztus, a mint a sírban fekszik; alul a szent asszonyoknak látogatása a sírnál; a második lap felső fele a föltámadott Megváltót trónon ülve mutatja; míg a lap alsó felét a nagyszombati hymnus foglalja el.

Az 52. levél első lapját Krisztus a keresztfán, második lapját a keresztlevétel jelenete tölti be.

A codex szétszedése alkalmával nemcsak arról győződünk meg, hogy ezen két levél rajzai összefüggő sorozatot képeznek (és hogy a 42—51 levelek tévedésből köttetek közbe) hanem arról is, hogy eredetileg a mostani 52-ik levél megelőzte a 41-iket; vagyis az öt rajz természetesen ily egymásutánban következnek: Krisztus a keresztfán, a keresztlevétel, Krisztus a sírban, a szent asszonyok a sírnál, Krisztus föltámadása. Mint-hogy pedig ezen utolsó rajz után a husvét szombati hymnus áll, a legkisebb kétség sem merülhet föl az iránt, hogy ezen két levél után eredetileg a naptári rész következett, melynek első lapját — mint láttuk — a husvét-szombati praefatio tölti be.

A misekönyvnek valószínűleg a rajzokat tartalmazó két levele állott legelején. Ezt követte a naptár.

Maga a tulajdonképeni misekönyv tizenöt ternióból áll.

Az I. nyolcz,

A II. tiz,

A III.—IX. nyolcz-nyolcz.

A XI—XVI. nyolcz-nyolcz, tehát az egész misekönyv összesen 120 levelet számít. A legutolsón találjuk a halotti beszédet.

Ezen terniók bekötésénél semmiféle szabálytalanság nem fordult elő.

A misekönyv után a codexnek még két más alkatrésze van.

A második egy nyolcz levélből álló ternio, mely az előbbtől egészen különálló misekönyvnek töredékét képezi; úgy

hogy egyáltalán nem tudjuk megmagyarázni, mikép kerülhetett ezen töredék codexünkbe.

Ezt megelőzi az egyházi szertartásokról szóló könyvnek tíz levélből álló töredéke,¹⁾ mely a codex elejére kötött tizenkét levéllel (3—14) szoros összefüggésben van. Kétségtelen, hogy ezen két töredék, mielőtt, két részre szétválasztva, a misekönyvhez csatoltatott, mint külön könyv volt használatban.

Gróf Batthyány Ignácznak, a nagy tudományú erdélyi püspöknek, sikerült a codexünkben foglalt liturgikai munkának szövegét a leydeni »Bibliotheca Patrum« nagy egyházi forrásgyűjteményben föltalálni, hol »Micrologus de ecclesiasticis observationibus« cím alatt fordul elő.«

A mi codexünk szövege lényegtelen variáns lectiókat, de a fejezetek egymásután következésében nagy zavart tüntet föl.

Batthyány a »Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae« II. kötetében²⁾ közrebocsátotta a leydeni kiadás szövegét, és így könnyen összehasonlíthatjuk azt a mi codexünk szövegével.

BIBLIOTHECA CARPATICA.

Majláth Bélától.

A culturalis célú társulás terén észlelhető mozgalomnak egyik jelentékeny mozzanata a »Magyarországi Kárpát Egylet« alakulása is, mely kitűzött hazafias feladatának megoldása közben, eltekintve a magyar touristika fejlesztésétől, eltekintve azon alkotásoktól, melyek úgy a bel- mint a külföldi utazók, tudományos kutatók-, buvároknak megkönnyítik, lehetővé teszik önszemlélet által ismerhetni meg azon roppant halmazát a természetrajzi, hely- és népismei, népmondai kincseknek, miket a Kárpátok vidéke rejt magában, s miket önmagunk vajmi kevésbé ismerünk, a külföld pedig oly téves fogalmakat bírt felőlök, melyek, még csak az alig múlt évtizedekben is a magyar culturalis haladás ellene-

¹⁾ Ezen tíz levelet hibásan helyezte el a könyvkötő, a mennyiben t. i. az első levélnek a legutolsó helyen kellene állani.

²⁾ 130—196. ll.

seinek malmára hajtották a vizet; — eltekintve mindettől, az említett egyesület évkönyveinek, cartographiai műveinek publicatioja által oly közönséget gyűjtött működési létkörébe, mely a művelődés terjesztése körül fáradozó egyesületek rangsorozatában az elsőbb helyek egyikét foglalja el, nem csak hét éves léte alatt kétezerre szaporodott tagjainak száma, de kiadványainak maradandó belbecse és tudományos értéke által is, mely úgy a belföldi, s még nagyobb részben a külföldi napisajtóban kellő és méltányos elismerésben részesül s keresetté teszi a könyvpiaczon kiadványait, ismeretterjesztő cikkeiket, illusztrációját, az angol, német, francia lapok közlik.

Ha tekintetbe vesszük évkönyveinek hat évi folyamát, melyekben 160 í v n y o m t a t v á n y t adott a közönség kezébe, s ezekben a kárpát-vidék földtani, állat- és növénytani, népismei, történelmi, éghajlati, légtani, turistikai, meteorologiai, s külön kiadványban cartographiai viszonyait tiszta autopsia nyomán ismertette az olvasó közönséggel: be kell vallanunk, hogy a tisztán kulturális célból alakult egyesület, a helyesen megválasztott úton már is oly eredményeket ért el, melyek igen sokban járulnak ahoz, hogy Európa minden államában elterjedt évkönyvei által a hazai kárpátok természetrajzi, népismei, helyrajzi viszonyairól a külföldi közönség helyes ismeretekkel bírjon, s míg a »Magyarországi Kárpát-egyesület« fenállása előtt, a külföldi utazó, tudós, kutató, természetbuvár, csak elvétve tévedett hegy-völgyeinek festői szépségű pontjaira; az egyesület hét évi fenállása óta, publicatioi által, oly tömegét látja a magyar felvidék szikla bércezes vad regényes tája, az angol, francia, német, dán, olasz, spanyol s más nemzetbeli turistáknak, kiknek száma a központi kárpátok vidékén az egyesület vendég-könyveinek tanúsága szerint meghaladja évenként a 15000-et; s az egyesület tagjainak száma egy harmadrészben a külföldre esik. Ámde a mi e szaklapot, s az olvasó szakközönséget érdekli, a »Magyarországi Kárpát-egyesületnek« azon legújabb intézkedése, mely szerint culturalis műveleteinek határai között, elismerést érdemlő áldozattal a magyarországi kárpátokra vonatkozó, irodalmi termékek könyvszeti összeállítását eszközözendő kiadványainak sorát »Bibliotheca Carpatica« című munkával már a legközelebbi időben szaporítandja.

Örömmel üdvözljük az egyletet a bibliographia terén, mert ez is egy jelensége annak, hogy a könyvészeti szakrepertoriumok, szaklapok, könyvismertetések, s általában a magyar bibliographia körül megindult mozgalom, közvetlen pedig nagyérdemű tudósunk Dr. Fraknoi Vilmos által alapított »Magyar Könyvszemle«, és Szabó Károly »Régi magyar könyvtár«-ának megjelenése oly következményeket von maga után, melyek a tudományos búvárlatok érdekeinek szükséges istápolása mellett, a hazai bibliographiát is azon helyre emelik, mely azt mint tudományt, nálunk is épen úgy megilleti, mint a hogy a külföldön a könyvtári és könyvészeti tudományokat méltán emelkedni látjuk.

S midőn alkalma volt e sorok írójának személyesen betekinteni azon munkába, mely a fentemlített egylet által „Bibliotheca Carpatica« cím alatt immár sajtó alá rendezték; csak a méltányosság adóját róvja le a culturalis törekvés irányában, mely hazai irodalmunk ez újabb terén a Kárpát-egylet részéről nyilvánul, ha a munka megjelenését megelőzőleg, annak tartalmát, szakbeosztását, anyagelrendezését általános rövid vonásokkal megismertetni óhajtja.

Már maga az indok, mely az egyletnek a »Bibliotheca Carpatica« kiadását sugalmazta, oly hazafias intelemből eredt, mely elismerésre és utánzásra méltó; mert félretéve az egylet az üzleti szempontokat, a jelzett művet saját költségén oly célból adja ki, hogy a kinyomatandó mű a bel- és külföldi tudományos egyetemeknek, akadémiáknak, tudományos egyleteknek, egyes kiváló szakértőknek, bibliographusoknak, nyilvános nagyobb könyvtáraknak ingyen megküldessék. A munka, mely körülbelül 15 nyomtatott ivre fog terjedni, s 5—6000 munka, cikk, értekezés lajstromozásával felöleli mindazt, mi az Archeologia, Balneologia, Botanica, Cartographia, Chémia, Ethnographia, Geognostica, Geographia, Geologia, Historia, Hydrographia, Hypsometria, Iconographia, Itineraria, Kynégetica, Metallurgia, Meteorologia, Biographia, Palaeonthologia, Poëtica, Zoologia terén, a munka szerzője Payer Hugó kimerült nőneveldei igazgató-tanár szorgalma által fellelhető és felkutatható volt. A munka kiváló becsét növeli az, hogy eddig, a magyar bibliographiában, a külföldi irodalomnak csak kevésé

művelt azon ágát, mely magyar viszonyokkal és vonatkozásokkal foglalkozik, túlnyomó részben ismerteti a fáradhatlan szerző, s míg a kárpátokat illető magyarhoni ismertetést, művet, értekezést egy hatodrészben sorol elő, az alatt a megjelenendő munka öthatodrészben külföldi munkát jelez, a német, angol, latin, francia, olasz, lengyel irodalomból.

A munka beosztása a gyakorlati szempontot vevén irányadóul három részre oszlik, mely beosztott tárgyánál fogva a keresés és megtalálás könnyűségét elősegíti, mert az első és főszakasz az írók betürendes névsorában adja az illető cikkek czímtárát, s feljegyzi azoknak lehelvét. Az ezt követő második rész az az index I., mely a felvett nyomtatványok szakszerinti beosztását tünteti fel; míg végre az index II. tárgy és hely mutatójául szolgál a repertoriumnak.

Örvendetes lépés a magyar bibliographia terén, ha egy működésében még oly fiatal culturalis egyesület, áldozatkészségnek ez irányban is oly hazafias jelét adja, s örömeinkre szolgál, hogy ezen könyvészeti mozzanatot a »Magyar Könyvszemlé«-ben regisztrálhatjuk.

BÁTHORY ZSIGMONDNAK AJÁNLOTT KÖNYV 1584-BŐL.

Közli: Deák Farkas.

Mikor a lengyel trónon a XVI. század vége felé egy magyar főúr ült, természetes, hogy a szomszédsági körülményekből önként folyó érintkezések mellett egyebek közt mindkét nemzetet egyaránt érdeklő irodalmi munkák is jöttek létre. E becses folyóirat lapjain (az 1877-ik évfolyam 73—77 l.) már volt szerencsém ismertetni Hermann Dániel hőskölteményét, mely Báthori István lengyel királynak a muszkák ellen dicsően megharczott hadjáratát énekli meg; — jelen alkalommal szintén ugyanazon tárgyú történeti munkára hívom fel tisztelt olvasóim nagybecsű figyelmét.

Báró Apor Károlynak Marosvásárhelyt gondosan gyűjtött könyvtárában ugyan is feltűnt nekem egy nagy ívrét (folio) kiadású könyv, díszes nyomatokkal ékített disznóbőrbe kötve, melynek czíme így hangzik: »Reinoldii Heidensteinii secretarii regii¹⁾ de Bello Moscovito Commentariorum Libri Sex. Craccoviae. In officina Lazarii. Anno domini 1584.«

Ezen könyvről, mely Báthory István lengyel király a muszkák elleni hadjáratát írja le, Starczewski Albert: »Historiae Ruthenicae Scriptorum exteri Saeculi XVI. (Berolini 1842. Vol. II. p. XIII—XIV.) című munkájában így ír: »Editio haec elegantissima atque rarissima dedicata est Sigismundo Bathoreo de Somlio Principi Transylvaniae.« Tehát egy oroszországi történetíró szerint igen fényes és igen ritka kiadás. Az úgynevezett editio princeps, melyet Heidenstein Reinold 1584-ben Krakkóban először adott ki. Ugyanezen munkából még a következő kiadások ismeretesek: Heidenstein R. De bello Moscovitico quod Stephanus Rex Poloniae gessit. Basileae per Conradum Valdkirchium, 1588, 4-r.; továbbá Colonnae Agrippinae Birckmann 1589, 8 r. De bello moscovitico Numher in deutscher Sprache. Gorlitz 1590. 4-r., s Reinoldii Heidensteinii Secretarii regii Rerum Polonicarum ab Excessu Sigismundi Augusti Libri XII. Francofurti MDCLXXIII. című kiadást a marosvásárhelyi ev. ref. főiskola könyvtárában magam is láttam.

A jelzett munka 267 számozott lapból, s összesen hat fejezetből áll, melyeket csinos fametszetű initialék ékesítenek. Legszébb és legnagyobb az első fejezet initialéja, mely allegorikus képben Lengyelország és a Báthory család emblemáit tünteti fel.

A munka Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemnek van ajánlva, a latin dedicatio teljes négy lapot vesz igénybe; azután következik a szöveg, mely a rendes lapszámozáson kívül quaternio jelzést is mutat fel. A kézirati feljegyzésekből megtudjuk, hogy szerző e munkát Kovácsóczi Farkas, erdélyi kancellárnak ajándékba küldte, a mi a példány értékét emeli. A mű tartalma valami nagy történelmi becses nem dicsekedhetik, s leginkább csak az egymásután történt csaták aprólékos és száraz

¹⁾ Hermann Dániel a hősköltemény írója is királyi titkár volt.

leírására szorítkozik. Időszámlálását a világteremtésén kezdi s így az általa, részben csak érintett, részben pedig részletesen leírt lengyel historia 6750-től—7018-ig terjed világ teremtetése után. Meg kell azonban jegyezni, hogy a Báthory István környezetében levő magyarokról mindenütt nagy elismeréssel szól, ép mint a fent említett hősköltemény írója. Úgy látszik e műből, hogy ezen időben a lengyel királynak tűzérsege is magyar volt.

A németek közül kiemeli F a h r e n s b e c k porosz vezér bátorságát, bölcsességét és ügyességét; a lengyelek közül R a d z i v i l és Z a m o j s z k y hercegeket; a magyarok közül: Vadas Mihályt, ¹⁾ Békés Gáspárt, L á z á r I s t v á n t, Bornemisza Jánost, Békés Gábort (130-ik lapon, a lovasság vezére), Sibrik Györgyöt, Károlyi Istvánt, Király Albertet, Báthory Kristófot, Kendi Sándort, Zsombori Lászlót, Dercsényi Tamást, Kerekes Mátyást, Báthory Pétert, Kállai Jánost, Wesselényi Ferenczet, ²⁾ tehát összesen 16 előkelő magyar embert.

E hadjárat befejeztével az író dicső jövődöt jósol mind a királynak mind az országnak, csak — úgymond — Catilinának ne lennének!

A munka a nyomdász colophonjával végződik, mely a könyv czímét, nyomtatási helyét és idejét újból felsorolja.

Végre megemlítem, hogy e munka birása bármely nyilvános könyvtárnak díszére válnék, annál örvedetesebb, ha azt egy magánkönyvtár mondhatja tulajdonának. ³⁾

¹⁾ Kinek hősi haláláról így emlékszik meg: »Michael Vadas qui multis in proeliis fortiter versatus et ob virtutem Militi ungaro praefectus fuerat; dum ad tormenta poloniarum munitionum cum Stanislao Penkoſlavio ac aliis praefectis consilia communicat, globo traiectus fuit. (58 lap.) Lásd a Könyvszemle 1877-ik évi folyam 75. lapját.

²⁾ A ritkított betűvel szedett nevek a hőskölteményben nem említetnek; de ott igen — s itt nem említetik Borbély György. D.

³⁾ A Nemzeti Múzeum Könyvtára ezen munkából az első 1584-ki krakkói és a bási 1588 ki kiadást birja. Szerk.

RÉGI HAZAI KÖNYVFELJEGYZÉSEK
A BUDAPESTI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szilágyi Sándor.

— Második közlemény. —

A Thuróczy-féle krónika Brünni 1488-iki példányának utolsó lapján a colophon alá egykorú kézzel következő feljegyzés van írva:

»Anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto ecclesia divo Nicolao fundata in oppido Vasarhely occupata ab evangelicae veritatis professoribus in festo Mariae nivis. (Más kézzel: Res sane deploranda).

Item sequenti mox feria tertia educitur verbi divini concionator (más kézzel: profanator) per Thomam Mihályfi et Baltasarem Polyák et ceteros nobiles sedis Maros et eiiciuntur monachi minores Francisci regulae professores et inducitur divini verbi annuntiator nomine Blasius Kali etc. anno 1556.«

Alvari Pelagÿ de Planctu Ecclesiae Lundeni 1517-iki kiadása czímlapján olv.

»M. Joh. Helgenmayer Gymn. Evang. ag. Poson p. t. Rector ao 1674 «

Más kézzel Collegii Generalis 1644.

Egy collectanea, melyben Valerius Maximus 1514-iki lipcsei, Julius Caesar 1511-iki velencei, Justinus és Julius Florus 1502-iki milanoi kiadásai vannak összekötve, czímlapján olvasható:

15+49.

Sum Ioannis Listÿ S. Imp.
Ferdinandi Aug. Secr. Hung.

Naclerus Joannes »Chronicon« Coloniae 1564« fol. két kötet című művének II-ik kötete boríték lapján olvasható :

»Anno Domini 1577 in die S. Michaelis Archangeli emi hunc librum 2 fl. in Sancta Cruce in nundinis.« (Ez valószínűleg Heiligenkreutz).

A tulajdonos bő tartalomjegyzéket készített, mely a be- ragasztott fehérlapokra van írva. Ezenkívül számos másféle bejegyzés is olvasható, maga a munka is tele van jegyzetekkel, (köztük lengyel bejegyzések is).

A II-ik kötet egyik tiszta lapján olvasható a tulajdonos kezével írva :

»Responsio regis polonorum. Nonsum in aula sed homo liber natus, neque antequam in has terras veni mihi victus et amictus defuit, libertatem itaque vestram amo et conservabo, Deo volente per vos in regem vestrum sum electus vobis instantibus ac postulantibus huc veni, per vos corona capiti meo est imposita, sum igitur rex vester non pictus neque fictus, volo regnare et imperare, nec feram ut quis mihi imperat, custodes libertatis vestrae estis, non igitur vos volo paedagogos meos fieri semitarum quoque custodes tales sitis libertatum vestrarum, ne haec vestra libertas in abusum vertatur. Datum Thornae 12 Nov. Anno D. 1576.«

Satius enim est videre propriis quam alienis oculis.

Peccata nostra sunt in occasu, sed gratia est in ortu

Angusti afflicto non est addenda afflictio.

Dornavius Caspar philos. et medicus »Amphitheatrum Sapientiae Socraticae Joco-seriae hoc est Encomia et commentaria autorum qua veterum qua recentiorum prope omnium : quibus res aut pro vilibus vulgo aut damnosis habitae Styli patrocinis vindicantur exornantur« Hanoviae MDCXIX. fol. két köt. műnek aranymetszetű díszpéldánya őriztetik könyvtárunkban.

E mű tulajdonképen szemelvény német és latin írók humoristicus és satyricus műveiből, felosztva tárgyak szerint pl: Rana mures et feles ; pulex ; pediculus ; formica ; sat. sat. min-denikről Homertól kezdve Horácig a mit írtak. Az első kötet

»Omnia« című rovatában 726 és 727 ll. Molnár Alberttől is vannak elmés dolgok felvéve:

Hexastichon clarissimo J. C. Georgio Remo, consiliario Norico fautori observando per sex casus tributum ab Alberto Molnár.

Omnia jam redeunt. En prefert Omnia Remus
Omnium et oramoret modulas Musa Omnia Remi
Omnibus acclamans gratentur ut Omnia Remo
Omnia nonne vides ut laudent Omnia Remum
Omnia dicite is! tibi gaudent Omnia Reme
Omnibus ecce beor, tribuente mihi Omnia Remo.
Calend Jan. 1605 Concinnatam Altorfi.

Ezt követi Rittershusius verse Molnár Alberthez, s azután következik:

Ad clarissimum Dn. Georgium Remum J. U. D. Monastichon Alberti Molnaris.

ezen thema felett

Omnia reddo meo qui praebent omnia Remo.

Dornavius korában híres orvos és kitűnő szónok volt Sziléziában. Jelen volt 1620-ban a besztercebányai országgyűlésen mint a szilézia rendek követe a cseh korona országainak követségével. Bethlen kétszer fogadta őt június 15-én és 25-én s ezen fogadtatások közül egyikén átnyújtotta neki művének ezen diszplédányát, mely most az egyetemi könyvtárban őriztetik, mint azt a boríték tiszta levélen sajátkezűleg írott ajánlata igazolja:

Serenissime Princeps
Augustissime Domine
Domine Clementissime.

Beneficium hoc numero maxima parte felicitatis meae: quod non modo ad serenitatis vestrae manus osculum accedere mihi contigit: sed perorare quoque coram Augustissima Ejus facie, divina providentia, permissum mihi fuit. Cujus meae laetitiae monumentum quale-quale, liceat mihi, bona cum gratia, deponere ad pulvinare Serenitatis Vestrae hoc munusculum chartaceum:

dum alia detur occasio, humillimam submissionem animi mei
contestandi obsequiis luculentioribus

Sic Pater Omnipotens, mitissimus Arbiter aevi,
Te statione tegat tuta; Te protegat alis
Caelitus: ut victrix cingat Tibi tempora Laurus,
Causa Dei est. Caussam tutabitur ipse Patronus.

Ita voveo sancte

Caspar Dornavius a Dornaw

Illustriss. Princip. Inclyt. ordin. utriusque

Silesiae et Lusatiae

ad Comitata Serenitatis Vestrae et Inclyt.

Statuum Legatus ac Orator.

Bethlen úgy látszik nem sokra becsülte e könyvet, mert a
czímlapon következő ajánlatot olvasunk:

Generoso Francisco Bethlen in memoriam sempiternam
librum Petrus Gauay dono dabat. Anno 1629 (?) Martii Sofalvae.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.“

I.

(154.) Nagy-Szombat, 1591.

Pécsi Lukács. Az Keresztyen Hadakozasnac Tűköre.
Melyben, Minden Hadviseloc: Hadnagyoc, Szazadosoc, Es Egyeb
Vitezlő nép: azok is kic űket az taborban kőuetic &c. Eletek-
nek artatlansagat, es rend tartasat, haszonnal meg tekinthetic.
Peechi Lvkach Altal Irattatot.

Luc: 3. Senkit meg ne nyomorechatoc, Senkit boszuual
ne illessetec: Hanem fizetetekcel meg elegendgyetec.

Nyomtattatot Nagy Szombatba.

K. 8-r. 178 levél; lapszámozva nincs, csak a levelek van-
nak megjelölve. Végén egy levélnyi mutató tábla; az utolsó levél

előlapját Pécsi Lukács koszorúba foglalt nemesi czimere foglalja el L. P. betűkkel, és alatta 1591. évszámmal. Ugyanezen czimert, ugyancsak 1591. évszámmal említi Szabó K. Régi Magy. Kt. 252. sz. Pécsinek »Az Keresztyen Szvzekneç Tiszteseges koszoróia« című munkájánál; mivel azonban e műnek egyetlen ép példánya a zágrábi érsekség könyvtárában létezik, példányunkéval nem hasonlíthattam össze.

Egyetlen teljes példánya a gyöngyösi szentferenczerendi zárda könyvtárában, hol tavaly rövid czimmást vettem róla; teljes leírását Bognár Márk áldozár és hittanár úr szívességéből közölhetem.

Szabó Károly a Könyv-Szemle 1878. évf. 315. lapján. 47. adalék gyanánt, a mikházai franc. zárda könyvtárában lévő igen csonka munkáról tesz említést, melynek lapjai fölött álló homlokirata: »Az Keresztyen Vitezkedesnek Tüköre.« Szabó Károly a szövegből kimutatja, hogy e munkát 1594-ben nyomatták. Mégis meglehet, hogy azonos az általunk leírt példánnyal. Mert a cím- és metszvény évszáma aligha jelenti a mű nyomtatási évét, mire analogiául szolgálhat a Nádasdy és Kanisay családok 1537. feliratú, hasonlólag alkalmazott czimere, melyet Abádi Benedek Sylvester Uj Testamentomának végén még 1541-ben is használt.

✕ (155.) Lőcse, 1649.

Comenius Ámos J. Index Vocabulorum. 8-r. 511 lap. Teljes példány. A, Aa rendszerben, A—J₈ ívszám; czimlapja azonban hiányzik, vagy tán sohasem volt. A Ballagi-könyvgyűjteményben meglévő példány Comenius Janua és Vestibulumának azon lőcsei, 1649-iki Brever Lőrincz-féle kiadásához van kötve, melyet Szinnyei J. 114-ik adalékúl közölt a Könyv-Szemle ez évi folyama 35. lapján, és a melylyel nyomdai kiállítása teljesen megegyezik.

Ez a szótár Comenius Janua Lingvarum angol és belga indexének fordítása; a »praefatio« szerint Tsalolci János és Bihar Ferencz gyulafehérvári tanárok készítették az erdélyi iskolák számára. Gyulafehérvári, 1647-iki kiadását említi Szabó Károly R. M. Kt. 792. sz.

X (156.) Kassa, 1672.

Br. Spankau Párizs, felsőmagyarországi cs. k. főhadparancsnok nyiltparancsa a 13 felsőmagyarországi vármegyéhez. Datum Cassoviae Die 12a Mensis Maii Anno 1672.

1 levél, falragasz alakban. Kétségkívül a kassai jezsuita nyomda terméke Egész terjedelmében közölte Lehoczky Tivadar, Századok. 1867. évf. 283—285 l. Meg van a pozsonyi kir. kath. főgymnasium régi könyvtárában.

X (157.) Kassa, 1676.

Gr. Strasoldo Károly, felsőmagyarországi cs. k. főhadparancsnok »Bóldog a' ki másnak kárán tanul; A ki pedig a' maga veszedelme után sem okosodik, legboldogtalanb« kezdetű nyilt parancsa. Datum ex Generalatu Cassoviensi. Die 20. Mensis Februarj. 1676-dik Esztendőben.

1 levél. A bpesti egyetemi könyvtárban, Kapri nay Collect. Msc. A. T. XXXIX. p. 192.

X (158.) Kolozsvár, 1677.

Balassa Balint és Rimai János. Az Néhai Tekintetes, Nāgos vitéz Vrnak-Gyarmati Balassa Balintnak; Es Amaz jó emlékezetű néhai Nemzetes Rimai Janosnak; Igaz haza fiának, és a' Magyar nyelv két ékességének. Istenes Éneki. Mostan ujjobban e' kis formában ki-bocsáttattak. Colosvaratt, Veres-egy-egyházi Mihály által, 1677.

24-r. 288 l. Elül: czímlap és Elogia Balassae (Rimai Jánostól és Tolnai Balog Jánostól magyar és latin versekben) 6 szatlan lev. Végén: Lajstrom 3 szatlan lev., ezután következnek külön czímlappal, de az ívjegyek folytatásával: »Edgynéhány oktató (!) Regulák által »Vezerlő Uta. Minden úton járó igaz Izraélitának, s egyéb Imádságok, összesen 27 levél, melyből az 5 első levél számozatlan; a következő levelek lapszáma 42. Az utolsó, szatlan levélen a »Mutato Tablacska« áll.

Balassa és Rimai 6-ik, eddig ismeretlen kiadása, a magyar akademia könyvtárában. A Kolozsvárt, 1681-ben megjelent kia-

dásban (Szabó Károly R. M. Kt. 1258), alkalmasint csak a cím-lap új. Össze nem hasonlíthattam, mert az 1681-iki kiadás egyetlen példánya az erdélyi múzeumban van.

✂ (159.) Debreczen, 1679.

Köleséri Sámuel. Istenenek 's Nemzetének Vegig Hiven Szolgáló David Patriarcha. Avagy Olly Halotti idvesseges Tanítás; mellyet, amaz nagy emlekezetű, ritka példájú, Istenét 's Hazáját szerető, Debreczen Városának, mind józan tanácsával, mind pedig veszedelmes időkben való sok nyughatatlanságival 's Özvegyekért 's Arvákért sok sanyarúság (csak nem halált) szenvedésivel, sokat szolgált Patriarcha Embernek, Nehai nemzetes Idősbik Dobozi Istvan Uramnak, A' Debreczeni Népnek siralmával lőtt Tisztességes Temetésének alkalmatosságával, a Ház előtt Kis-Asszony havának 2. napján 1679-ben prédikált; mostan pedig szerelmesi kivánságára, a meg-hóltnak áldott emlekezetinek fenn hagyására 's Virtus-inak követésére ki is bocsátott Köleseri Samuel, A' Debreczeni K. Gyülekezetnek edgyik Tanítója. Birák. k. 9. 48. Mit cselekedém látatok, siessetek, cselekedgyetek ti-is úgy mint én. — Debreczenben, Nyomtattatott Rosnyai Janos által, 1679.

4-r. 10 sztlan lev. Ajánlat: «Nemzetes Fekete Judith Asszonynek, Idvezült Idősbik Dobozi Istvan Uram meg-maradott szomorú özvegyének, Es Nemzetes Iffiu Dobozi Istvan (!) Uramnak, A' meg-hóltnak kedves Unokájának, . . . — Írám Debreczenben kedves Gyermekek K. M. halálán való szomorúságomban. András h. 30. napján 1679-ben. Kölcseri Samuel.»

Ép példánya a sárospataki ref. főiskola könyvtárában. Collectio Püspökiana. 6. darab. Cím-lapján Köleséri írása: »Tiszt. Felvinczi Sandor Uramk ev kk.«

✂ (160.) Debreczen, 1679.

Kabai Bodor Gellért. A' Jo Elöl-Jaroknak A' Nép közzül való ki-eséseknek káros vóltáról való edgyűgyű Elmelkedes, Mellyet Amaz nagy és igen bóldog emlekezetű Nehai Nemzetes Idősbik Dobozi Istvan Uram, Tisztességes el-takarítatásának alkalmatosságával tött a sir felett, Anno 1679. 2.

Augusti. Kabai B. Gellert, Debreczeni edgyik L. Pásztor. — Debreczenben, Nyomtatott Rosnyai János által.

4-r. 9 sztlan lev. Ivjlezése C₃—F₃. az előbbi munka után folytatólag. Ajánlat: »Idősbik Dobozi Istvan Uram Siralmas Özvegyének, Nemzetes Fekete Judith Aszszonynak, . . . és . . . Iffiabbik Dobozi Istvan és Dobozi Janos Uraimeknak, meg-hólt Nagy Attyoknak halálán kesergő Unokáknak, . . . — Irám Debreczenben, Anno 1679. die 19. Decembris . . . Kabai B. Gellert (!), D. L. P.«

A sárospataki ref. főiskola könyvtárában, az előbbi munkához kötve, Collectio Püspökiana 7. darab. Elzevir betűkkel nyomtatott; a legszebb, legtisztább és legizlésebb debreczeni nyomtatvány, melyet életemben láttam.

(161.) Kassa, 1691.

Warmern Kristóf. *α & ω*. *Gazophylacium Decem Lingvarum Europaearum apertum, In Qvo non solum Pronunciationes, Declinationes & Conjugationes; sed etiam diversi Dialogi in Sermone Germanico, Polonico, Bohemico, Belgico, Anglico, Latino, Gallico, Hispanico, Italice & Vngarico reperiuntur.* Das ist: Neu-eröffneter Schacz-Kasten (Der fürnehmsten Zehen Sprachen in Europa) Darinnen nicht allein die Pronunciationes, Declinationes und Conjugationes in Deutscher | Polnischer | Böhmischer | Niederländischer | Engelländischer | Lateinischer | Frantzösischer | Spanischer Italienischer und Vngarischer Sprache; Sondern auch unterschiedliche nützliche Gespräche in gedachten Zehen Sprachen zu finden 1 von allerhand gemeinen Sachen und Geschäften welche täglich in der Haushaltung | in der Kauffmanschafft und andern Verrichtungen. zu Hause, und auf der Reise für fallen | sowohl vor die studierende Jugend | als auch allen Liebhabern dieser Sprachen zu Nutz mit sonderem Fleisse geschrieben und zusammen gebracht von Christophoro Warmern | *Artium Lib. & Lingv. Culture, & p. t apud Cassovienses Ecclesiaste germanico. Cassoviae, Excudit Johannes Klein, Anno Christi M. DC. XCI.*

Hossz. 4-r. 315 lap. Ép példánya a magy. tud. akadémia könyvtárában (gr. Teleki-alapítvány.) E munkát Szabó

K. Németh: Mem. Typ. után, 1404 sz. a. mint olyant említi, melynek egy példányát sem látta. A Könyv-Szemle 1879. 27. lapján, 81. adalék gyanánt közölve van a múzeumi csonka példány czímlapja, mely szintén Kassán és 1691-ben nyomtatott, de nem Klein János, hanem Schulcz János által.

(162.) Debreczen, 1702.

Pataki János. Halotti Predikatio, Mellyet: Ama' néhai bóldog emlekezetű Tekintetes, Nemes, Nemzetes Kende Ferentz Uramnak Teste felett, utolsó tisztességes eltakarításának alkalmazásával, a' Háznál el-mondott. 1701 Eszt. Pünköst havának 8-dik napján. Pataki Janos. A' Szathmár Némethi Ekklesiának edgyik méltatlan Lelki Tanítója. Debreczenben. Nyomtatott. Vincze György által. 1702 Esztendőben.

K.-8.r. 16 szatlan lev. Ajánlva van Kende Erzsébet asszonynak, Ilosvai Györgyné sz. Kende Klárának, Balyi Ferencné sz. Kende Katának, Désán Mihályné sz. Turoczi Máriának és Turoczi Klára kisasszonynak. Megvan a Ballagi-könyvtárban.

✕ (163.) Hely n. 1705.

Hit által meg-tisztított szívnek Hitbeli Tsokja. Avagy Bőjti Imadtság, Melly által: Az Magyar Hazában lévő Reformatusok, és minden szentek, ez bizontalan időben, nem tsak Istenhez-való igaz megtéréseknek bizonyos és tsalhatatlan jelét adgyak ki; hanem egyszer 's mind az Elő és Igaz Urnak busulással tellyes ortzáját azzal tsókolgatván, magoknak s Hazájoknak oltalmat, vigasztalást, és ellenségtől való szabadulást nyerhetnek. — Sóltár Kön. II. Rész. 12. Vers. Tsókolgassátok a' Fiat' s a' t. (A nyomda czímere: élőfa). Nyomtatott 1705-ben.

K.-8.r. 4 szatlan lev. Megvan a Ballagi-könyvgyűjteményben Budapesten.

✕ Bécs, 1706.

Conditiones Armistitÿ inter Sacram Caesaream Regiamque Majestatem âb una, nec non confoederatos Regni Hungariae Status Partibus âb altera, operâ & interventu receptae laudabilis Mediationis Serenissimae Magnae Britanniae Re-

ginae, & Dominorum Ordinum Generalium Foederatarum Belgij Provinciarum conclusi, perque Commissarios Plenipotentiarios hinc inde Anno & die ad finem positus subscripti. — Az Főlséghes Császár, és Király közöt egy részről és az Magyar Országhi Confoederált statusok között más részről, az Főlséghes Anglia Királynénak, és Belgium Tartományokbeli Generalis foederatus Uri Rendeknek, bevett dicséretes Mediatioja közben járo munkálkodásával el végzett, és föllyűl megh nevezett mind két Résznek Plenipotentiarius Commissariusi által, az aláb mégh irtt Esztendőben, és napon subscribált Armistitiumnak Czikkeli, és Conditioi.

Ugyanez rovatosan latinúl: *Conditiones Armistitij etc.* Végén: *Viennae Austriae, Typis Andreae Heyinger, 1706.*

2-r. 3 szatlan lev. Említi Thaly Kálmán mint a saját gyűjteményében meglévő nyomtatványt: *Történelmi Tár.* 1879. 807. Én az egyetemi-könyvtár Kaprinay-féle gyűjteményében (Mssc. C, Tom. xxxiv. p. 544—549.) akadtam rá, melynek példányát a következő jegyzet teszi kiválóan érdekessé: »Rogavi Per Illustrem Dominum Koller nomine Rechterm, Dni Comitiss ut curam habere velit ut puncta haec armistitij hic Týrnaviae typis imprimantur. Týrnaviae 31. Maji 1706. J. L. Hochheimer Secret. Med.« E munka csakugyan ki is nyomtatott Nagyszombatban, 1706. (Szabó Károlynál 1717. sz.), valószínűleg az egyet. könyvtár példánya után, melynek magyar szövege tele van kézirati javítgatással. ~

✓ (164.) Nagy-Szombat (?) 1706.

Rákóczi Ferencz proclamatioja. Nos Franciscus Dei Gratiâ Princeps Rakoczi Senki sincs, valaki vagy édes Eleinek stb. Datum Ex Castris Nostris ad Ersek-Ujvár positus. Die Mensis Julij. Anno Millesimô Septingentesimô Sextô.

Falragasz-alakú levélen. Egyetemi könyvtár Kaprinay Mssc. CT. xvi. — Nyomdai kiállítása után ítélve valószínű, hogy a nagyszombati academiái betűkkel nyomtatott.

✕

Közli: *Dr. Ballagi Aladár.*

II.

ÖT ISMERETLEN MAGYAR NYOMTATVÁNY A RÁKÓCZI
KORBÓL. ¹⁾

Szabó Károly »Régi Magyar könyvtár« című, a könyvészetben szakban monumentális munkája még fenmaradott hézagainak lehető pótlásához, egy tökélyesb, második kiadás számára hazafias készséggel járulandó: gondosan átvizsgáltam Rákóczi-kori gyűjteményem magyar nyomtatványait. Várakozásom nem is csalt, mert azok közt öt oly magyar nyelvű nyomtatványt leltem az 1703—1707. évekből, melyeket Szabó Károly, az általa átvizsgált hazai nagyszámú könyvtárak egyikében sem talált vala föl, sem pedig az ezelőtti szakmunkák nem említik. Ekként azok eddigelé teljesen ismeretlenek; sőt egynémelyikök talán *unicum* is.

(165.) Az első ¹ egy nagy falragasz alakú iv, diszes cím-betűkkel s cifra oszlop-czirádákkal kerített egy terjedelmes cím-fejezetben és ez alatt négy hosszú hasábos szövegben nyomva, Kolozsvártt, 1793-dik esztendőben. Tartalmazza az 1698-ban elhunyt b. Serédy Benedek özvegyének, szül. Sárköz-Ujlaki Ujlaky Borbálának 1703. darahi udvarházánál történt elhalálózása után, Kolozsvártt végbement utolsó tisztességtétele« alkalmával a kolozsvári reform. collegium tagjai által írott gyász- és dicsőítő versezeteket. (Mindnyája magyar nyelvű.) A fejezetben az elhunyt úrnő czímei s neve után röviden érintve van annak életpályája, — melyből megtudjuk, hogy a kegyes Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszony növendéke vala — s a görcsöni kastélyban 1655-ben tartá lakodalmi pompáját« b. Serédy Benedek krasznai főispánnal, b. Serédy István fiával, kivel 44 évig boldog házasságban élt. Ezután előszámláltatnak hátramaradott gyermekeik: b. Serédy Gáspár, Péter, István fiak, és Zsófia, Zsuzsánna, Klára (Kendeffy Pálné) leányok, mely legutóbb nevezett édes anyját hatod napra a sírba követte A sz. életű Zsófia b. Andrassy Istvánnak, Zsuzsa pedig b. Perényi Ferencznek volt

¹⁾ A Történelmi Tár 1879. IV. füzetéből.

neje. (V. ö. Gr. Eszterházy János közleményét a Sárköz-Ujlaki Ujlaky családról a »Századok« 1870-iki évfolyamában, továbbá Nagy Iván Magyarorsz. családait, a Serédy családról.)

Példányunk csonka: jobb oldalának egy része — egykor egyik vidéki levéltárban csomagborítékul használtatván — leszakadt; és így, fájdalom, sem egész címét, sem egész tartalmát nem ismerjük. Mindazáltal megemlítjük, hogy Köröspataki Ferencz collegium seniora, Bihari N. András collegium contrascribája, Miklósvári János coll. assessora, Harasztosi Mihály coll. alumnusa, Köpeczi P. János coll. alumnusa és etym. tanítója, Karasznai Ferencz coll. alumnusa és K. Daróczi István coll. alumnusától vannak benne búcsúztatószerű gyászversek és még két versnek töredéke látszik. A címből ennyi vehető ki: M on megtart INT ETE UJLAKI B URI ASZ NEHAI TEKINTETES NAGY FALVI SERÉDI BE ÁRVAA ÖZV. stb. (tíz hosszú sor cursive betűs szöveg) A KOLOSVÁRI REFORMATUM COLLEGIUM-NAK. Még az »e jelenvaló 1703. eszt. . . .« is említetik, mint az elhalálozás és temetési solennitás éve. ✕

(166.) Második nyomtatványom már teljesen ép és szépen föntartott példány. Ez II. Rákóczi Ferencz fejedelem hadi utasítása várparancsnokai számára. Címe egyszerűen csak »IN-STRUCTIO.« Mely után a következő bevezetés áll: »A kire valamely Várnak s erős erősségnek igazgatása biztattatik, legelsőben-is szükség, hogy az tanúlt hadi ember légyen«, stb. A cím felett igen díszes homlok-vignette áll, középen Noé bárkájával, két oldalán két gyermek angyallal. Az alak ívrét, a szöveg áll 8 számozott lapból, melyek utolsóján ott áll a kelet helye és éve: »Datum Agriae, 1. Maji 1705.« Ez azonban magának a szövegnek, vagyis Utasításnak kelte, mert a nyomtatás nem egri, (hol ekkor nyomda sem volt), hanem a betűk jellege után ítélve, határozottan lőcsei, mint a hol a kuruczok többi ily formatumban kiadott katonai utasításait és szabályzataikat is nyomatták, t. i. Brewer Sámuel özvegyének jól felszerelt híres nyomdájában.

Ezen Utasítás tartalmát a Ludovica Académia Közlönynek 1876-iki folyamában ismerttettem. ✕

3 (167.) Harmadik nyomtatványom az 1706-iki fegyverszünet cikkelyeit tartalmazza, kettős hasábokban, elől latinul, azután

magyarúl. (Az Főlséghes Császár és Király között egy részről, és az Magyar Országhi Confoederált Statusok között egy részről, az Főlséghes Angliai Királynénak és Belgium Tartományokbeli Generalis foederatus Uri Rendeknek bévett dicséretes Mediatiója közben járó munkálkodásával el végzett, és föllyül megh-nevezett mind két Résznek Plenipotentiarius Commissariusi által, az aláb még irtt Esztendőben, és napon subscribált Armistitiumnak Czikkeli, és Conditioi.) Ivrétben, A₁, A₂ és A₃ levél. Végül a datum: »Lett Posonban Pünkösd Havanak nyolczadik napian, az Ezer, hét száz. hatodik Esztendőben.« Alább a nyomtatás éve és helye: »VIENNAE AUSTRIAE Typis Andreae Heyinger, 1706.«

Tehát más kiadás, mint a Szabó Károlynál a 675. lapon 1721. sz. a. említett, — a mely Pozsonyban nyomtatott, és latin czímének orthographiája sem egyez a mi — bécsi nyomtatású példányainkéval.

(168.) Negyedik ritkaságunk Rákóczi egy — szokásosan — latin címfejezetű, de magyar szövegű 1707-diki nyilt-parancsának nyomtatott példánya. (Falragasz-íven.) Kezdeté: »NOS FRANCISCUS II. DEI gratia Sacri Romani Iuperii et Transylvaniae Princeps RAKOCZY« etc. A szöveg eleje: »Eleve jól tudván, hogy minden dolognak a rend légyen lelke. »Vége és a rendelet kelte:«. . . és semmiképen el sem kerülük. Secus non facturi. Datum in civitate Nostra Kolosvár die 27 April. A. 1707.«

Honnét valószínűleg ugyanott Kolozsvárott is nyomtatott és pedig annál inkább, minthogy a szöveg is specialiter Erdélyre. és nem Magyarországra szól.

(169.) Végre, ötödik ritkaságunk a császári főhadparancsnok gr. Starhemberg Guidónak 1707-iki magyar nyelvű (latinul is ki vala adva, de külön) kiáltványa, szintén falragasz-ív alakjában nyomtatva, Bécsben vagy Pozsonyban. Kezdeté: 4

5 ↙ STARNBEGHI GUIDOBALD Római Szent Birodalombéli Gróff, a Felséges Császárnak és Királynak ő Felségének Belső tanácsosa stb. Vége: » maga Fejét is el ne veszesse. Költ a Császár táborában, Zavar mellett; Sz. Iván havának 13-dik Napján, 1707-dik esztendőben.

E pátensről, valamint a közvetlenül megelőzőről is tudjuk,

hogy bár igen ritka példány: de nem unicum; mert nyilván emlékezünk, hogy kutatásaink közben másutt is láttuk már ezeket hasonló nyomtatványokban. A két első műnek több példányát azonban eddig még nem volt alkalmunk látni. ↙

Közli: *Thaly Kálmán.*

MAGYARORSZÁGI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTOK A KÖZÉPKORBAN.

Csontos Jánostól.

— Harmadik közlemény. —

LI.

Gellért pécsi püspök 1031—1043-ból.

A legrégebb könyvmásoló az Árpádkorból, kinek emlékét történeti kútfő tartotta fenn. A »Vita S. Gerardi« című munkában Endlichernél¹⁾ olvassuk róla: hogy bakonybéli magányában, hol mint remete 7 évig lakott, cellát épített magának, melyben könyveket szerkesztett és ezeket sajátkezűleg másolta; »dictabat libros, quos propria manu scribebat.« Feljegyzi róla ezen munka azt is, hogy egy alkalommal, midőn gondolatokba mélyedt, egy üldözött szarvas menekült cellejába és felfordította a tintatartóját a melyből írt. Gellért mint tudós irodalmunkban ismeretes.²⁾ Mint könyvmásolót a hazai írókon kívül Wattenbach Vilmos³⁾ is felhasználta.

LII.

Magyar Tádé 1175-ből.

A második árpádkori könyvmásoló, kinek emlékét ekkorig sikerült felkutatnom. A »Ptolomaei Pheludensis Liber Almagesti

¹⁾ Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli 1849. 214 l.

²⁾ Batthyány Ign. Sancti Gerardi Episcopi Chanadiensis Scripta et Acta Haectenus inedita. Albae Carolinae 1790. 4-r. — Toldy A. M. Nemzeti Irodalom Története Pest 1862. I. köt.

³⁾ Das Schriftwesen im Mittelalter Leipzig. 1875, 387 l.

translatus a Magistro Girardo Cremonensi de Arabico in Latinum « című codexet másolta, mely jelenleg a florenczi Laurentianaban őriztetik s Bandini ¹⁾ által részletesen van ismertetve. A codex a következő colophonnal végződik: »Finit liber Ptolomaei Phe-ludensis qui graece Megaziti, Arabice Almagesti, Latine vocatur Virgil, cura Magistri Thadei Vngari anno Domini millesimo CLXXV Toleti consummatus; anno autem Arabum quingentesimo LXX. mensis octavi XI. die translatus a Magistro Girardo Cremonensi de Arabico in Latinum.« E szerint Magyar Tádé a codex másolását Toledoban 1175-ben fejezte be, s napfényre hozásával árpádkori irodalomtörténetünk egy egészen ismeretlen másolóval gyarapodik.

LIII.

Szepesi János 1340-ből.

1340-ben másolta a »Thomas de Argentina Super I^{mo} et IV° Sententiarum Petri Lombardi« című hártya-codexet, mely jelenleg a krakkói Jagello-könyvtár tulajdona. A codex colophonja a következő: »Explicit Lectura IV. Libri Sententiarum edita Parysius per Reverendum ac s. religionis virum fratrem Thomam ordinis s. Augustini Professore[m] s. Theologiae bachelarium; completa a. d. 1340 in crastino B. Mariae Virginis Assumptionis per manus Johannis de Cyps.« ²⁾ Ki legyen ezen szepesi származású hazánkfia, kívül irodalmunk e helyütt találkozik legelőször, ennek felderítését a jövő buvárlatoktól várjuk.

LIV.

János szerpap Zengből 1359-ből.

Egy glagol psalteriumot másolt és festett, mely jelenleg gróf Sternberg prágai könyvtárában őriztetik. Említi Kukuljevič »Jure Glovič Prozvan Julijo Klovio hrvatski sitnoslikar« című munkájában. ³⁾

¹⁾ Catalogus Codicum Latinorum Bibliothecae Mediceo Laurentianae Florentiae 1776. Tom. III. col. 312—312.

²⁾ Dr. Wisloczky W. Catalogus Codicum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis. Cracoviae 1879. fasc. 4. p. 2124.

³⁾ Zagreb 1878, 4 l.

LV.

Konrád pilisi cistercita 1388-ból.

Említés van róla István nádor azon 1388-dik évi ítéletlevelében, mely a Bély Péter és Konrád bélháromkúti apát közötti határjárású pert tárgyalja s Ipolyi Arnold: »a kunok bélháromkúti másképp apátfalvi apátság történetéhez«¹⁾ című nagybecsű értekezésében teljes szöveg szerint olvasható. Az ítéletlevél névszerint sorolja fel Konrád bélháromkúti apát megbízottjait, a béli, pásztói, ercsi és pilisi cistercita monostorokból összesen 16 szerzetes papot; míg azonban 15-nek csak a keresztnévét említi, a pilisi hat megbízott társaságában levő Konrádról azt mondja: »Conradus scriptor«, miáltal ennek könyvmásolói foglalkozását jelzi. Ezen megkülönböztetés irodalomtörténetünknek egy könyvmásolót tartott fenn, kit Ipolyi Arnold nagyérdemű tudósunk hozott legelőször főntemlített értekezésében napfényre, honnan közleményünkbe mi is átvettük.

LVI.

Hunyadi Kelemen 1426-ból.

Valószínűleg ferenczrendi szerzetes, ki 1426-ban Marosvásárhelyt egy hártya Nocturnalet másolt, mely jelenleg a csiksomlyói ferenczrendi zárdában őriztetik. A könyv végén következő colophon olvasható: »Finis huius per manus Fratris Clementis de hwniad tunc temporis in Wasarhel degentis Anno domini M. Q^o. vigesimo secundo laus deo.« E könyvmásolót Dr. Ballagi Aladár derék fiatal tudósunk, a csiksomlyói könyvtárról közlött ismertetésében,²⁾ hozta legelőször napfényre.

LVII.

Antal medgyesi pap 1429 előtt.

A nagyszebeni ev. plebánia egyház úgynevezett kápolna könyvtára birja tőle Paduai Albert latin postilláit, melyeket a

¹⁾ Archaeologiai közlemények. Budapest 1866. VI. köt. 33 l.

²⁾ Magyar Könyvszemle 1879. évf. IV - V. füzet 267-268 l.

leveleken olvasható egykorú feljegyzések szerint 1429 előtt mint medgyesi pap Mueschnában másolt. A codex colophonja a következő: »Per manus Anthonii sacerdotis de Medies, In Mueschna scripsi ex postilla Alberti de Padua.« (Lásd a Századok 1879. évi októberi füzetét.)

LVIII.

Péter nagyszebeni másoló 1430-ból.

E másolót Pesty Frigyes derék történészünk szivességének köszönöm, ki azt a szász nemzeti egyetem nagyszebeni levéltárából jegyezte ki számomra. A levéltár elenchesében ugyanis egy 1430-ki oklevél regestumában említés tétetik Péter s c r i p t o r özvegyéről Krisztináról, kinek Jordanus albáni püspök megengedi, hogy magának házi gyóntatót választhasson. E körülmény érdekes adat arra, hogy ez időben hazánkban a könyvmásolással világi férfiak is foglalkoztak; ilyen volt Péter másológ is, kivel irodalomtörténetünk egy egészen ismeretlen középkori (valószínűleg nagyszebeni illetőségű) írástudóval gyarapodik.

LIX.

Bura Milan 1443-ból.

Horvátországi származású ki 1443-ban: »Suetoniusnak: De Vita Duodecim Caesarum« című munkáját másolta. A codex jelenleg gróf Vojkfi tulajdona Zágrábban. Felhasználta Kukuljevič J. »Jure Glovič Prozvan Julijo Klovio. Hrvatski sitnoslikar« című munkájában. ¹⁾

LX.

Lechnicz névtelen karthauzi 1445-ből.

Nevét nem ismerjük, de a budapesti egyetemi könyvtár C. 49 jegyű latin codexében fennmaradt feljegyzéséből tudjuk, hogy 1445-ben a lechnicz sz. Antalvölgyi karthauzi kolostorban (Szepermegyében) a' »Tractatus de Arte moriendi« című munkát másolta. Azt olvassuk ugyanis ennek colophonjában: »Explicit trac

¹⁾ Zagreb. 1878. 4 l.

tatus de arte moriendi per cancellarium parisiensem editus in valli S. Anthonii in Lechnicz Carthusiensis ordinis Anno D. M. CCCC. XLV".« Ekkor még felhasználva nem volt.

LXI.

Nagyszombati Miklós 1446-ból.

Krakkói egyetemi tanuló, ki 1446-ban a várnai csata második évfordulóján »Theoretica planetarum Gerardi Cremonensis« című codexet másolta, mely jelenleg a krakkói Jagello-könyvtaré. A munka a következő colophonnal végződik: »Finis huius in vigilia Martini recte in completionem secundi anni post amissionem belli in Turcia per Serenissimum principem dominum et dominum Wladislaum regem Polonie, Hungaricorumque regnorum a. d. 1446, per me Nicolaum de Tirnavia studentem Alme Universitatis Cracoviensis« etc. (L. Dr. Wisloczki V. Catalogus Codicum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis. fasc. 4. p. 445.)

LXII.

Fehérvári Antal 1459-ből.

Emlékét a krakkói Jagello-könyvtár: »Miscellanea ad historiam universitatis Cracoviensis pertinentia« vegyes tartalmu codexe tartotta fenn, hol a »Fragmentum Swiectwa« című munka után a következő aláírás olvasható: »1459 Anthonius de Alba Regali in bursa Hungarorum.« A codexnek ezen részét tehát Fehérvári Antal mint krakkói egyetemi tanuló 1459-ben másolta. (Dr. Wisloczky V. Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis Cracoviae 1877 fasc. I. 92 l.)

LXIII.

Ujvárosi Pál 1461-ből.

Ez is krakkói egyetemi tanuló »Tabulae volt, ki 1461-ben de medys et veris motibus planetarum« című munkát másolta.

A kézirat a krakkói Jagello-könyvtárban még jelenleg is megvan, s colophonja a következő; »Explicitum Tabule resolute vna cum Canonibus« per Paulum de Wyvaras studentem Cracoviensem, in octava Epiphaniae domini in bursa divitum a d. 1461« etc. (L. Dr. Wisloczky L. Catalogus Codd. Manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis fasc. II. pp. 194.)

LXIV.

Máté lövöldi karthauzi 1467-ből.

Mint a lövöldi (Veszprém megyében) karthauzi monostor fogadalmasa 1467-ben egy asketicus tartalmú latin codexet másolt, mely jelenleg a budapesti egyetemi könyvtár tulajdona. (A. 143. 4-r.) A könyv kolophonja a következő: »Explicit hoc opusculum anno domini millesimo (cccc) sexagesimo septimo feria sexta post octavam corporis christi per fratrem Matheum monachum carthusiensis ordinis professum in Leweld. monasterio.« Ekkorig még felhasználva nincsen.

LXV.

Sztárai Máté 1475-ből.

Egerváry László nagyváradai püspökségi kormányzó megrendelésére 1475-ben »Guidonis de Columna Historia Trojana« című munkát másolta. A codex jelenleg a budapesti egyetemi könyvtár cimeliái közt őriztetik s a következő colophonnal bír: »Explicit hoc opus octavo die ascensionis domini quod fecit fieri magnificus et egregius dominus Ladislaus de Egervara gubernator Episcopatus waradiensis per me Matheum de Stara Anno Domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto.« A codex csinos kiállítása után ítélve, Sztáray Mátét kora kiválóbb kaligraphjaihoz kell soroznunk, ki ben irodalomtörténetünk új gyarapodást nyer.

LXVI.

Mihály brebiri lelkész 1485-ből.

Horvátországi származású, ki mint brebiri lelkész 1485-ben egy glagol Breviariumot irt, mely jelenleg a zágrábi káp-

talán könyvtárában őriztetik. Említi Kukuljevič J. általam többször idézett munkájában.

LXVII.

Kolunics Ambrus szerpap 1486-ból.

Horvátországi duboviki származású, ki Dolanin Lénárt gatanai vikarius és szűz Máriáról nevezett apát megrendelésére, 1486-ban sz. Bernárdnak horvát nyelvre fordított munkáit glagol betűkkel másolta. A codexet, mely jelenleg Kukuljevič J. tulajdona, ismertette Dr. Kazanačič Iván az »Arkiv za Povjestnicu Jugoslavensku« V. kötetében, honnan a colophont, mely a munka keletkezését történeti érdekű jegyzetekkel illusztrálja, Boynychich Iván úr magyar fordításában mi is átvesszük, a mely így szól: »Jézus Krisztus nevében. Amen. Az úr 1486. évében julius 7-én végeztetett be sz. Bernardin ezen könyve. Én Dolanin Lénárt úr irattam ezen díszes munkát, Isten és az egyház szolgálatára és bűneim bocsánatára. Irattam e könyvet egészen saját költségemen. Azon időben Inceze pápa úr volt legfőbb lelki atyánk, és Mátyás a magyar király, a ki leigázta a horvát urakat és uradalmából kikergette Anzs Kenézt és Jánost, vegliai Kenézt, és uralkodott Otocsaczban és a többi városban, és azon időben Pál volt zenggi és gatanai püspök és Lénárt úr volt szűz Mária apátja. Ezen könyvet és ezen rubrikát irtam én Ambrus diakon, a ki a buzani rendhez tartozik, és Dubovikból való a Kolunics családból, kinek bűnei vagyona, hazája sírja és a föld anyja; irtam pedig e könyvet Lénárt gatanai vikarius szá-mára, kinek házában tartózkodtam és ki munkámat megfizette.«

LVIII.

Bártfai Ambrus 1486-ból.

Orvostudor, ki Ioannes Regiomontanus csillagászati tábláit írta le. A codex 286 hártylevélen van kiállítva s a krakkói Jagello-könyvtárnak egyik dísze. Colophonja a következő: »Finiuntur Tabulae Venerabilis magistri Johannis

de Regiomonte a. d. 1486 per me doctorem Ambrosium de Bartpha.« Bártfai Ambrussal irodalomtörténetünkben egész új név jut felszínre, ki ismeretlen XV. századi orvosaink és másolóink számát egygyel gyarapítja. (L. Dr. Wisloczky V. Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis fasc. II. p. 194.)

LXIX.

Pozsonyi János 1488-ból.

E néven a XIV—XV. századból két hazai pálost ismerünk, kik mint hitszónokok virágoztak s több hitszónoklati munkát hagytak hátra. A XV. századi Pozsonyi János azonkívül könyvmásolással is foglalkozott s 1488-ban a Pozsony melletti máriavölgyi pálos monostorban egy latin predikációs könyvet másolt, mely a pálosok egyéb könyveivel együtt a budapesti egyetemi könyvtárba került, s jelenleg D. 18, 8r. jegy alatt őriztetik. E codex boritéktábla belsején a következő egykoru feljegyzés olvasható: »Hunc librum scripsit frater Johannes de Posonio in Valle virginis gloriose prope eandem civitatem etc. . . . anno domini M^o CCCC. 88°.« (L. Eggerer Fragmen Panis sive Annales Ordinis S. Pauli I. Eremitae Viennae 1663. 172 l. — Vincze Gábor: A magyarországi pálosok irodalmi munkássága. Magyar Könyvszemle 1878. 24 l.)

LXX.

Kőhalmi Mihály betűfestő 1492-ből.

Erdélyi szász Kőhalomból (Reps) ki 1492-ben »Thomas de Aquino Summajának« 1498 ki velencezi kiadását rubrummal díszítette s a fejezetek elejére színes initialékat festett. (Rubricator.) Az ősnymtatvány jelenleg a nagyszebeni ev. plebánia egyház úgynevezett kápolna könyvtárában őriztetik s a colophon után rubrumban a következő egykorú feljegyzést tünteti fel: »Rubricatum Bude 1492 Michael de Rupe.« Ezen feljegyzés azt bizonyítja, hogy középkori betűfestőink művészetüket nemcsak a kéziratokon, hanem az ősnymtatványokon is gyakorolták; de adalékot szolgáltat a budai betűfestők tevé-

kenységéhez is, mely a XV. század második felében a virágzás legnagyobb fokát érte el. — Köhalmi Mihály említett feljegyzését közölte Müller I. »Die Incunabeln der Hermannstädter Capellenbibliothek« című értekezésében.¹⁾ Mint betűfestőt azonban

¹⁾ Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. 1878. II–III. füz. 353 l.

mi használjuk fel ezúttal legelőször. Megjegyzem még, hogy Müller értekezésében még két őnyomatványt ismertet, melyeken ezen feljegyzés olvasható: »Conventus Cibiniensis procurata a Magistro Michaele de Rupe.« Szolgáljon ez némi adalékul Köhalmi egyéniségének megítéléséhez.

ÉSZREVÉTELEK

KÖNYVTÁRRENDEZÉS TERVVÁZLATÁRA.

Szinnyei Józseftől.¹⁾

Az »Irodalmi Szemle« 10. számában a »Könyvtárrendezés tervvázlata« című cikk, sok jó akaratral és nem csekély buzgalommal van ugyan írva, de ennél is, mint legtöbb hasonirányú cikknél, mely mindenekelőtt szakismeretet és gyakorlati kiképzést igényel, szembetűnő a nehézség, melylyel az illető írónak megküzdnie kellett, hogy tárgyát érthetővé, népszerűvé tegye; ezen törekvése azonban nem vezette őt célhoz, miután a nevezett cikk elolvasása után a könyvtárrendezésről még a főbb axiomákat sem szerezheti meg magának az olvasó, annál kevésbé nyerhet hű képet egy rendezett könyvtár technikájáról. Nem tartom tehát fölöslegesnek a könyvtárrendezésről érthető hű képet, illetve utasítást nyújtani.

Minden nagyobb könyvtárnál, 3-féle címjegyzék (címtár katalogus) szükséges:

1. Betűrendes, mely feltünteti a műveket szerzőjük vagy péczeszavuk (Schlagwort) szerint. A betűrendes címjegyzék elcsúsztathatlan, mert míg kilenczvenkilenczen bizonyos meg-

¹⁾ Az Egerben megjelenő Irodalmi Szemle 11-ik számából.

nevezett művet keresnek, csak a századik óhajtja az egy szakba vágó művek jegyzékét áttekinteni. Miután minden művelt országban az újabb prakticus irány kimutatta, hogy a czédularendszer elsőbbséggel bír a bekötött katalogus fölött, azért a könyvek címei önálló és mozgatható czédulákra iratnak, a czédulára írt jegy és szám szerint pedig a könyv azonnal megtalálható. (L. a czikk 2) pontját).

2. A tudomány-szakok címjegyzéke. A betürendes címjegyzék czédulái lemásoltatván, ezekből alakítható a szak-katalogus, ha a czédulák a megállapított tudomány-szakok szerint és azon belül betürendbe helyeztetnek. Ezen címzár szerint az illető tudós a keresett műveket, szakmájának megfelelőleg, csoportosan föllelheti (L. a czikk harmadik pontját).

3. A könyvek fölvétele (címzárószása) után, az evidentiában tartás és elüljárósági ellenőrzés végett szükséges az inventarium vagy helyrajzi (topographikus) katalogus, mely csak a már rendezett könyvtárról vehető fel. Itt már előnyösb, sőt szükséges is a bekötött címjegyzék, melybe a könyvek, a föllállítás azaz tudomány-szakok szerint és chronologiai rendben (folyó-számok szerint), vezetnek be. Ezen katalogus könnyen készíthető a szakcímzárból, ha ennek czédulái szám szerint, azaz chronologiai rendbe rakatnak és azokról a könyvek címei röviden az inventáriumba iratnak, következő rovatok szerint: 1) az osztály száma; 2) a szerző neve (v. péczeszó,) a könyv rövid címe, a kötet száma, kiadása, helye, éve és alakja; 3) a darab szám t. i. hány kötetbe van bekötve vagy hány füzetből áll; 4) megjegyzés. péld. ha a könyv elveszett vagy eltávolított; minden szak után a gyarapodásnak hely hagyatván. Ebből azonnal meg tudható az elveszett könyv címe. (L. a czikk 1) pontját).

A könyvtárrendezésnél mindenekelőtt tisztába kell jönnünk a rendszerrel, mely szerint a könyvtár rendeztetni fog. A legtöbb külföldi országos könyvtáraknál a tudományszakokon belől a folyó számokat fogadták el, t. i. minden számot betöltve, a müncheni beékelési (ugró-számú) rendszer helyett. Nemcsak a rendezést könnyíti és gyorsabbá teszi az előbb említett rendszer, miután a czédulázott könyvek azonnal és véglegesen helyrerakathatnak; ellenben a beékelési rendszer szerint az egész könyvtár-készlet előbb ideiglenesen számoztatik és csak azután kerestetnek ki az együvé tartozó művek (egy szerzőnek különböző művei vagy

egy ugyanazon címmel bíró, szerző nélküli könyvek) és ezek az illető tudomány-szakokban véglegesen számozgatnak, azután jegy és szám szerint betűrendben elrakatnak. Miután azonban minden mű mellett, ugyanazon szerzőtől vagy más, a betűrend szerint, közel eső nevű írótól előfordúlhatnak még könyvek, azért minden szám után 25—50 szám üresen hagyatik, de ezen hézagok egy része rövid idő alatt betelik, ekkor a közbeeső művek ismételt számai betűvel is jelöltetnek. (Először m betű jegyeztetik a szám mellé, hogy azután a jobbra, vagy balra beékelendő mű l-el vagy n-el jelöltessék, ha a 24 betű betelt, akkor azok megkettőztetnek). — Ezen rendszer mellett nemcsak a polczok hagyatnak betöltetlen, s így a könyvek ideoda dőlnek, tolatnak, hányatnak, kopnak, hanem a jegyek (paizskák) bonyolultsága mellett a visszahelyezésnél a legnagyobb vigyázat mellett is igen könnyen történhetik tévedés, vagyis a könyvek rossz helyre kerülnek. A beékelési rendszerrel tehát — miként az előadottakból kitétnék — a helyben is bővelkedni kell, miután minden polcz félig üresen hagyandó, akár telik be az valamikor, akár nem; már pedig a mai rohamos könyvszaporodás mellett, a helyszűke nem egy könyvtárnál égető kérdéssé vált. Ezen hátrányok mellett tehát azon előny, hogy a könyvek betűrendben és a szerzők művei együtt találhatóak, de csak akkor, ha ugyanazon tudományszakba valók és alakjuk (8-r. 4-r. vagy ívrét) nem különböző, elenyészik; különben is a czédulákból egy ugyanazon író összes műveit egy csomóban kényelmesen áttekinthetjük, azért a helyszínén való részletes áttekintés fölöslegessé válik. A beékelési rendszer mellett a harmadik katalogus elhagyása is csak látszólagos előny. A kötött könyvbe t. i. szakok szerint és betűrendben iratván be a művek, ez megfelel ugyan a föllállításnak és így inventárium gyanánt is használható; azonban a beékelés miatt, minden könyvcím után a bekötött címtárban is hely hagyandó; de a kötetek vastagsága daczára, több helyütt csakhamar betelik a szám és az üresen hagyott hely; ekkor a hiány új lappal pótoltatik, mely beragasztandó, (ha ugyan beragasztatik) ezután előáll még a múlt századi bekötött katalogusok calamitása, az össze-vissza firkalás és 15—20 év múlva bekövetkezik a szükség: a címtárnak újra tisztázása. Tehát ezen előny is csak illusorius. Ezért fogadták el a budapesti tu-

domány-egyetemi könyvtárnál a folyó- és betöltött számozás rendszerét.

A rendszer után következik a tudomány-szakok megállapítása, mely a könyvtár jellege és a könyvkészlet mennyisége szerint különbözőleg történik. Kisebb könyvtáraknál elég 15—24 szakot megállapítani s azokat kezdő-betűkkel jelölni. Nagyobb könyvtáraknál kevesebb főszakot, pl. 8—10-et és mindegyikben 4—8 alszakot vehetünk, ezeket is betűkkel jelölve. Így például máskép kell fölosztani oly könyvtárt, mely a theologiai, ismét egészen máskép, mely természettudományi művekben túlnyomó; a szakok kijelölésénél, a könyvtár beltartalmára kell tehát fektetni a fősúlyt.

Némi tájékoztatásul álljon itt a budapesti egyetemi könyvtár osztályzata (schémája).

A. Hittudomány.

Aa. Ó- és újszövetségi biblia történet- s szövegítészeti, régészeti, értelmezéstani s philologiai tudománysszakok és vita-iratok.

Ab. Egyház-irodalom-történeti művek, sz.-atyák, egyházírók, zsinatok.

Ac. Egyetemes egyháztörténelem és ebbe vágó monographiák.

Ad. Alap- s ágazatos hittan, erkölcsstan, ascetikus munkák, hitvédelmi iratok.

Ae. Lelkipásztorságtan, egyházszónoklati művek.

Af. Hittudományi szakokba vágó irodalom és folyóiratok.

B. Jogtudományok.

Ba. Jogtörténelem és encyclopaedia.

Bb. Észjog, nemzetközi jog.

Bc. Római jog.

Bd. Egyházi jog.

Be. Közjog Közigazgatás.

Bf. Magánjog és bányajog.

Bg. Polgári törvénykezés és büntető jog.

Bh. Váltó és kereskedelmi jog.

C. Államtudományok.

- Ca Politikai államtudományok. (Alkotmánytan.)
- Cb. Nemzetgazdaság és pénzügytan.
- Cc. Statistika.
- Cd. Ipar és kereskedés.
- Ce. Politikai lapok.

D. Orvosi tudományok.

- Da. Boncztan, szövettan, fejlődéstan, élettan és élettani vegytan.
- Db. Kórboncztan, kórszövettan, kórtani vegytan, általános kór- és gyógytan, kórjelzéstan és orvosi történet.
- Dc. Gyógyszertan, méregtan, kór- és gyógytan.
- Dd. Sebészet, szemészet és szülészet.
- De. Törvényszéki orvostan, törvényszéki vegytan, elmekórtan, közegészségstan, orvosi rendészet és orvosi statistika.
- Df. Állatgyógyászat.

E. Mathematica és természettudományok

- Ea. Mathematica.
- Eb. Physika, astronomia és chemia.
- Ec. Természetráaj (ásvány-, föld- és őslénytan, növénytan, állattan).
- Ed. Technologia, géptan, építészet, mezei gazdaságtan.
- Ee. Hadtudományok.

F. Philosophia, aethetica és paedagogia.

- Fa. Philosophia és történelme.
- Fb. Aethetica és művészettan.
- Fc. Neveléstudomány.

G. Történelem és földrajz.

- Ga. Egyetemes, nem hazai történelem és segédtudományai (chronologia, diplomatica stb.)
- Gb. Hazai történelem és segédtudományai.
- Gc. Irodalomtörténet és bibliographia.
- Gd. Műtörténet és régészet (hazai és külföldi).

Ge. Földrajz és utazások. (Egyetemes és hazai földrajz, ethnographia, topographia, chorographia, utazások.)

H. Philologia és literatura.

Ha. Görög és latin nyelv, régiségek, mythologia, irodalomtörténet, commentárok, szótárak.

Hb. Görög és latin írók.

Hc. Összehasonlító és modern nyelvtudomány (magyar és külföldi), nyelvtanok, szótárak.

Hd. Magyar irodalom.

He. Germán irodalmak.

Hf. Román irodalmak.

Hg. Szláv irodalmak.

Hh. Keleti irodalmak.

J. Vegyesek.

Encyclopaediák és vegyes tartalmu folyóiratok, társulati kiadványok, naptárak, czímtárak és miscelléneák.

Meg kell még itt jegyezni, hogy az ő nyomtatványok (incunábulák), a magyar nyelvűek 1811-ig, az idegenek 1500-ig, külön állítatnak fel a nyomtatási év szerint, minden tekintet nélkül a könyv alakjára. Továbbá az apróbb nyomtatványok (miscelléneák) péld: dissertatiók, iskolai értesítők, alkalmi versek, gyászjelentések, színczédulák stb. tárgyak szerint csoportosítva — szerzők, városok, vagy időrend szerint rakatnak tokokba. Minderről a végleges rendezés után, külön-külön jegyzék készítenendő.

A könyveket fölvétel vagy czímtározás előtt nagyjából föl kell állítani, úgy hogy a művek egyes kötetei, lehetőleg a megállapított fő tudományszakokba osztva, együtt legyenek és a főstudományszakok helyei kijelöltessenek.

A könyvek fölvételénél és elhelyezésénél három alakot különböztetünk meg t. i. 8-adrétet (ide tartoznak a 12. 16. és 32. rétéek is) 4-edrétet és ívrétet (foliót), mindegyiknél a műveket külön folyószámmal kell ellátni, azaz, a 8-rét, 4-rét és ívrétnél is előlről az 1-nél kezdve, úgy azonban, hogy a művek különböző kötetei egy ugyanazon számot kapják, az elhelyezésnél is alak szerint külön polczokra rakatnak: felül a 8-rétéek, ezek alatt a 4-rétéek is legalúl az ívrétéek.

A rendezést, czédulázást bármely szakkal meg lehet ugyan kezdeni, de ha a sorrendet megtartjuk, az A-val jelölt főosztály 8-rétű könyveiből, a legfelső polczokról, hova az alszakok könyvei jönnek, egy-egy nyalábbal leveszünk, (a czikk 1. pontja) és azok czímeit, művek szerint egyenkint czédulára írjuk; a czédulák vonalozása egyáltalában fölösleges, azonban mindenkör szem előtt kell tartani a címjegyzék kinyomatását, úgy hogy a mi abban fölvéteket, azt le is kell írni; péld. *Heltai Gáspár Magyar krónika. Nagy-Győr 1789. 8-r. (Gb. 346.)* Igen ajánlatos azonban, ha a könyv-czímek bővebben iratnak és a lapszám is kitétetik; az 1., 2. sat. kiadás, fordító, commentator sat. minden esetben kiteendő. Alól a czédulán az ajándékozó neve vagy a könyv ára is fölíráthatik; ellenben az inventáriumnál, mint már fölebb jeleztük, rövidebb czim is elégséges, azonban itt már a rovatos lapok szükségesek. (A czikk pontja.) A czédulára, úgy szintén a könyv táblájára belől, vagy tiszta lapjára, ha pedig a könyv füzve van, a könyv címére fölül, írónnal felíratik a fő- és alszak jegye s a szám: ezenkívül még a végleges paizska fölragasztatik, papírszeletre feljegyzett signatura tétetik a könyvbe, úgy hogy fölül a jelzés kitűnjék, legjobb, ha erre minden szaknál különböző színű papiros alkalmaztatik, a szín azonban minden főszakban ismétlődhetik. (A czikk d. pontja.)

A jegyek (papírszeletek) ideiglenes használata azért is ajánlatos, mert a rendezés befejeztéig több könyv részint kiselejteztetik mint doublette (másod példány), vagy egyesítettik a mű szétszórt köteteivel, végre át is helyeztethetik más szakba; ezen műveletek után természetesen a könyv is más számot kap. (A czikk 2-dik a pontja.)

A könyvek, ha csak lehetséges, egy sorba helyeztessenek; ilyenkor szépészeti tekintetből is a paizska (jegy) a könyv sarkára alúl ragasztható, mely mint szalag húzódik végig a polczokon; így történt ez az egyetemi könyvtár olvasótermében is, a hol a könyvpolczokon csak egy sorba helyezhetők el a művek; ha azonban hely szűke miatt a könyvek két sorba rakatnak, ilyenkor a könyv sarkának felső végére helyezendő a paizska. (A czikk 2-dik b. c. pontja.) — Különben is a kettős vagy második belső sor csak akkor engedhető meg, ha ezen sor magasabbra helyezhető: kivételesen pedig csak a sok kötetből álló

művek részei, folyóiratok folytatásai tétessenek a hátulsó sorba. (A cikk 6. pontja.)

Az egybekötött művek, (colligátumok), csak többszörös munkát igényelnek, de elhelyezésük is igen nehézkes, azért, ha csak lehet, szét kell azokat szedni, ha pedig külön vannak ezen apróbb nyomtatványok, semmi szín alatt sem kell azokat összeköttetni. A colligátumoknál a czédulázási és elhelyezési nehézségeken kívül, még a kikölcsonzás is több írással jár, és a mi legfőbb, egy helyett húsz vagy több mű is ki van téve az elveszés veszélyének. Ha a colligátumok egybekötve hagyatnak, a könyvek czímei egy czédulára sorban egymás alá leíratnak, épen úgy, mint a külön álló művek czímei; ezután mindegyik cím (az elsőt kivéve) külön-külön czédulára ismét lemásoltatik és hivatkozás történik az első mű szerzőjére, rövid címére, szakjegyére és számára, hogy így minden egyes szerző műve kitűnjék a betűrendes és szakezím tárban. (A cikk c. pontja.)

A czédulázás bevégezte után, könnyű szerrel ki lehet keresni a doubletteket (duplicatumokat), ilyenkor ezeket összehasonlítva a másik példánnyal, a fölösleges példány félretétetik és ezen kiselejtezett művek czédulái szolgálhatnak azután a doublettek katalogusául.

A művek fölvetelét, czédulázását illetőleg igen sok lenne a följegyzendő, úgy hogy erről nemcsak külön cikket, de egész könyvet lehetne írni; azért legczélszerűbb, ha a munkálat folyama alatt fölmerülő egyes eseteknél a nagyobb bibliographiai művek vétetnek segítségül; így jó szolgálatot tesznek a nyomtatott terjedelmes könyvjegyzékek, ilyenek a németeknél a Heinsius- és Kayser, a francziáknál a Quérard- és Lórencz-féle katalogusok; a magyar incunabulákra nézve a Szabó Károly »Régi magyar könyvtár«-a, az idegenekre pedig Panzer, Brunet sat. műveik.

A hírlapok és folyóiratok czédulázására nézve nem tartom fölöslegesnek megjegyezni, hogy ezek czíme, mint czég (firma) tekintetik és az egész cím szolgál pécze szóúl, így: Pesti Napló, Kelet Népe, Wiener Zeitung sat. és nem fordítva Napló (Pesti-) Népe (Kelet-) Zeitung (Wiener). A legújabb időben ezen irányt követik már külföldön is, így hogy csak egy művet említek: »Winkler, Die Periodische Presse Oesterreichs, Wien, 1875« című nagy művében is ezen rendszer szerint soroltatnak elő betűrendben a hírlapok.

Végül vonatkozva a cikkben fölemlített signaturákra, az a múlt századbeli kolostori könyvtárak rendszere után készülhetett, fölösleges sallanggal megtoldva. A budapesti egyetemkönyvtár a múlt században fölállítatván, a Ferencz-rendiek épületében, a könyvek szintén azon rendszer szerint lettek ottan elhelyezve; ugyanis a szekrényeket (Theca) római számmal jelölték meg, a polczokat (Gradus) alulról fölfelé kis betűvel a. b. egész h—g; az egyes polczokon a könyvek betűrendbe rakattak; természetesen legelsőbben is a betűrend bomlott fel, azután a tudományszakok kevertettek össze-vissza; ezen baj 1875-ig tartott, midőn a sokkal észszerűbb tudományszakok szerinti osztályozást és felállítást fogadták el itt is. A művek darabszáma úgy is megtudható a leltárból; fölösleges tehát azt a könyv sarkán is kitüntetni. Sapienti sat. !*)

*) Tisztelt cikkíró úr ezen közleményét, mely könyvtártani irodalmunkban mozzanatot jelez, czélszerűnek találtuk az Irodalmi Szemléből lapunk hasábjain is lenyomatni. Megjegyezzük azonban, hogy cikkíró úr álláspontja több tekintetben a miénkétől eltér. Elveivel nem értünk mindenben egyet s egyes feltevéseit a könyvtártan és könyvtáriszme szempontjából nem tehetjük magunkévá. A nélkül tehát, hogy az egész cikk becéséből valamit levonni akarnánk, fentartjuk magunknak a szerző úrétől eltérő nézeteinket egy külön cikkben alkalmilag elmondani. Szerk.

A MAROSVÁSÁRHELYI HELV. HITV. FŐTANODAI KÖNYVTÁR ISMERTETÉSE. Koncz Józseftől.

(Vége)

Hártya nyomat és kézirat.

1. Des Erzherzogthums Khärndten, aufgerichte, Mullner, Pecke, Gewicht, Ellen, Und Masz, Ordnung. Ez irás alatt Karinthisa czimere. Anno 1562. A molnárokról 13 levél; a sütőkről 8 levél és egy lap; a mérték- és rőfökről 1 lap, itt megszakad. 4-r. hártýára nyomtatva.

2. Latin biblia a 14-ik század utolsó, vagy a 15-ik század első feléből, hártýára írva. 8-r. ¹⁾)

¹⁾ Lomtárból vette meg e sorok írója pár krajczárral 1860-ban és adta tanoda könyvtárának.

3 hártya tekercs (=volumen, roule, megila) zsidó irással, 7 egyenlő darabból összeragasztva. 4 meter és 50 cm. hosszu, 12 cm. széles. 10 képpel:

1. Mihály angyal. (Micháél=kicsoda olyan, mint az Isten?) A kép derekán levő táblán az isten képét jelölő négy betű: Jud-hé-vavf-hé.

Ezután következik közönséges ima.

2. Áron képe, füstölő edényt tart kezében, mellén tábla az izrael 12 törzsét jelölő drágakövel, fején infula (=micznéfet.)

Az ima folytatása.

3. Gábor angyal képe (Gabriel=erősségem az isten.)

Az ima folytatása és vége.

Kabbalistica, mikép tisztelik az angyalok istent?

Emberfő, az isteni szellem kisugárzása (emanatio) az emberből. Kabbalistica, tiz gömb (=Sphaera) 1. korona; 2. okosság; 3. bölcsesség; 4. magasság; 5. erősség; 6. fényesség; 7. örökkévalóság; 8. dicsőség; 9. erkölcsi világrend alapja; 10. erkölcsi királyság.

Isten tulajdonságai és ígéretei.¹⁾ Jó és rossz angyalok névsora (=nomenclatura.)

Talizmánok (=kamea) Ádám, Éva és a gonosz szellem.

Az angyalok megeskettettek, hogy az embereknek segítyt nyujtsanak és óvják azokat a rosztól.

5. Rafael angyalképe. (Rafáel—gyógyits isten.)

72 betű ugyanannyi számot jelölve, minden betű után következik egy zoltárvers és minden vers az istennek egy szentnevét foglalja magában.

6. Mózes képe két kőtáblát tart jobbában a 10 parancsal, baljában a csudatevő vesszőt.

7. Akatriel angyalképe (Akatriel vagy Akasriel=koronám az isten.

8. Uriel (vagy Áriel=világosságom az isten) angyalképe.

¹⁾ Itt követkeizk latin nyelven e kézirat:

Si quis igitur Solus est, attributa haec terribilis nominis Dei recitare non debet, nisi ordine hoc inverso per resolutionem Alphabeticam - Attbasch, uti hic sequitur, nemini autem occurat superstitionem aliquam sapere, quia illud est conforme legi Evangelicae, ubi duo tres fuerint congregati in nomine meo, ego sum in medio eorum.

9. Petak hie (=kapum az isten) a kegyelem kapuit megnyitó kulcsokkal. (Pesachje.)

10. Ráchmiel (=irgalmam az siten) irgalom angyalképe, mellén keresztbe tett kezekkel imádkozik a bűnös emberekért istenhez.

Kéziratok 250 mű. ²⁾

A kéziratok nem voltak külön választva, hanem a könyvtárba a többi művek közé beosztva szak szerint s ezek némelyike nyomtatásban is meg van.

1. A *theologiai* könyvek között van 57 mű; fontosabbak ezek: Venema, Vitringa, Schultens, Kirchmeyer stb. *theologiai* művei; a heidelbergi káté magyarázatja Posaházi Jánostól, Rimaszombati Sámuel, Kaposi Sámuel és Nádudvari Sámuel maros-vásárhelyi tanárok isk. cursusai, Jezsuiták titkos utasítása előkelőbb jezsuiták számára. Kivonatja azon czikkek és diplomáknak, melyek a vallás dolgában n.-magyarországban hozattak 1606—1715-ig. Szathmári Ötvös János naplókönyve 1700.

2. *Történelmiek* között 53 mű.

Szamosközi, Apór Péter, Bethlen Farkas, Bojthi Gáspár, Kemény János, Rozsnyai Dávid, Szalárdi János, Benkő József, Transilvaniae pars posterior seu specialis, Kovásznai Sándor, Királyi Erdély- és Magyarország története. Cserei M., Székely István, Bethlen Miklós, Forgács Ferencz, Inczédi Pál: *Historica narratio quorundam gestorum Sigismundi Báthori excripta ex Schedis vetustis opera et manu Laurentii Veidenfelden, ecclesiae Michaelis montanae pastoris 1747.*

3. *Bölcsészeti* 18.

Id. Péterfi Károly *bölcsészeti* művei 12. *Filosofusok és filozofia* historiája II—III-ik rész; az első rész megjelent nyomtatásban 1833-ban. Népszerű filozofia, Logika. Metafizika, Jus naturae, Tapasztalati lélektan, Erkölcstan stb.

4. *Orvosi kéziratok*, naplók Mátýus István, Szotyori József és Péterfi Pál orvosoktól. 16.

¹⁾ 10210—10237-ig az újabb gyarapból kikerült kézirati művek vannak csak; itt pedig be vannak számítva a régi könyvtárba befoglalt kézirati művek is.

5. Vegyes kézirati művek 30.

a) 10213. könyvtári és 1. levéltári szám alatt a sárospataki iskola régi anyakönyve, bőrtáblával. 2 r.

Elöl 46 tiszta levél; ezután következik 1—624 lapra terjedő tulajdonképi anyakönyv; végül megint 52 tiszta levél; hasonlóan a 85-ik lap után egy lap és 5 levél s az 574-ik lap után is 6 tiszta levél.

1—85. lapig terjedőleg a) a sárospataki iskola tanulóinak (studiosi) nevei 1617. január 23—1671. július 24-ig és b) a Gyulafehérvártt beirtottaké 1672 január 17—1701. június 17-ig, következő változatok és megjegyzésekkel:

A 46-ik lap első szélén e jegyzet: »Albae subscripserunt sequentes«; a 2-ik szélén: »Hactenus Patak.« Patakon Sepsi Sámuel volt az utolsó, Fehérvártt Miskolczi István az első bejegyzett.

Az 59-ik lapon 1687. aug. 6-án bejegyzett Kaposi Pál s utána közvetlen ugyanazon aug. hó 28-án beírt Györi Pál neveik között e jegyzés olvasható: »Usque sunt nomina studiosorum Patachino (?) intrantium post secundam exturbationem.«

A 70-ik lapon Ablonczy van beírva utoljára 1701. június 17-dikén.

A 71-dik lapon: »Continuatio seu fragmenta catalogi nobilium studentium Collegii Patakini« jegyzet van s a bejegyzett nevek terjednek a 85-ik lapig.

1617-től 1701-ig ez anyakönyvben befoglalt neveket Pataki Nagy Mihály szedte rendbe és újította meg a régi szakadozott és zavaros anyakönyvből, ¹⁾ ki 1684. ápril 24-én írta be nevét az anyakönyvbe, Fehérvártt a poesis és rhetorica tanítója volt, azután seniorrá tétetett 1688. január 29-én.

Az írás a 67—70-ig terjedő lapok kivételével egy és ugyanaz. Némely nevek után be van jegyezve, hogy hol, mikor és minő állásba jutott az illető. Így p. o. az első lapon, hogy Gönczi S. György collaboratorrá tétetett 1617. május 25-én, ugyanazon év szeptember 6-án seniorrá, végre 1618. június 28-án Szerencsre vitetett s azután Bethlen Gábor fejedelem irnoka lett. A 3-ik lapon: Kaposi L. Istvánt megölte Patakon 1618-ban Szöcs Lukács, az iskola szabadságának védelmezéseért.

¹⁾ Anyakönyv 55. lap.

97—134. lap. A sárospataki iskola régi törvényei; Rákoczi György megtalálása és kérésére újból átvizsgálta és bővítette az ekklesia 1621. január 8-án.

Az igazgatók kötelességeiről XXV. pont.

Az alumnistákról XVI. »

Az erkölcsökről XXIX »

A senior kötelességéről II. » továbbá eskü-

formája.

A praebitor, collaboratorok, cantor oeconomus, paedagogusok és custosok kötelességei; a törvény áthágóinak büntetése; könyvtárnok teendői és esküformája s a primariusok esküformája.

135—288. l. Sajátkezü névbeírások vannak 1743-ig; az iskolába belépés ideje nincs kitéve 1630-ig. Itt a legelső név Simándi János, mely a tisztázottban a 4-ik lapon van s utána jegezve 1617. december.

A 182-dik lapon széljegyzetek, egyfelől: »Hactenus Patachini«, másfelől: »Jam. Albae Juliae.«

A mely nevek elől tisztázva vannak, azok itt az eredetiben 201. lapon végződnek Ablonczy Gáspárral 1701. jun. 17.

A 226-ik lapon 1722. ápril 26-án megszakad a közönséges névbeírás és kezdődik a nemeseké 1627-től 1715-ig. 226—257. lap.

257—288. lapokon ismét közönséges névbeírások 1722. máj. 6.—1743-ig.

A 253-ik lapon Szilágyi József 1760. nov. 8-án e széljegyzést tette Vetési Sámuel nevével kapcsolatba hozva: »Ab hoc Samuele Vetési continuatae sunt subscriptiones Titt. Dom. Subscriptentium in alio ill. Coll. Albo.« Ez albumról a *δ*) pont alatt bővebben. A continuatoról annyit jegyzünk meg, hogy az ott tisztázott leírása az eredetinek.

289. l. A pataki iskola pártfogói (patroni et patronae.)

291—422. Seniori számadások 1631—1671. szeptember 3-ig Sáros-Patakon; 1672. május 15.—1715. november 27-ig Fehérvárt és 1717. július 11.—1738. május 9-ig M.-Vásárhelytt.

423—438. l. Sajátkezü névalírások 1757. május 24.—1769. június 5-ig.

440—441. l. Pataki iskola pártfogóinak névsora.

442—456. lapon. 1654—1673-ig elő vannak sorolva a patroniumok.

457—463. l. Sárospatak-fehérvári collegium pártfogói névsora és azok adományai 1690—1696-ig.

Ugyanitt a 461-ik lapon van bejegyezve a Keszei pohara is.

465—469. A nemesek sajátkezű névbeírásai 1720. szept. 21.—1763. január 28-ig.

471—490. l. Közönséges sajátkezű névbeírások 1744. jan. 23.—1755. nov. 27-ig.

491—574. l. Könyvek címtárai. ¹⁾

NB. 504. lapon névbeírások 1756. ápril 3-tól ugyanazon év november 13-ig.

575—624. l. Névbeírások 1769. június 9-től 1800. március 31-ig.

A sajátkezű névbeírások, úgy ezeknek tisztázott másolatai az eddig jegyzettek után időrendbe szedve ekép állanak:

Sajátkezű névbeírások:

1617—1722. ápril 26-ig 135—226. lap.

1722. máj. 6.—1743. december 10-ig 257—288 lap.

1744. jan. 23.—1755. nov. 25-ig 471—490. lap.

1756. ápril 13.— ugyanazon év november 13-ig 504. lap.

1757. május 24.—1769. június 5-ig 423.—438. lap.

1769. jun. 9.—1800. március 31-ig 575—624. lap.

Pataki Nagy Mihály által tisztázott és rendezett másolatja az eredetieknek:

1617. január 23.—1701. június 17-ig 1—70 lap.

1686. július 27.—1701. június 17-ig még egyszer tisztázva vannak a fehérvári 1711-én másolt anyakönyvben 57—65. lap.

1701. június 17.—1800. március 31-ig ugyan a fehérvári anyakönyvben tisztázva másolatban 65—172. lap.

Nemesek sajátkezű névbeírásai:

1627—1715. 226—257. lap, pataki anyakönyv.

1720. szept. 21.—1763. január 28-ig 465—469. l.

1722. március 25.—1767, a fehérvári anyakönyvben 10244. sz. a. 51—56. l.

1768. szept. 12.—1776. március 20-ig ugyanott 47. l.

¹⁾ Lásd elől a sárospataki esk. könyvei.

Nemeseké tisztázva:

1617—1664. ápril 26-ig 71—84. lap, pataki anyakönyvben.

δ) 10,214. k. sz. és 16. levéltári szám alatt a sárospataki oskolának Gyula-Fehérvártt 1711-ben ismét megújított törvényei és anyakönyve. 2-r. Bőrkötésben 1—192. lap s utána ugyanannyi tiszta lap.

5—30. l. Törvények. mint az előbbi a) pont alatt leirt anyakönyv 97—134. lapjain.

31—39. Pótlék a törvényekhez.

41—46-ig újabb szabályok 1777. évről magaviselet, öltözet, magán- és köztanítás, bennlakás és pénzkezelésre vonatkozólag; továbbá: hogy minden togás diák bibliát szerezzen és szorgalmasan olvassa; »akademiákra ne bocsáttassék senki, mig magát nem kötelezi, hogy a kollegiumnak egy arany ára könyvet hoz.«

47. l. Nemesek sajátkezü névbeírása 1768—1776-ig.

51—56. l. Nemesek sajátkezü beírása 1722—1767-ig.

57—65. l. Tisztázott másolata azon neveknek, melyek a sárospataki anyakönyv 1—70-ig terjedő lapjain már egyszer le voltak tisztázva és rendbe szedve Pataki Nagy Mihály által, 1686. jul. 27.—1701. julius 17-ig lehozva.

65—172-ig tisztázott másolatban azon nevek, melyek a pataki anyakönyvben eredetileg és sajátkezüleg vannak beírva 1701—1800-ig.

174—186 l. A fehérvári és maros-vásárhelyi collegium tanárainak rövid életrajza 1671—1837-ig Buzinkai Mihálytól Török Jánosig.

188. l. A maros-vásárhelyi collegium gondnokainak névsora 1718—1818-ig.

190—192. l. Névjegyzéke a fehérvár-vásárhelyi collegium azon növendékeinek, kik az előbb említett idő folyamában tanárok és orvosok lettek: tanár 23, orvos 15. Beírták nevöket az anyakönyvbe, diákok lettek:

Fehérvártt	649
Maros-Vásárhelytt, 1716. febr. 24-től az egyesü-	
lésig 1718. ápril 30-ig	42
Maros-Vásárhelytt, 1718. ápril 30. egész 1817-ig	1501
	2192 ¹⁾

c) A m.-vásárhelyi iskola (particula) Csulai-féle régi anyakönyve 4084. könyvtári szám alatt. 4-r. bőrkötésben.

1—256. lap; a 146-ik üres lap után 293 tiszta levél és a 208-ik lap után is 28 tisztán hagyott levél.

A könyv táblájának belső lapjára Csulai sajátkezűleg írta:

›Mittit hunc librum in usum scholae M.-Vásárhelyen. Georgius Csulaji superintendens Ecclesiarum Reformatarum in Transilvania existentium.‹

Az első levelen e czimirat: ›Liber scholae Marus-Vásárhelyensis, in quo nomina docentium et discentium annotantur. Anno Domini 1653 die 4 a mensis martii.‹

A czimlevél 2-ik lapján Fogarasi Mátyás²⁾ és Hunyadi Pál³⁾ igazgatók jelmondatai.

1—2. l. Tétélek (Thesis) a jogtanból, kiadta megvitátás végett tanítványainak Fogarasi Mátyás igazgató, 1664. júniusban, midőn a törvényeket magyarázta. Meg vannak nevezve a vitatkozók is, mint Csernátoni T. István senior és első segéd-tanító (collaborator) a héber- és hellennyelvben, Zaláni Miklós 2-ik segéd-tanító a syntactica- és poëtica osztályban; továbbá három-száz neutralista. Ezek mint opponálók, Zágoni Péter 4-ik segéd-tanító a rudimenta osztályban, egyszersmint contrascriba és Gidófalvi Basil 3-ik segéd-tanító az etymologia osztályban, mint felelők (respondentes).

3. lap. Elő van adva Fogarasi Mátyás rector beigtatása 1662. május 22-én. Tanított előbb etymológiát és syntaxist, ezek

1) 1818. jun. 30—1853. jul. 2-ig subscribáltak 1492. 1861. jun. 30.—1877. jul 4-ig 552. 1854—1860-ig tiltva levén a subscriptio, hiányzik a beírás a subscriptionalis anyakönyvben. A vizsgai kimutatásokból összeszámítva 171-en maradtak ki. Így 60 év alatt 1818—1877-ig diákok lettek 2215-en.

2) 1662. máj. 22.—1665. ápril 23-ig igazgató.

3) 1665 ápril 28.—1667. ápril 23-ig igazgató.

bevégezése után tanítókat állítván ezen tárgyak a előadására, ő maga poésist és rhetorikát kezdett tanítani. Miután ezeket is bevégezte, tanítókat állított megint azok tanítására. Ezekhez hozzáadta a technikát, catechesist; az auctorok közül Terentius Christianust, Virgilius evangelizanst, néhány zsoltárt Buchananból, a profan Virgiliusból is némely helyeket; Amesius beszédét (paraeneticam), valmint héber- és hellennyelvet. Később ezek előadására is tanítókat állítván, maga logikát kezdett tanítani.

5—6. l. Tanrend 1663-ban; az órák beosztása az egyes osztályokban. Osztályok: 1. Classis rudimentaria. 2 cl. etymologicae. 3 cl. syntacticae et poeticae. 4 cl. rhetoricae, logicae et theologiae.

7—8. lap. Tételek a theológiából 1664-ben Fogarasi Mátyástól.

11—36. l. Az iskola újból összegyűjtött törvényei I—XII.; a törvény áthágóinak büntetése I—XII.; Senior kötelességei I—VI.; Contra scriba kötelességei I—IV.; Oeconomus kötelességei I—V. és függelék.

37—43. l. A diaecesis seniora (esperes), a vásárhelyi papok és polgárok s a rektor és tanulók között 1652-ben támadott viszály kiegyenlítése (complanatio) I—XV. p. ')

44—49. l. Fogarasi Mátyás bekörzöttö beszéde, melyet tartott először 1659. május 22-én, midő a deési iskola rectorátját fölvette; másodszer 1662-ben május 22-én, mikor a maros-vásárhelyi iskolában az igazgatói hivatalt elfoglalta.

51—155. l. Tulajdonképi anyakönyv 1653—1715-ig.

147—234. l. Szerződések, kötlevelek, (credentiales) másolatban.

235—248 l. Az iskola részére adott könyvek katalogusa megújítva 1653-ban.

249—256. l. Az iskola részére tett adományok és egyéb segélyek.

d) A maros-vásárhelyi iskola törvényei. A helyesírási hibáktól újból megtisztította és leírta Gidófalvi Balázs rector 1674-ben. 2-r. 1—86. l., bőrkötésben, 3835. k. szám alatt.

1) Lásd a 3835. sz. a. könyv 55—64. lapjain is.

1—6. l. Czim és az ó-klassikusokból vett jelmondatok a törvényekre vonatkozólag.

7—17. l. Törvények I—XII. p. a.

18—27. l. A törvényáthágók büntetése I—XII. p. a.

28. l. Epilogus.

29—43. l. Senior, contra-scriba, oconomus, collaborator, explorator és szakács kötelességei.

44—54. l. Függetl. Senior és contra esküformája. Az iskola új tagjai, a Bethlen János alumnusai közé felveendő tagok és az esküdtek részére kötelezettségi formula.

55—64. Az 1652-ben támadott vizsály kiegyenlítése I—XV. p. ¹⁾

66. l. Követek (legatus) esküformája.

67—85. Az iskola könyveinek czímtára. írta Kis-Éri György-rector 1707-ben.

e) 4083. k. sz. a. A maros-vásárhelyi iskola any a könyve. 4-r. 1—144. lap, a 68-ik lap után 32 levél tiszta.

102-ik » » 5 » »

142-ik » » 50 » »

Foglalatja :

1—55. l. Az iskola törvényei, újból leirattak Kis-Éri György rectora alatt 1702-ben, a *d.* pont alatt leirt 3835. szám a. könyv 1—54. lapjaival egyezőleg. Hozzá van adva még a gyakornokok elnökének irott esküforma.

57—63. l. Az iskola tagjainak névsora 1703—1718-ig Erdődi V. István, Szentsimoni János, Kis-Éri György és Köpeczi Mihály rectorok idejében. ²⁾

64. l. Ez anyakönyvet az egyesülés után 1718-on kezdve a patronusok nevei megörökítésére és adományaik feljegyzésére fordították s 65—68. lapokon ugyanezek vannak följegyezve.

71. l. Seniorok névsora 1700-on kezdve 1715-ig.

77. l. Contra-scribák névsora ugyanazon idő alatt.

83. l. Juratusok névsora » » »

87—142. l. A fundatiókról való számolásnak normája. 1768; előjárásági határozatok a törvényes viselet- vagy ruháról 1764; a könyvtár részére leendő könyvvásárlásról 1774; a collegium-

¹⁾ Lásd a *c.* alatt leirt anyakönyv 37—43. lapjain is.

²⁾ Lásd a *c.* alatt leirt 4084. sz. anyakönyv 137—145. lapjain is.

beli korcsmára gondot viselőnek fizetése a nyereségnek $\frac{1}{8}$ -ad része, a papírosárúnak pedig a nyereség $\frac{1}{5}$ -öd része legyen; tenetésre az alsó $\frac{1}{4}$ osztály apró, erőtlen, kicsiny gyermekei sáros és rossz időben ne vitessenek, hanem csak az erősebbeké Gyakornokok elnökeinek (praeses frequentantium) esküformájá és számadásai 1728—1773-ig.

144. I A parajdi sóbányától a collegiumnak évenként jární szokott 52 rendőrs társja.

f) 10214¹/₂ sz. a. Anyakönyv (liber memorialis) 1777—1831. nov. 16-ig terjedőleg 1—252. lap, 2-r.

A grófok, bárók, köznemesek sajátkezűleg írták be neveiket; a nem nemeseket a senior vagy jegyző.

g) 3440. levéltári szám alatt. Anyakönyv, az előbbeni folytatása 1831. nov. 16—1877. augusztusig. 1—187 lap és 188 íszta levél.¹)

h) 512. levéltári szám alatt. Anyakönyv, melybe beírták nevéket azon ifjak, kik felvették a felsőbb tudományokat hallgatók sorába — diákok lettek 1800—1877-ig. 1—161 lap és 99 íszta levél.

i) 10210. könyvtári és 64. levéltári szám alatt. Liber memorialis 1—93. lap, 2-r.

1—64. t. Előjáróság! gyűlések jegyzőkönyve 1743. decz. 16-tól 1748. május 23-ig.

67—93. I Bethlen János legátumának jegyzéke s folytatáslag kötelevek czimei.

k) 10211. könyvtári és 186. levéltári szám alatt. A tanoda jóvédelmének, köteleveinek és drágaságainak jegyzéke 1760-ban. 2-r.

l) 10212. k. szám alatt. Számadás a partfogóktól kapott búza és kamatokról 1708—1717-ig. 4-r.

m) 4082. k. sz. a. Rationarium. Búza, bor, pénz és más vegyes bevételek és kiadások naplója 1714. július 6-dikától 1719-ig. 4-r.

n) 3449. levéltári sz. a. Kimutatás a gabona- és borsjóvédelmérről 1791. és 1835—1850. években. 2-r.

o) f) és g) alatti két anyakönyv szerint 1777—1877-ig, 100 év alatt belepött a tanodába 9524 tanuló.

6 Törvény és jogi kéziratok 76.
Országgyűlési tudósítások Pozsonyból, 1832. december 17-től 1836. május 2-ig. 1—344. szám és oldalak az utolsó számbhoz 345 Pestől. Szerkesztő Kossuth Lajos. 1833. november 17-től, 1834. február végéig Orosz József. elejétől, 1834. február végéig Orosz József.
Törvényhatósági tudósítások. Kossuth Lajos levelezése 1836. júliustól 1837. május 9-ig. 1—23 level. (1, 2, 7 hiány.)

Országgyűlési tudósítás Pozsonyból, 1839. június 7—1840. május 13-ig, 1—91. szám. Szerkesztő Stuller Ferencz, a 73-ik számon kezdve Bodon Abrahammal.
1832-iki pozsonyi országgyűlési tudósítások 1833. márcz. 23-ig. Szerzője ismeretlen.

Kolozsvári tudósítások (az országgyűlésről) 1834. máj. 26—nov. 17-ig. 1—40. szám. Ennek folytatása »Erdélyi országgyűlés» czímen 1-ső hónap (december) 1—8. szám. 2-ik hónap 1835. január, 9—16. szám. 3-ik hónap február, 17—18. szám, Szent-ivántól.

Országgyűlési tudósítások Szebenből 1837. ápril 17—jún. 16-ig. 1—14. sz. Szerkesztő Virág Károly.
Erdélyi országgyűlési lapok Szebenből, Farkas János és Kuthy Lajos levelezése 1837. ápril 18-án kezdve, 1—10 level = 10 iv.

Kövi Sándor sárospataki tanár »Historia et Institutio-nes juris hungarici«¹⁾ műve olvasása közben tett jegyzetek. Dósa Elek kivonatai jogi cursusokból.
A Colosvariak tractatusa a successioról 1603. magyarul irattott most 1705-ben.
Extractus articulorum diaetalium 1542—1743-ig.

1) E mű könyvomatását a censura nem engedte meg Dósa Elek e jegyzéke szerint: »Irtá, azaz kidolgozta T. T. Kövi Sándor ur... ki is akarta nyomtatni, de amint nekem maga beszéltette, a libr. Censor. Commissio által visszaküldetett. Pest, 1828. szept. 29. Dósa Elek.«

Okmánytár I—175. lap.

a) Szamosközi István donatios levele, adta Rákóczi Zsigmond 1607. október 5-én Gy.-Fehérvárrt; eredeti.

b) Szerződés 1000 frtról, arab nyelven, hártýára írva. Dri-nápoly, 1209. (=1792) Juptuaz adott Azánbor Alexandernek 10,000 hatost (=1000 pengőforint) hat hónapig; ha meg nem fizeti ez idő alatt, akkor a török kormány kényszeríti a megfizetésre. ¹⁾

c) A Talmud 12 kötetben foglalt 36 tárgyalásából egy kis rész, a 9-ik kötetből »Eduth« név alatt: szól a atnuk igazolása, kihallgatása és vallomásairól. A szöveg héber, a magyarázat rabbin írás, mely hasonlít a persához. 14 levél, 8-rét, hártýára írva.

d) A fehérvári kollegiumnak és tanárainak Rabutin generáltól adott védelmező irat, másolatban, 1704. Fehérvárrt.

e) Az ausztriai ház maximája a magyarok forradalmi törekvése ellen, 34 pont. Készítette Grossinger ex Jezsuita 1779.

f) Gyalakuti gr. Lázár János magán és hivatalos levelei, kérelmei és beszédei 1724—1772-ig.

g) A könyvtár gyarapodását mutató lajstromok és okmányok 1749—1874 ig.

h) Könyvtárnoki számadások 1765—1871-ig.

Hirlapok 1848- és 49-ből.

Journal des Debats julius—deczember 1848.

Kossuth hirlapja 1848. jul.—decz.

Közlöny 1848. junius—deczember és 1849. január 14.—junius 30.

Kolozsvári Hiradó 1848. jan. 1.—nov. 7.

Ellenőr 1848. máj. 2.—nov. 1.

Népelem, Ábrázolt folyóirat, Képes újság, Mulattató képes újság, Márczius tizenötödike, Esti lapok, Honvéd, Reform.

¹⁾ Molla Izsák fordítása nyomán.

Wiener Zeitung 1848. jul. 1.—decz. 29.

Hadi lap. Csikszereda 1849. 2-ik szám.

Székely Hirmondó. Kézdi-Vásárhely 1849. 1—5. szám.

Brassói lap 1849. 1—2. szám.

Könyvtáralap.

1. Gr. Teleki Józsefné adott	2000 mfrt	—	dénár.
2. Fekete Mihályné	100	»	—
3. Gr. Bethlen Ádámné	333	»	33
4. Gr. Lázár János (gyalakuti) adott ¹⁾	166	»	60
5. Gr. Rhédei Zsigmondné adott 1769-ben	100	»	—
6. Ugyan Rhédeiné 1775-ben (100 \ddagger) ²⁾	500	»	—
7. Gróf Teleki Jánosné, Vay Borbála 1762-ben	1200	»	—
8. Ennek kamatja 1762— 1797-ig	2592	»	—
9. Gr. Toldalagi László adott	250	»	—
10. Ennek kamatja 1780— 1788-ig	120	»	—
11. 1765—1797-ig a könyvtár jövedelméből más célra for- dított ³⁾	2922 mfrt	80	dénár.
12. T. Barátosi ur (?)	180	»	—
13. T. Dósa Gergely özvegye	180	»	—
14. Gr. Teleki Mihály ⁴⁾	240	»	—

Összesen 10,884 mfrt 73 dénár,

¹⁾ Lásd 1—4. pontra Técsi Miklós könyvtárnok számadását 1765.

²⁾ Lásd 5—6. pontra 292. levéltári szám. A 100 arany évi kamatját 30 mfrt 72 pénzben számította s ebből 10 mfrt 72 pénzt könyvtárnoki fizetésre rendelt.

³⁾ 7—11. pontra lásd okmánytár 141^a Zilahi Sámuel kimutatását.

⁴⁾ 12—14. pontra lásd okmánytár 141^b Török János kimutatása 1837-ben.

Átvitel 10,884 mfrt 73 dénár.

15. Incze József m.-vásárhelyi ev.
ref. egyház leányiskola tani-
tója 1833-ban irt végrendele-
tében hagyott és 1843-ban a
hagyományozó halálakor fo-
lyóvá tétetett¹⁾

300 > — ,

Összesen 11,184 mfrt 73 dénár.²⁾

Ezen 11,184 mfrt 73 pénz = 3728 frt 24 $\frac{1}{2}$ kr. pgfrt = 3914 frt 65 kr. osztrák érték összegből mennyi fordítottat könyvszerzésre, tisztán kimutatni nem lehet a hézagos adatok miatt. A könyvtár-alapítás 1765. körül veszi kezdetét, az alapítványok nagyrésze akkor tétetett a könyvtár alaptőkéjére; a könyvtár nagyobb terme is a nagy hallteremmel (auditorium) együtt ez időponton 1777—1784. építettett s az alapítók némelyike éppen intézkedett is az iránt, hogy alapítványa kamatja bizonyos ideig az építettés költségei fedezésére fordíttassék. Nem lehetetlen, hogy még a tőke egy részét is fölemésztette a költséges építkezés. Ebből kimagyarázható, hogy az említett alaptőke jövedelmével nem áll arányban a könyvszerzésre fordított kiadás

¹⁾ Végrendelet.

²⁾ A könyvtáralap tőkéjére vonatkozólag van meg Szász István tanártól 1846. és 1848-ból két kis jegyzék, az első szerint 1845-ik év kezdetétől kamatozólag :

a) 720 mfrt; b) 150 mfrt; c) 130 frt; d) 80 frt. : összesen 1080 mfrt. Ehez járul az incezeianus fundus 750 mfrt. Összesen tehát 1830 frt.

Az 1818-iki jegyzék szerint »1847. év végeig gyült kamat 312 frt 90 dénár. Ebből 170 mfrt tőkésítettén, 1848. kezdetével tőkealap 2000 mfrt s megmarad még 142 mfrt 90 dénár kamat.« Hogy az *a. b. c. d.* pontok alatt kitett összegek, mint az alaptőkének egyes részei, honnan kerültek, kik adták azokat, nincs megemlítve. Az Inceze-alap 750 mfrt. Én 300-ról tudok, a 15-ik pont alatt Incze Józsefé; 450-ről még eddig nincs tudomásom.

Ugy tűnik ki, hogy Szász előtt ismeretlen volt a Török János kimutatása, valamint Török előtt is a Zilahié. — Ez utolsó 1797-ben készítette 1765—1797-ig terjedőleg, tehát 32 évről; Török 1837-ben 1792-ön kezdve, tehát 45 évről s már ez eléggé mutatja, hogy ő nem látta Zilahi kimutatását. Szász 1846 november 6-án jegyzett keveset s ő is hallgat a Török s igen természetes, a Zilahi kimutatásáról is. Mindenik új korpontot (Aera) állít fel a könyvtáralap kezdete, keletkezése és gyarapítására nézve.

s a fönebb közlött »szerzés« után itélve 30 év alatt 1765—1795-ig évenként alig 80—100 magyar forint fordítottatott a kitűzött czélra. ¹⁾)

E század első felében még homályosabb a könyvtár gyarapítására fordított kiadások története: igen kevés a mi e tekintetben tétetett. Kire nehezedik a mulasztás vádjának sulya? Az ügyvezetők- vagy a körülményekre? az 1811-iki devalvatio, vagy később az 1848-49-iki mozgalmak után bekövetkezett zavaros pénzviszonyokra? nehéz eldönteni. Szolgáljon a kárpótlás- és vigasztalásul az, hogy a tanodai előljáróság a mult mulasztásai- ból eredett hiányokat 1858. óta a legbuzgóbb törekvéssel igyekszik kiegyenliteni, a mennyiben 300—400 frtig terjedő összeget fordít minden évben könyvszerzés és kötetésre. Hozzávéve még ehhez a könyvtárnoki 52 frt évi fizetést; továbbá a könyvtárhelyiség bővítésére, új könyvpolczok készíttetésére és kéziratok másoltatására koronkint fordított és fordítandó nagyobb-kisebb összegeket, az említett 300 - 400 frtot könyvtári költség jóval meghaladja a 3914 frt régi bizonytalan alaptőke törvényes évi kamatját.

A könyvtár gyarapodása eszközöltetik még:

a) Cserevásár útján.

b) A magyar tudományos Akadémia és Kisfaludi társaság kiadványai által.

¹⁾ Az elősoroltakon kívül volt még a könyvtárnak mellékjövedelme is gabona-, bor- és papirból; továbbá eladott, hiányos és szakadozott könyvekből. Gr. Teleki Lajosné, iktári Bethlen Kata szokott küldeni Págozsárról dézma búzát és Sorostélyről dézma bort: így küldött 1768. február 2-án 23 véka búzát, ez eladatott 13 mfrton; ápril 15-én 60 véka elegybúzát, eladatott 25 mfrton; november 3-án 12 veder bort, eladatván, bejött 13 mfrt 76 dénár. 1775-ben újból küldött 40 veder bort, ebből bejött 42 mfrt, 1817-ben jött a székelyföldvári dézmás szőlőből 109 veder bor, a könyvtár részére. A bort rendszeren a tanoda árusította el, megbízáván borméréssel egy diákot, ki a bejött pénznek $\frac{1}{8}$ -ad részét kapta.

Ezek mellett a könyvtárnokok papirt árultak a könyvtár jövedelme szaporítása végett s a tiszta nyereség $\frac{1}{3}$ -öd része a könyvtárnokot illette (4083. sz. anyakönyv 101. lap.), a tanodai előljáróság által 1778-ban hozott határozat értelmében. A bor- és papir-árulás e század első negyedében szűnt meg; Fogarasi Sámuel könyvtárnok számadásában 1825-ben még van említés ezekről

c) A könyvtárosok, kiadók és szerzők által küldetni szokott példányok által.

d) Egyesek adománya által.

e) A tanári kar részére hozatni szokott e folyóiratok és lapok által:

Budapesti szemle.

Századok.

Magyar könyvszemle

Magyar nyelvőr.

Magyar tanügy,

Philologiai közlöny.

Természet.

Természettudományi közlöny.

Tanáregyleti közlöny.

Erdélyi múzeum.

Protestáns egyházi és iskolai lap.

Erdélyi protestáns közlöny

Egyházi és iskolai szemle.

Néptanítók lapja.

Ausland.

Litterarisches Centralblatt.

Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen

Unterricht.

f) A tanodai ifjuság olvasó-egyletének lapjai által

g) A helyi casino szépirodalmi lapjai és folyóiratai által.

Könyvtárnoki hivatal és könyvtárnokok névsora az egyesülés után 1718.

Könyvtárnokok rendszeren az osztálytanítók jelesbjei közül választattak és tétettek s ezek a tanodából kilépésük idejéig folytatták e hivatalt is a köztanítás mellett egy rendes tanár felügyelete (thecae inspector) alatt 1858-ig. Ekkor kezdődik az állandó könyvtárnokság Vajna S. s. tanárral. Átadás alkalmával az új könyvtárnok két biztos jelenlétében vette át elődjétől a könyvtárt, megszámitván címtár szerint a könyveket és leltár

szerint a könyvtárban elhelyezett más tárgyakat, valamint a külön álló levéltárt és az oda biztonság végett letett idegen tárgyakat is. Hivatala végével beadta számadását a tanári karnak s a talált hiányokat köteles volt megtéríteni s csak azután adatott ki részére a fölmentvény.

Könyvkiadásra vonatkozólag következő szabályok vannak czédulákra nyomtatva a könyvtárnok részére:

Kiadatnak könyvek:

1. A tanodai tanároknak, rövidebb vagy hosszabb ideig.

2. A tanodai ifjaknak, (kezdve az 5-ik középosztályon) kik minden szorgidő végével, sőt előbb is, bármikor a könyvtárnok felszólítására, kötelesek beadni a kivett könyveket. A városról kivinni vagy falura kiküldeni, úgy a tanodában kézikönyvül használni, tilos.

3. Idegenek csak térítvény és egy rendes tanár jótállása mellett 15 vagy 30 napra, a könyv terjedelméhez mérten; de két hónál hosszabb időre semmi szín alatt nem.

4. Kéziratokat, ritkaságokat, unicumokat csak a tanodai előljáróság beleegyezésével adhat ki a könyvtárnok.

5. A kivevő, a könyvben okozott kárt, vagy az egész könyvet, ha azt elveszti, köteles megtéríteni.

6. Könyvkiadás ideje Szentgyörgynaptól Szentmihálynapig, szorgidőn minden csütörtökön és szombaton délután 2—4 óráig; Szentmihálynaptól Szentgyörgynapig minden szombaton délután 2—4 óráig.

A czédulák második lapjain térítvények vannak a könyv-kivevők részére.

A könyvtárnokok névsora csak 1765-től kezdve kimutatható pontosan a könyvtárnoki számadásokból; a megelőző évekről nincsenek számadások s így a könyvtárnokok is 1765. előtti időből csak az anyakönyvben neveik után később tett »thecarius jelző nyomán ismeretesek; de hogy mely évek alatt szolgáltak, bizonytalan, kivéve azon négyet, kik a hivatali idejük alatt szerzett könyvekbe neveiket bejegyezték. Időrendben ekép következnek:

1. Sároi N. János	1721.
2. Galgóci András	1722.
3. Diószegi János	ki 1729-ben senior.
4. Szallai István	—
5. Esztergami Zsigmond	— senior 1372.
6. Vajai István	juratus 1735.
7. Makai D. Tamás	1736.
8. Taczi György	1738.
9. Kápolnai István	—
10. Nyárádi Imre	—
11. Bitai Ferencz ¹⁾	—
12. Zágoni A. András ²⁾	—
13. Benedek János ³⁾	— ¹
14. Szilágyi József ⁴⁾	1756—1762.
15. Szilágyi Mihály ⁵⁾	1763—1765. jul. 24.
16. Técsi Miklós ⁶⁾	1765. nov. 27.—1771. decz. 5.
17. Simon János ⁷⁾	1772—1776.
18. Zilahi Sámuel ⁶⁾	1776. jun. 25.—1780. aug. 31.
19. Kádár György	1781. aug. 31.—1783. nov. 6.
20. Nagy István ⁹⁾	1783. nov. 6—1786. márcz. 13.
21. Galaczi János ¹⁰⁾	1786. márcz. 14.—1789. okt. 14.
22. Antal János ¹¹⁾	1789. okt. 14.—1792. jan. 24.
23. Szabó András	1792. jan. 24.—1794. okt. 15.
24. Székely Márton ¹²⁾	1794. okt. 16.—1796. máj. 23.
25. Baranyai Mihály	1796. máj. 28.—1800. ápril 2.
26. Incze Simon	1800. ápr. 2.—1803. decz. 30.
27. Csernátoni Sámuel	1804. jan. 1.—1807. jul. 16.
28. Molnár Sámuel ¹³⁾	1807. jul. 16.—1811. jul. 24.
29. Péterfi Pál ¹⁴⁾	1811. jul. 24.—1815. okt. 3.

Az anyakönyvekben neveik után tett jegyzetek nyomán kimutatva melyik minő állomást nyert a tanodából kilépése után:

¹⁾ Levita Ákosfalván. ²⁾ Pap Gyalakután. ³⁾ Doktor. ⁴⁾ Fiscalis procurator; azután alkirálybíró Marosszéken s a maros-vásárhelyi collegium algondnoku ⁵⁾ Dézsi pap ⁶⁾ Szentbenedeki pap ⁷⁾ Ernyei pap. ⁸⁾ 1788—1762-ig lector, azután 1808-ig r. tanár Maros-Vásárhelytt ⁹⁾ Selyei pap. ¹⁰⁾ M.-Régeni pap. ¹¹⁾ 1799—1833-ig tanár Maros-Vásárhelytt, azután püspök. ¹²⁾ Maros-Vásárhelyi pap. ¹³⁾ Maros-Vásárhelyi tanár. ¹⁴⁾ S.-Pataki tanár, később orvos és a tanoda algondnoka M.-Vásárhelytt.

30. Magyarósi Sz. József ¹⁾	1815. okt. 3.—1818. jul. 1.
31. Péterfi József ²⁾	1818. jul. 1.—1819. decz. 10.
32. Albert György ³⁾	1819. decz. 10.—1822. okt. 5.
33. Bod Péter ⁴⁾	1822. okt. 5.—1825. máj. 20.
34. Fogarasi Sámuel ⁵⁾	1825. máj. 20.—1827. aug. 20.
35. Antal László ⁶⁾	1827. aug. 20.—1829. aug. 20.
36. Dósa Lajos ⁷⁾	1829. aug. 20.—1830. aug. 24.
37. Albert Márton ⁶⁾	1830. aug. 24.—1832. okt. 6.
38. Agyagási Elek ⁹⁾	1832. okt. 6.—1834. jul. 7.
39. Dali István ¹⁰⁾	1834. jul. 7.—1835. jul. 7.
40. Téglási Ádám ¹¹⁾	1835. jul. 7.—1838. szept. 30.
41. Dósa István ¹²⁾	1838. okt. 1.—1839. szept. 10.
42. Nyárádi István	1839. szept. 10.—1841. jun.
43. Garda Márton ¹³⁾	1841. jun.—1843. junius.
44. Kiss József ¹⁴⁾	1843. jun.—1845. május.
45. Vályi Pál ¹⁵⁾	1845. máj.—1847. május.
46. Madaras János ¹⁶⁾	1847. máj.—1850. okt. 10.
47. Böjthe János ¹⁷⁾	1850. okt. 14.—1851. jun. 30.
48. Koos Ferencz ¹⁸⁾	1851. jul. 18.—1855. febr. 27.
49. Pethő György ¹⁹⁾	1855. febr. 27.—1856. febr. 13.
50. Ilyés Bálint ²⁰⁾	1856. febr. 13.—1857. jul. 5.
51. Koncz József	1857. jul. 5.—1858. szept. 5.
52. Vajna Sándor ²¹⁾	1858. szept. 5.—1859. aug. 16.
53. Deák József ²²⁾	1859. aug. 16.—1871. szept. 2.
54. Koncz József, másodszor	1871. szept. 2.—

¹⁾ Székelyudvarhelyi ref. tanár. ²⁾ Marosvásárhelyi pap és esperes
³⁾ Magyarói pap. ⁴⁾ Bethlen-udvar jogügyi biztosa Bethlenben. ⁵⁾ K.-Gál-
falvi pap és egyházkerületi közjegyző. ⁶⁾ Orvos. előbb Nagy-Enyedon,
a forrada'om után Maros-Vásárhelyt s ugyanitt a reform tanoda és egy-
ház főgondnoka. ⁷⁾ Ügyvéd, prefectus ⁸⁾ Ügyvéd Maros-Vásárhelyt
⁹⁾ Helyettes tanár Maros-Vásárhelyt; m.-madarasi, b.-kereszturi, lőrincz-
falvi és somósdit nap; jelenleg magánzó Szovátán. ¹⁰⁾ Sz.-Csávási pap és
esperes. ¹¹⁾ Ügyvéd Székelyudvarhelyt. ¹²⁾ Prefectus. ¹³⁾ Sáremerki pap ¹⁴⁾
Számvevő a széknél. ¹⁵⁾ Nyárad-Szentbenedeki pap és esperes. ¹⁶⁾ Szövérdi
pap. ¹⁷⁾ Köbölkuti pap. ¹⁸⁾ Bukuresti pap; képezde-igazgató Déván és
Máramaros-Szigeten; tanfelügyelő Nászód-Beszterce vidékén. ¹⁹⁾ M.-Paniti
pap. ²⁰⁾ Kisújszállási pap. ²¹⁾ Tanár Maros-Vásárhelyt és Seps-Szentgyör-
gyön; később tanfelügyelő Háromszéken. ²²⁾ Maros-Vásárhelyt s tanár;
Kolozsvártt polg. iskolai r. tanár.

BUDAPEST BIBLIOGRAPHIÁJA.

Közli: Némethy Lajos.

— Harmadik közlemény. —

XVIII. századbeliak.

1702. Parschitius Kristóf. *Λυοδεξα*; Annagrammatica e floribus indelebili nomini inscriptis Leopoldi Imp. contexta, cui accessit Budae expugnatio. Wittenbergae. 8r. 48. l. (M.)

1711. Stocker Lőrincz, bölcselet és orvostudor, budai főorvos. Ofnerischer Pest-Schild, oder gründlich kurz verfaszte Deduction von Beschaffenheit der Anno 1709 und 1710, fast durch das ganze Königreich Ungarn grassirenden Seuch. Wien, 8r. 96 l. (M.)

1721. Stocker Lőrincz stb. Thermographia Budensis seu scrutinium physico medicum Aquarum Mineralium Budae scaturientium stb. Augustae-Vindelicorum et Graetii, sumptibus Philippi Martini et Ivan, Veith fratrum. 4r. XVIII. 154, 16 l. (E. M.) Egy más kiadás: 1729. Budae. Typis Joannis Georgii Nottenstein. 4-r. 8, 154, 16 l. (E. M. N.)

1725. A Sz.-Háromságnak Budán felállított Congregationiája. Nyomt. Budán. (Sándor István.) Ugyan e műnek egy későbbi kiadása: — 1737. A szent Háromság, Tudniilik Atya, fiu és Szent Lélek Isten, Üdvösséges néve alatt, Budai fő szabad Királyi Városban JÉZUS Társasága, régenten Sz. László Királytól építetett, Templomában, Felsőes Királyi Magyar Udvar által 1725. Esztendőben felállított Congregationak Könyvecskéje Budán, nyomt. Nottenstein János György által. 16r, V. 79 l. (M.) Egy más későbbi kiadás: — 1743. A sz. Háromság Tzimere alatt Budai Városban 1725-ben felállított Congregationak könyvecskéje, Nyomt. Budán, 8r. (Sándor István.)

E mű német nyelven is megjelent, czíme: — 1747. Der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit, des Vaters, Sohns, und H. Geistes Bruderschaft-Büchel, in welchem die Wesenheit, Zihl und End, Ablass, und der Englische Rosenkrantz, wie auch die Regula dieser Bruderschaft ausgelegt werden, Aufgerichtet unter diesem heylsamem Namen, und glorreichen Fahnen in der Königl. freyen Haupt-Stadt Ofen, und Kirchen der Gesellschaft JESU, von einem Hochlöbl. Königlich-Ungarischen Hof-Gericht. Ofen gedr. bey Veronica Nottensteinin, Vittib. 12r. 78. (N.) Söt 1732-ben tót nyelven is megjelent.

1728. Lieblicher Ehren-Schall, oder In Freuden-Stein eingehauene Notten Stimm. An dem Hochzeitlichen Festtag des Edlen und Kunstreichen Herrn Johann Georg Nottenstein, Einer Löblichen Buchdruckerei-Kunst einverleibten Ofnerischen Buchdruckers, Als Er mit der Viel-Ehr- und Tugendsamen Frauen Veronica Landerin, damahlen verwittibten Buchdruckerin, den 11. Januarii 1728. seine erste Ehe-Notten intoniert. H. és é. n. 2-r. 1 levél, vörös és fekete nyomással. (E.)

1733. A Sz. Háromság neve alatt levő Congregatio Regulái. Budán, 8-r. (Sándor István.)

1733. Neu aus seinem Stein-Hauffen wiederum aufwachsendes Ofen, oder kurtze Beschreibung, wie diese Königliche Ungarische Freye Haupt-Stadt zu jetzigen Zeiten bestehe, mit einem kurtzen Anhang, von Ofnerischen Gesund-Bädern, Herausgegeben Ofen den 1. Januarii 1733. Gedruckt bey Johann Georg Nottenstein, Buchdruckern allda. 8-r. IV. 87. 1. (M. N.)

1747. Bruderschaft-Büchel, der Bruderschaft von der Todesangst Christi . . . Ofen, 12r. Ugyanennek egy későbbi kiadása: — 1759. Neues Bruderschafts-Büchlein, das ist Regula, Ablasz, Gebräuch, Andachten einer Löbl. in der Haupt Pfarr-Kirchen deren Patrum Societatis JESU zu Ofen aufgerichteten Versammlung beydes Geschlechts unter dem Titul: des am Heiligen Creutz Angstleydend und sterbenden Heylands JESU CHRISTI, Wie auch Seiner neben den Creutz mitleydenden Mutter Mariae, Abermal in Ordnung gesetzt, vermehret und in 4 Theile zu grösserer Bequemlichkeit abgetheilet. Ofen, gedruckt bey Leopold Frantz Landerer Buchdr, im goldenen Schif. 12-r. V. 114 1. (M.)

1751. Botzor Pál. Felsőleges Királynénk és vele boldogul uralkodó mostani Római Császárnak Pestre és Budára formáltattott bejövételéről való ének. Budán, ivrét, 4. l. (M.)

1755. P. Ambrosius karmelita. Ausführlicher Bericht das Ursprungs und Fortgangs deren Gnaden und Wohlthaten, welche die allmögende Hand Gottes, durch sein übergebenedeiteste Jungfrauliche Mutter Marian in ihrer gnadenreichen Bildnusz in Ofen zum H. Blut genannt an verschiedenen Bedrängten und Preshaften bishero gewürcket hat Ofen, gedruckt bey Leopold Frantz Landerer. 8-r. 146 l. (M.)

1756. Fabri Pál, beszterczebányai születésű és a vittenbergi Akademia könyvtárnoka. — De Augusta Budensi Bibliotheca commentatio. Lipsiae, 4-r. 16 l. (M.)

1760. Miller Elem. János, Nándor budavárosi jegyző. Epitome Vicissitudinum et Rerum Memorabilium de Libera Regia ac Metropolitana Urbe Budensi, ab ajus Nativitate, Anno quippe MCCXLII. ad praesentem usque Annum MDCCLX. Budae, Typis Leopoldi Francisci Landerer Typog. ad Auream Navem. 4-r. 12, 210, 2 l. (E. M. N.)

1761. Honores posthumi, quibus Carolo Austriaco parentavit Lib. Regiaque Civitas Budensis. Budae, 4-r. 4 l. (M.)

1763. Balaskó Ferencz, ügyvéd. Adventus Augusti, seu publici applausus in Josephi II. et Leopoldi Archid. condecoramen, quibus Pestino Budam transentes in navali ponte beneventari debuissent. Pesthini, typ. Eitzenberger. 2-r. 4 l. (M.)

1763. Brücken-Mauth-Tarif (zwischen Ofen und Pest.) Német, magyar, tót és horvát szöveggel. 2-r. 1 levél. (M.)

1763. Tsizi István. Buda Várának a Török iga alól lett felszabadulásáról. Vers. Kassán. (Sándor István.)

1764. Allocutiones, quarum una ad Serenissimas Majestates Franciscum I. Rom. Imp. Regnique Hung. Corregentem et Mariam Theresiam . . . in Praesidio Budensi: altera ad Josephum II. August. Romanorum Regem . . . et Serenissimum Principem Regium Leopoldum ad ripam Danubii e regione pontis volatilis per memoratae Civitatis Magistratum die 31. Augusti 1764. facta est. Budae, Typis Franc, Leopoldi Landerer. 4-r. 4 l. (M.)

1765. Le Bacha de Bude. Három kiadásban. A harmadik: Yverdon 1765. 8-r. 76 l. (M.) — Német fordításban: — 1765. Der Bassa von Ofen, H. n. 8-r. 72 l. (M.N.) — Magyarúl: — 1791. Zágonyi Aranka a György. A Budai Basa. Frantziából fordította Bétsben, 8-r. 85 l. (M.)

1766. Schier Xystus, sz. Ágoston rendű szerzetes. Dissertatio de Regiae Budensi Bibliothecae Mathiae Corvini ortu, lapsu, interitu et reliquiis. Viennae, év n. 4-r. 63 l. (M.) Egy második kiadás: 1799. Editio altera, cui accessit Mantissa miscellarum Observationum ex MSS. ejusdem authoris collecta (per Martinum Rosnak.) Viennae, sumptu Francisci Josephi Rötzel. 8-r. 149 l. (M. N.)

1767. Tszizi István. Királyi Budavára mennyi ideig sinlett a Török igája alatt. Kolozsvár. (Sándor István.)

1771. Balaskó Ferencz. Majesteticus solennis cursus Lunnæ plenæ gratiæ; seu Delatio a Republica ex Insula Ragusana S. Stephani manus dexteræ incorruptæ, quæ ab a. 1090. ad a. 1526. in Hungaria, extra Regnum vero Ragusæ ultra duo sæcula detenta fuit, inde ad Budensis Urbis Residentiam Regiam 1771, delata Budæ, Ex typ. Landeriana. 2-r 10 l. (M.)

1771. Pesterische-Feuerordnung. Pest mit Eizenbergischen Schriften. 2-r. 8 l. (M.)

1774. Schier Xystus, sz. Ágoston rendű szerzetes. Buda Sacra sub Priscis Regibus. Opus Posthumum. Viennæ, Typis Josephi Kurzboeck, 4-r. 118 l. 2 tábla. (E. M. N.)

1777. (?) Institutiones ac Leges pro Academia Regia Nobilium Theresiana Budensi. H. és é. n. 2-r. 30 l. (M.)

1777. P. Ladislaus a S. Stephano. Flores Mariani, sive gratiæ et beneficia B. V. M. Cellensis, quæ in Ecclesia P. P. Ord. SS. Trinitatis de Remt. Captiv. in Hungaria ad Vetus Budam colitur, studio Budæ, Typis Catharinae Landerer, Viennæ. 8-r. 65 l. Egy képpel. (M.)

1777. Ratio administrandæ Rei Divinæ in Regia Universitate (Budensi), ac caeteris Regni Hungariæ Lyceis. Viennæ. 8 r. 16 l. (M.)

1778—1789. *Calendarium Regiae Universitatis Budensis*. Budae, Typis R. Univ. Sr. Tizenegy. évfolyam. Részint (E.) részint (M.)

1778. Sajnovics. Nep. János, volt jezsuita, a budai csillagdánál segéd. *Idea Astronomiae honoribus Regiae Universitatis dicata*. Budae, Typis Catharinae Landerer 8-r. VIII, 86, 1 l. (E. M.)

1778. Schönvisner István, az egyetemi könyvtár őre és egyetemi tanár. *De Ruderibus Laconici Caldariiue Romani et nonnullis aliis Monumentis in solo Budensi partim hoc primum anno 1778 repertis, partim nondum vulgatis, liber unicus*. Budae, Typis Regiae Universitatis. 4-r. 8, 234, 14 l. 3 képtáblával. (M. N.)

1780. Ányos Pál. A széptudományoknak áldozott versek, a budai universitás felszentelése alkalmatosságával. Budán. (Sándor István.)

1780. *Applausus Provinciae Literariae Budensis ad inauguratam Regiam Scientiarum Universitatem Budensem*. Pestini, 8-r. 40 l. (M.)

1780. Balogh Sándor, győri kanonok. *Augustae Theresiae Regi Apostolico et Parenti Patriae . . . ob translata Budam Universarum Scientiarum Academiam Eucharisticon sacram, dum haec artium Universitas anno 1780 instauraretur*. Jaurini, Typis Greg. Joan Streibig. 4-r. 14 l. (M.)

1780. Bretschneider H. G. *Auf die Ankunft des Grafen Karl Pálffy als bevollmächtigten Königl. Hofkommisair zu feyerlicher Errichtung der Hohen-Schule in Ofen*. H. és é. n. Sr. 6 l. (M.)

1780. Faitser Ferencz, szombathelyi kanonok, a pozsonyi főgymnasium igazgatója. — *Inauguratio Regiae Scientiarum Academiae Budensis*. Posoni, Typis Mich. Landerer. 8-r. 47. l. (M.)

1780. Mariosa Jakab. *Carmen, quo M. Theresiae secunda Vicennalia cecinit Syrasius Acrotophorius. Accedit Elegia de laudibus M. Theresiae, quo Budae Scientiarum Academiam instituerit stb*. Budae, 8-r. 20 l. (M.)

1780. *Monumentum Inaugurationis Regiae Universitatis Budensis peractae e Decreto M. Theresiae stb. Anno 1780, die 25. Junii*, Budae. 8-r. 21 l. (M.)

1780. Patachich Ádám. — *Eucharisticon Magnae M. Theresiae Hungariae Reginae, dum secundis Regni Vicennialibus*

Rem Hungariae Literariam, Universitatem Budensem, Regiam Nobilium Academiam Theresianam constabiliret, Diplomaticque firmaret. Budae, 4r. 45 l. (M.) Német fordításban, H. G. Bretschneidertól. U. o. 4-r. 49 l. (M.)

1780. Salagi István, pécs-egyházmegyei pap. De Columna milliaria ad Budam nuper reperta Dissertatio. Quinque-Ecclesiis, 8-r. 71 l. (M. N.)

1780. Sebastianovich Ferencz. Carmen ad Regiae Universitatis Budensis Inaugurationem oblatum. Recusum Quinque Ecclesiis. 4-r. 8 l. (M.)

1781. Oesterreicher József, Manes, orvostudor, ó-budai kamarai főorvos, budai egyetemi tanár. Analyses Aquarum Budensium (item aquae Sarisapiensis p. 252—265 et acidulae Fűredensis p. 265—283.) praemissa methodo Cl. Professoris Winterl, quas pro dissertatione inaugurali Medica ad optinenda privilegia Doctoralia, summosque in medicina honores annuente inclyta facultate medica celeberrimae et Privilegiis Regiis ornatissimae Universitatis Budensis exposuit. Budae, Typis Regiae Universitatis. 8-r. 283, 29 l. egy metszettel. (E. M. N. St.)

1781. Spaits István, budai tanár. In obitum Mariae Theresiae Augustuae, quum ei Regia Universitas Budensis ritu solemni parentaret, Budae, 8-r. 6 l. (M.)

1784. Balla Antal, pestmegyei mérnök. Disquisitio hydraulico-mechanica, an pons lapideus operis arcuati inter liberas regiasque civitates Budam et Pestinum absque metu intolerabilis Danubii exundationis, navigationis impedimento, solide erigi possit? Pestini et Cassoviae, 8-r. 54 l. (E.)

1784. Szerdahelyi György Alajos, aethetica tanára. — Programma quod habuit, dum Regia Scientiarum Universitas annum scholasticum et incolatum Budensem terminavit. Mense Septembri 1784. Budae, Typis Regiae Universitatis. 8-r, 16 l. (E. M.)

1785. File Endre, a budai gymnasiumon hitszónok. Ecloga Damon Palladi Encaenia novi Templi celebranti gratulatur. Id est: Archigymnasio Regio Budensi nova aedificia ingredienti applaudit, Jovi conditori gratias agit. Budae, Typis Regiae Univ. 4-r. 8 l. (M.)

1786. Tudosítás a Szegények Institutumáról, melly a felebaráti szeretetből való Egyesülésnek neve alatt fel-állítatott, Pes-

ten. 8-r. 32 l. (M.) — Német nyelven is megjelent: 1786. Nachrichten über das Armeninstitut unter dem Namen: die Vereinigung aus Liebe des Nächsten. Pesth, 8-r. 32 l. (M.)

1787. Generale Regium Cleri Junioris Seminarium Pestiense. (Anno Incolatus primo Christi vero 1787. H. és é. n. 8r. 16 l. (E.)

1787. Schmidel F. L. cs. k. tisztviseleő. Der Zweck des Armeninstituts. Ein Gelegenheitsstück in 2 Aufzügen, als einige Individuen der Kameral Statthalterey Buchhalterey zum Besten des Armeninstitutes den Fähnrich in Ofen vorstellten. Ofen, 4-r. 22 l. (M.)

1788. Feuer Ordnung in der königl. Freystadt Pesth, 2-r. 20 l. (M.)

1789. Hoffmann L. A. a pesti egyetemen a német nyelv és irodalom tanára. — An Pēst. — Bei der durchreise des Feldmarschalls Laudon durch diese Stadt am 20 December. Pest, 8-r. 6 l. (M.)

1789. Lied eines triumphirenden Soldaten, das er gesungen bey der Feyerlickkeit, die zu Pest den 25. October 1789. wegen der Einnahme Belgrads gehalten ward. Pest, 8-r. 8 l. (M.)

1789. Radlinger Joh. Andenken der Einnahme Belgrads den 7. Oktober 1789. und der den 25. g. M. in der k. k. Freystadt Pest vorgenommenen Dankes von den Zöglingen im k. k. G. Seminarium. Pest bey Franz Augustin Patzkó, 8-r. 8 l. (M.)

1789. Zuruf eines mitleidigen Samariters an die Menschenfreunde zu Ofen, bei der Überschwemmung am 8-ten Thaumondes 1789. Ofen, 8-r. 14 l. (M.)

1789. Zuruf eines mitleidigen Samariters an die Menschenfreunde zu Pesth, bey der Überschwemmung am 8-ten Thaumondes 1789. Pesth, 8r. 16 l. (M.)

1790. Balási Ferencz, Buda város jegyzője. Salutatio Excelsis Sacrae Regni Hungariae Coronae Custodibus, dum Budam subintrant, dicta 1790. H. n. 4-r. 4 l. (M.)

1790. Unterthänigste Bittschrift an Leopold II. der gekränkten Königl. Beamten zu Ofen, um Zurücksetzung ihrer Dicasterien nach Preszburg (Versezet.) H. n. 2-r. 1 l. (M.)

1790. Carmen de Sacrae Apostolici Regni Coronae reditu Auctore A. F. A. D. S. P. cum syllabo Nobilium Equitum Turmae Palatinalis Budae erectae pro excipienda Sacra R. Corona

Vienna die 21. Febr. 1790. allata. Budae, Typis R. Univ. 4-r. 12 l. (M.)

1790. Demeter János. A Nemes Szathmár Vármegye Koronaőrző Seregének Pestre érkezése, melly esett az Ország Gyűlése kezdetekor, Pesten, 8-r. 8 l. (M.)

1790. Fejér Vármegyei Korona őrző vitézségnek ajánlott versek, midőn a szentséges Koronának pompás udvarlására és őrzésére Buda várában Mátyás Palotájához érkezvén a Nográdi nemes Banderiumot felváltaná. Egy kegyes Oskolabeli Pesti Nevendék Pap által. H. n. 8-r. 8 l. (M.)

1790. Midőn a sz. Korona Budáról Pozsonyba vitetett, elkeseredett Magyarjait így vigasztalta. Budán, 8-r. 8 l. (M.)

1790. Ordnung zum Einzug und Empfang der königl. Hungarischen Krone in Ofen, den 21. Hornung. Ofen, 2-r. 1 lev. (M.)

1790. Radlinger János. S. Apostolicae Coronae et ceterorum Regni Hungariae Clenodiorum in Regia Budensi adventus carmine celebratus. Pesthini. 8-r. 8 l. (M.)

1790. Rosenbacher Ferentz. Örvendetes Lantotska, mellyel a T. N. Posony Vármegye gyöngy képét viselő korona őrző vitézséget Budára való pompás jöveletekor meg tisztel. Pesten, Trattner Mátyás betűivel. 8-r, 16 l. (M.)

1790. Tabella demonstrans hospitia Excels. Procerum et Statuum regni Hungariae ad generalia regni Comitia convocatorum. Budae, 12-r. 241 l. (M)

1790. Tertina Michael, nagyváradi tanár. Sacrae Apostolicae Regni Hungariae Coronae in Regia Budensi die XXI. Februarii Anno 1790. collocatae memoriam carmine elegiaco celebravit. Budae apud Catharinam Landerer. 4-r. 4 l. (M.)

1790. Tzutz Istvány. A Nemes Heves Vármegye koronaőrző seregének második Budára való jövetele. Mindszent havának 12. napján 1790. Budán a k. Akademiának betűivel. 4-r. 8 l. (M.)

1790. Virág Benedek. A Székes Fejér-Vármegyebéli Nemességhez, mikor a Magyar Korona őrzésére Budára menne, April 14. napján 1790. (Versek) Budán a kir. Acad. betűivel. 8-r. 8 l. (M.)

1791. Pápai József Miklos ügyvéd. Alexandro Leopoldo Archiduci Austriae, Regni Hungariae Palatino 1791. mense Aug. die 6. Budam venienti aggratulatur. H. n. 2-r. 1 levél. (M.)

1791. Pester Schützen-Compagnie. An Seine königl. Hoheit Alexander Lepold Erzherzog von Oesterreich Palatin von Hungarn usw. Pest, mit Patzkóischen Schriften. 8-r. 7 l. (M.)

1791. Plachy Andreas. Ad Synodum Aug. et Helv. Conf. quae Budae et Peshini celebratur. (Carmen.) H. n. 8-r. 15 l. (M.)

1791. Spóth György, buda város jegyzője. Prosphoneticon, quo Palatinum Leopoldum Alexandrum in comitiva Coronae Principis Francisci, et Archiducis Caroli ritu solenni pro capiendo excelsae dignitatis Palatinalis subsellio Praesidium Budense an. 1791. ingredientem exceptit. Budae, 8r. 4 l. (M.)

1791. Stipsits Károly, Nándor, Pesten orvos-tanár. Idealis Institutorum Facultatis Medicae Pesthiensis adumbratio. Peshini, 8-r. 106 l. (M.)

1791. Szrogh Samu. Öröm-Innep, mellyet Felséges Fő-Hertzeg Sándor Leopoldnak Országunk Palatinussának Budai lakhelyébe lett bejövetele napján szentelt. Pest. 8r. 12 l. (M.)

1792. Nyár-kezdet, vagy a Budai örvendetes koronázás, sz. István havának 6-dik napján. Pesten, 4-r. 20 l. (M.)

1792. Pápay József. Francisco II. Apostolico Regi Hungariae Budae 6. Junii solenni ritu coronato obtulit. (Carmen.) H. n. 2-r. 1 levél. (M.)

1792. Pápay József. Mariae Theresiae Budae 10. Junii 1792. coronatae obtulit. (Carmen.) H. n. 2-r. 1 levél. (M.)

1792. Auf den Schützenpreis, welchen Seine k. k. apost. Majestät Franz der Zweyte während der Krönungsfeyer auf der bürgerlichen Schiessstadt zu Pesh eigenhändig gewonnen haben am 26-sten Brachmondes 1792. Pest, gedruckt bey Matthias Trattner 8-r. 6 l. (E M.)

1792. Seth Antal Buda városbirája. Oratio salutaris, qua Sacr. suas Majestates Franciscum II. et M. Theresiam pro felici Inauguratione Praesidium Budense die 2. Junii 1792 ingredientes, nomine Magistratus Civiumque exceptit. Budae, 8-r. 6 l. (M.)

1792. Spóth György. Oratio, qua Francisco I. Regi, et M. Theresiae Reginae Budae 1792 coronatis Dona in naturalibus de vetusto Patriae more per eandem Civitatem oblata sunt. Budae, 8-r. 6. l. (M.)

1792. Szrogh Samu. A Budai példátlan s kettős Magyar koronázásról 6-dik és 10-dik Juniusra 1792-ben irott versei. H. n. 8r. 8 l. (M.)

1792. *Tabella demonstrans hospitia Excels. Procerum et Statuum regni Hungariae ad generalia regni Comitia convocatorum. De anno 1792. Budae, 12-r. 77. l. (M.)*

1793. Abaujvármegye Levele a többi Magyarországi Vármegyékhez a Pesti Magyar Teatromi Társaság előmozdítása végett 10. Aprilis 1793. H. n. 2-r. 1 levél. (M.)

1793. *Haffner Mihály, pesti kórházi orvos. Pestvárosa Nemes Tanácsának és Közönségének szőlő Projectum egy alkalmas Betegek Ispotálnak felállítására, beszerzésére és tartására. Pest, 8-r. 160 l. (M. St.) — Ugyanaz németül: 1793. Versuch eines Vorschlags an den löbl. Magistrat und das Publicum der k. f. Stadt Pest zur Errichtung, Einrichtung und Unterhaltung eines zweckmässigen Kranken-Spitals. Eine Localschrift. Pest, 8-r. 175 l. (M.)*

1794. Auszug aus dem chronologischen Buche der W. W. E. E. Väter Pauliner, von dem berühmten Kloster zur Ehre des heiligen Laurentius, das im J. 1304. vom Vater Laurentius ersten Generalen des Pauliner-Ordens gestiftet und A. 1526. durch die Türken zerstört wurde. (Die Rudera sind noch bey der schönen Schäfferin nächst Ofen an der Strasse nach Budakesz zu sehen.) Ofen, 8-r. 8 l. (M.)

1795. Anrede an Josef Erzherzogen von Österreich, bey dessen glücklichen Einzug als Stadthalter des Königreichs Ungarn, von der Judengemeinde zu Altofen. H. n. 8 r. 4 l. (M.)

1795. *Bernakovits József báró: Elegia qua laetissimum Pr. Josephi pro capescenda Locumtenentis Regii dignitate Budam ingressum celebravit. Pestini, 4-r, 4 l. (M.)*

1795. *Grigely József, budai tanár. Ode honoribus Eminentissimi Cardinalis et Principis Josephi e Comitibus de Bathyány Archiepiscopi Strigon . . . dum Canonicam Parochiarum visitationem ut Pastor Apostolicus perageret Budae et in Regio Archi-Gymnasio (Budensi) tertiam Grammatices Classsem ex Doctrina religionis ad examen vocaret. H. n. 4-r. 4 l. (M.)*

1795. *Halitzky András. Ode auf die feyerliche Ankunft Sr. königl. Hoheit des Erzherzoges von Oesterreich Joseph Anton, als Höchstadieselben, die Würde des Statthalters von Ungarn antraten. Pest, 4-r. 4 l. (M.)*

1795. Kun Döme a budai cs. k. szabad. majolca-gyár tulajdonosa. Bewillkommungsrede, welche bey Gelegenheit, als seine Eminenz Josephus de Batthyány den 1. März 1795. in der Christina Vorstadt zu Ofen die Canonische Visitation vornahm, gehalten ist worden. Ofen, mit k. Univ. Schriften. 8-r. 4 l. (M.)

1795. Laszlovszky József, budai pogármester. Oratio qua Serenissimum Regium haereditarium Principem Josephum Regium per Hungariam Locumtenentem anno 1795. die vero 19. Sept. Occasione festivi ejus in Metropolim Civitatem Budensem ingressum nomine Magistratus salutavit. Budae Typis Catharinae Landerer viduae 4-r. 4 l. (M.)

1795. Merkwürdigkeiten vom Gerhardi oder Bloksberge, welcher jährlich am Ostermontage zahlreich besucht wird. Ofen, 8-r. 8 l. (M.)

1795. Ode auf die erfreuliche Ankunft Sr. königl. Hoheit des Erzherzogs als Statthalters von Königreich Ungarn in Ofen, von J. V. S. Ofen, 8-r. 4 l. (M.)

1795. Ofens Belager und Eroberung unter Anführung Carl Herzog's von Lothringen, im Jahre 1686. Ofen, gedruckt mit königl. Universitäts-Schriften. 8-r. 16 l. (M.)

1795. Pápay Jozsef, Elegia Josepho Antonio Archiduci et Locumtenenti Regio Budam 19. Sept. 1795. solenniter ingredienti oblata. Pesthini 2-r. 2 l. (M.)

1795. Suppini János, kamarai tisz. Ode auf die erfreuliche Ankunft Erzherzogs Joseph als Statthalters vom Königreich Hungarn in Ofen. U. o. 4-r. 4 l. (M.)

1796. Blaskovits József, a selyemtenyésztés felügyelője, Arad, Békés, Temes és Torontál megyékben. An eine hochlöbliche königliche Hofkommission, Gemachte Einwendungen gegen die untern 13. dieses Monaths May 1796. in Altofen abgehaltenen Spinnprobe. Pest, bei M. Trattner 8 r. 20 l. (M.)

1796. Pápay József. Elegia Josepho Antonio Archiduci et Regni Hungariae Palatino Posornii 12. Novb. 1796. electo indeque Budam redeunti oblata. Budae, 2-r. 1 levél. (M.)

1796. Schema der Pester uniformirten Bürger-Compagnien mit 20 illuminirten Kupfern. Pest, 8-r. 44 l. (M.)

1797. Summarischem Ausweis über das bey dem Armeninstitute der Königl. Freyen Hauptstadt Ofen seit 1. Jänner bis letzten December 1796 eingebrachte, und zur Vertheilung der in der Versorgung gestandenen Armen verwendeten Almosen. Ofen, mit k. Universitäts Schriften. 4r. 8 l. (M. N.) Előfordul még 1800 és 1801-ből (M.) habár ezen intézet már 1787-ben keletkezett.

1799. Aufruf eines Menschenfreundes an die edelgesinnten Bewohner dieser k. f. Stadt Pest, bey Gelegenheit der durch den Eisgang am 7. 8. und 9. März verursachten Überschwemmung 1799. Pest bey Mathias Trattner, 8-r. 24 l. (M.)

1799. Bernakovits József. Ad Illustriss. D. Baronem Josephum juniorem ab Orczy, de Horto Anglico Pestiensis Excellentissimi sui Patru; metro serpentino ad imitationem Pentadii. Pesthini, 4-r. 4 l. (M.)

1799. Bernakovits József. Ad procul absentem amicam de Horto quodam Budensi metro serpentino ad imitationem Pentadii. Pestini, Typis Mathiae Trattner. 4-r. 4 l. (M.)

1799. Der Blocksberg oder der Kopf ohne Mann, eine Wundergeschichte aus den Zeiten Ludwigs König von Ungarn, den edlen Bewohnerinnen der Städte Ofen und Pest gewidmet. Wien, 8-r. 218 l. (M.)

1799. Brandscheid J. W. die erste Frühlings-Blume, das Veilchen ein Ehrengedicht dem . . . Herrn Mathias von Wittmesser der k. Freystadt Pest Stadthauptmann bey Gelegenheit Hochdesselben Erhebung in den Ung. Adelstand zum Offert überreicht. Pest bey Mathias Trattner. 4-r. 4 l. (M.)

1799. Szabad királyi Pest városának nemes gondolkozásu lakosihoz, a jégmegindulásával támadt vizáradásnak alkalmosságával, egy némely emberszerető polgár. Pest, Trattnernél, 8-r. 8 l. (M.)

Vegyes közlemények.

— **Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról.** A M. N. Múzeum könyvtára az 1879. év második felében összesen 1916 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal, 11 kézirattal és 8368 oklevéllel és levéllel szaporodott; és pedig ajándékol kapott 92 kötet nyomtatványt, 257 iskolai értesítőt, 1353 kötet köteles példányt, 7 kéziratot és 8220 oklevelet és levelet; vásárolt 214 kötet nyomtatványt, 4 kéziratot és 14 oklevelet és levelet.

A hazafias ajándékok közül kiemeljük a következőket: Sziklay Ede jánoki földbirtokos úrtól kapta a könyvtár: Verbóczy hármaskönyvének 1639-ben latin és magyar nyelven megjelent debreczeni kiadását. Irányi István eperjesi kir. törvényszéki bíró úrtól: Rozsnyai Dávid »Horologium Turcicum« című munkáját kéziratban, egy magyar főúrtól egy latin XV. századi hártya és egy XVI. századi papir codexet (Lőcse és a szepesi városok statutumai) Básthly Barnabás úrtól Görgey Arthur egy eredeti levelét 1849-ből, Bóday Miklós postatiszt úrtól Petőfi Sándornak egy eredeti levelét 1848-ból, a sóvári Soos családtól a család levéltárát, s Békássy Károly országgyűlési képviselő úrtól a békási Békássy család levéltárát, ez utóbbiakat örök letétemény gyanánt.

Könyvek, kéziratok, oklevelek vásárlására és kötésre fordítottatott 1008 frt és 13 kr.

Az olvasók száma 9875-re ment, kik 17,640 kötet nyomtatvány, 894 kéziratot és 1125 oklevelet használtak. Ezeket kivül házi használatra kiadottatott 893 egyénnek 2305 nyomtatott munka 4506 kötetben, 19 kézirat és 63 oklevél. Összesen tehát 10,768 egyén használt 22,146 kötet nyomtatványt, 913 kéziratot és 1188 oklevelet.

— **Jelentés a budapesti tudományegyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról, forgalmáról 1879-ben.** A könyvtár rendezése a folyó évben is a megkezdett irányban folytatottatott,

sőt már annyira haladt, hogy valószínűleg a jövő évben lehetséges lesz a könyvtár teljes címjegyzékének kiadását is megkezdeni. Épen erre tekintettel az Incunabulák cím-tározása mellett megkezdett a kéziratár részletes cím-tározása, folytatott a miscellaneák cím-tározása. A philologiai és irodalmi szakosztály cím-tározása befejeztetvén, megkezdett a bölcsészeti szakosztály cím-tározása is. Ezen kívül a sajtó alá készítés szempontjából miután a régi cím-czédulák felvétele nem mindig egyöntetűleg történt; előre megállapított rendszer alapján hozzáfogtunk a régi cím-czédulák revidálásához. Adományozások ez idén is folytak be a magas kormány s magánosok részéről is. Könyvvásárlásokra az 5000 frtos rendes és 7000 frtos rendkívüli átalány fordított s a vásárlások eredményét még az év első felében megjelenendő cím-tár fogja kitüntetni.

Az egyetemi könyvtár forgalmát következő táblázat tünteti ki:

Az egyetemi könyvtár forgalma 1879-ben.*

H ó	Hány nap volt nyitva	Olvasók száma	A használt művek sz.	Az olvasók átlagos sz.	Legtöbben voltak	Legkevesebben voltak	Megjegyzés
Január	30	4584	7503	153	jan. 18. 192	jan. 6. 53.	* Junius 15-től sept. 8-ig a könyvtár olvasó-terme zárva volt.
Február	28	5274	6459	188	febr. 22. 237	febr. 2. 125.	
Márczius	31	5568	6850	180	márcz 4. 222	márcz. 2. 131.	
Április	24	3555	4421	148	apr. 23. 194.	apr. 15. 97.	
Május	30	3470	4449	116	máj. 14. 199.	máj 1. 22.	
Junius	11	678	903	62	jun. 4. 100.	jun. 8. 62.	
Septemb.	22	3508	4246	159	sept. 23. 234.	sept 9. 78.	
Október	31	6199	7608	200	okt. 13. 246.	okt. 4. 73.	
Novemb.	29	5165	6500	178	nov. 8. 231.	nov. 9. 114.	
Deczemb.	27	4212	5331	157	decz.10. 186.	decz 28. 70.	
	263	42213	52470	160	decz. 13. 246.	máj. 1. 22.	

A házon kívül 897 kikölcsönző 2245 művet használt.

Nyitvatartási idő hétköznapokon d. u. : 3-tól 4-ig (jan. 2-től apr. 30-ig és novemb. 15-től 4-től 8-ig) ünnepnapokon d. e. 9-től 12 óráig. Az igazgatóság.

— A M. T. Akadémia könyvtárának, állapota, gyarapodása és használata 1879-ben. A könyvtár rendezése ez évben is rendszeresen folyt. A jelen évben különös gond fordított a rendezett szakokban felállított leltározatlan művekre. Igy a philosophiai munkák száma nagyban szaporodott; ugyanez áll a térképekre. A keleti irodalom rendezése még nincs befejezve.

Anthropológiából rendeztetett . . .	114 mü
Philosophiából	921 »
Keleti irodalomból	399 »
Összesen	1434 mü.

Ehhez járul 508 darab térkép.

A többi szakokban rendezett munkákat, kisebb számuk miatt, ezuttal mellőzöm.

A kéziratárt Jakab E. akad. lev. tag rendezi.

A gyarapodás 1879. januártól december 10-ig a járuléknapló szerint a következő:

Külföldi Akadémiák, tud. társulatok és testületektől cserepéldánykép érkezett	357 mü 297 köt. 167 füzetben.
Magánosok ajándékából	171 » 108 » 120 »
36 nyomda által küldött köteles példány	516 » 266 » 356 »
Saját kiadásaiából	49 » 28 » 108 »
Vétel útján	371 » 510 » 249 »
Összesen	1464 mü 1209 köt. 1000 füzetben

Tehát az összes gyarapodás ez évben decz. 10-ig: 1464 mü, 1209 kötetben és 1000 füzetben. Köttetett összesen 1150 munka.

A könyvtár használata a következő:

A könyvtár 213 napon volt nyitva, s ezen idő alatt 10226 egyén, 12842 munkát használt. Házi használatra 156 egyén 958 művet vett ki.

Összesen 10382 egyén használt 13800 művet

Hellebrant A.

A Soos és Békássy családok levéltárai. A Nemzeti Múzeum könyvtára ujabban a soovári Soos és a békássi Bekássy családok levéltáiraival gyarapodott, melyek a Muzeumban letéteményezett családi levéltárak számát nyolczra egészítik ki.

A soovári Soos család levéltárát kellemesi Melczer István volt kir. személynök ur ő Excellenciájája hazafias közvetítésének köszönjük, ki ezen nagybecsű levelestárt a magyar történettudomány számára kívánván biztosítani, felajánlotta azt a soovári Soos család nevében a Magyar Nemzeti Muzeumnak, hogy itt más családi levéltárakkal együtt örök letéteményképen őriztessék. Egyike ez hazánk kiválóbb családi levéltárainak, mely, akár okleveleinek számát, akár belértékét tekintjük, a Muzeumban letéteményezett családi levéltárak között mindjárt a Kállay-levéltár után következik. Okleveleinek és leveinek száma 5677-re megy, melyek következő korszakok szerint oszlanak meg:

Árpádkori oklevél van	33 darab
Anjoukori » »	191 »
Zsigmond és Hunyadiak korából	405 »
XVI. századból	991 »
XVII. »	2801 »
XVIII. »	1256 »

Összesen 5677 darab okle-

vél és levél.

Ehez járul 49 percsomó a XVII—XVIII-ik századból.

Az oklevelek leginkább Sáros, Szepes, Abauj és Zemplén megyékre vonatkoznak s ezeknek monographiájához nyujtanak becses adalékokat. Különösen érdekes e levéltár családtörténeti tekintetben, mert a Soos család igen elágazott levén, a felsorolt megyéken kívül, majdnem minden magyarországi megyéből mutat fel okleveleket.

Van egy oklevele 1287-ből, Leskó krakkói hercegtől is, igen jól conservált függő pecséttel. Legrégibb oklevele 1250-ből való, melyben IV. Béla megerősíti Fyle bán Byucha es Hoznucha nevű Trencsén megyében fekvő birtokait. Érdekes Mátyás comes Roland bán fiának egy kiadványa 1281-ből függő lovas pecséttel, mely ismeretlen lovaspecséteink számát egygyel gyarapítja. Általában a levéltár pecsétjei igen becsesek, s kitűnően

vannak conserválva. Legnagyobb részök még kiadatlan. — A levéltár legrégibb magyar levelét Sérédy Gáspár Makovicza vára szabad urának egy adománylevele szolgáltatja, melyet 1559-ben Báthory László udvarbíró részére állított ki. Felemlítjük még a család két armálisát 1418-ból és 1569-ből, a sok érdekes missilist s egyéb a magyar családélet- és háztartásra vonatkozó iratokat s azon meggyőződésben rekesztjük be rövid ismertetésünket, hogy e családi levéltár oklevelei a hazai történet, jogtörténet és műveltség-történethez, de különösen a felvidéki megyék és családok monographiájához nagybecsű anyagot fognak szolgáltatni.

2) A békássyi Békássy-család levéltára, melyet Békássy Károly országgyűlési képviselő s veszprémmegyei birtokos ur hazafias nagylelkűséggel (hasonlóan örök letéteményképen) ajándékozott a Muzeumnak, belértékre nézve méltán sorakozik a Soos család levéltárához. Ez tulajdonképen nem a szorosán vett Békássy család levéltára, hanem azoké a családoké, melyek a Békássy családdal voltak atyafiságban. Összesen 2537 oklevél és levélből áll, melyeket Véghelyi Dezső derék történetbuvárunk szives volt az egész Békássy levéltárból mint közérdekieket a Nemzeti Múzeum számára kiválasztani.

A levéltárt csak a napokban vettük át; tartalmáról ezuttal részletesen nem szólhatunk. Annyit azonban szabadjon futólagos áttekintés után megjegyeznünk, hogy az egész levéltár szemcszedett darabokból áll, melyeknek összeválogatása avatott szakférfira mutat. Nincs köztük kitelejtezni való egyetlen egy is. Addig is, míg e levéltárt tüzetesen ismertethetnők, álljon itt róla a következő kimutatás:

XIII. századi oklevél van	5 darab.
XIV. » » »	29 »
XV. » » »	150 »
XVI. » » »	1128 »
XVII. » » »	1092 »
XVIII. » » »	133 »
Összesen	2537 darab.

Legrégibb oklevele a győri káptalan egy jószágeladási elismervénye 1226-ból Vald István a Mod fia részére. Ez oklevélben az eladásnál működött pristaldus gyanánt Farkas

de Colon említettik. Kiemelendők továbbá az 1498-i és 1514-i országgyűlések törvénczikkei, melyekből a levéltárban egy-egy eredeti példány van meg. Megemlítjük még, hogy a levéltár okiratai leginkább a dunántúli megyékre vonatkoznak. Részletes ismertetésekre alkalmilag még visszatérünk.

— **Rozsnyai Dávid Horologium Turcicum.** A Nemzeti Múzeum könyvtárát Irányi István eperjesi kir. törvényszéki bíró úr, Rozsnyai Dávid I. Apafi Mihály utolsó török deákjának »Horologium Turcicum seu Speculum Continuum, De Rebus in Orbe Externis et internis ridiculose interdum tamen observando legendis. Authore Davide Rosnyay de Wasarhely« című, ekkorig csak történeti feljegyzésekből ismert, munkájával gazdagította, melyet ez szamosújvári fogságában 1683 körül »Humajum-name című török eredetiből magyarra fordított. A munka 91 ivrétű levélből álló kézirat, mely »Bidpai és Lokman indiai történeti és költött beszédei izlésében elbeszéléseket és erkölcsi parabolákat tartalmaz. Ezek közé a fordító két sorból álló rimes verseket vegyített, melyekben az egyes példabeszédekből folyó tanulságokat rövid összegezésben levonja. Versei nem mindig a jó izlés határai közt mozognak, sőt néhol a makaronikus modort is túllépik. Mindazáltal a munka irodalomtörténeti és műveltség-történeti becse elvitázhatlan. Szilágyi Sándor jeles történészünk véleménye szerint, Rozsnyainak ugyan nem autograph kézírata, hanem valószínűleg Tordai kezétől eredő közel egykorú másolat; de így is rendkívül becses, mert az egyedüli napfényre került példány ekkorig, melyből Rozsnyai »Horologium Turcicumát« megismerhetjük. A munka Apafi Mihálynak van ajánlva s eredetéről a fordító azt írja: »hogy indiai bölcsek szedték össze, dedikálták Raji Dabeslin indiai királynak, ki olvasta és olvasását maradékinak is imponálta.« Azután a szerecsen és persiai királyok számára persa nyelvre lefordíttatott, honnan a törökök kezére jutott, hol szultán Murad által erigált drinápolyi collegium egy névtelen professora arabiai és persiai nyelvekkel elegyes törökre fordította. Tartalmáról pedig így ír: »Az egész könyv áll 12 részből s noha némelyikének némelyikéhez közelítő formája nagy ok vala ezeknek compendizálására, mindazáltal a könyvnek régi formájának kedvezvén, nem változ

tattam, de magam nemzetem humorának akarván complacéálnom a mi olvasóinknál nem igen ízes ingredientiaikban kihagyogattam s így Istent híván segítségül a dologhoz kezdettem.« A munka tehát eredetiben 12 részből állott. Ezekből a mi kéziratunkban az első három rész van lefordítva, a többi hiányzik. Nem tudni tehát, vajjon Rozsnyai befejezte-e az egész munka fordítását avagy pedig csak azon három részt készítette el, mely a mi kéziratunkban található? Mindenesetre kívánatos volna, hogy a magyar fordítás a török eredetivel összehasonlíttassék s az eltérések megállapíttassanak. Mint értesülünk a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága e munkát kiadni szándékozik, miáltal irodalomtörténetünknek jelentékeny szolgálatot fog tenni. Lényeges adalék lesz ez Rozsnyai Dávid azon munkáinak kiegészítéséhez, melyeket Szilágyi Sándor kitűnő kiadásában birunk. ¹⁾

— **Virág Benedek** elhalálózása napjáról, közelgő ötvenedik évfordulója alkalmából hosszabb polemia folyt a »Vasárnapi Ujság« és a »Hon« hasábjain id. Szinnyi József és dr. Ompolyi M. Ernő között. Érdekesnek tartjuk, ez alkalmából Horvát Istvánnak, Virág legbensőbb barátjának, kézíratai közül nyilvánra hozni a következő feljegyzést, melyben Horvát Virág elhalálózási napjáról így ír: »Virág Benedek a Nemzeti Lélek Tüzes Ébresztője élni megszűnt Budán, a Tabán nevű város-osztályban jan. 23-kán 1830-ban éjjel két fertály tizenegy órakor. Eltemettetett a Tabáni és Krisztinavárosi temetőben fent a hegyen, a merre a Sashegy felé vezet az út, jan. 25-én 1830-ban d. u. 4 órakor. Halva is él a nagy hazafi. Nem ismertem nála jobb, ártatlanabb és nemesebb szívű embert. Feljegyeztem tisztelt barátomról Horvát István a »Széchenyi Országos Könyvtár őrzője.« A fentebiek megegyeznek a Horvát István által Virág felől írott »Necrolog«-gal (»Tudományos Gyűjtemény« 1830, I. füzet) és »Igazitás« cím alatt közlött sírfelirattal. (»Tudományos Gyűjtemény« 1833, II. köt.) Ez alkalmából idézzük Kazinczy Ferencz Guzmics Izidorhoz írott s a pannonhalmi könyvtár kézíratai között őrzött leveleiből az 1830, február 5-iki keletűt: »Vitkovics

¹⁾ L. Rozsnyai Dávid az utolsó török deák Történeti Maradványai. Kiadta Szilágyi Sándor. Pest, 1867. A M. T. Akadémia kiadása.

után — úgymond — ime oda a tiszteletes Virág is. Nagy veszteség; de ki csodálkozhatik azon, hogy egy 78 esztendő ember végre elhal. Örökké csak nem élhetünk. De bár az anyagi jóságú ember, kinek nem kelle ragyogás, hanem csak nyugalom és szabadság, életéhez hasonló véget érhetett volna! Holt volna meg oly csendesen, a hogyan élt. Bártfainé barátném nekem azt írja: »Jan. 22-én víg volt, nem volt semmi baja, kinn járt; úgy fekvék le, mint mindig. Jan. 23-án gazdasszonya sokáig zárva látván reggel ajtaját, kopogtat, szól, de feleletet nem veszen. Hallgat az ajtón s köhögést hall. Felrepszik az ajtót s Virág a szoba közepén fekszik haldokolva. Horvát Istvánnak azonnal hirt adnak, az jött, de ki segíthet gutaütött öregem? Éjjel január 23-án 10 és 11 közt szünt meg élni. Szemere Pálné írja, hogy jan. 25-én temettetett el. »Virág kézíratait tizenkét (egész-, negyed- és nyolczadrétű) kötetben őrzi a nemzeti múzeum könyvtára. -

— Dr. Vincze Gábor országos levéltári fogalmazó köz- és váltóügyvéd f. é. decz. 13-án Szécsényben, hová mellbajából üdülni ment, élte 28-ik évében meghalt. Halála mindazon körökben a hol ismerték és becsülték méltó részvétet fog kelteni. De sehol méltóbbat mint a Nemzeti Múzeum könyvtárában, hol a boldogult első nyilvános pályáját mint gyakornok megkezdés és egy évet meghaladó időn át intézetünknek szorgalmas munkása vala. Tőlünk nevezték ki az országos levéltárhoz hivataltisztnek, később fogalmazónak, hol a diplomatikai osztályban a mohácsi vészig terjedő oklevelek rendezésében és regisztrálásában tevékeny részt vett. Jeles tehetsége, alapos képzettsége és kitűnő szakismeretei kiválóan képesítették őt ezen pályára, melyre mi legszebb reményekkel kísértük. Örömmel láttuk haladását. Megízmosodott tehetségétől már a közel jövőben: Dóczy Orbán kincstartó életének monographiáját vártuk, midőn a nemes törekvésű 28 éves ifjút pályája kezdetén, élte virágában kiragadta sorainkból a halál, mielőtt a hozzákötött jogos reményeket valósíthatta volna. De nemcsak a könyvtár egykori tisztviselőjét, hanem a «Magyar Könyv-Szemle» egyik munkatársát is gyászoljuk benne, ki »a magyarországi pálosok irodalmi működése« című alapos értekezésével a magyarországi pálosok történetéhez érdekes adalékokat nyújtott. (Magyar Könyvszemle 1878. I.) Kettős jog-

czímünk van tehát megemlékezni haláláról. Legyenek e sorok szentelve emlékének. »Et tumulum facimus et tumulo superadidimus carmen.« — Egyéb irodalmi működéséről a »Századok«, »Történelmi Tár«, »Archeologiai Értesítő« és a »Hazai Oktmánytár«-ban megjelent dolgozatai tesznek tanúságot. Megemlítjük még, hogy mint egyetemi hallgató, »Magyarország népeiről« írt művével a Schwartner-díjat nyerte meg s búcsút veszünk a korán elhunyt jeles ifjútól, kiből a fiatal tudós nemzedék egyik legképzettebb tagját gyászoljuk s ki a tudomány szolgálatában megtette kötelességét azon a helyen, a hova sorsa helyezte. »Sit illi terra levis mollique tegatur arena!«

— **Tudományos kutatások a muzeumi könyvtárban.** Könyvesházunk gazdag gyűjteményeit, valamint a múlt években, úgy az idén is, tudósaink közül igen sokan vették igénybe, kik a számukra berendezett teremben dolgoztak. A könyvtár majdnem állandó látogatói voltak: Dr. Haynald Lajos bibornok-érsek, Ipolyi Arnold püspök, Pulszky Ferencz, Dr. Henszelmann Imre, Dr. Wenzel Gusztáv, Szilágyi Sándor, Pesty Frigyes, Szilády Áron, Dr. Hajnik Imre, Nagy Imre, Jakab Elek, Fabriczius Károly, Deák Farkas, Zsilinszky M., Gyárfás István, Vetter A. altábornagy, Melczer István volt kir. személynök, Dr. Greguss Ágost, Dr. Kerékgyártó Árpád, Wolf György, Dr. Heinrich Gusztáv, Dr. Goldzieher Ignác, Bárány Albert, Bodnár Zsigmond, Beöthy Zsolt, Bárány Radvánszky Béla, Szinnyi József, Csaplár Benedek, Doboczky Ignác, Dr. Erődy Béla, Dr. Csiky Kálmán, Radich Ákos és mások. A fiatalabb tudós nemzedékből, kik huzamosabb ideig a könyvtárban buvárkodtak, kiemeljük: Dr. Ballagi Aladárt, Dr. Simonyi Zsigmondot, Dr. Ábel Jenőt, Dr. Thallóczy Lajost, Dr. Fejérpataky Lászlót, Dr. Marczali Henriket, Dr. Szalay Józsefet stb. Gyakrabban megfordultak a könyvtárban: Gyulay Pál, Torma Károly, Thaly Kálmán, Szily Kálmán, Pór Antal, Nagy Gyula, Dr. Bánóczy József, Dr. Kovách Imre és többen. Vidéki tudósaink közül itt buvárkodtak több napig: Dr. Rómer Flóris, Dr. Szabó Károly, Dr. Teutsch G. D., Haan Lajos, Szentkláray Jenő, Bunyitay Vincze, Véghelyi Dezső, Dr. Zádory János, Géresy Kálmán, Harmath Károly és mások.

— **A múzeumi könyvtár tudományos érintkezései.** A könyvtár ez esztendőben tudományos érintkezésben volt a római vatikáni

a bécsi császári udvari, a müncheni kir. udvari, a lipcsei egyetemi, az olmützi tanulmányi, a prágai egyetemi, a berni, leydeni, a krakkói Jagello-féle és a raudnitzi könyvtárakkal, melyektől részint kéziratosokat kapott tudományos használatra kölcsön, részint közvetítésök által több hazánkat érdeklő kéziratot másoltatott és fényképeztetett le.

— A **Budapesti ref. főtanoda könyvtárát**, melynek főbecse tudvalevőleg a gróf Ráday-féle gyűjtemény képezi, Dr. Kiss Áron és Petry Elek tanárok már hosszabb idő óta rendezik. Mint örvendetesen értesülünk a rendezés már annyira előrehaladt, hogy a tavasszal valószínűleg be lesz fejezve, mi által egy körülbelül 25 - 30 ezer kötetből álló tekintélyes fővárosi könyvtár átadatik a közhasználatnak.

— **Dr. Márki József** egyetemi könyvtárórtól »Könyvtáram és Könyvtárrendezés« cím alatt 13 lapra terjedő 8-adr. füzet jelent meg, melyben a szerző azon módszert ismerteti, mely szerint a saját könyvtárát rendezte. A tervezet eredetileg az »Általános Tanügyi Közlönyben« látott napvilágot, honnan a jelen füzet számára lenyomatott. Hivatásunk levén a hazai könyvtártani irodalmat minden irányban figyelemmel kísérni, a nélkül, hogy a röpirat taglalásába bocsátkozni akarnánk, tudomást veszünk róla s konstatáljuk, hogy azt Gyulay István aradi nyomdája elég csinosan állította ki.

— **A M. T. Akadémia könyvkiadó hivatala** 121 lapra terjedő jegyzéket bocsátott ki azon könyvekről, melyek mint az Akadémia kiadványai jelentékeny szállított áron kaphatók. — A jegyzék 1879-i kelettel van nyomtatva s a címlapon megjegyeztetik, hogy az előbbi években kiadott könyvjegyzékek ezentúl érvénytelenek. Felsorolva találjuk itt az Akadémia három osztályának szállított árú kiadványait, a könyvkiadó vállalat könyveit és az Akadémia anyagi vagy erkölcsi támogatása mellett megjelenő szakfolyóiratokat. Ajánljuk a tudomány pártoló közönség figyelmébe.

MEGRENDELÉSI FELHIVÁS

A KÖVETKEZŐ CZIMŰ MUNKÁRA:

MAGYAR CSALÁDÉLET ÉS HÁZTARTÁS

A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBAN.

ÍRTA

BÁRÓ RADVÁNSZKY BÉLA.

Három kötetben. — Előfizetési ára 7 frt.

Hazai történeti irodalmunk rendszeresen kidolgozott művelődéstörténeti munkákban nem gazdag. Az Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat kiadványaiban sok, igen sok az elszórt anyag, de összegyűjtve és egy célra földolgozott kiadványunk nincs. **A jelen munka a XVI. és XVII. század magyar művelődési állapotait, kezdve a keresztelésen és végezve a temetési szertartásokon, vezeti elénk. Ügyszólván egy élet története ez, csakhogy a nemzeti fejlődés ezernyi szálaiból összefűzve.**

A mű alapját képező II. és III. kötet f. é. márczius 20-án fog közre bocsáttatni.

A magyar nyelvű adalékokból összeállított II. kötet 26 íven ingóságokat és női hozományokat tartalmaz.

A III. kötet lakodalmi, keresztelési szertartásokat, étkezési dolgokat (köztök egy XVI. századbeli szakácskönyvet), babona-adatokat, végrendeleteket, temetkezési szertartásokat, — szintén magyar nyelven, — tartalmaz 28 íven.

A munka feldolgozását képező I. kötet pedig folyó évi május hóban jelenik meg; addig a munkát könyvárusi forgalomba nem bocsátjuk. E kötet — tekintve, hogy Kőváry Lászlónak Erdélyről szóló egyfajú műve jobbara nyomtatott kútfőkön alapul — eddigelő az első rendszeres művelődéstörténeti irányú, nagyobb szabású munka, mely adatokban bővelkedő, új irányt van hivatva törni irodalmunk e parlag terén. Ez okból reméljük, hogy a hazai közönség melegen fogja üdvözölni e munkát.

Kérjük a t. érdeklődőket, hogy az **előfizetési árt, mindhárom kötetre 7 forint, f. é. június végéig alólírotthoz okvetlen beküldeni, vagy magukat előfizetőkül jelenteni sziveskedjenek, mert a munka csak csekély számu példányban nyomtatott s azontúl csakis bolti áron, vagyis 10 forinton lesz kapható.**

Budapest, 1879. márczius 10-én.

Knoll Károly
akadémiai könyvárus.

KNOLL KÁROLY akadémiai könyvtárosnál Budapesten továbbá kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

IPOLYI ARNOLD

besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencz től. — Nagy ívrét, 151 l. 7 szin- és könyom. képtáblával és 54 fametszettel.

Ára 8 frt.

E munka irodalmunkban korszakalkotó, mely mind tartalmának gazdagságával, mind kiállításának diszével ritkítja párját s a külföldön is méltó feltűnést kelt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stylszerüleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advakelő az egyházi műemlékek stylszerü restaurálását illetőleg.

VÁROSAINK A TIZENHARMADIK SZÁZADBAN.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadr. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze és dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére, köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A PANNONHALMI APÁTSÁG ALAPÍTÓ OKLEVELE.

Irta: Fejérfatagy László.

Nyolczadrét Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka felöleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vitt harcot, úgy hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekészti be, szerző megczáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé és tartalmassá vált, minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Legközelebb meg fog jelenni:

NEMZETGAZDASÁGI SZEMLE.

1879-iki évfolyam I-ső füzeté. Ára 1 frt 60 kr.

Ez évnegyedes folyóirat a m. Tud. Akadémia nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottságának anyagi és szellemi támogatása mellett — a mint a jelen füzet tartalma is igazolja, — a legfontosabb hazai kérdések tudományos, pártkülönbség nélküli tárgyalását és a legjobb hazai erők csoportosítását tűzi ki czélul. Előfizetési ára egész évre 5 frt.

MAGYARORSZÁGI
K Ö N Y V É S Z E T
1879.

ÖSSZEÁLLITOTTA

TIPRAY TIVADAR

múzeumi könyvtári segédőr.

(MELLÉKLET A »MAGYAR KÖNYVSZEMLÉ«-HEZ.)

B U D A P E S T.

WEISZMANN TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1879.

Iskolai értesítvények az 1877—78. tanévről.)*

- Arad** sz. kir. város községi népiskoláinak értesítője az 1877—78. tanévről. (Arad. Gyulai István. 4-r. 72 l.)
- Az **Arad**-városi nyilvános polgári iskola jelentése (hatodik tudósítványa) az 1877—78. tanévről. Közli Simay István. (Arad. Gyulai István. 8-r. 20 l.) (Értekezés: Lidy Nándor emlékezete. Irta Szöllőssy Károly.)
- Az **aradi** magy. kir. állami tanítóképezde harmadik értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Kerner Péter. (Arad. Gyulai István. 8-r. 28 l.) (Értekezés: A Hunyadiak. Irta Szabó József.)
- Az **aradi** királyi főgymnasiumnak és az evvel összekapcsolt állami reáliskolának értesítvénye az 1877—78. tanévről. Közli Sváby Pál. (Arad. Gyulai István. 8-r. 88 l.) (Értekezés: Gymnasium és reáliskola. Irta Pirchala Imre.)
- A pestmegyei ágost. hitv. esperesség pártfogása alatt álló **aszódi** evang. algymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közzéteszi Micsinay János. (Franklintárs. 8-r. 23 l.)
- A t. iskolanénék vezetése alatt álló **bajai** felsőbb leánytanodába 1877—78. tanévben járt gyermekek érdemsorozata. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 11 l.)
- A **bajai** m. kir. állami tanítóképezde értesítője az 1877—78. tanévről. Összeállító Samu József. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 47 l.)
- A **bajai** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanév végén. Közli Bándl János. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 46 l.)
- Értesítvény a **balassa-gyarmati** állami elemi népiskola negyedik évfolyamáról 1877—78. Kiadta az igazgatóság. (B.-Gyarmat. Kék László. 8-r. 21 l.)
- A **balassa-gyarmati** államilag segélyezett községi polg. iskola harmadik értesítője az 1877—78. tanév végén. Szerk. Tomeskó Nándor. (B.-Gyarmat. Kék László. 8-r. 25 l.)
- (Balázsfalva.) Program'a Gimnasiului superiore, Preparandiei, Normei si scolei populare de in **Blasiu** pre anulu scolasticu 1877—78. redectata de J. Antonelli, canonicu si directoriu gimnasiale. (Balázsfalva. Érseki seminariumi könyvny. 8-r. 100 l.) (Értekezés: Tractatu istoricu asupra originei, continutului si petrecerei Romaniloru in Dacia lui Traianu pana la anulu 1300.)
- A **Bánffy-hunyadi** állami iskolák tanító és tanuló személyzetének kimutatása az 1877—78. (negyedik) tanévről. Kiadta Gagyi Samu. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 12 l.)

*) A Magyar Könyvszemle 1878. évi folyam VI. füzetében kilátásba helyezett közlemény.

- A **baróthi** gazdasági szakosztályllyal megtoldott felső népiskola első értesítvénye az 1872—73. tanéven kezdve az 1877—78. tanévig bezárólag. A gondnokság jóváhagyásából a tantestület közreműködésével szerk. Bedő József. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 71 l.)
- A **bártfai** kath. kis-gymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről. Közli Hunka Emánuel. (Eperjes. A bankegylet könyvnyomdája. 8-r. 19 l.)
- A **békési** h. h. egyház VI. osztályú reálgymnasiumának értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Rósa Sándor. (Athenaeum r. társ. nyom. 8-r. 21 l.)
- A **békés-esabai** ágostai hitvallású evangélikus algymnasium értesítője 1877—78. (B.-Csaba. Dobay János. 8-r. 28 l.)
- Értesítvény a **belényesi** gör. kath. főgymnasiumról 1877—78. évre. Reportu stb. (Arad. Hollósy Lajos. 8-r. 36 l.)
- Beregszász** város államilag segélyezett polgári fiúiskolájának negyedik évi jelentése. Tanév 1877—78. Szerk. Katinszky János. (Magy. kir. könyvny. 8-r. 38 l.)
- A **besztercebányai** ág. h. ev. V osztályú gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Besztercebánya. Machold Fülöp. 8-r. 67 l.) (Értekezés : A besztercebányai ág. h. ev. egyházközség története. Irta Rosenauer Károly.)
- A **besztercebányai** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közléteszi Szakmári József. (Besztercebánya. Machold Fülöp. 8-r. 58 l.) (Értekezés : Egészség és tornaszat. Irta Turjay László.)
- Brassó** bel- és Bolonya külvárosi magy. kir. állami elemi népiskolák III. értesítője az 1877—78. tanév végén. A gondnokság megbízásából kiadta Orbán Ferencz. (Brassó. Gött János és fia Henrik. 8-r. 23 l.)
- Programm des evang. Gymnasiums A. B. zu **Kronstadt** und der damit verbundenen Lehranstalten. Am Schlusse des Schuljahres 1877—78. veröffentlicht von Johann Vogl. (Brassó. Gött János és fia Henrik. 4-r. 76 l.) (Értekezés : Ein Beitrag zur Geschichte der Sachsen in Siebenbürgen : Der Bürger-Aufstand v. 1688 und der grosse Brand v. 1689 in Kronstadt von Friedrich Philippi.)
- XIV. Programa a gimnasiunului mare public român de religiunea ort. resăriteană și a celorlalte școli secundare și primare împreună cu aceasta, din **Brasov** pe anul școl. 1877—78. Publicată de St. Josif. (Nagyszeben. Érseki nyomda. 8-r. 47 l.)
- A **brassói** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Kiadta Kiss Gusztáv. (Brassó. Römer és Kammer. 8-r. 54 l.) (Értekezés : A történelem-bölcsezet köréből. Irta Baráczy Sándor.)
- (Budapestiek.) Az országos kiseddóvó-egyesület évkönyve az 1877. évről. Összeállítá P. Szathmáry Károly. (Athenaeum r. társ. könyvnyomdája. 8-r. 40 l.)
- A **budapesti** II. ker. községi nyilv. polgári fiú-iskola V. értesítője az 1877—78. tanév végén. Szerkesztette Lengyel Sándor. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 22 l.)
- A **Budapest** fővárosi III. kerületi nyilvános községi polgári fiú-iskola hatodik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Weizenfeld Lipót. (Pesti könyvny. részvénytársaság. 8-r. 18 l.)
- A **Budapest** fővárosi VI. kerületi nyilvános községi polgári fiú-iskola nyolczadik

- tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Roller Mátvás. (Pesti könyvny. részvénytársaság. 8-r. 28 l.)
- A Budapest** fővárosi IX. kerületi községi nyilvános polgári fiú-iskola második tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Fillinger Károly. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 25 l.)
- A Budapest** fővárosi II. ker. községi nyilv. polgári leányiskola harmadik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Bohus Rezső. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 15 l.)
- A Budapest** fővárosi IV. k. nyilv. községi polgári leányiskola nyolczadik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Sztójanovits István. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 18 l.)
- A Budapest** fővárosi V. ker. nyilvános községi polgári leányiskola második értesítője az 1877—78. tanév végén. Szerk. Gyulay Béla. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 21 l.)
- A Budapest** fővárosi VII. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola ötödik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Vajdady Ernő. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 27 l.)
- Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola 1877—78. tanévről.** Közli Molnár Aladár. (Fanda József. 8-r. 23 l.)
- A budapesti kereskedelmi akadémia évi jelentése az 1878. tanév végén.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 97 l.) (Értekezés: Bevezetés a gazdaságtörténetbe. Irta Weisz Béla.)
- Az országos nőiparegylet ipariskolájának és iparos tanítónőképezdjének értesítője az 1877—78. tanévről. Közli György Aladárné. (Fanda József. 8-r. 31 l.)
- A színészeti tanoda 1877—78. évkönyve a XIV-ik tanfolyamról.** Kiadja az igazgatóság. (Athenaeum r. társ. könyvny. 8-r. 25 l.)
- A budapesti II. ker. (vizivárosi) magy. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1877—78. iskolai évről.** Összeállította Dusóczy Károlyné. (M. kir. egyet. könyvnyomda 8-r. 31 l.)
- A nemzeti zenede növendékeinek érdemsorozata 1877—78. tanévben.** (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 24 l.)
- A budapesti második kerületi állami reáلتanodának (ezelőtt budai kir. főreáلتanodának) huszonkettedik évi jelentése az intézet fönnállásának 23-ik évében.** Az 1877—78. tanév végén. Szerk. Say Móricz. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 69 l.) (Értekezés: A napórák szerkesztéséről. Irta Kreybig Lajos.)
- A budapesti VI. ker. állami főreáلتanodának 6-ik évi értesítője az 1877—78. tanév végén.** Szerk. Hofer Károly. (Légrády testv. 8-r. 88 l.) (Értekezés: Történeti emlék- és naploiratok a XVI. századból. Irta Bodnár Zsigmond.)
- A Budapest** fővárosi IV. kerületi (belvárosi) községi nyilv. főreáلتanoda huszonnegyedik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Ney Ferencz. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 93 l.)
- A Budapest** fővárosi VIII. kerületi (józsefvárosi) községi nyilvános főreáلتanoda hetedik tudósítványa az 1877—78. tanév végén. Szerk. Felsmann József. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 85 l.)

- A II. kerületi kir. egyetemi kath. főgymnasium évi értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Lutter Nándor. (Kir. magy. egyetemi nyomda. 8-r. 46 l.)
- A **budapesti ág. hitv. evang. főgymnasium értesítője** 1877—78. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 30 l.)
- A **budapesti kir. kath. főgymnasium értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli Corzan Avendano Gábor. (Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája. 8-r. 87 l.) (Értekezés: Alighieri Dante és kora. Mutatvány »A keresztény költészet története« ez. munkából. Irta Kürez Antal.)
- Tudósítvány a kegyes tanítórendiek **budapesti főgymnasiumáról** az 1877—78. tanévben. (»Hunyadi Mátvás« könyvnyomda. 8-r. 97 l.) (Értekezés: Városaink befolyása a közműveltségre. 1000—1301. Irta Vajda Gyula.)
- Értesítő a **budapesti reform. főgymnasiumról** az 1877—78. tanévben. Szerk. Vámosy Mihály. (Kocsi Sándor. 8-r. 43 l.)
- Az országos köznevelési egyesület nyilv. minta középtanodájának (főgymnasium és főreáliskola) és nevelő-intézetének tudósítványa az 1877—78. tanévről. Közli László Mihály. (Buschmann F. 8-r. 36 l.)
- A **budapesti országos rabbikepző-intézet értesítője** az 1877—78. tanévről. Megelőzi a babyloniai amórák agádája. Irta Bacher Vilmos. (Magy. kir. egyetemi könyvnyomda. 8-r. 142, 28 l.)
- Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule in **Budapest** für das Jahr 1877—78. Vorangeht: Die Agada der Babylonischen Amoräer. Von Wilhelm Bacher. (M. kir. egyet. könyvnyomda. 8-r. 151, 28 l.)
- A **budapesti magy. kir. tudományegyetem almanachja** 1877—78-ról. (Magy. kir. egyetemi nyomda. 8-r. 115 l.)
- A **csabrendeki magy. kir. állami elemi népiskola** 1877—78. évi értesítvénye. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 12 l.)
- A **Csáktornya-városi polgári fiú-iskola és községi elemi néptanoda értesítője** az 1877—78. tanévről. Közlik Valló Vilmos és Jeney Gusztáv. (Varasd. Platzer J. fia. 8-r. 31 l.)
- Jahresbericht der Volksschule in **Csejthe**. Schuljahr 1877—78. Herausgegeben von Markus Hirschberger. (Nyitra. Neugebauer E. özvegye. 8-r. 16 l.)
- A **csiksomlyói róm. kath. főgymnasium értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli Imets Fülöp Jákó. (Székely-Udvarhely. Becek Dániel. 8-r. 48 l.)
- Értesítvény a **csurgói reform. nagy gymnasiumról** 1877—78. Kiadta Bartalos Ödön. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 20 l.)
- A **debreczeni róm. katolikus elemi népiskolák növendékeinek érdemsorozata** az 1877—78. iskolai tanév végén. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 4-r. 8 l.)
- A **debreczeni kereskedelmi szaktanoda értesítője** az 1877—78. tanévről. III. évf Szerk. Propper N. János. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 35 l.)
- A **debreczeni helv. hitv. egyház nyolcz osztályú leánynevelő intézete értesítvénye** az 1877—78. tanévről. Közli Dóczy Gedeon. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 24 l.)
- Értesítvény a reformátusok **debreczeni főiskolájában** a tanítóképezdéről és az elemi iskolákról az 1877—78. tanévről. Szerk. Joó István. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 40 l.) (Értekezés: Az alkotmánytan tanításáról a népiskolában. Irta Joó István.)

- A magyarországi kegyes tanítórend **debreczeni** kis-gymnasiumának tudósítvénya az 1877—78. tanévről. Közli Illésházy János. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 28 l.)
- A **debreczeni** városi főreáltanoda évi jelentése az 1877—78. tanévről. Közli Gelenczei Pál. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 45 l.) (Értekezés: Naprendszerünk képződése. Irta Pap József.)
- Értesítés a reformátusok **debreczeni** főgymnasiumáról az 1877—78. iskolai évről. Összeállította Békési Gyula. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 98 l.)
- A **debreczeni** m. kir. gazdasági tanintézet és a kapcsolatában levő földmives iskola értesítője az 1878. tanév végén. Közli Domokos Kálmán. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 22 l.)
- A reformátusok **debreczeni** főiskolája akadémiai részének évkönyve az 1877—78. iskolai évről. Összeállította Kovács Sándor. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 87 l.)
- Értesítés a **Deési Irén** elemi leányiskolájáról az 1877—78. tanév végén. Kiadta Deési Irén. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- Értesítés a **deési** róm. kath. elemi fiu- és leányiskola személyzetéről, tantárgyairól és a folyó 1877—78. tanév II. felében tartandó közvizsgálatok rendjéről. Kiadták a deési róm. kath. tanítók Kozma Döme igazgatása alatt. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- A **deési** ev. ref. elemi fiúiskola közvizsgálatainak tanító- és tanuló személyzetének kimutatása az 1877—78. tanév II. felében. Kiadta Szentesi Áron. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- Értesítés a **deési** ev. ref. elemi leányiskola személyzetéről, tantárgyairól és a folyó év június 30-án délután a ref. templomban tartandó közvizsgálat rendjéről. Kiadták Nagy Benedek, Balogh Amália. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- A **deési** felsőbb leányiskola közvizsgájának ideje, a tanító-személyzet és növendékek névsora az 1877—78. tanév végén. Kiadta Biró András. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- A **dévai** m. kir. állami főreálisiskola értesítője az 1877—78. tanévről. Közzéteszi Matusik Nep. János. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 74 l.) (Értekezés: A hyperboloid központi (central) vetülete és síkmetszései azon esetben, ha a képzetes tengely merőlegesen áll a tábla síkjára. Irta Hajduczky József.)
- Classificazione degli scolari e scolare della civica scuola popolare di tre classi e della civica scuola serale-domenicale maschile e festivo domenicale femminile in **Drenova** alla chiusa dell' anno scolastico 1877—78. (Karletzky Ferencz. 8-r. 8 l.)
- Az **egri** érseki r. kath. fi-tanítóképezde értesítője az 1877—78. tanévről. (Eger. Érseki lyceumi könyvnyomda. 4-r. 20 l.)
- A cisterci rend **egri** kath. főgymnasiumának értesítője 1877—78. tanévről. (Eger. Érseki lyceumi könyvnyomda. 8-r. 111 l.) (Értekezés: A levegő fontossága egészség tekintetéből. Irta Horváth Zsigmond.)
- Az **eperjesi** kir. kath. főgymnasium 1877—78. tanévi értesítője. Szerk. Nuber Sándor. (Eperjes. Bankegyelet könyvnyomdája. 8-r. 88 l.) (Értekezés: A lélektan jelentősége a nevelés-oktatás terén. Irta Walkovszky Mihály.)

- Az eperjesi ev. ker. collegium értesítője az 1877—78. isk. évről.** Közli a tanári kar. (Eperjes. A bankegylet könyvnyomdája. 8-r. 65 l.) (Értekezés: Az erkölcsi világ lényege és fontossága, kivált a társadalomban. Irta Vandrák A.)
- Az érsekújvári róm. kath. gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről.** Kiadja Tallay Nándor. (Érsekújvár. Winter Zsigmond. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Képek a világtörténelemből társadalmi s kulturai szempontokból. Irta Hermann Árkád.)
- (Eszék). Izvješće o kralj. velikoj gimnaziji u Osijeku za školsku godinu 1877—78. (Eszék. Dragutin Sándor. 8-r. 59 l.)
- Sz. kir. Esztergomvárosi nyilvános reáltanoda 1877—78. tanévi értesítvénye.** Közli az igazgatóság. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 70 l.) (Értekezés: Eszmék a hazai polgári rend keletkezéséhez. Irta Szmatanay József.)
- Értesítő a pannonhalmi sz. Benedek rend esztergomi főgymnasiumáról az 1877—78. tanév végén.** Közli Fehér Ipoly. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 72 l.) (Értekezés: Miben áll a teljes szellemi képzettség? és mennyiben mozdítja elő ezt a gymnasium? Irta Vargha Samu.)
- A fehértemplomi m. kir. állami főgymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről.** Közzéteszi Töreky Gábor. (Fehértemplom. Hepke Tibold nyomdája. 8-r. 44 l.) (Értekezés: A magyar nyelven való tanításról nem-magyar közönségű helyeken felállított közéletanodáinkban. Irta Still Nándor.)
- A felső-lövői ág. hitv. evang. nyilvános tanintézetek (tanító-képezde s reálgymnasium) értesítője az 1877—78. tanévről.** Programm stb. (Szombathely. Seiler Henrik. 4-r. 65 l.) (Értekezés: A kegyelet mint nevelési tényező. Irta Neubauer János.)
- Programma della regia scuola media superiore di stato in Fiume** pubblicato alla fine dell' anno scolastico 1878. (Fiume. Mohovich E. nyomdája. 8-r. 50 l.)
- Program kralj. velike gimnazije na Rieci (Fiume) koncem školske godine 1877—78.** (Zágráb. »Narodnih Novinah« könyvnyomdája. 8-r. 106 l.) (Értekezés: Petrolij, fizikalna mu i kemična svojstva, nazalište i razsirenje, ležište i porieklo u kori zemaljskoj, dobivanje i poraba. Irta Korlevič Ant.)
- A galgóczi államilag segélyezett polgári fi- és leányiskola első értesítője az 1877—78. tanév végén.** Szerk. Orbók Mór.) (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 66 l.) (Értekezés: A tetraeder mértanához. Irta Orbók Mór.)
- A gyergyó-szent-miklósi államilag segélyezett községi polgári fiu-iskola harmadik értesítője az 1877—78. tanév végén.** Szerk. Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 31. l.)
- A gyöngyös-városi kath. nagy-gymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről.** Közli Vágó Ferencz. (Gyöngyös. »Gyöngyös« nyomdája. 8-r. 60 l.) (Értekezés: Jogosultak-e a classikai nyelvek és a tanuló-ifjuság túlterheltetése ellen emelt panaszok?)
- A gyönki református gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről.** Szerk. Boosor Lajos. (Keeskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 20 l.)
- A győri magy. kir. állami tanítónképezde első értesítője az 1875—76., 1876—77. és 1877—78. tanévekről.** Szerk. Kasztner Janka. (Győr. Gross Gusztáv és társa. 8-r. 86 l.)

- A **győri m. kir. állami főreáliskola** ötödik évi értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Kerényi Nándor. (Győr. Özv. Sauerwein Gézáné. 8 r. 82 l.) (Értekezés: A természettudományi tanulmányoknak formális képző-erejéről. Irta Szpák Lajos.)
- Értesítvény a pannonhalmi szt.-Benedek-rend **győri főgymnasiumáról** az 1877—78. tanév végén. (Győr. Gross Gusztáv és társa. 8. r. 164 l.) (Értekezés: Győri adalékok a menhelyek történetéhez. Irta Villányi Szaniszló.)
- A **gyula-fehérvári róm. kath. nagy-gymnasium** értesítője az 1877—78. tanévről. (Gyula-Fehérvár. Volz és Körner. 8 r. 62 l.) (Értekezés: Az Anéroidok vagyis Fémlégsúlymérők. Irta Avéd Jákó.)
- A **hódmező-vásárhelyi ref. főgymnasium** 1877—78. tanévi értesítője. Összeállítva az igazgatóság által. (Szeged. Traub B. és társa. 8.-r. 49 l.) (Értekezés: A »mikor« kötő szó használata. Irta Barkász Károly.)
- Az **iglói ág. hitv. ev. főgymnasium** évi jelentése az 1877—78. tanévről. Közli Pákh Károly. (Igló. Társulati könyvnyomda. 8-r. 44 l.)
- Értesítő **Jászberényben** Riszner József és neje nyilvánossági joggal felruházott VIII osztályú felsőbb leánynevelő- és tápintézetéről az 1877—78. iskolai évben. (Buschmann F. 8-r. 16 l.) (Elmélkedés: Egy anya gondolatai a boldogságról. Riszner Józsefnétől.)
- A **jászberényi ker. kath. főgymnasium** évi értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Lippay Lajos. (Jászberény. Szalay Iván. 8-r. 57 l.) (Értekezés: A nyilvános nevelés előnyeiről. Irta Morvay Rafael.)
- A **kalocsai és pusztai (kültéri) elemi népiskolába** járó tanoncoknak érdemsorozata 1877—78. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 4-r. 11 l.)
- A miasszonyunkról nevezett szegény iskolánénék vezetése alatt álló **kalocsai főelemi leánytanodába** járó leányoknak érdemsorozata az 1877—78. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 7 l.)
- Jézus társasága **kalocsai érseki főgymnasiumának** értesítője 1877—78. tanévről. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 68 l.) (Értekezés: A magyar síkság jövője. Irta Tóth Mike.)
- A **kaposvári államgymnasium** értesítője az 1877—78. tanévről. (Kaposvár. Jéiteles Herman. 8-r. 80 l.) (Értekezés: A kaposvári gymnasium történeti vázolata. Irta Vaszary Mihály.)
- Jelentés a **káransebesi m. kir. leányiskoláról** a lefolyt 1877—78. iskolaévben. (Káransebes. Traunfelner Károly. 2-r. 2 l.)
- A **káransebesi magy. kir. polgári iskola** értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Ogonovsky Ferencz. (Káransebes. Traunfellner Károly. 8-r. 22 l.)
- Program **Srbske Pravoslavne Velike Gimnazije Karlovačke** za školsku godinu 1878. uredjuje upraviteljstvo gimnazije. God. XXVI. Knjiga XIX. (Uj-Vidék. Pajević A. 8-r. 86, 1 l.) (Értekezés: Milan Dimitrijević, Vaznost i korist dinastije.)
- Az **erdélyi püspöki papnővelde és lyceum** értesítője az 1877—78-ik tanévről. (Károly-Fehérvár. Volz és Körner. 4-r. 35 l.) (Értekezés: Paränesis a papnőveldek hivatásáról. Irta Gidófalvy Gergely.)
- Kassa** szab. kir. város községi polgári fiú- és leányiskolájának értesítője az

- 1877—78. tanévről. Közli Mártonfy Márton. (Kassa. Kosch és Scharf, 8-r. 35 l.) (Értekezés : Polgári iskoláink reformja. Irta Mártonfy Márton.)
- A **kassai** állami gépészeti felsőbb ipartanoda tudósítványa az 1877—78-iki tanévről. Közli Szakkay József. (Kassa. Pannonia könyvnyomda. 8-r. 69 l.) (Értekezés : A matematikai oktatás az ipartanodákban. Irta Hinsenkamp Bernát.)
- Átnézeti kimutatás a **kassai** sz. Orsolyáról nevezett apácák zárdájában levő róm. katolikus nőtanító-képezdéről és az elemi leánytanodáról az 1877—78. tanévben. (Kassa. Pannonia könyvnyomda. 2-r. 4 l.)
- A **kassai** állami főreáliskola értesítője az 1877—78-ik tanévről. Közli Mauritz Rezső. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 56 l.) (Értekezés : A kassai régi harangok rövid ismertetése. Irta Myskovszky Victor.)
- A jászóvári prémontrei kanonokrend **kassai** főgymnasiumának évi jelentése az 1877—78. tanévről. Közli : Benedek Ferencz. (Kassa. Pannonia könyvnyomda. 8-r. 88 l.) (Értekezés : A magyar bölcséleti irodalom története Apáczeitől az előkig. Irta Pápay Jeromos.)
- A **kassai** magy. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1877—78-ik tanévről. Szerk. Bukuresti János. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 58 l.)
- A **Kecskemét** városi gazdasági szakosztályal egybekapcsolott felsőbb népiskola értesítője az 1877—78-ik tanévről. Összeállította Máté Sándor. Kiadja a községi iskolaszék. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 30 l.) (Értekezés : A gazdasági szakoktatás célja és szükségessége a kisbirtokos osztályra nézve. Irta Máté Sándor.)
- A **kecskeméti** községi polgári leányiskola tudósítványa az 1877—78-ik tanévről. Szerk. Pásthly Károly. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 27 l.)
- A **kecskeméti** m. kir. állami főreáltanoda 1877—78. évi értesítője. Kiadta Dékány Ráfael. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 48 l.) (Értekezések : I. A kecskeméti állami főreáltanoda történetének folytatása. Irta Dékány Ráfael. — II. Az ezet-sav főbb sajátságai és vegytani viszonyai. Irta Potásy János.)
- A magyarországi kegyes tanítórend **kecskeméti** főgymnasiumának tudósítványa az 1877—78. tanévről. Közli Polák Ede. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 67 l.) (Értekezés : Nevelésünk betegsége és orvossága. Irta Nagy Alajos.)
- Értesítvény a **kecskeméti** reform. lyceumról 1877—78. Szerk. Csabai Imre, (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 44 l.)
- A **kecskeméti** reform. főiskolai jog- és államtudományi-kar évkönyve 1877—78. Harmadik évf. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 55 l.)
- A **késmárki** evang. kerületi lyceum értesítvénye az 1877—78. évre. Közli Scholez Frigyes. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 29 l.) (Értekezések : I. Néhány igénytelen szó egy elavult tárgyról. Kiszelly Ervintől. II. Késmárk égalji viszonyai és az 1877. évben tett meteorologiai megfigyelések havi és évi eredményei Klein Páltól.)
- A **keszthelyi** községi elemi népiskola név- és érdemsorozata az 1877—78. tanévben. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 14 l.)
- A **Keszthely** városi államilag segélyezett polgári fiú-iskola VI. értesítője 1877—78. tanévről. Közli Wiese Károly. (Keszthely. Schlosser Mari. 8-r. 16 l.) (Értekezés : A természettani oktatás polgári fiú-iskoláinkban. Irta Szeitz Károly.)

- Értesítvény a **keszthelyi** kath. algymnasiumról 1877–78. Szerk. Sailer Ármin. (Szombathely. Seiler Henrik. 8-r. 24 l.) (Értekezés: Az égalj és ember kölesös egymásra hatása. Irta Kővári Károly.)
- A **keszthelyi** m. kir. gazdasági tanintézet tanári kara és hallgatóinak névjegyzéke az 1877–78. tanévben. (Wilekens F. C. és fia. 8-r. 5 l.)
- A minorita tanítórendiek vezetése alatt álló **kézdí-vásárhely-kantai** róm.-kath. algymnasium értesítvénye az 1877–78. tanév végén. (Brassó. Gótt János és fia. 8-r. 23 l.) (Értekezés: A polgári erényekről. Irta Szijjártó Izidor.)
- A **kis-kún-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1877–78. tanévről. Szerk. Csontó Lajos. (Keeskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 35 l.) (Értekezés: Pár szó a gymn. rajztanítás érdekében. Irta Bitzó Géza.)
- Második értesítvény a **kis-uj-szállási** VI osztályú ref. gymnasium és népiskolákról az 1877–78. tanévről. Összeállítva a gymnasiumi igazgatóság által. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 19 l.)
- A **kisvárdai** állami elemi népiskola értesítője az 1877–78. tanévről. Szerk. Beke Márton. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 27 l.)
- A **kolozs-monostori** m. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1877–78. tanévről. IX. tanév. 4-ik szám. Szerk. Vörös Sándor. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8-r. 115 l.)
- Értesítvény a **kolozsvári**, államilag segélyezett »Fröbel-intézetéről« 1877–78. 9-ik szám. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8-r. 18 l.)
- Értesítvény a **kolozsvári** m. kir. állami tanítóképezde hetedik évéről 1877–78. Közli Paal Ferencz. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 47 l.)
- A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **kolozsvári** róm. kath. főgymnasium 1877–78. tanévi értesítője. Közli Várady Móricz. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 70 l.) (Értekezés: A »fenséges« philosophiája. Irta Ferenczy Alajos.)
- A **kolozsvári** evang. reform. collegium értesítője az 1877–78. iskolai évről. Szerk. Debreczeni József. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 84 l.)
- A **kolozsvári** m. kir. tudomány-egyetem almanachja 1877–78. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 50 l.)
- Értesítő a pannonthalmi sz. Benedekrend **komáromi** kath. kis-gymnasiumáról az 1877–78. tanév végén. (Komárom. Siegler K. esőd alatti nyomdája. 8-r. 52 l.) (Értekezés: Európa politikai és társadalmi állapota a 18-ik században. Irta Németh Vilmos.)
- A **körmöczbányai** m. kir. állami főreáltanoda nyolczadik évi értesítője 1877–78. Szerk. Sehröder Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 95 l.) (Értekezés: Néhány általánosan tudnivaló adat fogainkról. Irta Teshler György.)
- Értesítvény a **köszegi** kath. kis-gymnasiumról 1877–78. Szerk. Stern Pál. (Szombathely. Bertalanffy József. 8-r. 53 l.)
- A **kunszentmiklósi** reform. gymnasium értesítője az 1877–78. tanévről. Szerk. Keresztesi Kiss József. (Keeskemét. Tóth László. 8-r. 14 l.)
- A **lévai** kegyes-tanítórendi kis-gymnasium értesítője az 1877–78. tanévről. Közli Szabady Gyula. (Vác. Serédy G. 8-r. 39 l.) (Értekezés: Valláserkölesös nevelés a boldogság alapja. Irta Keszthelyi Endre.)

- A **lévai** állami tanító-képző intézet hetedik értesítője az 1877—78. tanév végén. Összeállította Szabó Lajos. (Pápa. Debreczeny K. 8-r. 30 l.) (Értekezés: Néhány ismételt szó a képezdék ügyében. Irta Macskásy Sándor.)
- A **losonezi** állami elemi iskola értesítője 1877—78. tanévről. Szerk. Nagy József. II. évf. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 15 l.) (Értekezés: Az embert nevelni kell. Nagy Józseftől.)
- Értesítvény Kovárcz-Haszper Alvina asszony a nm. m. kir. vall.- és közokt. ministerium engedélyével **Losonezon** Nógrádmegyében szervezett magán leánynevelő tanintézetéről az 1877—78. 11-ik tanévről. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 16 l.)
- A **losonezi** m. kir. áll. tanítóképezde értesítője az 1877—78. tanévről. IX. szám. Kiadja Terray Károly. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 35 l.) (Értekezés: Nevelésünk nemzeti jellegéről. Irta Terray Károly.)
- A **losonezi** m. kir. áll. főgymnasium értesítője 1877—78. Közli Kuncz Elek. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 70 l.) (Értekezés: Losonez kútvice. Irta Malesevics Emil.)
- A **lőcsei** m. kir. állami főreáliskola értesítvénye az 1877—78. tanévről. IX. szám. (Lőcse. »A Szepesi Hírnök« nyomdája. 8-r. 59 l.) (Értekezés: A gymnasium és reáliskola viszonya egymáshoz és a tervezett középiskolához.)
- A **lőcsei** kir. kath. főgymnasium 1877—78. tanévi értesítője. Szerk. Halász László. (Lőcse. A »Szepesi Hírnök« nyomdája. 8-r. 70 l.) (Értekezés: A görögök előítéletes napjai és az athéni ünnepek. Irta Dudinszky György.)
- A **lugosi** r. kath. magy. főgymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről. Közli Billmann Márton. (Lugos. Wenzely János. 8-r. 61 l.) (Műtani fejtegetés: »Mezőben állok én« ... Erdélyitől. Irta Tapody Tamás.)
- A **magyaróvári** községi népiskola értesítvénye az 1877—78. tanévről. Közli Gludovác Ferencz. (M.-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 13 l.)
- A egyes tanítórendiek vezetése alatt álló **magyaróvári** algymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (M.-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 31 l.) (Értekezés: Magyaróvár környékének cerambycidái. Irta Peck Ágoston.)
- A **magyaróvári** m. kir. gazdasági akadémia az 1877—78. tanévben. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 30 l.)
- A **máramaros-szigeti** állami felsőbb leányiskola értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Marikovszky Menyhért. (M.-Sziget. Hollósy István. 8-r. 54 l.)
- Értesítő a **máramaros-szigeti** kegyes tanítórendi algymnasiumról az 1877—78. tanév-végén. (M.-Sziget. Hollósy István. 8-r. 29 l.) (Értekezés: Kisfaludy Sándor mint regeköltő, s hatása korára. Irta Baligó.)
- A **marosvásárhelyi** helv. hitv. főtanoda értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Urr György. (Maros-Vásárhely. Imreh Sándor. 8-r. 51 l.)
- (Medgyes). Programm des ev. Gymnasiums. A. B. zu **Mediasch** und der damit verbundenen Lehranstalten für das Schuljahr 1877—78. Veröffentlicht vom Rector Fr. Carl Heinrich. (Medgyes. Reissenberger G. A. 8-r. 57 l.) (Értekezés: Der naturwissenschaftliche Unterricht auf dem Gymnasium.)
- A **mező-túri** ref. gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Bede Lajos. (Mező-Túr. Gyikó K. 8-r. 24 l.)

- Tudósítvány a **miskolezi** ág. hitv. ev. algymnasium és elemi iskolákról az 1877—78. tanévről. Közlik Szánthó János és Wolfgang Lajos. (Miskolcz. Sártory István özvegye. 8-r. 53 l.)
- A **miskolezi** minorita rendi kis-gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Miskolcz. Sártory István. 8-r. 18 l.) (Értekezés: Az idegek. Irta Bajay Amand.)
- Értesítő a **miskolezi** helv. hitv. ref. lyceum főgymnasiumáról az 1877—78. tanévben. Szerk. Solymosi Samu. (Miskolcz. Rác Ádám. 8-r. 24 l.)
- Rendezett tanácsú **Munkács** város községi elemi népiskolájának negyedik értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Sárkány Gábor. (Rudnyánszky A. 8-r. 31 l.)
- A **munakási** m. kir. állami gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Fankovich Sándor. (Rudnyánszky A. 8-r. 39 l.)
- A minorita tanító-rendiek vezetése alatt álló **Nagybánya** sz. kir. bányavárosi r. kath. nagy gymnasium ifjúságának érdemsorozata az 1877—78. tanévben. (Nagybánya. Huzly Károly. 4-r. 19 l.)
- A **nagybeckereki** községi népiskola második értesítvénye az 1877—78. tanévről. Szerk. Peczl János. (Nagy-Beckerek. Pleitz F. Pál. 8-r. 38 l.)
- Értesítő a **nagybeckereki** főgymnasiumról az 1878. tanév végén. Szerk. Arányi Béla. (N.-Beckerek. Pleitz Ferencz Pál. 8-r. 38 l.) (Értekezés: Jellemrajz. I. Mátyás. Irta Obelez József.)
- A **nagynyedi** ev. ref. Bethlen-főtanoda 1877—78. tanévi értesítője. Kiadta az igazgatóság. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 86 l.)
- A **nagy-kállói** m. kir. állami reáltanoda értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Sehurina István. (Debreczen. Tiszai D. örökösei. 8-r. 33 l.) (Értekezés: Pótlék nemzeti irodalmunk történetéhez. Irta Kiss Rezső.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-kanizsai** kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 93 l.) (Értekezés: Rövidített számolás tizedes törtekkel. Irta Berkes Imre.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-károlyi** r. kath. nagygynasium értesítvénye az 1877—78-ik tanévben. (Nagy Károly. Gönyey József. 8-r. 38 l.) (Értekezés: A számok oszthatósága. Irta Poruch Antal.)
- A **nagykikindai** községi algymnasium értesítője az 1877—78-iki tanévről. Közvetteszi Domokos Jenő. (Nagy-Kikinda. Jokly Lipót. 8-r. 15 l.)
- Tudósítvány a **nagy-kőrösi** ref. tanítóképző intézet és népiskolák állásáról az 1877—78-ik tanévben. Összeállította Magyar Antal. (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 23 l.)
- Tudósítás a **nagy-kőrösi** helv. hitv. főgymnasium állásáról az 1877—78. iskolai tanévben. Szerk. Ádám Gerzon. (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 30 l.)
- A **nagy-kún-karzagai** VI osztályú ref. gymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről. 3-ik évi folyam. Szerk. Kovács Imre. (Karzag. Spitzer S. 8-r. 43 l.)
- A **nagy-rőczei** államilag segélyezett polgári iskola második évi értesítője az 1877—78. tanév végén. Szerk. Dienes Péter. (Rimaszombat. Rábeiy Miklós. 8-r. 20 l.)
- A **nagy-szalontai** polgári iskolával összekötött négy osztályú gymnasium értesítője az 1877—78-ik tanévről. Közli Katona Mihály. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 45 l.)

- (Nagy-Szeben.) Sechster Jahresbericht der Gewerbeschule in **Hermannstadt**, veröffentlicht von **Karl Albrich** am Schlusse des Schuljahres 1877—78. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 8-r. 8 l.)
- Programm des evangelischen Gymnasiums A. B. und der mit demselben verbundenen Lehranstalten, sowie des ev. theologisch-pädagogischen Seminars A. B. zu **Hermannstadt** für das Schuljahr 1877—78. Von **Moritz Guist**. (Nagy-Szeben. Closius örökösei. 4-r. 77 l.) (Értekezés: Die siebenbürgischen Münzen des freiherrlich Samuel von Brukenthal'schen Museums in Hermannstadt. Von **L. Reissenberger**.)
- A nagyszzebeni kir. főgymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévben.** Szerk. **Verecs Ignác**. (Nagy-Szeben. Steinhausen Tivadar. 8-r. 64 l.)
- A nagy-szombati kir. kath. tanítóképző-intézet 1877—78. tanévi értesítője.** Összeállította **Zelliger József**. (Nagyszombat. Winter Zsigmond. 8-r. 36 l.)
- A nagyszombati érseki főgymnasium értesítvénye az 1877—78. tanév végén.** Közli **Graeffel János**. (Nagy-Szombat. Winter Zsigmond. 8-r. 68. l.) (Értekezés: Az első török-magyar szövetség. Irta **Melesiczky Lajos**.)
- A nagyváradai r. kath. népiskolának kilencedik értesítvénye az 1878. tanév végén.** (Nagy-Várad. Hollósy Lajos. 8-r. 49 és 13 l.) (Értekezés: Az iskolai szellemről. Irta **Ember György**.)
- A nagyváradai m. kir. állami főreáltanoda értesítvénye 1877—78. tanévről.** Szerk. **Valkovszky Miklós**. (Nagy-Várad. Hollósy Lajos. 8-r. 74. l.)
- A prémontréi kanonokrend nagyváradai kath. főgymnasiumának értesítője az 1877—78. tanévben.** Közli **Szentpétery Th. Károly**. (Nagy-Várad. Hollósy Lajos. 8-r. 84 l.) (Értekezés: A nagyváradai vár vázlatos története. Irta **Cséplő Péter**.)
- A nagyváradai kir. jog- és államtudományi kar almanachja 1877—78-ról.** IV. évf. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 40 és 16 l.)
- A nyiregyházi ág. evang. hatosztályú gymnasium tizennegyedik értesítvénye az 1877—78. tanévről.** Közli **Leffler Sámuel**. (Nyiregyháza. »Közlöny« gyorssajtója. 4-r. 37 l.) (Értekezés: A nyiregyházi ág. ev. gymnasium története. Irta **Martinyi József**.)
- A nyitrai róm. kath. főgymnasium 1877—78. tanévi tudósítványa.** Közli **Csász Imre**. (Nyitra. Siegler Mihály. 8-r. 71 l.) (Értekezések: I. Oroszország műveltségi állapota, főtekintettel **Nagy Péter** korára. **Hudra Jánostól**. II. A telefon. **Chocholus Bálinttól**.)
- Ó-Kanizsa mezőváros területén létező összes róm. kath., görög-keleti és izraelita nyilvános elemi néptanodák és közs. kisdiedneveldek értesítvénye az 1877—78. tanévről.** Közli **Szerelembegy Antal**. XII. évfoly. (Szeged. Traub B. és társa. 8-r. 36 l.)
- Az Oravicza-bányai államilag segélyezett magyar községi nyilvános polgári fiúiskola második értesítvénye az 1877—78. tanévről.** Közli **Vrabecz József**. (Athenaeum. 8-r. 38 l.)
- A pancsovai m. kir. állami főreáltanoda 1878. évi értesítője.** Jahresbericht stb. (Pancsova. Wittigshlager Károly. 8-r. 40 l.) (Értekezés: A jegyzetek hővilágosságáról és az e téren történt észleletek főbb eredményeiről. Irta **Madaras Elek**.)

- A **pápai** nyilvános állami polgári leányiskola értesítvénye az 1877—78. tanévről. (Pápa. Debreczeny Károly. 8-r. 47 l.)
- Értesítő a pannonhalmi sz. Benedek-rend **pápai** kis-gymnasiumáról az 1877—78. tanév végén. Közli Ocsovszky Kázmér. (Pápa. Debreczeny Károly. 8-r. 45 l.) (Értekezés: A materializmus és a világ eredete Irta Vértesi Leander.)
- A **pápai** helv. hitv. főiskola értesítője az 1877—78. tanévről. (Pápa. Debreczeny Károly. 8-r. XVIII, 47 l.)
- Pécs** szab. kir. város összes községi népiskoláiba járó tanulók érdemsorozata 1877—78. tanévre. (Pécs. Taizs Mihály. 8-r. 55 l.)
- Werner Magdolna nyilv. joggal felelős tan- és leánynevelő intézetébe jár. növendékek érdemsorozata az 1877—78. tanévre. (Pécs. Ifj. Madarász Endre. 4-r. 8 l.)
- A **pécsi** magy. kir. állami főreáltanoda évi értesítője az 1877—78. tanév végén. Közli Vész Albert. (Pécs. Ifj. Madarász E. 8-r. 38 és 4 l.)
- A **cisterci** rend **pécsi** kath. főgymnasiumának értesítvénye az 1877—78. tanévre. Közreboacsájtja Szalay Alfréd. (Pécs. Ifj. Madarász Endre. 8-r. 74 l.) (Értekezés: Az iskolák sikere. Irta Szalay Alfréd.)
- A **podolini** r. kath. kis-gymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről. (Kassa. Werfer Károly. 8-r. 15 l.)
- (Pozsony.) Jahresbericht der sechsklassigen Bürgerschule an der evang. Gemeinde zu **Pressburg** von dem Schuljahre 1877—78. (Pozsony. Angermayer Károly 8-r. 24 l.)
- A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. évről. Közli Wiedermann Károly. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 37 és 14 l.)
- A **pozsonyi** ág. hitv. evang. főiskola értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Cseceszka Sámuel. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 63 l.) (Értekezés: A pozsonyi ev. lyceum könyvtárában levő ősnymtatványok (incunabula) és néhány más régi s érdekesebb mű ismertetése. Irta Harmath Károly.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **pozsony-szent-györgyi** róm. kath. algymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Pozsony. Nirschy Ferencz. 8-r. 15 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **privigyei** k. algymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Nyitra. Siegler Mihály özvegye. 8-r. 33 l.)
- Értesítvény a **révkomáromi** róm. kath. elemi fiu-iskoláról az 1877—78. év végén. Kiadja az iskolaszék. (Komárom. Siegler Károly. 8-r. 12 l.)
- Értesítvény a **révkomáromi** r. kath. elemi leányiskoláról az 1877—78. év végén. (Komárom. Siegler Károly. 8-r. 8 l.)
- Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskolájának évkönyve az 1877—78. tanévről. Szerk. Sípos Elek. IX. évf. (Komárom. Siegler Károly. 8-r. 107 l.)
- Fábry János tanár, **rimaszombati** nyilvános felsőbb leánynevelő-tanintézetének 1877—78. (tizedik) évi értesítője. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 18 l.)
- A **rimaszombati** egyesült prot. gymnasium XXV-ik értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Fábry János. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 24 l.)
- A kegyes tanító-rendiek vezetése alatt álló **rózsanegyi** r. kath. algymnasium értesítője az 1877—78. tanév végén. Közli az igazgatóság. (Kassa. Werfer Károly. 8-r. 28 l.)

- Értesítő a **rozsnyói** ág. hitv. ev. kerületi főgymnasiumról az 1877—78. tanévben. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 4-r. 16 l.)
- A **rozsnyói** kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. iskolai évre. Közli Nátafalussy Kornél. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 55 l.)
- Jelentés a **sárospataki** ref. főiskola (akadémia és gymnasium) állapotáról az 1877—78. iskolai évre. Összeállították Orbán József, Kun Pál. XXII. évf. (Sárospatak. Steinfeld Béla. 8-r. 59 l.)
- A **sátoralja-ujhelyi** 3 oszt. róm. kath. elemi népiskolába járó ifjúságnak érdemsorozata az 1877—78. tanév végére. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« gyorsajtója. 4-r. 7 l.)
- A **s.-a.-ujhelyi** ref. egyház pártfogása alatt álló Horváth Endre és neje Riel Flóra igazgatása és vezetésére bízott V oszt. leánynevelőnek értesítvénye az 1877—78. tanév végére. Összeállította Horváth Endre. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« gyorsajtója. 8-r. 11 l.)
- A **kegyesrendiek** vezetése alatt álló **sátoralja-ujhelyi** r. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« gyorsajtója. 8-r. 67 l.) (Értekezés: Vörösmarty megható hősi tragédiája »Az áldozat«-ról. Irta Kovács János.)
- (Segesvár.) Programm des evang. Gymnasiums in **Schässburg** und der damit verbundenen Lehr-Anstalten. Zum Schlusse des Schuljahres 1877—78. Veröffentlicht vom Direktor Daniel Höhr. (Segesvár. Jördens Frigyes. 4-r. 82 l.) (Értekezés: Die römische Lagerstadt Apulum in Dacien.)
- A **selmezbányai** kir. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. (Selmezbánya. Joerges A. 8-r. 34 l.) (Értekezés: Birálat Vörösmarty »Eger« című költeményéről, alkotás, erkölcs- és jellemfestés s előadás szerint. Irta Sz. F.)
- Értesítés a **selmecezi** ágost. hitv. evang. kerül. Lyceumról 1877—78. Közléteszi Breznik János. (Selmece. Joerges A. 2-r. 4 l.)
- A **somorjai** nyilvános polg. fiú- és felső leány-iskola hatodik értesítője 1877—78. tanévről. Közli Gyubek Ferencz. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 19.)
- (Sopron.) Prüfungs-Programm, Namens-Verzeichniss und Jahresbericht der Elementar-Volksschule A. C. in **Oedenburg** am Schlusse des Schuljahres 1877—78. (Sopron. Romwalter C. 4-r. 17 l.)
- A **Sopron** szab. kir. városi felső leánytanodának hetedik 1877—78. tanévi értesítője. Szerk. Jausz György. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Ueber den Unterricht in den weiblichen Handarbeiten von G. Jausz.)
- Csöndes J. Ferencz nevelő- és tanintézetének értesítője az 1877—78. iskolaévről **Sopronban**. (Sopron. Reichard és Litfass. 8 r. 14 l.)
- A **soproni** Lähne-féle nyilvános tan- és nevelőintézetnek értesítője az 1877—78. tanévről. (Sopron. Romwalter K. 8 r. 40 l. és egy térkép.) (Értekezés: A földrajz tanításának általam gyakorolt térkép-rajzoláson alapuló módszere. Irta Lähne Frigyes.)
- Értesítvény a **soproni** ág. hitv. evang. kerületi tanító-képezdéről az 1877—78. iskolai évben. Az igazgatóság. (Sopron. Romwalter Károly. 8-r. 14 l.)
- Értesítvény a **soproni** kath. tanító-képezdéről 1877—78. tanév végén. Közli Kossow-

Gerronay Béla. (Sopron. Romwalter K. 8-r. 54 l.) (Értekezés: A magyarok őskori nevelésügye.)

A **soproni** m. kir. állami főreáliskola 3-ik évi értesítője 1877—78. Közli Salamin Leo. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 87 l.) (Értekezések: I. Ilosvái Péter és Arany János. Irta Moller Ede. — II. Deák Ferencz emlékezete. Irta Ujvári Béla.)

A pannonhalmi sz. Benedek-rend **soproni** kath. főgymnasiumának értesítője az 1877—78. tanévről. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 73 l.) (Értekezés: Adatok Sopron légyfaunájához.)

Tudósítvány a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi **soproni** lyceumról az 1877—78. tanévben. Közli Müllner Mátyás. (Sopron. Romwalter Károly. 4-r. 38 l.)

Sümegeh városi r. kath. elemi tanoda értesítvénye az 1877—78. tanévről. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 20 l.)

A **sümegeh-városi** államilag segélyezett reáltanoda XXI. értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Ádám Iván. (Szombathely. Bertalanffy. 8-r. 75 l.)

A **szabadkai** városi főgymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévre. (Szabadka. Bittermann József. 8-r. 51 l.) (Értekezés: Virgiliushoz, Quintilius Varus halálára. Horác XXIV. odája Augusztushoz. Horác II. odája, Aeneis első könyve. Irta Jámbor Pál.)

A **szakolezai** kir. kath. algynasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Lukavszky Alajos. (Szakoleza. Skarnitzl József. 8-r. 44 l.) (Értekezés: A fokozatos zöngelépték mennyiségtani megfejtése.)

A **Szamosújvár** városi örmény kath. nyilvános algynasium tudósítványa az 1877—78. tanév végén. (Szamosújvár. Gör. kath. egyházmegyei nyomda. 8-r. 38 l.) (Értekezés: »Egy eltemetett lángész.« (Gabrus Zakariás.) 1794—1870. Irta Szongott Kristóf.)

A békési ág. hitv. ev. egyházmegyétől fentartott s igazgatott **szarvasi** főiskola évi jelentése 1877—78-ról. Közli Tatay István. (Szarvas. »Szarvasi Ujság« könnynyomdája. 8-r. 76 l.) (Értekezés: Adalék a földrajz tanításához a középiskolákban. Irta Mihályfy József.)

(Szász-Régen.) Programm des evang. Unter-Realgymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten in **Sächsisch-Regen** am Schlusse des Schuljahrs 1877 78. Veröffentlicht vom Director Wilhelm Hellwig. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 4-r. 35 l.) (Értekezés: Die socialen Zustände in Homer's Ilias u. Odisee von Franz Arz.)

(Szász-Sebes.) Gewerbeschule zu **Mühlbach** 1878. Jahresbericht über das Schuljahr 1877—78. erstattet vom Rector J. Wolff. (Nagyszeben. Filtsch S. 8-r. 12 l.)

Programm des evang. Unter-Gymnasiums und der damit verbundenen Lehranstalten in **Mühlbach** (Siebenbürgen) für das Schuljahr 1877—78. Veröffentlicht vom Rector J. Wolff. (Nagyszeben. Filtsch S. 4-r. XV l.) (Értekezés: Die evang. Pfarrkirche in Mühlbach. — Mit 7 photo-lithographischen Illustrationen von Fr. Reuschel.)

A **szatmári** kath. kir. főgymnasium 1877—78. évi értesítője. (»Hunyadi Mátyás« intézet. 8-r. 39 l.) (Értekezés: Szatmármegyebeli hajdankori régiségek; egy könyvmaíú táblával. Irta Gyurits Antal.)

- A **szatmár-németi** h. h. gymnasium nyolczadik évi értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Becsek Sándor. (Szatmár. Nagy Lajos. 8-r. 34 l.)
- A **székely-udvarhelyi** kir. állami főreáliskola hetedik évi értesítője az 1877—78. tanév végén. (Sz.-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 44 l.) (Értekezés: »Olvasni, írni . . .« — Humán tárgyak tanítása az I. osztályban. — Irta Váro Fer.)
- A **székely-udvarhelyi** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közrebocsátja az igazgató. (Sz.-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Németország befolyása Magyarországra, sz. Istvántól sz. Lászlóig. Irta Móríc Gyula)
- A **székely-udvarhelyi** evang. reform. kollegium 1877—78. isk. évi állapotáról szóló s részben az 1878—79. isk. évre vonatkozó nyilvános jelentés. Az előjáróság megbízásából szerkesztette Bod Károly. (Sz.-Udvarhely. Becsák Dániel. 8-r. 85 l.)
- Első tanügyi értesítő a **szegedi** apáca-iskolákról. Az iskolaszék megbízásából kiadja annak elnöke. (Szeged. Endrényi Lajos és társa. 8-r. 18 l.)
- Értesítő a **Szeged-belvárosi** tanító-testület vezetése alatt álló községi népiskolákról 1877—78. Összeállította Ferenczi János. Kiadja a tanító-testület. III. (Szeged. Endrényi Lajos és társa. 8-r. 29 l.)
- Szeged** sz. kir. város felsővárosi községi népiskolák összes fi- és leánytanulóinak érdemsorozata az 1877—78. tanévben. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 19 l.)
- A **Szeged** városi nyilvános polgári fiu-iskola ötödik értesítője az 1877—78. tanévről. Közzéteszi Nagy János. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. 23 l.)
- Kémendy-Drucker Irma nyilvánossági joggal felruházott nőnevelő-intézete és magán tanítónői képezdéjének értesítője az 1877—78. tanévről. (Szeged. Endrényi Lajos és társa. 8-r. 15 l.)
- A **szegedi** állami főreáltanoda értesítvénye az 1877—78. tanévről. Közzéteszi Hoffer Endre. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. 45 l.) (Értekezés: A szülőkhöz. Tanuló gyermekeik érdekében. Irta Farkas Antal.)
- Értesítvény a **székesfehérvári** polgári s városi népiskolákról az 1877—78. tanév végén. (Székesfehérvár. Számmer Imre. 8-r. 101 l.)
- A **székesfehérvári** államilag segélyezett községi reáliskola évi értesítője az 1877—78. tanévről az intézet fennállásának 24. évében. Szerkesztette Laky Mátyás. (Sz.-Fehérvár. »Vörösmarty« könyvnyomda. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Goethe »Werther«-e. Irta Fischer (Halász) Ignác.)
- Értesítő a Zircz-cziszterci rend **székesfehérvári** főgymnasiumáról az 1877—78. tanév végén. (Székesfehérvár. »Vörösmarty« könyvnyomda. 8-r. 82 l.) (Értekezés: Arany János Keveháza című költeményének fejtegetése. Irta Szenczy Győző.)
- (Szent-Ágota.) Fünfter Jahresbericht über den Stand und die Fortentwicklung der Gewerbeschule in **Agnetheln** im Schuljahre 1877—78. Veröffentlicht von Johann Friedrich Rosler. (Nagyszeben. Filtsch S. 8-r. 11 l.)
- 1877—78-dik tanévi értesítő a **Szentes** városi VI osztályú gymnasiumi tanfolyammal egybekötött polgári fitanodáról és a két osztályú polgári leánytanodáról, megtoldva az ismétli iskolákról szóló jelentéssel. Összeállította Zolnay Károly. (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 83 l.)

- A szilágy-somlyói** községi elemi népiskolák értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Bogdán István. (Zilah. Gámán könyvny. 8-r. 8 l.)
- A h. szoboszlói** polgári iskolával kapcsolatos gymnasium másodévi értesítője az 1877—78. tanévről. Szerk. Szathmáry György. (Debreczen. Kutasi Imre. 8-r. 18 l.)
- A szent-Ferencz-rendiek** vezetése alatt álló **szolnok**-városi kath. nagy-gymnasium évi jelentése az 1877—78. tanévről. Közli Varga Emil. (Szolnok. Bittermann Ede. 8-r. 56 l.) (Értekezések: I. Általános vélemények az életműves fajok meghatározása körül. Irta Galambos Áron. II. A házi felügyelet legyen első sorban öre és ápolója az iskolai fegyelmi szabályok megtartásának. Irta V. E.)
- Értesítvény Szombathely** rend. tanácsú város községi néptanodájáról 1877—78. V. évf. Szerkeszté Lábos Imre. (Szombathely. Bertalanffy könyvny. 8-r. 36 l.) (Értekezés: Leczke a szünidőre. Irta Lábos Imre.)
- Értesítvény a szombathelyi** kath. főgymnasiumról 1877—78 ban. Szerkeszté Kunc Adolf. (Szombathely. Bertalanffy József könyvnyomdája. 8-r. 68 l.) (Értekezés: Az athéni népgyűlések. Irta Illés Ráfael.)
- A magyarországi kegyes tanítórend tatai** kis-gymnasiumának értesítvénye az 1877—78. tanévről. (Komárom. Siegler Károly. 8-r. 50 l.) (Értekezés: A föld mint égitest. Irta Vécsey I. Bekény.)
- Temesvár** sz. kir. városa községi néptanodáinak állapotáról szóló hatodik értesítő az 1877—78. tanévről. Szerkesztette Hetzel Samu. Kiadja a községi iskolaszék. (Temesvár. Steger Ernő. 8-r. 37 l.) (Értekezés: A leánynevelésben mely czélok lebegjenek szemünk előtt, és mely út vezet ezen czélok elérésére? Irta Hetzel Samu.)
- A temesvári** közép kereskedelmi-iskola és polgáriskola értesítője az 1877—78 tanévről. Jahresbericht stb. (Temesvár. Steger Ernő. 8-r. 32 l.)
- A temesvári** magy. kir. állami főreáltanoda kiadványai nyolczadik szám. Értesítő az 1877—78. tanévről. Közléteszi Tordai György. (Temesvár. Magyar-féle nyomda. 8-r. 62 l.) (Értekezés: Néhány szó a reáliskolai kérdés megvilágításához. Irta Alföldy Dénes.)
- Tudósítvány a temesvári** róm. kath. főgymnasiumról 1877—78. tanévre. (Temesvár. Csanád egyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Az áthasonítás (assimilatio) és anyagesere a növényeknél. Irta Zwér Endre.)
- Tóváros** községi népiskola értesítvénye az 1877—78. tanévről. Kiadta a tóvárosi tantestület. II-ik évfolyam. (Székesfehérvár. »Vörösmarty« könyvny. 4-r. 16 l.)
- A trencsényi** felekezeti jelleg nélküli nyilvános reáltanoda az 1877—1878. évi értesítője. Szerkeszté Simandl Samu. (Trencsén. Skarnitzl Xav. Ferencz. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A franczia rendhagyó ige mikénti oktatásáról. Irta Freund Bernát.)
- A trencsényi** kath. főgymnasium értesítője az 1877—78. tanévről. Közléteszi: Lopuschán János. (Trencsén. Gansel Lipót. 8-r. 42 l.)
- A trsztenai** kir. kath. gymnasium évi értesítője az 1877—78. tanévről. Közli Csáka Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 47 l.)
- Hetedik évi tudósítás az ujverbászi** fel. jelleg nélküli pártfogósági nyilvános reál-gymnasiumról az 1877—78. tanévben. Kovalszky Lajos igazgatótanártól (Baja. Streintz testv. 8-r. 47 l.)

- (Ujvidék.) Izveštaj o srpskoj velikoj gimnaziji u **Novome Sadu**, za školsku godinu 1877—78. (Novi Sad. Srpska narodna štamparija. 8-r. 43 l.)
- Az **ujvidéki királyi kath. magyar főgymnasium tudósítványa** az 1877—78. tanévről. Közteszt: Frankl István. (Ujvidék. Fuchs Ágoston. 8-r. 54 l.) (Értekezés: Iskola és élet. Irta Molnár István Lajos.)
- Az **ungvári g. sz. kath. papárvaleány tan- és nevelőintézetnek értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli: Fireczák Gyula. (Ungvár. Jäger Károly örökösei. 8-r. 52 l.) (Értekezés: A költészeti olvasmányok jellemképző hatása.)
- Az **ungvári kir. kath. főgymnasium értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli Szieber Ede. (Ungvár. Jäger Károly örökösei. 8-r. 95 l.) (Értekezés: Attila Arany János »Buda halálá«-ban. Irta Barna Mihály.)
- Értesítő a kegyes tanítórendiek **váczi nagy-gymnasiumáról** az 1877—78. tanévben. (Vác. Serédy G. 8-r. 96 l.) (Értekezés: A természetrajz tanításának méltatása. Irta Pachinger Alajos.)
- A **vágújhelyi izr. nyilvános alreáltanoda értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli Mähler Miksa. (Athenaeum. 8-r. 30 l.)
- A kegyes-tanítórendiek **veszprémi nagy-gymnasiumának értesítője** az 1877—78. tanévről. Közli Lévay Imre. (Veszprém. Krausz Armin. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Az aesthetikai érzés fejlesztése. Irta Pintér Kálmán.)
- Izveštaj o e. kr. velikoj gimnaziji u **Vinkoveih** za školsku godinu 1877—78. (Eszék. Dragutin Sándor. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Senz Stjepan. Kako valja na gimnaziji čitati pjesnike?)
- Godišnje Izvješće kraljevske velike realke u **Zagrebu** koncem školske godine 1878. (Zágráb. »Narodne novine.« 8-r. 72 l.) (Értekezés: Vitanović Josip, Nauk a jednostavnom stavku s osobitim obzirom na uzgredne mu članke, na dopunjak, oznake i pridjevke.)
- A **zalaegerszegi községi népiskola növendékeinek név- és érdemsorozata** az 1877—78. tanévben. (Zala-Egerszeg. özv. Tahy Rozália. 8-r. 11 l.)
- A **zalaegerszegi polgári fiu- és felső leányiskola ötödik értesítvénye** az 1877—78. tanévről. Szerkesztette Udvardy Ignác. (Zala-Egerszeg. özv. Tahy Rozália. 8-r. 33 l.)
- A **Zenta városi közs. gymnasium második értesítője** az 1877—78. tanév végén. Szerkesztette Kuthy József. (Zenta. Baresy Zsigmond. 8-r. 47 l.) (Értekezés: Savoyai Eugen herceg és a zentai ütközet. Irta Vida Sándor.)
- Értesítés a **zilahi községi elemi népiskolák személyzetéről, tantárgyairól** s az 1877—78. tanév végén tartandó nyilvános vizsgálatok ideje és rendjéről. Egybeállítá Juhos Béla. (Zilah. Gámán könyvny. 8-r. 8 l.)
- Kimutatása a **zilahi, államilag segélyezett, községi polgári-iskola közvizsgálatai** idejének, rendjének s tantárgyainak valamint a tanítók s tanulók személyzetének az 1877—78. tanév végén. Kiadta Kerekes Sándor. (Zilah. Gámán könyvnyomda. 8-r. 4 l.)
- Értesítés a **zilahi m. kir. állami tanítóképezde** s ehhez kapcsolt gyakorlóiskola személyzetéről, tantárgyairól és az 1877 78. tanév végén az intézet helyiségében tartandó nyilvános vizsgálatok ideje és rendjéről. Kiadta Faluvégi Albert. (Zilah. Gámán könyvny. 8-r. 8 l.)
- A **zilahi m. kir. állami tanítóképezde hetedik értesítvénye**. 1877—78. tanév. Az

- igazgató-tanács megbízásából összeállította Faluvégi Albert. (Maros-Vásárhely, Groisz Ottó. 8-r. 38 l.)
- Kimutatása a **zilahi** ev. ref. tanoda közvizsgálatai idejének, rendjének és tantárgyainak valamint a tanítók s tanulók személyzetének az 1877—78. tanév második felében. Kiadta Török István. (Zilah. Gámán könyvny. 8-r. 7 l.)
- A **zilahi** ev. ref. főtanoda 1877—78. tanévi első értesítője. Szerkesztette Török István. (Zilah. Gámán J. 8-r. 46 l.)
- A **znióváraljai** magy. kir. állami tanítóképző intézet értesítvénye az 1877—78. tanév végén. A tanári kar közreműködésével szerkesztette Lórencz Zsigmond. (T.-Sz.-Márton. Könyvny. részvény-társulat. 8-r. 49 l.)
- A **zolnai** sz. Ferencz-rendi kir. algymnasium értesítvénye az 1877—78. tanévről. (Eperjes. Bankegyület könyvnyomdája. 8-r. 24 l.)

A magyar irodalom 1879-ben.

Első közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1879-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkértnék a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.*

- * Ifj. **Ábrányi Kornél**. Titkolt szerelem. Regény. 2 kötet. (Athenaeum. k. 8-r. 256, 247 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Acta** reg. scient. universitatis vng. Budapestinensis anni 1878—79. Fasc. I. Beszéd-ek a budapesti kir. m. tudomány-egyetem 1878—79. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor szept. 1. (Egyetemi nyomda. 8-r. 68 l.)
- Acta** reg. scient. universitatis Claudiopolitanae anni 1878—79. Fasc. I. Két (I—II) Beszéd, melyek a kolozsv. m. kir. tudomány-egyetem 1878—79. tanévi Rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából sept. 8-án tartattak. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 95 l.)
- Államköltségvetés** a magyar korona országai részére az 1879. évre. 17 füzet. (M. kir. államnyomda. 4-r. 19, 76, 26, 47, 292, 112, 42, 68, 76, 86, 80, 70, 24, 54, 18, 94, 7 l.)
- Andersen**. Regék és mesék. Ford. Milesz Béla. (Olesó könyvtár. 66. sz. Franklin-társulat. 8-r. 121 l. ára 30 kr.)
- * **Andrássy Gyula** gróf Beszéde az osztrák delegáció költségvetési bizottságának 1878. november 30-ki ülésében. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 11 l.)
- Ardényi Dezső**. Zsengék. (Szerző. 8-r. 64 l.)
- Arends Lipót** alkotta észszerű, könnyű és biztos gyorsírás. Magyar nyelvre alkalmazá Dohnányi Frigyes. II. kiad. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 32, XVI l.)

*) Minthogy számos az 1878. évszámmal megjelölt könyv csak az utolsó füzet megjelenése után küldetett be a múzeumi könyvtárnak, a könyvészeti kimutatás teljessége kedvéért e könyvek czímei ebben a füzetben közöltetnek s megkülönböztetéstül az 1879-ben megjelent könyvektől csillaggal jelölvők.

- Babérok** magyar költők legszebb műveiből. Új kiadás. (Grill. 8-r. 460 l.)
- Bánóczy József.** Révai Miklós élete és munkái. (A m. t. Akad. által a Fraknői-Horváth díjjal jutalm. pályamű. Akadémia. 8-r. 415 l. ára füzve 2 frt 60 kr. Díszkötésben 3 frt.)
- Bátorfi Lajos és Hoffmann Mór.** A szülőföld és a haza. Zalamegye ismertetése kapcsolatban Magyarország rövid földrajzával. Népisk. használatra. (Nagy-Kauzsa. Fischel nyoml. 8-r. 62 l. ára 25 kr.)
- Ifj. Bayler István.** Debreczen sz. kir. város térképe. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. ára 80 kr.)
- Beke Antal.** Elemi zene- és énektan. Rövid kivonatban felsőbb népiskolák, algymnasiumok, tanítóképezdészek és iskolavizsgálók használatára. (Debreczen. Szerző. 8-r. 46 l. ára 35 kr.)
- Beöthy Zsolt.** Rajzok. (Kisfaludy-társaság. 8-r. 267 l.)
- * **Beszédek** a kir. József-műegyetemen az 1873–79. tanév megnyitásakor 1878. évi szept. 15-én. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Beszélgetés,** Három, útközben e kérdés felett: Biztos vagy-e ezéled felől? (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 17 l.)
- Bojesen-Hoffa.** Római régiségtan a római irodalomtörténet vázlatával. B.—H. nyomán Okányi Pál a gymnasiumok felsőbb oszt. számára. (Franklin-társ. 8-r. IX, 158 l. 108 ábrával. ára 1 frt 40 kr.)
- Bónis István.** Az ujonczozásra vonatkozó összes ministeri rendeletek gyűjteménye. 1870–79. (Kolozsvár. Szerző. 8-r. 324 l. ára 2 frt.)
- * **Borúth Elemér.** Nyárlevelek. (Költemények.) Szerző sajátja. (S.-A.-Ujhely. Lóvy Adolf. 8-r. IV, 267, III l. ára 2 frt.)
- Brankovics György.** Shakespeare jellemképei. Újabb tanulmányok. (Magyar Könyvesház. 54–55. szám. Aigner. 8-r. 115 l. ára 40 kr.)
- Brankovics György.** Shakespeare jellemképei. Újabb tanulmányok. (Aigner. 8-r. 153 l.)
- Carrara Ferencz,** A büntető jogtudomány programja. A m. t. Akad. megbízásából ford. Beksics Gusztáv. II. kötet. (Akadémia. 8-r. 590 l.)
- Carré és Barbier.** Jeanette menyegzője. Vig dalnű. Ford. Böhm. (A nemz. színház könyvtára. 122. füzet. Pfeifer. 8-r. 27 l. ára 40 kr.)
- Csák I.** Vigyázatok. Németből fordítva. (Hornyánszky Viktor. 8-r. 16 l.)
- Csiky Gergely.** A jóslat. Vigjáték. 2. kiadás. (Tetty és társa. 8-r. 132 l.)
- * **Csiky Gergely.** A patak hídjá. Elbeszélés. (Temesvár. Ósanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 109 l.)
- Csiky Lajos.** Az öreg Doktor. Németből ford. (Hornyánszky nyomd. 8-r. 13 l.)
- Csiky Lajos.** Diakonissa-ügy. (Lenyomat az »Evangy. Prot. Lap« 1878. évi 40–41. számaiból. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Csiky Lajos.** Krisztus az üdvre vezető út. Németből ford. (Hornyánszky. 8-r. 18 l. ára 2 kr.)
- Csokonai Vitéz Mihály.** Ódák két könyvben. (Olesó könyvtár. 65. sz. Franklin-társulat. 8-r. 84 l. ára 20 kr.)
- Czelder Márton.** Halotti imádságok. Háznál, templomban, sírnál. Mellékletül rövid gyászbeszédek. (Kókai Lajos. n. 8-r. 493, II l. ára kötve 3 frt.)

- Dayka Gábor** Költeményei. (Olcso könyvtár. 59. sz. Franklin-társulat. 8-r. 112 l. ára 20 kr.)
- Degré Lajos.** Az elzárt gyámleány. Vig elbeszélés. (Athenaeum. 8-r. 168 l. ára 90 kr.)
- Dengi János.** Kardbordó Ambrus a bölcsészet és szépművészetek tudorának kegyes-tanítói rendi áldozárának, 1878. október 13-án Debreezenben tartott arany-miséje és félszázados tanári jubileuma alkalmából. (Debreczen. Város nyomdája. 4-r. 6 l.)
- * **Detlef Károly.** A titokteljes énekesnő. Regény. (Lampel Róbert. 16-r. 196 l. ára 40 kr.)
- Dolinay Gyula.** Könyvet a népnek! (Az iskolai és népkönyvtárak kérdése.) (Szerző. 8-r. 77 l.)
- Döntvénytár.** A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai, Gallu, Zlinszky. XX. folyam. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 216 l. ára 2 frt.)
- * **Dumas Sándor.** Gróf Monte-Christo. Regény. I. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 692 lap.)
- * **Ebers György.** Egy egyiptomi királyleány. Történelmi regény. Németből ford. Huszár Imre. 3 köt. (Athenaeum. k. 8-r. 202, 256 és 285 l. ára 3 frt.)
- Ebers György.** Uarda. Regény. Ford. Jónás János. II. kötet. (Kisfaludy-társ. 8-r. 388 l.)
- Egybeállítás.** Az 1877. évi fogyasztási adóeredményeknek statisztikai, a magyar korona országaira vonatkozólag. (M. kir. pénzügyministerium. 4-r. 47 l.)
- Emericzy Géza.** Tapasztalati lélektan. Tanulók, tanítók és művelt szülők számára. 3-ik jav. kiad. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 162 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Emericzy Géza.** Természet- és vegytan a mindennapi és ismétlő népiskolák számára. 67 fametszettel. 2-ik jav. és bőv. kiadás. (Dobrowsky és Franke. n. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)
- Emlékek.** Magyarországi régészeti. Monumenta Hungariae archaeologica. Kiadja a M. T. Akadémia archaeol. bizottság. III. k. 2. rész. (L. Henszlmann Imre.)
- Énekeskönyv.** Közönséges isteni tiszteletre rendelt, mely Szent Dávid zsolttárain kívül magában foglal némely kiválógatott és a helvét vallástételt követő négy superintendentia által jóváhagyott énekeket, egynehány imádsággal együtt. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 403 l.)
- Értekezések** a mathemat. tudományok köréből. Szerk. Szabó József, VI. k. 10 szám. (L. Konkoly Miklós.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Szerk. Szabó József. VIII. kötet. 16. sz. (L. Kalebrenner Károly.)
- Évkönyv.** Magyar statisztikai. VI. évfolyam. 1876. 5., 10. füzet. (Orsz. m. kir. Statist. hivatal. 4-r. 67, 24 l.)
- Fehér Ipoly.** A vegytan alapvonalai. (L. Kruez Krizosztom.)
- Fischer Ferencz.** Jelentés Beregm. népisk. közoktatásának 1877—78. évi állapotáról. (Egyetemi nyomda. 8-r. 40 l.)
- Fischer Nátán.** A zsidók története biblia utáni korszakainak rövid vázlata. Fel-sőbb nép- és polgári iskolák mindkét nembeli növendékeinek használatára. (Kókai Lajos. 8-r. 140, III l. ára 69 kr.)

- Foquet Jaques.** A farsangi fánk, bábakenyér és kétszersült készítés titka. Reményi toldalék és szalonnás pogácsa, jó kalács és széna-rétes készítési módjával bővítette egy magyar nő. (N.-Kanizsa, Wajdits József. k. 8-r. 26 lap. ára 60 kr.)
- Fraknoi Vilmos.** Könyvtáblákban fölfedezett magyar ős-nyomtatvány-unicumok. (Különnyomat a »Magyar Könyv-Szemle« 1878. VI. füzetéből. Szerző. 8-r. 52 l. két facsimilével.)
- Fraknoi Vilmos.** Mária Magyar királyné állása a Reformáció irányában. (Esztergom. Buzárovits nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Fraknoi Vilmos.** Vitéz János esztergomi érsek élete. (Kiadja a Szent-István-Társulat. 8-r. VIII, 247 l.)
- * **Frank Lee Benedict.** St. Simon unokahuga. Angol regény. Angolból ford. Mudrony Pál. 2 köt. (Athenaeum. k. 8-r. 382 s 340 l. ára 3 frt.)
- Freemann Edward A.** Világtörténelem rövid előadásban. Felsőbb népisk. intézetek különösen polg. iskolák számára. Angolból. (Eggenberger. 8-r. 132 l. hat térképpel. ára 80 kr.)
- Fuchs János.** Az ált. földrajz elemei különös tekintettel az osztrák-magyar birodalomra. Az új terület felosztás tekintetbe vételével. X. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 52 l. ára 36 kr.)
- Führer Ignác.** A természetrajz elemei különös tekintettel az iparra s kereskedeésre. Népisk. használatra. V. kiadás. (Kókai. 8-r. 66 l. ára 30 kr.)
- Gallet Lajos.** Lahor királya. Dalmű. Magyarra ford. Id. Ábrányi Kornél. (A nemz. színház könyvtára. 120. füzet. Pfeifer. 8-r. 31 l. ára 40 kr.)
- Gallik Géza.** Útmutatás a tápszerek, edények, szövetek és egyéb házi czikkek orvosrendőri vizsgálatára. (S.-A.-Ujhely és Budapest. Kállay Lajos. 8-r. 184 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Gáspár Imre.** Újabb dalok az időnek. (Szerző. 8-r. 55 l.)
- Geiszler Mórincz.** A Baptisták. Németből. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 23 l.)
- Gogoly Miklós.** Bulyba Tárász. Beszély. A II. k. u. oroszról ford. Almási László. (Oicsó Könyvtár. 61. sz. Franklin-társulat. 8-r. 168 l. ára 30 kr.)
- Gondinet Edmund.** A király mepdta. Víg opera. Ford. Huszár Imre. (A nemz. színház könyvtára. 123. füz. Pfeifer. 8-r. 72 l. ára 40 kr.)
- Gyulay Pál.** Vörösmarty életrajza. 2. kiadás. V. arczképpel. (Franklin-társulat. 8-r. 311 l. ára 2 frt.)
- Haake J. H.** A szülészeti alapvonalai. Kórodai gyakornokok és fiatal orvosok számára. Magyarra ford. Id. Purjesz Zsigmond. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 304 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Hahn C. Hugó.** Utazási képek. (Hornvánszky Viktor. 8-r. 28 l.)
- Hajdu László.** Egyetemes földirat az elemi népiskolák III—V. osztály számára. III. kiadás. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Heinrich Gusztáv.** Bánk-bán a német költészetben. (Franklin-társulat. 8-r. 136 l. ára 1 frt.)
- Helyesírás,** A magyar, elvei és szabályai. (M. T. Akadémia. 8-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Herczl Márk.** Forgalmi számtan keresk. polg. s' gazd. tanintézetek és a művelt közönség használatára. IX—X. füz. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8-r. 385—480 l. Egy füzet ára 50 kr.)

- Homer Odysseája. I. füzet. Ford. Tély János. II. kiadás. (Hellen Remekírók magyar fordításban. 10-ik kötet. Lampel Róbert. XXXI, 72 l. ára 40 kr.)
- Johnson W. Sámuel. Miből lesz a termés. Kézi könyv a légkörről és a talajról. a gazdasági növények táplálása szempontjából. Eredetiből ford. Balás Árpád és Mendlik Alajos. (M. Természettud. Társulat. 8-r. 360 l. 9 fametsz. ábrával.)
- Jókai Mór. Az új földesúr. Regény. Népsz. kiadás. 44—47. 3. kiadás. 2 kötet. (Franklin-társ. 8-r. 199, 226 l. Egy kötet ára 80 kr.)
- Jókai Mór. Egy hirhedett kalandor a XVII. századból. Regényes korrajz. 3 kötet. (Athenaeum. 8-r. 185, 187, 165 l. ára a 3 kötetnek 3 frt.)
- Jókai Mór. Egy magyar nábob. Népszerű kiadás. 38—43. 5. kiadás. 3 kötet. (Franklin-társulat. 8-r. 253, 254, 254 l. Egy kötet ára 80 kr.)
- Jókai Mór. Görög tűz. Elbeszélések. 3 kötet. (Athenaeum. 8-r. 279, 188, 202 l. ára a 3 kötetnek 3 frt.)
- * József, A II., altárna megnyitásának alkalmával Selmezbányán, 1878. október 21-én tartott előadások. (Selmeez. Joergesné nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Kalchbrenner Károly. Szibériai és délamerikai gombák. (Értekezések a természettudom. köréből. VIII. köt. 16. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. négy táblával. ára 60 kr.)
- * Kálmány Lajos. Koszorúk az alföld vad virágaiból. II. (Aigner Lajos. n. 8-r. 249, VII l. ára 1 frt 20 kr.)
- Kármán József művei. II. (Nemz. könyvtár. 15. füz. Abafi. 8-r. 81—160 l. ára 30 kr.)
- Károlyi Árpád. Adalék a nagyváradi béke s az 1536—1538. évek történetéhez. (Athenaeum. 8-r. 231 l.)
- Kazinczy Ferencz. Bácsmegyeinek gyötrelmei. Németből átdolgozta. — Bevezetéssel és jegyzetekkel Heinrich Gusztávtól. (Olesó könyvtár. 60. sz. Franklin-társulat. 8-r. 175 l. ára 30 kr.)
- Kazinczy Ferencz költeményei IV—V. (Nemzeti könyvtár. 11., 14. füzet. Aigner. 8-r. V, 209—289, VI, 49—112 l. ára egy füzetnek 30 kr.)
- Kazinczy Ferencz. Pályám emlékezete. III. (Nemz. könyvtár. 12. füzet. Aigner. 8-r. 161—240 l. ára 30 kr.)
- Kecskemét város törvényhatóságának szervezete. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 52 l.)
- Képviselőházi Napló. (Az 1878. évi október 19-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Szerkeszti P. Szathmáry Károly. — Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. I. kötet. VIII, 415 l.)
- Kétki Károly. A budapesti kir. orvosegylet 1878-ki évkönyve. (Khór és Wein nyomdája. 8-r. 61 l.)
- Kisfaludy Atala. Rajzok. (Franklin-társulat. 8-r. 315 l.)
- Kisfaludy Károly. Irene. Szomorújáték. (Olesó könyvtár. 62. sz. Franklin-társ. 8-r. 133 l. ára 30 kr.)
- Kisfaludy Károly. Vig Beszélyei. (Olesó könyvtár. 67. sz. Franklin-társulat. 8-r. 212 l. ára 40 kr.)
- Kiss Gyula, Kányó Lajos. Igazságügyi tiszti névtár és az e. f. kir. bíróságok szervezete. (Törvénykezési helynévtár.) I. rész. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 216 l.)

- Kiss Ottó.** Függelék a lelkészi irattárhoz. Adóügyek. (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 33 l.)
- Kobány Mihály.** Képes daljáték és üdvözlő gyűjtemény csovák-, gyermekkertek-, elemi-, felsőbb nép- és polgári iskolák, úgy családi körök használatára. 4-ik bőv. egészen új kiad. (Aigner Lajos, 8-r. XI, 217 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Konkoly Miklós.** Mercureur átvonulása a Nap elé. (Értek. a mathemat. tudom. köréből. VI. kötet. 10. sz. Akadémia. 8-r. 7 l. ára 10 kr.)
- Kont Gyula.** A természettan elemei. A középiskolák felsőbb osztályai számára. Különös tekintettel az alapelvek fejlődése történetére. 2. füzet. (Kilián. 8-r. XX, 241—480 l. A teljes 30 ívből álló munkának ára 3 frt 60 kr.)
- * **Korizmiás László.** Közgazdasági helyzetünk délkeleti szomszédaink felé. (Külön lenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« 1878. évi III. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 15 l.)
- Korn.** A magyarok legújabb története az 1849-ki orosz invasiótól napjainkig. IV. rész. 2—3. füzet. (Magyaróvár. Czéh Sándor. 8-r. 49—144 l. Egy füzet ára 50 kr.)
- Korona,** A magyar, országainak állami zárszámadása az 1877. évre. 11 füzetben. (M. kir. államnyomda. 4-r. 157, 111, 79, 20, 263, 36, 60, 28, 19, 19, 43 l.)
- Kovács Lajos.** Bibliái történetek. A 3. elemi osztály számára. 3. kiadás. (Debreczen. Telegdy K. Lajos. 8-r. 79 l.)
- Könyvesház,** Magyar. Szerk. és kiadja Aigner Lajos. 53—55. sz. (L. Moller Ede, Brankovics György.)
- Könyvtár,** Honvéd. Szerk. és kiadja Kobilicz Lajos. XX. havi füzet. (L. Wasserthal Szilárd.)
- Könyvtár,** Nemzeti. Szerk. Abafi Lajos. 11—15. füz. (L. Kazinezy Ferencz, Mikes Kelemen, Kármán József.)
- Könyvtár,** Olesó. 59—70. szám. Kiadja a Franklin-társulat. (L. Dayka Gábor, Kazinezy Ferencz, Gogoly Miklós, Kisfaludy Károly, Zsilinszky Mihály, Körner Tivadar, Csokonai Vitéz Mihály, Andersen, Ouida, Theuriet, Schiller Frigyes.)
- Könyvtár,** Történeti. 60. füzet. Kiadja a Franklin-társulat. (L. Lázár Gyula.)
- Körner Tivadar.** Zrínyi. Szomorújáték. Németből ford. Szemere Pál. Birálat. Irta Kölcsey Ferencz. (Olesó Könyvtár. 64. sz. Franklin-társulat. 8-r. 199 l. ára 40 kr.)
- Körösi József.** A fővárosi halandóság kérdéséhez. Önvédelem és felvilágosítás. (Ráth Mór. 8-r. 24 l. ára 50 kr.)
- Közlemények,** Archaologiai. A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. Kiadja a m. t. Akadémia. archaeol. bizottsága. XII. köt. (Új folyam. IX. köt.) (Akadémia. 4-r. 136 l.)
- Kresmárik János.** A török népdalról. (Szerző. 8-r. 49 l.)
- Kriesch János.** A természetrajz elemei. I. rész: Állattan. II. rész: Növénytan. 8-ik kiadás. (Nagel Bernát. 8-r. 143, 97 l. ára 96, 70 kr.)
- Kruez Krizosztom.** A vegytan alapvonalai. A főgymn. ifjuság használatára. Kruez Kr. után Fehér Ipoly. 3-ik kiad. (Franklin-társ. 8-r. 150 l. ára 1 frt.)
- Láng István.** A felsőbb mennyiségtan alapelemei magánhasználatra. (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 160 l.)

- Lankmayr Nándor.** Fegyvertan. A m. kir. honvédelmi minister által elrendelt hivat. fordítása. III. füzet. (Grill Károly. 8-r. VIII, 79 l. IX tábla.)
- Lázár Gyula.** Assyria és Babylonia története. (Történelmi könyvtár. 60. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 102 l. ára 40 kr.)
- Lessing Gotthold Ephraim.** Böles Náthán. Drámai költemény. Németből ford. Zichy Antal. (Franklin-társulat. 8-r. 255 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Lukács Béla.** Beszéde, a képvh. 1878. nov. 22-ki ülésében. (Vodianer nyomdája. 4-r. 3 l.)
- Lutter Nándor.** Betűszám tan az új tanterv szerint a gymnasiumok felsőbb osztályainak számára. V. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 341 l. ára 2 frt.)
- Maimun Mózes.** A tévelygők útmutatója. Fordította és magyarázó s irod. jegyzetekkel ellátta Klein Mór. I. kötet. 2. füzet. (Pápa. Ref. főtanoda nyomdája. 8-r. 125—252 l.)
- Márkus József.** Könyv és mosoly. Tíz beszély. (Aigner Lajos. 12-r. IV, 135 l. ára 1 frt.)
- * **Mártonffy Frigyes.** Az ördög fia. Regény. I—II. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 642, 670 l.)
- Mayer Miksa.** Aranybánya. Mulattató s tanulságos olvasmányok a magyar nép és az ifjuság számára. (Lampel. 8-r. VIII, 198 l. 8 képpel. ára 1 frt 80 kr.)
- Mikes Kelemen.** Mulatságos napok. (Nemzeti könyvtár. 13. füzet. Abafi. 8-r. 257—336 l. ára 30 kr.)
- Ministerium,** A magyar kir., Rendeleteinek gyűjteménye. 1878. évi foly. 3. füz. (Ráth. 8-r. 129—192 l.)
- Moénik Ferencz.** Betűszám tan. (Algebra.) Felső gymnasiumok és reáliskolák számára. Ford. Arenstein József. 7-ik kiadás után fordítva és a mostani tanrend szer követelményei szerint a szükséges új szakaszokkal bővítve. (Lampel Róbert. n. 8-r. IV, 296 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Molitor Vilmos.** A friedlingeni káplán. Oktató beszély. Ford. Tódor József. (Károlyfehérvár. Volz és Körner nyomdája. 8-r. 221 l.)
- Moller Ede.** Arany János. »Tetemre hívása.« (Magyar könyvesház. 53. sz. Aigner. 8-r. 36 l. ára 20 kr.)
- Múzeum,** A magyar országos ipar-művészeti, ideiglenes alapszabályai. (Egyetemi nyomda. 8-r. 23 l.)
- Műveltség szabályai** növendékpapok számára. Latinból fordítva. (Kaloecs. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 28 l.)
- Nagy Ferencz.** A magyar kereskedelmi, törvény kapcsolatban az arra vonatkozó törvényekkel és rendeletekkel, valamint a m. kir. Curia Döntvényeivel. (Zilahy. 8-r. III, 248 l.)
- Nagy Imre.** A hét kenyérkosár. Intő és vigasztaló szó a megélhetés gondjai között. Németből ford. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Nagy Imre.** Hátha mégis igaz a mit a biblia mond? Németből ford. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 16 l.)
- Nemessányi János.** A komárommegyei és városi tanfelügyelő jelentése az 1877—78-iki tanévről. (Komárommegyei közigazg. bizottság. 8-r. 18 l.)
- Némethy Lajos.** A r. k. egyházi szertartások tankönyve elemi tanodák számára. (Lampel Róbert. 70 l. 8-r. ára 24 kr.)

- Némethy Lajos.** Kögl Ádám jézus-társasági tag és buda-vizivárosi lelkész élet-rajza. Különnyomat az »Új Magyar Sion« 1878. folyamából. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. 42 l.)
- Néptanítók,** A magyarországi, 1878. augusztus 20–23. Budapesten tartott III. egyetemes gyűlésének naplója. (Rendező-bizottság. 8-r. 218, IV l.)
- Névkönyve,** A magy. királyi honvédelmi ministerium és honvédség, 1879. évre. Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. 8-r. 214 l.)
- Nyelvemléktár.** Régi magyar Codexek és nyomtatványok. Szerk. Budenz, Szarvas. Szilády. VI. köt. Tihanyi-, Kazinczy-, Horváth-Codex. Közzéteszi Volf György. (Akadémia. 8-r. XVIII, 359 l. ára 2 frt.)
- Okányi Pál.** Római régiségtan a római irodalom-történet vázlatával. (L. Bojesen—Hoffa.)
- Olvasmányok** a III-dik elemi osztály számára. Szerk. Nyiri Péter. I-ső kiadás. (Debreczen. Tölgdi K. Lajos. 8-r. 118 l.)
- Onida.** Egy pár kis faczipő. Beszély. Angolból ford. Belényesi Gábor. (Olesó könyvtár. 68. sz. Franklin-társulat. 8-r. 236 l. ára 40 kr.)
- Pályaharez,** A Töredék. Kosztka sz. Szaniszló Jézus-társ. hitvalló tiszteletére. Védszentjének ajánlja a szeplőtelen szűz Mária gyülekezete, J. T. kalocsai érs. főgymnasia és intézetében 1878. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Pap Gábor.** Lelkeszi székfoglaló beszéd a révkomáromi h. h. egyház templomában 1878. szept. 20. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Paulikovics Lajos.** Balassa Bálint. Irodalomtörténeti elbeszélés. (Petrik Géza. 8-r. 249 l.)
- Péchy Antal.** Magyar és német bányászati szótár. (Selmeecz. Joerges Á. nyomdája. 8-r. IV, 351 l.)
- Petőfi Sándor** összes költeményei. Képes népkiadás. (Athenaeum. 8-r. 423 l. ára kötve 2 frt.)
- Plátó** Socrates védelme és Critonja. Ford. Télyf János. III. kiad. (Hellen remek-írók magyar fordításban. 4. Lampel. 8-r. XX, 79 l. ára 40 kr.)
- * **Ploetz Károly.** Syllabaire français. Első oktatás a franczia nyelvben. Fokonyként haladó tanmód. A 14-ik eredeti kiadás után 3-ik kiad. (Lampel Róbert. 16-r. 183 l. ára 40 kr.)
- Pontelly István.** Szent István első és apostoli magyar királynak nemzet- és honmentő vallási és politikai érdemei. Országos ünnepén 1878-ban, Makón, egyházi beszédben feltüntette. (Szeged. Traub és társa nyomdája. 8-r. 25 l.)
- Rapacs Raymund.** Egyetemes egyháztörténelem. Kútfők és jelesebb szerzők nyomán. I. köt. Keresztény ó-kor. (Eger. Érsek-lyceumi könyvnyomda. n. 8-r. XVI, 465 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Remekírók,** Hellen. 4., 10. kötet. (L. Plátó, Homer.)
- Ribáry Ferencz.** A magyar királyság földirata csillagászati és természettani földrajzi bevezetéssel. Az ország új területi beosztásának tekintetbevételével és a legújabb statist. adatokkal javított V. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 138 l. ára 80 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Magyarország története világtörténelmi bevezetéssel a közép-

- tanodák alsóbb osztályai számára. 4. kiadás. 1. füzet. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- * **Rive.** A házasság hittani, erkölcstani és társadalmi szempontból. Németből fordították a Csanádi növendékpapság magyar gyakorló iskolájának tagjai. (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 412 l.)
- Rosty Kálmán.** Bethlehemi királyfiú. Karácsonyheti áhítat. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája 8-r. 12 l.)
- Saphir Adolf.** Krisztus és az Írás. Angolból ford. Györy Vilmos. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. IV, 164 l.)
- Schermann Adolf.** Test- és egészségtan képezdek, polgári iskolák, tanítók, szülék és a művelt közönség számára. 2-ik javított kiadás. (Rosenberg testv. n. 8-r. 200 l. ára 2 frt.)
- Schiff Tivadar.** I. Ferencz József király és kora. Tört. regény. Képekkel. 3—6. füzet. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigmond. 8-r. 97—288 l. Egy füzetnek ára 30 kr.)
- Schiller.** Mózes küldetése. Ford. Jurany Gusztáv. (Olesó könyvtár. 70. sz. Franklin-társulat. 8-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Schmidt Sándor.** A muzsaji wolnyn. (Mit deutschem Auszug.) (Editio separata e »Természetráji Füzetek.« III. vol. parte I. 1879. a Museo nationali hungarico edito. 8-r. 21 l. két könyom. táblával.)
- * **Schmidt Sándor.** A Pseudobrookit kristálytani elemei. (Különlenyomat a »Földtani Közlöny« VIII. évf. 11—12. számából. Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 8 l. egy táblával.)
- Schnierer Aladár.** A magyar büntető-törvény magyarázata. II. füzet. (Franklin-társulat. n. 8-r. 97—224 l. ára 80 kr.)
- Schreyer Jakab.** A perorvoslatok teljes rendszere úgy az írásbeli, mint a szóbeli eljárásra és összefüggésben a bírósági szervezettel. A magy. tud. Akadémia által a Sztrokay-alapítványból kifizött 100 arany jutalommal kitüntetett pályamű. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. VIII, 399 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Sebestyén Gyula.** Világtörténet a legrégebb időktől korunkig. A művelt közönség számára. I. köt. 1—2. füz. (Weizsmann testv. 4-r. 1—80 l. Egy füz. ára 30 kr.)
- * **Shakspere** minden munkái. Fordítják többen. Kiadja a Kisfaludy-társaság. XIX. kötet. (Ráth Mór. k. 8-r. IV, 244 l. ára 1 frt.)
- Solymosi Elek.** Egy cím nélküli könyv. Elmefuttatás az obscoen férfiak és a prostituált nők jelleméről. (Aigner Lajos. n. 8-r. 100 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 15—19. füzet. (Rautmann. 8-r. 257—576 l. ára egy füzetnek 30 kr.)
- Szabó Károly.** Régi magyar könyvtár. Az 1531—1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. (Akadémia. 8-r. XIV, 751 l. ára 4 frt.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára számos képpel. 5—6. füzet. (Weizsmann testvérek. 4-r. 149—200 l. Egyes füz. ára 30 kr.)
- Szalkay Gyula.** A képzetes szám mennyiségtani fejtegetése. (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 56 l.)
- Szana Tamás.** Molière élete és művei. (Petőfi-társaság. 8-r. VII, 181 l.)
- Szász Domokos.** A protestans templom. Egyházi beszéd Zsobokon, 1878. oct.

- 20-án, buzdításul az 1876. aug. 11-én leégett templom helyett újnak építésére. (Lenyomat az »Erdélyi Protestans Közlönyből«. Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Szász Domokos.** Templom és iskola. Egyházi beszéd buzdításul a felekezeti iskolák segélyezésére, Kolozsvárott 1878. okt. 27-én, a b. templomban. (Kolozsv. Stein János nyomdája. 8-r. 13 l.)
- Szell Farkas.** Költemények. (Karezag. Spitzer S. 8-r. 110 l.)
- Szepesi Imre.** Görög nyelvtana. VII. kiadás. Átdoigozta Szamosi János. (Zilahy. 8-r. 292 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Színház,** A nemzeti, könyvtára. 120—123. füzet. (L. Gallet Lajos, Váradi Antal, Carré és Barbier, Gondinet Edmund.)
- Taine.** Az eszmény a művészetben. Francziából ford. Harrach József. (Franklin-társ. 8-r. 144 l. ára 80 kr.)
- Társadalom-tudomány,** A, elemei vagy érzéki, nemi és természeti vallás. A társadalom 3 főbajának a szegénység, prostitutio és házasságtalanság valódi okáról és gyógyításáról. A XIII. angol kiadás szerint fordítva. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. IX, 574 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Theuriet.** A buzavirágok háza. Beszély. Francziából ford. Ujkéri. (Olesó könyvtár. 69. sz. Franklin-társ. 8-r. 139 l. ára 30 kr.)
- Torkos László.** Olvasókönyv a költészettenhoz. A költészeti nemek s fajok szerint. 2-ik jav. kiad. (Athenaeum. n. 8-r. 304 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Tóth Kálmán** (Könyves). Önsegély. Élet- és jellemrajzokban. Smiles nyomán. II. kiadás. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. VIII, 397 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Tóth Lajos.** Magyar öngyűvöd vagyis elméleti tanácsadó a polg. közéletben előforduló jogügyletekben. Több százra menő magyar és német szövegű irománypéldával. IV. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. XVI, 672 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Tóth Mihály.** Egyházzsónoklattan. Az egyházi beszéd rövid történelmével II. kiadás. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 255 l.)
- Tóth Sándor.** Symbolum és allegoria. A bölcsészettudori fok elnyerése végett. (Selmeéz. Joergesné nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Törvények.** Az 1878-ik évi gyűjteménye. Az »Országos Törvénytár« hű lenyomása. (Lampel Róbert. n. 8-r. 433, III l. ára 2 frt. vászonkötésben 2 frt 80 kr.) Ugyanaz zsebkiadásban. III. füzet. V—XXI. 1. (Lampel Róbert. 16-r. 193—320 l. ára 40 kr.)
- Udvarhelyi Gyula.** A magyar írásmód. Az írásmű szerkesztésének és előadásának ált. szabályai. Polg. iskolák számára és magánhasználatra. (Tettyey és társa. 8-r. XIV, 274 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Utasítás** a Linnemann-féle gyalogsági ásonak a m. kir. honvédségnél való használatára. (Légrády testvérek. 8-r. 36 l.)
- Vajdady Béla.** A zeneelmélet elemei. A zenedék alsó oszt. használatára. (Eggenberger. 8-r. 22 l. ára egy füzet kotáival együtt 1 frt 20 kr.)
- Vajkay Károly.** (L. Véka L.)
- Váradi Antal.** Tamóra. A gróf Teleki alapítványból 100 arannyal jutalm. eredeti tragoedia. (A nemz. színház könyvtára. 121. füzet. Pfeifer. 8-r. 60 l. ára 40 kr.)

- Vargyas Endre.** Magyar szabadságharcz története 1848—49-ben. 150 képpel. A magyar nép számára. II. kiadás. 1—12. füzet. (Mehner Vilmos. 4-r. 1—288 l. Egy füzetnek ára 20 kr.)
- Végjelentése,** A Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek, a budapesti m. kir. tudom. egyetem könyvtárának, élettani intézetének és a központi épület egyik szárnyának felépítéséről. (Egyetemi nyomda. 4-r. 55 l.)
- Véka L.** (Vajkay Károly.) Lajos pap. Tört. elbeszélés Pest multjából. (Athenaeum. 8-r. 160 l. ára 80 kr.)
- Véka L.** (Vajkay Károly.) Uj idők avult emberek. Regény. (Pfeifer. 8-r. 346 l.)
- Visontay János.** A magyar állam földirata. Az általános földirati előismere-tekkel. XIII. kiadás. (Tettyey és társa. 8-r. 112 l.)
- Visontay János.** Egyetemes földirat az újabb adatok nyomán átdolgozva. I. rész. X. kiadás. (Tettyey és társa. 8-r. 160 l.)
- Visontay János.** Magyarország történelme tanodai használatra. 3. kiadás. (Grill. 8-r. 223 l. ára 1 frt.)
- Wasserthal Szilárd.** Műszaki táborigazgatás. Németből. 1. füz. (L. Honvéd-könyvtár. XX. havi füzet. Kobilicz Lajos. 8-r. 64 l. 3 rajztáblával ára 40 kr.)
- Zák R. József.** Egy adat Derecske történetéhez. (Békési András. 8-r. 27 l.)
- Zlinszky Imre.** A jogorvoslatok rendszere tekintettel a jogfejlődésre és a külön-
böző törvényhozásokra. (Athenaeum. 8-r. 302 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Zlinszky Imre.** A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gya-
korlat igényeire. II. füzet. A magyar magánjog különös része. (Franklin-társ.
n. 8-r. 147—368 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Zsigmond Vilmos.** A városligeti artézi kút Budapesten. (Légrády testvérek
nyomdája. 8-r. 86 l. egy földt. térképpel, 3 könyvmaté táblával és 5 táb-
lázattal.)
- Zsilinszky Mihály.** Kupeczky János. (Olesó könyvtár. 63. sz. Franklin-társulat.
8-r. 72 l. ára 20 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde.** Neue Folge. XIV. B. 3. Heft. (Nagyszében. Egylet. 8-r. 475—710 l.)
- Chorin Sigmund.** An die Kremnitzer Wahlbürger! («Magyar Híradó» kiadása. 4-r. 4 l.)
- Csontos J. Johann.** Auswärtige Bewegungen auf dem Gebiete der Corvina-Literatur. (Separatabdruck aus den »Literarischen Berichten aus Ungarn.« Herausg. v. P. Hunfalvy. 1879. III. B. 1. Heft. Szerző. 8-r. 22 l.)
- * **Domaniczky Stefan.** Grundriss zur Schaffung eines österr.-ung. International-Rathes. (Knoll Károly. 12-r. 13 l. ára 10 kr.)
- Heinrich Gusztav.** Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten, insbesondere für Obergymnasien und Oberrealschulen. I. Band mit einem Grund-

- riss der Poetik und erklärenden Anmerkungen. 4-te, verm. und verb. Auflage. (Lampel Róbert. n. 8-r. VIII, 312 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Hirsch M.** Der Kampf um Gewissensfreiheit. (Burián M. 8-r. 15 l.)
- Hornyánszky Julius.** Theoretisch-praktische Grammatik der ungarischen Sprache für den Schul- und Privatgebrauch. (Hornyánszky Victor nyomd. 8-r. 167 l.)
- Kákay Aranyos II.** Graf Julius Andrássy. Ein politisches Lebens- und Charakterbild. Autorisirte deutsche Ausgabe. (Pozsony. Stampfel Károly. n. 8-r. IV, 220 l. ára 2 frt.)
- Lëndners Ernst.** Fartblijndijer Liederposchen. II. Aufl. mit Glossar. (Franklin-társulat. 8-r. 168 l.)
- Nagy Ludwig.** Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der ungarischen Sprache nach Fr. Ahn. II. Cursus. (Tettyey Nándor és társa. 8-r. 70 l. ára 40 kr.)
- Samarjay Carl.** Praktische Anleitung zur schnellen und leichten Erlernung der ungarischen Sprache nach P. Ahn's bekannter Lehrmethode. I. Cursus. 100. Aufl. (Lauffer Vilmos. k. 8-r. 120 l. ára 35 kr. kötve 42 kr.)
- * **Türr Stefan.** Die orientalische Frage. Erschienen im »Hon« am 12. Dezember 1867. Nr. 286. (Fanda nyomdája. 2-r. 4 l.)
- Vay Adelma.** Erzählungen des ewigen Mütterleins. (Tettyey Nándor és társa. 8-r. 211 l. ára vászonkötésben 2 frt 50 kr.)
- Verfassung** der evang. Landeskirche A. B. in Siebenbürgen. (Nagy-Szeben. Egyházi Consistorium. 8-r. 73 l.)
- Wöber Wolfgang.** Der ewig eingeborene Sohn Gottes, unser Herr und Heiland Jesus Christus! Betrachtet und besungen nach der heiligen Schrift. (Pozsony. Mühlhammer. 8-r. 336 l. ára 1 frt.)
- * **Dianiska Ondrej.** Nábožné kázání dne 5. Oktobra 1878. w Banské Bystrici. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Fuchs Ján.** Počiatky silospytu. (Fiziky). (Naukosklad prostonárodnej školy. 4. Lauffer Vilmos. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Fuchs Ján.** Stručný Prehľad krajín uhorskej koruny, korunných zemi rakuských, Europy a ostatnich čiastok zeme a hlavné tahy všeobecného zemepisu. (Naukosklad prostonárodnej školy. 1. Lauffer Vilmos. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Fuchs Ján.** Začiatky prirodopisu. (Naukosklad prostonárodnej školy. 3. Lauffer Vilmos. 8-r. 31 l. ára 10 kr.)
- Fuchs Ján.** Základy Dejepisú Uhorska v strucom výťahu. (Naukosklad prostonárodnej školy. 2. Lauffer Vilmos. 8-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Historie,** 104 biblizske, za evang. solé. Szlovensene po Terplán Sándori. II. vöдавanye. Z vnögimi novými obrázki. (Terplán Kornél. 8-r. 167 l.)
- Luter Martin.** Wyklad nössihö katechismu. II. wydáni. (Bánbesztercze. Zólyomi esperesség. 8-r. 118 l.)
- Naukosklad prostonárodnej školy. I—IV.** (L. Fuchs Ján.)
- Vollmak.** Pásserile o vedu. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 28 l. ára 1 kr.)
- Zatureczky A. P.** Hájiček. Svazöcky lásky vychovatel'skej mládeži našej venované. Sväzok I. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 47 l. ára 16 kr.)
- Bogišič V.** Narodne pjesme iz starijih najviše primorskih zapisa. (II. odeljenje

- Glasnika srpskog učenog društva. Knjiga X.) (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. X, 430 l. ára 1 frt.)
- Dejanović M. D.** Gajenje krtole. Sa više slika. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 115 l. ára 70 kr.)
- Gjorgjević Vladan.** Skupljene pripovetke. IV. Kapetan Veljko. — Hajdukova majka. — Cir Tasa. — Na brodu »Sofia« — Kroz Svajcarsku. — Zbogom. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 336 l. ára 1 frt.)
- Kirilović S.** Mali sanovnik ili tumačenje snova za zabavu i uveseljenje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 48 l. ára 20 kr.)
- Kraljević Marko** u narodnim pesmama. Sa slikom »San Krajjevića Marka« i protumačenim turskim i drugim manje poznatim rečima. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. VIII, 159 l. ára 50 kr.)
- Popović Georg.** Rečnik srpskoga i nemačkoga jezika. I. Nemačko-srpski deo. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 385 l. ára 3 frt. vászonkötésben 4 frt.)
- Računica** za narodne škole. Knjiga III. Treće izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 52 l. ára 16 kr.)
- Radičević Branko.** Pesme. Najnovije i popunjeno šesto izdanje sa predgovorom J. Boškovića, sa slikom Brankovom i faksimilom potpisa Brankova. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. XXIII, 352 l. ára 50 kr., diszkötésben 1 frt 50 kr.)
- Radulović Petar.** Srpska narodna osnovna škola (Didaktika i metodika.) Za pripravnike i pripravnice srpskih narodnih škola i za sne one, koji se školom bave. (Pancsova. Jovanovics test. 8-r. 87 l. ára 60 kr.)
- Topalović Mita.** Pesme u dva glasa za učenike narodnih škola. I. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 12 l. ára 30 kr.)
- Vukičević N. G.** Kratki katihizis za pravoslavne učenike III. razreda osnovnih škola. Po priznatim u duhovnoj književnosti pravoslavne crkve delima napisao. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 54 l. ára 12 kr.)
- Vukičević N. G.** Prva nastava u veri za pravoslavne srpske učenike I. i II. razreda osnov. škola. Na osnovu biblijskih povesti prema zahtevima nastavnog plana vis. školskog saveta pod br. 34. god. 1878. izdanoga. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 47 l. ára 10 kr.)
- Vukičević N. G.** Uputstvo za prvu nastavu male dece u veri za roditelje, vaspitatelje i učitelje prvog i drugog razreda. Kao prilog uz knjoižicu »Prva nastava u veri.« (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Ábel Eugenius.** Epistula ad Aemilium Thewrewk de Ponor de Codice Ambrosiano lithicorum quae Orphei nomine circumferuntur. (Franklin-társ. 8-r. 23 l.)
- Adulti,** Doi, ce au gasitu ceriulu. (Tradussa din l. germana.) (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 15 l. ára füzve 1 kr.)
- * **Andrescu Emericu.** Fisic'a experimentală. Manualu pentru scolarii despartimentului alu V. si VI. din scola poporala. (Temesvár. Csanád Egyházmegyei nyomda. 8-r. 68 l.)
- Copii,** Doi, ce cauta ceriulu. (Tradussa din l. germana.) (Hornyánszky V. nyomdája. 8-r. 20 l. ára 1 kr.)
- Emericzy Victoru si Kárpáti Andr.** Magasinu de rezultate Geografice pentru Clas'a a V., Casualminte VI. a scólei poporale si pentru scóla repetitiunala. Tradusu de G. Trifu. (A k. m. vallás- és közokt. ministerium által jutalm. mű.

- Emericzy Victoru si Kárpáti Andr.** Magyar kir. állam. 8-r. ára füzve 8 kr.)
Florescu C. Limba florilor de amor și amicitii. (Nagyszében. »Closius örökösei« nyomdája. 8-r. 64 l.)
Marian S. Fl Tradițiunei poporale romanê. I. broșură. (Nagyszében. »Closius örökösei« nyomdája. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
Metianu Joann. Pastoral'a de anulu 1879. Adresata Clerului, Corpului didacticu și intregii inteigintie din eparchi'a aradului. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 21 l.)
Velceanu Mihail Doctrin'a ferieirii ilustrata prin sentintie filosofice. (Nagyszében. »Closius örökösei« nyomdája. 8-r. 88 l. ára 60 kr.)
Giacich Antonio Felice. Lezioni mediche per i naviganti. IV. edizione. (Fiume. Mohovich Emöd nyomdája. 8-r. 104 l. 5 rajzzal.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Annuario** marittimo per l'anno 1879. compilato per cura dell' i. r. governo marittimo in Trieste e del r. governo marittimo in Fiume. XXIX. annata. (Triest. Ohswaldt Gyula nyomdája. 8-r. 10, 97, CXXIX, 239, 9 l. egy táblával.)
 * **Arneht Alfred.** Geschichte Maria Theresia's. IX. Bd. Maria Theresia's letzte Regierungszeit. 1763—1780. 3. Bd. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. XV, 648 l. ára 6 frt 50 kr.)
 * **Dioskuren, Die.** Literarisches Jahrbuch des ersten allgemeinen Beamten-Vereines der öst. ung. Monarchie. VIII. Jahrgang. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 8-r. IV, 494 l. ára 2 frt 50 kr.)
Dudik B. Schweden in Böhmen und Mähren 1640—1650. Nach kais. öst. und kön. schwedischen Quellen dargestellt und mit Unterstützung der kais. Acad. der Wissenschaften herausgegeben. (Bécs. Gerold Károly és fia, 8-r. XIII, 443 l. ára 5 frt.)
 * **Fehringier Michael.** Topographisches Post-Lexicon des Königreiches Dalmatien. Im Auftrage des k. k. Handelsministeriums bearbeitet. (Bécs. Cs. k. udvari s államnyomda. 8-r. IV, 228 l. ára 1 frt 40 kr.)
Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen. Herausg. von der Abth. für Kriegsgesch. des k. k. Kriegsarchives. I. Serie. V. B. Spanischer Successions-Krieg. (Bécs. cs. k. tábornokar. 8-r. XXVI, 728, 172 l.)
Fronius. Bilder aus dem sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen. Ein Beitrag zur deutschen Culturgeschichte. (Bécs. Graeser Károly. 8-r. 294 l.)
Gumplowicz Ludwig. Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Oesterreich-Ungarn. (Innsbruck. Wagner-féle egyetemi könyvkereskedés. 8-r. 329 l. ára 3 frt.)
Hofkalender, Oesterreichisch-kaiserlicher, für das Jahr 1879. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. n. 8-r. XVI, 306 l. ára 2 frt.)
Hof- und Staats-Handbuch der öst.-ung. Monarchie für 1879. (Bécs. cs. kir. udvari és államnyomda. n. 8-r. XX, 1177 l. ára kötve 5 frt 80 kr.)

- Hongrie, La.** Ses nationalités son avenir. (Paris. Dentu. 8-r. 72 l. ára 2 franc.)
- Kerpely Anton.** Unterscheidungsmerkmale des Stahles, (Warmbruchprobe, erregter Zustand der Eisen- und Stahlmoleküle.) (Separat-Abdruck a. d. berg- u. hüttenmänn. Zeitung. 1878. Nr. 48. u. 49. Bécs. 4-r. 14 l. és 4 könyomatú táblával. ára 1 frt.)
- * **Kerschbaumer Anton.** Die Grabstätten der Habsburger. (Bécs. Gerold Károly s fia. 4-r. 19 l. ára 40 kr.)
- Krones F.** Zur Geschichte des deutschen Volksthums im Karpatenlande mit besonderer Rücksicht auf die Zips und ihr Nachbargebiet. (Graz. Leuschner és Lubensky. 4-r. 33 l. ára 60 kr.)
- Lay Felix.** Ornamente südslavischer nationaler Haus- und Kunst-Industrie. 7. Lief. (Bécs. Halm Pál. 4-r. 10 tábla. ára 15 frt.)
- Leonhardt Gustav.** Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich-Ungarn. 1879. XII. Jahrgang. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. XXXVI, 952 l. ára 5 frt.)
- Löher Franz.** Archivalische Zeitschrift. III. Band. (Stuttgart. Spemann. 8-r. 323 l. ára 7 frt 20 kr.)
- Militär-Schematismus,** kais. königl., für 1879. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 8-r. 959 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in malerischen Originalansichten seiner reizendsten Landschaften in photographisch treu ausgeführten Stahlstichen. Mit beschreibendem Text seiner Geschichte, seines Culturlebens und seiner Topographie. Liefg. 75—76. (Bécs. Perles. 4-r. 753—880 l. Egy füzet ára 1 frt 70 kr.)
- Schimmer Karl August.** Kaiser Josef II. Das Leben und Wirken, Merkwürdigkeiten, Charakterzüge. Ereignisse, Briefe und Actenstücke von diesem Monarchen. VI. Auflage. (Bécs. Dirnböck. 8-r. 291 l. ára 1 frt 20 kr.)
- * **Schmid Georg.** Die Wallenstein-Literatur 1626—1878. Bibliographische Studie. (Beilage zum 1. Hefte der »Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen«. XVII. Jahrgang.) (Prága. Tempsky F. n. 8-r. 79 l. ára 1 frt.)
- Spruner K.** Hand-Atlas für die Geschichte des Mittelalters und der neueren Zeit. III. Auflage. 20. Lfg. (Gotha. Perthes. 2-r. 4 térkép. ára 2 frt 28 kr.)
- Szécsen Anton Graf.** Acht Essays. Aus dem Ungarischen übersetzt. (Bécs. Gerold. 8-r. 269 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Tage,** Fünfzehn, auf der Donau. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 8-r. XI, 310 l.) (Ezen mű szerzője Rudolf főherczeg ő Fensége, a trónörökös.)
- Tóth Karl** von Felseő-Szopor. Die Bahnverwaltungs-Systeme in Ungarn. (Bécs. Lehmann és Wentzel. 8-r. 160 l. ára füzve 2 frt.)
- Umlauft Friedrich.** Wanderungen durch die öst.-ung. Monarchie. Landschaftliche Charakterbilder in ihrer geogr. und geschichtl. Bedeutung. Im Auftrage des k. k. Ministeriums für Cultus u. Unterricht. Mit 55 Original-Illustrationen. 3—7. Lief. (Bécs. Graeser Károly. 8-r. 65—224 l. ára egy füzetnek 30 kr.)
- * **Zsigmondy W.** Der artesische Brunnen in Stadtwaldchen zu Budapest. (Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt. 1878. 28. B. 4. Heft. Bécs. Szerző. 8-r. 659—742 l. 4 tábla.)

A magyar irodalom 1879-ben.

Második közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1879-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.

Arany János Prozai dolgozatai. (Akadémia. 8-r. 518 l.)

Balassa Bálint (Gyarmathi) Költeményei. A m. történelmi társulat megbízásából szerkeszté, jegyzetekkel s bevezetéssel ellátta Szilády Áron. A Radványzsky-Codexben foglalt énekekkel kiegészített első teljes kiadás. (M. Történelmi Társaság. n. 8-r. LIII, 354 l. ára tagoknak füzve 3 frt 50 kr., díszkötésben 5 frt, nem-tagoknak füzve 5 frt, díszkötésben 7 frt.)

Bárány Ignác. Első olvasókönyv kath. népiskolák számára. VII. kiadás. (Szent-István-társulat. 8-r. 45 l. ára kötve 10 kr.)

Bárczy István. A magyar királyi honvédelmi ministerium működése 1873–1877. (Légrády testv. nyomdája. 4-r. VIII, 397 l.)

Bartalus István és Gyertyánffy István. Nő-karénekek gyűjteménye. Két-, három- és négy-szólamú karénekek nők vagy gyermekek számára. I. kötet. (Kókai Lajos. k. 8-r. V, 111 l. ára 1 frt 30 kr.)

Besse Sándor. Gyakorlati útmutató a ház-osztály- és nábéradóra nézve. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 64 l. ára 30 kr.)

Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. A magyar tud. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából kiadta Szilágyi Sándor. (Akadémia. n. 8-r. XV, 496 l. ára 2 frt 40 kr.)

Beulé. Augustus családja és kora. Francziából átdolgozta Molnár Antal. (Olesó könyvtár. 73. szám. Franklin-társulat. 8-r. 159 l. ára 30 kr.)

Bonnet. A vadonban. Elbeszélés. (A magyar ifjúság könyvtára. Szerk. Fésüs György. 4. füzet. Pozsony. Stampfel. 8-r. 96 l. két színezett képpel.)

Bonnet. Az aranykeresők. Elbeszélés. (A magyar ifjúság könyvtára. Szerk. Fésüs György. 1. füzet. Pozsony. Stampfel. 8-r. 88 l. két színezett képpel)

- Bonnet.** Az elefántvadászkok. Elbeszélés. (A magyar ifjuság könyvtára. Szerk. Fésűs György. 3. füzet. Pozsony. Stampfel. 8-r. 88 l. két színezett képpel.)
- Bonnet.** Jáva pálmás partvidékain. Elbeszélés. A magyar ifjuság könyvtára. Szerk. Fésűs György. 2. füzet. Pozsony. Stampfel. 8-r. 95 l. két színezett. képpel.)
- Botár János.** A távirtdai közigazgatás és üzleti szolgálat nálunk. I. rész. 1–3. füzet. II. rész. 1–3. füzet. (Kolozsvár. Szerző. 8-r. 232, 255 l. ára 3 frt.)
- Buday József.** A fekete asszony, vagy az oroszországi pestis, annak keletkezése, óvszerei és orvoslása. (Wodianer nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Budenz József.** Magyar-ugor összehasonlító szótár. IV. füzet. (Akadémia. 8-r. 595–712 l. ára 1 frt.)
- Bukaresti János.** Gazdasági számoló. Tanuló- és gyakorló gazdák számára. I. rész. Számtan. (Tettyey Nándor és társa. n. 8-r. VII, 250 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bulyovszky Gyula.** Fuzió. Ered. vígjáték. (Nemz. színház könyvtára. 124. füzet. Pfeifer. 8-r. 44 l. ára 40 kr.)
- Bunyitay Vincze.** Szent-László király sírjának káptalana Váradon. (Athenaeum. 8-r. 10 l.)
- Buzogány Áron.** (L. Egyesület.)
- Cottin.** A siberiai száműzöttek. Franzeiából fordítá György Aladárné. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 136 l. ára 80 kr.)
- Csontos János.** Magyarországi könyvmásolók és betűfestők a XIV–XV. században. (Különnyomat a »Magyar Könyv-Szemlé«-ből. Weiszmann testvérek ny. 8-r. 20 l.)
- Csömörűzy Jeremiás.** Aradi búbánatok. Néphangoló instrumentum. (Arad. Szerző. 8-r. 104 l. ára 1 lepedő 30 vas.)
- Csösz Imre.** A kegyes-tanító-rendek Nyitrán. Magyar műveltségtörténeti rajz. Nyolcz képpel. (Nyitra. Siegler M. özvegye nyomdája. 8-r. XX, 939 és hét számozatlan l.)
- Csukási József.** A magyar Clerus adomákban. (Lauffer Vilmos. 8-r. 392 l. ára 2 frt.)
- Czintár,** Gazdasági és erdészeti. (Légrády testvérek. 16-r. 134, VI l. ára 40 kr.)
- Déak Farkas.** A nemzetgazdaság története Magyarországon. Rövid vázlatban. Új olosó kiadás. (Eggenberger. n. 8-r. VIII, 174 l. ára 1 frt.)
- Dékány Mihály.** Vízügyeink különösen a Tiszaszabályozás és ármentesítés fejlődéséről. (Különnyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« II. évfolyam. 3–4. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 66 l.)
- Dell'Adami Rezső.** A jogtudományi oktatás reformjának kérdéséhez. (Különnyomat a »Magyar Themis«-ből. Athenaeum. 8-r. 58 l.)
- Döntvények** gyűjteménye. A magy. kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszék, osztályainak az 1878. évben hozott elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Fayer László. Új folyam. VI. köt. (Athenaeum 8-r. XXIX, 384 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Döntvénytár,** Közigazgatási. A kormány és kir. Curia elvi jelentőségű határozatai és szabályrendeletei. Szerk. Dárdai Sándor. IV. folyam. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 255 l. ára 2 frt.)
- Egyesület,** A székely művelődési és közgazdasági, harmadik évkönyve 1878-ra. Szerk. Buzogány Áron. (M. kir. egyet. nyomda. 8-r. 159 l.)

- Egylet**, Az aradi gazdasági évkönyve 1878-ról. Szerk. Gaal Jenő. (Arad. Egylet. 8-r. 111 l.)
- Előadások**, Népszerű természettudományi, gyűjteménye. II. köt. 13. füzet. (L. Keleti Károly.)
- Emericzy Géza és Somogyi Géza**. Természetrájk a mindennapi és ismétlődő népiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 144 l. ára 45 kr.)
- Emlékek**, Magyar történelmi. Kiadja a m. t. Akadémia tört. bizottsága. I. oszt. XVI. köt. III. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomaciai levelezései. (1535—1549.) Közli Óváry Lipót. (Akadémia. 8-r. XXVI, 214 l.)
- Emlékek**, Magyar történelmi. Monumenta Hungariae historica. III. osztály. Erdélyi országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. A magy. tud. akadémia történelmi bizottsága megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor. 4-dik köt. 1597—1601. (Akadémia. 8-r. 589, VIII l.)
- Endrődi Sándor**. Másodvirágzás. Elbeszélés. (Aigner Lajos. 8-r. 176 l.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből**. Szerk. Szabó József. VII. köt. 1—2. szám. (L. Konkoly Miklós.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből**. Szerk. Fraknoi Vilmos. V. köt. 5—6. szám. (L. Keleti Károly, Zlinszky Mihály.)
- Értekezések a természettudományok köréből**. Kiadja a m. t. Akadémia. Szerk. Szabó József. IX. köt. 1. szám. (L. Teschler György.)
- Fereczki Zoltán**. A népies versalakok története műköltészetünkben. (Franklin-társ. nyomdája 8-r. 156 l.)
- Fillinger Károly**. Az állatok természetrajza a polg. isk. számára. II. (Eggenberger. 8-r. VIII, 64 l. ára 50 kr.)
- Fraknoi Vilmos**. Horváth Mihály emlékezete. (Ráth. 8-r. 40 l.)
- Frecskay János**. Találmányok könyve. Ismeretek a kézmű- és műipar mezejéről. IV. kötet. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 344 l. ára 4 frt.)
- Fuchs János**. Számvetési példatár. A népiskolák VI. oszt. számára. Az új ministeri tanterv szerint. (Népiskolai ismerettár. XI. Lauffer Vilmos. k. 8-r. 85 l. ára kötve 24 kr.)
- Füssy Tamás**. IX. Pius pápasága. II. rész. (Házi könyvtár. XXIX. Sz.-István-társ. 8-r. XIV, 560 l. az egész mű ára 3 frt 60 kr.)
- Gaal Jenő**. (L. Egylet.)
- Gajáry Ödön**. A pestmegyei sárközi dunavédgát és esaternázási társulat évi működése 1878. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 51 l.)
- Galgóczy Károly**. Az országos magyar gazdasági egyesület emlékkönyve. (Egyesület. 8-r. 152 l.)
- Gergely Károly**. A tiszántúli református középiskolai tanár-egyesület évkönyve. Az 1878—79. évről. Szerk. G. K. (Debreczen. Csáthy K. 8-r. 140 l. ára 1 frt.)
- Gerlóczy Gyula**. A műegyetem építési ügye. (Különlenyomat »Az Építési Ipar« 1879. évi folyamából. Fanda nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Gerstäcker Frigyes**. A Mississippi folyam kalózai. Regény az amerikai életből. 3 kötet. (Lampel Róbert. 16-r. 676 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Guizot**. Az európai polgárosodás (civilisatio) története. A római birodalom romba-

- döltétől a francia forradalomig. Francziából magyarra ford. Grubicy György. Új olcsó kiadás. (Eggenberger. k. 8-r. 239 l. III, 201, III l. ára 1 frt 50 kr.)
- Gyermekgyilkosnő, A.** (Egy haldokló vallomása után.) Népies elbeszélés. Magyarítá H. L. (Piros könyvtár. 7. »Budapest« kiadóhivatala. 8-r. 104 l. ára 30 kr.)
- Gyűjteménye, Jogi ismétlő könyvek. VII.** (L. Smith.)
- Háromszéki.** Tájékoztató adatok a Bosznia és Hercegovinában elfoglalt álláspont s politikai helyzetünk iránt. (Athenaeum. 8-r. 55 l. ára 40 kr.)
- Hermann Ottó.** Magyarország Pók-faunája. Ungarns Spinnen-Fauna. III. kötet. (K. m. természetudom. társulat. 4-r. XIX, 394 l. 4 könyvom. táblával és két függelékkel.)
- Herrich Károly.** Törvénytervezet az írói és művészi jogról. (Athenaeum. 8-r. 12 l.)
- Holles Danó.** Emlékbeszéd. Felolvastatott az 1848. év márczius 15-nek 31. évfordulóján. (Losonez. Róth Simon. 16-r. 10 l. ára 25 kr.)
- Igazságügyminiszterium, A magyar királyi, rendeleteinek gyűjteménye. 1878. évi folyam.** (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 84 l. ára 60 kr.)
- Illés Nándor.** Erdőtenyésztéstan. Kiadja az országos erdészeti egyesület. 2-dik olcsó kiad. Fametszetű ábrákkal. (Eggenberger. n. 8-r. XIV, 341 l. ára 2 frt.)
- Imakönyv, Társulati, Jézus legszentebb Szívénél közbenjáró Miasszonyunk tisztelőtére.** III. kiadás. (Győr. Gross és társ. nyomdája. 8-r. 116 l. ára 15 kr.)
- Ismertettár, Népiszkolai. XI.** (L. Fuchs János.)
- Jausz György.** Német olvasókönyv a középtanodák, polgári és leányiskolák alsó osztályai, valamint a tanítóképezdek használatára. Számos képpel. (Aigner Lajos. 8-r. VIII, 448 l. ára 90 kr., kötve 1 frt.)
- Jókai Mór.** Hős Pálffy. Drámai jelenetek. (A nemz. színház könyvtára. 126. füz. Pfeifer. 8-r. 39 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór.** Rab Ráby. Regény. 1. füzet. (Pozsony. Stampfel. 8-r. 1—80 l. rajzokkal és a költő arcképével. ára 50 kr.)
- Kállay István.** Utazók kézikönyve a magyar korona vasutain. A legújabb statisztikai adatokkal, földrajzi s történeti jegyzetekkel kísérve. (Debreczen. Csáthy Károly. 16-r. 220 l. ára 80 kr, kötve 1 frt.)
- Kálnoki Henrik.** Bobula János szereplése közéletünkben különös tekintettel a főváros VI-ik kerületének az 1878-iki országgyűlési képviselő-választások alatt az iparos- és kereskedői osztály érdekében kifejtett mozgalmára. Bobula János arcképével. (Kókai Lajos. n. 8-r. 170 l. ára 1 frt.)
- Kanyurszky György.** Az élet halála és a halál élete. Egyházi beszéd a kalocsai székesegyházban az 1878. év utolsó napján. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Károli János.** Kalauz a magyar-nemzeti Muzeum Halgyűjteményében. (Szerző. 8-r. 103 l. ára 30 kr.)
- Katona Árpád** költeményei. (Szatmár. Lövy Miksa. 12-r. 158 l. ára 1 frt.)
- Kazinczy Ferencz** költeményei. VI. (Nemzeti könyvtár. 17. füzet. Aigner. 8-r. 113—192 l. ára 30 kr.)
- Kazinczy Ferencz.** Pályám emlékezete IV. (Nemzeti könyvtár. 16. füzet. Aigner. 8-r. 241—320 l. ára 30 kr.)

- Keleti Károly.** Magyarország népesedési mozgalmja 1876-ban, összehasonlítva a megelőző évekkel (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. II. köt. 13. füz. K. M. Természettudom. társulat. 36 l. ára 25 kr.)
- Keleti Károly.** Magyarország népességének szaporodása és fogyása országrészek és nemzetiségek szerint. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. V. köt. 5. füz. Akadémia. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Kenessey Kálmán.** A culturmérnöki intézmény külföldön és meghonosítása hazánkban. (Külön lenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« II. évfolyam IV. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 33 l.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 19-re hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. I—II. IV. kötet. 380, V, 367, 408, II l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 19-re hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Szerk. P. Szathmáry Károly. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. II—III. köt. VIII, 413, VI, 396 l.)
- Kerékgyártó Árpád.** A míveltség fejlődése Magyarországon 889—1849. I. rész. 3. füzet. (Kilián Frigyes. 8-r. 257—368 l. az egész mű ára 5 frt.)
- Kertbeny Károly.** Eszrevételek az irói törvényjavaslatnak a fordításokról szóló czikke ellen. (Wilekens nyomása. 8-r. 33 l.)
- Konkoly Miklós.** Álló csillagok színképének mappirozása. Új módszer a csillagok színképét könnyen megfigyelhetni. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VII. köt. 2. füzet. Akadémia. 8-r. 6 l. ára 10 kr.)
- Konkoly Miklós.** Mars felületének megfigyelése az ó-gyallai csillagdán az 1877-iki oppositio után. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VII. kötet. 1. füzet. Akadémia. 8-r. 8 l. egy táblával. ára 10 kr.)
- Kovách Imre.** Az asztracháni pestis. Népszerű tájékoztatás a pestis lényege, terjedése, megelőzése és orvoslásáról, e járvány rövid történetével. 2 rajzzal. (»Gyógyszerési Hetilap« szerkesztősége. 8-r. 43 l. ára 30 kr.)
- Könyvtár, Házi.** XXIX. (L. Füssy Tamás.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerk. Aigner Lajos. 16—17. füzet. (L. Kazinczy Ferencz.)
- Könyvtár, Olesó.** 71—74. füzet. (L. Taine, Lessing, Beulé, Lindau Pál.)
- Könyvtár, Páros.** VII. (L. Gyermekgyilkosnő.)
- Könyvtár, Történelmi.** 61. (L. Lázár Gyula.)
- Közoktatás, A vallás- és közokt. m. k. miniszternek a, állapotáról szóló hetedik jelentése. (1876/77—1877/78.) (M. k. egyetemi nyomda. 4-r. VIII, 378 l.)**
- Kubinyi Lajos.** Iparos-gazdák könyve. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 96 l. ára 70 kr.)
- Kubinyi Lajos.** Iparos-gazdasszonyok könyve iparos-gazda családok számára. (Franklin-társulat. 8-r. 103 l. ára 70 kr.)
- Lánczy Gyula.** A felső oktatás reformja s az új magyar közműveltség. Culturpolitikai eszmétörödékek. (Eggenberger. 8-r. 86 l.)
- Lauka Gusztáv.** A multról a jelennek. Emlékjegyzetek. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 210 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Lázár Gyula.** A keresztes háborúk története. (Történelmi könyvtár. 61. füzet. Franklin-társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)

- Lessing.** Böles Náthán. Drámai költemény. Németből ford. Zichy Antal. (Olesó könyvtár. 72. szám. Franklin-társ. 8-r. 255 l. ára 50 kr.)
- Lindau Pál.** Molière. Fordította Bánfi Zsigmond. (Olesó könyvtár. 74. szám. Franklin-társulat. 8-r. 119 l. ára 30 kr.)
- Lovesányi Alajos Gyula.** Általános földrajz. III. rész. Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália. (Laufer Vilmos. 8-r. XVI, 225 l. ára 1 frt 10 kr.)
- Lukács László.** Az erdélyi nemesfém-bányászat jelene és jövője. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 74 l.)
- Lutter Nándor.** Számtani példatár a népiskolák számára. Negyedik, az 1877. ministeri rendelet szerint átdolg. kiadás. A IV—VI. osztály számára. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 33, 32, 72 l. ára 15, 10, 25 kr.)
- Madarász Imre.** Templomi szöszék. Közönséges. alkalmi és ünnepi egyházi beszédek. 2-ik kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. 209 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Mártonffy Frédéric.** Dictionnaire complet des langues françaises et hongroises. Tome I. Partie française-hongroise. — Teljes francia és magyar szótár. I. köt. francia-magyar rész. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 568 l. ára 4 frt.)
- Méhész-egylet,** Az aradmegyei okszerű, 1878. évi évkönyve. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 16 l.)
- Miskolcz gyásza** 1878. augusztus 31. Emlékkönyv. (Grimm Gusztáv. k. 4-r. 92 l. ára 1 frt.)
- Mocsáry Géza.** A magyar államjavokról. (Wodianer nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Mützelburg Adolf.** A világ ura. Gróf Monte-Christo folytatása. Regény. Ford. Mártonffy Frigyes. II. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 612 l.)
- Nagy Dénes.** Temetői virágok. Rendezte és kiadta Knyaskó Lajos. (Fanda József nyomdája. 8-r. XI, 54 l.)
- Nagy Lajos.** Óriási per a Jász-Kunságból a m. k. kinstár ellen. Történelmi és jogi tanulmány. (Karczag. Spitzer S. n. 8-r. 30 l. ára 50 kr.)
- Nemes Elek.** Az 1606-diki bécsi békekötés létrejöttének története. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 55 l.)
- Németh Ignác.** Elbeszélések, Rajzok. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 182 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Niemeyer Pál.** A kopogtatás és hallgatódzás alapvonalai. A II. német kiadás után ford. Kerékygártó Loránt. (Laufer Vilmos. 8-r. 110 l. 27 ábrával.)
- Obernyik Károly.** Szépirodalmi összes munkái. Sajtó alá rendezte s életrajzzal kiegészítette Ferenczy József. I—IV. kötet. (Laufer. 8-r. LXXIX, 373, 457, 410, 334 l.)
- Óváry Lipót.** (I. Magyar történelmi Emlékek. I. oszt. XVI. köt.)
- Óváry Lipót.** Nápolyi anjou-kori kutatások. (Lenyomat a »Századok« 1879. márcziusi füzetéből. Athenaeum. 8-r. 18 l.)
- Persz Adolf.** A nemzetiségi kérdés államethikai világitásban. Kritika is, nem is: Meltz Oszkárnak: »Az erdélyi szászok állása Magyarországon« című riportíratára. (Nagy-Szeben. Schmiedicke Ágoston. 8-r. 69 l. ára 30 kr.)
- Pestalozzi** válogatott paedagogiai munkái. Fordította és magyarázatokkal ellátta Zsengeri Samu. I. kötet. 1. füz. (Fordító. 8-r. 1—80 l. ára 50 kr.)
- Pesty Frigyes.** A szörényi hátság és Szörény vármegye története. II. köt. (Akadémia. 8-r. 579 l.)

- Petőfi-évkönyv.** Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 192 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Popp György.** Bélyegilletéki szabályok kivonatos gyűjteménye főtekintettel azok nemenkénti csoportosítására. (Gy.-Fehérvár. Volz és Körner nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Radvánszky Béla** (báró). Magyar családelet és háztartás a XV. és XVII. században. II—III. kötet. Az adatgyűjtemény I—II. kötete. (Szerző. 8-r. 406, 429 l. az egész mű előfizetési ára május közepéig 7 frt, bolti ára 10 frt.)
- Ráth Károly** beszéde a képviselőház 1879. február 27-ki ülésében. (Külön lenyomat a »Magyarország« február 28-iki számából. Athenaeum nyomdája. 2-r. 4 l.)
- Rendeleteinek,** A m. kir. miniszterium, gyűjteménye. 1878. évi folyam. IV. és V. (utolsó) füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. XV, 193—296 l. ára 80 kr., teljesen 2 frt.)
- Rendeletek,** Magyarországi, tára. XII. folyam. VII. füzet. Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. n. 8-r. 607—980 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténelem a mívelt magyar közönség számára. Földabroszokkal, arcz- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. I. az ó-kor története. I. köt. A keleti népek története. 1—2. füzet. (Mehner Vilmos. n. 8-r. 1—80 l. Egy-egy füzet ára 30 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténelem polg. iskolák számára. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 248 l. 138 ábrával. ára 1 frt.)
- Ritter Ágost.** Műszaki mechanika. Ford. Maurer Mór. 2—3. füzet. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 81—240 l. 750 fametszettel.)
- Rózsaaági Antal.** Az életből. Beszélggyűjtemény. (Arad. Szerző. 8-r. 201 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Salamín testvérek.** Francia nyelvűtan. Ollendorff új rendszere. III. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8-r. 598 l.)
- Sasvári Ármin.** Bakalevelek a boszniai hadjáratból. (Rautmann Frigyes. 8-r. 126 l.)
- Sebestyén Gyula.** Világtörténet a legrégebb időktől korunkig. A művelt közönség számára. I. kötet. 3. füzet. (Weizsmann testvérek. n. 8-r. 81—120 l. Egyes füzet ára 30 kr.)
- Segédkönyv,** Irányítási, a m. k. postahivatalok használatára. 1879. január 1-én. Instradhrungs-behelf. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 258 l.)
- Smith.** Nemzetgazdaságtan kérdések és feleletekben. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. VII. Eggenberger. 8-r. 85 l. ára 80 kr.)
- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 20—24. füz. (Rautmann Frigyes 8-r. 577—631, 1—256 l. Egy füz. ára 30 kr.)
- Stolze-Fenyvessy-féle** egyszerűsített gyorsírás tankönyve. Különös tekintettel a magántanulásra. A »Magyar gyorsíró kör« bíráló-bizottságának legújabb megállapításai szerint. Kiadja a magyar gyorsíró-kör. (Aigner Lajos. 8-r. 40 l. ára 40 kr.)
- Szabó Endre** Újabb költeményei. (Köcsi Sándor nyomdája. 8-r. 189 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára. Számos képpel. II. kötet. 7. füzet. (Weizsmann testvérek. 8-r. 1—32 l. Egyes füzet ára 30 kr.)
- Szalézi sz. Ferencz.** Philothea vagyis útmutatás az istenes életre. Főleg Szenezi Imre fordítása nyomán átdolgozta Haugg Leo. (Szatmár. Lövy Miksa. 16-r.

VIII, 512 l. ára vászonba kötve 1 frt 20 kr., bőrkötésben aranymetszéssel tokban 2 frt., francia bőrből kapocsossal 3 frt.)

Szapáry Gyula (gróf). Államköltségvetési tanulmányok. (Külön lenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« II. évf. IV. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 28 l.)

Szilády Áron. (L. Balassa Bálint.)

Szilágyi Sándor. (L. Bethlen Gábor.)

Szilágyi Sándor. Erdélyi országgyűlési emlékek. IV. köt. (L. Magyar történelmi Emlékek. 2. oszt. 4. köt.)

Színház, A nemzeti, könyvtára. 124. 126. füzet. (L. Bulyovszky Gyula, Jókai Mór.)
Id. **Szinnyei József**. Két verses krónika a XVII. századból. (Külön lenyomat a »Történelmi Tár«-ból. M. Tört. Társ. 8-r. IV, 16 l.)

Szó, Nehány, a Szamos-völgyi-vasút érdekében. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 20 l.)

Szóllóssy Károly. Magyarország tanítóinak névtára. I. füz. Aradmegye népokt. intézeteinek névtára. (Arad. »Aradvidéki tanítóegylet.« 8-r. 92 l. ára 70 kr.)

Taine. Az eszmény a művészetben. Ford. Harraeh József. (Olesó könyvtár. 71. szám. Franklin-Társulat. 8-r. 144 l. ára 3) kr.)

Távirda-intézet, A magy. kir., czim- és névtára 1879. évi január hó 1-én. Hivatalos kiadás. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 120 l.)

Teschler György. Adatok a Dentin fogak finomabb szerkezetének ismeretéhez. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 1. szám. Akadémia. 8-r. 73 l. 7 tábla. ára 60 kr.)

— **Thallóczy Lajos**. A kamara haszna. (Luerum Camrae) adó története kapcsolatban a magyar adó- és pénzügy fejlődésével. Pempflinger István arczképével. (Szerző. 8-r. VII, 236 l. és egy rézmetszet. ára 1 frt 50 kr.)

— **Titkaiból**, A közelmúlt. (A muzska intervenciótól a Dunai konfoederációig.) II. füzet. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 158 l.)

Tóth Károly, Felsőszopori. A vasút-kezelési rendszerek Magyarországon. (A m. tudományos akadémia által koszorúzott pályamű. Akadémia. 8-r. 146 l. ára 80 kr.)

Törvénycikkek, Az 1878. évi országgyűlési. (Eggenberger. k. 8-r. 488 l. 2 frt. vászonkötésben 2 frt 60 kr.)

Törvénycikkek, 1878-ik évi. III. füzet. (Pfeifer. k. 8-r. VIII, 697—776 l.)

Törvények, Az 1878. évi, gyűjteménye. Az »Országos Törvénytár« hű lenyomása. IV. (zár)-füzet. XXI—XXXVI. (Lampel Róbert. 16-r. 321—804 l. ára 1 frt 50 kr. Teljesen 2 frt 50 kr. vászonkötésben 3 frt 40 kr.)

Törvények, Az 1878. évi, gyűjteménye. Hivatalos kiad. III. füzet. (XXX—XXXVI.) (Légrády testvérek. n. 8-r. IV, 541—592 l.)

Törvények és rendeletek, Közoktatásügyi, tára. Az 1868-ik év óta 1877-ik év végeig közrebocsátott és a népoktatásra vonatkozó törvények, m. rendeletek, tantervek és szabályzatok gyűjteménye. Hivatalos adatok nyomán. (Eggenberger. k. 8-r. VIII, 389 l. ára 2 frt 60 kr.)

Trischler Károly és ifj. Vánca Mihály. Hulló levelek. Költemények, Értekezések, Utirajzok. (Idősb Poldini Ede és Társa. 8-r. 61 l.)

Uzsora, Az. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 4 l.)

- Vargyas Endre.** Magyar szabadságharcz története 1848—49-ben. A magyar nép számára 150 képpel. II. kiadás. 13—19. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 289—456 l. Egy füz. ára 20 kr.)
- Városey Mihály.** Csokor és billikom. Magyar köszöntő és felköszöntő költemények. 2-ik tetem. bőv. kiadás. (N.-Kanizsa. Wajdits József. k. 8-r. XI, 284, VIII l. ára kötve 1 frt 40 kr.)
- Veress Sándor.** A magyar emigratio a Keleten. 2 kötet. (Athenaeum. 8-r. 348, IV, 451, VI l. ára a két kötetnek 3 frt 50 kr.)
- Weiss Sándor.** Kimutatás az aradi magánkórház 1878. évi betegforgalmáról és működéséről. (Árad. Réthy Lipót és fia. 8-r. 102 l.)
- Wenzel Gusztáv.** A magyar magánjog rendszere. Pótkötet. (Az 1872—78. törvények, kormányrendeletek és curiai döntvények alapján.) (Szerző. 8-r. 145 l.)
- Wühl Jákó.** Magyar vasuti lexikon. 1. füzet. (Rautmann. 8-r. 1—64 l. ára 50 kr.)
- Xántus János.** A föld és térkép készítéséről. Segédkönyv középiskolák használatára. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 62 l. ára 40 kr.)
- Zlinszky Imre.** Két legújabb törvényhozási mű a polgári perjog köréből. (A német perrend és az osztrák perrendtartási javaslat.) (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. V. kötet. 6. szám. Akadémia. 8-r. 61 l. ára 40 kr.)
- Zsasskovszky Ferencz és Endre.** Temetőkönyv. (Funerale.) Halottas egyházi szertartások imákkal és énekekkel, a hazai rituálék s egyéb egyháziilag jóváhagyott kútfők nyomán. (Eger. Szolesányi Gyula. 8-r. XIX, 440 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Zsombor.** Politikai tükördarabok. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 80 l. ára 1 frt.)

1879-re szóló Naptárak.

- Abrincs!** 150 jordány vész. Seiffensteiner Salamontul elemelte Mokány Berezi. 1879. (Athenaeum. 8-r. 114 l. 115 rajz. ára 1 frt.)
- Almanach,** Magyar tudom. akadémiai, csillagászati és közönséges Naptárral 1879-re. (Akadémia, 8-r. 272 l. ára 1 frt.)
- Az Athenaeum nagy képes Naptára az 1879. évre.** Szerk. Concha Károly. XX. évfolyam. (Athenaeum. 8-r. 228, XLVII l. ára 1 frt.)
- Borászati Naptár** 1879. évre. Szerk. Nyáry Ferencz. VI. évfolyam. (Franklin-társ. 8-r. 104 l.)
- Budapesti Gazda-naptár** az 1879-ik évre. Monte Dégoi A. F. szerkezete szerint. VII. évfolyam. (Bartalits. 8-r. 40 l.)
- Családi képes Naptár** 1879. évre. XXII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 224 l.)
- Deák Ferencz Naptár** az 1879. évre. III. évfolyam. (Franklin-társ. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Eötvös-naptár** 1879. évre. szerk. György Aladár és Luttenberger Ágost. II. évfolyam. (Eötvös-alap-gyűjtő-bizottság. 8-r. 112 l. ára 60 kr.)

- Falusi gazda Naptára** 1879. Szerk. Sporzon Pál. XV. évfolyam. (Franklin-társ. 8-r. 132 l.)
- Gazdasági Zseb-naptár** az 1879-ik évre. XIX. évfoly. Szerk. Kodolányi Antal. (Eggenberger. 8-r. 16, 127 l.)
- Határidő-naptár** mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdasítztek, utazók és üzerek számára. 1879. Termin-Kalender. (Franklin-társulat. 8-r. 14 l.)
- Hölgyek Naptára.** 1879. Szerk. Huszár Imre. VII. évfolyam. (Légrády testvérek. 8-r. 96 l.)
- István bácsi Naptára** 1879. évre. Alapítá Mayer István. Szerk. Kóhalmi Klimstein József. XXIV. évi folyam. (Franklin-társ. 8-r. 88, 16 l.)
- Jegyzék-Napló** ügyvédek, közjegyzők, bírák és bírósági végrehajtók számára. 1879. Szerk. Siegmund Vilmos. XV. évf. (Légrády testvérek. 8-r. 334, IV l.)
- Jogász-naptár** 1879. évre. Ügyvédek, bírák és közigazgatási közegek számára. Szerk. Szántó József. III. évfolyam. (Tettey és társa. 8-r 174 l.)
- Képes Honvéd-naptár** 1879. XI. évfoly. (Rózsa K. és neje. 8-r. 72 l.)
- Keresztény képes Naptár** 1879-ik évre Monte Dégoi A. F. szerkezete szerint. (Bartalits. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Keresztény képes Naptár** 1879-ik évre. (Rózsa K. és neje. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Kertészgazdasági Naptár** 1879. évre. Szerk. Farkas Mihály. (Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 80 kr.)
- Kis képes Naptár** 1879. évre. Monte Dégoi A. F. szerkezete szerint. (Bartalits. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Kis képes Naptár** 1879-ik évre. XXXI. évfolyam. (Rózsa K. és neje. 8-r. 40 l.)
- Kodolányi Antal.** Magyar gazdák évkönyve. II. évf. 1879. A »Gazdasági zsebnaptár« melléklete. (Eggenberger. 8-r. 216 l. ára zsebnaptárral együtt 2 frt.)
- Közhasznú Erdélyi képes Naptár** 1879-ik évre. XX. évfolyam. (Kolozsvár. Stein. 8-r. 76 l.)
- Közhasznú és közczélú Nagy-enyedi Naptár** 1879. évre. Szerk. Löcsey Sp. Lajos. XIX. évfoly. (Nagyenyed. Wokál János. 8-r. 60 l. ára 28 kr.)
- Közhasznú zsebnaptár** 1879. VI. évfolyam. (Légrády testvérek. 8-r. 28 l.)
- Legujabb Jász-kún képes Naptár** 1879-diki évre. (Rózsa K. és neje. 8-r. 40 l.)
- Legujabb Nagy-győri Naptár** az 1879. évre. X. évfolyam. (Győr. Czéh Sándor. 8-r. 88, 19 l. ára 30 kr.)
- Lidérez-naptár** 1879-re. XVIII. évfolyam. (Franklin-társ. 8-r. 104 l.)
- Magyar ember Naptára** 1879-ik évre. (Bartalits. 8-r. 64 l.)
- Magyar- s erdélyországi új s ó kalendárium** 1879. esztendőre. Szervező dr. Montédégoi Albert Ferencz. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 64 l.)
- A »Magyar Hírlap« képes Naptára** 1879. évre. (Magyar Hírlap. 4-r. LXX, 144, XVI l. ára 1 frt.)
- Magyar Munkás-Naptár** 1879. II. évfolyam. (»Munkás-Hetikronika.« 8-r. 50 l. ára 25 kr.)
- A Magyar Nép Naptára** 1879-ik évre. Szerk. Tatár Péter. (Franklin-társulat. 8-r. 56 l.)
- Magyar Nők Naptára** 1879. Szerk. Beniczky Irma. XI. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 104 l.)

- Magyar Szabadsághősök képes Emlék-naptára** az 1879. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Megbővítettett közhasznú nemzeti vagy hazai Kalendárium** 1879-ik esztendőre. 65. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 188 l. ára 80 kr.)
- Műszaki Naptár.** Évkönyv mérnökök, építészek, gépészek számára. 1879. I. évf. Szerk. Ifj. Doletsko Ferencz, Marx János. (Szerkesztők. 8-r. 254 l.)
- Nagy képes Naptár** 1879. évre. Monte Dégoi A. F. szerkezete szerint. (Bartalits. 8-r. 146 l. ára 40 kr.)
- Nemzeti Nagy képes Naptár** 1879. évre. Szerk. Áldor Imre. XI. évf. (Franklin-társulat. 8-r. 176 l.)
- A Nép Zászlója Naptára.** 1879. A magyar nép számára szerk. Áldor Imre. XI. évfolyam. (Franklin-társ. 16, 64 l.)
- Ne vessünk! Mulattató Naptár** 1879. esztendőre. X. évfolyam. (Franklin-társ. 8-r. 16, 80 l. ára 40 kr.)
- Ország-világ Naptár** az 1879-dik évre. VII. évfolyam. (Bartalits. 8-r. 47 l. ára 50 kr.)
- Orvosi zsebnaptár** az 1879. évre. X. évf. Szerkeszti Hoehhalt Károly. (Légrády testvérek. 8-r. 136 l.)
- Orvosok Zsebnaptára** az 1879-ik évre. VII. évf. Szerk. id. Purjesz Zsigmond. (Eggenberger. 8-r. 147 l.)
- Paprika-Jancsi Naptár** az 1879. évre. Monte Dégoi A. F. szerkezete szerint. VII. évf. (Bartalits. 8-r. 52 l.)
- Protestáns árvaházi képes Naptár** 1879. évre. Szerk. Farkas József. (Hornánszky. 8-r. 79 l. ára 30 kr.)
- Protestáns új képes Naptár** 1879. évre. Szerk. Dúzs Sándor. XXV. évf. (Franklin-társ. 8-r. 96 l. ára 50 kr.)
- Székely Naptár** az 1879-ik évre. Szerk. Lőcsey Sp. Sándor. 37. évf. (Marosvásárhely. Szerző. 8-r. 66 l.)
- Szent-István-társulat Naptára** 1879-ik évre. XVIII. évfolyam. (Társulat. 8-r. 80, XXIII l.)
- Tanítók zsebnaptára** az 1879. évre. Szerk. György Aladár. IV. évf. (Légrády testvérek. 8-r. 159 l.)
- Török-magyar Naptár** az 1879-ik évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Új Honvéd-naptár** 1879. évre. Szerkeszti Áldor Imre. XII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 96 l.)
- Ügyvédek, közjegyzők és bírák zsebnaptára** az 1879-ik évre. VII. évfolyam. Szerk. Kovács Ferencz. (Eggenberger. 8-r. 16, 159 l.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Aigner Ludwig.** Ungarische Volksdichtungen. Uebersetzt und eingeleitet von L. A. 2. Auflage. (Aigner Lajos. k. 8-r. XL, 227 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Graef Friedrich J.** Zuchtruthe für einen pädagogischen Redacteur. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 96 l. ára 72 kr.)
- Haynald Ludwig.** Denkrede auf Philipp Parlatore. Autorisirte Uebersetzung. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 63 l.)
- Herbert Heinrich.** Repertorium über einen Theil der Siebenbürgen betreffenden Literatur. (Nagy-Szeben. Michaelis Ferencz. 8-r. IV, 120 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Landesgesetz-Sammlung** für das Jahr 1878. Amtliche Ausgabe III. Heft. XXX—XXXVI. (Légrády testvérek. n. 8-r. II, 523—582, IV l. ára 30 kr.)
- Landesgesetze** des Jahres 1878. 3. letztes Heft. XXX—XXXVI. (Ráth Mór. n. 8-r. IV, 393—428 l. ára 30 kr., teljesen 3 frt 40 kr.)
- Neune!** An alle. Offene Briefchen an die neun hauptstädtischen Reichstags-Abgeordneten. (»Hungaria« nyomda. 8-r. 24 l. ára 15 kr.)
- Persz Adolf.** Die Nationalitätenfrage in staatsethischem Lichte. Eine Art Kritik der Flugschrift »Die Stellung der Siebenbürger Sachsen in Ungarn« von Oscar Meltzl. (Nagy-Szeben. Schmiedicke. 8-r. 76 l. ára 80 kr.)
- Philp Rudolf.** Die Grundlage des menschlichen Glücks. Vortrag. (Nagy-Szeben, Michaelis Ferencz. 8-r. 34 l. ára 30 kr.)
- Philp Rudolf.** Lebensphilosophie. (Nagy-Szeben. Michaelis Ferencz. 8-r. 31 l.)
- St. Hilaire Josephine.** Pesther Kochbuch. 26. Auflage. (Eggenberger. 8-r. 459 l. ára 2 frt.)
- Emericz Gyéza a Kárpáti Ondrej.** Návodna kniha ku ludoškolskému Zeme-pisučenu pre učiteloch a učiteľskleh čekancoch. Preložil Adolf Urbán. (A Val-lás- és közokt. m. kir. ministerium által jutalm. pályamű. M. kir. állam. 8-r. VIII, 406 l. ára 60 kr.)
- Emericz Gyéza a Kárpáti Andrej.** Zemepisni sklad výsledkoch pre V. alebo VI. kl. nár. škol. a pre opakujúcu školu. Preložil Falusi. (M. kir. állam. 8-r. 28 l. ára 8 garas.)
- Gaume.** Viera, štit a kotva krestana v terajšich časiech. Poslovenčil a vydal Mar-tin Kollár. (Szakolcza. Fordító. 8-r. 95 l.)
- Sbierka** krajinských zákonov na rok 1878. Úradné vydanie. (Légrády testvérek. n. 8-r. IV, 671 l. ára 2 frt 60 kr.)
- Beruta Jos.** Govor, što ga je 27. veljače 1879. na državnom saboru u Pešti pri-godom glavne razprave o državnom proračunu za god. 1879. (Hornyanszky nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Biblioteka** za mali svet, sveska V. Cesnika. Darak dobroj deci od Cika Steve. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. 48 l. ára 20 kr.)
- Blagojević Jov.,** opšti zemljopis za najstarije razrede osnovnih, i niže razrede visih djevojačkih škola. Po najnovijim izvorima. (Zombor. Karakašević M. 8-r. 81 l.)

- Konjević Stev.** Magjarski bukvar sa dodatim malim magjarsko-srpskim rečnikom. (Zombor. Karakašević M. 8-r. 88 l. ára kötve 24 kr.)
- Pesma slavi i pobedi Srbije i Crne Gore nad Turcima godine 1875—1878.** (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 32-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Sabina Karl,** grobar, pripovetka s českog preveo Kostá Ivkovič. Preštampano iz »Javora«. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. 10 l. ára 40 kr.)
- Kispatic Mijo.** Slike iz rudstva. Nagradjeno iz zaklade grofa Draškovića za god. 1877. Sa 41 slikom i jednom geogr. kartom. (Knjižnica poučna »Maticе hrvatske.« Knjiga II. Zágráb. Horvát Matica. 8-r. 230 l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Klaić Vjekoslav.** Bosna. Podatei o zemljopisu i poviesti. I. dio zemljopis. Sa devet slika i dvie geografske karte. (Knjižnica poučna »Maticе hrvatske.« Knjiga III. Zágráb. Horvát Matica. 8-r. XV, 222 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Knjiznica poučna »Maticе hrvatske«.** (L. Kišpatic Mijo, Klaić Vjekoslav.)
- Pisci,** stari hrvatski, knjiga X. Djela Frana Lukarevića Burine. Na sviet izdala Jugoslavenska akademija znan. i umjetn. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. XI, 318 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.** Knjiga III. Drugo izdanje. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 247 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.** Knjiga XLV. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 240 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Starine.** Na sviet izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga X. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 293 l. ára 2 frt.)
- Streer Ed.,** zemljopisna početnica za prvi razred srednjih učilišta. (Zágráb. Horvát-slavon-dalmát orszá-g-kormány. 8-r. 106 l. ára 36 kr.)
- Collectiunea legiloru din anulu 1878.** Editiune oficiale. (Légréady testvérek. n. 8-r. II, 669 l. ára 2 frt 60 kr.)
- Popea Nicolau.** Archiepiscopul si metropolitul Andreiu baron de Saguna. (Nagyszeben. Érseki nyomda. 8-r. 387 l. egy arczképpel, ára 2 frt 50 kr.)
- Popu Georgiu.** Indreptariu practicu in tote afacerile finantiale. Brosiur'a I. (Balázsfalva. Görög-kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Prelegere publică despre Jubileul de 25 ani în taina a sésa si în prorocia lui A-B-C.** (Nagyszeben. Closius nyomdája. 8-r. 20 l. ára 30 kr.)
- Stefanescu Nicu Jón.** Unu cuiu. (Nagyszeben. Closius nyomdája. 8-r. 12 l.)
- Ransborough Sigismund.** Key to Gaspey's english Conversation-Grammar. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 44 l. ára 40 kr.)
- Amicul poporului.** Călindar pe anul comun 1879. Compus de Visarion Roman. Anul XIX. (Nagyszeben. Szerző. 8-r. 128 l. ára 50 kr.)
- Balgarsci Denevnič** (Kalindár) za 1879-a godina. Uredén i izdádin ud Leopold Kossilkov. III. godina. (Temesvár. Szerkesztő. 8-r. 43 l.)
- Calendariu pe anul 1879.** Anul al douăzeci (Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8-r. 114 l. ára 23 kr.)
- Der Beobachter.** Allgemeiner Stadt- und Landkalender auf das Jahr 1879. XXVI. Jahrgang. (Temesvár. Steger. 4-r. 70 l.)
- Dettaer Hauskalender** auf das Gemeinjahr 1879 (Detta. Millio M. nyomdája. 4-r. 36 l. ára 30 kr.)

- Grosser Bilder-Kalender**, für das Jahr 1879. XXXI. Jahrgang. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 144 l. ára 40 kr.)
- Illustrierter Evangelischer Hauskalender** für das Jahr 1879. (Hornýánszky. 8-r. 72 l. ára 30 kr.)
- Illustrierter Humoristisch-satyrischer Posaune-Kalender** für das Jahr 1879. Herausg. von Meyerfy. 2. Jahrgang. (Temesvár. Szerző. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Kalendáriu pe anul lu 1879.** Anulu 87. (Nagy-Szeben. Closiusné. 8-r. 68 l.)
- Katolicki Kalendar** za god. 1879. tečaj XX. (Bucsánszky. 8-r. 35 l.)
- Krest'anský obrázkový Kalendár** na rok 1879. (Bucsánszky. 8-r. 40 l.)
- Malý Kossuthovszky Kalendár** 1879. IX. ročník. (Bucsánszky. 8-r. 40 l.)
- Malý obrázkový Kalendár** na rok 1879. XXVI. ročník. (Bucsánszky. 8-r. 40 l.)
- Obrázkový Kalendár** ewanj. Sirofinea na rok 1879. (Árvaház. 8-r. 52 l.)
- Orao, weliki ilustrovani Kalendár** za g. 1879. Ureduje Stevan V. Popović. Godina V. (Újvidék. Pojevićs nyomdája. 8-r. 139 l. ára 50 kr.)
- Schodisch's L. Oberwarther Bezirks-Kalender und Schematismus** für das Jahr 1879. I. Jahrgang. (Felső-Őr. Szerző. 8-r. 104 l. ára 40 kr.)
- Siebenbürgischer Provinzial-Kalender** auf das Gemein-Jahr 1879. 182. Jahrg. (Nagyszeben. Closiusné. 8-r. 64 l.)
- Slowenský Kalendár** na rok 1879. Wydáva D. G. Liehard. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 88 l. ára 30 kr.)
- Slowenský obrázkový Kalendár** na rok 1879. (Turóc-Szent-Márton. 8-r. Részvénnyomda. 77 l.)
- Temesvárer Volks- und Hauskalender** auf das Gemeinjahr 1879. 52. Jahrg. (Temesvár. Förk. 4-r. 70 l.)
- Werschetzer Hauskalender** auf das Gemeinjahr 1879. XV. Jahrg. (Versetz. Kirchnerné nyomdája. 4-r. 56 l. ára 30 kr.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Answaise** über den auswärtigen Handel der österreichisch-ungarischen Monarchie im Sonnenjahre 1877. XXXVIII. Jahrgang. (Bécs. Cs. kir. statist. közp. bizottság. 4-r. CLXXVII, 223 l.)
- Bratassevič Eduard.** Katechismus der öst. ung. Monarchie. Eine kurzgefasste Darstellung der Verfassung des Staatsrechtes und der wichtigsten Gesetze auf dem Gebiete der Rechtspflege, der Polizei, des Handels, der Finanzen und des Heeres. Mit einer Karte der Monarchie. (Bécs. Hartleben A. 8-r. 239 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bühelen Carl.** Bosnien und seine volkwirtschaftliche Bedeutung für Oesterreich-Ungarn. Auf Grund von Thatsachen dargestellt. Mit 2 Uebersichtskarten. (Bécs. Lehmann és Wentzel. 8-r. 48 l. ára 1 frt.)
- Chilyada** i jedna notz. Aropske pripovetke now i potpun srpski prevod. kn. I. (Narodni Zabavnik Sveska I. Bécs. Szerkesztőség. 8-r. 1—32 l. ára 2 garas.)
- Fontes rerum austriacarum.** XLI. Band. 2. Hälfte. (L. Albrecht von Waldstein.)

- Frank Josef.** Die Quote Kroatiens. Eine Studie über das finanzielle Verhältniss zwischen Kroatien u. Ungarn anlässlich der bevorstehenden Verhandlungen der Regnicolar-Deputationen. (Bécs. Manz-féle os. k. udvari könyvkereskedés. 8-r. 42 l. ára 40 kr.)
- Gubernatis Angelo de.** Dizionario biografico degli scrittori contemporanei. Fasc. I. (Flórenz. Szerző. 8-r. 1—80 l. Egy füzet ára 5 lira.)
- Kaposi Moriz.** Pathologie u. Therapie der Hautkrankheiten in Vorlesungen für praktische Aertzte u. Studirende. Mit zahlreichen Holzschnitten u. einer Farbandrucktafel. I. Hälfte. (Bécs. Urban és Schwarzenberg. n. 8-r. 400 l. ára 5 frt 40 kr.)
- Kroncs Franz.** Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgeschichte bearbeitet. 27—28. Lfg. (Berlin. Grieben. 8-r. 481—706 l. Egy füzet ára 9) kr.)
- Ljubie Kaz,** nova ručna knjiga za obeinske upravitelje uz pravilnik i izborni red občinski. (Zára. Dalmát Matica. 8-r. XX, 804 l. ára 2 frt.)
- Movimento della navigazione in Trieste nel 1878.** (Triest. Keresk. és iparkamara. 4-r. 112 l.)
- Stefanović von Vilovo,** Johann Ritter, Ueber die Ursachen der Katastrophe von Szegedin. (Separatdruck aus den Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien. Bécs. Hartleben A. 8-r. 1—16 l. ára 25 kr.)
- Strahalm Franz.** Politisch-statist. Tafel der österr.-ung. Monarchie. (Bécs és Pest. Hartleben. Ívrétű, 1 tábla.)
- Tadra von Ferdinand.** (L. Albrecht von Waldstein.)
- Taschenbuch,** Gothaisches Genealogisches, nebst diplomatisch-statist. Jahrbuch 1879. 116. Jahrgang. (Gotha. Perthes. 8-r. XVI, 1036 l.)
- Umlauf Friedrich.** Wanderungen durch die österreichisch-ungarische Monarchie. Landschaftliche Charakterbilder in ihrer geogr. u. geschichtl. Bedeutung. Mit 55 Original-Illustrationen. I. Halbband. (Bécs. Graeser Károly. 8-r. 1—288 l. ára füzetenkint 30 kr.)
- Waldstein Albrecht (von).** Briefe an Karl von Harrach 1625—1627. Nach den eigenhändigen Originalen des gräflich Harrach'schen Archivs in Wien. Herausgegeben von Ferdinand Tadra. Nebst einer Einleitung: Albrecht von Waldstein seit der Schlacht auf dem weissen Berge bis zu seiner Erhebung zum Herzog und Oberkommandanten der kaiserlichen Armee: (1620—1625.) (Fontes rerum austriacarum. XLl. Band. 2. Hälfte. Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 238 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Zabavnik,** Narodni. Sveska I. (L. Chilyada.)

A magyar irodalom 1879-ben.

Harmadik közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1879-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.

- Akadémia**, A. M. T., évkönyvei. XVI. kötet. 4. darab. (L. Haynald Lajos.)
- Áldor Imre**. II. vagy Jeruzsálemi Endre magyar király. (Történelmi könyvtár. 62. Franklin-társulat. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Archivum Rákócianum**. VII. (L. II. Rákóczi Ferenc levéltára.)
- Árulajstrom**, Betűsoros, a vámtarifához. Az 1877. XXI. törvényezikbe foglalt vámtarifához kibocsátott hivatalos árulajstrom alapján a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumban készült magyar-német és német-magyar kiad. 2 köt. (Grill Károly. 16-r. VI, 1206 és IV, 1041 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Badé** asszony. Egy rossz asszony. Regény és Colomb Kázmér. Renée kisasszony története. Franciaából fordította M. V. (Ráth Mór. k. 8-r. 120, 112 és 87 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bakay Nándor**. Emlékirat Szeged város ujjaalkotása érdekében és a Tiszaszabályozás ügyében. (Schlesinger és Wohlauer nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Ballagi Mór**. Emlékbeszéd Székács József fölött. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. kötet. 8. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Bartalus István**. Régi jó idők eredeti magyar zongorára. (Rózsavölgyi és társa. 2-r. 9 l. ára 80 kr.)
- Bartók Lajos**. (L. Don Pedró.)
- Békési Gyula**. Latin gyakorlókönyv gymnasiumok II. oszt. számára. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 150 l. ára 1 frt.)
- Bercsényi Miklós**, Székesi gróf. Levelei Rákóczi fejedelemhez. IV. kötet. (1711—1712.) (II. Rákóczi Ferenc Levéltára. I. osztály. VII. kötet. Akadémia. 8-r. 224 l. ára 2 frt.)

- Beszédek**, Halotti, és imák idősb Szatmári Király Pál halotti gyásztiszteletételekor Budapesten, Felső-Zsolozán és Boldván. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 39 l.)
- Boccaccio** száz víg elbeszélése. (Il Decamerone.) Az olasz eredetiből fordítva, bevezetéssel és B. életrajzával. 1—4. füzet. (Rosenberg testvérek. 8-r. 1—256 l. Egy füzet ára 25 kr.)
- Bonnet J.** A marmoestraati ültetvényes. Elbeszélés az ifjúság számára 2 szín. képpel. (Magyar ifjúság könyvesháza. 4. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. k. 8-r. 95 l. ára 50 kr.)
- Bonnet J.** A sziklás hegyvidék gyarmatosai. Elbeszélés az ifjúság számára 2 szín. képpel. (Magyar ifjúság könyvesháza. 6. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. k. 8-r. 83 l. ára 50 kr.)
- Borbás Vince.** A növények terményrajza. I. a középiskolák I. osztálya számára. (Eggenberger. 8-r. 1—140 l. ára 90 kr.)
- Büttner Lina.** Egy rút kis leány története. Elbeszélés fiatal leányok számára. Az én édesem. (Rajz.) (Franklin-társulat. 8-r. 126 l.)
- Collins Wilkie.** A kísértetes palota. Regény a mai Velenceze titkaiból. Angolból ford. Huszár Imre. (Légrády testv. 16-r. IV, 323 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Csarnok**, Az Esterházy, a fehérvári országos kiállításon 1879. (Pápa. Reform. főtanoda betűi. 8-r. 13 l.)
- Csiky Kálmán.** A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve a polgári és elemi tanítóképezdek növendékei számára. A m. k. közokt. miniszter által jutalmazott mű. (Egyetemi nyomda. 8-r. VIII, 179 l.)
- Cziklay Lajos.** Dalbokréta. Költemények. (Wodianer nyomdája. 8-r. 111 l.)
- Czobor Béla.** Jegyzék azon éremgyűjteményről, melyet Pauer János székesfehérvári püspök a fejérmegyei és városi tört. és régészeti egyletnek ajándékozott. A székesfehérv. országos kiállításra rendezte és lajstromozta. (Székesfehérvár. »Vörösmarty«-nyomda. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Daudet Ernő.** De Sardes marquisné. Regény. (Francziából.) (Athenaeum. 8-r. 320 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Deák Farkas.** (L. Hazai Oklevéltár)
- Dengi János.** A szép lányokról. (Társadalmi levelek.) (Debreczen. Szerző. 8-r. 138 l. ára 1 frt.)
- Deutsch Henrik.** Életforrás, vagyis mózesi vallástan tanítóképezdek és közep-tanodák felsőbb osztályai számára. IV. füzet. (Burián Mór nyomdája. 8-r. VIII, 175—234 l. ára 40 kr.)
- Dezso Béla.** A Tethya lyncurium sarjfejlődése. (Orvos-természettudományi Értesítő. Külön lenyomat. Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 4—8 l.)
- Dobó László.** Emlékbeszéd. A délmagyarországi részek visszacsatolásának százados évfordulója alkalmából Temes vármegye törvényhatósági bizottságának 1879. évi ápril 23-án Temesvár városban tartott közgyűlésén. (Temesvár. Magyar testv. nyomdája. 8-r. 13 l.)
- Don Pedró.** (Bartók Lajos.) Rugott csillagok. Humoros költemények. (Tettyey Nándor. k. 8-r. 192 l. ára 1 frt.)

- Döntvénytár.** A magyar kir. Curia semmitőszéki s legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai Sándor, Gallu József, Zlinszky Imre. XXI. folyam. (Franklin-társ. 8-r. IV, 64, 224 l. ára 2 frt.)
- Du Boisgobey.** A piros rózsza lovagjai. Regény. Ford. F. H. Mariska. 6 köt. (Ráth Mór. k. 8-r. 192, 179, 201, 183, 144 és 184 l. ára 6 frt.)
- Id. Dumas Sándor.** Gróf Monte-Christo. Regény. Franzeziából ford. Mártonffy Frigyes. II. kötet. (Mehner Vilmos. 8-r. 726 l.)
- Egyesület,** A pozsonymegyei gazdasági, évkönyve. Szerk. Földes Gyula. 1878. év. (Pozsony. Nirschy István nyomdája. 8-r. 111 l.)
- Éjszaki Károly.** A cydoni alma. Vigjáték 5 felvonásban. (Magyar Könyvesház. 56—58. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 168 l. ára 60 kr.)
- Eljárás, Bűnvádi.** Az igazságügyminister által javaslatba hozott szabályok a bűnvádi eljárás egyöntetősége tárgyában. 2-ik kiadás. (Eggenberger. k. 8-r. 47 l. ára 40 kr.)
- Előadások, Népszerű természettudományi, gyűjteménye.** III. 15. (L. Herman Ottó.)
- Emlékek, Magyar országgyűlési.** Történeti bevezetésekkel. A m. t. Akadémia megbízásából szerk. Fraknói Vilmos. VI. kötet. (1573—1581). (Akadémia. 8-r. 549 l.)
- Erney József.** Gyakorlati énektan. Dalokkal. Középtanodák, polgári iskolák és magánintézetek használatára. I. füzet. Fiú- és leányiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. n. 8-r. 40 l. ára 60 kr.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Szerk. Gyulai Pál. VII. kötet. 6—9. füzet. (L. Télyi Iván, Imre Sándor, Ballagi Mór, Vámbéry Ármin.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Szerk. Fraknói Vilmos. V. köt. 7. sz. (L. Tóth Lőrincz.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Kiadja a magyar tudományos Akadémia. Szerk. Szabó József. IX. kötet 2, 4—5, 7, 9. szám. (L. Koosh Antal, Lengyel Béla, Hazslinszky Frigyes, Galgóczy Károly, Szabó József.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. Szerk. Fraknói Vilmos. VIII. kötet. 2—5. szám. (L. Wertheimer Ede, Hajnik Imre, Thaly Kálmán, Gyárfás István.)
- Évkönyv, Magyar statistikai.** Szerk. és kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. VI. évf. 1876. 1, 3. füzet. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 68, 82 l.)
- Évkönyv, Magyar statistikai.** Szerkeszti és kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. VI. évfolyam. 1876. 1, 3. füzet. — Statistisches Jahrbuch für Ungarn etc. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 68, 82 l.)
- Feuillet Oktáv.** Egy nő naplója. Regény. Franzeziából Fáy Béla. (Olesó könyvtár. 75. sz. Franklin-társulat. 8-r. 176 l. ára 40 kr.)
- Fia,** Az elátkozott. Regény két kötetben. Irta cz—y. (Piros könyvtár. VIII—IX. Lampel Róbert. 8-r. 335, 256 l. ára mind a két kötetnek 1 frt 30 kr.)
- Foith Károly.** Észlelések a közetek belső erőhatási átalakulására és egy új közetre vonatkozólag. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Földes Gyula.** (L. Egyesület.)
- Fraknói Vilmos.** (L. Magyar országgyűlési Emlékek. VI. köt.)

- Friedmann Bernát.** Védbeszéd Keller Ármin az »Iparosok általános takaré- és hitelegylete« volt igazgatója elleni bűnügyben. (Első magyar egyesületi könyvnyomda. 8-r. 32 l.)
- Fuchs János.** Vezérkönyv a számvetés-tanításhoz a népiskolai I—II., III—VI. osztályban. Tanítók és tanítójelöltek számára. 2 rész. (Lauffer Vilmos. 8-r. 95, 116 l. ára 26, 36 kr.)
- Galgóczy Károly.** Emlékbeszéd Balla Károly felett. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. k. 7. sz. Akadémia 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Garay Alajos.** Hazafias egyházi szónoklatok. A mohácsi vész emlékünnepe és a szigetvári vértanuk elestének évfordulóján. (Mohács. Lutsch József nyomdája. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Gáspár Imre.** Hazánk tót népe. (A tót nép, a tót költészet.) (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 168 l.)
- Gönczy Pál.** Pestmegye és tájéka viránya. Vezérfonal az e megyében és környékén vadon termő növények meghatározására. II. kiadás. (Egyetemi nyomda. 8-r. CXXXII, 355 l.)
- Gyárfás István.** Dobó István Egerben. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. k. 5. szám. Akadémia. 8-r. 82 l. ára 50 kr.)
- Györfly Béla.** Az eltitkolt bűn. Regény. (Piros könyvtár. XI. Lampel Róbert. 8-r. 88 l. ára 30 kr.)
- Gyürky Antal.** Borászatunk reformjai. Igénytelen fejtegetések, azon módoknak és eszközöknek, melyek által hazánk szőlőseinek jövedelmét nagyban lehet szaporítani és borászatunk előhaladását biztosítani. A szőlőművelés új rendszere. A tudomány útmutatása után és 40 évi tapasztalatok alapján. (Tettyey Nándor. 8-r. 224 l. ára 1 frt.)
- Hajnik Imre.** A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. kötet. 3. sz. Akadémia. 8-r. 21 l. ára 10 kr.)
- Hartman Lipót.** Gyakorlati módszer a német nyelvnek gyors, könnyű s alapos megtanulására Ahn tanmódja szerint, nyelvtani jegyzetekkel. Első folyam. I. és II. rész. Kilenczedik kiadás. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 160 l. ára 70 kr.)
- Havass Rezső.** A tenger. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 59 l.)
- Haynald Lajos.** Parlatore Fülöp. Emlékbeszéd a m. t. Akadémia 1878. június 16-ki közülésén. (A M. T. Akadémia Évk. XVI. köt. 4. sz.) (Akadémia. 4-r. 42 l.)
- Hazslinszky Frigyes.** Új adatok Magyarhon kryptogam virányához az 1878. évből. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 5. szám. Akadémia. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Herman Ottó.** A nagy út. (A madárvilág tavaszi mozgalma alkalmából.) (Népszerű Természettudományi Előadások Gyűjteménye. III. kötet. 15. füzet. M. k. Természettudom. Társulat. 8-r. 43 l. két rajzzal és egy térképpel. ára 40 kr.)
- Homoród.** A két nővér. Társadalmi regény. (Tettyey Nándor. 8-r. II, 158 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Horatius Q. Flaccus** Satirái. Isk. használatra magyarázta Elischer József. (Jeles Irók Iskolai Tára. IV. Orsz. középt. tanáregylet. 8-r. 191 l. ára 80 kr.)
- Igazságügyminiszter,** Az, által javaslatba hozott szabályok a bűnvádi eljárás egyöntetősége tárgyában. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 46 l. ára 40 kr.)

- Imre Sándor.** A nevek uk és ük személyragairól. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. k. 7. szám. Akadémia. 8-r. 31 l. ára 20 kr.)
- Írók, Jeles, iskolai Tára.** IV. (L. Horatius Q. Flaccus.)
- Jablonszky János.** A magyar birodalom és a földközi tenger mellékének leírása. A reáliskolák I. oszt. számára. (Franklin-társulat. 8-r. 88 l. ára 70 kr.)
- Jaime Adolf.** A gonosz fiú. Regény. Francziából fordítva. 2 kötet. (Ráth Mór. k. 8-r. 210, 200 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Jaime Adolf.** Az abbé. Regény. Francziából fordítva. 2 kötet. (Ráth Mór. k. 8-r. 187, 184 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Jókai Mór.** Rab Ráby. Regény. 2—3. füzet. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 80—140 l. egy füzet ára 50 kr.)
- Jókai Mór.** Újabb munkái. 12. Népszerű kiadás. A fránya hadnagy. Még sem lesz belőle tekintetes asszony. (Pfeifer. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór.** Újabb munkái. 13. Népszerű kiadás. A fekete sereg. Hol leszünk két év múlva. B. Jósika Miklós. Egy szónok, a ki »el nem áll.« (Pfeifer. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)
- Kádbéó Ferencz.** Egy szó! »a nemzetiségi kérdés államethikai világitásban« ez. röpirathoz. (Nagyszében. Filtseh nyomdája. 8-r. 39 l. ára 50 kr.)
- Kákay Aranyos** Nr. 3. (Mikszáth Kálmán). Szeged pusztulása. (Grimm Gusztáv. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
- Keleti Gusztáv.** A magyar kir. orsz. mintarajztanoda és rajztanárképezde ezéjja, szervezete és tantervének rövid vázlata. (A rajztanárvizsgálati szabályzat kivonatával. A székesfehérvári 1879. orsz. közkiállítás alkalmából.) (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 25 l. 4 rajztáblával.)
- Keleti Vincze.** Antonios Diogenes és Lukianos. (Egyetemi nyomda. 8-r. 36 l.)
- Keletéri.** Gyakorlati hitelemzések a róm. kath. népiskolák I. osztályában. Használatban lévő katekizmusaink és a nmlt. püspöki kar által 1876-ik évben kiadott népiskolai tanterv nyomán kezdő hitelemzők, növendékpapok, tanítók, nevelők, szülők és képezdei növendékek számára. (Tetty Nándor. 8-r. 295 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Képviselelőházi Irományok.** Az 1878. évi október hó 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. III, V—VI. kötet. 473, 401, III, 403, II l.)
- Képviselelőházi Napló.** Az 1878. évi október 19-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerk. P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. IV. kötet. VII, 403 l.)
- Kerület,** A debreczeni kereskedelmi és iparkamarai, mezőgazdasági főbb viszonyainak leírása az 1867-dik évtől 1876-ig terjedő időszakra vonatkozólag. (Debreczen. Városi nyomda. 4-r. 415 l. három graphikus táblázzattal.)
- Sz. Kiss Károly.** Monografiai vázlatok a barsi ref. esperesség multja s jelenéből. (Pápa. Reform. főtanoda betűi. 8-r. 446 l. ára 1 frt.)
- Kiszelák Sándor.** Szent-Ágota esárda története. (Különlenyomat a »Karezag és Vidéke« című lap 1878. évi foly. 12. és 13. számából. Debreczen. 8-r. 8 l.)
- Kobány Mihály.** Gyakorlati kézikönyv Fröbel Frigyes foglalkodtató eszközeihez. (Rautmann Frigyes. 8-r. 148 l. 96 táblával. ára 3 frt.)

- Koch Antal.** A Ditrói Syenitörmzs közzertani és hegyszerkezeti viszonyairól. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 2. sz. Akadémia. 8-r. 48 l. egy rajztáblával. ára 30 kr.)
- Korn F. A.** A magyarok legujabb története. IV. rész. A török rokonszenv s az oroszellenes érület Magyarországbán. 4. füzet. (Tetty Nándor. n. 8-r. VI, 145—184 l. ára 50 kr.)
- Koronka Antal.** Egyházi beszéd felséges uralkodó esászár-király Ferencz József és bajor herczegnő Erzsébet királynő asszonyunk egybekelésök 25 évi innepelt emlékére. Toroczkon. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomd. 8-r. 14 l.)
- Kovács Lajos.** Bibliai történetek. Elemi II—IV. osztályok növendékeinek. II. kiad. (Debreczen. Telegdi. 8-r. 96 l.)
- Könyvesház, Magyar.** 56—59. (VI. foly. 6—9. sz.) (L. Éjszaki Károly, Kremer.)
- Könyvesháza, Magyar ifjuság.** Szerk. Fésűs György. 2., 6. füzet. (L. Bonnet I.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerk. Abafi Lajos. 18—19. füzet. (L. Mikes Kelemen, Zrinyi Miklós.)
- Könyvtár, Olesó.** 75—78. sz. (L. Feuillet Octáv, Macaulay, Molière. Louis-Lendle.)
- Könyvtár, Piros.** VIII—XI. (L. Az elátkozott Fia, Rózsássy, Gyórfy Béla.)
- Könyvtár, Történelmi.** 62. füzet. (Lásd Áldor Imre.)
- Közlemények, Hivatalos statistikai.** Kiadja az orsz. m. kir. statist. hivatal. Magyarország hitelintézetei 1877-ben. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 171 l.)
- Közlemények, Nyelvtudományi.** Szerk. Budenz József. XV. kötet. 1. füzet. (Akadémia. 8-r. 176 l. ára 1 frt.)
- Kremer, Bolgár Mihály.** A régi arabok családi élete. (Magyar könyvesház. 59. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 67 l. ára 20 kr.)
- Krisz Ferencz.** Elemi ábrázolástan. A reál- és polgári iskolák alsó osztályai számára. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. VII, 95 l. 31 a szöveg közé nyomott ábrával és XII táblával. ára 1 frt 50 kr.)
- Kühn Gyula.** A szarvasmarha okszerű táplálása tudományos és gyakorlati szempontból. Koszorúzott pályamű. Az eredeti hetedik kiadás után fordította Cserhádi Sándor. 62 a szövegbe nyomott fametszetű ábrával Bürkner H. tanártól. (Eggenberger. n. 8-r. VII, 215 l. ára 2 frt.)
- Lankmayr Nándor.** Fegyvertan. Hasonló német szövegű művének a m. k. honvédelmi minister által elrendelt hivatalos fordítása. V. füzet. (Grill Károly. 8-r. 106 l. XVI—XX tábla.)
- Last.** Több világosságot! Kant és Schoppenhauer főtantételei közértelemű előadásban. A német eredeti második kiadásából fordítá Reich Emil. (Berlin. Grieben. 8-r. 318 l. ára 5 márka.)
- Layer Antal.** A másodrendű görbe lapok főtengelyeinek problémája. (Grünhut nyomdája. 8-r. 34 l.)
- Lengyel Béla.** Nehány gázkeverék szinképi vizsgálata. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 4. sz. Akadémia. 8-r. 24 l. egy rajztábla. ára 10 kr.)
- Lonkay Antal.** Az én első római utam és vaticani zarándoklatom 1877-ben. (»Hunyady Mátyás« nyomda. 8-r. 613, XIII l.)
- Louis-Lende.** Camaron. Episod a mexicói háborúból. Franziából ford. Haraszti Gyula. (Olesó könyvtár. 78. szám. Franklin társulat. 8-r. 48 l. ára 20 kr.)

- Luga László.** Olvasmányok a magyar nép számára. (Egri népkönyvtár. IV. Eger. Egri egyházmegyei irodalmi egyesület. 8-r. 47 l. ára 15 kr.)
- Macaulay.** Barère Bertrand. Angolból ford. Angyal Dávid. (Olesó könyvtár. 76. sz. Franklin-társulat. 8-r. 134 l. ára 30 kr.)
- Mair C.** Az oktatás-szabadság. Ford. a budapesti növendékpapság magy. egyház-irodalmi iskolája. (Tettyey Nándor. n. 8-r. XXII, 256 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Mikes Kelemen.** Mulatságos napok, és Törökországi levelei. I. (Nemzeti könyvtár. 18. füz. Aigner. 8-r. 337—341, 1—64 l. ára 30 kr.)
- Mikszáth Kálmán.** (L. Kákay Aranyos Nr. 3.)
- Minister.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir., által a jogi szakoktatás érdekében 1878/79-ben összehívott tanácskozmány tárgyalásai. I. füzet. (Egyetemi nyomda. 8-r. 168 l.)
- Ministerium.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir., Collectiv kiállításának magyarázó lajstroma a Székesfehérvári 1879-diki országos mű-, ipar-, termény- és állatkiállításán. (Egyetemi nyomda. 8-r. 93 l.)
- Molière.** A bot-esinálta doktor. Vigjáték. Ford. Kazinczy Ferencz. (Olesó könyvtár. 77. sz. Franklin-társulat. 8-r. 56 l. ára 20 kr.)
- Molnár István Lajos.** Párhuzam Xenophon és Platon Symposionja között. (Fehértemplom. Hepke Tibold nyomdája. 8-r. 44 l.)
- Monumenta Comititalia regni Hungariae.** (L. Magyar Országgyűlési emlékek. VI.)
- Musaeus Grammaticus** Héro és Leander-e. Görögből ford. Tóth Sándor. (Aigner Lajos. k. 8-r. 29 l. ára 30 kr.)
- Nagy Gyula.** (L. Hazai Oklevéltár.)
- Nagy Imre.** (L. Hazai Oklevéltár.)
- Németh Antal.** Az érzelmek és azok neveléséről. II. kiadás. (Győr. Gross Gusztáv és társa. 8-r. 126 l. ára 60 kr.)
- Népkönyvtár.** Egri. IV. (L. Luga László.)
- Ney Ferencz.** Dics-ének Eötvös József báró budapesti emlékszobrának leleplezési ünnepélyére. (Budapest. Vodianer nyomdája. 2-r. 6 l.)
- Ney Ferencz.** Ünnepi ének a fölséges cs. k. pár Első Ferencz József és Erzsébet 1854. Szent-György-hava 24-én történt legmagasabb egybekelésének huszonötödik évfordulóján. (Vodianer nyomdája. 2-r. 8 l.)
- Oklevéltár.** Hazai. 1234—1536. Néhai gr. Dessewffy Lajos hazafias áldozatával kiadja a m. tört. társulat. Szerk. Nagy Imre, Deák Farkas és Nagy Gyula. (Knoll Károly. n. 8-r. VIII, 473 l. ára 3 frt.)
- Oláh Károly.** Az orgona-építészet története. (Aigner Lajos. 12-r. 48 l. ára 35 kr.)
- Pálínka-főzés.** A kis üstökkel való, a Székelyföldön. (Külön lenyomat az országgyűlési naplóból. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 24 l.)
- Paulay Antal és Letz József.** A Tiszavidéki vaspályatársaság érvényben levő körözüvényeinek gyűjteménye a megnyitástól 1877. év végéig. Sammlung etc. (Szerkesztők. 8-r. 762 l.)
- Pestalozzi** válogatott paedagogiai munkái. Ford. és magyarázatokkal ellátta Zsengeri Samu. I. kötet. 2—3. füzet. (Fordító. 8-r. 81—240 l. ára egy füzetnek 50 kr.)
- Pierce Egan.** Szívek harezsa. Regény 3 kötetben. (Dobrowsky és Franke. k. 8-r. 720 l. ára 3 frt.)

- Pirchala Imre.** Latin stílistika. A gymnasium felsőbb osztályainak használatára. (Eggenberger. 8-r. VI, 121 l. ára 90 kr.)
- Radvánszky Béla** báró. Lakás és butorzat a XVI. és XVII. században. (Mutatvány »Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században.« cz. művemnek sajtó alatt lévő első kötetéből. Akadémia. 8-r. 37 l. ára 40 kr.)
- Rákóczi Ferenc** II. Levéltára. I. oszt. Had- és belügy. Szerk. Thaly Kálmán. VII. (L. Gróf Beresényi Miklós Levelei Rákóczy fejedelemhez. IV.)
- Rendeletheinek,** A m. k. ministerium, gyűjteménye. 1879. évi folyam. 1. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
- Rendeletek társa,** Magyarországi. XIII. folyam. 1879. I. füzet. Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. n. 8-r. 73 l. és egy tábla, ára 40 kr.)
- Révész Imre.** Néhány előleges szó a magyar reformált egyház zsinati előkészületei ügyében. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 24 l. ára 15 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténet a művelt magyar közönség számára. Földabroszokkal, arcz- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. 3—4. füz. (Mehner Vilmos. 8-r. 81—160 l. Egyes füzet ára 30 kr.)
- Rózsássy Lajos.** A titokteljes gróf. Regény. (Piros könyvtár. X. Lampel Róbert. 8-r. 79 l. ára 24 kr.)
- Rössler István.** Bevezetés a tétéles nemzetközi jogba. (Kassa. Werfer Károly nyomdája. 8-r. 86 l. ára 1 frt.)
- Scaramelli János** Lelki kalauzából, a gyakori szent gyónás. Ford. Csicsáky Imre. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 23 l.)
- Schiff Tivadár.** I. Ferencz József király és kora. Történelmi regény. 10—17 füz. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigmond. 8-r. 433—540, 1—272 l. Egy füzetnek ára 30 kr.)
- Schnitzer Ármin.** Beszéd Ő cs. és k. Felségöknek I. Ferencz József és Erzsébet egybekelése 25-dik évfordulójának örömmünepére, 1879. évi ápril hó 24-én a rév-komáromi izr. templomban. Rede etc. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8-r. 14 l. ára 20 kr.)
- Sebestyén Gyula.** Világtörténet a legrégebb időktől korunkig. A művelt közönség számára. I. kötet. 4. füzet. (Weizsmann testvérek nyomdája. 8-r. 121—160 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Simar Theophil.** A babona. Ford. a 2-ik német kiadás után a budapesti növendékpapság magy. egyházirod. iskolája. (Tetty Nándor. n. 8-r. VI, 98 l. ára 30 kr.)
- Somogyi Ede.** Magyar lexikon. 25—28. füzet. (Rautmann. 8-r. 257—512 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Stretton H.** A legújabb botrány. Regény. Angolból ford. H. E. 3 köt. (Ráth Mór. k. 8-r. 179, 166, 152 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Szabó József.** Urvölgyit, egy új rézsvány. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Szabóky Adolf.** Magyarország ipartársulatai 1878. évben. (Pesti könyvnyomda-részenyársaság. n. 8-r. 97 l.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára számos képpel. 8—10. füzet. (Weizsmann testvérek. n. 8-r. 33—128 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- P. Szathmáry Károly.** Az emberi művelődés története. I. füzet. (Tetty Nándor. n. 8-r. VIII, 32 l. ára 30 kr.)

- Szécskay István.** Az ásványok természetrajza a kőzet és földtan rövid vázlatával. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 144 l. ára 90 kr.)
- Székház,** A nagy-váradai püspöki, újon festett dísztermének ünnepélyes megnyitása 1879. ápril 24. (Nagyvárad. Püspök. k. 8-r. 8 l.)
- Szigligeti Ede.** A nőuralom. Vigjáték. (A nemzeti színház könyvtára. 125. Pfeifer. 8-r. 55 l. ára 40 kr.)
- Szigligeti Ede.** Egy szekrény rejtelve. Színmű. (A nemzeti színház könyvtára. 127. Pfeifer. 8-r. 61 l. ára 40 kr.)
- Színház,** A nemzeti, könyvtára. 125, 127—128. füzet. (L. Szigligeti Ede, Váradai A.)
- Szó, Nyílt,** Halas város helv. hitv. lakosaihoz. (Idősb Poldini Ede nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Télly Iván.** Rankavis Kleon új görög drámája. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. köt. 6. sz. Akadémia. 8-r. 50 l. ára 30 kr.)
- Thaly Kálmán.** Az első hazai hirlap 1705—1710. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. kötet. 4. sz. Akadémia. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Thaly Kálmán.** (L. II. Rákóczi Ferencz Levéltára. I. oszt. VII.)
- Thót Ferencz.** Jogbölcsezszt Ahrens után. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. IV, 248 l.)
- Torma Jeremiás.** (Boglucz Sándor). Borotvás vitézek és divathősök. Történelmi rajzok az életből és az ábrándok világából. (B.-Gyula. Dobay János nyomdája. 8-r. 259 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Tóth Lőrincz.** Emlékbeszéd Fogarasi János fölött. (Értek. a társadalmi tudományok köréből. V. kötet. 7. szám. Akadémia. 8-r. 71 l. ára 40 kr.)
- Tóth Sámuel.** Zsinati előmunkálatok. A magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztve. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 93 l.)
- Török János.** Emlékbeszéd. A délmagyarországi részek visszacsatoltatásának százados évfordulója alkalmából Temesvár város törvényhatósági bizottságának 1879. évi ápril 23. tartott közgyűlésén. Magyar-német kiadás. (Temesvár. Magyar testv. nyomdája. 8-r. 15, 16 l.)
- Törvényczikkek,** 1879-ik évi országgyűlési. I. füzet. (Pfeifer. 8-r. 1—336 l.)
- Törvényczikkek,** 1879-ik évi országgyűlési. I. füzet. I—XII. (Ráth Mór. n. 8-r. 116 l. ára 80 kr.)
- Ugyanez.** Zsebkiadás. (Ráth Mór. 16-r. 272 l. ára 80 kr.)
- Törvények,** Az 1879-ik évi, gyűjteménye. Hivatalos kiadás. I. füzet. (I—IV.) (Légrády testv. n. 8-r. 177 l. ára 75 kr.)
- Ünnepek,** Királyi, emléke a magyar nép és az ifjuság számára. (Budapesti tan-testület. n. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Vámbery Ármán.** A török-tatár nép primitiv culturájában az égi testek. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 14 l. ára 10 kr.)
- Váradai Antal.** Az eredendő bűn. Dráma. (A nemzeti színház könyvtára. 128. Pfeifer. 8-r. 92 l. ára 60 kr.)
- Varga Mihály.** Szájhősök. Humorisztikus életképek. Az ifjabb nemzedék számára. (Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 285 l. ára 1 frt.)

- Városy Mihály.** Hunyadi-költemények. Szerkesztette V. M. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József nyomdája. 8-r. 242 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Váry Gellért.** Rajzolatok a görög műveltség világából. (Vác. Serédy siketnéma intézet könyvny. 12-r. 211 l.)
- Weisz Béla.** Takarékpénztáraink reformja. A pesti Lloyd-társulat által kitüntetett pályamunka. (Ráth Mór. 8-r. 48 l. ára 60 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** A magyar bányajog rendszere. II. kiadás. II. füzet. (Egyetemi nyomda. 8-r. 112 l. ára 1 frt.)
- Werner Rezső.** A dolus és culpa jelentősége a büntetőjogban. (Különlenyomat a »Magyar Igazságügy« XI. kötetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 83 l.)
- Wertheimer Ede.** Erzsébet Anglia királynője és Ausztria 1563—68. Adat a XVI. század vallási történelméhez. Kiadatlan kútfők nyomán. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. köt. 2. sz. Akadémia. 8-r. 51 l. ára 30 kr.)
- Wührl Jákó.** Magyar vasuti lexikon. 2. füz. (Rautmann Frigyes. 8-r. 65—128 l. ára 50 kr.)
- Xántus János.** Természettani földrajz. Segédkönyv középiskolák számára, s a nagy közönség használatára. (Lampel Róbert. 8-r. 183 l. 1 frt 20 kr.)
- Xántus János.** Úti emlékeim Singapoore és vidékéről. (Győr. Ózy. Sauerwein Gézáné nyomdája. 8-r. 113 l.)
- Zalai (Herezl) Márk.** Forgalmi számtan keresk., polg. s gazd. tanintézetek használatára. XI—XII. füz. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 481—584 l. ára 50 kr.)
- Zichy Géza gróf.** Ő Felsegeik I. Ferencz József király és Erzsébet királyné ezüstmennyegzőjének emlékére. (Rózsa és neje nyomdája. 8-r. 2 l.)
- Zimándy Ignác.** Ébresztő hangok műveltebb kath. körök számára. A legjelesebb honi és külföldi írók nyomán. I. könyv. 1879. évf. (Tetty Nándor. 8-r. 170 l. ára 1 frt.)
- Zrinyi Miklós.** Szigeti veszedelem. I. (Nemzeti könyvtár. 19. füzet. Aigner. 8-r. 1—80 l. ára 30 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Cohné.** Gedächtnissrede zur Erinnerungsfeier für den Stifter des israelitischen Waisenhauses Ignatz Deutsch, am 4. Mai. — (Arad. Gyulai István nyomdája. 8-r. 12 l. ára 20 kr.)
- Dobó Ladislaus.** Gedenkrede. Gehalten in der am 23. April 1879 anlässlich des 100. Jahrestages der Reinkorporirung südungarischen Gebietes stattgehabten Generalversammlung des Temeser Comitats-Ausschusses. (Temesvár. Magyar testv. nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Filipovic Ivan.** Taschenwörterbuch der kroatischen und deutschen Sprache. II. Kroatisch-deutscher Theil. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 488 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Dasselbe. I. Deutsch-kroatischer und II. kroatisch-deutscher Theil in einem Halbfranzbande gebunden. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 488 l. ára 3 frt 40 kr.)

- Jókai Maurus.** Aus der Heimat des Nordens. (Pozsony. Stampfel Károly. k. 8-r. IV, 204 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Jókai Maurus.** Die Freiheit unter dem Schnee oder das grüne Buch. Historischer Roman. 2 Bände. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 221, 265 l. ára 3 frt.)]
- Jókai Maurus.** Held Pálffy. Dramatische Scenen in drei Bildern. In deutscher Uebersetzung von J. Schnitzer. (Grill Károly. n. 8-r. 52 l. ára 1 frt.)
- Kákay Aranyos.** Nr. 3. (Koloman Mikszáth.) Die Zerstörung Szegedins. (Grimm Gusztáv. k. 8-r. 70 l. ára 45 kr.)
- Landesgesetze** des Jahres 1879. 1. Heft. (Ráth Mór. 8-r. 1—116 l. ára 80 kr.)
- Landesgesetz-Sammlung** für das Jahr 1879. Amtliche Ausgabe. I. Heft. (I—III.) (Légrády testvérek. n. 8-r. 191 l. ára 50 kr.)
- Libiecsek Ad.** Der Holzknechtseppel und seine Genossen. Episoden aus dem Leben und Treiben der berühmtesten Räuber, genannt die »Stradafüssler.« II. (Felsőőr. Schodisch. 8-r. 65—96 l.)
- Overmars.** Die Theiss-Ueberschwemmungen. Vorschläge zu deren Abwendung. (Grill. 8-r. 56 l.)
- Pressprozess.** Ein politischer, gegen Geog Baritú. (Separat-Abdruck aus Nr. 1629 des »Siebenbürgisch-deutschen Tageblatt.« (Nagy-Szeben. Drotleff nyomdája. 8-r. 20 l. ára 20 kr.)
- Schmidág Ag.** Dr. M. Luther's kleiner Katechismus für Religions- und Confirmanden-Unterricht in evang. Volksschulen. I. Ordnung. Nebst einem Anhange, enthaltend: Gebete, das Kirchenjahr und Geschichte der Reformation. (Felsőőr. Schodisch. 8-r. 67 l.)
- Szigligeti.** Rauschgold. Lustspiel. Nach dem Ungarischen frei bearbeitet von Schnitzer. (Grill. 8-r. 175 l.)
- Truhelka.** Praktischer Leitfaden zur schnellen Selbsterlernung der kroatisch-serbischen Sprache. II. Auflage. Nach der Ahn'schen Methode. (Laufer Vilmos. 8-r. 142 l. ára füzve 48 kr., kötve 56 kr.)
- Balaton Géza.** Dejepis Uhorska v krátkom výt'ahu. K upotrebeniu v l'udovych školách. VIII. vydanie. (Ó-Becse. Szerző. 8-r. 20 l.)
- Balaton Géza.** Zemepis pre l'udové školy. (Ó-Becse. Szerző. 8-r. 27 l.)
- Biblioteka za ženski.** Sveska VII—VIII. (L. Sjemjenski Lukijan, Gjulajje Pavla.)
- Boj kod Morata** (Murtena.) Raman iz švajcarske prošlosti. Prevod s Francuskog. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. 306 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Coke Hajarich.** Samogled ili pogledi na svet i na boga. U srpskom prevodu od Aleksandra Pavlovica. (Panesova. Jovanovics testv. 8-r. VII. 281 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Gejkije A.** Fizikalma geografija. Preveo Laza Paču. Sa 20 slika. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. VI, 120 l. ára 50 kr.)
- Gejkije A.** Geologija. Preveo Laza Paču. Sa 47 slika. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. VIII, 137 l. ára 50 kr.)
- Gjordjević Vladan.** Skupljene pripovetke. I. (Panesova. Jovanovics testv. 16-r. 211 l. ára 50 kr.)
- Gjulajje Pavla.** Stari glumac. (Biblioteka sveska. VIII. Preveo Sava Petrović. Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. III, 101 l. ára 40 kr.)
- Jovanovića Zmaj** Jovana, pevanija. Sveska prva i druga. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. n. 8-r. 1—128 l. ára füzetenkint 40 kr.)

- Kratak nauk** o globusu za srpske osnovne škole. Drugo popravljeno i dopunjeno izdanje. (Panesova. Jovanovics testv. 8-r. 13 l. ára 10 kr.)
- Miletić Sv.** Nastava a zemljopisu za drugi razred osnovnih škola. (Panesova. Jovanovics testv. 8-r. 56 l. ára 35 kr.)
- Pesmarica mala.** Najlepše pesme ratne i iroške što se pevaju. Pribrao J. P. (Ujvidék. Popovits M. testv. 16-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Petrović Sava.** (L. Biblioteka za ženski. Sveska VII—VIII.)
- Popović Mita.** Pesme srpske junčke. I. Car Dušan i kralj Lajuš. II. Stevan Sin-gjelić. III. Kulin kapetan. Pesme iz osloboćenja Srbije. (Ujvidék. Popovits M. testv. 32-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Radiojević Ljub.,** kako se čuva i negoje ženskinja i male dece. Drugo popravljeno izdanje. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Roskoe H. K.** hemija. Preveo St. V. Popović. Sa 36 slika. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. VIII. 122 l. ára 50 kr.)
- Sapcaniu Mil. P.** pripovedke. Treća hnjiga. S. Drine na Nišavu. Putopis iz god 1877 i 1878. (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 218 l. ára 80 kr.)
- Sjemjenski Lukijan.** Staro vreme, stari običaji. (Biblioteka za ženski. Sveska VII. Preveo S. Petrović. Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 56 l. ára 25 kr.)
- Stewart Balfar,** fizika. Preveo St. V. Popović. Sa 48 slika. (Ujvidék. 8-r. VIII, 136 l. ára 50 kr.)
- Zbirka** narodnih pesama za školsku mladež obojega pola. Drugo ispravljeno izdanje. (Panesova. Jovanovics testv. 16-r. 88 l. és 1 levél ára 10 kr.)
- Zbornik** pozorišnih dela, sveska cetрнаesta. Friše Fire, šala u jednom činu, napisao Kosta Ristić. (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Gruber Dane.** Borba hrvata sa turei od pada Sigeta do mira Zitva-Dorožkoga 1566—1606.) (Zágráb. Dienes nyomdája. 8-r. 230 l.)
- Monumenta** spectantia historiam slavorum meridionalium. Vol. IX. Listine o odnozajih izmedju južnoga slavenstva i mljetačke republike. Knjiga VI. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. XV, 309 l. ára 3 frt.)
- Rad** jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XLVI. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 280 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnik zakonah. Godina 1878. Broj 26—31. (Egyetem-i nyomda. 4-r. 259—314., tartalom XIV l.)
- Darea de séma** asupra procesului politicu de pressa alu d-lui George Baritiu in cestiunea colecteloru pentru soldati romani raniti. Editiune separata dupa »Observatoriulu.» (Nagy-Szeben. Filtseh nyomdája. 8-r. 24 l. ára 25 kr.)
- Gram'a Alesandru.** Eleminte de istoriá basericoésca universale, si particularia a Romaniloru pentru Gimnasiaele superioere g.-k. si alte institute mai inalte. (Balázsfalva. Érseki nyomda. 8-r. 87 l.)
- Popescu I.** A două carte de lectura si invetiatura, pentru scólele poporale románe. III. editiune. (Nagyszeben. Filtseh nyomdája. 8-r. 8, 328 l.)
- Popu Gavril.** Istori'a biblicea pentru scolele poporale. Ed. II. (Balázsfalva. Érseki nyomda. 8-r. 80 l. ára kótvé 25 kr.)

- Popu Georgiu.** Indreptariu practicu in tote afacerile finantiale, compusu pre bas'a legiloru sî ordinatiuniloru finantiale, ce suntu in vigore. Br. II—III. (Balázsfalva. Érseki nyomda. 8-r. 49—144 l.)
- Városov Julius.** Astricus sedi suae Colocensi servatus. Dissertatio etc. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 35 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Bernhardi Wilhelm.** Lothar von Supplinburg. (Lipese. Duncker és Humblot. 8-r. XXIV, 873 l. ára 11 frt 40 kr.)
- Chasles Philarète.** Oeuvres de scènes des camps et des bivouacs hongrois 1848—1849. (Paris. Charpentier. 8-r. XXIV, 300 l. ára 2 frt 10 kr.)
- Dezsó Béla.** Die Histiologie und Sprossenentwicklung der Tethyen, besonders der Tethya lynceurium. Lieberkühn (autorum). (Bécs. Archiv f. mikroskop. Anatomie. Bd. XVI. — 8-r. 625—651 l. XXX—XXXIII. tábla.)
- Domaszewski Viktor.** Was kostet der unvermeidliche Wasserkrieg im österreichisch-ungarischen Donau-Gebiete. (Bécs. Waldheim. 8-r. 14 l.)
- Dussieux.** Essai historique sur les invasions des Hongrois en Europe et spécialement en France. II. édition. (Paris és Lyon. Lecoffre Victor. 8-r. 84 l. ára 3 frt.)
- Friedländer.** Zur Geschichte der Judenbekehrungen. (Separat-Abdruck aus der Zeitschrift »Hamechacker.« Bécs. Szerző. 8-r. 15 l.)
- Friedmann O. Bernhard.** Zehn Jahre österreichischer Politik 1859—1869. Tagebuch zur Zeitgeschichte. I. Bd. (Bécs. Rosner L. n. 8-r. XVI, 406 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Grossmann Julius.** Raimund Montecuccoli. Ein Beitrag zur österreichischen Geschichte des 17. Jahrhunderts, vornehmlich der Jahre 1672—1673. (Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 64 l. ára 50 kr.)
- Hamm Wilhelm.** Die Habsburg-Lothringer in ihren Beziehungen zur Bodencultur. Festschrift zur Feier des 25. Jahrestages der Vermählung Ihrer Majestäten des Kaisers Franz Joseph I. und der Kaiserin Elisabeth. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. 58 l. ára 80 kr.)
- Keinz Friedrich.** Zwei alte ungarische Texte aus einer Handschrift der kön. bayer. Hof- und Staatsbibliothek. (München. Szerző 8-r. 17 l.)
- Kolbenheyer Karl.** Die hohe Tatra. 2. Auflage. Mit 1 Karte. (Teschen. Prochaska Károly. 8-r. 149 l. ára 2 frt.)
- Krones Franz.** Geschichte der Neuzeit Oesterreichs vom XVIII. Jahrhundert bis auf die Gegenwart. 9. Lfg. (Berlin. Grieben. 8-r. 529—592 l. Egy füzet ára 65 kr.)
- Léche Louis.** Histoire de l'Autriche-Hongrie depuis les origines jusqu'à 1878. (Paris. Hachette és társa. 8-r. 641 l. négy térképpel, ára 3 frt.)
- March Richard.** Goldene Blätter aus Habsburgs Geschichte. Zur Erinnerung an die silberne Hochzeit Ihrer Majestäten Franz Josef I. und Elisabeth von Oesterreich. (Linz. Krausslich. 112 l. ára 60 kr.)

- Movimento commerciale di Trieste** nel 1878. (Triest. Keresk.- és ipar-kamara. 4-r. 153 l.)
- Ruthner Anton.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn in malerischen Originalansichten. Mit beschreibendem Text. 77—80. Lief. (Bécs. Perles Mór. 8-r. 881—1008 l. közönséges kiadás ára füzetenkint 65 kr., finom kiadás 1 frt, díszkiadás 1 frt 70 kr.)
- Sanuto Marino Diarii.** T. I. f. 1—4. (Velenceze. Velencezi Történelmi Társulat. 4-r. 1—768 l. Egyes füzetnek ára 5 lira.)
- Schmid Norbert.** Des Thrones Jubelfest. (Bécs. Hölder Alfred. 8-r. 123 l. ára 60 kr.)
- Schober Karl.** Die Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus in den Jahren 1482—1490. Mit Benützung bisher unedirter Quellen im k. und k. Staats-Archiv, im Wiener Stadt-Archiv und n.-österr. Landes-Archiv. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 223 l. ára 2 frt. 60 kr.)
- Special-Karte des Königreichs Ungarn** mit dem Grossfürstenthume Siebenbürgen, der Königreiche Croatien und Slavonien, dann der k. k. Militärgrenze. Umgebungen von Kis-Belényes, — Ruszkica und Poien, — Ilova und Marga, — Teregova und Korniareva. (Bécs. Cs. k. katonai földrajzi intézet. 4-r. Négy térkép. Egynek ára 40 kr.)
- Thietmar von Merseburg.** Die Chronik. Uebersetzt von Laurent. II. Auflage. durchgesehen und verbessert von Strebitzky. (Lipsee. Duncker. 8-r. XII, 380 l. ára 3 márká 60 fillér.)
- Treuenfest Gustav.** Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Regimentes Herzog Alexander von Württemberg, 1762 bis 1850. Székler Grenz-Huszaren. Nach den Feldakten und sonstigen Originalquellen der k. k. Archive verfasst. (Bécs. Braumüller Vilmos. n. 8-r. 432 l. ára 5 frt.)
- Ujlaki J.** Das Trauerspiel von Szegedin. Roman. I. Heft. (Bécs. Pollák Zsigmond. k. 8-r. 1—48 l. ára 15 kr.)
- Ulbrich Josef.** Die rechtliche Natur der österreichisch-ungarischen Monarchie. (Prága. Dominicus H. 8-r. 72 l. ára 80 kr.)
- Untergang, Der,** von Szegedin durch die Fluthen der Theiss am 12. März 1879. (Linz. Krausslich Ph. k. 8-r. 45 l. ára 10 kr.)
- Utiesenovič O.** Die Naturschätze im nördlichen Croatien. Mit 1 geolog. Uebersichtskarte. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. 86 l. ára 1 frt 50 kr.)

A magyar irodalom 1879-ben.

Negyedik közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1879-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.

- Ábel Jenő.** Corvincodexek. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből VIII. köt. 1. szám. Akadémia. 8-r. 102 l. ára 60 kr.)
- Acta reg. scient. universitatis ung. anni 1878—79.** Fasc. II. A budapesti kir. magyar tudomány-egyetem újjáalakíttatása 99-ik évének 1879. május 13-án tartott ünnepe. (Egyetemi könyvnyomda. 8-r. 60 l.)
- Áhitat** gyakorlati imák és énekekben a róm. kath. ifjuság épülésére. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. LIII, 374 l.)
- Akadémia,** A m. t., évkönyvei. XVI. kötet. 5. darab. (Akadémia 4-r. 30, 14 l. ára 50 kr.)
- Angyal Dávid.** Berzsenyi Dániel. (Aigner Lajos. 8-r. 39 l.)
- Arago és Vermond.** Az ördög naplója. Vigjáték. Franciaából ford. Egressy Benjámin. (Olesó könyvtár 83. Franklin társulat. 8-r. 100 l. ára 20 kr.)
- Bakay Nándor.** Emlékirat a tiszavölgy érdekében, tekintettel a vizek hasznosítására és a földek megmentésére. (Schlesinger és Wohlauer. 8-r. 36 l.)
- Ballagi Károly.** Német nyelvtan. XI. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 336 l. ára 1 frt.)
- Balogh Kálmán.** A magyar gyógyszerkönyv kommentárja. Gyógyszertani kézikönyv. (Eggenberger. n. 8-r. LXXIV, 1172 l. ára 12 frt.)
- Barna Ferdinánd.** A mordvaiak pogány istenei és ünnepi szertartásai. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 84 l. ára 50 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin alaktan. III. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 136, II l. ára 90 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin gyakorlókönyv. Latin olvasmány és

- magyar-latin gyakorlatok a középtanodák I. és II. osztálya számára . . . szótárakkal és magyarázatokkal. III. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 114 l. ára 90 kr.)
- Bartók István.** Vallásszabadság, vagy egyház és állam. (Eger. Szolcsányi Gyula. n. 8-r. VIII, 224 l. 1 frt 20 kr.)
- Batizfalvy István.** Az egyetemes történelem kézikönyve. I. rész. Az ó-kor története. (Lampel R. n. 8-r. IV, 456 l. ára 2 frt.)
- Bayer Ferencz.** Czuczor Gergely élete és költészete. (Magyar könyvesház 60. sz. VI. foly. 10. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 72 l. ára 20 kr.)
- Beöthy Leo.** (L. Közlemények.)
- Bergl József.** A magyarországi zsidók története. (Aigner Lajos. n. 8-r. 144 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Bertalan Alajos.** A drágakövek az ó-, közép- és új-korban, több kútfő nyomán. (N.-Kanizsa. Wajdits József. n. 8-r. 84 l. és II tábla. ára 80 kr.)
- Berzsenyi Dániel** Versei. VI. kiadás. (Olesó könyvtár. 81. Franklin-társulat. 8-r. 268 l. ára 50 kr.)
- Bierbauer Lipót.** Phisika a középtanodák felsőbb osztályai számára legjelesebb kútfők nyomán. Második rész 349 ábrával. (Gr. Aigner L. n. 8-r. 277—633 l. ára 2 frt.)
- Bodenstedt Frigyes.** Shakespeare élete és művei. Németből ford. W. L. (Olesó könyvtár. 79. Franklin-társulat. 8-r. 170 l. ára 30 kr.)
- Bónis Károly.** Egyetemes számvetés vagy algebra. Középiskolai és magánhasználatra. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede, 8-r. 317 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Borbás Vincze.** Budapest és környékének növényzete. (Eggenberger. n. 8-r. 172, IV l. ára 2 frt.)
- Borbás Vincze.** Floristikai adatok, különös tekintettel a Roripákra. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 15. szám. Akadémia. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
- Boros Béni.** Az arad-körösvölgyi vasút ismertetése. (Kilián Frigyes. k. 4-r. 48 l. és X tábla. ára 80 kr.)
- Buffon.** Discours sur le style. Magyarázó jegyzetekkel kiadta Császár Károly. (Jeles Irók Isk. Tára. 6. Franklin-t. nyomdája. 8-r. 107—128 l.)
- Büntetőtörvénykönyv,** A magyar, a kihágásokról 1879-ik évi XL. törvényezikk betűrendes tárgymutatóval. Jegyzetszerű kiadás. (Tettyey N. és társa. k. 8-r. 47 l. ára 40 kr.)
- Csáktornyai Lajos.** Költemények. (Ifj. Nagel Otto. k. 8-r. 152 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Császár Károly.** Geometriai alaktan. A geometriai rajzolás elemeivel. Az I. és II. osztály számára. (Eggenberger. 8-r. 117 l. 235 fametsz. ábrával és 2 könyvom. színes táblával. ára 1 frt 20 kr.)
- Csitt-Csitt !!** Pikáns novella-füzér. Irta Csitt. Ford. Csatt. (Buschmann F. k. 8-r. 193 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Danninger József.** Nyelv-, különösen a mondattanainkban létező fogalomzavarról, vagy mi nehezíti a nyelvtan tanítását? (Pozsony. Stampfel Károly. 8 r. 23 l.)
- Daudet Alfonz.** A malom alatt. Ford. Hevesi József. (Lampel Róbert. 8-r. 130 l.)
- Daudet Ernő.** Robernier asszony. Regény. Franzeziából Günther-Kégl Emerika. (Athenaeum. 8-r. 170 l. ára 80 kr.)
- Deák Farkas.** Magyar hölgyek levelei. 499 darab. 1515—1709. Közli D. F. (Akadémia. 8-r. XVI, 464 l.)

- Deák Farkas.** Szalay Ágoston emlékezete. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. köt. 6. szám. Akadémia. 8-r. 13 l. ára 10 kr.)
- D'Haussonville.** Sand György. Francoziából ford. P. E. (Olesó könyvtár. 84. Franklin-t. 8-r. 191 l. ára 30 kr.)
- Dippel József.** Korunk két főkérdése, mint minden vallási bölelet alapja. (Tetty Nándor és társa. n. 8-r. XXVII. 407 l. ára 2 frt.)
- Duhaj Marczl.** Győpre magyar! Válogatott kortesfogások, nóták és választási tréfák. Vasvillával összegyűjtötte. Kiadja és elejibe csördít nömös Mokány Berezi. (Athenaeum. 8-r. 166 l. ára 1 frt.)
- Egressy Gábor.** A színészet iskolája. (Hornvánszky Viktor. 8-r. 230 l.)
- Eisenmayer Sándor és Göbel Coelestin.** Állatgyógyászat avagy a lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék és sertések s egyéb hasznos háziállatok betegségeinek megismerése s gyógyítása. (Franklin-t. 8-r. 304 l. ára 80 kr.)
- Előadások, Népszerű természettudományi, gyűjteménye.** III. kötet. 16, 17. füzet. (L. Kriesch János, König Gyula.)
- Emlékkönyv.** (L. Nogáll Károly.)
- Eötvös-évkönyv.** Az Eötvös-emlék és az Eötvös-naptár évfolyamainak becsesebb részével. (Franklin-t. nyomdája. 8-r. 96 l. ára 1 frt.)
- Erdődi János.** Földrajz az abaujmezei népiskolák számára. (Franklin-társ. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Erdődi Dániel.** Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Verstani tanulmány. (Tetty Nándor s társa. 12-r. 116 l. ára 1 frt.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia Szerk. Szabó József. VII. köt. 3. szám. (L. Konkoly Miklós.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. Szerk. Gyulai Pál. VII. kötet 10. szám. VIII. köt. 1—2. sz. (L. Volf György, Ábel Jenő, Barna Ferdinánd.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. Szerk. Szabó József. IX. köt. 10—15. szám. (L. Klein Gyula, Kerpely Károly, Hantken Miksa, Szabó József, Rózsay József, Borbás Vince.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. Szerk. Pesty Frigyes. VIII. kötet. 6—8. szám. (L. Deák Farkas, Haan Lajos, Römer Flóris.)
- Ertl Bertalan.** Az építészeti és ékítményi stylan kézikönyve. Közép polgári és ipariskolák számára. 171 ábrával. (Szombathely. Szerző. n. 8-r. VIII, 70 l. 8 fényképtáblával ára 2 frt.)
- Évkönyv,** Magyar statistikai. Szerk. és kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. VI. évf. 1878. IV—V. füzet. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 46, 39 l.)
- Évkönyv,** Magyar statistikai. Szerkeszti és kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. VI. évfolyam. 1877. IV—V. füzet. — Statistisches Jahrbuch etc. (Athenaeum nyomdája. 4-r. 46, 39 l.)
- Évkönyve,** A jász-nagy-kún-szolnok-vármegyei gazdasági egylet, 1878. évről. Szerk. Kuncze Imre. (Köcsi Sándor. 8-r. 95 l.)
- Évkönyve,** Az országos nőképző-egylet. 1876—77. és 1877—78. évekről. (Fanda József. 8-r. 39 l.)

- Farkas Antal.** A magyar mondattan példákban. A főbb szabályok vázlatos előadásával iskolai használatra segédkönyvül. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. II, 108 l. ára 60 kr.)
- Felsmann József.** Gyakorló könyv a német grammatikához. (Laufer Vilmos. 8-r. 82 l. ára 50 kr.)
- Fénelon,** Lettre de, a l'Académie française. Magyarázó jegyzetekkel kiadta Császár Károly. (Jeles Írók iskolai Tára. 6. füzet. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. VIII, 1—106 l. ára 60 kr.)
- Fraknoi Vilmos.** A szekszárdi apátság története. (Franklin-társulat nyomdája. 4-r. 92 l.)
- Freemann E. A.** Világtörténelem. Polg. iskolák és tanítóképző intézetek számára. Angolból átdolgozta dr. Marczali Henrik. Második jav. kiad. (Aigner Lajos. n. 8-r. 272 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Fülöp E. Adorján.** Rimai János és Beniczky Péter. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 42 l.)
- Fyffe.** A görög nép története. Angolból. (Athenaeum 8-r. 117 l. 5 tört. térképpel. ára 60 kr.)
- Galgóczy Károly.** A Székesfehérvárott 1879. június 3-tól 5-ig tartott II. orsz. gazda-értekezlet V. kérdése. A gazdasági munkás-kérdés stb. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Galgóczy Károly.** Kertészet kézikönyve. Tüzetes utasítás a konyhakertészet, virágmívelés és gyümölcstenyésztés körében. Átnézte és jegyzetekkel bővítette dr. Farkas Mihály. IV. kiad. (Franklin-társ. 8-r. 292 l. ára 80 kr.)
- Gelléri Mór.** A nők munkaköre. 2-ik kiadás. (Grimm Gusztáv. k. 8-r. II, 198 l. ára 1 frt.)
- Gergely Sámuel.** XIV. Lajos és a spanyol örökösödés kérdése a pyrenaei békétől az acheni békéig. (1659—1668.) (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 69 l.)
- Gerlóczy Gyula, Dulácska Géza.** Budapest és környéke természetrajzi, orvosi és közmívelődési leírása Budapest főváros a magyar orvosok és természetvizsgálók XX. nagygyűlésére emlékül. 3. rész. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. 528 l. egy térképpel, három rajztáblával, — 478, 164.)
- Gerstäcker Frigyes.** A rabszolgalány. Amerikai regény. Ford. Henyey László. (Piros könyvtár. 18. füzet. Lampel Róbert. 8-r. 164 l. ára 30 kr.)
- Gööz József.** A természet-philosophiai álláspontok ismertetése és bírálata. (Münster Károly. 8-r. 39 l.)
- Gyurgyik Gyula.** Kőrmöczbánya szab. kir. főbányaváros és a magy. kir. bányakincstár között a városi területi és a Stubna-uradalmi erdők kezelése és használata iránt fenforgó viszály, tekintettel a hazai bányajogra. (Rosenberg testv. n. 8-r. 210 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Haan Lajos.** Bél Mátyás. (Értekezések a történelmi tudom. köréből. VIII. kötet 8. száma. Akadémia. 8-r. 75 l. ára 40 kr.)
- Hantken Miksa.** Hébert és Munier Chalmas közleményei a magyarországi ó-harmadkori képződményekről. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 12. szám. Akadémia. 8-r. 32 l. két tábla rajzzal. ára 20 kr.)
- Harmath Károly.** A pozsonyi evang. lyceumi könyvtár régi nyomtatványainak és kézirat-gyűjteményének ismertetése. (A pozs. ev. lyceum 1877—78. és 1878—79. évi értesítőből. Wigand nyomdája. 8-r. 28, 35 l.)

- Hartman Lipót.** Gyakorlati módszer a német nyelvnek gyors, könnyű s alapos megtanulására Ahn tanmódja szerint, nyelvtani jegyzetekkel. I. folyam. 9-dik kiadás. (Zágráb. Hartman Lipót. n. 8-r. 160 l. ára 70 kr.)
- Havass Rezső.** Magyar tengeri hajózás. (Megjelent az »Ellenőr« 1879. évi 350. számában. Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 4 l.)
- Hellwald Frigyes.** A föld és népei. Föld- és népismeri kézikönyv H. F. s egyéb írók nyomán kidolgozta Toldy László. Előszóval bevezette Hunfalvy János. 1—10 füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 1—312 l. egyes füzet ára 30 kr.)
- Hertzka Imre.** Karlsbad gyógyhatányainak és egyéb helyi viszonyainak ismertetése. (Athenaeum. 8-r. 107 l. ára 80 kr.)
- Hesekiel György.** A kis marquise. Beszély. Ford. Kendeffy. (Piros könyvtár. XX. (Lampel R. 8-r. 39 l.)
- Hetzel Samu.** Temes megye földrajza a megyebeli elemi iskolák számára. Geographie des Temeser Komitatus etc. (Temesvár. Szerző. 8-r. 89 l. a vármegye térképével. ára 55 kr.)
- Heyse Pál.** A grófi kastélyban. Beszély. (Olcsó könyvtár. 86. sz. Franklin-t. 8-r. 95 l. ára 20 kr.)
- Hidegh Kálmán.** Magyar fákóérczek chemiai elemzése. Chemische Analyse ungarischer Fahlzerze. (Kir. magy. természettud. társulat. 4-r. 8 l.)
- Hlasiwetz és Beilstein.** Bevezetés a minőleges vegyelemzésbe középtanodai használatra. Átdolgozta Vadász József. (Kassa. Maurer Adolf. n. 8-r. 57 lap. ára 45 kr.)
- Homér Iliása.** Görögül ford. Télfy Iván. 8-ik kiadás, bővített bevezetéssel. I. füz. (Hellen Remekírók magyar fordításban. 5. füz. Lampel R. k. 8-r. CXIV, 100 l. ára 60 kr.)
- Horatius Q. Flaccus Epistolái.** (Jeles Írók Iskolai Tára. 5. Franklin-t. 8-r. 191 l. ára 80 kr.)
- Hógyes Endre.** A kolozsvári k. m. tud. egyetem általános kór- és gyógyszerintézetéből. (Orvos-természettudományi Értesítő. Külön lenyomat. Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 77—102 l. egy rajztábla.)
- Imreh Sándor.** Gyakorlati utasítások a magyar nyomdász fiatalság számára és kimutatása azon nehézségeknél, melyekkel úgy a nyomdatulajdonosok, mint a segítők küzdenek. (Maros-Vásárhely. Imreh Sándor. 8-r. 102 l.)
- Intézet,** A meteorológiai és földdelejtességi központi, évkönyvei. Közli Schenzl Guido. Jahrbücher etc. VII. kötet. 1877. évfolyam. (Egyetemi nyomda. 4-r. 133 l.)
- Ipolyi Arnold.** A magyar hadtörténelem tanulmánya. Elnöki megnyitó előadása a »Magyar Történelmi Társulat«-nak Maros-Vásárhelyt 1879. augusztus 23. tartott vidéki nagygyűlésén. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 92 l.)
- Írók,** Jeles, Iskolai Tára. Szerk. Kármán Mór. 5—6. (L. Horatius, Fénelon, Buffon.)
- Jakab Elek.** Dávid Ferencz emléke. Elítéltetése és halála háromszázados évfordulójára. 2 rész. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. XVI, 255, 80 l. egy kőrajzzal.)
- Jámbor Pál.** Egyházi beszédek. 2-dik kiadás. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. 191 l. ára 80 kr.)
- Jelentés** a Székesfehérvárrt 1879-ben rendezett országos műipar-, termény- és állatkiállításról. A földm., ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. minister ür

- megbízásából szerkesztette Keleti Károly. (Eggenberger. In. 8-r. XXV, 181 l. ára 1 frt.)
- Jelentése**, A m. kir. vasuti es hajózási főfelügyelőségnek közmunka és közlekedési minister úrhoz intézett — az 1878. évi működéséről. (Kilián Frigyes. n. 8-r. 74 l. és A—E tábla. ára 1 frt 20 kr.)
- Jog**, Az írói és művészi. Indokolás (Athenaeum. 8-r. 31 l.)
- Jogászyülés**, A magyar, évkönyve. 1879. évre. Szerk. Siegmund Vilmos. VII. évfolyam. I. köt. (Magyar Jogászyülés. 8-r. 250 l.)
- Jókai Mór**. A rútak rútja. Két menyegző. (Pfeifer Ferdinánd. Népszerű kiadás. 14 sz. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór**. Chinchilla herceg. Kerüld a szépet. Baróthy Ilona. Petőfi. Magyar Űr. Amerikában. (Pfeifer Ferdinánd. Népszerű kiadás. 14. szám. 8-r. 127 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór**. Rab Ráby. Regény. Rajzokkal és a szerző arcképével. 4—8. füz. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 241—318, 239, 1—80 l. Egy füzet ára 50 kr.)
- Julius Caesar** művei. I. köt. Emlékiratok a galliai hadjáratról. Ford., jegyzetekkel s Caesar életrajzával ellátta Sárváry Béla. I. füzet. 3-ik lenyomat. (Római Remekírók magyar fordításban. I. füz. Lampel Róbert. k. 8-r. 142 l. ára 40 kr.)
- Jurenák Sándor**. Mikép boldogúlhatunk a mezei gazdálkodás terén? (Rudnyánszky A. 8-r. 10 l.)
- Kakujay Károly**. Magyar nyelvgyakorló és olvasókönyv német és magyar-német népiskolái számára. III. évf. Második átdolgozott kiadás. (Aigner. 8-r. 107 l. ára 50 kr.)
- Kalauz**, Kath. egyházirodalmi. A hazai és külföldi kath. irodalom nevezeteseb jelenségeinek könyvjegyzéke. (Tettyey Nándor s társa. n. 8-r. 56 és 24 l. ára 20 kr.)
- Kazinezy Ferencz** költeményei. 7—8. füz. (Nemzeti könyvtár. 28, 36. füz. Aigner Lajos. 8-r. 193—307, IV, XII, 1—16 l. Egyes füzet ára 30 kr.)
- Kassay Adolf**. A nem peres ügyekbeni eljárás irománpéldákkal. Bírák, közigazgatási hatóságok, ügyvédek, községi jegyzők s a felek számára. 2-ik kiadás. (Vácz. Serédy. 8-r. 240 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Katona Árpád** Költeményei. (Szatmár. Hamburger Samu. 8-r. 158 l. ára 1 frt.)
- Kábdebó Ferencz**. Költemények. (Nagyszében. Szerző. 8-r. 136 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Káplány Antal**. Nők az ó-korban. Paedagogiai dissertatio. (Buschmann Ferencz 8-r. 76 l.)
- Kármán Mór**. Magyar Olvasókönyv. Átdolgozta s tárgyi és nyelvi magyarázatokkal ellátta Komáromy Lajos. I. rész. IV. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 190 l. ára 1 frt.)
- Kármán József** művei. 5. füzet. (Nemzeti könyvtár. 32. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 49—96, 1—32 l. ára 30 kr.)
- Károlyi Árpád**. A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez 1569—1572. (Athenaeum. 8-r. 123 l.)
- Károly János**. Oklevelek gróf Nádasdy Ferencz nádasd-ladányi levéltárából. (Franklin-társ. 8-r. 75 l.)
- Kárpátegylet**, A magyarországi, évkönyve. VI. évfolyam. 1879. Jahrbuch etc. (Késmárk. Egylet. 8-r. 482 l. két melléklettel.)

- Keleti Károly.** Jelentés a Székesfehérvárt 1879-ben rendezett országos mű-, ipar-, termény- és állatkiállításról. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. n. 8-r. 181 l.)
- Kendeffy Vidor.** A házasságjelölt; A párisi három virágvásár; Zenészetű reggely. Francziából ford. K. V. (Piros könyvtár. XIV. Lampel Róbert. k. 8-r. 176, 76, 31 l. ára 80 kr.)
- Kenessey Kálmán.** A magyar gazdák Székesfehérvárt 1879. évi június 3–5. napján tartott II. országos értekezletén tárgyalt első kérdés stb. (Eggenberger. n. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** Az 1878. évi október hó 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. VII–VIII. kötet. 400, IV, 398, IV l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1878. évi október hó 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. I. köt. 4-r. 424 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerk. P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. V–VI. kötet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. VIII, 407, VIII, 395 l.)
- Kerékyártó Elek.** Tompa Mihály költészete. (Magyar Könyvesház. 61–63. sz. VII. foly. 1–3. Aigner Lajos. k. 8-r. 151 l. ára 60 kr.)
- Kerpely Antal.** Az aczél megkülönböztető jelei. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 1. sz. Akadémia. 8-r. 27 l. négy rajztábla. ára 30 kr.)
- Kherndl Antal.** A hidanyagoknál megengedhető legnagyobb igénybevétel megállapításáról. (Kilián Frigyes. k. 4-r. II, 26 l. és 1 tábla ára 50 kr.)
- Kisfaludy Árpád Béla.** Koszorú. Pázmándi Horvát Endre születésének százados évfordulója alkalmából Pázmándon 1879. június 22-én rendezett ünnepélyre a győr-egyházmegyei papság nevében fűzte. (Győr. Czéh Sándor nyomdája. 2-r. 5 l.)
- Kisfaludy Károly.** Csalódások. Vigjáték. (Olesó könyvtár. Franklin-társulat. 8-r. 80 l. ára 20 kr.)
- Kiss Áron.** A protestáns népiskolai vallástanítás módszertana. Tanítóképezdek s népisk. tanítók számára. (Kókai Lajos. 8-r. 100 l.)
- Kiss Áron.** (L. Társaság.)
- Kiss Sándor.** A magyar királyság földrajza. Ipariskolák és a népiskola felsőbb oszt. számára. (Kolozsvár. A kolozsv. ipariskolákat felügyelő bizottság. 8-r. 84 l. ára 40 kr.)
- Klampaczky Alajos.** Irányeszmék az egyházi szónoklathoz. Kiadja az egri egyházmegyei irod. egylet. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. VIII, 91 l. ára 50 kr.)
- Klein Gyula.** A Pinguicula alpina mint rovarévo növény, különös tekintettel bonoztani viszonyaira. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 10. szám. Akadémia. 8-r. 28 l. két tábla rajzzal. ára 20 kr.)
- Komlóssy Ferencz.** Bosnia és Herezegovina jogviszonya Magyarországhoz a középkorban 1103–1523. I. rész: Árpádházi királyaink alatt. (Szerző. 8-r. 52 l.)
- Konkoly Miklós.** Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén 1878. IV. rész. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. VII. kötet. 3. szám. Akadémia. 8-r. 11 l. ára 10 kr.)

- Korizmiés László.** A Tiszavölgy rendezése iránt Palleocapa nézetei 1847-ből. (Herz János nyomdája. 8-r. 21 l.)
- Kátai Lajos.** Költemények. (Rosenberg S. Szatmár. 12-r. 271 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Kovács Albert.** Egyházzogtan, különös tekintettel a magyar prot. egyház jogi viszonyaira. (Franklin-társ. n. 8-r. XVIII, 674 l. ára 5 frt 40 kr.)
- König Gyula.** A természettudományok kezdetei. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 17. füzet. K. m. természettud. társulat 8-r. 57 l. ára 40 kr.)
- Könyvtár, Házi.** Kiadja a Szt.-István-Társulat. XXXI. (L. Soos Mihály.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerk. Abafi Lajos. 26—36. füzet. (L. Zrinyi Miklós, Kazinezy Ferencz, Vitkovics Mihály, Mikes Kelemen, Kármán József.)
- Könyvtár, Olesó.** Szerk. Gyulai Pál. 79—86. (L. Bodenstedt Frigyes, Mérimée Prosper, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Károly, Arago és Vermond, D'Haussonville, Teleki László gróf, Heyse Pál.)
- Könyvtár, Piros.** XII—XX. füzet. (L. Mortier Arnold, Szegedy Béla, Kendeffy V., Vasvári F., Gerstäcker Frigyes, Wachenhusen János, Temme, Hesekiel György.)
- Könyvesház, Magyar.** 60—63. (L. Bayer Ferencz, Kerékgyártó Elek.)
- Közlemények, Archaeologiai.** A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. XIII. kötet. 1. füzet. (Akadémia. n. 4-r. 1—65 l.)
- Közlemények, Hivatalos statisztikai.** Kiadta az Orsz. magyar statist. hivatal. Magyarország vasutai 1876-ban. Szerk. Beöthy Leo. (Franklin-társulat nyomdája. 4-r. XX, 287 l.)
- Közmunkák, A fővárosi, tanácsának hivatalos jelentése 1878-ik évi működéséről.** (Hornýánszky Viktor. 4-r. 45 l.)
- Králik Lajos.** Az eskü a polgári perben. Különlönyomat a »Magyar Igazságügy« X. és XI. kötetéből. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. VI, 118 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Kriesch János.** Az állatok társadalmi viszonyairól. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 16. füzet. Természettudományi társulat 8-r. 72 l. ára 50 kr.)
- Ifj. Kubinyi Miklós.** Az árvai vár levéltárában őrzött pecsétgyűjtemény szám- és betűrend szerinti jegyzéke. (Athenaeum. 8-r. 31 l.)
- Kun Pál.** Német irodalmi olvasmányok kézikönyve. Kiadja a sárospataki »Irodalmi Kör« a főiskola költségén. (Sárospatak. Trocsányi Bertalan. n. 8-r. IV. 518 l. ára 2 frt 67 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a világtörténetben. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. 4. jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 131 l. ára kötve 50 kr.)
- Kun Zoltán.** Értekezés a fülbetegeknél alkalmazható vizsgálati módszerekről s azoknak gyógyértékéről, fülészeti eszközök bemutatásával. (Eggenberger. n. 8-r. 88 l. ára 1 frt.)
- Kürez Antal.** (L. Szombati Menyhért.)
- Lermontow.** Korunk hőse. [Orosz eredetiből ford. Ruby és Timkó. (Athenaeum. 8-r. 214 l. ára 1 frt.)
- Lichtenberg Kornél.** Az ideges süketségről. (Különlönyomat a »Gyógyászat« 44, 45, 46. számaiból 1878. Burián Mór nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Lovesányi Alajos.** Mennyiségtani földrajz módszertani alapon. (Rautmann Frigyes. 8-r. IV, 198 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Madách Imre.** Az ember tragédiája. Drámai költemény. V. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 233 l. 1 frt 50 kr.)
- Madzsar János.** Útmutató a magyar nyelv tanítására nem-magyarajkú népiskolákban. (Franklin-társulat. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Maier Paulina.** A női- és gyermekruhák szabásrajzának és készítésének könnyen megérthető tankönyve. A 4. kiad. ford. Kozma Józsefné. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. VIII, 104 l, két czimkép és 40 szabásrajzi ábrával. ára 3 frt 60 kr.)
- Makáry Gerő.** Magyar könyvészet 1878. Jegyzéke az 1878. évben megjelent magyar könyveknek és térképeknek. Függelékül: A magyar hirlapok és folyóiratok 1879-ben. III. évfolyam. (»Magyar könyvkereskedők egylete.« — 8-r. XX, 86 l.)
- Mangold Lajos.** Világtörténelem. Középtanodai használatra. III. kötet. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 316 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Martin Lajos.** Variatio számítás. (Kolozsvár. Szerző. 8-r. 422 l.)
- Margó Tivadar.** Budapest és környéke állattani tekintetben. (A madarak és rovarok Frivaldszky Jánostól.) (Különlenyomat a magy. orvosok és természetvizsgálók XX-ik nagygyűlése alkalmára megjelent »Budapest és környéke orvosi és természettudományi helyirata« ez. munkából. Egyetemi nyomda. n. 8-r. 140 l.)
- Mártonfy Márton.** Magyar nyelvtan az elemi népiskolák III. osztálya számára. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. VI. és 41 l. ára 20 kr.)
- Mártonfy Márton.** Magyar nyelvtan. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. XII, 272 l. ára kötve 60 kr.)
- Mauritz Rezső.** A természetan elemei. Népiskolák számára. (Aigner Lajos. 8-r. 107 l. ára 50 kr.)
- Mayer József Lajos.** Vasuti anyagok, leltári- és berendezési tárgyak szótára Két füzet. I. Német-magyar rész. II. Magyar-német rész. (Tetty Nándor s társa. k. 8-r. 92 és 87 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Meixner.** Oriola. Regény. Ford. Brankovics György. (Lampel R. k. 8-r. 139 l. ára 30 kr.)
- Mendlik Alajos.** A gázvilágítás. Népszerű modorban. 2-ik bőv. kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. 71 l. ára 60 kr.)
- Merimée Prosper.** Colomba. Beszély. Franzeiából ford. Szenvey József. (Olesó könyvtár 80. Franklin-társulat. 8-r. 219 l. ára 40 kr.)
- Mendlik Alajos.** A gázvilágítás. 2-dik bővített kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 67 l. ára 60 kr.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass 1879. Pénzügyi évkönyv. VII. évfolyam. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. XLVIII, 352 l.)
- Mikes Törökországi levelei.** 2. füzet. (Nemzeti könyvtár. 30. füz. Aigner Lajos. 8-r. 65—144 l. ára 30 kr.)
- Mikszáth Kálmán.** Az igazi humoristák. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. 111 l. ára 1 frt.)
- Molnár György.** A bécsi színházokról. Színművészeti és színpadi tanulmány. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 55 l.)
- Mortier Arnold.** A szörny. Regény. (Piros könyvtár. XII. Lampel R. k. 8-r. 400 l. ára 1 frt 30 kr.)

- Múzeum-egylet**, A felső-magyarországi, harmadik évkönyve. Szerk. Stöhr Antal. (Kassa, Egylet. 8-r. 167 l. 3 táblával.)
- Müller Kálmán**. Létért való küzdelmünk és a társadalom. (Zilahy S. 8-r. 24 l.)
- Nagy János**. A székelyek seytha-hun eredetűsége és az ellenvélemények. (Tettye Nándor és társa bizom. n. 8-r. 74 l. ára 70 kr.)
- Nogáll Károly**. Emlékkönyv Pázmándi Horvát Endre születése százados évfordulati ünnepélyének emlékére. A költő tisztelőinek kedveskedésül nyújtja N. K. (Győr. Gross Gusztáv és társa nyomdája. 8-r. XXIX, 222 l.)
- Novák Lajos**. A szegénygyermek sorsa az ó-kori társadalomban. (Athenaeum. 4-r. 8 l.)
- Olvasókönyv** a felnőttek oktatására, ismétlős- és ipariskolák, népkönyvtárak számára. Kiadja a budapesti népoktatási kör. Második kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. VIII. és 384 l. ára füzve 50 kr., kötve 60 kr.)
- Olvasó-Kör**. I. kötet. 1—4. füzet. (L. Egan Pierce.)
- Ott Ádám**. Az egyházi javokról. Kánonjogtudori felavató értekezés. (Különnyomat a »Religió«-ból. Koesi S. nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Paksy József**. Jelentése a vallás- és közokt. m. kir. ministerium által vizépitészeti tanulmányok tétele végett kiküldött mérnöknek. (Egyetemi nyomda. 4-r. 24 l. tiz táblával.)
- Pálffy József**. A keresztyén anyaszentegyház története prot. iskolák számára. IV. kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. 186 l. ára 90 kr.)
- Pap István**. A keresztyén vallás, prot. szempontból. Újra átnézte s kiadta Vári-Szabó Sámuel. 2. kiad. (Arad. Réthy Lipót és fia. 8-r. XII, 262 l. ára 2 frt)
- Pauer Imre**. A jogakadémiák kérdéséhez. (Pozsony. Drottlerff Rezső. 8-r. 82 l. 80 kr.)
- Pierce Egan**. Az alvajáró, vagy: az erdő esodája. Legújabb társadalmi regény. Angolból ford. Mártonffy Frigyes. (Olvasókö. 1—4. füzet. A kör kiadóhivatala. 8-r. 1—336 l.)
- Polonyi Géza**. Védbeszéd dr. Kresz Géza föv. k. orvosnak védelmében tartotta 1879. évi június 25-én. (Aigner Lajos. n. 8-r. 15 l.)
- Puky Ákos**. A sebkezelésről, különös tekintettel Lister módszerére s az asepsis útján módosult és alakult sebészi fogásokra néhány kórtörténet kíséretében. (Khór és Wein. 8-r. 152 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Pulszky Ágoston**. Észjogi-jegyzetek. Előadásai nyomán kiadta Mayer István. A II. kiadást rendezte Skultéty Gyula. (Zeisler nyomdája. 8-r. 238 l.)
- Rácز Vilmos**. Bács-Bodrogh-megye mezőgazdasági viszonyainak felvétele. A gazd. egyesület programja. Szakosztályok szervezése. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Rakovszky István**. Kinevezés-e vagy választás. (Rudnyánszky nyomd. 8-r. 43 l.)
- Reisz Henrik**. Első oktatás a természetrajzban. A népiskolák felsőbb osztályai számára. 5-ik kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 40 l. ára kötve 20 kr.)
- Remekírók**, Hellen. (L. Homér.)
- Remekírók**, Római. (L. Julius Caesar.)
- Rendeleeteinek**, A magyar királyi ministerium, gyűjteménye. 1879. évi folyam. II. füzet. (Ráth Mór. 8-r. 65—144 l.)

- Részvét-Album.** 1878. Szerkesztette Sipos Soma. (Szarvas. »Árpád« nyomda. 8-r. 158 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténelem a művelt magyar közönség számára. Földabroszkokkal, arcz- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. 5—6. füz. (Mehner Vilmos. 8-r. 161—616 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Ring Ármin.** A minőleges elemzés alapvonalai. Felsőbb tanintézetek használatára. (Franklin-társulat. 8-r. 102 l. ára 80 kr.)
- Rómer Flóris.** Észak-nyugati utam. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Rothert M. Kis Livius.** R. M. után készítette Polgár György. I. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 120 l. ára 60 kr.)
- Rózsaaígi Antal.** Vezérfonal a francia irodalomtörténethez. Herrig, Burguy, Kreisig, Noiré és Ploetz után a reáliskolák számára. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 400, III l. ára 2 frt 50 kr.)
- Rózsay József.** Emlékbeszéd néhai dr. Kovács-Sebestyén Endre fölött. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 14. szám. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Sarkady Elemér.** Az Asbóth-Zichy-ügy. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 76 l. ára 30 kr.)
- Scalvini Antonio.** A kártyahősök. Regény. Olaszból ford. Mócs Zsigmond. 3 köt. (Lauffer Vilmos. k. 8-r. 203, 168 és 187 l. ára 2 frt 49 kr.)
- Schenzl Guido.** (L. Intézet.)
- Schiff Tivadar.** I. Ferencz József király és kora. Történelmi regény. 18—22. füz. (Bécs és Prága. 8-r. Bensinger Zsigmond. 273—476 l. Egy füz. ára 30 kr.)
- Schmidt Sándor.** A Kraszna-Horka-Váraljai Wolynok. (Editio Separata e »Természetrzaji Füzetek.« Vol. III. parte II. et III. 1879. A Musaeo nationali hung. edito. 15 l. egy könyom. táblával. 8-r.)
- Scholtz Albert.** Az osztrák-magyar monarchia földrajza. (Franklin-társulat. 8-r. 140 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Schwarz Gyula.** Az athenei alkotmányjog történelmének korszakairól. (Zilahy S. 8-r. XII, 36 l.)
- Shakspere.** Minden munkái. Fordítják többen. II. kiadás. I. kötet. (Ráth. 8-r. 224 l. ára 80 kr.)
- Siegmund Vilmos.** (L. Jogászfylés.)
- Sipos Soma.** (L. Részvét-Album.)
- Somogyi Ede.** Magyar lexikon. 29—37. füz. (Rautmann Frigyes. 8-r. 513—640, 1—448 l. ára egy füzetnek 30 kr.)
- Soos Mihály.** A keresztény álláspontja a természetben. II. kötet. (Házikönyvtár. XXXI. Szent-István-Társulat. 8-r. XX, 532 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Stöhr Antal.** (L. Múzeum-egylet.)
- Sudy K. János.** Földrajz a népiskolák III. oszt. számára. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. 51 l. ára 20 kr.)
- Sullay István.** Szabadelvűség, szabadság és vallás. Vagy mi az oka az állam és egyház közötti viszálynak. (Eger. Szolesányi Gyula. n. 8-r. XII. 340 l. ára 2 frt.)
- Suppan Vilmos.** Ábrázoló geometria. A középiskolák felsőbb osztályai számára. III. rész. (Eggenberger. 8-r. 725 l. könyom. táblával, ára 1 frt 20 kr.)

- Szabályrendeletei**, A m. kir. földm., ipar- és kereskedelmi miniszternek mérték-hitelesítésre vonatkozó. (Lampel Róbert. n. 8-r. 36 l. s táblázatok. ára 50 kr.)
- Szabó József**. Fouqué munkája Santorin vulkáni szigetről. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 13. sz. Akadémia. 8-r. 29 l. ára 20 kr.)
- Szabó Mihály**. A házinevelés alapelvei. Felsőbb leánytanodai és családi használatra. (Grimm Gusztáv. 8-r. VI, 79 l. ára 50 kr.)
- Szabó Szilveszter**. Latin-magyar szótár Caesar-, Cicero-, Horác-, Livius-, Nepos-, Ovid-, Phaedrus-, Quintilian-, Sallust-, Tacitus-, Virgilhez. (Gr. Aigner Lajos. 8-r. 570 l. 2 frt 50 kr.)
- Szabó Szilveszter**. Magyar-latin szótár, iskolai használatra. (Gr. Aigner Lajos. 8-r. 1—464 l. 2 frt 50 kr.)
- Szalárdy Mór**. A közárva és a gyermek-halandság Magyarországon. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. IX, 71 l. s 4 tábla ára 1 frt.)
- Szalay József**. A magyar nemzet története. 11—14. füzet. (Weizsmann testvérek. 4-r. II. köt. 127—254 l. Egy-egy füzet ára 30 kr.)
- P. Szathmáry Károly**. Az emberi művelődés története. 2. 3. füzet. (Tetty N. és társa. n. 8-r. 33—96 l. egy-egy füzet 30 kr.)
- Szathmáry György**. A történelem s a keleti kérdés. Tanulmány. (Tetty Nándor és társa. k. 8-r. 32 l. ára 40 kr.)
- Szegedy Béla**. A betyár. Elbeszélés. (Piros könyvtár. XIII. Lampel Róbert. 8-r. 76 l. ára 20 kr.)
- Szemák István**. Német olvasókönyv a középtanodák felső osztályai számára. III. IV. rész. (Lauffer Vilmos. n. 8-r. VIII, 344; X, 374 l. Egy-egy rész ára 2 frt.)
- Szentesi Rudolf**. Budapesti rejtelmek. Eredeti regény 2 részben 1—6 füz. (Weizsmann testvérek. 8-r. 1—288 l. egy-egy füzet ára 30 kr.)
- Szigligeti Ede**. A lenecz. (A nemz. színház könyvtára. 131. füz. Pfeifer F. 8-r. 57 l. ára 40 kr.)
- Szigligeti Ede**. Dalos Pista. Vigjáték. (A nemzeti színház könyvtára. 129. füzet. Pfeifer F. 8-r. 58 l. ára 40 kr.)
- Szigligeti Ede**. Házassági három parancs. Vigjáték. (A nemzeti színház könyvtára. 130. füz. Pfeifer F. 8-r. 49 l. ára 40 kr.)
- Szigligeti Ede**. A fény arnyai. Szomorújáték. (A nemzeti színház könyvtára. 132. füzet. Pfeifer F. 8-r. 84 l. ára 40 kr.)
- Szikszy József**. Tükördarabok. Szerző sajátja. (Aigner L. 16-r. 94 l. ára 50 kr.)
- Színház**, A nemzeti, könyvtára. 129—132. füz. (L. Szigligeti Ede.)
- Szó**, Néhány, Bars-vármegye vasuti igényeiről és terveiről. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 25 l.)
- Szokoly Viktor**. Czinezyék és czinezárék. Egérregény emberekről. (Ellenőr. 8-r. 148 l. ára 1 frt.)
- Szombathy Ignác**. Győrvidék hajdankorából. Történelmi apró nyomozások. (Különlenyomat a főreáltanoda f. é. Értesítőjéből. Győr. Özv. Sauerwein Gézané nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Szombati Menyhért**. (Kürcz Antal.) A grófné titka. Történelmi elbeszélés. (Athenaeum. 8-r. 68 l.)
- Szondy Susánna** végrendelete. (Pápa. Dunántúli ref. egyházkerület. 4-r. 23 l.)
- Társaság**, A paedagogiai, évkönyve 1879. Szerk. Kiss Áron. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. XX, 187 l.)

- Teleki László gróf.** Kegyencz. Szomorújáték. (Olcso könyvtár. 85. sz. Franklin-társulat. 8-r. 200 l. ára 40 kr.)
- Temme I. D. H.** A bíró. Beszély. Ford. Kendeffy Vidor. (Piros könyvtár. XX. Lampel R. 8-r. 111 l. ára 30 kr.)
- Tenger,** Földközi, medenczejének térképe. (Tetty N. és társa. ára 20 kr.)
- Tersánczy József.** A gazdaszat alapelvei. A tanuló ifjuság számára, tan- és olvasókönyv. Ábrákkal. (N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. k. 8-r. 57, IV. l. ára kemény köt. 30 kr.)
- Thaly Emil.** A budapest-zimonyi vasut. (Különlenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« 1879. évi II-dik fuzetéből. Pesti könyvnyomda-részv.-társ. 8-r. 50 l.)
- Theuriot André.** A Maugars fia. Regény. Francziából ford. Nyitray József. »Ellenőr.« 8-r. 215 l. ára 1 frt.)
- Tissot Vidor és Amero Constant.** Montretout grófnő. Regény. Francziából ford. H. E. 3 kötet. (Ráth Mór. k. 8-r. 181, 173, 168 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Tiszaszabályozó-társulat,** A felső-szabolesi, 1879. évi jun. hó 7-én Kis-Várdában tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve. (Buschmann nyomdája. 8-r. 29 l.)
- Toldy-kör,** Pozsonyi, évkönyve. I. évf. Szerk. Vitkovics Sándor. A kör tulajdona. (Aigner Lajos. n. 8-r. 226 l. ára 1 frt.)
- Toldy László.** (L. Hellwald Frigyes.)
- Tormay Béla.** A magyar gazdák Székesfehérvárott 1879. évi junius 3–5. napjain tartott II. országos értekezletén tárgyalt hetedik kérdés: »Hogy a gabnaárak csökkenése a magyar gazda létezetését ne veszélyeztesse, az eddigi üzletrendszer változtatása szükséges; az állattenyésztés melyik ága szükségeli viszonyaink közt a melegebb fölkarolást.« (Athenaeum. 8-r. 16 l.)
- Tóth Mike.** Főveszedelmünk. (»Hunyady Mátyás« intézet. 8-r. 94 l.)
- Tölgy Lajos.** Francia nyelvten. A legujabb tanterv szerint. II. rész. A reáliskolák III. osztálya számára. (Zíper és König. 8-r. 106 l. ára 70 kr.)
- Törvényezikk XL.,** 1879-ik évi, a magyar büntetőtörvénykönyv, a kihágásokról. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Törvényezikk, 1879: XL.** A magyar büntető-törvénykönyv a kihágásokról. (Pfeifer Ferdinánd 16-r. 75 l.)
- Törvényezikk, 1879. XL.,** a magyar büntető-törvénykönyv a kihágásokról. (Eggenberger. 8-r. 56 l. ára 40 kr.)
- Törvényezikk, 1879: XXXI.** Erdő-törvény. (Pfeifer Ferdinánd. 16-r. XI, 122 l.)
- Törvényezikk, 1879. XXXI.** Erdő-törvény. (Eggenberger. k. 8-r. 86 l. ára 50 kr.)
- Törvényezikk, 1879. évi XXXVI.,** a közös hadsereg (haditengerészet) és a honvédség beszállásolásáról. (Eggenberger. 8-r. 72 l. ára 50 kr.)
- Törvényezikk, 1879. évi XIX.** a kisajátításról. Szeged szab. kir. város területén. (Szeged. Traub B. és társa. 16-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikkok,** Az 1879. évi országgyűlési I—XL. (Eggenberger k. 8-r. 418 l. ára 2 frt.)
- Törvényezikkok, 1879. évi országgyűlési. II. fuzet.** (Pfeifer Ferdinánd. 16-r. 337—732 l.)
- Törvényezikkok, 1879. évi országgyűlési II. fuzet.** (Ráth. 8-r. 117—344 l.)

- Törvények**, A magyar, zsebkiadása. III. kötet. Az országbirói értekezet javaslati a törvénykezés tárgyában. 6-dik, árvaügyi rendeletekkel bővített kiadás. (Lampel Róbert. 16-r. 127 l. ára 40 kr.)
- Törvények**, Az 1879. évi, gyűjteménye. II. füzet. III—XIV. (Lampel R. 225—496 l. ára 80 kr.)
- Tudomány-egyetem**, A budapesti kir. magyar, könyvtárának czímjegyzéke. III. 1878. évi gyarapodás. (Egyetemi nyomda. 8-r. 193 l.)
- Turesányi**. (L. Wangemann.)
- Tűzoltó-szövetség**, A magyar országos, 1878. július 21. és 22-én Iglón tartott IV. orsz. közgyűlésének jegyzőkönyve. Protocol etc. (Magyar orsz. tűzoltó szövetség közp. választmánya. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Udvardy Gyula**. Magyarok története életrajzi irányban. A népiskolák középosztályai számára a ministeri tanterv szerint. (Tetty N. s társa. k. 8-r. 61 l. ára kötve 30 kr.)
- Vágvölgyi Ödön**. Az egyéni és nemzeti jólét katechizmusa. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 8-r. 47 l. ára 50 kr.)
- Vajdafy Ernő**. Számtan polgári iskolák számára. II. kiadás. I. rész. (Eggenberger. 8-r. 134 l. ára 80 kr.)
- Varga Mihály**. A házi nevelés. Példákban előadva. (Franklin-társulat. 8-r. 318 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Vargyas Endre**. Magyar szabadságharcz története 1848—1849-ben. A magyar nép számára. II. kiadás. (Mehner Vilmos. n. 8-r. 760 l. 207 fametszettel.)
- Vasvári Ferencz**. A fekete torony. Regény 3 kötetben. (Piros könyvtár. 15—17. füzet. Lampel Róbert. 8-r. 334, 264 s 344 l. Mindhárom köt. ára 1 frt 80 kr.)
- Végh Pál**. Katholikus szertartás elemei. Elemi tanulók részére. (Eger. Szolcsányi Gyula. k. 8-r. 54 l. ára 20 kr.)
- Virgilius Publius Maro**. Aeneidos liber secundus. Virgilius Aenéisének második könyve. Magyarra fordította s rövid jegyzetekkel ellátta Kolosy Lajos. (Jászberény. Szalay Iván nyomdája. 8-r. 53 l.)
- Vitkovics Mihály** művei 4—8. füzet. (L. Nemzeti könyvtár. 27, 29, 31, 33, 35. füzet. Aigner L. 8-r. 49—224, 1—180, XXIX l. egyes füzetnek ára 30 kr.)
- Vitkovics Mihály** munkái. Szerkeszti Szyorényi J. I. Költeményes rész. II. Próza rész. (Aigner Lajos. k. 8-r. IX, 343; XXVII, 257, l. ára 2—2 frt.)
- Volf György**. Bátor László és a Jordánszky-Codex bibliafordítása. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. köt. 10. szám. Akadémia. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Wachenhusem János**. A török kozák. Elbeszélés. Magyarítá Cziklay Lajos. (Piros könyvtár. 19. füz. Lampel Róbert. 8-r. 107 l. ára 30 kr.)
- Walter Antal**. Beszélgetések, nyelvtan és levélírály kézikönyve, magyarul, németül, angolul, francziául és olaszul. 2-ik kiadás. Szerző sajátja. 1 füz. (Grimm Gusztáv. 8-r. 24 l. ára 30 kr.)
- Wangemann**. Bibliái történetek elemi iskolák számára. W. nyomán Turesányi. I. rész. (Hornyánszky V. 8-r. 1—164 l.)
- Wührl Jákó**. Magyar vasuti lexikon. 3. és 4. füz. (Rautmann Frigyes. 8-r. 129—256 l. egy füzet ára 50 kr.)

- Zafféry Károly.** Magyarország és a földközi tenger mellett elterülő országok rajzoltató földrajza. A középiskolák I. osztálya számára a ministeri tanterv szerint. (Tetty N. és társa. n. 8-r. 1—4 ív, a teljes mű ára 80 kr.)
- Ziltz Mór.** Hittan az izraelita népiskolák alsóbb osztályai számára. 6-ik kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 64 l. ára 30 kr.)
- Zrinyi Miklós.** Szigeti veszedelem. 2. és 3. füzet. (Nemzeti könyvtár. 26, 34. füz. Aigner. 8-r. 81—240 l. ára 30 kr.)
- Zsögöd Benő.** A birói zálogjog némely kiterjesztéséről. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 42 l. ára 40 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde.** Neue Folge. XV. Band. 1. Heft. (Nagyszeben. Egylet. 8-r. 1—228 l.)
- Bauer L. M.** Deutsche Elementar-Grammatik. Nach dem gegenwärtigen Standpunkte der Sprachwissenschaft. 26. Auflage. (Lauffer Vilmos. k. 8-r. 141 l. ára kötve 34 kr.)
- Bericht der Districts-Handels- und Gewerbekammer in Pressburg über die Zustände der Landeskultur des Handels der Industrie und des Verkehrs in diesem Kammerbezirk im Jahre 1878.** (Pozsony. Angermayer nyomdája. n. 8-r. 204 l.)
- Blumenau S.** Zur Orientirung in der Freimaurer-Frage. In Briefen an einen Freund. Herausgegeben von der Loge »Humboldt.« (Aigner Lajos. n. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Claudius Heinrich.** Das allgemeine moralisch-religiöse Gesetzbuch und Andachtsbuch oder Hundert Gebote. (Pozsony és Lipcse. Drödtleff Rezső. 8-r. 154 l.)
- Freiheits-Poesie.** Arbeiter-Lieder und Deklamationen. Herausgegeben von »Volksstimme.« I. Heft. (»Népszava« szerkesztősége. 8-r. 47 l. ára 15 kr.)
- Fuchs Johann.** Aufgabensammlung für den Rechnungs-Unterricht. 3 Theile. (Lauffer Vilmos. k. 8-r. 48, 64 és 68 l. ára kötve 15, 18 és 18 kr.)
- Gesangbuch,** Christliches, der ev. Gemeinden augsb. Bek. M.-Berény, Bulkesz, Gyoma, Hartau, Szemlak und Vadkert. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 1099 és 177 l.)
- Gesetzartikel, XXXI,** vom Jahre 1879. Forstgesetz. (Ráth Mór. n. 8-r. 68 l. ára 60 kr.)
- Gesetzartikel, XXXIV** vom Jahre 1879. Ueber die Modification und Ergänzung des G.-a. XXXIX v. J. 1871 über die Flussregulirungs-Gesellschaften. (Ráth Mór. n. 8-r. 15. l. ára 40 kr.)
- Gesetzartikel, XL** vom Jahre 1879. Ungarisches Strafgesetzbuch über Uebertretungen. (Ráth Mór. n. 8-r. 43 l. 50 kr.)
- Gesetzartikel, v.** Jahre 1879. Ueber die Einquartierung der gemeinsamen Armee und der Honvéd-Truppen. (Ráth Mór. n. 8-r. 52 l. ára 50 kr.)

- Jauss Georg.** Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen. I. II. Theil. Vierte umgearbeitete Auflage. (Aigner Lajos. 8-r. 136, 168 l. ára 40, 55 kr.)
- Jauss Georg.** Fibel nach der analytisch-synthetischen Lesemethode. Sechste Auflage. (Aigner Lajos. 8-r. 94 l. kemény kötés. ára 30 kr.)
- Jókai Maurus.** Der Roman des künftigen Jahrhunderts. 4 Bände. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 240, 210, 224, 203 l. ára 4 frt 20 kr.)
- Kardoss Adam.** Kochstudien einberufener Reservisten in Bosnien. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 23 l.)
- Keszler Sigmund.** Lexicon sämtlicher gerichtlich protocollirten Firmen der zur h. Stephanskronen gehörigen Länder. (Nach dem amtlichen Verlautbarungs-Organen »Központi Értesítő« ins Deutsche übersetzt.) (Szerző. n. 8-r. XXVII, 344 l. ára 5 frt.)
- Klein.** Festrede aus Anlass des silbernen Hochzeitsjubiläums Ihrer Majestäten Kaisers und Königs Franz Josef I. und Elisabeth am 24. April 1879. (Burián nyomdája. 8-r. 13 l.)
- Könyöki Alois Georg.** Untersuchung des Methyleugenols. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doctorwürde in Tübingen. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 44 l.)
- Kuttner Alexander.** Erster Unterricht in der Weltgeschichte. In Fragen und Antworten. Zum Druck vorbereitet von Max Mayer. 4-te verb. Aufl. (Lampel Róbert. 8-r. 74 l. kötve 30 kr.)
- Landesgesetze des Jahres 1879. II. Heft.** (Ráth Mór. 8-r. 117—360 l. Az egész évi folyam ára 3 frt.)
- Lanfranchi Enea.** Die Wasserstrassen Mittel-Europa's mit besonderer Berücksichtigung der Regulirung des Donaustromes zwischen Theben-Gönyő. (Pozsony. Angermayer K. 2-r. 30 l.)
- Löbl Karl.** Kurzgefasste Zäumungs-Lehre, gewidmet den Angehörigen der k. k. Armee. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8-r. 38 l. 3 tábla.)
- Lurtz Franz Eduard.** Geometrie für Volksschulen. (Brassó. Zeidner Henrik. 8-r. 84 l. ára 50 kr.)
- Mendlik Alois.** Die Gasbeleuchtung. (Franklin-társ. 8-r. 79 l. ára 60 kr.)
- Német Karl.** Elementar-Lehrbuch der christlichen Religion für evangelische Schulen. Theoretischer Theil. (Franklin-társulat. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Német Karl.** Elementar-Lehrbuch der christlichen Religion für evangelische Schulen. Praktischer Theil. (Franklin-társ. 8-r. 115 l. ára 50 kr.)
- Neumann Wolf.** Geschichte der Juden vom Entstehen der Inquisition bis auf unsere Zeit. 2. Aufl. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 324 l.)
- Podolinsky.** Socialismus und Darwinismus. Eine Antwort auf Oskar Schmidt's Darwinismus und Socialdemokratie. Aus dem Serbischen übersetzt. (»Munkás Heti Krónika« nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Posewitz Theodor.** Neue Eruptivgesteine aus dem Banater Gebirgsstocke. I. Tonalite. II. Diorite. (Légrády testv. 8-r. 14, 4 l.)
- Schück Salsmon.** Das Licht der Gegenwart. Einweihungsrede zur Einweihung der Synagoge in Kun-Madaras 1. Juni 1879. (Burián nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Schwarz Julius.** Versuch einer Zusammensetzung des parlamentarischen Staats-Raths auf Grundlage der Fachbildung. (Egyetemi nyomda. 8-r. 36 l.)

- Schwarz Julius.** Zur Reform des Parlamentarismus. Zwei Briefe. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 36 l. ára 60 kr.)
- Schwarz Julius.** Zur Reform des Europäischen Unterrichtswesens. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. VI, 112 l. 1 frt 80 kr.)
- Schwicker Joh. Heinrich.** Das ungarische Unterrichts-Wesen am Schlusse des Schuljahres 1877—78. Im Auftrage des königl. ungar. Ministers für Kultus und Unterricht. (Egyetemi nyomda. 4-r. XVI, 421 l.)
- Schwicker Joh. Heinrich.** Deutsches Sprach und Stilbuch für die Mittelklassen der Volksschulen. Sechste verbesserte Auflage. (Aigner Lajos. 8-r. 78 l. kemény kötésben ára 44 kr.)
- Schwicker Joh. Heinrich.** Deutsches Stilbuch. Zum Gebrauche an Gymnasien, Real- und Bürgerschulen. Zweiter Theil. Zweite umgearbeitete Aufl. (Aigner Lajos. 8-r. 218 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt. XXIX. Jahrgang.** (Nagyszében. Closius örökösinek nyomdája. 8-r. 157 l.)
- Wohlfarth Ernst.** Freimaurer-Gedichte. (Rosenberg testv. 8-r. 69 l. ára 50 kr.)
- Zsigmondy Wilhelm.** Denkschrift über die Thermen von Teplitz in Böhmen. (Légrády testv. 8-r. 26 l.)
- Griegernu Herman Ferdinand.** Nábožne kázani, pri XVIII. výročitém shromáždení wsseobecné ew. A. W. uhorské podporowny dne 6. oktobra r. 1878. w chrámě ew. w Banské Bystrici. Dle nemeckého tlačéného wýtisku Bedrich Baltik. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 18 l.)
- Jábornik Karol.** Madarska reč a její praktické preberanie v národných školeách jazyka slovenského I., II. diel. (Tapolesa. Platzko Gyula. k. 8-r. 32 és 32 l.)
- Kuttner A.** Krátky zemepis so zvláštnym ohladomana uhorsku krajinu. Sieste opravené. (Lampel R. 8-r. 60 l. ára 36 kr.)
- Mišík Stefan.** Biblický dej zo stanoviska vedeckého dl'a Kalmeta, Bosizia a iných prostorozumné objasnený. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 90 l.)
- Zajmus Gabr.** Weniec katolických cirkevnych piesni. Obstaral a vydal Fr. Tagányi. (Turócz-Szent-Márton. Nyitrai püspöki hivatal. 8-r. 117 l.)
- Despotović P.** Zologija za narodne škole. Drugo sasvim preradjeno i rašireno izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 98 l. ára 30 kr.)
- Hoffmann Fr.** Bogat i sinomah. Udesio za nasu mladež. V. J. Janković. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 68 l. ára 24 kr.)
- Hoffmann Fr.** Dete na Alpima ili kako sejao tako žeo. Pripovetka za mladež. Prevod V. J. Jankovića. Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Jovanovića Zmaj** — Jovana, pevanija. Sveska treća. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. n. 8-r. 129—192 l. ára 40 kr.)
- Kotoranin, S. P.** Pjesma kosovskog boja 1389. godine. Treće irdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 68 l. ára 24 kr.)
- Milas N.** Dostojanstva u pravoslavnoj erkvi. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 167 l. ára 1 frt 25 kr.)
- Miletić Sv.** Postupak pri nastavi u desetičnim razlomcima za osnovne škole. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 61 l. ára 50 kr.)

- Nešković M.** Srpska gramatika za učitelje III. i IV. razreda. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 78 l. ára 50 kr.)
- Pelagits Vasa.** Put srednjijem zsvotu ili nova nauka i novi ljudi. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. XII, 134 l.)
- Pelagits Vasa.** Istorija Bosansko-Erzegovacske bune u swezi sa srpsko-i rusko-turskim ratom. (Hornyánszky Viktor nyomdája 8-r. 131 l.)
- Pelagits Vasa.** Uzorite besjede i pjesme. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 69 l.)
- Pesmarica narodna.** 400 po izbor pesama ratnih, iroških, devojačkih, veselih i zabavnih, što se najradije pevaju. (Ujvidék. Popovits M. testv. 32-r. XVII, 192 l. ára 40 kr.)
- Popović St. V.** Veliki srpski deklamator. Zbirka odabranih pesama za deklamovanje u narodnim i srednjim školama. (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. V, 160 l. ára 60 kr.)
- Popović St. V.** Biblioteka za narod. Sveska VII. Srpski deklamator. Zbirka odabranih pesama za deklamovanje u srednjim školama, prilikom beseda i svetkovina. (Ujvidék. Popovits M. testv. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)
- Ristić Roste.** Novella. Biblioteka za ženski svet. Sveska IX. Jelka. (Ujvidék Popovits M. testv. 8-r 56 l. ára 25 kr.)
- Smit Oskar.** Zoologija. Preveo Vladan Arsenijević. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. 100 l. ára 50 kr.)
- Sobajić Maksim,** osveta kosovska. Junačke pjesme srpske. (Ujvidék. Pajević A. 8-r. 287 l. ára 1 frt.)
- Velimirovic R.** Srpsko-nemački razgovori za učenje nemačkog jezika namenjeni onima, koji ne moraju znati čitati nemačkim slovina. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. IV és 44 l. ára 20 kr.)
- Kauka R.,** zadnji dani zivota Nikole Zrinjskoga mladjega hrvatskoga bana. Historicka pripovjedka. (Vukovár. Wagner András. k. 8-r. 92 l. ára 40 kr.)
- Miena** žiteljstva god. 1875, 1876 i 1877. Izdao ju stat. ured. kr. dalm. hrv. slav. zem. vlade I. dio. Skrižaljke. (Zágráb. Az orsz. kormányzóság stat. hivatala. n. 8-r. 348 l. ára 1 frt.)
- Tomić Janko,** slike iz hrvatske i slovienske poviesti za gradjanske i više djevojačke učione. (Zágráb. »Hrvatski učitelj» szerkesztősége. 8-r. 138 l. ára 50 kr.)
- Vrbanić Fran,** statistika kaznenoga pravosudja za godine 1863—1876. (Zágráb. Az orsz. kormányzóság stat. hivatala. n. 4-r. 86 l. ára 1 frt.)
- Zoričić Mil.,** Financijalno gospodarstvo hrv.-slav. hrajine god. 1872—1876. (Zágráb. Az orsz. kormányzóság stat. hivatala. n. 8-r. XII, 352 l. és LXIV l. táblákkal. ára 2 frt 50 kr.)
- Catechismulu.** Calvinesu inpusu Clerului si poporului romaneseu sub domnia principiloru Georgiu Rákóczy I. si II. — Transcriu cu litere latine dupa editiunea II tiparita in anulu 1656, insoeitu de una es cursiune istorica si de unu Glossariu de Georgiu Baritiu. (Nagyszeben. Román Akadémia. 8-r. IV, 139 l.)
- Densusi.nu.** Se ne cunoosemu! (Respunsu d-lui G. Caritiu) Ed. II. (Brassó. Gött János nyomdája. 8-r. 20 l.)

- Nemoian Joan.** Gramatica magiara-româna. (Lugos. Traunfellner Károly nyomdája. 8-r. VII, 305 LXXII l. ára 1 frt 80 kr.)
- Popu Georgiu.** Indreptariu practicu in tote afacerile finantiale. (Balázsfalva. G.-k. papnövelde nyomdája. 8-r. 145—288 l. Egy füzet ára 30 kr.)
- Siulutiu Sterca Josifu.** Partea a II-a din Memoriulu. 1878. (Nagy-Szeben. Filtsch nyomdája. 8-r. 83. l.)
- Stefânescu Nicu Jón.** Unu cuiu. (Nagy-Szeben. Closius örököseinek nyomdája. 8-r. 12 l.)
- Tudnescu Joann.** Introducere in Economia manualu didacticu pentru scóelele poporale romane. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 62 l. ára 20 kr.)
- Vlassa Georgiu.** Manualu de Aritmetica pentru Gimnasiale inferioara dupa. Močnik. P. I. (Balázsfalva. G.-kath. papnövelde nyomdája. 8-r. 159 l. ára 80 kr.)
- Hizza zlata nova,** molechemu krstjeniku va ruke danava koj sze nahajaju zibrane juternje, vecsernje, masne i pri drugih prilikah hasznovite molitve. Sédmo izdanje. (Kőszeg. Leitner Ferdinánd. 8-r. 501 l. ára 1 frt.)
- Comdé, Arthur de,** Le petit français comme poète de famille et declamateur. (Lampel Róbert, 16-r. II. 278 l. 60 kr.)
- Tomsich Vincenzo.** Nuovo metodo pratico per imparare la lingua Croata . . . dietro il sistema di Ahn. V. I. (Fiume. Karletzky Ferencz nyomdája. 8-r. 143 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Adámek, Karel.** Základy vývoje Madaruv. Kulturne-historické rozhledy. Spis ce nou »Posla z Prahy« pöcteny. (Prága. Grégr és Dattel F. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Arany Johann.** König Buda's Tod. Ein Epos. Aus dem Ungarischen übersetzt von Albert Sturm. (Lipese. Friedrich. 8-r. VIII, 176 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Ausweise** über den auswärtigen Handel der österr.-ungar. Monarchie im Sonnenj. 1878. IV., VI. Abth. XXXIX. Jahrg. (L. Pizzala Joseph.)
- Bergl Joseph.** Geschichte der ungarischen Juden. (Lipese. Friedrich 8-r. 158 l.)
- Boleman St.** Bad Vihnye in Ungarn. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. IV, 52 l. ára 60 kr.)
- Dux Adolf.** Aus Ungarn. Literatur- und culturgeschichtliche Studien. (Lipese. Foltk. 8-r. IV, 350 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Gubernatis Angelo.** Dizionario biografico degli scrittori contemporanei ornato di oltre 300 ritratti. Fasc. 4. (Flórenz. Monnier örököseinek nyomdája. 8-r. 273—368 l. Egy füz. ára 5 lira.)
- Krones Franz.** Geschichte der Neuzeit Oesterreichs vom 18. Jahrhundert bis auf die Gegenwart. 10—11. Lfg. (Berlin. Hofmann. 8-r. 593—720 l. Egy füzet ára 65 kr.)
- Landau Marcus.** Die italienische Literatur am österreichischen Hofe. (Bécs. Gerold Károly és fia. 8-r. 94 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Magyarisirung** in Ungarn. (München. Ackermann Tivadar. 8-r. 486 l.)

- Malfatti Josef.** Handbuch des österreichisch-ungarischen Consular-Wesens mit einer Sammlung von Normalien und einem Anhang über die Stellung der fremden Consular-Functionäre in Oesterreich-Ungarn. (Bécs. Braumüller. 8-r. XVI, 750 l. 3 táblával, ára 8 frt.)
- Miklosich Franz.** Ueber die Wanderungen der Rumunen in den dalmatischen Alpen und den Karpaten. (Bécs. Gerold Károly s fia. 4-r. 66 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Pelech Johann.** The Valley of Stracena and the Dobschau Ice-Cavern. Translated from the german of Samuel Klein by Bezant Lowe. (London. Trübner s társa. 8-r. 31 l. 7 rajztábla.)
- Pettenegg Ed.** Gaston Graf von, Ludwig und Karl Grafen und Herren von Zinzendorf, Minister unter Maria Theresia, Josef II., Leopold II. und Franz I. Ihre Selbstbiographien nebst einer kurzen Geschichte des Hauses Zinzendorf. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. 295 l. ára 4 frt.)
- Pizzala Joseph.** Waaren-Ein-, Aus- und Durchfuhr des dalmatinischen Zollgebietes. Herausg. von der k. k. statist. Central-Commission. (Ausweise über den auswärtigen Handel der österr.-ung. Monarchie im Sonnenjahre 1878. VI. Abth. XXXIX. Jahrg.) (Bécs. Cs. k. udvari- és államnyomda. n. 4-r. 32 l.)
- Pizzala Joseph.** Waaren-Durchfuhr durch das allgem. österr.-ung. Zollgebiet. Herausg. v. d. k. k. statist. Central-Commission. (Ausweise über den Auswärtigen Handel der österr.-ung. Monarchie im Sonnenjahre 1878. IV. Abth. XXXIX. Jahrg.) (Bécs. Cs. k. udvari- és államnyomda. n. 4-r. 69 l.)
- Sanuto Marino.** Diarii. 5—9. füzet. (Venezze. Venezzei történelmi társulat. 4-r. 769—1114, 1—608 l. egyes füzetnek ára 5 lira.)
- Schulthess.** Europäischer Geschichts-Kalender. XIX. Jahrg. 1878. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. 576 l. ára 5 frt.)
- Sixay Jiri.** Krestanska naučeni a modlitby. Z uherského jazyku preložil Mich. Blažek. Tretí vydáni. Díl. I. (Kolin. Hoblik Fr. 8-r. 240 l. ára 1 frt.)
- Stefanovič Vilovo.** Die Felsengen des Kazan und die Donau- und die Theiss-Regulirung. (Bécs. Hartleben A. n. 8-r. 7 iv. ára 2 frt.)
- Teutschlaender.** Michael der Tapfere. Ein Zeit- und Charakterbild aus der Geschichte Rumäniens. (Bécs. Graesse. 8-r. XVI, 254 l. ára 2 frt 20 kr.)
- Türheim A.** Gedenblätter aus der Kriegsgeschichte der kais. kön. österr. Armee. 4. Lief. (Teschchen. Prochaska Károly. n. 8-r. 193—256 l. ára 80 kr.)
- Ujfalvy Ch. E. de Mezőkövesd.** Expedition scientifique française en Russie, en Sibérie et dans le Turkestan. V. II. Le Syr-Daria le zéraféhane le pays des sept-rivières et la Sibérie occidentale avec 4 appendices. (Paris. Leroux Ernő. n. 8-r. XVI, 208 l.)
- Umlauf Friedrich.** Wanderungen durch die österreichisch-ungarische Monarchie. Landschaftliche Charakterbilder in ihrer geographischen und geschichtl. Bedeutung. (Bécs. Graeser Károly. 8-r. VIII, 504 l. 55 ered. rajzzal. ára 5 frt.)
- Ungarn, Soll, zu Deutschland, oder zu Russland stehen?** (Lipese. Brückner és Niemann nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Vargha Julius.** Die Vertheidigung in Strafsachen. Historisch u. dogmatisch dargestellt. (Bécs. Manz-féle könyvkereskedés. 8-r. XXXII és 883 l. ára 6 frt.)

A magyar irodalom 1879-ben.

Ötödik közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1879-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek. *)

- Adámly Béla.** Német ABC és olvasókönyv az elemi népiskolák II. oszt. számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 112 l. ára 23 kr.)
- Andrássy Jenő.** Remek költemények. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 240 l. ára 80 kr.)
- Arany János.** Toldi szerelme. Költői elbeszélés. II. kötet. (Szerző. 8-r. 392 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Balogh Ferencz.** A magyar protestáns egyháztörténet irodalma. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 93 l. ára 60 kr.)
- Balogh Péter.** A komló okszerű termelésének kézikönyve. Az országos magyar gazdasági egyesület által állam-díjjal koszorúzott pályamunka. II-dik kiadás. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 175 l. ára 1 frt 20.)
- Baloghy Dezső.** Az Ordaskeőy család. Regény 2 kötetben. (B-Gyarmat. Spitzer Mór. 8-r. 148, 154 l. ára 2 frt.)
- Bánffy György báró.** Néhány szó a verseny-ló idomításáról. (Zilah. Gámán János nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Bánfi János.** A Szántó-család története. Elbeszélés az ifjuság és a nép számára. (Kis Nemzeti Múzeum. 44. szám. Franklin-társulat. 8-r. 220 l. ára 50 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin olvasókönyv. Livius és Ovidiusból. A középiskolák III. és IV. oszt. számára. 2-dik kiadás. (Eggenberger. 8-r. 89 l. ára 60 kr.)
- Bartalus István.** Elemi összhangzat- s számjelzéstán. Tanítóképezdek számára. Wohlfahrt H. után írta B. I. Második javított s lényegesen megbővített kiad. (Rózsavölgyi és társa. 8-r. VI, 100 l. ára 80 kr.)

*) Ezen észrevételek értelmében a jelen kimutatásból mindazon könyvek kimaradtak, melyeknek czimlapjai az 1880. évszámmal vannak megjelölve.

- Bedő Albert.** Az erdészet. (Hivat. jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. IV. füzet. n. 8-r. 35 l.)
- Beke Antal.** A zenetani előadás a tanító-képezdében. Zene-elméleti munka tanító-képezdészek és zenekedvelők magánhasználatára. Mutatványozikk. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 16 l. Egy füzött példány ára 3 frt.)
- Békési Péter.** Természettan népiskolai használatra. II. kiad. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 64 l.)
- Békey Imre és Császár Károly.** A közoktatás. I. rész. Az elemi oktatás. II. rész. A középiskolai oktatás. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. I. füz. n. 8-r. 135 l.)
- Benedek Aladár.** Czeczil levelei. 2-ik kiad. (Aigner Lajos. k. 8-r. 178 l. ára 1 frt.)
- Beöthy Zsolt.** A magyar nemzeti irodalom ismertetése. II. köt. A középiskolák VI., VII. és VIII. osztálya számára. (Athenaeum. 8-r. 324 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Bertha Sándor.** (L. Kruspér István.)
- Beszédek a kir. József-műegyetemen az 1879–80-iki tanév megnyitásakor 1879. évi szeptember hó 14-én.** (Athenaeum nyomdája. 8-r. 43 l.)
- Bias Camille.** A verboszú. (Családi könyvtár. I. köt. 1. füzet. Halász István és Szönyi István. 8-r. 80 l. ára 25 kr.)
- Bogisich Mihály.** A keresztény egyház ősi zenéje. Az apostolok korától a németalföldi zeneiskola megalapításáig. (1450.) Magyarország világi és szerzetes papsága, papnöveldek, tanítóképző intézetek és zeneiskolák számára. Eger. Szerző. 8-r. XXIII, 607 l. ára 4 frt.)
- Bónis István.** A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról. (1879. évi XL. tez.) Tisztviselők, magánosok, joghallgatók és községi előljárók használatára. Felvilágosító és magyarázó jegyzetekkel. (Kolozsvár. Szerző. 8-r. 224 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Budenz József.** (L. Közlemények, Nyelvtudományi.)
- Bukovinsky Gyula.** Magyarország pénzügyi és közgazdasági helyzetéről s annak orvoslásáról. (Rudnyánszky A. 8-r. 16 l.)
- Charcot.** Előadások az idegrendszer betegségeiről. Összegyűjté és közlé Bournesville. Ford. Koller Gyula. II. kötet. (A Magyar Orvosi könyvkiadótársulat könyvtára. XXXV. kötet. 8-r. XIII, 388 l. 33 fametszettel és 10 színnyomatu táblával.)
- Cornelius Nepos.** Ford. ifj. Schiefner Gyula. 2-ik füz. 2-ik kiad. (Római remekírók magyar fordításban. 17. köt. Lampel R. 16-r. 113–215 l. ára 40 kr.)
- Császár Károly.** (L. Békey Imre.)
- Csontos János.** Ismeretlen magyar codex herezeg Lobkowicz Mór raudniczi könyvtárában. Különnyomat a M. Könyv-Szemléből. (Weismann testv. könyvnyomdája. 8-r. 20 l.)
- Darmay Viktor.** Újabb költemények. 2-ik kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 310 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Dávid Ferencz,** első unitárius püspök halálának háromezázados évfordulati emlékünnepe, az unitáriusoknak 1879-ben augusztus 24. és 25. napjain, Sz.-Keresztúron tartott zsinati gyűlése alkalmával mondott imákban és egyházi beszédekben. (Kolozsvár. K. Papp Miklós nyomdája. 8-r. 86 l. ára 60 kr.)
- Déchy Mór.** (L. Posner Károly Lajos.)

- Deés** multja és jelene. Vázlatos ismertetés az 1879. október 18—26. rendezett kiállítás alkalmára. (Deés. Bánffy és Kovács nyomdája. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Dervarics Kálmán.** Történeti beszédek. 2-ik, olesó kiad. (Aigner Lajos. 8-r. VIII, 163 l. ára 1 frt.)
- Déryné** naplója. Rendezte Törs Kálmán. Kiadja a Kisfaludy-társaság. I. kötet. (Ráth Mór. k. 8-r. XVI, 352 l. ára 2 frt.)
- Dévay József.** Irodalmi bajok. Heinrich Gusztávtól. Megbírálta D. J. 2 füzet. (Kókai Lajos. n. 8-r. 25, 64 l. ára 50, 80 kr.)
- Döntvénytár.** A m. kir. Curia semmitőszéki és legfelsőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai Sándor, Zlinszky Imre. XXII. folyam. (Franklin-társulat. 8-r. IV, 112, 180 l. ára 2 frt.)
- Döntvénytár, Közigazgatási.** A kormány és kir. Curia elvi jelentőségű határozatai és szabályrendeletei. Szerk. Dárdai Sándor, Borszéký Károly, Grünwald Bernát, Kelemen Mór, Kogler János, Leövey Sándor, Neuberger Ignác, Schnierer Gyula és Zlinszky Imre közreműködésével. V. folyam. (Franklin-társulat. 8-r. 253 l. ára 2 frt.)
- Egybeállítás.** Az 1878. évi fogyasztási adóeredményeknek statisztikai, a magyar korona országaira vonatkozólag. •Kiadta a magyar kir. pénzügyministerium. (Államnyomda. 4-r. 47 l.)
- Egyházkerület, A dunamelléki reformált, névtára az 1879-ik évre.** (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 44 l.)
- Egyházkerület, A dunántúli evang. reformált, névtára 1879-dik évre.** (Pápa. A ref. fótanoda betűivel. 8-r. 63 l. ára 20 kr.)
- Előadások, Népszerű természettudományi, gyűjteménye.** Kiadja a k. m. természettud. társulat. III. köt. 18. füzet. (L. Wartha Vincez.)
- Előmunkálatok, Zsinati, a magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztve. II. füzet.** (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 80 l.)
- Emericzý Géza.** A természetrajztanítás módszere. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 27 l. ára 25 kr.)
- Emlékkönyve, A budapesti (budai) tanító-egylet.** (L. Trájtler Károly és Gööz József.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Kiadja a magyar tud. Akadémia. Szerk. Szabó József. IX. kötet. 19. szám. (L. Klein Gyula.)
- Falk Zsigmond.** (L. Posner Károly Lajos.)
- Fodor József.** A közegészségügy. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az országos m. kir. statist. hivatal. III. füzet. n. 8-r. 85 l.)
- Gamauf Vilmos.** (L. Rodiczky Jenő.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földrajzban. A népiskolák középosztályai számára. VIII. kiadás. (Tetty és társa. 8-r. 78 l. 23 fametsz. rajzzal. ára 36 kr.)
- Gesell Sándor és Graenzenstein Béla.** A bányászat és kohászat. I. rész. A bányászat és kohászat termékei. II. rész. A vaskohászat. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. kir. statist. hivatal. II. füzet. n. 8-r. 63 l.)
- Gööz József.** (L. Trájtler Károly.)

Graenzenstein Béla. (L. Gesell Sándor.)

Greguss Ágost beszéde, melylyel az egyetemi évet 1879. szeptember 9-dikén megnyitotta. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 9 l. ára 10 kr.)

Gyulay Pál Emlékbeszédek. (Franklin-társulat. 8-r. 324 l. ára 2 frt.)

Hellwald Frigyes. A föld és népei. Föld- és népismei kézikönyv. H. F. s egyéb írók nyomán kidolgozta Toldy László. Előszóval bevezette Hunfalvy János. 11—12. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 313—368 l. egy füzet ára 30 kr.)

Herrich Károly. A tiszaszabályozás és a szegedi válság. (Különlenyomat »A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye« XIII. kötet III. füzetéből. Kilián Frigyes. n. 8-r. 58 l. két rajzablával.)

Heuzé, Lecoq és Jäger. A gyógynövények műveléséről. Átdolgozta Detsinyi Frigyes. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat 8-r. 70 l.)

Hevesi József. Ibolyák. Költemények. (Kbór és Wein nyomdája. 8-r. 96 l.)

Hódotat, melylyel Supka Jeromos zircz-, pilis-, pásztói- és sz-gothardi apátot beiktatása alkalmából üdvözli a bajai rendház. (Egyetemi nyomda. 2-r. 4 l.)

Hollaki Árpád. Járásbírósi kézikönyv. Tartalmaz 212 különféle végzés-, ítélet- és jegyzőkönyv mintázatot. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 183 l. ára 1 frt.)

Honthy László. Beszélyek neveléstani alapon. (Aigner Lajos. 8-r. 377 l. ára 1 frt.)

Q. Horatii Flacci carmina. Nauck C. W. nyomán értelmezi Gyurits Antal. 1. füzet. 2-dik kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye magyar jegyzetekkel iskolai használatra. 4. Lampel R. 8-r. XII, 92 l. ára 60 kr.)

Imrik Péter. Választás vagy kinevezés? Tekintettel a rend és szabadságra. (ifj. Nagel Ottó. 8-r. 36 l. ára 60 kr.)

Irmei Ferencz. Az aranypróba. Eredeti színnű négy felvonásban. (Magyar könyvvesház. 64. 65. Aigner Lajos. 16-r. 94 l. ára 40 kr.)

Jelentés, Hivatalos, a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. kir. statist. hivatal. I—XI. füzet. (L. Békey Imre, Gesell Sándor, Fodor József, Bedő Albert, Posner Károly Lajos, Rodiczky Jenő, Kruspér István, Kramer Samu, Tormay Béla.)

Kármán József művei. 5. (Nemzeti könyvtár. 39. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 33—112 l. ára 30 kr.)

Kassay Adolf. Az új erdő-törvény. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és irománypéldákkal. (Vác. Serédy G. 8-r. 170 l. ára 1 frt 20 kr.)

Katinszky Géza. Magyar helyesírásban iskolai használatra. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. IV, 48 l. ára 20 kr.)

Kazinecy Ferencz. Erdélyi levelek. 1—2. (Nemzeti könyvtár. 37., 41. Aigner Lajos. 8 r. 17—176 l. ára 30 kr.)

Kegyes-tanítórend, A magyarországi, névtára 1878—79. tanévre. (Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. 47 l.)

Kereskedelmi- és iparkamara, A kolozsvári, jelentése kerülete gazdasági, kereskedelmi-, ipari- és forgalmi viszonyairól 1878-ban. (Kolozsvár. Keresk.- és iparkamara. 8-r. XV, 280 l.)

Klein Gyula. Ujabb adatok a tengeri moszatok krystalloidjairól. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 19. füzet. Akadémia. 8-r. 33 l. ára 30 kr.)

- Komlóssy Ferenc.** Bosnia és Herzegovina jogviszonya Magyarországhoz a középkorban 1103—1528. II. rész. Vegyesházi királyaink alatt. (Szerző. 8-r. 56—106 l.)
- Kótai Lajos.** Magyarország történelme. Az elemi iskolák III., IV. és V. osztálya számára. (Szatmár. Lövy Miksa. 8-r. 88 l. ára 30 kr.)
- Kotzebue Ágost.** Elbeszélések fiaim számára. Magyarra fordítá és kiadja Zambauer Ágoston. (Lampel R. k. 8-r. IV, 194 l. ára 70 kr.)
- Kováts Gyula.** Az írói és művészi tulajdonjog, (Különlenyomat a »Havi Szemle« 1879. folyamából. Wilckens F. C. 8-r. 84 l.)
- Ifj. Kölber Fülöp.** (L. Kramer Samu.)
- Költségvetés, Állami,** a magyar korona országai részére az 1880. évre. 1—17. füzet. (Államnyomda. 4-r. 21, 70, 29, 45, 290, 117, 58, 68, 68, 92, 70, 70, 48, 54, 15, 97, 3 l.)
- König Gyula.** Algebra a középtanodák felsőbb osztályai számára az új gymnasiumi tanterv értelmében. I. füzet. (Eggenberger. 8-r. 4, 155 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Könyvesház, Magyar.** 64. 65. (L. Irmei Ferencz.)
- Könyvkiadótársulat,** A magyar orvosi, könyvtára. XXXV. (L. Charcot.)
- Könyvtár, Családi.** I. köt. 1. füzet. (L. Bias Camille.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerk. Abafi Lajos. 37—42. füzet. (L. Kazinczy Ferencz, Kármán József, Mikes Kelemen, Zrínyi Miklós.)
- Könyvtár, Olesó.** Szerk. Gyulai Pál. 87. 88. sz. (L. Musset Alfréd, Uchard Mario.)
- Könyvtár, Piros.** XXI—XXII. (L. Weller Ferencz, Schüeking Levin.)
- Kőrösi Sándor.** A magyar büntetőjog tankönyve. A büntető jogtan II. kiadása. I. kötet. 1. füzet. (Debreczen. Szerző. 8-r. 1—192 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Kövi József.** Emlékbeszéd Pserhofer Sámuel fölött. (Pápa. Nobel Ármin nyomdája. 8-r. X l. ára 30 kr.)
- Közlemények a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium köréből.** Katalógus azon találmányokról, melyek az 1878-ik évi december 31-ki ügyállás szerint a magyar korona országainak területén szabadalmi ótalom alatt állanak. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 393 l.)
- Közlemények, Nyelvtudományi.** Szerkeszti Budenz József. XV. kötet 2. füzet. (Akadémia. 8-r. 324 l.)
- Králik Samu.** (L. Kruspér István.)
- Krámer Samu, Ifj. Kölber Fülöp.** A bútór- és kocsipar. I. rész. A bútór- és kárpitós-ipar. II. rész. A kocsipar. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. k. statiszt. hivatal. VIII. füzet. n. 8-r. 29 l.)
- Kruspér István, Králik Samu, Bertha Sándor.** Mű- és hangszerek. I. rész. Mértek-ütő eszközök. II. rész. Az órapar. III. rész. Hangszerek. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. kir. statist. hivatal. VII. füzet. n. 8-r. 56 l.)
- Lád Károly.** Német olvasókönyv polgári iskolák számára. Összeállította és magyarázó jegyzetekkel ellátta L. K. III. rész. (Eggenberger. 8-r. 310 l. ára 1 frt 50 kr.)

- Laky Dániel.** Vallástörténet. A gymnasium V. osztálya számára. (Kókai Lajos. 8-r. 1—4 iv. a teljes mű ára 80 kr.)
- Landau Alajos.** Arányok szerinti rajzolás. Módszeres rajziskola. II. rész. Fejek. 1. füz. Az egyes rajzminták mellé nyomtatott magyarázó szöveggel. (Robicsék Zsigmond. n. 4-r. 12 l. ára 50 kr.)
- Lehr Benő.** A vasuti távirtda. Egészen átdolg. és bőv. 2-dik kiadás. I. rész. (Lampel R. n. 8-r. II, 116 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Leszlényi Imre.** Emlékezettan és gyorsírás. (Mnemotechnie und Stenografie.) (Győr. Gyorsírókör. 4-r. 13 könyomatu lap.)
- Majláth Béla.** Agyagiparunk történetéből. (Különlenyomat az Archaeologiai Közlemények XII. kötetéből. Athenaeum nyomdája. 2-r. 14 l. 4 tábla.)
- Mangold Lajos.** A legújabb kor története. A francia forradalomtól napjainkig. A VII. reáliskolai osztály számára. (Franklin-társulat. 8-r. 103 l. ára 60 kr.)
- Mayer Miksa.** Rövid alkotmánytan osztatlan népiskolák számára. 4-ik bőv. és jav. kiadás. Lampel R. 8-r. 24 l. ára 16 kr.)
- Mikes Kelemen.** Törökországilevelei. 3—4. (Nemzeti könyvtár. 38., 42. Aigner Lajos, 8-r. 145—304 l. ára 30 kr.)
- Milesz Béla.** Zádor és Ágota. Régi kun történet. (Karezag. Spitzer S. 8-r. 67 l. ára 30 kr.)
- Molnár György.** A kolozsvári és a nagy-váradai színügy. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Molnár Lajos.** Athletikai gyakorlatok Gr. Eszterházy Miksa czikkeivel bővítve. (Szerző. 8-r. 6, 307 l. 143 ábrával. ára kötve 2 frt 80 kr. füzve 2 frt 50 kr.)
- Musset Alfréd.** Ne fogadj fel soha semmit. Vigjáték 3 felv. Francziából ford. Paulay Ede. (Olesó könyvtár. 87. sz. Franklin-társulat. 16-r. 88 l. ára 20 kr.)
- Múzeum,** Kis nemzeti. 44. (L. Bánfi János.)
- Nagy Lajos.** A székelyek scytha-hún eredetűsége s az ellenvélemények. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 74 l.)
- Neményi Ambrus.** Parlamenti fegyelem és tekintély. (Grill Károly. 8-r. 31 l. ára 30 kr.)
- Neumann Ármin.** A kereskedelmi törvény magyarázata. II. kötet. (Zilahy Sámuel. 8-r. 556 l. ára 4 frt.)
- Névkönyv** az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára 1879. XXII. évfolyam. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 173 l.)
- Névtár,** a Zirc-, Pilis-, Pásztói és Sz.-Gotthardi egyesült apátságokba keblezett Cisterci kihaltságos sz. Rend személyzete- s történeteivel. Az Úr 1879-ik évére. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 8-r. 82 l.)
- Névtára** a Csorna-Prémontrei kanonokrendnek. 1879. (Győr. Sauervein Gézáné nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Névy László.** Aesthetikai dolgozatok. II. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. V, 135 l. ára 1 frt.)
- Névy László.** Olvasmányok az írásművek elméletéhez alkalmazva a középiskolák felsőbb osztályai számára. IV. kiad. (Eggenberger. 8-r. 323 l. ára 1 frt. 80 kr.)
- Ney Ferencz.** Gyakorlati német nyelvtan Ollendorff H. G. tanmódszere alapján. Tanodai s magánhasználatra. 15-ik kiad. (Lampel Róbert. 8-r. VI, 464 l. ára 1 frt 80 kr.)

- Nézete**, A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület, a legfőbb felügyeleti jog gyakorlásának kérdésében. (Győr. Czéh Sándor. 8-r. 11 l.)
- Nőiparegylet**, Az országos, évkönyve az 1878. évről. VIII. évfolyam. (Rózsa és neje nyomdája. 8-r. 41 l.)
- Örömdal**, melyet Haynald Lajos érsek úrnak a római szentegyháznak az Angyalok szent Máriájáról ezimzett bibornokául 1879. május 12. történt kinevezése alkalmából zeng a kalocsai érseki papnevelde. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 2-r. 8 l.)
- Papp Károly**. Bibliai történetek az ó- és új testamentumból, és rövid biblia ismertetés. Kézikönyv a püspöki II. és III. osztály számára. (Kókai Lajos. k. 8-r. II, 94 l. ára 20 kr.)
- Pfeiffer Antal**. A kegyes tanítórendiek trencsényi társházának és a főgymnasiumnak története. (Trencsén. Skarnitzl Ferencz nyomdája. 8-r. 59 l.)
- Piderit Tivadar**. Az agyvelő és a szellem. Az élettani lélektanok vázlata gondolkodó közönség számára. Ford. Horváth József. (Arad. Gyulai István. 8-r. 72 l. és IV tábla. ára 60 kr.)
- Pisztorj Mór**. Államismeret. II. olos kiadás. (Aigner Lajos. n. 8-r. 122 l. ára 1 frt.)
- Ponson du Terrail**. A parancsnok gyémántja. Francziából ford. Szabó Aurél. II. kiad. (Aigner Lajos. 8-r. 308 l. ára 2 frt.)
- Posner Károly Lajos, Falk Zsigmond, Déchy Mór**. Papir, nyomdászat és térképészet. I. rész. A papirgyártás és könyvkötés. II. rész. A nyomdászat és könyvkereskedés. III. rész. A topographiai térképek. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. kir. statist. hivatal. V. füzet. n. 8-r. 50 l.)
- Reclus Elisée**. A föld. A földgömb életjelenségeinek leírása. Az eredeti IV. kiadás után ford. Király Pál és Révész Samu. Az eredetivel összehasonlított Hunfalvy János. I. (K. m. természettud. társulat. n. 8-r. XII, 640 l. 25 műlap és 253 ábrával.)
- Reich Ignác**. Mózes első könyve a héber eredetiből fordította R. I. (Löwy. 8-r. 84 l. ára 36 kr.)
- Remekírók**, Görög és latin, gyűjteménye magyar jegyzetekkel iskolai használatra. II., IV. (L. Schenkl Károly, Q. Horatius Fl.)
- Remekírók**, Római. 17. kötet. (L. Cornelius Nepos.)
- Rendeletek**, Igazságügyi. 1878. (Franklin-társulat. n. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Répássy János**. Katholikus egyháztörténelem a Szentlélek eljövételétől korunkig. Középtanodák használatára. II. kiad. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 8-r. 87 l. ára 40 kr.)
- Répássy János**. Olvasókönyv a római katolikus városi elemi leányiskolák III. és IV. osztályai számára. Tárkányi Béla által 60 arannyal jutalmazott munka. (Athenaeum. 8-r. 190 l. ára 60 kr.)
- Résó-Eusel Sándor**. Tizenkét törvényszéki védbeszéd. (Kór és Wein nyomdája. 8-r. 68 l.)
- Ribáry Ferencz**. Világtörténelem a művelt magyar közönség számára. Földabroszokkal, arcz- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. I. kötet. 17—18

- füzet. II. kötet. 1—2. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 617—692. 1—80 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Rodiczky Jenő. Gamauf Vilmos.** A mezőgazdaság. I. rész. Keresk. trágyák, trágyázási kísérletek, gabonafélék, gumós és gyöknövények, hüvelyesek, zöldség és aszalt gyümölcs. II. rész. Nem tápláló földművelési termékek. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. VI. füzet. Kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. n. 8-r. 92 l.)
- Sas János.** Búcsú a tanári pályától. (Kókai Lajos. 8-r. 24 l. ára 20 kr.)
- Schenkl Károly.** Chrestomathia Xenophon Cyropédiája, Anabasisa és Socrates nevezetességeiből. Magyarázó jegyzetekkel és szótárral ellátta Sch. K. Magyarra ford. V. Horváth Zsigmond. 3. jav. kiadás (Görög és latin remekírók gyűjteménye. II. Lampel R. 8-r. XVI, LXXXVII, 260 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Schiff Tivadar.** I. Ferencz József király és kora. Történelmi regény. 23—29. füz. (Bécs és Prága. Bensinger. 8-r. 33—363 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Schücking Levin.** A csiny. Regény. Ford. Kendeffy Vidor. (Piros könyvtár. XXII. Lampel Róbert. 8-r. 110 l. ára 30 kr.)
- Schwarz Gyula.** A közoktatásügyi reform, mint politikai szükséglet Magyarországon. II. kiad. (Aigner Lajos. 4-r. XL, 530 l. ára 4 frt.)
- Schwiedland Frigyes.** Francia nyelvten. III. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 364 l. ára 80 kr.)
- Seidel Pál.** Katholikus népiskolai földrajz. A magyarországi latin és görög szer-tartású római katolikus püspöki kar tanterve alapján. (Székesfehérvár. Klökner Péter. k. 8-r. 76 l. ára kötve 30 kr.)
- Seneca, L. A.** munkái. Ford. Zsoldos Ignác. II. olesó kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 409 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Shakespeare. Julius Caesar.** Ford. Vörösmarty. Téli rege. Ford. Szász Károly. (Shakespeare minden munkái. II. kötet. 2. kiadás. Ráth M. k. 8-r. IV, 238 l. ára 80 kr.)
- Shakespeare. Macbeth.** Ford. Szász Károly. A velencei kalmár. Ford. Ács Zsigmond. (Shakespeare minden munkái. III. kötet. 2. kiadás. Ráth M. k. 8-r. IV, 214 l. ára 80 kr.)
- Shakespeare. Coriolanus.** Ford. Petőfi Sándor. Titus Andronicus. Ford. Lévay József. (Shakespeare minden munkái. IV. kötet. 2. kiadás. Ráth M. k. 8-r. IV, 248 l. ára 80 kr.)
- Shakespeare. Lear király.** Ford. Vörösmarty. A két veronai ifju. Ford. Arany László. (Shakespeare minden munkái. V. kötet. 2. kiadás. Ráth M. k. 8-r. IV, 234 l. ára 80 kr.)
- Shakespeare. Antonius és Cleopatra.** Ford. Szász Károly. Szeget szeggel. Ford. Greguss Ágost. (Shakespeare minden munkái. VI. kötet. 2. kiadás. Ráth M. k. 8-r. IV, 260 l. ára 80 kr.)
- Simonfi Zsigmond.** Antibarbarus. Az idegenszerű s egyéb hibás szavaknak és szerkezeteknek betűrendes jegyzéke a megfelelő helyesek kitételével, egyszers-mind a magyar nyelv főbb nehézségeinek magyarázata. (Eggenberger. 8-r. 60 l. ára 50 kr.)
- Simonfi Zsigmond.** Magyar nyelvten. mondattani alapon. II. rész. A középisko-lák második osztálya számára. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 60 l. ára 50 kr.)

- Simonyi Zsigmond.** Rendszeres magyar nyelvtan felsőbb osztályoknak és magánhasználatra. (Eggenberger. 8-r. VIII, 232 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 38—43. füz. (Rautmann Frigyes. 8-r. 449—600, 1—192 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Sullay István.** Szabadság, egyenlőség, testvériség. Pályanyertes munka. (Eger. Érseki lyceumi nyomda. 8-r. 226 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Szabó József.** Budapest geologiai tekintetben. Különnyomat a magyar orvosok és természetvizsgálók 1879. évi vándorgyűlésének munkálataiból (Grill Károly. 8-r. 116 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Szabó Lajos.** (Balkányi.) Magyar ösmesék mint hitregék a magyar nép ajkáról véve s a világtörténettel egyeztetve. V. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 120 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története. II. köt. 17. füzet. (Weismann testv. 4-r. 319—350 l. ára 30 kr.)
- P. Szathmáry Károly.** Magyar regivilág. 2-ik kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 136 l. ára 1 frt.)
- Szécskay István.** A növények természetrajza. A polgári iskolák számára. II. rész. (Eggenberger. 8-r. 121 l. ára 60 kr.)
- Szeged szab. kir. városának átnézeti vázlatrajza** másolva és kiegészítve a k. bizottság műszaki osztálya által Szegeden 1879. évi július havában. Külön füzet magyarázattal. (Grimm Gusztáv. k. 8-r. 16 l. 1 térkép. ára 1 frt 50 kr.)
- Szentesi Rudolf.** Budapesti rejtelmek. 10. füz. (Weismann testv. 8-r. 385—480 l. ára 25 kr.)
- Szilágyi Dezső.** (Borsodi.) Pár szó a műgyetem és zene-akadémia ügyében. (Aigner Lajos. 8-r. 17 l. ára 20 kr.)
- Színház,** A nemzeti, könyvtára. 133. füzet. (L. Vaéz Gusztáv.)
- Tanfi Gusztáv.** (L. Tormay Béla.)
- Társaskör,** A szentesi, emlékkönyve. (Fanda nyomdája. 8-r. 128 l. ára 1 frt.)
- Társulat,** A tiszavölgyi, közp. bizottsága által 1879. évi június hó 16-án és 17-én rendezett szakértő értekezlet eredménye. (Wilekens és fia nyomd. 8-r. 73, 25 l.)
- Toldy László.** (L. Hellwald Frigyes.)
- Torma József.** Oklevelészeti naptár. (Calendarium diplomaticum). A középkori, főleg hazai okleveleken előforduló keltek meghatározására. Kiadta Torma Károly. (Kolozsvár. Papp Miklós nyomdája. 4-r. 30, LXVI l. ára 2 frt.)
- Tormay Béla.** Tanfi Gusztáv. Az állattenyésztés. I. rész. Szarvasmarha, juh, sertés és baromfi. II. rész. A lovak. (Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. Kiadja az orsz. m. k. statist. hivatal. IX. füzet. n. 8-r. 150 l.)
- Trájtler Károly és Gööz József.** A budapesti (budai) tanító-egylet emlékkönyve. (Münster Károly. 8-r. 56 l.)
- Uchard Mario.** Jean csillaga. Beszély. Francziából ford. Fáy J. Béla. (Olesó könyvtár. 88. sz. Franklin-társ. 16-r. 239 l. ára 40 kr.)
- Vaéz Gusztáv.** Rita. Vig dalmű 1 felvonásban. Ford. Kuliffay Ede. Zenéjét szerzette Donizetti. (A nemzeti színház könyvtára. 133. füzet. Pfeiffer Ferdinánd. 8-r. 30 l.)

- Vagács Caesár és Schiebinger Emil.** Latin irályképző gyakorlatok a főgymnásiumok és kissemináriumok számára. 5-ik kiad. (Győr. Hennicke Rezső. n. 8-r. VIII, 334 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Vallásalap,** A magyar királyi, jogi természetének megvizsgálására szolgáló vezér-okmányok. (Egyetemi nyomda. 4-r. IV, 89 l.)
- Vargyas Endre.** Magyarok története. Kapcsolatban a világtörténelem nevezetesebb eseményeivel. Korszaki képekben. A ministeri tanterv szerint. Népiskolák számára. 2. kiad. (Győr. Hennicke Rezső. k. 8-r. II, 84 l. ára kötve 25 kr.)
- Verne Gyula.** Egy chinai viszontagságai Chinában. Regény. Ford. Visi Imre. (Athenaeum. 8-r. 268 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Vincze Ambró.** Szent elmélkedések. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 8-r. 58 l.)
- Wagner István.** Honunk őrangyalai. (B.-Gyarmat. Spitzer Mór. 16-r. 16 lap ára 10 kr.)
- Wartha Vincze.** A víz szerepe a föld életében. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 18. füzet. K. M. természettudományi társulat. 8-r. 22 l. ára 15 kr.)
- Weller Ferencz.** A kém. Ford. Henyey László. (Piros könyvtár. XXI. Lampel Róbert. 8-r. 244 l. ára 40 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** A magyar magánjog rendszere. III. kiadás. I. kötet 1—2. füzet. (Szerző. 8-r. XX, 422, 8 l. Az egész munka bolti ára 7 frt.)
- Wohlfahrt H.** (L. Bartalus István.)
- Zafféry Károly.** Elemi számtan. I. rész. (Szathmár. Rosenberg S. 8-r. 84 l. ára 50 kr.)
- Zákány József.** Magyar Ábécze hangoztató mód szerint. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 39 l. ára kötetlen 5 $\frac{1}{4}$ kr.)
- Zárszámadása,** A magyar korona országainak állami, az 1878. évre. 11 füzet. (Államnyomda. 4-r. 163, 104, 78, 20, 219, 40, 60, 32, 19, 19, 47 l.)
- Zelizy Dániel.** Vihar a gyermekkor felett. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 172 l. ára 1 frt.)
- Zelliger József.** Magyar Ábécéskönyv Magyarország katholikus tótajku népiskolái számára. Uhorský abecedár. etc. (Szent-István-társulat. 8-r. 99 l.)
- Zrinyi Miklós.** Szigeti veszedelem. 4. füzet. (Nemzeti könyvtár. 40. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 241—326, III l. ára 30 kr.)

Iskolai értesítvények az 1878—79. tanévről.

- Arad sz. kir. város községi népiskoláinak értesítője az 1878—79-ik tanévről.** (Arad. Gyulai István. 4-r. 72 l.)
- Az **Arad-városi nyilvános polgári iskola jelentése** (hetedik tudósítványa) az 1878—79. tanévről. Közli Simay István. (Arad. Gyulai István, 8-r. 18 l.)
- Az **aradi magy. kir. állami tanítóképezde** negyedik értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Kerner Péter. (Arad. Gyulai István, 8-r. 24 l.)
- Az **aradi királyi főgymnasiumnak és az evvel összekapcsolt állami reáliskolának értesítvénye az 1878—79. tanévről.** Közli Svábi Pál. (Arad. Gyulai István, 8-r. 102 l.) (Értekezés: A magyar mint államnyelv. 1604—1711. Irtá Márki Sándor.)
- A t. iskolanénék vezetése alatt álló **bajai felsőbb leánytanodába** 1878—79. tanévben járt gyermekek érdemsorozata. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 11 l.)
- A **bajai m. kir. állami tanítóképezde értesítője az 1878—79-iki tanévről.** Összeállítá Bartsch Samu. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 23 l.)
- A **bajai kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79-diki tanév végén.** Közli Bándl János. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 22 l.)
- Értesítvény a **balassa-gyarmati állami elemi népiskola ötödik évfolyamáról.** 1878—79. Kiadta az igazgatóság. (B.-Gyarmat. Kék László. 8-r. 18 l.)
- Értesítvény Lang szül. Hummer Francziska leány-tanodájának 25. évfolyamáról, **Balassa-Gyarmaton** az 1878—79. tanév végén. (B.-Gyarmat. Kék László. 8-r. 8 l.)
- A **balassa-gyarmati államilag segélyezett községi polgári iskola** negyedik értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Tomeskó Nándor. (B.-Gyarmat. Kék László. 8-r. 26 l.)
- A **bánffi-hunyadi áll. iskolák tanító és tanuló személyzetének kimutatása az 1878—79. tanévről.** Kiadta Gagyi Samu. (Kolozsvár. 8-r. 12 l.)
- A **baróthi államilag segélyezett gazdasági szakosztálylyal megtöltött felső népiskola második értesítvénye az 1878—79. tanévről.** Szerk. Bedő József. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 51 l.)
- A **bártfai kath. kis-gymnasium 1878—79-ik tanévi értesítője.** Közli Hunka Emanuel. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 22 l.)
- A **békés-csabai ágostai hitvallású evangélikus-almgymnasium értesítője 1878—79.** (B.-Csaba. Dobay János. 8-r. 28 l.)
- A **békési ref. egyház VI. osztályu reál-gymnasiumának értesítője az 1878—79. iskolai évről.** Összeállította Bokor Imre. (B.-Csaba. Dobay János. 8-r. 30 l.)
- Értesítvény a **belényesi gör. kath. főgymnasiumról 1878—79. tanévre.** Reportu stb. (Szamos-Ujvár. 8-r. 40 l.)

- Beregszász város** államilag segélyezett polgári fiiskolájának ötödik évi jelentése. Tanév 1878–79. Szerk. Katinszky János. (Beregszász. Deák János. 8-r. 31 l.)
- Beszterce.** V. Jahresbericht der Gewerbeschule zu Bistritz in Siebenbürgen. Zum Schlusse des Schuljahres 1878–79. veröffentlicht von Wilhelm V. Dokonpil. (Beszterce. Filtch J. E. örökösei. 8-r. 32 l.)
- A besztercebányai kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878–79. tanévről.** Közétszi Szakmáry József. (B.-bánya. Machold Fülöp. 8-r. 64 l.) (Értekezés: Az iparos szakoktatás mint anyagi jólétünk föltétele, de egyszersmind érdeke gymnasiumi oktatásunknak. Irta Dviahally Emil.)
- A tolna-baranya-somogyi ág. hitv. ev. egyházmegye bonyhádi algymnásiumának értesítője az 1878–79 tanévről.** Közli Wiesner Boldizsár. (Pécs. Taizs Mihály. 4-r. 12 l.)
- (Brád.) III. Programa a gimnasiunli publicu romanu greco-orientalu diu Bradu pe anulu scolasticu 1878–79.** (Szeben. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 14 l.)
- A brassói m. kir. állami felső leány- és elemi népiskolák IV. értesítője az 1878–1879. tanév végén.** Kiadta Orbán Ferencz. (Brassó. Gött János és fia. 8-r. 40 l.)
- A brassói róm. kath. főgymnasium értesítője 1878–79. tanévről.** (Brassó. Römer és Kammer. 8-r. 54 l.)
- Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola az 1878–79. tanévről.** Közli Berecz Antal. (Fanda József. 8-r. 88 l.) (Értekezés: A történelem a felsőbb leányiskolákban. Irta Károly Gy. Hugó.)
- Az angol kisasszonyok budapesti intézetének rövid értesítvénye.** (Athenaeum r.-társ. nyom. k. 8-r. 8 l.)
- Az országos nőipar-egylet ipariskolájának és iparos tanítónő-képezdjének értesítője az 1878–79. tanévről.** II. évf. Közli György Aladárné. (Rózsa K. s neje. 8-r. 25 l.)
- Az országos nőképző-egylet tanítóintézetének értesítője az 1878–79. tanévről.** (Fanda József. 8-r. 32 l.)
- A budapesti II. ker. községi nyilv. polgári fiu-iskola VI. értesítője az 1878–79. tanév végén.** Szerk. Lengyel Sándor. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 30 l.)
- A Budapest fővárosi IX. ker. községi nyilvános polgári fiu-iskola harmadik tudósítványa az 1878–79. tanév végén.** Szerk. Filinger Károly. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 31 l.)
- A Budapest fővárosi V. ker. nyilv. községi polg. leányiskola harmadik értesítője.** Az 1878–79. tanév végén. Szerk. Gyulay Béla. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8 r. 26 l.)
- A Budapest fővárosi VII. ker. nyilv. községi polg. leányiskola hatodik tudósítványa az 1878–79. tanév végén.** Szerk. Vajdafy Ernő. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 25 l.)
- A nemzeti zenede évkönyve 1878–79. iskolai évre.** (Rózsa K. és neje. 8-r. 84 l.)
- A nemzeti zenede növendékeinek érdemsorozata az 1873–79. tanévben.** (Rózsa K. és neje. 8-r. 26 l.)

- A **budapesti** magyar kir. állat-orvosi tanintézet értesítője. 1879. (Athenaeum részvény-társ. nyom. 8-r. 43 l.)
- A **budapesti** kereskedelmi akadémia évi jelentése az 1878—79. tanév végén. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 79 l.) (Értekezés: Adalékok a politikai számtanhoz. Irta Lewin Jakab.)
- A színészeti tanoda 1878—79. évkönyve a XV. tanfolyamról. Kiadja az igazgatóság. (Athenaeum r.-társ. könyvnyom. 8-r. 26 l.)
- A **budapesti** II. kerület (vizivárosi) m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1878—79. iskolai évről. Összeállította Dusóczky Károlyné. (Magy. kir. egyet. könyvnyomda. 8-r. 18 l.)
- A **Budapest** fővárosi IV. ker. (belvárosi) községi nyilvános főreáltanoda huszontödik tudósítványa az 1878—79. tanév végén. Szerk. Ney Ferencz. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 88 l.)
- A **budapesti** VI. kerületi állami főreáltanodának hetedik évi értesítője az 1878—1879. tanév végén. Szerk. Hofer Károly. (Légrády testv. 8-r. 107 l.) (Értekezés: Corneille Cidje. Irta Alexander Bernát.)
- A **budapest-fővárosi** VIII. kerületi (józsefvárosi) községi nyilvános főreáltanoda nyolczadik tudósítványa az 1878—79. tanév végén. Szerk. Felsmann József. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 86 l.) (Értekezés: A térképek használatáról a földrajz tanításánál. Irta Bayer József.)
- A II. ker. kir. egyetemi kath. főgymnasiumi évi értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Lutter Nándor. (Kir. magy. egyetemi nyomda. 8-r. 57 l.) (Értekezés: az ifjabb M. P. Catóról. Irta Petrovich Ferencz.)
- A **budapesti** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Corzan Avendano Gábor. (Athenaeum r.-társ. könyvnyomda. 8-r. 56 l.) (Értekezés: A szegény gyermekek sorsa az ó-kori társadalomban. Irta Novák Lajos.)
- A **budapesti** ág. hitv. evang. főgymnasium értesítője 1878—79. (Franklin-társ. 8-r. 25 l.)
- Értesítő a **budapesti** reform. főgymnasiumról az 1878—79. tanévben. Szerk. Vármossy Mihály. (Kocsi Sándor. 8-r. 49 l.)
- Az országos köznevelési egyesület nyilvános minta-középtanodájának (főgymnasium és főrealiskola) és nevelő-intézetének értesítője az 1878—79. tanévről. Közli László Mihály. (Buschmann F. nyomása. 8-r. 30 l.)
- A **budapesti** országos rabbiképző-intézet értesítője az 1878—79. tanévről. Megelőzi: A mozaik-talmudi rendőri jog. Irta Bloch Mózes. (M. kir. egyet. könyvnyomda. 8-r. 35, 28 l.)
- Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule in **Budapest** für das Jahr 1878—79. Vorangeht: Das Mosaisch-Talmudische Polizeirecht von M. Bloch. (M. kir. egyet. könyvnyomda. 8-r. 43, 29 l.)
- A **budapesti** magy. kir. tudomány-egyetem almanachja 1878—79-ről. (Magy. kir. egyetemi nyomda. 8-r. 115 l.)
- A **csabrendeki** m. kir. állami elemi népiskola értesítvénye az 1878—79. évről. Közli Gosztöny József. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 16 l.)
- A **Csáktornya-városi** községi elemi népiskola értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Jeney Guisztáv. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 20 l.)

- A Csáktornya-városi** államilag segélyezett polgári fiu-iskola hetedik évi értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Valló Vilmos. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 27 l.)
- Csikmegeye** államilag segélyezett gazdasági szakosztálylallyal megtoldott felső népiskolájának I. értesítője az 1870—71. tanéven kezdve az 1878—79. iskola évig bezárólag. Összeállította Madár Mihály. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 59 l.)
- A Csik-somlyói** róm.-kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Smets Fülöp Jákó. (Székely-Udvarhely. Becek Dániel. 8-r. 59 l.)
- A Csongrád-városi** nyilv. polgári fi-iskola hatodik értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Farkas Béla. (Rudnyánszky A. 8-r. 36 l.)
- A debreczeni** róm. kath. elemi népiskolák növendékeinek érdemsorozata az 1878—1879. iskolai tanév végén. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 4-r. 9 l.)
- Jelentés a debreczeni** helyv. egyház nyolcz osztályú leány-nevelő intézetéről az 1878—79. tanév végén. Közli Dóczy Gedeon. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 24 l.)
- A debreczeni** kereskedelmi vasárnapi tanoda ifjuságának érdemsorozata az 1878—1879. tanév végén. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 4-r. 4 l.)
- A debreczeni** kereskedelmi szaktanoda értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Propper N. János. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 84 l.)
- Értesítő a reformátusok debreczeni** főiskolájában a tanítóképezdéről és az elemi iskolákról az 1878—79. tanévről. Szerk. Joó István. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 46 l.) (Értekezés: Zákány Józsefről. Irta Kovács Lajos.)
- Értesítő a kegyes-tanítórendiek debreczeni** kisgymnasiumáról az 1878—79. tanévben. Közli Harmath Gergely. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 60 l.) (Értekezés: Az ik-es igékről. Irta Dengi János.)
- A debreczeni városi** főreáltanoda értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Gelenczei Pál. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 38 l.) (Értekezés: Pap József emlékezete. Irta B. F. Wieland »Oberon«-ja. Irta Zimmermann Gyula.)
- A debreczeni** ref. főgymnasium értesítője az 1878—79. iskolai évről. Összeállította Békési Gyula. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 70 l.)
- A debreczeni** magy. kir. gazdasági tanintézet és az azzal összekapcsolott földmives iskola értesítője az 1878—79. tanév végén. Közli Domokos Kálmán. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 24 l.)
- A reformátusok debreczeni** főiskolája akadémiai részének évkönyve az 1878—79. tanévről. Szerk. Balogh Ferencz. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 103 l.)
- (Deés.)** Értesítés a Deésy Irén elemi leányiskolájáról az 1878—79. tanév végén. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- Értesítés a deési** róm. kath. elemi fiu- és leányiskola személyzetéről, tantárgyairól és az 1878—79. tanév végén tartandó közvizsgálatok rendjéről. Kiadták a deési róm. kath. tanítók Kozma Döme igazgatása alatt. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- A deési** ev. ref. elemi leányiskola személyzetéről, tantárgyairól és a folyó év június 29-én délután a ref. templomban tartandó közvizsgálat rendjéről. Kiadták Nagy Benedek, Balogh Amália. (Deés. Bánffy és Kovács. 8-r. 4 l.)
- A deési** államilag segélyezett polgári fiu- és felső leány-iskola értesítője az

- 1874/75—1878/79. tanévről. Kiadta Szabó Ferencz. (Deés, Bánffy és Kovács. 8-r. 78 l.)
- A **dévai** m. kir. állami tanítóképezde értesítője az 1878—79. tanévről. Kiadta Sándor Domokos. (Déva. Hirsch Adolf. 8-r. 54 l.)
- A **dévai** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1878—79. tanévről. Közzéteszi Matusik Nep. János. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 83 l.) (Értekezés: a »büdöspataki« hideg vas-kénes ásványvíz vegyi elemzése. Irta Hankó Vilmos.)
- Rendezett tanácsú **Dobsina** bányaváros községi népiskolájának értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Klein Samu. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 15 l.)
- A **cisterci** rend **egri** kath. főgymnasiumának értesítője 1878—79. tanévről. (Eger. Érseki lyceumi könyvnyomda 8-r. 119 l.) (Értekezés: Az optimismus bírálata. Irta Maczke Valér. A természetben működő erők egységéről. Irta Horváth Zsigmond.)
- Az **eperjesi** ev. ker. collegium értesítője az 1878—79. tanévről. (Eperjes. Eperjesi bankegylet nyomdája. 8-r. 78 l.) (Értekezés: Az aesthetikai világ lényege s culturalis fontossága. Irta Vandrák A.)
- Az **érsekújvári** róm. kath. gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Kiadja Tallay Nándor. (Érsekújvár. Engländer Jakab. k. 8-r. 37 l.) (Értekezés: A nyelvnek hármias befolyása az emberre. G. J. után T. T.)
- Sz. kir. **Esztergomvárosi** nyilvános reáltanoda 1878—79. tanévi értesítője. Közli az igazgatóság. (Esztergom. Buzarovits Gusztáv. 8-r. 41 l.) (Értekezés: Octavianus Augusztus. Irta Szmatanay József.)
- A **fehértemplomi** m. kir. állami főgymnasium IV. értesítvénye az 1878—79. tanévről. Közzéteszi Töreky Gábor. (Fehértemplom. Hepke Tibold. 8-r. 83 l.) (Értekezés: Párhuzam Xenophon és Platon Symposionja között. Irta Molnár István Lajos.)
- A **felső-lövői** ág. hitv. evang. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde s reálgymnasium) értesítője az 1878—79. tanévről. Programm stb. (Szombathely. Seiler Henrik. 4-r. 48 l.) (Értekezés: A közoktatás fokozatos fejlődése. Irta Eben-spanger János.)
- (Fiume.) Program kralj. velike gimnazije na Rieci na koneu s'kolske godine 1878—79. (Sziszek. Tengervidéki nyomda gyorsajtója. 8-r. 92 l.)
- A **galgóczi** róm. kath. felekezeti népiskola ifjúságának érdemsorozata az 1878—79. iskolai év végén. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 16 l.)
- A **galgóczi** államilag segélyezett polgári fiu- és leány iskola második almanachja az 1878—79. tanév végén. Szerk. Orbók Mór. (Pozsony. Wigand. F. K. 8-r. 64 l.) (Értekezés: Adatok Galgócz történetéhez. Irta Orbók Mór.)
- A **gyergyó-szent-miklósi** államilag segélyezett községi polgári fiu-iskola negyedik értesítője az 1878—79. tanév végén. Szerk. Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 32 l.)
- A **Gyöngyös városi** kath. nagy-gymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévről. Közli Vágó Ferencz. (Gyöngyös. »Gyöngyös« nyomdája. 8-r. 78 l.) (Tört. jellemrajz; Hatodfél század ja magyar történetben. 1000—1526. Irta Plan-der Pál.)
- A **gyönki** reformatus gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Bocsor Lajos. (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 20 l.)

- A **győri m. kir. állami főreáliskola** hatodik évi értesítője az 1878—79. tanévről Kőzli Kerényi Nándor. (Győr. Özv. Sauerwein Gézáné. 8-r. 84 l.) (Értekezés: Győrvidék hajdankorából. Irta Szombathy Ignác.)
- Értesítvény pannonhalmi sz.-benedek-rend **győri** főgymnasiumáról az 1878—79. tanév végén. (Győr. Gross Gusztáv és társa. 8-r. 241 l.) (Értekezés: Pázmándi Horváth Endre élet- és jellemrajza. Irta Méry Etel.)
- A **gyulafehérvári** róm. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. (Gyulafehérvár. Klüger Bernát. 8-r. 66 l.) (Értekezés: Gyulafehérvár környékének növényzete. Irta Cserni Béla.)
- A **hajdú-szoboszlói** polgári iskolával kapcsolatos gymnasium harmadik értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Szathmáry György. (Debreczen. A városi könyvnyomda. 8-r. 27 l.)
- A **hódmezővásárhelyi** ref. főgymnasium 1878—79. tanévi értesítője. (Hódmezővásárhely. Goldberger R. 8-r. 54 l.)
- Az **iglói** ág. hitv. ev. főgymnasium évi jelentése az 1878—79. tanévről. Kőzli Pákh Károly. (Igló. A társulati nyomda. 8-r. 44 l.)
- Értesítő **Jászberényben** Riszner József és neje nyilvánossági joggal felruházott VIII osztályú felsőbb leánynevelő- és tápintézetéről az 1878—79. iskolai évben. (Buschmann F. 8-r. 19 l. (Értekezés: »A Sisiphos köve.« Irta Riszner Józsefné.)
- A **jászberényi** ker. kath. főgymnasium évi értesítője az 1878—79. tanévről. Kőzli Lippay Lajos. (Jászberény. Szalay Iván. 8-r. 57 l.) (Értekezés: Miért tanítjuk a görög nyelvet a gymnasiumban? Irta Fesztory Lajos.)
- A **kalocsai** és **pusztai** (kültéri) elemi népiskolába járó tanonezoknak érdemsorozata 1878—79. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 4-r. 9 l.)
- A miasszonyunkról nevezett szegény iskolánénék vezetése alatt álló **kalocsai** főelemi leánytanodába járó leányoknak érdemsorozata 1878—79. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 7 l.)
- A Jézustársaságrendi **kalocsai** érseki főgymnasium értesítője. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Széptani levelek Arany János epikája felett. Irta Rosty Kálmán.)
- A **kaposvári** államgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. (Kaposvár. Jeitelles Herman. 8-r. 71 l.) (Értekezés: Attika hadügye. Irta Végh Endre.)
- Program srpske pravoslavne velike gimnazije **karlovačke** za školsku godinu 1878—79. (Ujvidék. Pajevits nyomdája. 8-r. 71 l.) (Értekezés: Pabirezi po hrvatskoj slovnici. Jovan Zsiwanowits. — Zsivotopisne Josif Sewits.)
- A **kassai** sz. Orsolyáról nevezett apácák zárdájában levő róm. kath. nőtanítóképző-intézet 1878—79. tanévi értesítője. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 13 l.)
- Kassa** sz. kir. város községi polg. fiu- és leányiskolájának értesítője az 1878—79. tanévről. Kőzli Mártonfy Márton. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 64 l.)
- A **kassai** állami gépészeti felsőbb ipartanoda tudósítványa az 1878—79. tanévről. Kőzli Szakkay József. (Kassa. Paunonia-könyvnyomda. 8-r. 75 l.) (Értekezés: I. Napoleon mint államférfi. Irta Lekly Gyula.)
- A **kassai** állami főreáliskola értesítője az 1878—79. tanévről. Kőzli Mauritz Rezső. (Kassa. Kosch és Scharf. 8-r. 68 l.)

- A jászóvári prémontrei kanonokrend **kassai főgymnasiumának** évi jelentése az 1878—79. tanévről. Közli Benedek Ferencz. (Kassa. Koseh és Scharf. 8-r. 96 l.) (Értekezés: Gr. Zrinyi Miklós Iyája. Irta Schlatter Alfréd.)
- A **kecskeméti** községi polgári leányiskola tudósítványa az 1878—79. tanévről. Kiadta Kecskemét városa. Szerk. Pásthly Károly. (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 31 l.)
- A **kecskeméti** m. kir. állami főreáltanoda 1878—79. évi értesítője. Kiadta Dékány Ráfael. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 43 l.)
- A magyarországi kegyes tanítórend **kecskeméti főgymnasiumának** tudósítványa az 1878—79. tanévről. Közli Pollák Ede. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 59 l.) (Értekezés: Szemlélődések a rómaiak nagysága- és hanyatlásának okai felett. Irta Cserei József.)
- Értesítvény a **kecskeméti** reform. lyceumról 1878—79. Szerk. Csabai Imre. (Kecskemét. Szilady Lajos. 8-r. 63 l.) (Értekezés: Bölcsészet a középtanodában. Irta Nagy Ferencz.)
- A **késmárki** evang. kerületi lyceum értesítvénye az 1878—79. évre. Közli Scholez Frigyes. (Kassa. Koseh és Scharf. 8-r. 34 l.) (Értekezés: A Tököltek a monodában. Irta Scholez Frigyes.)
- Az **keszthelyi** községi elemi iskola értesítője az 1878—79. tanévről. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 14 l.)
- Értesítő a **keszthelyi** magy. kir. gazdasági tanintézet felől 1878—79. (Posner Károly Lajos. 2-r. 4 l.)
- Értesítvény a **keszthelyi** kath. kisgymnasiumról 1878—79. Szerk. Lipp Vilmos. (Szombathely. Seiler Henrik. 8-r. 41 l.) (Értekezés: A hullókról. Irta Sebesy Alajos.)
- (A **keszthelyi** polg. fuiskola értesítője 1878—79. tanévben nem jelent meg.)
- A minorita tanítórendiek vezetése alatt álló **Kézdi-Vásárhely-kantai** róm. kath. aigymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévről. (Brassó. Gött János és fia. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A római irodalom rövid története. Irta Szijjártó Izidor.)
- A **kis-kún-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Csontó Lajos. (Kecskemét. Szilady Lajos. 8-r. 39 l.)
- A **kisujzállási** ref. hatosztályú gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Györy Lajos. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8-r. 24 l.)
- A **kisvárdai** állami elemi népiskola értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Beke Márton. (Kisvárdá. Berger Ignác. 8-r. 32 l.)
- A **kolozs-monostori** m. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1878—79. tanévről. X. tanév. 5. szám. Szerk. Vörös Sándor. (Kolozsvár. Gámán János. 8-r. 68 l.)
- Értesítvény a **kolozsvári** államilag segélyezett »Fröbel-intézettről« 1878—79. (Kolozsvár. Gámán János. 8-r. 14 l.)
- Értesítvény a **kolozsvári** m. kir. állami tanítóképezde nyolezadik évről. 1878—79. Közli Paal Ferencz. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 53 l.)
- A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **kolozsvári** róm. kath. főgymnasium 1878—79. tanévi értesítője. Közli: Várady Móricz. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 86 l.) (Értekezés: Apácai Cseri János életrajza és botanikai munkássága. Irta Ormándy Miklós.)

- A **kolozsvári evang. reform. collegium** értesítője az 1878—79. iskolai évről. Szerk. Debreczeni József. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 78 l.)
- A **kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem almanachja** 1878—79. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 50 l.)
- Értesítő a **pannonhalmi sz. Benedek-rend komáromi kath. kis-gymnasiumáról**, az 1878—79. tanév végén. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 64 l.) Értékezés: **Benső** vonatkozások a földrajz és világtörténelem közt. Irta: Halbik Cziprián.)
- (**Körmöczbánya.**) Classification der Schüler und Schülerinnen an der Gemeinde-Elementarschule zu Kremnitz, im Schuljahre 1878—79. (Turócz-Szentmárton. R.-társaság nyom. 4-r. 8 l.)
- A **körmöczbányai m. kir. állami főreáltanoda kilenczedik évi értesítője** 1873—79. Szerk. Schröder Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 100 l.) (Értékezés: Kislady Károly drámái. Irta Versényi György.)
- Értesítvény a **közszeghi kath. kisgymnasiumról** 1878—79. Szerk. Stern Pál. (Szombathely. Bertalanffy József. 8-r. 47 l.) (Értékezés: Madagaskar. Irta H. B.)
- A **kun-félegyházi m. kir. állami tanítóképezde első értesítője** az 1878—79. tanévről. Közli Samu József. (Székesfejérvár. A »Vörösmarty« könyvnyomda. 8-r. 78 l.)
- A **kunszentmiklósi reform. gymnasium értesítője** az 1878—79. tanévről. Szerk. Keresztész Kiss József. (Kocsi Sándor. 8-r. 20 l.)
- A **lévai kegyes-tanítórendi kis-gymnasium értesítője** az 1878—79. tanévről. Közli Szabady Gyula. (Vác. Serédy F. 8-r. 35 l.)
- A **losonczy állami elemi iskola értesítője** 1878—79. tanévről. III. évf. Összeállította: Vilt József. (Losoncz. Róth Simon. 8-r. 17. l.)
- A **losonczy m. kir. áll. tanítóképezde értesítője** az 1878—79. tanévről. X. sz. Kiadta Terray Károly. (Losoncz. Róth Simon. 8-r. 39 l.)
- A **losonczy m. kir. áll. főgymnasium értesítője** 1878—79. Közli Kunez Elek. (Losoncz. Róth Simon. 8-r. 92 l.) (Értékezés: A légkör természettanából. Irta Winter József.)
- A **löcsei m. kir. állami főreáliskola értesítője** az 1878—79. tanévről. X. sz. (Löcse. Reiss József. 8-r. 72 l.) (Értékezés: Az égés tünetényei. Irta Borostyán Béla.)
- A **löcsei kir. kath. főgymnasium** 1878—79. tanévi értesítője. Szerk. Halász László. (Löcse. Reiss József. 8-r. 94 l.) (Értékezés: A magyar dráma története, Dugonics Andrásig. Irta Behyna Gyula.)
- A **lugosi róm. kath. magyar főgymnasium értesítvénye** az 1878—79. tanévről. Közli Bittmann Márton. (Lugos. Wenczelly János és fia. 8-r. 63 l.) (Értékezés: Róma fénykorában, tekintettel fejlődésére. Irta Árvay Nagy Kálmán.)
- A **magyar-óvári kegyes tanítórendi algymnasium értesítője** az 1878—79. tanévről. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 36 l.) (Értékezés: Magyar-Óvár környékének Cerambycidái. Irta Peck Ágoston.)
- A **magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia** az 1878—79. tanévben. (Magyar Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 32 l.)
- A **máramaros-szigeti állami felsőbb leányiskola értesítője** az 1878—79. tanévről. II. évf. Közli Marikovszky Menyhért. (M. Sziget. A máramarosi részvtárs. nyomda. 8-r. 27 l.)

- A máramaros-szigeti** kegyes tanítórendi algymnasium értesítője 1878—79. tanévről. (M.-Sziget. Hollósy István. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A máramarosi korona-városok ősi okmányáról. Irta Janky Károly.)
- A marosvásárhelyi** helvét hitvallású főtanoda értesítője az 1878—79-ik tanévről. Szerk. Urr György. (Marosvásárhely. Imreh S. 8-r. 103 l.) (Értekezés: Miben áll a vegytannak, mint természettudománynak, feladata? Irta Deme-ter Károly.)
- (**Medgyes.**) Programm des ev. Gymnasiums A. B. zu **Mediasch** und der damit verbundenen Lehranstalten für das Schuljahr 1878—79. Veröffentlicht v. Fr. C. Heinrich. (Medgyes. Reissenberger G. A. 4-r. 31 l.)
- A mező-túri** ref. gymnasium értesítője az 1878—79. iskolai évről. Közli Bede Lajos. (Mezőtúr. Gyikó K. 8-r. 22 l.)
- A miskolci** államilag segélyezett polgári fi- és leányiskola harmadik értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Brósz Károly. (Miskolcz. Forster Rezső. 8-r. 62 l.) (Értekezés: Egy év Miskolcz város zivataros multjából. Irta Brósz Károly.)
- Tudósítvány a miskolci ág.** hitv. evang. algymnasium és elemi iskolákról az 1878—79-ik tanévről. Közlik: Szánthó János és ifj. Czékus István. (Miskolcz. Sártory István özvegye. 8-r. 21 l.)
- A miskolci** minorita-rendi kisgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. (Miskolcz. Sártory István. 8-r. 23 l.)
- Értesítő a miskolci** helv. hitv. ref. lyceum főgymnasiumáról az 1878—79. tanévben. Szerk. Kun Pál. (Miskolcz. Forster Rezső. 8-r. 34 l.)
- A Modor** városi államilag segélyezett nyilv. polgári fiú- és leányiskola 5-ik tudósítványa az 1878—79. tanév végén. Közli Baltzár Ágoston. (Pozsony. Nirschy István. 8-r. 12 l.)
- Rendezett tanácsú Munkács-város** községi iskolájának értesítője az 1878—79. tanévről. V. évf. Közli Sárkány Gábor. (Munkács. Blayer P. 8-r. 44 l.)
- A munkácsi** m. kir. állami gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Fankovich Sándor. (Kassa. Koseh és Seharf. 8-r. 38 l.)
- Értesítő a Nagybánya** sz. kir. bányaváros minoritarendiek vezetése alatt álló főgymnasiumáról 1879. tanév végén. Közli Berényi Gedő. (Nagy-Bánya. Molnár I. 8-r. 60 l.) (Értekezés: A zene-énekügy viszonya a társadalmi művelődéshez. Irta Tapody Tamás.)
- A nagy-beckerek** községi népiskola harmadik értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Peczl János. (Nagy-Beckerek. Pleitz Ferencz. 8-r. 48 l.)
- Értesítő a nagybeckereki** főgymnasiumról az 1879. tanév végén. Összeállította Arányi Béla. (Nagy-Beckerek. Pleitz Ferencz. 8-r. 52 l.) (Értekezés: Gyöngösi István élete és irodalmi működése. Irta Gretcs József.)
- A nagyenyedi** ev. ref. Bethlen-főtanoda 1878—79. tanévi értesítője. Kiadta az igazgatóság. (Marosvásárhely. Imreh Sándor. 8-r. 97 l.)
- A nagykállói** m. kir. állami főreáltanoda értesítője 1878—79. tanévről. Közli Schurina István. (Rudnyánszky A. 8-r. 53 l.) (Értekezés: Tanulmány az elemző mértan köréből Irta Maksay Zsigmond.)
- A nagykanizsai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiu-iskola hetedik értesítője az 1878—79. tanév végén. Szerk. Morgenbesser János. (Nagy-

- Kanizsa.** Fischel Fülöp. 8-r. 69 l.) (Értekezés: Hermann und Dorothea. Irta Hoffmann Mór)
- A kegyes tanító-rendiek vezetése alatt álló **nagy-kanizsai** kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. (N.-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 120 l.) (Értekezés: A drágakövek és azok használata az ó-, közép- és uj-korban. Irta Bertalan Alajos.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-károlyi** róm. kath. nagygynasium értesítvénye az 1878—79. tanévről. (N.-Károly. Gönyey József. 8-r. 32 l.)
- A **nagy-kikindai** községi algynasium értesítője az 1878—79. tanévben. Közli Domokos Jenő. (Nagy-Kikinda. Jokly Lipót. 8-r. 14 l.)
- Tudósítványa a **nagykőrösi** ref. tanítóképző intézet és népiskolák állásáról az az 1878—79. tanévben. Összeállította Magyar Antal. (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 23 l.)
- Tudósítás a helv. hitv. **nagy-kőrösi** főgymnasiumról az 1878—79. tanévben. Szerk. Ádám Gerzson. (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 22 l.)
- A **nagykun-karczagi** ref. egyház tulajdonát képező IV. oszt. gymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévről. IV. foly. Szerk. Kovács Imre. (Karczag. Spitzer S. 8-r. 36 l.) (Értekezés: A példák vonzó hatása, mint legfőbb eszköze a nevelésnek.)
- A **nagy-rőczei** államilag segélyezett polgári iskola harmadik évi értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Rőczey István. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 23 l.)
- A **n.-szalontai** polgári iskolával összekötött négyosztályú gymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Katona Mihály. (Keeskemét. Tóth László. 8-r. 40 l.)
- (Nagy-Szeben.) Siebenter Jahresbericht der Gewerbeschule in **Hermannstadt** veröffentlicht von Karl Albrich am Schlusse des Schuljahres 1878—79. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 8-r. 78 l.)
- A **nagy-szebeni** kir. főgymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévben. Szerk. Veress Ignác. (Nagy-Szeben. Steinhausen Tivadar. 8-r. 33 l.)
- (Nagy-Szeben.) Programm des evang. Gymnasiums A. B. und der mit demselben verbundenen Realschule A. B. zu **Hermannstadt** für das Schuljahr 1878—79. von Moritz Guist. (Nagy-Szeben. Closius örökösei. 4-r. 74 l.) (Értekezés: Die Siebenbürgischen Münzen des freiherrlich Samuel von Bruckenthal'schen Museums in Hermannstadt von L. Reissenberger.)
- A **nagyszombati** érseki főgymnasium értesítvénye az 1878—79. tanév végén. Közli Graeffel János. (Nagyszombat. Winter Zsigmond. 8-r. 80 l.)
- A **nagyvárad** m. kir. állami főreáltanoda értesítője az 1878—79. tanévről. Szerk. Valkovszky Miklós. (Nagyvárad. Hollóssy Jenő. 8-r. 79 l.) (Értekezés: A realiskolák keletkezése, tekintettel a neveléstan történetének főbb mozzanataira. Irta Valkovszky Miklós.)
- A **nagyvárad** kir. jog- és államtudományi-kar almanachja 1878—79-ről. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 36 l.)
- Értesítvény a **nyiregyházi** ág. evang. hatosztályú gymnasiumról az 1878—79. tanévben. Közli Chotvács Ágost. (Nyiregyháza. »Közlöny« gyorssajtója. 8-r. 19 l.)
- A **nyitrai** róm. kath. főgymnasium 1878—79. tanévi tudósítványa. Közzéteszi Csász

- Imre. (Nyitra. Siegler M. 8-r. 79 l.) (Értekezés: Nyitra vármegyének földrajzi és természeti leírása. Irta Gond Ignác.)
- A **pápai** állami nyilvános polgári leányiskola értesítvénye az 1878—79. tanévről. (Pápa. Debreczeny K. 8-r. 38 l.)
- Értesítő a pannonhalmi szent-Benedek-rend **pápai** kis gymnasiumáról az 1878—79. tanév végén. Közli Ocsovszky Kázmér. (Pápa. Debreczeni K. 8-r. 48 l.) (Értekezés: Az ifjusági iratokról. Irta Reznják Albert.)
- A **pápai** reformált főiskola értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Antal Gábor. (Pápa. Debreczeny K. 8-r. 72 l.) (Értekezés: A francia nyelv etymológiája. Irta E. Szabó Lajos.)
- (Pécs.) Werner Magdolna nyilv. joggal felruházott tan- és leány-nevelő intézetébe járó növendékek érdemsorozata az 1878—79. tanévre. (Pécs. Ifj. Madarász Endre. 4-r. 8 l.)
- Pécs szab. kir. város összes községi népiskoláiba járó tanulók érdemsorozata 1878—79. tanévre. (Pécs. Taizs Mihály. 8-r. 54 l.)
- A pécsi m. kir. állami főreáltanoda évi értesítője az 1878—79. tanév végén. Közli Vész Albert. (Pécs. Ifj. Madarász Endre. 8-r. 45 l.)
- A cisterci rend pécsi kath. főgymnasiumának értesítvénye az 1878—79. tanévre. Közli Szalay Alfréd. (Pécs. ifj. Madarász Endre. 8-r. 72 l.)
- (Pozsony.) Jahresbericht der sechsklassigen Volksschule an der evang. Gemeinde zu Pressburg von dem Schuljahre 1878—79. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 20 l.)
- Pozsony szab. kir. városa vegyes vallású főreáliskolájának értesítője az 1878—79. évről. Közli Samarjay Mihály. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 43 l.)
- A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. évről. Közli Wiedermann Károly. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 67 l.) (Értekezés: A magyar zsidó-törvények az Árpád korszakban. Irta Helmár Ágost.)
- A **pozsonyi** ág. hitv. evang. főiskola értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Michaelis Vilmos. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 72 l.) (Értekezés: A pozsonyi evang. lyceum kéziratgyűjteményének ismertetése. Irta Harmath Károly.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **pozsony-szent-györgyi** róm. kath. algymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. (Pozsony. Nirschy István. 8-r. 31 l.) (Értekezés: A hang a természetben. Irta Brandl Róbert.)
- A kegyes tanítórendi **privigyei** r. kath. algymnasium értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Furdek Nándor. (Privigye. 8-r. 44 l.) (Értekezés: A szilárd és csepfolyós testek hő általi kitérülése, és azoknak kitérülési együtthatói. Irta Kádek István.)
- Értesítvény a **rév-komáromi** róm. kath. elemi fiúiskoláról az 1878—79. év végén. Kiadja az iskolaszék. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 9 l.)
- Értesítvény a **rév-komáromi** róm. kath. elemi leányiskoláról az 1878—79. év végén. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 9 l.)
- Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskolájának évkönyve az 1878—79. tanévről. Szerk. Sipos Elek. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 87 l.)
- A **rimaszombati** községi elemi fi- és ipar-iskola értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Törköly József. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 23 l.)

- Fábrý János tanár **rimaszombati** nyilvános felsőbb leánynevelő tanintézetének 1878—79. (tizenegyedik) évi értesítője. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 16 l.)
- A **rimaszombati** egyesült prot. gymnasium XXVI-ik értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Báksay István. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 16 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **rózsahegy**i róm. kath. algymnasium értesítője az 1878—79. tanév végén. (Kassa. Werfer Károly. 8-r. 60 l.) (Értekezés: Halvány vonások a »Magyar Horác«-ról. Irta Karsay János.)
- A **rozsnyói** kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévre. Közli Nátafalussy Kornél. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 62 l.)
- Értesítő a **rozsnyói** ág. hitv. ev. kerületi főgymnasiumról az 1878—79. tanévben. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 4-r. 16 l.)
- A **sárospataki** állami tanítóképezde értesítője az 1878—79. tanévről. Összeállította Dezső Lajos. (Sárospatak. Sternfeld B. 8-r. 39 l.)
- Jelentés a **sárospataki** ref. főiskola (akadémia és gymnásium) állapotáról az 1878—79. iskolai évre. Összeállították Emödy Dániel és Szinyei Endre. XXIII. évf. (Sárospatak. Steinfeld Béla. 8-r. 80 l.)
- A **sátoralja-ujhelyi** három osztályú róm. kath. elemi népiskolába járó ifjúságnak értesítője az 1878—79. tanévről. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« könyvnyomda. 8-r. 14 l.)
- A **s. a.-ujhelyi** ref. egyház pártfogása alatt álló Horváth Endre s neje igazgatására bizott V. oszt. leánynevelőnek értesítvénye az 1878—79. tanév végére. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« gyorsajtója. 8-r. 11 l.)
- (**Segesvár.**) Programm des evang. Gymnasiums in Schässburg und der damit verbundenen Lehr-Anstalten. (Segesvár. Jörden Frigyes. 4-r. 84 l.)
- A **selmeczbányai** kir. kath. nagygynasium értesítője az 1878—79. tanévről. (Selmeczbánya. Joerges Á. 8-r. 31 l.)
- Értesítés a **selmeczi** ágost. hitv. evang. kerül. Lyceumról. 1878—79. Közzéteszi Breznyik János. (Selmecz. Joerges Á. özvegye. 2-r. 4 l.)
- A **somorjai** államilag segélyezett polgári fiu- és felső leányiskola hetedik értesítője az 1878—79. tanévről. Közli Gyubek Ferencz. (Pozsony. Angermayer Károly. 9-r. 21 l.)
- A **Sopron** szab. kir. városi felső leánytanodának nyolczadik 1878—79. tanévi értesítője. Szerk. Jausz György. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 42 l.)
- A **soproni** evang. népiskola értesítője az 1878—79. tanévről. Jahresbericht stb. (Sopron. Romwalter K. 8-r. 40 l.)
- A **soproni** róm. kath. 6 oszt. főelemi fitanodák és 2. oszt. elemi fi- és leánytanodának értesítője az 1878—79. tanévről. Kiadta Hahnenkamp József. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 55 l.)
- (**Sopron.**) Csöndes J. Ferencz nevelő- és tanítóintézetének értesítője az 1878—79. iskolai évről. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 16 l.)
- A **soproni** Lähne-féle nyilvános tan- s nevelőintézetének értesítője az 1878—79. tanévről. (Sopron. Romwalter K. 8-r. 35 l.)
- Értesítvény a **soproni** kath. tanító-képezdéről 1878—79. tanév végén. Közli Kossov-Gerronay Béla. (Sopron. Romwalter K. 8-r. 17 l.)

- Értesítvény a soproni ág. hitv. ev. kerületi tanító-képezdőről az 1878—79. iskolai évben.** (Sopron. Romwalter Károly. 4-r. 14 l.)
- A soproni magy. kir. állami főreáliskola 4-ik évi értesítője 1878—79.** Közli Szalamin Leo. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 39 l.)
- Tudósítvány a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi soproni lyceumról az 1878—1879. tanévben.** Közli Müllner Mátyás. (Sopron. Romwalter K. 4-r. 38 l.)
- Sümegeh városi róm. kath. elemi tanoda értesítője az 1878—79. tanévről.** (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 19 l.)
- A szabadkai városi főgymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévre.** (Szabadka. Schlesinger Sándor. 8-r. 47 l.) (Horác. I. könyv. 1. óda. Maecenashoz. Virgil. I. ének. Ford. Jámbor Pál.)
- Szakoieza szab. kir. városi községi elemi néptanoda mindkét nembeli ifiúságának érdemsorozata 1878—79. tanévben.** Sriadenie stb. (Szakoieza. Skarnitzl József. 4-r. 16 l.)
- A szakolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1878—79. tanévről.** Közli Lukavszky Alajos. (Szakoieza. Skarnitzl József. 8-r. 47 l.) (Értekezés: Családi jogintézmények az atticaiaknál. Irta Kopesay János.)
- A békési ágost. hitv. ev. egyháznégyetől fenntartott s igazgatott szarvasi főiskola évi jelentése 1878—79-ről.** Közli Tatay István. (Szarvas. »Árpád« irodalmi intézet. 8-r. 65 l.) (Értekezés: Zenetanítás a szarvasi főgymnasiumban. Irta Benka Gyula.)
- (Szász-Régen.) Programm des evang. Unter-Realgymnasiums A. B. in Sächsisch-Regen am Schlusse des Schuljahres 1878—79.** veröffentlicht von W. Hellwig. (Nagy-Szeben. 4-r. 35 l.) (Értekezés: Goltzsch's verbundener Zahl-, Sach- und Messunterricht von Bernard J. Capesius.)
- (Szász-Sebes.) Gewerbeschule zu Mühlbach 1879. Jahresbericht über das Schuljahr 1878—79.** erstattet vom Rector J. Wolff. (Nagyseben. Filtsch S 8-r. 14 l.)
- A szatmári kath. kir. főgymnasium 1878—79. évi értesítője.** (»Hunyadi Mátyás« intézet. 8-r. 50 l.) (Értekezés: Tacitustól van-e a neve alatt ismeretes »Dialogus de oratoribus«? Irta Sarmaságh Géza.)
- A szatmár-németi h. h. gymnasium 9-ik évi értesítője az 1878—79. tanévről.** Szerk. Szathmáry Sámuel. (Szatmár. A »Szabadsajtó« könyvnyomdá. 8-r. 35 l.)
- (A szegedi róm. kath. elemi tanoda értesítője 1878—79. évről nem jelent meg.)**
- (A szegedi polg. főiskola értesítője 1878—79. évről nem jelent meg.)**
- A szegedi állami főreáltanoda értesítvénye az 1878—79. tanévről.** Közli Hoffer Endre. (Szeged. Burger Gusztáv. 8-r. 36 l.)
- A székely-udvarhelyi kir. állami főreáliskola VIII. évi értesítője az 1878—79. tanév végén.** (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 71 l.) (Értekezés: Székely-Udvarhely vizeinek vegyi vizsgálata. Irta Solymosi Lajos.)
- A székely-udvarhelyi róm. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről.** (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 54 l.) (Értekezés: A szóköltészet és viszonya a művészetekhez. Irta Bodó Ádám.)
- A székely-udvarhelyi ev. reform. collegium értesítője az 1878—79. iskolai évről.** Az előjáróság megbízásából szerkesztette Szakács Mózes. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 74 l.)

- A **székesfehérvári** államilag segélyezett községi reáliskola évi értesítője az 1878—79. tanévról. Szerk. Laky Mátyás. (Székesfehérvár. Számmer Imre. 8-r. 40 l.) (Értekezés: Az ó- és középkori földrajzi fölfedezések rövid átnézete. Irta Borostyán Sándor.)
- Értesítő a zircz-ezisztzercei rend **székesfehérvári** főgymnasiumáról az 1878—79. tanév végén. (Székesfehérvár. »Vörösmarty« nyomda. 8-r. 108 l.) (Értekezés: A forró égálg néhány kiválóbb ipar- és tápnövénye.)
- (**Szent Ágota.**) Sechster Jahresbericht der Gewerbeschule in Agnethehn im Schuljahre 1878—79. veröffentlicht von Friedrich Rösler. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 8-r. 15 l.)
- 1878—79. tanévi értesítő a **Szentes** városi VI. osztályu gymnasiumi tanfolyammal egybekötött polgári fiiskoláról és a két osztályu polg. leányiskoláról megtoldva ismétlő iskolákról szóló jelentéssel. Összeállította: Zolnay Károly. (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 59 l.)
- A **szilágy-somlyói** községi elemi népiskola értesítője az 1878—79. tanévról. Közli Bogdán István. (Zilah. Gámán könyvny. 8-r. 8. l.)
- A **szent-Ferencz-rendiek** vezetése alatt álló **szolnoki** kath. nagy-gymnasium értesítője az 1878—79. tanév végén. Közli Varga Emil. (Szolnok. Bittermann Ede. 8-r. 64 l.) (Értekezés: Általános vélemények az életműves fajok meghatározása körül. Irta Galambos Áron.)
- Értesítvény. **Szombathely** rend. tanácsu város községi néptanodájáról 1878—79. VI. évfolyam. Szerk. Zagróczky Tivadar. (Szombathely. Bertalanffy könyvnyomda. 8-r. 44 l.)
- Értesítvény a **szombathelyi** kath. főgymnasiumról 1878—79. Szerk. Kunc Adolf. (Szombathely. Bertalanffy. 8-r. 97 l.) (Értekezés: Az ó-héber (lyrai) költészet. Irta Dallos József.)
- A magyarországi kegyes-tanító-rend **tatai** kis-gymnasiumának értesítvénye az 1878—79. tanévról. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 50 l.) (Értekezés: A költői irány fajtái. Irta Vécsey I.)
- Tata-tóváros** községi népiskola értesítvénye az 1878—79. tanévról. III. évfoly. (Székesfehérvár. »Vörösmarty« könyvnyomda. 8-r. 18 l.)
- Temesvár** sz. kir. városa községi néptanodáinak állapotáról szóló hetedik értesítő az 1878—79. tanévról. Szerk. Hetzel Samn. (Temesvár. Förk K. G. 8-r. 35 l.)
- A **temesvári** közép-kereskedelmi, és polgári iskola értesítője az 1878—79. tanévról. Szerk. Wiessner Ferencz. Jahres-Bericht stb. (Temesvár. Stéger Ernő. 8-r. 32 l.) (Értekezés: A fény. Irta Mátyás Sándor.)
- A **temesvári** magy. kir. állami főreáltanoda kiadványai. 9. szám. Értesítő az 1878—79. tanévról. Közli Torday György. (Temesvár. Magyar-féle nyomda. 8-r. 72 l.)
- Tudósítvány a **temesvári** róm. kath. főgymnasiumról, 1878—79. tanévre. (Temesvár. Csanád egyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 59 l.) (Értekezés: A történet alapeszméje.)
- A **trencsényi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévról. Közli Pfeiffer Antal. (Trencsén. Skarnitzl X. Ferencz. 8-r. 46 l.) (Értekezés: A vallásérkölési nevelés szükségessége iskoláinkban. Irta Bellaagh Aladár.)

- A trszénai kir. kath. gymnasium évi értesítője az 1878—79. tanévről.** Közli Csáka Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 55. l.)
- (Ujvidék.)** Izvestaj o srpskoj velikoj gimnaziji u Novome Sadu za skolskij godium 1878—79. (Ujvidék. Szerb nemzeti részvény-nyomda. 8-r. 40 l.)
- (Az ungvári gör. sz. k. papárvaleány tanintézet 1878—79. tanévre értesítvényt nem adott ki.)**
- A ungvári kir. kath. főgymnasium értesítője az 1878—79. tanévről.** Közli: Szieber Ede. (Ungvár. Jäger K. örökösei. 8-r. 98 l.) (Értekezés: Az ó-kor népeinek földrajzi ismeretei. Irta Schürger Ferencz.)
- Értesítő a kegyes tanítórendiek váczai nagy-gymnasiumáról az 1878—79-iki tanévben.** Közli Rappensberger Kajetán. (Vác. Serédy G. 8-r. 100 l.) (Értekezés: B. Eötvös József élete s működése. Irta Szvaratkó Kálmán.)
- A vágújhelyi izr. nyilvános alreáltanoda értesítője az 1878—79. tanévről.** Közli Mähler Miksa. (Vágújhely. Horovitz Adolf. 8-r. 20 l.)
- A kegyes tanítórendiek veszprémi nagy-gymnasiumának értesítője az 1878—79. tanévről.** Közli Léway Imre. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 32 l.) (Értekezés: Az ember álomélete. Irta V. Sárffy Ignác.)
- (Zágráb.)** Akademičke oblasti osoblje i Red predavanja u Zagrebu u Zimskom Poljeću 1878—79. (Zágráb. Hartmann L. 4-r. 27 l.)
- A zalaegerszegi községi népiskola növendékeinek név- és érdemsorozata az 1878—79. tanévben.** (Zalaegerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8-r. 11 l.)
- A zalaegerszegi polgári fiú- és felső leányiskola hatodik értesítvénye az 1878—79. tanévről.** Szerk. Udvardy Ignác. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8-r. 25 l.)
- A Zenta városi összes közs. tanintézetek évi értesítője az 1878—79. tanév végén.** Szerk. Kuthy József. (Zenta. Barcsy Zsigmond. 4-r. 131 l.) (Értekezés: Tanügyi viszonyainkról.)
- A zilahi m. kir. állami tanító-képezde nyolczadik értesítvénye 1878—79. tanévről.** Szerk. Faluvégi Albert. (Maros-Vásárhely. Groisz Ottó. 8-r. 42 l.)
- A zombori állami főgymnasium VII. évi értesítvénye az 1878—79. tanévben.** Közli Radics György, (Zombor. Bittermann Nándor. 8-r. 94 l.) (Értekezés: Az időszámolásról és a naptárról. Irta Malesovits Miklós.)
- A zsolnai sz. Ferenczrendi kir. algymnasium értesítvénye az 1878—79. tanévről.** (Eperjes. Bank-egylet könyvnyomdája. 8-r. 18 l.)

Utólagosan érkezett értesítvények:

- A Budapest fővárosi VI. ker. nyilván. községi polgári fiú-iskola 9-dik tudósítványa az 1878—79. tanév végén.** Szerk. Roller Máttyás. (Pesti könyvnyomda-részv. társaság. 8-r. 31 l.)
- A Budapest fővárosi II. ker. községi nyilvános polg. leányiskola 4-ik tudósítványa az 1878—79. tanév végén.** Szerk. Bohus Rezső. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 19 l.)
- A Budapest fővárosi II. ker. állami főreáltanodának 23. évi jelentése.** Az 1878—79. tanév végén. Szerk. Say Móricz. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 75 l.) (Értekezés: A világréndszere vonatkozó nézetünk keletkezése. Irta Heller Ágost.)

- A Szamosujvár-városi örmény kath. nyilv. algymnasium tudósítványa az 1878—79. tanévben. (Szamosujvár. Görög kath. egyházmegyei nyomda. 8-r. 39 l.) (Értekezés: Az Istenség létezése és a Monotheismus eredetisége. Irta Novák Gergely.)
Nyolczadik évi tudósítás az **ujverbászi** nyilv. alreálgymnasiumról az 1878—79-ik évben. (Baja. Streintz testv. 8-r. 32 l.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Bak Ign. W.** Statistisches Jahrbuch des Wochenblattes »Der Ungarische Israelit« — für das Jahr 5640—1880. (Zeisler. 8-r. 7, XVII, 82 l.)
- Balaton Géza.** Geographie für Volksschulen. Mit Berücksichtigung der neuen Comitats-Arrondirung verfasst. V. Auflage. (Szerző 8-r. 23 l.)
- Bartal Anton** und **Malmosi Karl.** Lateinisches Übungsbuch. Lateinischer Text mit deutsch-lateinischen Uebungen für die I. und II. Klasse der Mittelschulen nebst Wörterbuch und Erklärungen. Autorisirte deutsche Ausgabe bearbeitet von **Karl Heinrich.** (Eggenberger. 8-r. 120 l. ára 90 kr.)
- Bericht an die königl. ungar. Seebehörde in Fiume über die von Professor Emil Stahlberger und den Berichterstattern am Bord des Dampfbootes »Nautilus« im Sommer 1874 ausgeführte Vorexpedition zum Zwecke physikalischer Untersuchungen längs der Ostküste des adriatischen Meeres.** Von **Jul. Wolf** und **Jos. Luksch.** Fiume. 1875. (I. Bericht.) (Fiume. Dase Gusztáv. 4 tábla. ára 1 frt 50 kr.)
- Bericht an die kön. ung. Seebehörde in Fiume über die am Bord der Dampfyacht »Deli« und des Dampfbootes »Nautilus« während des Sommers 1875 durchgeführten physikalischen Untersuchungen im Nordbecken der Adria.** Von **Jul. Wolf** u. **Jos. Luksch.** (I. u. II. Abschnitt.) **J. Köttstorfer.** (III. Abschnitt.) (Fiume. 1876. (II. Bericht.) (Fiume. Dase Gusztáv. 3 tábla. ára 1 frt 50 kr.)
- Bericht an die kön. ung. Seebehörde in Fiume über die am Bord der Dampfyacht »Deli« während des Sommers 1876 durchgeführten physikalischen Untersuchungen im adriatischen Meere.** Von **Jul. Wolf** und **Jos. Luksch.** (I. und II. Abschnitt.) **J. Köttstorfer.** (III. Abschnitt.) Fiume. 1877. (III. Bericht) (Fiume. Dase Gusztáv. 4 tábla. ára 1 frt 50 kr.)
- Bericht an die kön. ung. Seebehörde in Fiume über die an Bord der Dampfyacht »Deli« und des Dampfbootes »Nautilus« im Zeitraume von 1875 bis 1877 durchgeführten physikalischen Untersuchungen im Quarnero.** Von **Jul. Wolf** und **Jos. Luksch.** (I. u. II. Abschnitt.) **J. Köttstorfer.** (III. Abschnitt.) Fiume. 1878. (IV. Bericht.) (Fiume. Dase Gusztáv. 5 tábla. ára 1 frt 50 kr.)
- Gedanken, Undiplomatische, über auswärtige und militärische Angelegenheiten.** Vom Verfasser der Broschüre: »Österreichs-Ungarn Neutralität in einem künftigen Kriege. 2-te Auflage. (Aigner Lajos. 8-r. 126 l. ára 1 frt.)
- Gleim.** Auf den Höhen. (Segesvár. Binder és Horeth nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Gleim Karl.** Vor dreissig Jahren. Erinnerungen aus Schleswig-Holstein. (Separatabdruck aus dem »Gross-Kokler-Boten«. Segesvár. Binder és Horeth nyomdája. 8-r. 15 l.)

- Hevesi Ludwig.** Des Schneidergesellen Andreas Jelkey Abenteuer in vier Welttheilen. Nach historischen Quellen zum ersten Male ausführlich dargestellt von H. L. Deutsche Originalausgabe. II. Auflage. (Franklin-társulat. 8-r. 311 l. hat fametszettel. ára 1 frt 50 kr.)
- Intervallfrage,** Die. Denkschrift an die evang. Landeskirkensammlung vom Hermannstädter Kapitel A. B. (Nagy-Szeben. Filtsch nyomdája. 8-r. 23 l.)
- Jausz Georg.** Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen. III. Th. 4. Aufl. (Aigner Lajos. 8-r. 204 l. ára 65 kr.)
- Piccolo Jean.** Die Blumensprache nach orientalischer Deutung. 4-te Auflage. (Lampel Róbert. 64-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Reissenberger Ludwig.** Kirchliche Kunstdenkmäler aus Siebenbürgen. In Abbildungen mit kurzen Erläuterungen. Herausg. vom Ausschuss des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. II. Lieferung. (Nagyszeben. Closius nyomdája. 4-r. 17—26 l. 8 fénynyom. tábla.)
- Schönfeld Leopold.** Aron Chorin, oder Religion und Reform. Rede, gehalten in Arad 1874. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Chobodiaczky Aloys.** Návod ku vyučovaniu Jazyka uhorského na slovenských národných školách uhorska poslovenčil dla: »Magyar gyakorló és olvasókönyv Magyarország nem magyarajku népiskolái számára. Irta Kakujai Károly I. évfolyam. Prvni ročník A magyar nyelvtanítás Magyarország tótajku népiskolái számára. I. évfolyam. (Aigner Lajos. 8-r. 26 l. ára 20 kr.)
- Caturilo St.** Bukvar za ernogorske škole. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. 104 l. ára 25 kr.)
- Caturilo St.** Bukvar za srpske osnovne škole. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. 59 l. ára 13 kr.)
- Glasnik srpskog učenog drustva.** Knjiga XLVII. (Pancsova. Jovanovics testvérek. n. 8-r. 346 l. ára 1 frt.)
- Hoffmann F.** Dečko na ostrvu Helgolandu. Preveo V. J. Janković. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 92 l. ára 35 kr.)
- Krasic Vl.** Izabrane priče za decu. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 59 l. ára 20 kr.)
- Milos Obilic u narod.** pesmama sa slikom. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 70 l. ára 15 kr.)
- Pelagits Vasa.** Uzorite besjede i pjesme. II. izdanje. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 69 l. ára 20 kr.)
- Propast carstva srpskog u narod.** pesmama Sa slikom »Boj na Kosovu.« (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 62 l. ára 15 kr.)
- Sarić J.** Dela slavnih ljudi. Za srpsku mladež ukratko. Drugo poprawljeno izdanje sa više slika. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 54 l. ára 30 kr.)
- Smidt Ch.** Jagnešće. Pripovetka za decu. Preveo St. Kovačević. III. izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 77 l. ára 30 kr.)
- Izvjješće o stanju školstva u hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1877—78.** (Zágráb. Horvát-slavon-dálmát tartomány-kor-nány. n. 8-r. 122 l.)
- Poviest Hrvatska napisao Tade Smičiklas** dio drugi od godine 1526—1848. (Zágráb. Suppan F. 8-r. 496 l. ára 2 frt 60 kr.)

- Sbornik** ugarsko-hrvatskih s kupnih zakonah. Godina 1879. Broj. 1—22. (Egyetemi nyomda. 4-r. 244 l.)
- Uputa** u osnivanje novih kućah za boležljivce s četnih bolnicah, sa jednim dodatkom tičućim se načelah za prosudjivanje obstojećih ili prenaredit se imajućih sgradah. (Egyetemi nyomda. 4-r. 26 l.)
- Uputa** u osnivanje novo sagrađit se imajućih vojarnah s dodatkom, tičućim se načelah za prosudjivanje postojećih ili prenaredit imajućih se sgradah. (Egyetemi nyomda. 4-r. 72, XXX l.)
- Vukovics Marian**, ustav kraljevine Hrvatske i Slavonije, za obće pučke i grad-janske škole. (Belovár. Fleischmann I. 8-r. 52 l. ára 40 kr.)
- Popa Giorgiu** Istori'a universală, alesu istori'a natiunei romanesci si a regatului Ungari'a. Pentru scôl'a poporala. (Arad. Egházmegeyi nyomda. 8-r. 85 l. ára 35 kr.)
- Popu Georgiu**. Indreptariu practicu in tote afacerile finantiale. Br. VII. (Balázsfalva. Görögkath. papnövelde nyomdája. 8-r. 289—336 l.)
- Protocolul** sinodului arhidiecesei greco-orientale române din Transilvania, tinut la anul 1879. (Nagyszében. Érseki nyomda. 8-r. 156 l.)
- Silasi Gregoriu**. Renascerea limbii romanesci in vorbire si scriere. I. (Kolozsvar. »Amiculu Familiei.« 8-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Körösi Joseph**. Bulletin annuel des finances des grandes villes. I. année: 1877. Publié sur le voeu de la commission permanente du congrés international de statistique. (Budapest város. 8-r. 39 l.)
- Rapports** de la commission composée des ingénieurs étrangers invités à examiner les travaux de regularisation executés sur les rivières hongroises. A hazai folyókon stb. Franzeziából ford. Nendtvich Gusztáv. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 347 l. 14 térképpel.)
- Considerazioni** sull' amministrazione comunale della città di Fiume. (Fiume. Karletzky nyomdája. 8-r. 28 l.)
- Farkas Seraphinus**. Scriptores Ord. Min. s. p. Francisci provinciae Hungariae reformatae nunc s. Mariae. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. XI, 191 l.)
- Rosty Kálmán**. Aurora purpurans auspicium Ludovico Haynald s. R. E. titulo sanctae Mariae Angelorum. Cardinali presbytero, quum purpurâ romanâ indueretur. (Kaloosa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 2-r 16 l.)
- Directorium** in usum Benedictinorum, archi-coenobii s. Martini in s. monte Panoniae pro a. 1879. (Komárom. 140 l. Ziegler nyomdája. 8-r.)
- Directorium** officii divini persolvendi pro antiquissima abbatiâ Zalaváriensi Ordinis s. Benedicti pro a. 1879. (Zalaegerszeg. Tahyné nyomdája. 8-r. 72 l.)
- Directorium** pro divino officio persolvendo ad usum fratrum Minorum strictioris observantiae in provintia s. Crucis Croatico-Carniolica pro anno 1879. (Lai-bach. Szerzetrend. 8-r. 90 l.)
- Directorium** officii divini usui Fratrum Minorum Reformat. Ord. s. Francisci Seraphiei provinciae Hungariae s. Mariae pro anno 1879. editus. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. 111 l.)
- Directorium** divini officii in usum Fratrum Minorum s. Francisci strictioris observantiae provinciae ss. Salvatoris in Hungaria, pro a. 1879. (Eger. Érseki nyomda. 8-r. 100 l.)

- Directorium officii divini in dioecesi M.-Varadinensi Latinorum**, peragendi pro anno 1879. (Nagyvárad. Hügel Ottó nyomdája. 8-r. 239 l.)
- Directorium officii divini redactum pro anno 1879.** in usum *Canonicorum Praemonstratensium de Csorna.* (Győr. Szauerveinné nyomdája. 8-r. 58 l.)
- Ordo officii divini peragendi ad annum 1879.** in usum *archidioecesis Colocensis editus.* (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 159 l.)
- Ordo officii divini peragendi pro anno 1879.** in usum *dioecesis Csanadiensis.* (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 106 l.)
- Ordo peragendi officii divini in usum dioecesis Neosoliensis pro anno 1879.** (Besztercebánya. Machold nyomdája. 8-r. 112 l.)
- Ordo officii divini peragendi anno 1879.** in usum *dioecesis Nitriensis editus.* (Nyitra. Neugebauer Anna nyomdája. 8-r. 141 l.)
- Schematismus Cleri archidioecesis Agriensis ad annum 1879.** (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8-r. 180, 28 l.)
- Schematismus Cleri dioecesis Cassoviensis ad annum 1879.** (Kassa. Werfer Károly nyomdája. 8-r. 241, XXII l.)
- Schematismus Cleri archidioecesis Colocensis et Baicsiensis ad annum 1879.** (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. LI, 127, 75 l.)
- Schematismus provinciae S. Crucis Croatiae-Carnioliae Ordinis Minorum s. Francisci strictioris observantiae anno 1879.** (Görtlz. Szerzetrend. 8-r. 31 l.)
- Schematismus provinciae Hungariae Reformatae nunc Sanctae Mariae nuncupatae ordinis Minorum s. Francisci ad a. 1879.** (Pozsony. Angermayer K. nyomdája. 8-r. 65 l.)
- Schematismus provinciae ss. Salvatoris in Hungaria, Ordinis Minorum s. Francisci, strictioris observantiae, pro anno 1879.** (Eger. Érseki nyomda. 8-r. 81 l.)
- Schematismus Cleri dioecesis Magnovaradinensis Latinorum pro a. 1879.** (Nagyvárad. Hügel Ottó nyomdája. 8-r. 102, 30, 29 l.)
- Schematismus Cleri dioecesis Quinque-Ecclesiensis pro anno 1879.** (Pécs. Püspöki lyceum nyomdája. 8-r. 178, XXVI l.)
- Schematismus Cleri archidioecesis Strigoniensis pro anno 1879.** (Esztergom. Buzárovits Gusztáv nyomdája. 8-r. XXII, 243 l.)
- Schematismus Cleri dioecesis Szathmariensis ad annum 1879.** (Szathmár. Nagy Lajos nyomdája. 8-r. 190 l.)
- Schematismus Cleri dioecesis Vaciensis in annum 1879.** (Vác. Serédi nyomdája. 8-r. 176 l.)
-

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Albertus I.** Oesterreichs innere Politik. Eine Studie über die social-politischen und wirthschaftlichen Fragen der Gesamt-Monarchie. (Innsbruck. Rauch Felicián. 8-r. 189 l. ára 1 frt.)
- Ausweise** über den auswärtigen Handel der österr.-ung. Monarchie im Sonnenjahre 1878. III. Abtheilung. XXXIX. Jahrgang. (L. Pizzala Joseph.)
- Böhmer I. F.** Regesta imperii. V. Die Regesten des Kaiserreichs. 1198—1272. Neu herausgeg. von Julius Ficker. I. Lief. (Innsbruck. Wagner-féle egyetemi könyvtár. 4-r. 320 l. ára 6 frt.)
- Caro J.** Aus der Kanzlei Kaiser Sigismunds. Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Constanzer Concils. (Bécs. Gerold Károly és fia. 8-r. 175 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Chlumecky Peter.** Carl von Zierotin und seine Zeit. 1564—1615. II. Band. (Brünn. Winiker Károly. 8-r. CCCLII l. ára 2 frt.)
- Cihac.** Dictionaire d'étymologie daco-romane, éléments slaves, magyars, tures, grecs-moderne et albanais. (Frankfurt a M/m. St.-Goar Ludolph. 8-r. XXIV, 816. l. ára 12 frt.)
- Dezsó Béla.** Fortsetzung der Untersuchungen über Tethya lynceurium Autorum. (Archiv f. mikroskop Anatomie. Bd. XVII. Bécs. Akadémia. 8-r. 151—164 l. XII tábla.)
- Dudik Beda.** Geschichtliche Entwicklung des Buchdrucks in Mähren, vom J. 1486 bis 1621. (Brünn. Rohrer Rudolf. 8-r. 79 l. ára 1 frt.)
- Hock Carl.** Der österreichische Staatsrath. Eine geschichtliche Studie. 5. Lfg. (Bécs. Braumüller W. 8-r. VIII, 519—737 l. 2 frt 20 kr.)
- Kaemmel Otto.** Die Anfänge deutschen Lebens in Oesterreich. I. Band. (Lipese. Duncker és Humblot. 8-r. VIII, 331 l. ára 4 frt 32 kr.)
- Kraus Victor.** Maximilian's I. Beziehungen zu Sigmund von Tirol in den Jahren 1490—1496. (Bécs. Hölder. 8-r. 58 l. ára 80 kr.)
- Krones Franz.** Geschichte der Neuzeit Oesterreichs vom 18. Jahrhundert bis auf die Gegenwart. 12. Lfg. (Berlin. Hofmann Tivadar. 8-r. 721—798 l. ára 60 kr.)
- Krones Franz.** Handbuch der Gesch. Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgeschichte bearbeitet. 29—31. Lfg. (Berlin. Hofmann Tivadar. 8-r. 263 l. ára 2 frt 70 kr.)
- Markus Jord. Caj.** Geschichtsbilder aus der österr.-ungar. Monarchie für Schule und Haus. 2. verb. u. verm. Aufl. (Bécs. Graeser Károly. 8-r. 424 l. ára 1 frt.)
- Meltzl Hugo.** Der Wahnsinnige Petöfi's. (Az őrült.) Originaltext der ersten Ausgabe. Verdeutschung, Lesearten-Commentar. (Separat-Abdruck aus dem »Magazin für die Literatur des Auslandes.« Lipese. Szerkesztőség. 8-r. 16 l. ára 30 kr.)

- Miklosich Franz.** Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. I. Bd. Lautlehre. II. Ausgabe. (Von der kaiserl. Akademie der Wissenschaften gekrönte Preisschrift. Bécs. Braumüller. 8-r. 598 l. ára 12 frt.)
- Möstl Franz.** Ein Szegediener Hexenprocess. Culturhistorische Studie. (Graz. Leykam-Josephsthal. 8-r. 33 l. ára 30 kr.)
- Navigazione e commercio in porti austriaci nel 1878.** (Triest. Morterra és társa. 2-r. 148 l.)
- Pizzala Joseph.** Waaren-Ausfuhr aus dem allgemeinen österr.-ung. Zollgebiete. Herausg. von der k. k. statist. Central-Commission. (Ausweise über den auswärtigen Handel der österr.-ung. Monarchie im Sonnenjahre 1878. III. Abth. XXXIX. Jahrgang.) (Bécs. Udvári és államnyomda. 4-r. 50 l.)
- Reissenberger Karl.** Bilder aus der Vergangenheit der Siebenbürger Sachsen. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 106 l. ára 54 kr.)
- Special-Karte des Königreichs Ungarn mit dem Grossfürstenthume Siebenbürgen, der Königreiche Croatien und Slavonien, dann der k. Militärgrenze. Umgebungen von Rézbánya, Halmágy und Körösbánya.** (Bécs. Cs. kir. katonai-földrajzi-intézet. 4-r. egy térkép ára 40 kr.)
- Strafgesetzbuch, das ungarische, über Verbrechen und Vergehen.** Übersetzt v. Gust. Steinbach. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. VII, 119 l. ára 80 kr.)
- Szigligeti Edvard.** Mustalainen. Alkuperäinen unkarilainen näytelmä 3. ssa näytöksessä soitannon, laulujen ja tanssin kanssa. Unkarin kielestä suomentanut Toht. J. Szinnyei. (Helsingfors. A finn irodalmi társulat. 8-r. 107 l. ára 1 m. 50 pf. = 90 kr.)
- Thürheim A.** Von den Sevennen bis zur Newa. (1740—1805.) (Bécs. Braumüller W. 8-r. 481 l. ára 4 frt 50 kr.)
- Torma Carl.** Neue Inschriften aus Dacien. (Sonderabdruck aus den »Archaeol.-epigraph. Mittheilungen aus Oesterreich.« Band III, Heft II. Bécs. Szerző. 8-r. 122 l.)
- Verluste, Die, der im Jahre 1878. mobilisirten k. k. Truppen vom Beginn der Mobilisirung bis zum Jahreschlusse vor dem Feinde und in Folge von Krankheiten.** (Bécs. Birodalmi hadügyminiszterium. 4-r. 67 l.)
- Zdravković J.** Pokret srpski u južnoj ugarskoj. (1848—49.) Sveska druga. (Belgrad. Stefanovics N. 8-r. 111 l. ára 55 kr.)

KIMUTATÁS A „MAGYAR KÖNYV-SZEMLE“ 1879. ÉVI FOLYAMÁBAN FELSOROLT KÖNYVEKRŐL.

A) A magyar nyelven megjelent művek szakok szerint: 1. Hittudomány 73. — 2. Bölcsészet és szépészet 18. — 3. Neveléstudomány 24. — 4. Nyelvészet. a) Vegyes 24. — b) Magyar 21. — 5. Ó-kori remekírók kiadásai és fordításai 13. — 6. Történelem. a) Vegyes 26. — b) Magyarországi 69. — 7. Életrajzok 7. — 8. Irodalomtörténet. a) Vegyes 6. — b) Magyarországi 31. — 9. Könyvjegyzékek 3. — 10. Földrajz és statistika. a) Vegyes 11. — b) Magyarországi 21. — 11. Térképek. a) Vegyes 1. — b) Magyarországi 2. — 12. Jog- és államtudomány, nemzetgazdaságtan. a) Vegyes 16. — b) Magyarországi 61. — c) Országgyűlési Törvények és Törvényczikkek 19. — 13. Természettudományok 58. — 14. Orvostudomány 25. — 15. Mennyiségtan 33. — 16. Gazdaságtan 25. — 17. Hadászat 5. — 18. Ipar-, kereskedelem, forgalom 34. — 19. Szépirodalom. a) Eredeti 109. — b) Fordítások 69. — 20. Iskolakönyvek és értesítvények 248. — 21. Ifjúsági iratok 14. — 22. Különféle beszédek 8. — 23. Egyleti Dolgok 7. — 24. Naptárak 53. — 25. Művészetek 13. — 26. Vegyesek 8. — Összesen 1154.

B) Hazai, nem-magyar nyelven megjelent művek nyelvek szerint:

1. Német nyelven: a) Mű 93. — b) Iskolai értesítvény 9. — c) Naptár 9. — Összesen 111.
2. Tót nyelven: a) Mű 19. — b) Naptár 6. — Összesen 25.
3. Szerb nyelven: a) Mű 67. — b) Iskolai értesítvény 2. — c) Naptár 1. — Összesen 70.
4. Horvát nyelven: a) Mű 22. — b) Iskolai értesítvény 2. — Összesen 24.
5. Bolgár nyelven: Naptár 1.
6. Illyr nyelven: Naptár 1.
7. Vend nyelven: Mű 1.
8. Oláh nyelven: a) Mű 28. — b) Iskolai értesítvény 1. — c) Naptár 3. — Összesen 32.
9. Olasz nyelven: Mű 3.
10. Francia nyelven: Mű 3.
11. Angol nyelven: Mű 1.

12. Latin nyelven: a) Mű 4. — b) Directorium 7. — c) Ordo 4. —
d) Schematismus 11. — Összesen 26.

C) Hazánkat érdeklő külföldi művek nyelvek szerint:

1. Angol nyelven 1 mű. — 2. Német nyelven 93 mű. — 3. Olasz nyelven 6 mű.
— 4. Francia nyelven 6 mű. — 5. Cseh nyelven 2 mű. — 6. Szerb nyelven
2 mű. — 7. Horvát nyelven 1 mű. — 8. Finn nyelven 1 mű. — Összesen 112.

A) Magyar nyelvű mű 1154

B) Hazai nem-magyar nyelvű mű . . . 298

C) Hazánkat érdeklő külföldi mű . . . 112

Összesen . 1564*)

*) Ezen összegben 17 magyar, 2 német, 1 tót, 1 oláh nyelvű mű és 2 külföldön megjelent német nyelvű mű, összesen 23 mű foglaltatik, melyek ugyan még 1878-ban láttak napvilágot, de a »Magyar Könyv-Szemle« 1878. évfoly. 6-ik füzetének megjelenése után lettek a könyvtárnak beküldve. A »Magyar Könyv-Szemle« ez évi folyamának 1. füzetében felsorolt 1877—78. iskolai értesítvények száma pedig nem foglaltatik az ez évben elősorolt művek főösszegében, mivel az már az 1878-ban megjelent művek összegében fordul elő.

